

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ ΛΑΖΑΡΟΥ

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΝΕΩΤΕΡΩΝ ΧΡΟΝΩΝ

1815-1939



Γ' ΛΥΚΕΙΟΥ

2

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΑΘΗΝΑΙ 1966

ΣΤ'

89

ΣΧΒ

Παράρτημα (Ανασκόπηση)

ΙΣΤΟΡΙΑ Γ/ΛΣ 199

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΝΕΩΤΕΡΩΝ ΧΡΟΝΩΝ

ΞΤ'

89

ΣΧΒ

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ ΛΑΖΑΡΟΥ

Λαζάρου (Αναστάσιου)

ΙΣΤΟΡΙΑ
ΤΩΝ
ΝΕΩΤΕΡΩΝ ΧΡΟΝΩΝ

ΑΠΟ ΤΗΣ ΣΥΝΘΗΚΗΣ ΤΗΣ ΒΙΕΝΝΗΣ (1815)
ΜΕΧΡΙ ΤΟΥ 2^{ΟΥ} ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ (1939)

Γ' ΛΥΚΕΙΟΥ



429 67

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΑΘΗΝΑΙ 1966

002
ΕΛΣ
ΣΤ2Β
1029

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Τοὺς χρόνους ἀπὸ τῆς Συνθήκης τῆς Βιέννης (1815) μέχρι τῶν ἡμερῶν μας ὀνομάζομεν *Νεωτάτην ἢ Σύγχρονον Ἱστορίαν*. Τὴν ἐποχὴν αὐτὴν διαιροῦμεν εἰς 4 μεγάλας περιόδους, τὰς ἑξῆς :

1) Ἀπὸ τῆς Συνθήκης τῆς Βιέννης μέχρι τῶν ἐπαναστάσεων τῶν μέσων τοῦ 19ου αἰῶνος (1815-1848). Ἀφοῦ δηλαδὴ ἔπεσεν ὁ Ναπολέων καὶ ἐξέπνευσεν ἡ Γαλλικὴ Ἐπανάστασις, ἐπεκράτησαν εἰς τὴν Εὐρώπην οἱ συντηρητικοί, οἱ ὅποιοι ἐκυβέρνησαν αὐτὴν μὲ τρόπον ἀπολυταρχικόν. Οἱ λαοὶ ὅμως εἶχον ποτισθῆ ἀπὸ τὰς ιδέας τῆς Γαλλικῆς Ἐπανάστασεως, ἐπιθυμοῦν νὰ ἐφαρμοσθοῦν αὐταὶ εἰς τὴν διοίκησιν τῶν κρατῶν καὶ ἐξεδήλωσαν ζωηρὰν ἀντίδρασιν κατὰ τῆς ἀπολυταρχίας. Διὰ τοῦτο εἰς πολλὰ σημεῖα τῆς Εὐρώπης προεκλήθησαν ἐξεγέρσεις. Οἱ συντηρητικοὶ προσεπάθησαν νὰ καταπιῶναι τὰς λαϊκὰς ἐξεγέρσεις.

2) Ἀπὸ τῶν ἐπαναστάσεων τῶν μέσων τοῦ 19ου αἰῶνος μέχρι τοῦ Γαλλογερομανικοῦ πολέμου (1848-1870). Κατὰ τὴν περίοδον αὐτὴν πραγματοποιεῖται ἡ ἐθνικὴ ἀποκατάστασις τῶν λαῶν, ἰδίως τῆς Ἰταλίας καὶ τῆς Γερμανίας.

3) Ἀπὸ τοῦ Γαλλογερομανικοῦ πολέμου μέχρι τοῦ Μεγάλου Εὐρωπαϊκοῦ πολέμου (1870-1914). Ἀπὸ τοῦ ἔτους 1870 τὰ κράτη ἤρχισαν νὰ ἐμπνέωνται ἀπὸ κατακτητικὰς διαθέσεις καὶ προσεπάθησαν νὰ δημιουργήσουν μεγάλα κράτη, ἰδίως ἔξω τῆς Εὐρώπης. Τοῦτο ὠνόμασαν *Νέον Ἴμπεριαλισμόν*.

4) Ἀπὸ τοῦ Μεγάλου Εὐρωπαϊκοῦ πολέμου μέχρι σήμερον (1914 - σήμερον). Αἱ κατακτητικαὶ αὐταὶ διαθέσεις προεκάλεσαν ἀντιθέσεις μεταξὺ τῶν Μεγάλων Δυνάμεων, εἰ ὅποια κατέληξαν εἰς τὸν μέγαν πόλεμον τοῦ 1914-1918, ὁ ὅποιος ἔλαβε χαρακτῆρα παγκόσμιον.

Επιλογή της μελέτης
Ο σκοπός της μελέτης είναι να διερευνήσει
το ενδιαφέρον των μαθητών για την εκπαίδευση
στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Η μελέτη
εστιάζει στην αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας
των εκπαιδευτικών προγραμμάτων και στην
επίδρασή τους στην ατομική και κοινωνική
ανάπτυξη των μαθητών. Η μελέτη βασίζεται
στη συλλογή και ανάλυση ποσοτικών και
ποιοτικών δεδομένων. Η μελέτη διεξάγεται
σε συνεργασία με εκπαιδευτικούς και
επιστήμονες. Η μελέτη έχει ως αποτέλεσμα
την παροχή πληροφοριών που μπορούν να
χρησιμοποιηθούν για την βελτιστοποίηση
των εκπαιδευτικών προγραμμάτων και την
πρόσβαση στην καλύτερη εκπαίδευση.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄

Η ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗΝ ΜΕΤΑ ΤΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟΝ ΤΗΣ ΒΙΕΝΝΗΣ

ΑΝΤΙΔΡΑΣΙΣ — ΦΙΛΕΛΕΥΘΕΡΑ ΚΙΝΗΣΙΣ

Ἡ καταστροφή τοῦ Μ. Ναπολέοντος εἰς τὸ Βατερλώ ἐσήμεινε τὴν ἤτταν τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως. Οἱ ἐχθροὶ τῶν νέων ιδεῶν, τὰς ὁποίας εἶχε κηρύξει ἡ Γαλλικὴ Ἐπανάστασις, ὁ παλαιὸς δηλαδὴ κόσμος, ἐπεκράτησαν καὶ ἐτακτοποίησαν τὰ πράγματα τῆς Εὐρώπης σύμφωνα μὲ τὰς παλαιάς, τὰς προεπαναστατικὰς ἀρχάς. Αἱ νικητρίαι Δυνάμεις — Ρωσία, Αὐστρία, Ἀγγλία καὶ Πρωσσία — δὲν ἔλαβον ὑπ' ὄψιν τὰς γεωγραφικὰς συνθήκας καὶ τοὺς ἐθνικοὺς πόθους τῶν λαῶν. Διετήρησαν τὰς ξένας ἐθνότητας, τὰς ὁποίας εἶχον εἰς τὸ ἔδαφος των, καὶ προσήρτησαν καὶ ἄλλας, ἐνῶ δύο μεγάλους λαοὺς, τοὺς Γερμανοὺς καὶ τοὺς Ἰταλοὺς, τοὺς ἄφησαν διεσπαρμένους εἰς μικρὰ κρατίδια, ἀνεξάρτητα ἀπ' ἀλλήλων, ὅπως καὶ πρὶν.

Αἱ Κυβερνήσεις τῶν κρατῶν ἦσαν ἀπολυταρχικαὶ καὶ, διὰ νὰ διατηρήσουν τὸ καθεστῶς αὐτό, μετεχειρίσθησαν βίαν καὶ τρομοκρατίαν, ἐπάταξαν πᾶσαν φιλελευθέραν ἐκδήλωσιν τῶν λαῶν καὶ γενικῶς ἐφρόντισαν νὰ ἐξαλείψουν πᾶν ἔγχοσ τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως. Τὸν πόλεμον αὐτὸν κατὰ παντός, τὸ ὁποῖον προήρχετο ἀπὸ τὴν Ἐπανάστασιν, ὀνομάζουν εἰς τὴν ἱστορίαν Ἀ ν τ ῖ δ ρ α σ ι ν. Κύρια στηρίγματα τῆς Ἀντιδράσεως ἦσαν αἱ κυβερνήσεις Ρωσίας, Αὐστρίας καὶ Πρωσσίας. Ἀλλὰ καὶ ἡ Ἀγγλία, τὴν ὁποίαν κατὰ τὰ ἔτη ἐκεῖνα ἐκυβέρνησε τὸ κόμμα τῶν Τόρις, καθὼς καὶ ἡ Γαλλία, συνέπραττον προθύμως μὲ τὰς ἄλλας ἀπολυταρχικὰς Δυνάμεις.

Αἱ ιδέαι ὁμως τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως δὲν εἶχον σβῆσει. Οἱ λαοὶ παντοῦ ἐζήτουν ἐλευθερίας προσωπικὰς καὶ συνταγματικὰ πολιτεύματα, ἐπὶ πλέον δὲ οἱ ἀλύτρωτοι λαοὶ τὴν ἐθνικὴν ἀνεξαρτησίαν των (ὅπως οἱ Πολωνοί, οἱ Βέλγοι, οἱ Βαλκανικοὶ λαοὶ κτλ.). Ὅσαι πάλιν χῶραι ἦσαν διεσπασμένοι εἰς μικρὰ κρατίδια, ὅπως ἡ

Γερμανία καὶ ἡ Ἰταλία, ἀπήθουν ἐθνικὴν ἐνότητα καὶ συνταγματικὸν πολίτευμα. Τὴν κίνησιν αὐτὴν τῶν λαῶν ὠνόμασαν Φιλελευθέρων κίνησιν.

ΑΙ ΣΥΜΜΑΧΙΑΙ

Οἱ κυβερνῆται καὶ αἱ διπλωμάται τῶν ἀπολυταρχικῶν Δυνάμεων, διὰ νὰ ἐπιβάλλουν τὴν ἐξουσίαν των εἰς τοὺς λαοὺς καὶ νὰ καταπνίγουν τὰς ἐξεγέρσεις αὐτῶν, συνηνώθησαν εἰς δύο συμμαχίας, τὴν λεγομένην Ἱερὰν Συμμαχίαν καὶ τὴν Πενταπλῆν.

Ἡ Ἱερὰ Συμμαχία ἔγινε κυρίως διὰ τῆς πρωτοβουλίας τοῦ Τσάρου τῆς Ρωσίας Ἀλεξάνδρου Α', ὁ ὁποῖος ἐπίστευεν ὅτι ἦτο δυνατὸν νὰ ἐναρμονίσῃ τὰ κυριαρχικὰ δικαιώματα τῶν ἡγεμόνων πρὸς τὸν πόθον τῶν λαῶν νὰ ἀποκτήσουν ἰσότητα καὶ δικαιοσύνην. Τοῦτο ἐφαντάσθη ὅτι ἦτο δυνατὸν νὰ ἐπιτύχῃ, ἂν κατῶρθωνε νὰ ἐνώσῃ ἄρχοντας καὶ ἀρχομένους εἰς ἀδελφικὴν συμβίωσιν ὑπὸ τὸ πνεῦμα τοῦ Χριστιανισμοῦ· συνέταξε μάλιστα ὁ ἴδιος τὸ κείμενον τῆς Συμμαχίας. Ἄλλ' ἡ Ἱερὰ Συμμαχία δὲν ἀπέκτησε ποτὲ τὴν σπουδαιότητα, τὴν ὁποίαν ἀπέδωσαν εἰς αὐτὴν βραδύτερον.

Σημαντικωτέρα ἦτο ἡ Πενταπλῆ Συμμαχία, διὰ τῆς ὁποίας αἱ νικητρίαι Δυνάμεις — Ρωσία, Αὐστρία, Πρωσσία καὶ Ἀγγλία (εἰς τὰς ὁποίας προσετέθη καὶ ἡ Γαλλία) — συνηνώθησαν εἰς συμμαχίαν καὶ ἀνέλαβον νὰ ρυθμίσουν κατὰ τοιοῦτον τρόπον τὰ πράγματα τῆς Εὐρώπης, ὥστε νὰ διατηρήσουν τὰ κεκτημένα καὶ νὰ καταπνίγουν πᾶσαν φιλελευθέρων κίνησιν τῶν λαῶν.

Ο ΜΕΤΤΕΡΝΙΧ ΚΑΙ ΤΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΤΟΥ

Ψυχὴ τῆς Συμμαχίας αὐτῆς, καὶ γενικῶς ὅλης τῆς Ἀντιδράσεως, ἦτο ὁ διαβόητος πρωθυπουργὸς τῆς Αὐστρίας Μέττερνιχ. Οὗτος, ἐπισηῶν διαρκῶς τὸν κίνδυνον τῆς λαϊκῆς ἐπαναστάσεως, κατῶρθωσε νὰ κρατήσῃ τοὺς ἡγεμόνας ἡνωμένους. « Ἡ ἐπανάστασις », ἔλεγεν, « εἶναι πυρκαϊά, ἣ ὁποία ἀπειλεῖ νὰ καταβροχθίσῃ τὸ πᾶν ὕδρα, ἣ ὁποία ἔχει ἀνοικτὸν τὸν φάρυγγα, διὰ νὰ καταπίῃ τὴν κοινωνικὴν τάξιν ».

Εἰς τὴν Αὐστρίαν ὁ Μέττερνιχ καθιέρωσε τὴν ἀστυνομικὴν παρακολούθησιν, τὴν λογοκρισίαν καὶ τὴν καταδίωξιν τῶν φιλελευθέρων. Τὰ μέσα αὐτὰ κατῶρθωσε νὰ ἐπιβάλλῃ καὶ εἰς τὰ γερμανικά, καθὼς καὶ

εἰς ἄλλα εὐρωπαϊκὰ κράτη. Εἰς τὴν ἐξωτερικὴν πολιτικὴν εἰσήγαγε τὴν ἔνοπλον ἐπέμβασιν πρὸς ἀποκατάστασιν καὶ στέρεωσιν τῆς ἀπολυταρχίας, ὅπου αὕτη ἐκλονίζετο. Τὰς διπλωματικὰς καὶ διοικητικὰς αὐτὰς μεθόδους ὠνόμασαν **Σύστημα Μέττερνιχ**.

Η ΦΙΛΕΛΕΥΘΕΡΑ ΚΙΝΗΣΙΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗΝ

Οἱ λαοὶ ὅμως δὲν ἐλησμόνησαν τὰ ἀγαθὰ, τὰ ὅποια ὑπεσχέθη ἡ Γαλλικὴ Ἐπανάστασις καί, παρ' ὄλην τὴν ἀπολυταρχικὴν ἀντίδρασιν, δὲν ἔπαυσαν νὰ ζητοῦν ἐλεύθερον πολίτευμα, ἰσότητα καὶ δικαιοσύνην. Διὰ τοῦτο εἰς πολυλὰς χώρας τῆς Εὐρώπης ἐξεδηλώθη εὐθὺς μετὰ τὴν Συνθήκην τῆς Βιέννης ζωνοτάτη λαϊκὴ ἐξέγερσις.

Κατὰ πρῶτον εἰς τὴν **Γερμανίαν** ὁ λαὸς ἐκινήθη κατὰ τῆς ἀπολυταρχίας. Δύο πόθοι τοῦ γερμανικοῦ λαοῦ, ἡ ἔνωσις εἰς ἓν κράτος καὶ ἡ διοίκησις μὲ φιλελεύθερον πολίτευμα, «**ἔνωσις καὶ ἐλευθερία**», ὅπως ἔλεγον συντόμως, ἔμειναν ἀνεκπλήρωτοι. Ἡ χώρα ἐξηκολούθει νὰ κυβερνᾶται ἀπολυταρχικῶς καὶ ἡ διαίρεσις εἰς κράτη παρέμεινεν ὅπως πρὶν. Ἀντὶ τῆς ἡνωμένης Γερμανίας οἱ διπλωμάται ἐπενόησαν τὸ πολιτικὸν κατασκευάσμα, τὴν **Γερμανικὴν Ὁμοσπονδίαν**, συνένωσιν δηλ. ἀσθενῆ καὶ μᾶλλον ἐπιφανειακὴν τῶν ἐπὶ μέρους γερμανικῶν κρατῶν, τὴν ὁποίαν διήλυθνε κυρίως ὁ Μέττερνιχ.



Μέττερνιχ (1773-1859)

Τὴν φιλελευθέραν κίνησιν εἰς τὴν Γερμανίαν ἐδημιούργησαν κυρίως οἱ διανοοῦμενοι. Φιλόσοφοι καὶ ποιηταὶ εἶχον ἐξυμνήσει τὴν ἔνωσιν,

τὰ δὲ Πανεπιστήμια ἔγιναν ἐστίαί ἀναβρασμοῦ. Εἰς τὴν Ἰέναν ὁ περίφημος διδάσκαλος τῆς Γυμναστικῆς Γιάν (*Jahn*) ἤνωσε τοὺς σπουδαστὰς καὶ πολλοὺς παλαιοὺς πολεμιστὰς εἰς μίαν ἔνωσιν, τὴν Γερμανικὴν Νεολαίαν. Τὸ παράδειγμα ἐμιμήθησαν καὶ ἄλλα Πανεπιστήμια καὶ τοιοῦτοτρόπως τὰ ἀνάτατα αὐτὰ ἐκπαιδευτικὰ ἰδρύματα ἔγιναν κέντρα ζωηρῶν φιλελευθέρων ἐκδηλώσεων. Ἀλλὰ τοῦτο προεκάλεσε τὴν ἐπέμβασιν τῆς ὀμοσπονδίας καὶ τῶν ἐπὶ μέρος γερμανικῶν κρατῶν, τὰ ὁποῖα ἔλαβον αὐστηρότατα μέτρα, διὰ νὰ καταπνίξουν τὴν φιλελευθέραν κίνησιν. Ἀπέλυσαν καθηγητὰς, ἐφυλάκισαν τὸν Γιάν, ἀπηγόρευσαν τὴν κίνησιν τῶν νέων, ὑπέβαλον ἐφημερίδας καὶ περιοδικὰ εἰς λογοκρισίαν καὶ ἀπηγόρευσαν τὴν πώλησιν ὠρισμένων συγγραμμάτων. Τοιοῦτοτρόπως κατεστάλη ἡ φιλελευθέρα κίνησις εἰς τὴν Γερμανίαν καὶ κῦμα ἀπογοητεύσεως διήλθε δι' ὅλης τῆς χώρας.

Εἰς τὴν Ἰταλίαν ἡ κίνησις ἐξεδηλώθη ζωηρότερον δι' ἐπαναστάσεων. Τὸ Συνέδριον τῆς Βιέννης εἶχεν ἀναγνωρίσει τὴν διάσπασιν τῆς χερσονήσου εἰς 10 κράτη, ἡ Λομβαρδία καὶ ἡ Βενετία προσηρτήθησαν εἰς τὴν Αὐστρίαν, οἱ ἡγεμόνες ἐπανέκτησαν τὰ κρατίδιά των καὶ ὅλη ἡ χώρα ἐστέναζεν ὑπὸ τὴν πίεσιν τῶν μεθόδων τοῦ Μέττερνιχ. Οἱ Ἰταλοὶ πατριῶται, ὅπως καὶ οἱ Γερμανοὶ, ἐζήτουν νὰ ἐνώσουν τὴν Ἰταλίαν εἰς ἓν κράτος ὑπὸ φιλελεύθερον πολίτευμα. Πρὸς τοῦτο οἱ Ἰταλοὶ ἴδρυσαν περὶ τὰ τέλη τοῦ 18ου αἰῶνος εἰς τὸ Βασίλειον τῆς Νεαπόλεως μυστικὸν ἐπαναστατικὸν σωματεῖον, τὸ ὁποῖον ὠνομάσθη Καρμπονάρι (*Carbonari* [= ἀνθρακεῖς]). Σκοπὸς τοῦ σωματείου ἦτο ἡ κατάλυσις τοῦ δεσποτισμοῦ καὶ ἡ ἐγκαθίδρυσις ἐλευθέρου δημοκρατικοῦ πολιτεύματος. Οἱ τύποι, οἱ βαθμοὶ καὶ ἡ ὀνομασία τῶν μελῶν τῶν Καρμποναρί ἐλήφθησαν ἀπὸ τὸν βίον τῶν ἀνθρακῶν, ὡς ἐπίσης καὶ ἐκ τῶν Ἐλευθέρων Τεκτόνων. Ἐνεκα τῆς γενικῆς δυσαρεσκείας ἐναντίον τῆς πολιτικῆς καταστάσεως, ἡ ὁποία ἐπεκράτει τότε εἰς τὴν χώραν, ἡ ἔταιρεία διεδόθη καθ' ἅπασαν τὴν Ἰταλίαν με κέντρον τὴν Νεάπολιν καὶ τὰ μέλη τῆς ἀνῆλθον τὸ 1820 εἰς 300 χιλιάδες. Ἀλλ' αἱ ἐπαναστάσεις, τὰς ὁποίας διωργάνωσαν οἱ Καρμπονάροι — κυρίως εἰς τὴν Νεάπολιν καὶ τὸ Πεδεμόντιον — κατεπνίγησαν εἰς τὸ αἷμα διὰ τῆς ἐπεμβάσεως τοῦ Μέττερνιχ, ὁ ὁποῖος ἀπέστειλεν αὐστριακὸν στρατόν.

Τὸ ἴδιον συνέβη καὶ εἰς τὴν Ἰσπανίαν. Οἱ Ἰσπανοὶ ἐπανεστάτη-

σαν κατὰ τοῦ ἀπολυταρχικοῦ ἡγεμόνος· ἀλλὰ καὶ τὴν ἐπανάστασιν αὐτὴν, ἐπεμβὰς γαλλικὸς στρατὸς τὴν κατέπνιξεν εἰς τὸ αἶμα.

Η ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑ ΤΗΣ ΝΟΤΙΟΥ ΑΜΕΡΙΚΗΣ

Μεγαλυτέραν ἐπιτυχίαν εἶχεν ἡ φιλελευθέρα κίνησις ἔξω τῆς Εὐρώπης. Γνωρίζομεν ὅτι τὴν Ν. Ἀμερικὴν σχεδὸν ὀλόκληρον, ἐκτὸς τῆς Βραζιλίας, κατεῖχεν ἡ Ἰσπανία ἀπὸ τῶν χρόνων τῶν γεωγραφικῶν ἀνακαλύψεων. Ἄλλ' οἱ κάτοικοι, ὑπὸ τὴν καταθλιπτικὴν κυβέρνησιν τῆς Ἰσπανίας, εἶχον μείνει παντελῶς καθυστερημένοι, μὲ ἀσήμαντον μὶρφωσιν.

ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ἀπελευθερωτικοῦ ἀγῶνος τῶν Βορείων Ἀμερικανῶν καὶ τῶν ἰδεῶν τῆς Γαλλικῆς Ἐπανάστασεως ἤρχισεν ἡ πρώτη ἀφύπνισις τῶν ἀποίκων. Λόγοι ἠκούσθησαν, ἄρθρα ἐγράφησαν κατὰ τῶν μεθόδων τῆς διοικήσεως τῆς μητροπόλεως καὶ τέλος οἱ ἄποικοι ἐξηγέρθησαν κατὰ τῆς μητροπόλεως καὶ μετὰ μακρὸν καὶ σκληρὸν ἀγῶνα ἀπέκτησαν τὴν ἀνεξαρτησίαν των. Κολομβία, Βολιβία, Χιλή, Ἀργεντινὴ, Παραγουάη κτλ. ὀργανώθησαν εἰς δημοκρατίας (1820), ἐνῶ ἡ Βραζιλία ἀπεσπᾶτο ἀπὸ τὴν Πορτογαλίαν καὶ ἀπετέλει συνταγματικὴν μοναρχίαν ὑπὸ τὸν Πέτρον, υἱὸν τοῦ βασιλέως τῆς Πορτογαλίας (1822). Δὲν ἐπέτυχεν ὁμως ἡ προσπάθεια πολλῶν πατριωτῶν νὰ ἐνώσουν τὰς Νοτιοαμερικανικὰς δημοκρατίας εἰς Ὅμοσπονδίαν κατὰ τὸ σύστημα τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν τῆς Β. Ἀμερικῆς.



Μονρόε (1758 - 1831)

Πέμπτος Πρόεδρος τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν
ἐπὶ δύο κατὰ σειρὰν τετραεστίας
(1816 - 1820 καὶ 1820 - 1824)

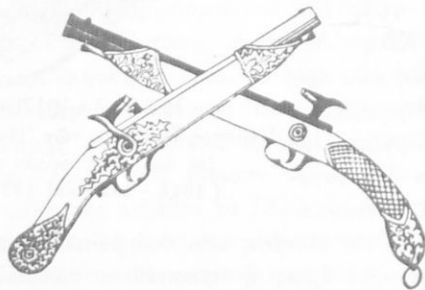
ΤΟ ΔΟΓΜΑ ΤΟΥ ΜΟΝΡΟΕ

Ἡ Ἱερὰ Συμμαχία καὶ ἡ Πενταπλῆ συνεζήτησαν σοβαρῶς τὴν ἔνοπλον ἐπέμβασιν καὶ εἰς τὴν Ἀμερικὴν. Ἀλλὰ τότε ἐπῆλθε τὸ πρῶτον ρήγμα εἰς τὰς τάξεις τῆς. Ἡ Ἀγγλία εἶχεν ἐντελῶς ἀντίθετα συμφέροντα. Διὰ τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Ν. Ἀμερικῆς ἠνοιέγετο εὐρύτατον ἔδαφος εἰς τὸ ἀγγλικὸν ἐμπόριον. Κυρίως ὁμως ὑπῆρξε σθεναρὰ ἡ στάσις τῆς Β. Ἀμερικῆς. Ὁ Πρόεδρος τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν **Μονρόε**

1823

καὶ διὰ προκηρύξεως, ἡ ὁποία ἔμεινεν ἱστορική, ἐδήλωσεν ὅτι: 1) Δὲν ἐπιτρέπεται εἰς τὰς Εὐρωπαϊκὰς Δυνάμεις νὰ ἐπεμβαίνουν εἰς τὴν ἀμερικανικὴν ἡπειρον δι' ἀποικιακοῦ σκοποῦς. 2) Αἱ Ἡνωμένοι Πολιτεῖαι τῆς Ἀμερικῆς θὰ μείνουν μακρὰν τῶν πολέμων μεταξὺ τῶν Εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων, ἐκτὸς ἂν τὰ δικαιώματα αὐτῶν ἀπειληθοῦν σοβαρῶς καὶ 3) Αἱ Ἡνωμένοι Πολιτεῖαι δὲν θὰ ἐπεμβαίνουν εἰς τὰς ἐσωτερικὰς ὑποθέσεις τῶν Εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων. Τοῦτο ἐσήμαινεν, ὅτι πᾶσα εὐρωπαϊκὴ ἐπέμβασις θὰ εὔρη ἀντιμετώπους τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας. Αὐτὸ εἶναι τὸ περίφημον **Δόγμα τοῦ Μονρόε**.

Ἀλλὰ τὴν πλήρη ἐξάρθρωσιν τῆς Ἱερᾶς Συμμαχίας καὶ τῆς Πενταπλῆς ἐπέφερε κυρίως ἡ Ἑλληνικὴ Ἐπανάστασις. Μετὰ τὴν Ἀγγλίαν καὶ ἡ Ρωσία ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ Μέττερνιχ καὶ ἀκολουθεῖ ἰδίαν πολιτικὴν εἰς τὸν ἀγῶνα τῶν Ἑλλήνων. Τιοιουτοτρόπως ἡ δύναμις τοῦ Μέττερνιχ ἴσχυσεν ἐπὶ ὀκτῶ ἔτη (1815 - 1823).



ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'

Η ΦΙΛΕΛΕΥΘΕΡΑ ΚΙΝΗΣΙΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΒΑΛΚΑΝΙΚΗΝ

ΤΟ ΤΟΥΡΚΙΚΟΝ ΠΡΟΒΛΗΜΑ

Ἐνῶ εἰς τὴν Εὐρώπην, ὅπως εἶδομεν, εἶχον κατισχύσει οἱ ἀπολυταρχικοὶ ἡγεμόνες καὶ εἰς ὅλας σχεδὸν τὰς χώρας εἶχεν ἐπιβληθῆ τὸ σύστημα τοῦ Μέττερνιχ, εἰς τὴν Βαλκανικὴν χερσόνησον οἱ λαοὶ ἐστὲναζον ὑπὸ ἀπολυταρχικῶν ζυγῶν ἀσυγκρίτως βαρύτερον, τὸν ζυγὸν τοῦ σουλτάνου. Ὁ σουλτάνος ἐκυβέρνηα κατὰ τὸ παλαιὸν μεσαιωνικὸν σύστημα καὶ κατέπνιγε πᾶσαν τάσιν πρὸς πρόοδον καὶ πᾶσαν κίνησιν πρὸς ἐθνικὴν ἀνεξαρτησίαν τῶν ὑποδοῦλων λαῶν.

Ἄλλ' ἤδη ἀπὸ τοῦ 18ου αἰῶνος ἐφάνη ὅτι ἡ Ὀθωμανικὴ αὐτοκρατορία δὲν εἶχε τὴν δύναμιν νὰ συγκρατήσῃ τὰς ἀπεράντους κατακτήσεις τῆς. Ὁ σουλτάνος δὲν εἶχε χρήματα διὰ νὰ κινητοποιήσῃ τὸν στρατὸν του, τὸ δὲ παλαιὸν στρατιωτικὸν σύστημα τῶν Τούρκων εἶχε παραλύσει. Τὰ διαβόητα τάγματα τῶν Γενιτσάρων ἦσαν μᾶλλον πληγὴ διὰ τὴν ἐξουσίαν καὶ οἱ στρατῶνές των διαρκῆς ἐστία στασιαστικῶν κινήματων.

Μερικοὶ σουλτᾶνοι ἐσκέφθησαν νὰ μεταρρυθμίσουν τὸ κράτος των, εἰσάγοντες τὴν πεφωτισμένην δεσποτείαν, κατὰ τὸ παράδειγμα τῆς Πρωσσίας καὶ τῶν ἄλλων εὐρωπαϊκῶν κρατῶν καὶ ἐπιφέροντες εὐρείας οἰκονομικὰς καὶ στρατιωτικὰς μεταρρυθμίσεις. Ἰδίως ἐπεθύμουν νὰ καταργήσουν τὰ ἀπειθάρχητα τάγματα τῶν Γενιτσάρων καὶ νὰ δημιουργήσουν νεώτερον στρατὸν καὶ διὰ ριζικῶν διοικητικῶν, δικαστικῶν καὶ οἰκονομικῶν μεταρρυθμίσεων νὰ ἐξευρωπαϊσῶν τὴν Τουρκίαν. Ἀλλὰ τὰς προσπάθειάς αὐτὰς ἐματάωσαν οἱ παλαιότουρκοι, οἱ οὐλεμάδες (ἱερωμένοι) καὶ οἱ Γενίτσαροι. Συγχρόνως πολλοὶ ἰσχυροὶ σατράπαι, ἐχμεταλλεῦόμενοι τὴν ἀδυναμίαν τῆς Πύλης, ἐπεχείρησαν νὰ ἀποσπασθοῦν ἀπὸ τὸ κέντρον καὶ νὰ δημιουργήσουν ἰδικὰ των κράτη. Τοιοῦτοι ἦσαν ὁ Ἄλῃ πασᾶς τῶν Ἰωαννίνων, ὁ Πεσβάνογλου, πασᾶς τοῦ Βιδινίου, καὶ ὁ Μεχμέτ Ἄλῃς τῆς Αἰγύπτου.

Τοιοιουτρόπως ἐφαίνετο ὅτι τὸ κράτος τοῦ σουλτάνου δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ζήσῃ πολὺ καὶ οἱ διπλωμάται τῆς Εὐρώπης ἤρχισαν νὰ σκέπτονται νὰ ἐπωφεληθοῦν ἐκ τῆς πλουσίας κληρονομίας.

Ἦρχισε λοιπὸν νὰ γίνεται ζωηρότερος ὁ ἀνταγωνισμὸς τῶν Εὐρωπαϊῶν περὶ τὴν Τουρκίαν καὶ ἐκάστη Δύναμις ἐπέδωκε τὸ συμφέρον της. Ἄλλ' ἀπὸ τὸν ἀνταγωνισμὸν αὐτὸν προῆλθον δύο ἀντίθετα γεγονότα. Ἀφ' ἑνὸς παρετάθη ἡ ζωὴ τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, ἀφ' ἑτέρου οἱ χριστιανικοὶ λαοί, οἱ ὑποδουλωμένοι εἰς τοὺς Τούρκους, ὁ εἷς κατόπιν τοῦ ἄλλου, ἀπέκτησαν τὴν ἀνεξαρτησίαν των.

Η ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑ ΤΗΣ ΣΕΡΒΙΑΣ

Πρῶτοι οἱ Ἕλληνες, καθὼς γνωρίζομεν, δι' ἐπανειλημμένων ἐξεγέρσεων κατὰ τοῦ σουλτάνου εἶχον προσπαθήσει νὰ ἀποκτήσουν τὴν ἀνεξαρτησίαν των. Τὰ κινήματα ὅμως ἐκεῖνα, καθὼς παρασκευασθέντα καὶ γενομένα ἀντικείμενον ἐκμεταλλεύσεως τῶν ἰσχυρῶν, δὲν ἐπέτυχον. Τοὺς Ἕλληνας ἠκολούθησαν οἱ Σέρβοι.

Οἱ Σέρβοι, πιεζόμενοι ἀπὸ τὰς βιαιότητες τῶν Γενιτσάρων καὶ τῶν Ἀλβανῶν, ἐξηγέρθησαν τὸ 1803. Ἀρχηγὸν εἶχον ἓνα εὐκατάστατον χωρικόν, πρῆψῃν ὑπαξιωματικὸν εἰς τὸν αὐστριακὸν στρατὸν, τραχὺν καὶ ἐνεργητικόν, μὲ γιγάντειον ἀνάστημα, ὀνομαστὸν διὰ τὴν σωματικὴν του δύναμιν καὶ τὸ θάρρος του, τὸν περίφημον **Καραγεώργην**. Ὁ Καραγεώργης εἶχε μεγάλας ἐπιτυχίας. Ἐντὸς τριῶν μηνῶν ἐκυρίευσεν ὅλας τὰς πόλεις καὶ τὰ ὄχυρά, ἐξεδίωξε τοὺς Γενιτσάρους καὶ ἐφόνευσε πολλοὺς ἀπὸ τοὺς ἀρχηγούς των. Ἡ Τουρκία ἦτο ἀπησχολημένη εἰς πόλεμον κατὰ τῆς Ρωσίας καὶ δὲν διέθετε δυνάμεις, διὰ νὰ καταπνίξῃ τὸ κίνημα. Τὸ 1813 ὅμως τρεῖς τουρκικοὶ στρατοὶ εἰσέβαλον εἰς τὴν Σερβίαν καὶ μετὰ αἱματηρότατον ἀγῶνα καὶ φοβερὰς βιαιοπραγίας οἱ Τούρκοι ὑπεχρέωσαν πάλιν τοὺς Σέρβους εἰς ὑποταγὴν. Ὁ Καραγεώργης μὲ πολλοὺς συμπολεμιστάς του κατέφυγεν εἰς τὴν Οὐγγαρίαν.

Αἱ τουρκικαὶ ἀγριότητες ποσοκάλεσαν νέαν ἐξέγερσιν τῶν Σέρβων τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1815. Τώρα ἀρχηγὸς τῶν Σέρβων ἦτο ὁ **Μίλος Ὀβρένοβιτς**, πλούσιος ζαῖμπορος, ἀντίπαλος τοῦ Καραγεώργη, πονηρὸς καὶ διπλωματικώτατος. Ἡ Σερβία πάλιν ἐντὸς ὀλίγου ἦτο ἐλευθέρα, ἡ δὲ Τουρκία, φοβουμένη ἐπέμβασιν τῆς Ρωσίας, ἐπροτίμησε νὰ

συνενοηθῆ με τοὺς ἐπαναστάτας. Ἀνεγνώρισε τὸν Ὀβρένοβιτς ὡς ἀνώτατον ἄρχοντα τῶν Σέρβων καὶ ἐπέτρεψε ἐἰς αὐτὸν νὰ κυβερνᾷ τὴν χώραν με συμβούλιον ἀπὸ δέκα αἰρετοὺς προκρίτους.

Τέλος ἡ Τουρκία, διὰ τῆς συνθήκης τῆς Ἀδριανουπόλεως τὸ 1829, μετὰ τὸν νέον Ρωσοτουρκικὸν πόλεμον, ἀνεγνώρισε τὴν αὐτονομίαν τῆς Σερβίας. Ἀπὸ τότε ἡ Σερβία ἐγένεν ἡγεμονία ὑποτελῆς εἰς τὸν σουλτάνον, ἀλλ' ἡ χώρα οὐσιαστικῶς εἶχεν ἀποκτήσει τὴν ἀνεξαρτησίαν της.

Η ΚΙΝΗΣΙΣ ΜΕΤΑΞΥ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ — Η ΦΙΛΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ

Οἱ Ἕλληνες — οἱ ὅποιοι διὰ τὸν πλοῦτον καὶ τὴν μόρφωσίν των ἀπετέλουσαν τὸν ἀνθηρότατον πληθυσμὸν τῆς Βαλκανικῆς, τῶν παραλίων τῆς Μ. Ἀσίας καὶ τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου — οὐδέποτε ἔπαυσαν νὰ πιστεύουν εἰς τὴν ἐθνικὴν των ἀποκατάστασιν. Ἀλλὰ κατ' ἀρχὰς ἤλπισαν ὅτι θὰ ἐπετύγχανον τὴν ἐλευθερίαν των διὰ τῆς βοήθειάς των ξένων. Ὅταν ὅμως ἐπέισθησαν ὅτι οἱ ξένοι μόνον εἰς τὰ σύμφερόντά των ἀπέβλεπον καὶ μετεχειρίζοντο αὐτοὺς ὡς ὄργανα διὰ τοὺς σκοποὺς των, ἀπεφάσισαν νὰ ἐπιδιώξουν τὴν ἀπελευθέρωσίν των με τὰς ἰδίας των δυνάμεις. Τὴν ἰδέαν αὐτὴν ἐνίσχυσαν εἰς τὸ ὑποδουλωμένον Γένος οἱ ἥρωικοὶ ἀγῶνες τῶν Σουλιωτῶν κατὰ τοῦ τυράννου τῶν Ἰωαννίνων Ἀλῆ πασᾶ.

Διὰ τοῦτο ἤρχισε κίνησις ζωηροτάτη εἰς ὅλα τὰ σημεῖα τοῦ Ἑλληνισμοῦ, καὶ εἰς τὰ πλέον ἀπόκεντρα, ἰδρύθη δέ, ὅπως γνωρίζομεν, ἡ Φιλικὴ Ἐταιρεία, ἡ ὁποία ἦτο ἡ ἐνσάρκωσις τοῦ πόθου τῶν Ἑλλήνων περὶ ἀνεξαρτησίας. Τὸ ἔθνος σύσσωμον ἔλαβε τὴν ἀπόφασιν νὰ ὀργανώσῃ τὴν ἐξέγερσιν κατὰ τοῦ σουλτάνου καὶ νὰ ἀγωνισθῆ μόνον του διὰ τὴν ἀνεξαρτησίαν. Ἡ Ἐταιρεία κατὰ τὰς παραμονὰς τοῦ Ἀγῶνος εἶχε λάβει τεραστίας διαστάσεις καὶ ἠρίθμει μεταξὺ τῶν μελῶν της ὅτι ἐκλεκτὸν εἶχε νὰ ἐπιδείξῃ τὸ ἔθνος.

Ο ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΥΨΗΛΑΝΤΗΣ ΑΡΧΗΓΟΣ ΤΗΣ ΦΙΛΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

Ἄλλ' ἡ Ἐταιρεία κατ' οὐσίαν ἦτο ἀκέφαλος, καὶ — ὅταν πλέον εἶχεν ἐξαπλωθῆ παντοῦ — οἱ ἰδρυταὶ της ἠσθάνθησαν τὴν ἀνάγκην νὰ ἀναθέσουν τὴν ἀρχηγίαν εἰς ἄνθρωπον ἐμπνέοντα σεβασμὸν καὶ ἐμπιστυ-

σύνην. Τὸ 1819 λοιπὸν ἔστειλαν εἰς τὴν Πετρούπολιν τὸν Ξάνθου, διὰ νὰ προσφέρῃ τὴν ἀρχὴν τῆς Ἐταιρείας εἰς τὸν Καποδίστριαν, τὸν Ἑλληνα ὑπουργὸν τοῦ Τσάρου. Ἀλλὰ ἡ στιγμή ἦτο ἀκατάλληλος. Πρὸ ὀλίγου εἶχεν ἐκραγῆ ἑπανάστασις εἰς τὴν Ἰσπανίαν καὶ οἱ διπλωμάται τῆς Ἱερᾶς Συμμαχίας ἐλάμβανον μέτρα πρὸς κατάπνιξιν τοῦ φιλελευθέρου κινήματος. Ὁ Καποδίστριας δὲν ἐδέχθη τὴν ἀρχηγίαν τῆς Ἐταιρείας καὶ ὁ Ξάνθος ἐστράφη πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον Ὑψηλάντην.

Ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης (1792 - 1828) κατήγετο ἀπὸ ἀρχαίαν φαρναιωτικὴν οἰκογένειαν, ἡ ὁποία ἀνήγε τὴν ἀρχὴν τῆς εἰς τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους.



Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης (1792 - 1828)

πρίγκιπα ὅτι ἐχρειάζετο μόνον διεύθυνσις ἰσχυρὰ καὶ ἐνιαία, διὰ νὰ προέλθουν μεγάλα ἀποτελέσματα. Καὶ ὁ Καποδίστριας, τὸν ὁποῖον συνεβουλεύθη, ἦτο σύμφωνος εἰς αὐτό.

Ὁ Ὑψηλάντης, ἀφοῦ ἀνέλαβε τὴν ἀρχηγίαν, ἤρχισε νὰ ἐργάζεται μετὰ ζῆλον καὶ δραστηριότητα. Δὲν ἀντελήφθη ὅμως τὴν πραγματικὴν κατάστασιν, ὅτι δηλαδὴ καμμία σοβαρὰ προετοιμασία δὲν ὑπῆρχε διὰ

τοῦ πάππου τοῦ ἐχρημάτισε διερμηνεὺς τῆς Πύλης καὶ ἡγεμὼν τῆς Βλαχίας, ὁ δὲ πατὴρ του διωρίσθη ἡγεμὼν τῆς Μολδαβίας. Ἐπειδὴ ὁ πατὴρ Ὑψηλάντης ἐξυπηρέτησε τὰ ρωσικὰ συμφέροντα καὶ ἐγένετο ὑποπτος εἰς τὸν σουλτάνον, ἠναγκάσθη νὰ δραπετεῦσθαι μετὰ τὴν οἰκογένειάν του εἰς τὴν Ρωσίαν. Ὁ μεγαλύτερος υἱὸς του Ἀλέξανδρος διέπρεπεν εἰς τοὺς πολέμους τῆς Ρωσίας κατὰ τοῦ Ναπολέοντος, καὶ εἰς τὴν μάχην τῆς Λειψίας ἀπέκοπτε τὴ δεξιὰ του χεῖρ. Ἐφερε τὸν τίτλον τοῦ πρίγκιπος καὶ τὸν βαθμὸν τοῦ στρατηγοῦ, ἦτο δὲ ὑπασπιστὴς τοῦ Τσάρου. Ὁ Ὑψηλάντης ἦτο ἀνδρεῖος καὶ ἰδεολόγος, ἀλλὰ εὐπειστος καὶ μετὰ ὀλίγην πείραν τοῦ κόσμου. Αἱ μεγάλαι ὑποσχέσεις τοῦ Ξάνθου καὶ ἡ φήμη τῆς Ἐταιρείας, ἐπεισαν τὸν

τὸν Ἀγῶνα, ἀλλὰ μόνον ἀκράτητος ἐνθουσιασμός καὶ κινήσεις ἰσχυρὰ ἀνά τὸ Πανελλήνιον καὶ ἀναμονὴ ὅτι κάτι μέγα πρόκειται νὰ συμβῆ.

ΑΙ ΔΥΝΑΜΕΙΣ ΤΩΝ ΕΜΠΟΛΕΜΩΝ

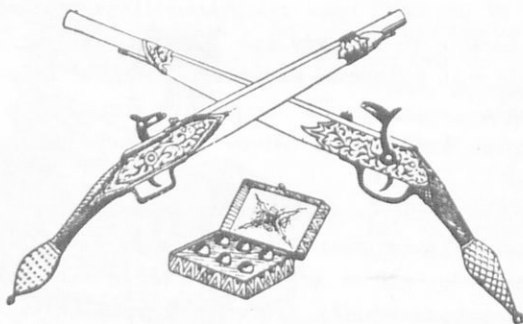
Μολονότι ἡ στρατιωτικὴ δύναμις τῆς Τουρκίας εὐρίσκετο ἐν παραλύσει — τὸ πυροβολικόν τῆς ἦτο ὀλίγον καὶ κακόν, τὸ ἱππικόν τῆς ἀκατάλληλον διὰ χώραν ὄρεινὴν (ὅπως ἦτο ἡ Ἑλλάς), οἱ δὲ Γενίτσαροι δὲν ἦσαν πλέον οἱ φοβεροὶ πολεμισταὶ τοῦ 15ου καὶ 16ου αἰῶνος — ἡ Τουρκία ἐζηλοῦθει νὰ εἶναι μεγάλη καὶ ἰσχυρὰ αὐτοκρατορία καὶ ἠδύνατο νὰ κινητοποιήσῃ πολυάριθμα στρατεύματα.

Μεγάλην σημασίαν διὰ τὸν Ἀγῶνα εἶχε τὸ μέγα πλῆθος τῶν φρουρίων, τὰ ὅποια οἱ Τούρκοι κατεῖχον εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἀλλὰ πάντα ἀνεξαιρέτως ἦσαν παρημελημένα καὶ δὲν εἶχον οὔτε πολεμοφόδια οὔτε τροφὰς ἀρκετάς. Ὁ στόλος ἀφ' ἑτέρου, ὁ ὁποῖος ἀπετέλει δύναμιν ἀξιόλογον, ἦτο καὶ αὐτὸς παρημελημένος. Εἰς τὸν ναύσταθμον τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπῆρχε σημαντικὸς ἀριθμὸς πολεμικῶν πλοίων, ὠπλισμένων μὲ μέγαν ἀριθμὸν τηλεβόλων. Πλὴν τούτου, ὁ σουλτᾶνος ἠδύνατο νὰ διαθέσῃ τὸ ναυτικὸν τοῦ Ἀλγερίου καὶ τῆς Αἰγύπτου, τὸ ὅποιον ἦτο εἰς πολὺ καλυτέραν κατάστασιν. Ἀλλ' οἱ Τούρκοι δὲν ὑπῆρξαν ποτὲ καλοὶ ναυτικοί. Τὰ πληρώματα ἀπετελοῦντο ἀπὸ ξένους τυχοδιώκτας, οἱ ὅποιοι ἦσαν ὀλίγον ἡσχημένοι καὶ ἐχειρίζοντο τὰ πλοῖα κακῶς.

Οἱ Ἕλληνες διέθετον ἀσθενεστάτας δυνάμεις ἀπέναντι τοῦ τουρκοῦ κολοσσοῦ. Τὸν πυρῆνα τῆς κατὰ ξηρὰν δυνάμεως τῶν ἀπετέλεσαν οἱ ἀρματολοὶ καὶ οἱ κλέφτες. Τὰ ὄπλα τῶν πολεμιστῶν τῆς Ἐπανάστασεως ἦσαν ποικίλα. Τὸ συνηθέστερον ὄπλον ἦτο τὸ ἐφωδισμένον μὲ πυριτόλιθον (τσακμακόπετρα) καὶ εἶχε βραχεῖαν κἀννην. Ἡ τακτικὴ τῶν κλεφτῶν διέφερε πολὺ ἀπὸ τὴν τακτικὴν τῶν εὐρωπαϊκῶν στρατευμάτων. Ὄταν προσήγγιζεν ὁ ἐχθρὸς, οἱ κλέφτες διεσκορπίζοντο καὶ ὁ καθεὶς ἐξ αὐτῶν ἐζήτει κρύπτῃν ἢ θάμνον ἢ βράχον ἢ ἄλλον κατάλληλον τόπον ἐνέδρας, ὁποῦθεν ἐπυροβόλει κατὰ τῶν Τούρκων. Ὄπου ἔμενον πολλοί, κατεσκευάζον ἡμισελήνοειδῆ ὄχυρώματα, τὰ λεγόμενα τ α μ π ο ὕ ρ ι α, ὅπισθεν τῶν ὁποίων ἐκρύπτοντο, διὰ νὰ δεχθοῦν μὲ αἰφνιδιαστικὸν πῦρ τὸν πλησιάζοντα ἐχθρόν. Ὁ πρῶτος ἑλληνικὸς στρατὸς εἶχεν ἐν σπουδαῖον ἐλάττωμα, τὴν ἔλλειψιν

πειθαρχίας. Ἄλλ' ὁ στρατὸς αὐτὸς εἶχε μεγάλα προτερήματα: τὴν ἀντοχὴν καὶ τὴν ὀλιγάρκειαν καί, πρὸ πάντων, ἐνθουσιασμόν καὶ αὐτοθυσίαν παραδειγματικήν.

Κατὰ τοῦ τουρκικοῦ στόλου οἱ Ἕλληνες διέθετον μόνον τοὺς π ἄ ρ ω ν α ς τῆς Ὑδρας, τῶν Σπετσῶν καὶ τῶν Φαρῶν, δηλαδή τὰ ἐμπορικὰ πλοῖα, τὰ ἐξωπλισμένα διὰ τηλεβόλων. Ἄλλ' οἱ Ἕλληνες ναυτικοὶ εἶχον ἀσύγκριτον ὑπεροχὴν ἀπέναντι τῶν Τούρκων, τὰ δὲ κατορθώματά των δύνανται νὰ συγκριθοῦν πρὸς τὰ ἥρωικά κατορθώματα τῶν προγόνων μας, οἱ ὅποιοι καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς ἱστορίας ἦσαν ἀσυναγώνιστοι ναυτικοί. Τὸ πυρπολικὸν ἦτο ἐπικίνδυνον ὄπλον εἰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων. Οἱ Ἕλληνες ναυτικοὶ ἔκαμαν ἀξιόλογον χρῆσιν τῶν πυρπολικῶν, ἐπροξένησαν μεγάλας καταστροφὰς εἰς τὰ ἐχθρικά πλοῖα καὶ ἐτρομοκράτουσιν τὸν τουρκικὸν στόλον.



Πιστόλες καὶ σφαῖρες τῶν χρόνων τῆς Ἐπαναστάσεως

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'

Η ΜΕΓΑΛΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ

Η ΕΞΕΓΕΡΣΙΣ ΕΙΣ ΒΛΑΧΙΑΝ ΚΑΙ ΜΟΛΔΑΒΙΑΝ

Ἡ Φιλικὴ Ἐταιρεία δὲν εἶχεν ὀρίσει τὸν χρόνον, κατὰ τὸν ὅποιον θὰ ἤρχιζεν ἡ ἐπανάστασις εἰς τὴν Ἑλλάδα· γεγονὸς ὅμως μεγάλης σημασίας ἐπέσπευσε τὴν ἐκρηξὴν αὐτῆς: Ὁ Ἀλῆς τῶν Ἰωαννίνων ἦλθεν εἰς ρῆξιν πρὸς τὸν σουλτάνον, ἐστασίασε καὶ ἐκάλεσε τοὺς Ἕλληνας εἰς βοήθειαν· ἐκεῖνοι ὅμως ἐσκέφθησαν νὰ ἐπαφεληθοῦν μόνον ἐκ τοῦ ἐμφυλίου πολέμου τῶν Μωαμεθανῶν. Τότε ὁ Ὑψηλάντης ἔλαβεν ἀπεριόριστον ἄδειαν ἀπὸ τὸν Τσάρον, κατῆλθεν εἰς τὴν Ὀδησσὸν καὶ εἰς σύσκεψιν τῶν Φιλικῶν ἀπεφάσισαν νὰ ἀρχίσουν τὸν ἀγῶνα ἀπὸ τὴν Μολδαβίαν καὶ τὴν Βλαχίαν.

Οἱ λόγοι τῆς προτιμήσεως τῶν Παραδουναβίων ἡγεμονιῶν ἦσαν οἱ ἐξῆς: Πρῶτον, αἱ ἡγεμονίαι ἐθεωροῦντο ὡς ἄλλη Ἑλλάς, διότι ἡγεμόνες καὶ αὐλικοὶ ἦσαν Ἕλληνες· ἐπίσης ἡ ἀνωτέρα κοινωνία ἀπετελεῖτο κυρίως ἀπὸ Ἕλληνας, οἱ δὲ κάτοικοι ὡς ὁμόδοξοι θὰ ὑπεστήριζον προθύμως τὸ κίνημα. Δεύτερον, οἱ Φιλικοὶ εἶχον τὴν βεβαιότητα ὅτι θὰ συνέπραττον οἱ μισθοφόροι στρατιῶται, οἱ εὐρισκόμενοι εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῶν ἡγεμόνων καὶ τῶν ἐντοπιῶν ἀρχόντων. Οὗτοι ἦσαν χριστιανοὶ διαφόρων ἐθνοτήτων (Σέρβοι, Βούλγαροι, Ἕλληνες), ὀνομαζόμενοι διὰ τοῦ κοινοῦ ὀνόματος Ἀρβανῆτες. Τρίτον, δὲν ὑπῆρχε τουρκικὸς στρατὸς εἰς τὰς ἡγεμονίας καὶ κατὰ τὰς συνθήκας ἐπρεπεν ἡ Τουρκία, διὰ νὰ εἰσαγάγῃ στρατὸν εἰς αὐτάς, νὰ ζητήσῃ τὴν συγκατάθεσιν τῆς Ρωσίας. Τέταρτον, ὁ τουρκικὸς στόλος θὰ συνεκεντρώνετο εἰς τὸν Δούναβιν καὶ τοιοῦτοτρόπως θὰ ἦτο εὐκολωτέρα ἡ ἐπανάστασις εἰς τὴν κυρίως Ἑλλάδα.

Τὴν 22 Φεβρουαρίου 1821 ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης διέβη τὸν Προῦθον, παραπόταμον τοῦ Δουναβέως, συνοδευόμενος ὑπὸ 200 ἀνδρῶν, τῶν ὁποίων οἱ πλεῖστοι εἶχον ὑπηρετήσει εἰς τὸν ρωσικὸν στρατὸν, καὶ περὶ τὴν ἑσπέραν εἰσῆλθεν εἰς Ἰάσιον, πρωτεύουσαν τῆς

Μολδαβίας. Ὁ ἡγεμὼν **Μιχαήλ Σουΐτσος**, θερμὸς ὀπαδὸς τῆς Ἐταιρείας, ἐνισχύσας αὐτὴν καὶ διὰ χρημάτων, καθὼς καὶ οἱ κάτοικοι ἐδέχθησαν αὐτὸν μὲ μεγάλον ἐνθουσιασμόν. Οἱ ὅπλοφοροὶ Ἀρβανίτες τῆς πόλεως καὶ ἡ φρουρὰ τοῦ ἡγεμόνος ἐτάχθησαν ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Ὑψηλάντου. Ἐπίσης πολλοὶ μαθηταί, πλήρεις ἐνθουσιασμοῦ, προσῆλθον εἰς τὰς τάξεις τοῦ ἐπαναστατικοῦ στρατοῦ. Ἐκεῖθεν ὁ Ὑψηλάντης ἐδημοσίευσε προκήρυξιν ἐνθουσιώδη πρὸς τοὺς Ἕλληνας, εἰς τὴν ὁποίαν ἔλεγε: «Κινηθῆτε, ἀδελφοί, καὶ θέλετε ἰδεῖ μίαν κραταιὰν Δύναμιν, νὰ ὑπερασπισθῆ τὰ δίκαιά μας».

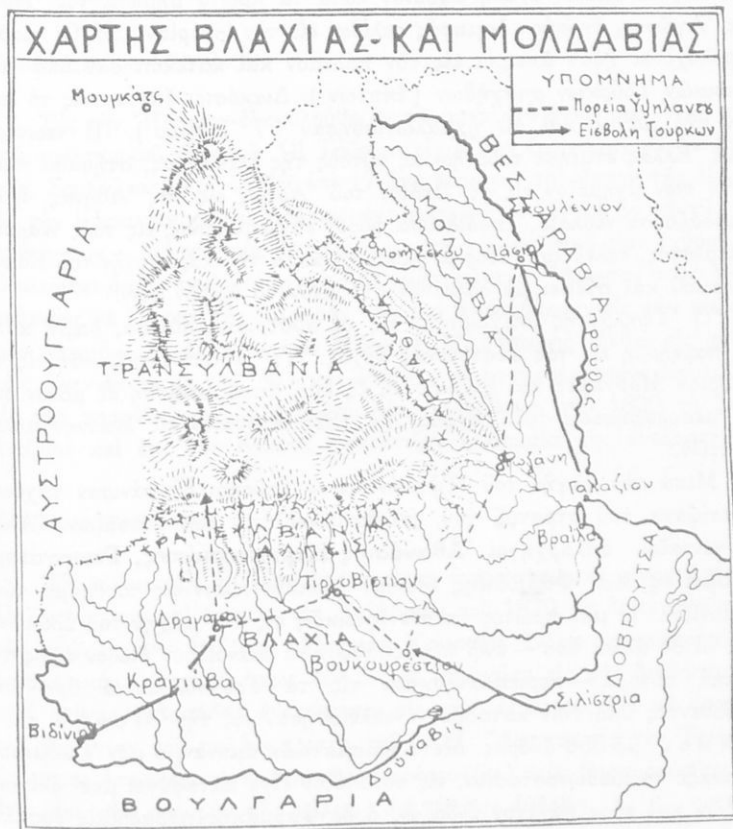
Ἀλλὰ δὲν ἤργησε νὰ ἀποδειχθῆ ὅτι ἡ Μολδοβλαχία δὲν ἦτο ὁ κατάλληλος τόπος διὰ τὸν Ἑλληνικὸν ἀγῶνα. Οἱ κάτοικοι ἐφάνησαν ἀδιάφοροι πρὸς τὸ Ἑλληνικὸν κίνημα, ὁ δὲ στρατὸς τῶν Ἀρβανιτῶν, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐστηρίχθη ἡ Ἐταιρεία, ἦτο κατὰ τὸ πλεῖστον ἀνοργάνωτος συρφετός, μὴ ἔχων ἀνώτερον ἠθικὸν ἐλατήριον.

Ὁ Ὑψηλάντης ἐπροχώρησε βραδέως πρὸς τὴν Βλαχίαν. Εἰς Φωξάνην, μεθοριακὴν πόλιν μεταξὺ Βλαχίας καὶ Μολδαβίας, ἡ δύναμις του ἐνισχύθη σημαντικῶς διὰ τῆς προσελεύσεως νέων ὀπλαρχηγῶν. Ἐκεῖ κατηρτίσθη καὶ ὁ **Γεὸρ ὁ Λόχος**: Πεντακόσιοι δηλαδὴ νέοι τῶν εὐγενεστάτων οἰκῶν, ἐκ τῶν ὁποίων πολλοὶ σπουδασταὶ εὐρωπαϊκῶν Πανεπιστημίων, ἀπετέλεσαν ἰδιαιτερον σῶμα. Τὸ σῶμά των διεκρίνετο διὰ τὴν πειθαρχίαν καὶ ἀπετέλεσε τὸν πυρῆνα τοῦ στρατοῦ τοῦ Ὑψηλάντου. Μετὰ τέσσαρας ἐβδομάδας ὁ Ὑψηλάντης εἰσῆλθεν εἰς τὸ **Βουκουρέστιον** (28 Μαρτίου).

ΑΠΟΤΥΧΙΑ ΤΟΥ ΚΙΝΗΜΑΤΟΣ

Ἡ αἴγλη, ἡ ὁποία περιέβαλε κατ' ἀρχὰς τὸ κίνημα τοῦ Πρίγκιπος, διελύετο ταχέως. Εἶχον παρέλθει πέντε ἐβδομάδες, ἀφ' ὅτου ὁ Ὑψηλάντης διέβη τὸν Προῦθον, καὶ ἡ ρωσικὴ σύμπραξις, τὴν ὁποίαν ὑπεσχέθη, δὲν ἐπραγματοποιεῖτο. Ὡς κεραυνὸς δὲ ἔπεσαν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς του δύο σημαντικὰ γεγονότα: ἡ ἀποκρήρυξις τοῦ κινήματος ὑπὸ τῆς Ρωσίας καὶ ὁ ἀφορισμὸς τοῦ Πατριάρχου. Ὁ Τσάρος δηλ. Ἀλέξανδρος, διὰ νὰ δείξῃ τὴν πίστιν του εἰς τὰς ἀρχὰς τῆς Ἱερᾶς Συμμαχίας καὶ διὰ νὰ διαψεύσῃ τὴν κρατοῦσαν ὑπόψιν ὅτι ἡ Ρωσία ὑπέθαλπε τὸ κίνημα τοῦ Ὑψηλάντου, ἀπεκρήρυσεν αὐτὸ ἐπι-

σήμως, διέταξε νὰ διαγράψουν τὸ ὄνομα τοῦ Ὑψηλάντου ἀπὸ τὸν κατάλογον τῶν Ρώσων ἀξιωματικῶν καὶ ἐδήλωσεν εἰς τὸ Διβάνιον διὰ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρέσβεώς του, ὅτι ἡ ρωσικὴ πολιτικὴ εἶναι ξένη



πρὸς τὸ κίνημα τοῦ Ὑψηλάντου. Ἀφ' ἑτέρου, ὁ Πατριάρχης πιεζόμενος ὑπὸ τοῦ σουλτάνου ἀφώρισε τὸν Ὑψηλάντην καὶ τὸν ὀσποδάρον (ἡγεμόνα) τῆς Μολδαβίας Μιχ. Σοῦτσον.

Ἡ Ρωσία ἐπέτρεψε τὴν εἰσόδον τουρκικῶν στρατευμάτων εἰς τὰς ἡγεμονίας καὶ οἱ Τούρκοι εἰσῆλθον ἀπὸ τρία σημεῖα. Ἐντὸς ὀλίγου χρόνου ὁ τουρκικὸς στρατὸς κατέπνιξε τὸ κίνημα. Τὸν Ἀγῶνα ἔκρινε

τελικῶς ἡ μάχη παρὰ τὸ χωρίον Δ ρ α γ α τ σ ά ν ι. Οἱ Ἱερολοχῖται ἠγωνίσθησαν μὲ ἥρωισμόν καὶ ἀνεκάλεσαν εἰς τὴν μνήμην τῶν Ἑλλήνων τὰ κατορθώματα τοῦ Ἱεροῦ Λόχου τῶν Θηβαίων. Μὲ τὸ νεαρὸν αἰμά των, τὸ ὁποῖον ἐχύθη ἄφθονον κατὰ τὰ πρῶτα βήματα τοῦ Ἱεροῦ μας Ἀγῶνος, ἐγραψαν λαμπρὰς σελίδας εἰς τὴν ἱστορίαν μας. Οἱ νεαροὶ Ἱερολοχῖται ἦσαν ἄπειροι εἰς τὸν πόλεμον καὶ κατεκόπησαν ὑπὸ τῶν ἠλιοκαῶν Τούρκων σπαχῆδων (ἱπέων). Διακόσιοι ἔπεσαν εἰς τὴ πεδίον τῆς μάχης καὶ 40 ἠχμαλωτίσθησαν (7 Ἰουνίου). Ἡ νεωτέρα ὁμως Ἑλλάς ἐτίμησε τοὺς ἥρωας αὐτοὺς τῆς ἐλευθερίας, στήσασα πρὸς τιμὴν των μνημεῖον εἰς τὸ Πεδίον τοῦ Ἄρεως εἰς τὰς Ἀθήνας, ἡ δὲ σπουδάζουσα νεολαία, ἀποδίδουσα φόρον εὐγνωμοσύνης εἰς τοὺς νεαροὺς πολεμιστάς, τελεῖ κατ' ἔτος μνημόσυνον κατὰ τὴν παραμονὴν τοῦ Εὐαγγελισμοῦ καὶ στέφει μὲ δάφνινον στέφανον τὸ ἥρῳόν των.

Ὁ Ὑψηλάντης ὑπεχώρησεν εἰς τὰ αὐστριακὰ σύνορα, διέβη αὐτὰ καὶ παρεδόθη εἰς τὰς αὐστριακὰς ἀρχάς. Ὑπ' αὐτῶν ἐνεκλείσθη εἰς τὸ φρούριον Μουγκάιτς καὶ ἔμεινεν ἐπὶ ἕξ ἔτη, ἀπεφυλακίσθη δὲ μόνον διὰ τῆς μεσολαβήσεως τοῦ Τσάρου. Τὸ 1828 ἀπέθανεν εἰς Βιέννην μόλις 36 ἐτῶν.

Μετὰ τὴν φυγὴν τοῦ Ὑψηλάντου, οἱ Τούρκοι ἐξηφάνισαν ταχέως τὰ λείψανα τοῦ στρατοῦ του, βοηθούμενοι ὑπὸ τῶν ἐντοπίων. Ἄλλ' οἱ γενναῖοι ὀπλαρχηγοὶ **Ἀθανάσιος Καρπενησιώτης, Γεωργάκης Ὀλύμπιος καὶ Φαρμάκης** ἔδωσαν ἥρωικὴν λύσιν εἰς τὸ δράμα τῶν ἡγεμονιῶν. Ὁ μὲν πρῶτος ἔπεσεν ἥρωικῶς εἰς τὴν μάχην τοῦ Σκουλενίου, οἱ δὲ ἄλλοι δύο — ἐνῶ προσεπάθουν νὰ διανοίξουν δίοδον πρὸς τὰ ρωσικὰ σύνορα — περιεπλανήθησαν εἰς τὰ Τρανσυλβανικὰ ὄρη καὶ προδοθέντες ὑπὸ τῶν κατοίκων ἐνεκλείσθησαν εἰς τὴν Μ ο ν ῆ ν τ ο ῦ Σ έ κ κ ο υ μὲ 350 ἄνδρας. Μετὰ πεισματώδη ἄμυναν, ὁ μὲν Ὀλύμπιος ἀνετίναξε τὸ κωδωνοστάσιον, εἰς τὸ ὁποῖον εἶχε καταφύγει μετ' ὀλίγων ὀπαδῶν καὶ εὔρε θάνατον ἐνδοξόν, ὁ δὲ Φαρμάκης παραδοθεὶς ἐστάλη εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ἀπεκεφαλίσθη (μέσα Σεπτεμβρίου).

Ἡ ἐπανάστασις τῶν ἡγεμονιῶν ἀπέτυχεν, ὁ δὲ σουλτᾶνος δὲν διώρισε πλέον Ἑλληνας ἡγεμόνας εἰς Μολδαβίαν καὶ Βλαχίαν. Ἄλλ' ἡ ἀποτυχία αὐτῆ ἰσοδυναμεῖ πρὸς μεγάλην νίκην. Ὁ Ἑλληνισμὸς ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον ἐδέχθη τὸ κίνημα τῶν ἡγεμονιῶν μὲ παλλομένην καρδίαν, ἡ δὲ φήμη περὶ μεγάλων κατορθωμάτων τοῦ Ὑψηλάντου καὶ τοῦ στρατοῦ του διέσχισε τὰ ὄρη καὶ τὰς ἑλληνικὰς θαλάσσας καὶ

ἐπέσπευσε τὴν ἔκρηξιν τῆς Ἐπαναστάσεως εἰς τὴν κυρίως Ἑλλάδα, ὅπου, ὅπως θὰ ἴδωμεν, τὸ κίνημα ἐντὸς ὀλίγου ἔλαβε τεραστίας διαστάσεις καὶ οἱ Τούρκοι δὲν κατώρθωσαν νὰ καταπνίξουν αὐτό.

ΑΝΑΒΙΩΣΙΣ ΤΟΥ ΣΟΥΛΙΟΥ

Εἰς τὴν Ἠπειρον ἐξεκολούθη ἐν τῷ μεταξύ ὁ ἀγὼν τοῦ Ἀλῆ κατὰ τοῦ σουλτανικοῦ στρατοῦ. Οἱ Τούρκοι εἶχον τὴν ἔμπνευσιν νὰ καλέσουν τοὺς Σουλιώτας — οἱ ὅποιοι ἐπὶ 17 ἔτη ἔτρωγον τὸν ἄρτον τῆς ἐξορίας εἰς τὴν Κέρκυραν καὶ μὲ βουρλωμένα μάτια ἠτένιζον τὰ βουνά τῆς πατρίδος των — διὰ νὰ τοὺς ἀντιτάξουν κατὰ τοῦ παλαιοῦ των ἐχθροῦ. Οἱ Σουλιῶται ὅμως ἐπολιτεύθησαν διπλωματικώτατα. Ἄφησαν τοὺς Μωαμεθανοὺς νὰ λύσουν τὴν διαφορὰν των καὶ ἀπεσύρθησαν εἰς τὴν παλαιὰν των πατρίδα. Ὁ ἀρχηγὸς των **Μᾶρκος Μπότσαρης** ἦλθεν εἰς μυστικὴν συνεννόησιν μὲ τὸν Ἀλῆ καὶ ἐπέτυχε νὰ ἐπαναφέρῃ τοὺς Σουλιώτας εἰς τὴν πατρίδα των. Ὡστε ἀπὸ τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1820 τὸ Σούλι ἀνέζησε καὶ ἐπὶ τῆς Κιάφας ἐκυμάτιζεν ἡ σημαία τῆς ἀνεξαρτησίας.

Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ ΤΗΣ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ

Ἐν τῷ μεταξύ ἡ Πύλη ὑπωπτεύετο ἐπικραστατικὴν κίνησιν εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ ἔστειλε τὸν Νοέμβριον τοῦ 1820 ὡς διοικητὴν αὐτῆς τὸν πρῶτον μέγαν Βεζύρη **Μεχμέτ Χουρσίτ**, ἄνδρα μεγαλοπρεπῆ καὶ ἐπιβλητικόν. Ἐκεῖνος ὅμως δὲν ἔδωκε σημασίαν εἰς τὰς διαδόσεις καὶ μετ' ὀλίγας ἐβδομάδας ἀνεχώρησεν εἰς τὴν Ἠπειρον, διὰ νὰ ἀναλάβῃ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ πολέμου κατὰ τοῦ Ἀλῆ. Ἄφησεν εἰς τὴν Τρίπολιν, ὡς μέρος ἀσφαλές, τὸ πολυπληθὲς χαρέμιον καὶ τοὺς θησαυροὺς του καὶ ἐνίσχυσε τὴν φρουρὰν τῆς πόλεως διὰ χιλίων ἀνδρῶν.

Κατὰ τὰ τέλη Δεκεμβρίου τοῦ 1820 ἔφθασεν εἰς τὴν Πελοπόννησον ὁ ἀρχιμανδριτῆς Γρηγόριος Δικαῖος, ὁ γνωστὸς ὑπὸ τὸ ὄνομα **Παπαφλέσσας**, φέρων πύρινον ἐνθουσιασμόν καὶ φλογεράς ὑποσχέσεις. Ὁ Παπαφλέσσας, ὄρμητικὸς καὶ δραστήριος ἀπόστολος τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας, ἀνὴρ ἐπιτηδειότατος νὰ πείθῃ τὰ πλήθη, ἐστάλη ὑπὸ τοῦ Ἀλεξ. Ὑψηλάντου, ὡς ἀρχηγοῦ τῆς Ἐταιρείας, εἰς τὴν Ἑλλάδα, διὰ νὰ κινήσῃ αὐτὴν εἰς ἐπανάστασιν, ἐνθαρρύνων καὶ ἐμψυχῶν κυρίως τοὺς προεστούς, οἱ ὅποιοι, ἐνθουμούμενοι τὰ παθήματα τῶν Ἑλλήνων κατὰ τὰ παλαιότερα κινήματα,

ἦσαν διαστακτικοὶ καὶ ἀπρόθυμοι νὰ ἀρχίσουν τὸν Ἀγῶνα ἄνευ σοβαρῶν ἐγγυήσεων. Οἱ Φιλικοὶ ἐφρόνουν ὅτι, ἂν ἡ ἔκρηξις τοῦ Ἀγῶνος ἀνεβάλλετο — ὅπως ἐζήτουν μερικοὶ — διὰ τὸν Μάϊον καὶ ἐγίνετο γνωστή ἡ ἀποκύρηξις τοῦ Ὑψηλάντου ὑπὸ τοῦ Τσάρου καὶ τοῦ Πατριάρχου καὶ ἡ ἀποτυχία τοῦ Κινήματος εἰς τὴν Μολδοβλαχίαν, ἀσφαλῶς ἡ ἐν Πελοποννήσῳ ἐξέγερσις θὰ ἐματαιοῦτο.



Χουραϊτ πασᾶς

ρεθέντες ἐκτεθειμένοι ἀπεφάσισαν νὰ ἐπισπεύσουν τὸ κίνημα. Μετὰ τινὰς ἐπιθέσεις καὶ μικροσυμπλοκάς ἐξέσπασεν ἡ μέχρι τῆς στιγμῆς ἐκείνης συγκρατουμένη ὀρμὴ καὶ τὴν 21 Μαρτίου 1821 ὁ χριστιανικὸς πληθυσμὸς τῆς Χερσονήσου ἠγέρθη ἔνοπλος ὡς εἰς ἄνθρωπος καὶ ἐπέπεσε μετὰ πάθους συγκρατουμένου ἀπὸ αἰῶνων κατὰ τῶν Μωαμεθανῶν, ὡς νὰ ἤθελεν εἰς μίαν ἡμέραν νὰ ἐκδικηθῇ δεινοπαθήματα αἰῶνων. Τὸ σύνθημα ἦτο: Τοῦρκος νὰ μὴ μείνη στὸ Μοριὰ μὴ τεστὸν κόσμον ἕλον.

Τότε ἐπῆλθον τὰ γεγονότα ραγδαῖα. Τὴν 13 Μαρτίου οἱ πρό-

Οἱ Τοῦρκοι ὅμως ἐταράχθησαν περισσότερο, ὅταν ἔμαθον ὅτι ἐφθασεν εἰς τὴν Μάνην ὁ περιβόητος Θεόδωρος Κολοκοτρῶνης, ὁ ὁποῖος ἀπὸ πολλὸν καιρὸν ἦτο φυγὰς καὶ κατεδιώκετο μέχρι θανάτου ὑπὸ τῆς Τουρκικῆς ἐξουσίας. Τὰ γεγονότα αὐτὰ ἠνάγκασαν τοὺς Τοῦρκους νὰ λάβουν μέτρα προληπτικά καὶ ἐκάλεσαν διὰ τὴν ἐτήσιαν συνέλευσιν εἰς τὴν Τρίπολιν τοὺς προκρίτους καὶ ἀρχιερεῖς μὲ σκοπὸν νὰ κρατήσουν αὐτοὺς ὡς ὀμήρους. Πολλοὶ ἐκ τῶν Ἑλλήνων προυχόντων ἠρνήθησαν νὰ μεταβοῦν καὶ τοιοῦτοτρόπως εὐ-

κριτοὶ τῆς Ἀγαίας παρηκολούθησαν εἰς τὴν Μονὴν τῆς Ἀγίας Λαύρας τὴν θείαν λειτουργίαν, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανὸς ἐτύλλογῃσε καὶ ὕψωσεν ὡς σημαίαν τῆς ἐπαναστάσεως τὸ περίφημον Λάβ α ρ ο ν, τὸ ὁποῖον παρίστανε τὴν Κοίμησιν τῆς Θεοτόκου. Ἐκεῖθεν οἱ πρόκριτοὶ ἐν μέσῳ ἐνθουσιασμοῦ καὶ πυροβολισμῶν ἐξεχύθησαν εἰς τὴν ἐπαρχίαν Καλαβρυτῶν, διὰ νὰ διδώσουν τὸ σύνθημα τῆς ἐξεγέρσεως. Ὁ μπέης τῆς Μάνης Πετρόμπεης Μαυρομιχάλης καὶ ὁ Κολοκοτρώνης μετὰ τῶν Μανιατῶν κατῆλθον τὴν δυτικὴν πλευρὰν τοῦ Ταυγέτου καὶ τὴν 22 Μαρτίου εἰσῆλθον θριαμβευτικῶς εἰς τὰς Κ α λ ά μ α ς. Τὴν ἰδίαν ἡμέραν ἐξεγήρθησαν αἱ Π ά τ ρ α ι.



Τὸ Λάβαρον τῆς Ἐπαναστάσεως.

Τὸ λάβαρον εἶναι ἱερὰ σημαία, ἣ ὁποία παρίστανει τὴν Κοίμησιν τῆς Θεοτόκου καὶ εὑρίσκειται εἰς τὴν Μονὴν τῆς Ἀγίας Λαύρας εἰς τὰ Καλαβρυτὰ.

Οἱ χωρικοὶ τῶν περιχώρων ἔσπευσαν εἰς τὴν πόλιν μετὰ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Παλ. Πατρῶν **Γερμανοῦ**, τοῦ **Λόντου**, προεστοῦ τοῦ Αἰγίου, τοῦ **Ἀσημάκη Ζαῖμη**, προεστοῦ τῶν Καλαβρυτῶν κ. ἄ.,

οἱ ὁποῖοι ἐτέθησαν ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ Κινήματος. Καὶ τὴν 25 Μαρτίου ὁ Παλ. Πατρῶν ἔστησεν εἰς τὴν πλατεῖαν τοῦ Ἀγίου Γεωργίου τὴν σημαίαν τῆς Ἐπαναστάσεως, ἡ ὁποία ἦτο ἐρυθρὰ μὲ μαῦρον σταυρὸν εἰς τὸ μέσον. Ἀπ' ἐκείνης τῆς ἡμέρας χρονολογοῦμεν τὴν ἀρχὴν τῆς Ἐπαναστάσεως.

Συγχρόνως οἱ ἀρχηγοὶ συνέταξαν καὶ ἐπέδωσαν εἰς τοὺς ξένους προξένους τῶν Πατρῶν τὴν ἀκόλουθον ἐγκύκλιον :



Ὁ Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανὸς
(1771 - 1826)

« Ἡμεῖς, τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος τῶν Χριστιανῶν, βλέποντες ὅτι μᾶς καταφρονεῖ τὸ Ὀθωμανικὸν γένος, καὶ σκοπεύει ὀλεθρὸν ἐναντίον μας πότε μ' ἓνα πότε μ' ἄλλον τρόπον, ἀπεφασίσαμεν σταθερῶς ἢ νὰ ἀποθάνωμεν ὅλοι ἢ νὰ ἐλευθερωθῶμεν, καὶ τοῦτου ἕνεκα βαστοῦμεν τὰ ὄπλα εἰς χεῖρας ζητοῦντες τὰ δικαιώματά μας. Ὅντες λοιπὸν βέβαιοι ὅτι ὅλα τὰ χριστιανικὰ βασίλεια γνωρίζουν τὰ δικάιά μας, καὶ ὄχι μόνον δὲν θέλουν μᾶς ἐναντιωθῆ, ἀλλὰ καὶ θέλουν μᾶς συνδράμει, καὶ ὅτι ἔχουν εἰς μνήμην ὅτι οἱ ἔνδοξοι πρόγονοί μας ἐφάνησάν

ποτε ὠφέλιμοι εἰς τὴν ἀνθρωπότητα, διὰ τοῦτο εἰδοποιοῦμεν τὴν ἐκλαμπρότητά σας καὶ σᾶς παρακαλοῦμεν νὰ προσπαθήσετε νὰ εἰμεθα ὑπὸ τὴν εὐνοίαν καὶ προστασίαν τοῦ μεγάλου κράτους τούτου ».

Οἱ ἐπαναστάται ἤρχισαν νὰ πολιορκοῦν τὰ φρούρια, ἀλλ' ἐνήργουν χωρισμένοι. Ἡ προσοχὴ ὁμῶς τῶν ἀνωτέρων ὄπλαρχηγῶν καὶ πολιτικῶν ἐστρέφετο πρὸς τὴν Τριπολιτσᾶν, τὸ κεντρικὸν φρούριον καὶ ὀρμητήριον τῶν Τούρκων εἰς τὴν Πελοπόννησον.

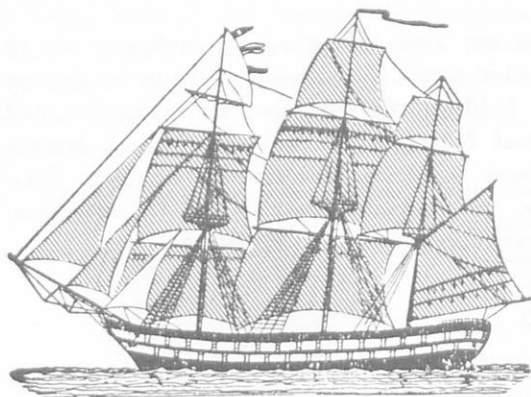
Τότε ἤρχισε γενικὴ μετακίνησις τῶν Τούρκων. Οἱ κατοικοῦντες

τὴν ὑπαιθρον χώραν καὶ τὰς ἀνοχυρώτους πόλεις κατέφυγον εἰς τὰ φρούρια. Πανικός κατέλαβεν αὐτούς, ὅταν διεδόθη ἡ φήμη ὅτι ἔρχεται εὐρωπαϊκὸς στρατὸς εἰς βοήθειαν τῶν ραγιαδῶν, καὶ οἱ πυροβολισμοὶ τῶν Ἑλλήνων καὶ αἰ φωναὶ Μοσκοβιὰ καὶ Φραγκιὰ ἔτρεπον αὐτούς εἰς φυγὴν. Μακρὰ συνοδεῖται Μωαμεθανῶν ἐκινουνοτο ἰδίως πρὸς τὴν Τρίπολιν, τὸ κεντρικὸν φρούριον τῆς Πελοποννήσου, προσβαλλόμεναι καὶ δεκατιζόμεναι ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων.

Η ΕΞΕΓΕΡΣΙΣ ΤΩΝ ΝΗΣΩΝ

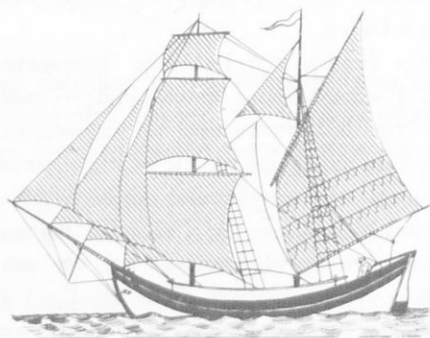
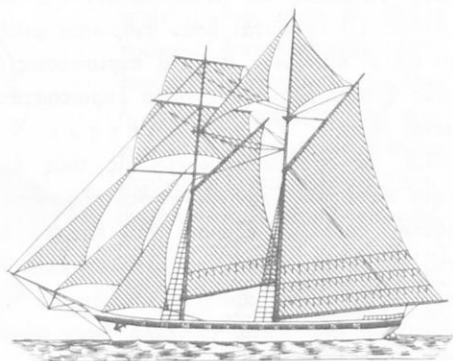
Οἱ ἀγῶνες τῶν Ἑλλήνων εἰς τὴν ξηρὰν δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ εὐδοκιμήσουν ἄνευ τῆς συμπράξεως τοῦ ναυτικοῦ, τὸ ὁποῖον θὰ ἠμπόδιζε τοὺς Τούρκους νὰ μεταβιβάξουν διὰ θαλάσσης στρατεύματα ἐκ Μ. Ἀσίας. Οἱ νησιῶται ἦσαν ἄνθρωποι φιλήσυχου καὶ μὲ ζῆλον ἠσχολοῦντο εἰς τὸ ἐμπόριον, ἀλλ' αἱ περιστάσεις μετέβαλον αὐτοὺς εἰς θαλασσινοὺς ἥρωας. Εἰς τὸν Ἀγῶνα ἐπρωτοστάτησαν αἱ τρεῖς ναυτικαὶ λεγόμεναι νῆσοι: Ἰδρα, Σπέτσαι, Ψαρά. Τὰ ἀσήμαντα αὐτὰ νησίδια, τὰ σχεδὸν ἄγνωστα εἰς τοὺς ἀρχαίους, ἀπέκτησαν σπουδαιότητα κατὰ τὸν 17ον αἰῶνα διὰ τῆς ναυτιλίας καὶ τοῦ ἐμπορίου. Ἡ ἐπ' αὐτῶν τουρκικὴ ἐξουσία ἦτο ἐλαφρὰ ἐπικυριαρχία. Ἐξηρτῶντο ἀπὸ τοῦ Καπετάν - πασᾶ, κατέβαλλον ἐτήσιόν τινα φόρον καὶ ἀπέστελλον κατ' ἔτος μικρὸν ἀριθμὸν ναυτῶν διὰ τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ σουλτανικοῦ ναυτικοῦ, ἐνῶ κατὰ τὰ ἄλλα ἦσαν αὐτόνομα καὶ αὐτοδιοίκητα, διότι δὲν εἶχον οὔτε Τούρκους κατοίκους οὔτε Τούρκον διοικητήν. Ἐκυβερνῶντο ὀλιγαρχικῶς ὑπὸ τῆς τάξεως τῶν πλουσιῶν ναυτικῶν, τοὺς ὁποίους ὠνόμαζον νοικοκυραῖους.

Ἐπιδη αἱ συνθήκαι κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως — ἰδίως δὲ ὁ ἀγγλικὸς καὶ ὁ ναπολεόντειος ἀποκλεισμός — καθίσταν κοπιώδη καὶ ἐπικίνδυνον τὴν θαλασσοπορίαν, οἱ νοικοκυραῖοι ἠναγκάσθησαν νὰ προβοῦν εἰς μεγάλας παραχωρήσεις εἰς τὰ πληρώματα, τὰ ὁποῖα ἀπὸ τοῦ πλοιάρχου μέχρι τοῦ ναυτοπαιδὸς εἶχον μερίδιον ἐπὶ τοῦ κέρδους. Τοῦτο, καθὼς καὶ οἱ πόλεμοι τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως καὶ τοῦ Ναπολέοντος, προήγαγον τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν ναυτιλίαν τῶν νήσων. Πλὴν τῶν τριῶν νήσων, ναυτικὸν εἶχον τὸ Γαλαξίδι (εἰς τὸν Κορινθιακὸν κόλπον), ἡ Κάσσος, ἡ Μύκονος, καθὼς καὶ ἄλλαι νῆσοι καὶ πόλεις τοῦ Αἰγίου. Ὑπολογίζουσι ὅτι εἰς



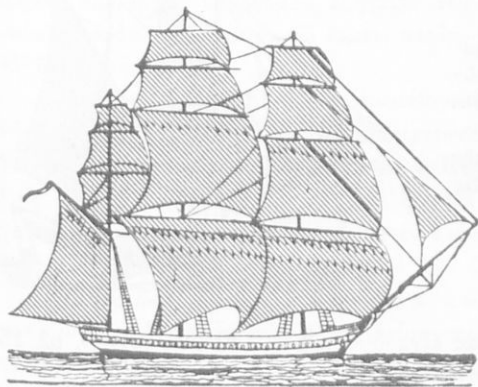
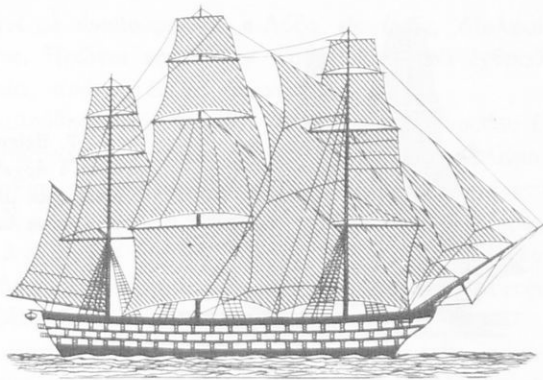
1. Δίκροτον. Τρίστη-
λον με τετράγωνα ιστία
εἰς ὄλους τοὺς ἰστούς, καὶ
δύο σειρὰς πυροβόλων εἰς
τὰς πλευρὰς ἐντὸς τετρα-
γώνων θυρίδων. Τὸ δι-
κροτον, ὡς καὶ τὸ τρίκρο-
τον, ἦσαν τὰ μεγαλύτερα
πλοῖα· ὠνομάζοντο συνή-
θως «πλοῖα τῆς γραμμῆς»
καὶ ἐχρησίμευον ὡς ναυαρχ-
χίδες. Οἱ Ἕλληνες τὰ ὠνό-
μαζον «ντελίνια».

2. Γολέττα. Εἶναι ἡ ἀρ-
χαία ἐλληνικὴ ἡμιολία με
δύο ἰστούς κλίνοντας ὀλίγον
πρὸς τὴν πρῶμνην.



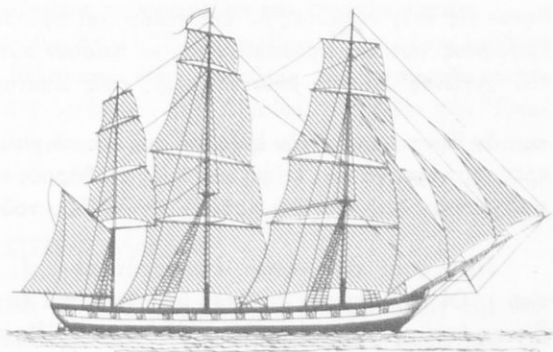
3. Σκούνα. Ἰστιοφόρον δι-
στηλον ἐμπορικὸν — μέχρι τὸ
πολύ 500 τόννων — με ὑψη-
λοὺς ἰστούς, κλίνοντας ὀλίγον
πρὸς τὴν πρῶμνην.

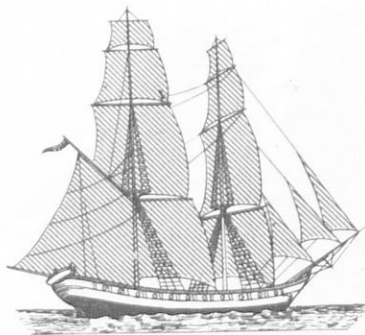
4. Τρίκροτον. Μὲ τρεῖς ἰστούς καὶ τρεῖς σειράς πυροβόλων εἰς τὰς πλευράς.



5. Κορβέττα. Εἶναι ὁ ἐλλη-
νικὸς δρόμων, μὲ τρεῖς
ἰστούς καὶ σταυρωτὰς κε-
ραίας. Τὰ πυροβόλα ἦσαν
εἰς τὰς δύο πλευράς τοῦ
καταστρώματος.

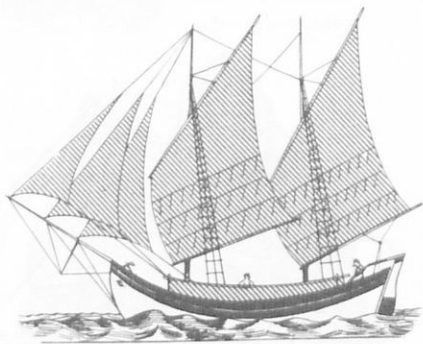
6. Φρεγάτα. Πο-
λεμικὸν τριστηλον. Αἱ
διαστάσεις τῆς ἦσαν
ποικίλαι καὶ ἐγνωρί-
ζοντο ἀπὸ τὸν ἀρί-
θμὸν τῶν πυροβόλων·
τὸν 19ον αἰῶνα ὑ-
πῆρχον τρεῖς τύποι·
τῶν 40, τῶν 30 καὶ
τῶν 20 πυροβόλων.





7. Βρίκιον, τὸ κοινῶς μ π ρ ί κ ι, εἶναι ὁ ἀρχαῖος π ά ρ ω ν. Δίστηλον ἱστιοφόρον με σταυρωτάς κεραίας καὶ τετράγωνα ἱστία.

8. Βρατσέρα. Ἰστιοφόρον μικροῦ ἐκτοπίσματος, ὄχι ἄνω τῶν 100 τόννων. Εἶναι κατ' ἐξοχὴν ἐλληρικῆς ἐμπνεύσεως πλοῖον, γνωστόν μόνον εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Μεσογείου. Ἴσως εἶναι ἐξέλιξις τῆς παλαιᾶς ὀ λ κ ά δ ο ς.



στρογγυλὸν ἀριθμὸν ἢ Ἑλλάς εἶχε 500 πλοῖα, 130 χιλ. τόννων, με 15 χιλ. ναύτας καὶ 5 χιλ. κανόνια.

Ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς Ἐπαναστάσεως οἱ Πελοποννήσιοι ἀπήθυσθησαν εἰς τοὺς νησιώτας δι' ἐπιστολῶν καὶ πρέσβειων, διηγούμενοι τοὺς θριάμβους των καὶ προσπαθοῦντες νά πείσουν αὐτοὺς νά ἔλθουν βοηθοὶ τοῦ Ἀγῶνος. Κάποια ἐπιστολὴ πρὸς τοὺς Σπετσιώτας ἔλεγεν :

« ... ἂν δὲν ταχύνετε τὸν ἐρχομὸν σας καὶ πηγαίνει τὸ πρᾶγμα εἰς μακρὸς, ἡμπορεῖ νά μᾶς λείψη καὶ ἡμᾶς τὸ θάρρος καὶ πλέον νεκρῶναι τὸ πρᾶγμα καὶ φαίνεται ὅτι εἴσθε οἱ αἴτιοι ὄλου τοῦ γένους καὶ ὄψεσθε ».

Πρώτη ἐκ τῶν νήσων ἐπανεστάτησαν αἱ **Σπέτσαι** (26 Μαρτίου). Οἱ Σπετσιῶται ὤπλισαν 53 πλοῖα καὶ ἐκ τῶν πρώτων ἢ χήρα Σπετσιώτισσα **Μπουμπουλίνα** ἐξώπλισεν ἰδίας δαπάναις στολίσκον καὶ ἐπιβᾶσα καὶ αὐτὴ ἀπέκλεισε τὸν κόλπον τοῦ Ναυπλίου. Οἱ Πελο-

πονήσιοι ἔγραψαν τότε μὲ ἀνακούφισιν : « Δόξα εἰς ὑμᾶς, ἀδελφοί, ὅτι ἠγέρθητε πρῶτοι. Πρῶτοι κατὰ τὴν προσβολὴν τοῦ ἐχθροῦ, πρῶτοι ἐν τῇ ἱστορίᾳ, πρῶτοι ἐν τῇ ἀθανασίᾳ ».

Τὰς Σπέτσας ἠκολούθησαν τὰ **Ψαρά**. "Ότε τὴν 12 Ἀπριλίου ἐφάνη πρὸ τῆς νήσου σπετσιώτικον πλοῖον φέρον τὴν ἀγγελίαν τῆς Ἐπαναστάσεως, ὁ λαὸς ἔσχισε τὴν τουρκικὴν σημαίαν καὶ εἰς τὸν χαιρετισμὸν τοῦ Πάσχα « Χ ρ ι σ τ ὸ ς Ἀ ν έ σ τ η ! » ἀπήντων οἱ Ψαριανοί : « Καὶ ἡ Ἐ λ λ ᾶ ς ἄ ν έ σ τ η ! » Μολοντί δὲ ἦσαν περισσότερον ἐκτεθειμένοι, διότι εὕρισκοντο πλησιέστερον εἰς τὴν ἀσιατικὴν ἀκτὴν, ἔδειξαν ἐξαιρετικὸν ζῆλον.

Ἡ **Ἵδρα** — ἡ μεγαλυτέρα τῶν τριῶν νήσων — ἐξηγέρθη τελευταία, διότι οἱ πλοῦσιοι νοικοκυραῖοι ἦσαν διστακτικοί. Ἄλλ' ὁ τολμηρὸς πλοίαρχος Οἰκονόμου ἐξήγειρε τὸν λαὸν καὶ παρεκίνησε τοὺς ναύτας νὰ ὑπλίσουν τὰ ἐν-τῶν λιμένα πλοῖα. Οἱ πρόκριτοι ἠναγκάσθησαν νὰ ὑποχωρήσουν.

Αἱ περισσότεραι Κυκλάδες ἐμιμήθησαν τὸ παράδειγμα τῶν τριῶν νήσων. Τὴν Κυριακὴν τοῦ Θωμᾶ ἐπανεστάτησεν ἡ **Σάμος**, ἠτοιμάζοντο δὲ νὰ ἐξεγερθοῦν ἡ **Ρόδος** καὶ ἡ **Κύπρος**, μολοντί εἶχον πολλοὺς Μωαμεθανοὺς κατοίκους. Δὲν ἤργησε δὲ νὰ ἐξεγερθῇ καὶ ἡ μεγαλόνησος **Κρήτη**, μολοντί διέθετεν ἐλάχιστα πολεμικὰ μέσα καὶ οἱ ἐντόπιοι Μωαμεθανοὶ διεκρίνοντο διὰ τὴν ἀγριότητά των.

Οἱ νησιῶται ὥρισαν σὺ σ τ η μ α κ α τ α δ ρ ο μ ι κ ὸ ν καὶ ἐκάνονισαν τὴν διανομὴν τῆς λείας ὀρίσαντες, ὅπως μέρος αὐτῆς κατατίθεται εἰς τὸ κοινὸν ταμεῖον. Τὰ πλοῖα τῶν οὐδετέρων ἔπρεπε νὰ τύχουν σεβασμοῦ, « ὁσάκις δὲν ἦσαν ναυλωμένα ὑπὸ τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως καὶ δὲν ἔφερον πολεμοφόδια καὶ στρατεύματα ».

Εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἐφάνη ὅτι οἱ Ἕλληνες εἶχον ἀξίαν λόγου μαχητικὴν δύναμιν εἰς τὴν θάλασσαν, διότι τὰ πλοῖα τῶν νησιωτῶν μεταβληθέντα εἰς πολεμικὰ ἐκυριάρχουν τοῦ Αἰγαίου, μετέδιδον τὴν Ἐπανάστασιν εἰς τὰ τέσσαρα ἄκρα τῆς Ἑλλάδος καὶ ἐνίσχουν τοὺς διστακτικούς.

Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ ΤΗΣ ΣΤΕΡΕΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Οἱ Στερεοελλαδίται εἶχον ἐστραμμένα τὰ βλέμματα εἰς τὴν διεξαγομένην περὶ τὰ Ἰωάννινα ἀγλήν μεταξὺ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ καὶ τοῦ

τουρκικοῦ στρατοῦ. Ὁ Ἀλῆς εἶχε καλέσει τοὺς Ἕλληνας εἰς βοήθειαν κατὰ τοῦ σουλτάνου. Ἀλλ' ἐπίσης ἦτο γνωστὸν ὅτι κατήγγειλε τὰ σχέδια τῆς Ἐταιρείας εἰς τὸν σουλτάνον, ὑποσχεθεὶς, ὅτι, ἂν ἀμνηστευθῆ, θὰ καταπνίξῃ ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν τὴν ἐλληνικὴν ἐξέγερσιν. Ἐν τούτοις ἡ Στερεὰ Ἑλλάς δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ μείνῃ ἀμέτοχος θεατῆς τῶν μεγάλων γεγονότων τῆς Πελοποννήσου.

Ἡ Ἐπανάστασις μετεδόθη ἀπὸ τῆς Κορίνθου εἰς τὴν ἀπέναντι παραλίαν. Ὁ ἀρματολὸς τῶν Σαλῶνων **Πανουργιᾶς** ἐπανεστάτησε τὰ Σ α λ ῶ ν α (Ἀμφισσαν), ἐνῶ ὁ ἐξάδελφός του **Γιάννης Γκούρας** ἐξήγγειρε τοὺς ἀπὸ μακροῦ ἀνυπομονοῦντας Γ α λ α ξ ι δ ι ῶ τ α ς. Ὁ Πανουργιᾶς ἐπολιόρκησε τοὺς καταφυγόντας εἰς τὴν ἀκρόπολιν τῶν Σαλῶνων Τούρκους καὶ ἠνάγκασεν αὐτοὺς νὰ παραδοθοῦν τὴν ἡμέραν τοῦ Πάσχα. Εἰς τὴν ἐπιχείρησιν αὐτὴν ἐβοήθησαν τὸν Πανουργιᾶν οἱ Γαλαξιδιώται, οἱ ὁποῖοι ἔσυραν εἰς τὴν ξηρὰν τὰ τηλεβόλα τῶν πλοίων καὶ ἠνάγκασαν τοὺς Τούρκους νὰ παραδοθοῦν (18 Ἀπριλίου).

Τὸ κίνημα ἐξηπλώθη μετὰ ταῦτα εἰς ὅλην τὴν ἐπαρχίαν τῆς Φωκίδος καὶ μετ' ὀλίγον ἐπανεστάτησεν ἡ Βοιωτία. Τότε ὁ Ἄθ-
νάσιος Διάκος κατέλαβε τὴν Λεβάνειαν καὶ ἠνάγκασε τοὺς εἰς τὸ φρούριον καταφυγόντας Τούρκους καὶ Ἀλβανοὺς νὰ παραδοθοῦν. Κατόπιν ἐτράπη μετὰ 600 ἀνδρῶν εἰς τὰς Θερμοπύλας, διότι ἐψιθυρίζετο ὅτι τουρκικὸς στρατὸς συναθροίζεται εἰς τὸ Ζητοῦνι (Λαμία).

Ὀλίγον βραδύτερον ἐπανεστάτησεν ἡ Ἀττικὴ. Οἱ ἀγρόται τῆς Πάρνηθος ἐκυρίευσαν τὰς Ἀθήνας (28 Ἀπριλίου), αἱ ὁποῖαι ἦσαν τότε μικρὰ κωμόπολις μὲ 10.000 κατοίκους καὶ 1.235 πενιχρὰς οἰκίας. Οἱ Τούρκοι ἐκλείσθησαν εἰς τὸ φρούριον τῆς Ἀκροπόλεως, ὅπου ἐπολιορκήθησαν ὑπὸ τῶν Χριστιανῶν τῶν πέριξ χωρίων, τοὺς ὁποίους ἐνίσχυσαν ἀρκετοὶ Αἰγινῆται, Κεῖοι καὶ Ὑδραῖοι. Ἦλθον ἐπίσης καὶ ὀλίγοι Κεφαλλῆνες, οἱ ὁποῖοι ἔφεραν κανόνια, ὥστε ὁ ἀριθμὸς τῶν πολιορκητῶν ἀνῆλθεν εἰς 3 χιλιάδας.

Η ΕΞΑΠΛΩΣΙΣ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

Ἐν τῷ μεταξύ ἡ Ἐπανάστασις μετεδόθη εἰς τὰ πλούσια καὶ εὐημεροῦντα χωρία τοῦ Πηλίου (7 Μαΐου). Ἡ ψυχὴ τῆς Ἐπαναστάσεως εἰς τὰ μέρη αὐτὰ ἦτο ὁ ἄνθιμος **Γαζής**, ἐπιφανὴς διδάσκαλος τοῦ Γέ-

νοὺς καὶ κληρικῶς, γνωστὸς ἀπὸ τὸ περίφημον Λεξικόν του, ὁ ὁποῖος ἑνωρὶς εἶχε μυηθῆ εἰς τὴν Φιλικὴν Ἐταιρείαν καὶ εἶχε προσφέρει μεγάλαν ὑπηρεσίαν εἰς τὴν Ἐθνικὴν ὑπόθεσιν. Σχεδὸν συγχρόνως τὰ ὑδραϊκὰ πλοῖα μετέδωσαν τὴν ἐπανάστασιν εἰς τὴν Εὐβοίαν. Ἡ ἐπίθεσις τῶν ἐπαναστατῶν κατὰ τῆς Χαλκίδος ἀπέτυχεν, ἀλλ' ἡ ὑπαίθριος ὄλη ἐπανεστάτησε καὶ μόνον ἡ Χαλκὶς καὶ ἡ Κάρυστος ἔμειναν ὡς κέντρα τῆς τουρκικῆς ἀντιστάσεως. Μετὰ τὴν προσχώρησιν τῆς Εὐβοίας εἰς τὸ Κίνημα, ὄλη ἡ Ἀνατολικὴ Ἑλλάς εὐρέθη ἐπανάστασι.

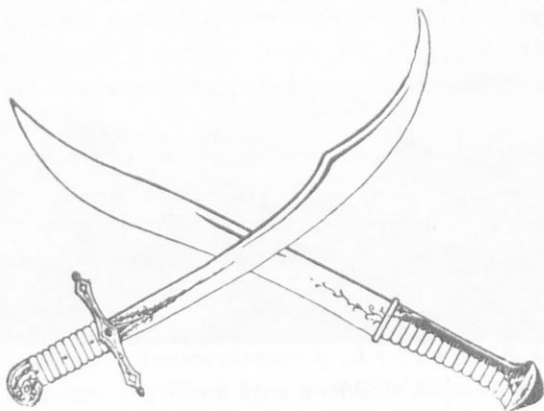


Αἱ Ἀθῆναι κατὰ τὸ 1819

Ἐκ τοῦ Πηλίου ἡ φλόξ τῆς Ἐπανάστασεως μετεδόθη βραδύτερον εἰς τὴν Μακεδονίαν. Ἡ Φιλικὴ Ἐταιρεία εἶχεν ἐργασθῆ δραστηρίως ἐκεῖ. Ὅταν δὲ διεδόθη ὅτι ὁ Ὑψηλάντης εἶχε προχωρήσει νικηφόρως μέχρι τῶν προθύρων τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐξηγέρθησαν ὁ Πολύγυρος καὶ ἡ χερσόνησος τῆς Κασσάνδρας, καθὼς καὶ οἱ μοναχοὶ τοῦ Ἁγίου Ὄρους (Μάιος).

Ἡ Αἰτωλοακαρνανία καὶ ἡ Δυτικὴ Ἑλλάς ἐξηγέρθησαν βραδύτερον. Τὸ σύνθημα ἔδωσεν ὁ ἀρματολὸς τοῦ Ζυγοῦ **Δημήτριος Μακρῆς**, ὁ ὁποῖος περὶ τὰς ἀρχὰς Μαρτίου προσέβαλε τοὺς κομιστὰς τοῦ ἐτησίου φόρου, ἐνῶ μετέβαινον ἀπὸ τοῦ Μεσολογγίου εἰς τὴν Ναύπακτον. Τέλος, ὅταν περὶ τὰ μέσα Μαΐου ἐνεφανίσθησαν ὑδραϊκὰ πλοῖα εἰς τὸν κόλπον τῶν Πατρῶν, τὸ Μεσολόγγιον

καὶ τὸ Αἰτωλικὸν ἀνεπέτασαν τὴν ἐπαναστατικὴν σημαίαν. Οἱ Τούρκοι κάτοικοι μετὰ τοῦ ὀλιγαριθμοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ ἀπεσύρθησαν βορειότερον εἰς τὸ Βραχώρι (Ἄγρινιον). Ἐντὸς ὀλίγου ἔλη ἡ Αἰτωλοακαρνανία, ἡ Ναύπακτος, ἡ Εὐρυτανία καὶ τὰ Ἄγραφα ἐπανεστάτησαν. Ἡ θέσις τῶν ἐπαναστατῶν ἐνισχύθη, διότι κατέλαβον μετ' ὀλίγον καὶ τὸ Βραχώρι.



Μάχαιρα – γιαταγάνι

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'

Η Α' ΦΑΣΙΣ ΤΟΥ ΑΓΩΝΟΣ — Η ΠΑΛΗ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΣΟΥΛΤΑΝΟΝ

Ι. ΕΔΡ, ΩΣΙΣ ΤΟΥ ΑΓΩΝΟΣ

ΒΙΑΙΟΠΡΑΓΙΑΙ ΤΩΝ ΤΟΥΡΚΩΝ

Ὁ σουλτᾶνος **Μαχμούτ ὁ Β'** (1808 - 1839) ἀπήντησεν εἰς τὴν ἐξέγερσιν τῶν Ἑλλήνων διὰ τῆς συνήθους τουρκικῆς μεθόδου, δηλαδή διὰ τῆς ἀθρόας σφαγῆς πρὸς ἐκφοβισμόν καὶ πρόληψιν τῆς ἐξαπλώσεως τοῦ κινήματος. Ἡ Πύλη — ὑποπτευθεῖσα ἐκ τῶν ἐνεργειῶν τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας — εἶχε προβῆ ἤδη πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς Ἐπαναστάσεως εἰς συλλήψεις, κατ' οἶκον ἐρεῦνας καὶ εἰς μεμονωμένας θανάτωσεις. Ὅταν δὲ ἔφθασεν ἡ εἶδησις τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ Ὑψηλάντου, ὁ σουλτᾶνος ἐζήτησε διὰ παντὸς μέσου νὰ ἀφυπνίσῃ τὸν μωαμεθανικὸν φανατισμόν.

Τὴν 9 Μαρτίου ὁ σουλτᾶνος ἐζήτησε παρὰ τοῦ Πατριάρχου ὀκτὼ ἀρχιερεῖς, κρατήσας αὐτοὺς ὡς ὀμήρους. Ἐπίσης ἔφερε πλῆθος Ἀσιατῶν στρατιωτῶν, οἱ ὅποιοι μετὰ τοῦ ὀπλισθέντος ὄχλου τῆς πρωτευούσης ἐξετράπησαν εἰς σφαγὴν καὶ λεηλασίαν τῶν Ἑλλήνων. Τὴν δὲ 26 Μαρτίου ὁ σουλτᾶνος ἐφόνευσε πολλοὺς σημαίνοντας Ἑλληνας τῆς Κων/πόλεως, συγγενεῖς ἢ γνωρίμους τῶν ἐν Μολδαβίᾳ προυχόντων ὁμογενῶν.

Ἄλλ' ἡ τουρκικὴ μανία ἐκορυφώθη, ὅταν τὴν 3 Ἀπριλίου ἔφθασε ταχυδρόμος ἐξ Ἀθηνῶν ἀγγέλλων τὴν ἐπανάστασιν τῆς Πελοποννήσου. Λέγεται ὅτι ὁ σουλτᾶνος ἐρρίφθη εἰς τὸ ἔδαφος ἀφρίζων ἐκ παραφορᾶς καὶ φωνάζων ἐκδίκησιν. Ἡ δὲ διαβεβαίωσις τοῦ πρεσβευτοῦ τῆς Ρωσίας, ὅτι ὁ Τσάρος δὲν ἐνεθάρρυνε τὰς ταραχὰς τῶν ἡγεμονιῶν, ἀπεθράσυνε τοὺς Τούρκους περισσώτερον. Ὁ διερμηνεὺς τῆς Πύλης **Κωστάκης Μουρούζης** ἀπεκεφαλίσθη ὑπὸ τὴν μεγάλην πύλην τῶν Ἀνακτόρων, φορῶν τὴν ἐπίσημον στολὴν του, παρουσίᾳ τοῦ Μαχμούτ, διότι ἡ Πύλη εἶχε συλλάβει ἐπιστολὴν τοῦ Ὑψηλάντου ἀπειθυνομένην πρὸς αὐτόν. Ἄνευ φανερᾶς αἰτίας οἱ Τούρκοι ἀπεκεφάλισαν ἢ ἐκρέμοσαν ἐκ τοῦ παραθύρου τῆς οἰκίας των συγγενεῖς τραπεζίτας ἢ ἰατροὺς τῶν ἄλλοτε

ὄσποδάρων ἢ μεγάλων διερμηγέων. Τὸ Μέγα Σάββατον (9 Ἀπριλίου) ἀπεκεφάλισαν δύο ἐφημερίους τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας, διότι ἡ φρουρούμενη ὑπ' αὐτῶν **Εὐφροσύνη Μουρούζη** ἐδραπέτευσε.

Τὴν Κυριακὴν τοῦ Πάσχα (10 Ἀπριλίου) μετὰ τὴν λειτουργίαν, ἀφοῦ εἶχε διαλυθῆ τὸ ἀραιὸν καὶ περίτρομον ἐκκλησίασμα, ὁ διερμηγεὺς τῆς Πύλης, συναθροίσας τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ τοὺς ἀρχηγοὺς τῶν συντεχνιῶν, ἀνέγνωσε φερμάνιον, διὰ τοῦ ὁποίου καθηρεῖτο ὁ Πατριάρχης.



Ὁ Πατριάρχης Γρηγόριος Ε' (1749 - 1821)

«Ἐπειδὴ ὁ Πατριάρχης Γρηγόριος ἐφάνη ἀνάξιος τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου, ἀχάριστος καὶ ἄπιστος πρὸς τὴν Πύλην καὶ ραδιοῦργος, γίνεται ἐκπτώτος τῆς θέσεώς του». Ἄτερον δὲ φερμάνιον διέτασσε τὴν ἄμεσον ἐκλογὴν νέου Πατριάρχου. Ὁ Γρηγόριος περιβρίσθη καὶ ἐφυλακίσθη καὶ μετὰ μεσημβριαν τῆς αὐτῆς ἡμέρας ἐξήχθη ἐκ τῆς φυλακῆς καὶ ἀφοῦ ἐκακοποιήθη, ἐκρεμάσθη εἰς τὴν μεσαιὰν θύραν τοῦ Πατριαρχείου. Τρεῖς ἡμέρας ἔμεινε τὸ λείψανον ἐπὶ τῆς ἀγχόνης καὶ τὴν τρίτην παρεδόθη εἰς τοὺς Ἑβραίους, οἱ ὁποῖοι τὸ ἔσυραν διὰ τῶν ὁδῶν τοῦ Φαναρίου, χλευάζοντες καὶ βλασφημοῦντες, καὶ τὸ ἔρριψαν εἰς τὴν θάλασσαν.

Ὁ Γρηγόριος ὁ Ε' (1749 - 1821) — ὑπὸ τὸ κοσμικὸν ὄνομα Γεώργιος Ἀγγελόπουλος — κατήγετο ἐκ Δημητσάνης τῆς Ἀρκαδίας καὶ ἀνῆλθε διὰ τῆς ἐπιμελείας καὶ τῆς αὐστηρότητός του τὰ ὑπατά ἀξιώματα τῆς Ἐκκλησίας. Μητροπολίτης Σμύρνης τὸ 1784, ἀνῆλθε τὸ 1798 εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον, δις ἐξωρίσθη εἰς τὸν Ἄθω καὶ τὸ 1819 ἐκλήθη τὸ τρίτον εἰς τὸν θρόνον. Ἦτο 70τοῦτης, ὅτε ὑπέστη τὸν μαρτυρικὸν θάνατον. Διεκρίθη διὰ τὴν αὐστηρότητα τοῦ ἤθους καὶ τὴν ἀφοσίωσιν πρὸς τὰ ἰδεώδη τοῦ ἔθνους μας.

Τὴν αὐτὴν ἡμέραν ὁ σουλτᾶνος ἐκρέμασε καὶ τρεῖς ἐκ τῶν φυλακισθέντων ἀρχιερέων, ὁ δὲ ὄχλος ἐξετράπη εἰς πᾶν εἶδος ἀκολασίας. Ἐπετέθη κατὰ τῶν ἐκκλησιῶν τῆς πόλεως, ἐβεβήλωσε καὶ ἐσύλησεν αὐτάς. Τὸ τέλος Ἀπριλίου ὁ σουλτᾶνος διέταξε νὰ ἀπαγχονισθοῦν καὶ ἄλλοι τρεῖς φυλακισθέντες ἀρχιερεῖς. Ὁ δῆμιος εἰσήγαγεν αὐτοὺς ἐντὸς πλοιαρίου, ἀνέπλευσε τὸν Βόσπορον καὶ ἐκρέμασεν αὐτοὺς εἰς τὰ τρία πολυαριθμότερα ἑλληνικὰ προάστια τοῦ Βοσπόρου. Κατὰ τὰς ἐπομένους ἡμέρας ἐξηκολούθησεν ἡ μανία τῶν Τούρκων καὶ εἰς 10 χιλ. ὑπολογίζονται τὰ θύματα τῆς τουρκικῆς ἀγριότητος μόνον εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ὅμοιαι σκηναὶ βαρβαρότητος συνέβησαν εἰς Σμύρνην, Ἀνδριανούπολιν, ΑἼνον καὶ ἄλλαχοῦ.

Διὰ τῶν ἀ γ ρ ι ο τ ῆ τ ω ν τούτων ἠθέλησεν ἡ Πύλη νὰ τρομοκρατήσῃ τοὺς ραγιᾶδες. Ἐταράχθη ἀπὸ τὴν ἀπροσδόκητον ἐξέγερσιν καὶ ἐξετράπη κατὰ τῶν εἰρηνικῶν Ἑλλήνων τῆς πρωτευούσης καὶ τῶν ἐπαρχιῶν καὶ μετὰ τὰς αἰματηρὰς βιαιότητας ἄρχοντες καὶ λαὸς ἐκόρρεσαν τὸ πάθος των καὶ ἐνόμισαν ὅτι ἐξετέλεσαν τὸ καθήκον των. Ἄλλ' ἡ τρομοκρατικὴ μέθοδος ἐξῆψε περισσότερον τὴν ἀγανάκτησιν τῶν Ἑλλήνων καὶ ὁ πόλεμος ἔλαβε χαρακτῆρα θρησκευτικόν, ἄγριον καὶ ἐξοντωτικόν μετὰ τῶν δύο φυλῶν. Ἀγανάκτησιν ἐπίσης ἐπροκάλεσεν ἡ διαγωγή τοῦ σουλτάνου καὶ εἰς τοὺς λαοὺς τῆς Εὐρώπης. Πρὸ πάντων ὁ ἀπαγχονισμὸς τοῦ Πατριάρχου ἐπροξένησε βαθεῖαν αἰσθησίν εἰς τὸν ὁμόδοξον ρωσικὸν λαὸν καὶ ἀπὸ τότε προεκλήθη ἡ δυσἀρέσκεια τῆς ρωσικῆς κυβερνήσεως.

ΑΙ ΔΥΣΧΕΡΕΙΑΙ ΤΟΥ ΑΓΩΝΟΣ

Ἡ Ἑλληνικὴ Ἐπανάστασις ἐπῆλθε μετὰ δυνάμει καὶ ταχύτητος φυσικοῦ φαινομένου. Ἐντὸς ὀλίγου τὰ κύματά της, ἐκχειλίσαντα ἐκ τῆς Πελοποννήσου, κατέκλυσαν τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα καὶ τὰς νήσους καὶ ἐξηπλώθησαν μέχρι τῆς Μακεδονίας.

Ἄλλ' ὁ ἑλληνικὸς Ἀγὼν ἐμελε νὰ διέλθῃ μακρὰν δοκιμασίαν, διότι εἶχε νὰ ἀντιμετωπίσῃ ἰσχυρὰν αὐτοκρατορίαν. Οἱ Ἕλληνες δὲν εἶχον οὔτε χρήματα οὔτε πολεμοφόδια, οὔτε ἡσκημένον στρατόν. Ἐκ τῶν Πελοποννησίων μόνον οἱ Μανιάται ἦσαν ἡσκημένοι εἰς τὴν χρῆσιν τῶν ὄπλων. Μετὰ τὰς πρώτας ἐπιτυχίας τὸ ὄνομα τοῦ Κολοκοτρώνη προσεῖλκυσε πλῆθος ἐθελοντῶν. Ἄλλ' ὁ πρῶτος οὗτος ἑλληνικὸς στρατὸς παρουσίαζε περιέργον ὄψιν. Οἱ πλεῖστοι τῶν

πρώτων αὐτῶν προμάχων τῆς πατρίδος ἦσαν ἄοπλοι· μερικοὶ ἔφερον

μαχαίρας, ἄλλοι σφενδόνας καὶ ἄλλοι ράβδους ἀλωνιστικᾶς. Τὸ σπουδαιότερον ἦτο ὅτι στρατὸς αὐτὸς δὲν εἶχε βαπτισθῆ ἀκόμη εἰς τὸ πῦρ τῆς μάχης, καὶ μὲ μεγάλας δυσκολίας οἱ ἀρχηγοὶ τὸν συνεκράτουν, ὅταν παρουσιάζετο ὁ ἐχθρὸς.



*Ἕλλημ πολεμιστῆς τῆς ξηρᾶς

Τοιουτοτρόπως, ὅταν ὁ Κολοκοτρῶνης ἐπολιόρκει τὴν Καρύταιναν καὶ ἐνεφανίσθη τουρκικὸς στρατὸς, οἱ Ἕλληνες διεσκορπίσθησαν. Ὁ Κολοκοτρῶνης συνήθροισε νέους πολεμιστὰς καὶ ἐγκαταστήσας αὐτοὺς εἰς στρατόπεδον ἤρχισε νὰ τοὺς γυμνάζῃ καὶ νὰ τοὺς διοργανώῃ. Ἀλλὰ καὶ οἱ νεοσύλλεκτοὶ ἐγκατέλειψαν τὸν ἀρχηγόν των, μόλις ἐνεφανίσθη τουρκικὸς στρατὸς.



Νησιώτῆς πολεμιστῆς

ΤΟ ΠΟΛΕΜΙΚΟΝ ΣΧΕΔΙΟΝ ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗ — Η ΜΑΧΗ ΤΟΥ ΒΑΛΤΕΤΣΙΟΥ

Ἐν μέσῳ τῶν ἀπογοητεύσεων τούτων ὁ Κολοκοτρῶνης ἔμενεν
Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

ἀκλόνητος· ἤλθε μάλιστα εἰς ρῆξιν πρὸς τοὺς ἄλλους ὀπλαρχηγούς, οἱ ὅποιοι ἐπρότειναν νὰ ὑποχωρήσουν εἰς τὴν Μεσσηνίαν. Τέλος, κατάρθωσε νὰ ἐπιβάλλῃ τὴν γνώμην του εἰς τοὺς ἄλλους ὀπλαρχηγούς, οἱ ὅποιοι ἀνέδειξαν τὸν Πετρόμπεη Μαυρομιχάλην ἀρχιστράτηγον τῆς Πελοποννήσου, ἀναθέσαντες εἰς αὐτὸν τὴν στρατολογίαν καὶ τροφοδοσίαν καὶ ἐδέχθησαν τὸ σχέδιον τοῦ Κολοκοτρώνη.

Ὁ Πετρόμπεης Μαυρομιχάλης (1765 - 1848) ἦτο παῖς κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1770, ὅποτε τουρκικὴ βόμβα, ἐκραγεῖσα κατὰ τὴν πολιορκίαν τοῦ Μελιπύργου, ἐφόνευσε πάντας τοὺς ὑπερασπιστάς του, πλὴν αὐτοῦ καὶ τιнос ἄλλου. Ἀνδρωθεὶς κατέλαβε σχεδὸν μοναρχικὴν θέσιν εἰς τὴν Μάνην καὶ ὅλοι ἐθεώρουν αὐτὸν ὡς τὸν ἐνδεδειγμένον ἀρχηγὸν τοῦ μέλλοντος Κινήματος. Ἡ ἐπιβολὴ αὐτοῦ καὶ τῆς οἰκογενείας του ἦτο μεγάλη ἐπὶ τῶν Ἑλλήνων. Αἱ τιμαὶ καὶ ἡ μεγαλοπρέπεια ἐθελγον αὐτὸν καὶ ἡσθάνετο ζωηροτάτην χαρὰν νὰ παρέχῃ ἡγεμονικὰ δῶρα εἰς τοὺς ὀπαδοὺς του καὶ νὰ μετριάξῃ τὴν πενίαν τῶν Μανιατῶν του. Κατὰ βάθος ἦτο πολὺ περισκεμμένος καὶ δὲν ἀνελάμβανεν ἐπιχειρήσιν, ἐὰν δὲν εἶχε βεβαίωτητα περὶ τῆς ἐπιτυχίας τῆς.



Ὁ Πετρόμπεης Μαυρομιχάλης (1765 - 1848)

Τὸ σχέδιον τοῦ Κολοκοτρώνη ἦτο τὸ ἐξῆς: Ὁ περίφημος πολεμιστὴς ἐφρόνει ὅτι ἡ Ἐπανάστασις δὲν ἦτο ἀσφαλὴς, ἐφόσον ἔμενε

Π. Μαυρομιχάλης

Ἡ ὑπογραφή τοῦ Πετρόμπεη Μαυρομιχάλη

τουρκικὸς στρατὸς εἰς τὴν καρδίαν τῆς Πελοποννήσου. Ἐπρεπε, λοιπόν, πάσῃ θυσίᾳ νὰ κυριευθῇ ἡ Τοίπολις. Ἄλλ' ἐπειδὴ οἱ Ἕλληνες

δὲν ἦσαν εἰς θέσιν νὰ κυριεύσουν αὐτὴν δι' ἐπιθέσεως, ὁ Κολοκοτρῶ-
νης ἐσκέφθη νὰ περιβάλλῃ τὴν πόλιν



Σουλιώτης πολεμιστῆς

δυσμᾶς, βορρᾶν καὶ μεσημβρίαν παρόδους
καὶ ὁ Κολοκοτρῶνης ἐτάχθη μεσημβρινο-
δυτικῶς παρὰ τὸ Β α λ τ έ τ σ ι, ἐπὶ τῆς
κορυφῆς τοῦ Μαινάλου, διὰ νὰ ἐπισκοπῇ
ἀφ' ἐνὸς τὸ ὄροπέδιον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου κεῖ-
ται ἡ Τρίπολις, ἀφ' ἐτέρου τὰς κοιλάδας
τῆς Μάνης καὶ τῆς Μεσσηνίας.

Πράγματι, ἡ θέσις τῶν πολιορκου-
μένων κατέστη δυσχερῆς. Ἄλλὰ τὸ θάρρος τῶν ἐπαναστατῶν παρέλυ-
σε σημαντικὴ ἐπικουρία, ἡ ὅποια ἔφθασεν εἰς τὴν Τρίπολιν. Ὁ

διὰ ζώνης πολιορκητικῆς, ἡ
ὅποια νὰ διακόψῃ τὰς ἐξω-
θεν συγκοινωνίας καὶ διαρκῶς
περισφιγγομένη νὰ ἐξ-
αναγκάσῃ εἰς παράδοσιν τὸ
φρούριον. Πρὸς ἐκτέλεσιν τοῦ
σχεδίου αὐτοῦ τὰ ἑλληνικὰ
σώματα κατέλαβον τὰς πρὸς



Ἑλληνικὴ ἐνδυμασία Ἀθη-
νῶν. (Τῶν χρόνων τῆς Ἐ-
παναστάσεως)

Χουρσίτ πασᾶς δηλονότι — ἀνησυχῶν διὰ τὰς γυναῖκας τοῦ χαρεμίου του καὶ τοὺς θησαυροὺς του — ἀπέσπασε 3.500 Ἀλβανοὺς ἐκ τοῦ πρὸ τῶν Ἰωαννίνων στρατοπέδου καὶ ἔστειλεν αὐτοὺς ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν τοῦ ἐμπειροπολέμου καὶ ἱκανοῦ Μουσταφάμπεη, ὁ ὁποῖος διαπεραιωθείς εἰς τὰς Πάτρας ἔλυσε τὴν πολιορκίαν τοῦ Ἀκροκορίνθου καὶ τοῦ Ναυπλίου καὶ τὴν 30 Ἀπριλίου εἰσῆλθεν εἰς Τρίπολιν.

Ὁ Μουσταφάμπεης προσέβαλε τὸ ἐν **Βαλτετιῳ** στρατόπεδον τῶν Ἑλλήνων, θέλων νὰ ἐπωφεληθῇ τοῦ τρόμου, τὸν ὁποῖον ἐνέπνευσεν ἡ ἐμφάνισις του. Ἀλλ' οἱ κατέ-



Ἐνδυμασία Τανάγρας



Ἐνδυμασία περιχώρων Ἀθηνῶν

χοντες τὸ χωρίον Μανιᾶται — χίλιοι περίπου τὸν ἀριθμὸν ὑπὸ τοὺς Μαυρομιχάλους Ἡλίαν καὶ Κυριακούλην — ἐκράτησαν τὰς θέσεις, τὰς ὁποίας κατεῖχον ἕπισθεν τεσσάρων λιθοκτίστων ἡμικυκλικῶν ταμπου-

ρίων. Ἐνισχυθέντες δὲ τὴν νύκτα διὰ τοῦ σώματος τοῦ Πλαπούτα,

τοῦ Κολοκοτρώνη καὶ ἄλλων ἐπικουριῶν, τὴν ἐπομένην ἐπετέθησαν καὶ ἔτρεψαν εἰς φυγὴν τοὺς Ἀλβανούς, οἱ ὅποιοι ἐγκατέλειψαν τὰς ἀποσκευὰς καὶ τὰ δύο κανόνια. Ἐφρονεύθησαν 600 Τούρκοι καὶ 150

Ἕλληγες καὶ τὴν ἐπαύριον οἱ Ἕλληγες ἔστησαν τρόπαιον ἐκ 400 ἐχθρικῶν κεφαλῶν (12 - 13 Μαΐου).

Ἡ μάχη τοῦ Βαλτετσίου ἔκρινε τὴν τύχην τῆς Τριπόλεως, διότι—ἀφοῦ ἀπέτυχε καὶ ἡ ἀπόπειρα τοῦ Μουσταφάμπεη κατὰ



Ἐνδυμασία Θηβῶν



Ὁ Ὁμέρ Βρυῶνης

τοῦ ἐν Βερβένοις ἐλληνικοῦ στρατοπέδου — ὁ περὶ τὴν πόλιν κρίκος ἐσφίγγετο ὀλονὲν στενώτερον. Πλὴν τούτου αἱ μάχαι αὐταὶ εἶχον μεγάλην σημασίαν διὰ τὴν πορείαν τοῦ Ἀγῶνος, διότι ἡ νίκη ἐνέπνευσεν αὐτοπεποιθῆσιν εἰς τοὺς Ἕλληνας, οἱ ὅποιοι μετὰ θάρρους ἀντιμετώπιζον εἰς τὸ ἐξῆς τοὺς Τούρκους.

Η ΜΑΧΗ ΤΗΣ ΑΛΑΜΑΝΑΣ

Ἐνῶ οἱ Ἕλληνες τῆς Πελοποννήσου ἠγωνίζοντο περίξ τῆς Τριπόλεως καὶ περιέσφιγγον καθημερινῶς περισσότερον τοὺς πολιορκημένους, οἱ ὄπλαρχηγοὶ τῆς Στερεᾶς παρεκάλωσαν τὴν διέλευσιν νέας ἐπικουρίας πρὸς λύσιν τῆς πολιορκίας τῆς Τριπόλεως.

Δύο Τούρκοι πασᾶδες, **ὁ Κιοσέ Μεχμέτ** καὶ ὁ **Ὁμέρ Βρυώνης**, κατὰ διαταγὴν τοῦ Χουρσίτ, παρεσκεύασαν σημαντικὰς δυνάμεις εἰς τὴν Λαμίαν, διὰ νὰ καταπνίξουν τὰς ἐν Ἑλλάδι ταραχάς. Οἱ ὄπλαρχηγοὶ τῆς Στερεᾶς Δυοβουνιώτης, Πανουργιάς καὶ Διάκος προσεπάθησαν νὰ ἀναχατίσουν αὐτοὺς. Ἀλλὰ κατὰ τὸ περίφημον στενὸν τῶν Θερμοπυλῶν, τὸ ὁποῖον ἐδόξασεν ἡ ἀνδρεία τῶν Σπαρτιατῶν τοῦ Λεωνίδα, ἐθυσιάσθη ὁ νεαρὸς ἥρωας τοῦ Ἀγῶνος Ἀθανάσιος Διάκος.

Ὁ **Ἀθανάσιος Διάκος** (1788 - 1821), ρωμαλέος καὶ εὐμορφος υἱὸς χωρικοῦ, κατήγετο ἐκ Μουσούνιστης (τῆς Παρνασσίδος). Ἡ οἰκογένειά του προώριζεν αὐτὸν διὰ τὸ ἱερατικὸν στάδιον καὶ μειράκιον εἰσηλθὲν εἰς μοναστήριον. Ἀλλ' ὁ ἀπὸ τῶν ὀρέων ὑπῆρξε πάντοτε θελκτικώτερος δι' αὐτὸν ἀπὸ τὴν ζωὴν τῶν μοναχῶν. Ἐφυγεν ἀπὸ τὸ μοναστήριον καὶ εἰσηλθὲν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Ἀλῆ καὶ κατὰ τὸν πρὸς τὴν Πύλην πόλεμον ἐκείνου ἐτάχθη ὡς ὑπασιπότης τοῦ ὀνομαστοῦ κλέφτου Ὀδυσσεῶς νὰ ὑπερασπίσῃ τὰς μεταξὺ Ἀμφίσσης καὶ Δελφῶν ὁδοῦς. Ἀλλ' ὁ Ὀδυσσεὺς ἐδραπέτευσεν εἰς τὰς Ἰονίους νήσους, ἀμα ἐπληθίσασαν τὰ σουλτανικὰ στρατεύματα, ὁ δὲ Διάκος ἔμεινεν ἔκτοτε ὡς ἰδιώτης εἰς τὴν Λεβάρδειαν.



Ὁ Διάκος (1788 - 1821)

Πρὸ τῶν ὑπερτέρων καὶ καλύτερων ὀπλισμένων δυνάμεων τῶν Τούρκων (9 χιλιάδες πεζοὶ καὶ ἵππεῖς) ὑπεχώρησαν οἱ ἄλλοι ὄπλαρχηγοί. Ὁ Διάκος, ταχθεὶς μετ' ὀλίγους ἐκλεκτοὺς συντρόφους νὰ προστατεύσῃ τὸ ἐπικαιρότερον σημεῖον τῆς διαβάσεως τῶν Τούρκων,

τὴν ἐπὶ τοῦ Σπερχειοῦ γέφυραν τῆς Ἀλαμάνας, ἀνέστησε τὰς παλαιὰς ἐνδόξους ἡμέρας τῶν 300 τοῦ Λεωνίδα. Ἐπολέμησε μὲ πρωτοφανῆ ἀνδρείαν καὶ μὲ τὴν βεβαιότητα ὅτι διὰ τοῦ τιμίου ἑλληνικοῦ αἵματος θὰ καθαρῶς ἀλλήν μιαν φορὰν τὸν ἱερόν ἐκεῖνον χώρον, ὅπου οἱ προσκυνηταὶ θαυμάζουν τὴν παλαιὰν καὶ νέαν ἀνδραγαθίαν τῶν Ἑλλήνων. Οἱ ὀπαδοὶ τοῦ Διάκου ἐφρονεύθησαν ὅλοι, ὁ ἴδιος δὲ τέλος πληγωμένος συνελήφθη καὶ ὠδηγήθη εἰς τὴν Λαμίαν πρὸ τοῦ Ὁμέρ Βρυώνη, ὁ ὁποῖος ἐθαύμασε τὸ παράστημα καὶ τὴν ἀνδρείαν τοῦ νέου. Ὁ Διάκος ἠρηγήθη μὲ ἀποτροπιασμὸν τὰς σαγηνευτικὰς προτάσεις τοῦ Τούρκου πασᾶ, ὁ ὁποῖος τοῦ ὑπεσχέθη τιμὰς καὶ ἀξιώματα, ἂν ἤθελε νὰ συμπολεμήσῃ μαζί του. Ὁ Ὁμέρ διέταξε νὰ φωνευθῆ καὶ ὁ Διάκος ὑπέστη μαρτυρικὸν θάνατον. Ἐσουβλίσθη εἰς τὴν Λαμίαν τὴν 23 Ἀπριλίου 1821.

Αἱ ΜΑΧΑΙ ΤΗΣ ΓΡΑΒΙΑΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΒΑΣΙΛΙΚΩΝ

Ἀλλὰ τὸν ἥρωικὸν θάνατον τοῦ Διάκου ἐξεδικήθη μετ' ὀλίγον ὁ ἐμπειροπόλεμος υἱὸς τοῦ Ἀνδρίτσου Ὀδυσσεύς, παραμονεύσας μετ' ὀλίγων παλληκαριῶν εἰς τὸ Χάνι τῆς Γραβιᾶς. Τὸ μικρόν, ἀλλ' ἐνδοξον αὐτὸ χάνι, εὑρισκόμενον εἰς τὴν εἰσοδὸν αὐχένος ἐπὶ τῆς σημερινῆς ἀμαξιτῆς ὁδοῦ Μπράλου - Ἰτέας, διὰ τοῦ ὁποῖου ἐπρόκειτο νὰ περάσῃ ὁ τουρκικὸς στρατός, ἐξέλεξε ὁ Ὀδυσσεύς καὶ μὲ 100 συντρόφους ὠχυρώθη ἐντὸς αὐτοῦ.

Ἡ ἐπιχείρησις ἦτο ἐπικίνδυνος. Ὁ Ὀδυσσεύς ἐκάλεσεν ὅσους ἀπὸ τοὺς συντρόφους τοῦ ἤθελον νὰ θυσιασθῶν μαζί του νὰ πιασθῶν εἰς τὸν χορὸν, τὸν ὁποῖον ἔστυρεν αὐτός. Τιοιουτοτρόπως τὰ παλληκάρια ἐν χορῶ καὶ μὲ περιφρόνησιν πρὸς τὸν θάνατον ἠκολούθησαν τὸν ἀρχηγὸν τῶν καὶ ἐκλείσθησαν εἰς τὸ μικρόν χάνι, τοῦ ὁποῖου ἐκλείσαν ὅλα τὰ ἀνοίγματα καὶ ἤνοιζαν πολεμιστρες.

Οἱ Τούρκοι, ἀνύποπτοι, ἐδέχθησαν ὁμοβροντίας καὶ ἐκάλυψαν τὸν γύρω χώρον μὲ σωρούς πτωμάτων. Αἱ ἐπανεπιλημμένοι καὶ λυσσώδεις ἐπιθέσεις τῶν Ἀλβανῶν δὲν κατώρθωσαν τίποτε καὶ διὰ τοῦτο ὁ Ὁμέρ διέκοψε τὴν μάχην καὶ ἔστειλε νὰ φέρῃ τηλεβόλα ἀπὸ τὴν Λαμίαν. Ἀλλ' οἱ περὶ τὸν Ὀδυσσεᾶ διὰ τολμηρᾶς νυκτερινῆς ἐξόδου ἐτράπησαν εἰς τὰ ὄρη, ἀφοῦ ἔχασαν δύο μόνον συντρόφους (8 Μαΐου).

Ἡ παράτολμος αὕτη ἀντίστασις ὀλίγων ἀνδρῶν, ἡ ὁποία ἐστα-

μάτησεν ὀλόκληρον ἡμέραν τὸν τουρκικὸν στρατὸν, ἀνεπτέρωσε τὸ καταπεσὸν μετὰ τὸ ἀτύχημα τῆς Ἀλαμάνας φρόνημα τῶν Ἑλλήνων καὶ κατέστησεν ἔνδοξον τὸ ὄνομα τοῦ Ὀδυσσεῶς, ὁ ὁποῖος ἀπέβη ὁ Κολοκοτρώνης τῆς Στερεᾶς.

Ὁ Ὀδυσσεὺς Ἀνδρουῦτσος ἦτο υἱὸς τοῦ περιφίμου κλέφτου τοῦ 18ου αἰῶνος Ἀνδριτσου. Ἔλαβε τὸ ὄνομα τοῦ ἡμικροῦ ἥρωος, διότι ἐγεννήθη εἰς τὴν νῆσον Ἰθάκην (1770). Ἀπορφανισθεὶς εἰς παιδικὴν ἡλικίαν, προσελήφθη δεκαπενταετῆς εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Ἀλῆ, ὁ ὁποῖος ἐξετίμησε τὸν θαρραλέου καὶ ἐριστικὸν νεανίαν καὶ διώρισεν αὐτὸν γενικὸν ἀρματολὸν Βοιωτίας, Φωκίδος καὶ Δωριδος. Τὸ 1818 ἐμυήθη εἰς τὰ τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας. Ὄταν ὁ Ἀλῆς ἐκηρύχθη ἀποστάτης, ὁ Ὀδυσσεὺς ὑπεκρίθη τὸν πιστὸν σύμμαχον τοῦ σατράπου, ἀλλ' ὑπεχώρησε πρὸ τῶν σουλτανικῶν στρατευμάτων καὶ κατέφυγεν εἰς τὰς Ἰονίους νήσους.



Ὀδυσσεὺς Ἀνδρουῦτσος (1770 - 1824)

Τὸ κατόρθωμα τοῦ Ὀδυσσεῶς ἠμπόδισε τὸν Βρυώνην νὰ διαβῆ εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ νὰ λύσῃ τὴν πολιορκίαν τῆς Τριπόλεως, διότι ὁ Τούρκος πασᾶς δὲν ἔκρινεν ἄρθον νὰ προχωρήσῃ, πρὶν καταστείλῃ τὴν ἐπανάστασιν τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος. Διέμεινεν ἀκόμη ὀκτὼ ἡμέρας παρὰ τὸ Χάνι καὶ κατόπιν εἰσέβαλεν εἰς τὴν Βοιωτίαν καὶ κατέλαβε τὴν Λεβάδειαν, τὴν ὁποίαν διήρπασαν οἱ Ἀλβανοὶ του. Ὁ Ὀδυσσεὺς καὶ οἱ ἄλλοι ὄπλαρχηγοὶ τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος παρηκολούθησαν αὐτὸν ἐνοχλοῦντες. Ὁ Βρυώ-

< Ὀδυσσεὺς Ἀ
 Ανδρουῦτσος
 :



Ἡ ὑπογραφή καὶ σφραγίς τοῦ Ὀδυσσεῶς Ἀνδρουῦτσου

νης κατέλαβε κατόπιν τὰς Θήβας καὶ προήλασε πρὸς τὴν Ἐβροίαν, προσπαθὼν νὰ προσελκύσῃ τοὺς Ἕλληνας μὲ φιλόανθρωπον τρόπον.

Εἰς τὴν Εὐβροίαν προσέκρουσεν εἰς τὴν γενναίαν ἀντίστασιν παρὰ τὴν θέσιν Β ρ υ σ ά κ ι α (15 Ἰουλίου) καὶ προχωρήσας ἐκεῖθεν εἰς τὴν Ἀττικὴν ἔλυσε τὴν πολιορκίαν τῆς Ἀκροπόλεως, τὴν ὁποίαν, ὅπως εἶδομεν, εἶχον ἀποκλείσει οἱ κάτοικοι τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῶν περιχώρων, καὶ ἔσωσε τοὺς δεινῶς κατατρυχομένους εἰς τὴν Ἀκρόπολιν Τούρκους (πρώτη πολιορκία τῆς Ἀκροπόλεως, 23 Ἀπριλίου - 20 Ἰουλίου). Ἀλλὰ δὲν ἐτόλμησε νὰ προχωρήσῃ εἰς τὴν Πελοπόννησον, διότι ἀφ' ἐνὸς οἱ Πελοποννήσιοι ἀρχηγοὶ Πάνος Κολοκοτρώνης καὶ Παπαφλέσσας, ὁ Σουλιώτης καὶ ὁ Ἀντώνιος Μαυρομιχάλης κατέλαβον τὸν Ἴσθμόν, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὅπλαρχηγοὶ τῆς Στερεᾶς ἠπειλοῦν νὰ διακόψουν τὰς συγκοινωνίας του.

Ἐν τῷ μεταξὺ νέα δύναμις τουρκικὴ, 8 χιλ. περίπου ἀνδρῶν, προερχομένη ἐκ Μακεδονίας, εἶχε φθάσει μέχρι Λαμίας καὶ προήλαυε πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ Βρυῶν. Ἀλλ' οἱ ὅπλαρχηγοὶ Δουβουνιώτης, Πανουργιάς καὶ Γκούρας προσέβαλον αὐτὴν παρὰ τὰ Β α σ ι λ ι κ ά, ἐπὶ τῆς λεωφόρου ἣ ὁποία ὁδηγεῖ ἀπὸ Λαμίας εἰς Ἀταλάντην, καὶ ἐνίκησαν εἰς ἀποφασιστικὴν μάχην (25 Αὐγούστου). Ἡ νίκη τῶν Βασιλικῶν ἔχει μεγάλην σημασίαν, διότι ἐματαίωσεν ὀριστικῶς τὰ σχέδια τῶν Τούρκων νὰ προχωρήσουν πρὸς τὴν Πελοπόννησον. Οἱ δύο πασάδες, ἀπειλούμενοι ἀπὸ τὰ ἑλληνικὰ σώματα καὶ τὸν ἐπερχόμενον χειμῶνα, ἐγκατέλειψαν τὴν Στερεὰν τὸν Ὀκτώβριον καὶ ἐπέστρεψαν εἰς τὴν Ἠπειρον. Τοιοῦτοτρόπως ἡ πρώτη ἐκστρατεία τῶν Τούρκων κατὰ τῆς Πελοποννήσου ἀπέτυχεν.

ΑΛΩΣΙΣ ΤΗΣ ΤΡΙΠΟΛΕΩΣ

Ἐν τῷ μεταξὺ ἐκρίνετο ἡ τύχη τῆς Τριπόλεως, ἀφοῦ προηγουμένως περιῆλθον εἰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων ἄλλαι ὑπὸ τῶν Τούρκων κατεχόμεναι θέσεις εἰς τὴν Πελοπόννησον. Τὴν 25 Ἰουνίου παρεδόθη ἡ Μ ο ν ε μ β α σ ί α καὶ μετ' ὀλίγας ἡμέρας τὸ Ν α υ α ρ ῖ ο ν . Ἀλλὰ δυστυχῶς οἱ Ἕλληνες δὲν ἔδειξαν πολὺ καλὴν διαγωγὴν. Παρὰ τὰς συνθήκας — κατὰ τὰς ὁποίας οἱ παραδοθέντες Τούρκοι ἔπρεπε μετὰ τῶν περιουσιῶν των νὰ διαβιβασθοῦν εἰς ἀσφαλὲς μέρος — κατὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Μονεμβασίας διηρπάγησαν ὅλα τὰ πράγματα τῶν

πολιορκουμένων, τοῦ δὲ Νεοκάστρου καὶ τὰ πράγματα διηρηπάγησαν καὶ οἱ ἄνδρες ἐσφάγησαν. Δουλεία αἰῶνων εἶχε σκληρύνει τὴν καρδίαν τῶν Ἑλλήνων μαχητῶν καὶ κατέστησε τὸ μῖσος κατὰ τῶν Τούρκων ἀδιάλλακτον. Τοῦτο ἐξώθει αὐτοὺς εἰς ἀντιπειθαρχικὰς πράξεις καὶ εἰς ἔλλειψιν σεβασμοῦ πρὸς τοὺς ἀρχηγούς. Πρὸ μικροῦ εἶχε φθάσει εἰς τὴν Πελοπόννησον ὁ **Δημήτριος Ὑψηλάντης**, ἀδελφὸς τοῦ Ἀλεξάνδρου, ὁ ὁποῖος ἀνέλαβε τὴν γενικὴν ἀρχηγίαν τοῦ Ἀγῶνος ἐν ὀνόματι τῆς Ἀρχῆς καὶ κατέβαλε μεγάλας προσπάθειας, διὰ νὰ ἐπιβάλλῃ τὴν τάξιν καὶ τὴν πειθαρχίαν.

Ἐν τούτοις ἐπληθιάζον αἱ τελευταῖαι ἡμέραι τῆς Τριπόλεως. Ἐντὸς τοῦ στενοῦ καὶ πετρώδους χώρου, ὅπου εἶχον συσσωρευθῆ ὑπὲρ τῆς 30 χιλιάδας ψυχαί, ἐτελεῖτο φρικιαστικὴ τραγωδία. Ἡ πείνα, ἡ δίψα καὶ αἱ νόσοι ἐθέριζον τοὺς πολιορκουμένους. Οἱ Τούρκοι εἶχον κλεισίσει 38 ἄτομα, ἀρχιερεῖς καὶ προκρίτους, ἐντὸς τῆς ὑγρᾶς φυλακῆς τῶν κακούργων, ὅπου ἐσήποντο ρακένδυτοι, φθειριῶντες καὶ ἡμιθανεῖς ἐκ τῆς ἀσιτίας καὶ τῶν κακουχιῶν. Πολλοὶ ἀπέθανον, ἄλλους δὲ ἀπεκεφάλισαν ὑπὸ διαφόρους προφάσεις.

Ἀλλὰ οἱ Τούρκοι — ἀναγκαζόμενοι ἀπὸ τὴν ἔλλειψιν τροφῶν — ἤρχισαν διαπραγματεύσεις μετὰ τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ, αἱ ὁποῖαι ἤμωσ ἐνανάγησαν. Κατόπιν αὐτοῦ οἱ στρατιῶται ἀνέβησαν εἰς τὰ τεῖχη καὶ ἐκυρίευσαν τὴν πόλιν (23 Σεπτεμβρίου 1821).

Διὰ τῆς ἀλώσεως τῆς Τριπόλεως ἐπαγιάθη ἡ Ἐπανάστασις, διότι τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Πελοποννήσου ἦτο τελείως ἐλεύθερον. Οἱ ὀπλαρχηγοὶ μὲ τὰ πλοῦσια λάφυρα ὤπλισαν καλῶς τοὺς ἄνδρας τῶν καὶ οἱ χωρικοὶ ἄφησαν τὰς μαχαίρας καὶ τὰς σφενδόνας. Τὸ ἠθικὸν τοῦ στρατοῦ ἐξυψώθη ἀκόμη περισσότερον.

Ο ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗΣ

Τοιοῦτρόπως τὸ σχέδιον τοῦ Κολοκοτρῶνη ἐθριάμβευσε διὰ τῆς πτώσεως τῆς Τριπόλεως, ὁ δὲ Γέρος τοῦ Μοριᾶ, ὅπως συνήθως τὸν ἀπεκάλουν, ἀνεδείχθη ὁ στρατηγικώτερος ἐκ τῶν ἀρχηγῶν τῆς Πελοποννήσου.

Ὁ **Κολοκοτρῶνης** κατήγετο ἀπὸ παλαιὰν οἰκογένειαν κλεφτῶν, ἡ ὁποία προήρχετο ἐκ Λεονταρίου τῆς Μεγαλοπόλεως (Ἀρκαδία). Τὸ ὄνομα Κολοκοτρῶνης ἦτο γνωστὸν καὶ περιβόητον ἤδη τὸν 18ον αἰῶνα καὶ τὰ

δημοτικά ἄσματα ὕμνησαν τὰ κατορθώματα καὶ τὰς περιπετείας τῶν Κολοκοτρωναίων. Οὐδεὶς ἐκ τῆς οικογενείας του, καθόσον ἐνεθυμείτο, εἶχεν



Ὁ Θ. Κολοκοτρώνης (1770 - 1843)

ἀποθάνει ἐκ φυσικοῦ θανάτου. Ὁ ἴδιος δὲ ἐγεννήθη ἐν μέσῳ τοῦ τρόμου τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1770 ἐπὶ τινος ὄρους ὑποκάτω δένδρου, διότι ὅλοι εἶχον καταφύγει εἰς τὰ ὄρη. Ὁ πατὴρ του ἔπεσε θῦμα τῆς δολιότητος τοῦ Καπετάν πασᾶ κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1769. Ὁ Θεόδωρος, νέος ἔτι, ἐπεδόθη εἰς τὸ στάδιον τῶν ὄπλων καὶ διωχθεὶς ὑπὸ τῶν Τούρκων κατέφυγεν εἰς τὰς Ἰονίους νήσους. Κατὰ τὸν Ρωσοτουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1806 ἐχρημάτισε πειρατὴς καὶ τὸ 1810 ἐσηλθεν εἰς τὸν ἀγγλικὸν στρατὸν τῶν Ἰονίων νήσων καὶ προήχθη μέχρι τοῦ βαθμοῦ τοῦ ταγματάρχου.

Ὁ Κολοκοτρώνης ἦτο γνήσιος τύπος κλέφτου. Ἡ μεγάλη κεφαλὴ του, περιβεβλημένη μακρὰν κόμην, ἐπεκάθητο ὑπερηφάνως ἐπὶ τῶν ἰσχυρῶν ὤμων του·

τὸ μέτωπόν του ἦτο εὐρύ, τὸ πρόσωπόν του μελαφόν καὶ τὸ βλέμμα του — καλυπτόμενον ὑπὸ πυκνῶν ὄφρῶν — εἶχε κάτι τὸ ἄτρομον καὶ ἐπιβλητικόν. Ἡ βροντώδης φωνὴ του ἦτο ἐνθαρρυντικὴ διὰ τοὺς πολεμιστὰς καὶ ἡ περίφημος λοφωτῆ τῆς περικεφαλαίας του — τὴν ὁποίαν ἔφερον ὡς Ἄγγλος ἀξιωματικὸς — ἠύξανε τὴν ἐπιβλητικότητά του. Ὁ Κολοκοτρώνης συνήγωνε σπανίαν πείραν τοῦ κόσμου μὲ φωτεινὴν ἀντίληψιν τῶν πραγμάτων. Ἐπίστευεν εἰς τὴν τελειωτικὴν νίκην τῶν Ἑλλήνων καὶ τὴν πίστην αὐτὴν μετέδιδε καὶ εἰς τοὺς ἄλλους, ἀπευθύνων εἰς τὸν στρατὸν — ὡσάκις παρουσιάζετο εὐκαιρία — λόγους θερμούς, ἀπλοῦς καὶ πειστικούς. Συνήθιζε δὲ νὰ λέγῃ, ὅτι ὁ Θεὸς ὑπέγραψε τὴν ἐλευθερίαν τῆς Ἑλλάδος καὶ δὲν ἀνακαλεῖ τὴν ὑπογραφήν του. Ὁ Κολοκοτρώνης εἶναι μίᾳ ἀπὸ τὰς ἐξεχούσας φυσιογνωμίας τοῦ ἑλληνικοῦ Ἀγῶνος, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ὑπῆρξε σημαντικωτάτη ἡ ἐπίδρασις του, καὶ συγχρόνως εἰς τῶν ἀντιπροσωπευτικῶν τύπων τοῦ νεωτέρου Ἑλλήνου.



Ἡ σφραγὶς τοῦ Κολοκοτρώνης

Ο ΚΑΤΑ ΘΑΛΑΣΣΑΝ ΑΓΩΝ

Ἐνῶ βραδέως ἐδημιουργεῖτο ὁ στρατός τῆς ξηρᾶς, ἡ Ἐπανάστασις ἀπέκτησεν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἀξιόλογον πολεμικὸν ὄπλον ἐπὶ τῆς θαλάσσης διὰ τῆς μετατροπῆς τῶν ἐμπορικῶν πλοίων τῶν Νησιωτῶν εἰς πολεμικά. Ἐνῶ δὲ οἱ ὀπλαρχηγοὶ τῆς Στερεᾶς — ἰδίως διὰ τῆς νίκης τῶν Βασιλικῶν — ἀνεχάιτιζον τὴν προέλασιν τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ πρὸς τὴν Πελοπόννησον, ὁ ἑλληνικὸς στόλος ἠμπόδιζε τὴν μεταφορὰν τουρκικοῦ στρατοῦ ἐκ τῆς Ἀσίας εἰς τὴν Εὐρώπην.

Οἱ Ἕλληνες ἐπληροφορήθησαν ὅτι ἡ ἀρμάδα ἠτοιμάζετο νὰ ἐκπλεύσῃ ἀπὸ τὸν Ἑλλήσποντον. Πράγματι περὶ τὰ μέσα τοῦ Μαΐου ὁ τουρκικὸς στόλος ἐφάνη εἰς τὸ Αἰγαῖον, ἀποτελούμενος ἀπὸ ἓν πλοῖον τῆς γραμμῆς, τρεῖς φρεγάτας, τρεῖς κορβέτας καὶ πολλὰ μικρότερα. Τότε οἱ τολμηροὶ τῶν Ψαρῶν ναυτικοὶ κατάρθρωσαν νὰ συγκεντρώσουν τὸν στόλον τῶν ἀδελφῶν νήσων καὶ τὴν 18 Μαΐου ἐξέπλευσεν ὁ ἠνωμένος στόλος πρὸς βορρᾶν, ἀποτελούμενος ἀπὸ 50 μεγάλα καὶ 15 μικρὰ πλοῖα. Τὴν ἐπομένην οἱ Ἕλληνες διέκριναν κατὰ τὴν βορειοδυτικὴν ἄκρην τῆς Μυτιλήνης μίαν φρεγάταν τῶν 48 τηλεβύλων, προφυλακίδα τοῦ θωμανικοῦ στόλου. Μερικὰ ἐκ τῶν ἑλληνικῶν πλοίων ἐπλησίασαν αὐτὴν καὶ τὴν ἐκανονιοβόλησαν, ἀλλ' οὐδὲν κατάρθρωσαν διὰ τῶν ἀδυνάτων τηλεβύλων τῶν καὶ ἡ φρεγάτα κατέφυγεν εἰς τὸν λιμένα τῆς Ἐρεσσοῦ. Ὁ πλοίαρχός της, φοβούμενος νυκτερινὴν ἐπίθεσιν, ἀνεβίβασεν ἐπὶ τοῦ σκάφους ἀρκετοὺς στρατιώτας ἐκ τῆς ξηρᾶς.

Οἱ Ἕλληνες πλοίαρχοι, εὐρισκόμενοι εἰς ἀδυναμίαν νὰ βλάψουν τὸ ἐχθρικὸν πλοῖον, ἐσκέφθησαν νὰ τὸ πυρπολήσουν. Τότε ὁ πρακτι-



Ἐνδυμασία Σαλαμίνος

κὸς διδάσκαλος τῆς ναυτικῆς Ἰωάννης ὁ Πάργιος, ἐπονομαζόμενος Π α τ α τ ο ὕ κ ο ς, μετέβαλε προχείρως δύο ἀπὸ τὰ μικρότερα πλοῖα εἰς πυρπολικά, ἄλλα δὲ παρήγγειλεν εἰς Ψαρά.

Τὸ πυρπολικὸν [(brulôt), κοινῶς μπουρλότο], εἶναι πολεμικὸν ὄπλον γνωστὸν εἰς παλαιότερους χρόνους. Χρῆσιν αὐτοῦ ἰδίως ἔκαμαν οἱ Ἕλλησι κατὰ τῆς ἀρμάδας τοῦ Φιλίππου τοῦ Β' καὶ κατὰ τοῦ ὀλλανδικοῦ καὶ γαλλικοῦ ναυτικοῦ. Ἡ τελειοποίησις τῶν πολεμικῶν πλοίων ἔθεσε κατόπιν εἰς ἀχρηστίαν τὸ πυρπολικόν, ἀλλὰ εἰς τὰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων ἀπέβη τρομερὸν ὄπλον. Τὸ ἑλληνικὸν πυρπολικὸν ἦτο συνήθως μικρὸν πλοῖον μὲ δύο πατώματα. Ἐπὶ τοῦ κάτω πατώματος ἐτίθεντο βαρέλια πληρούμενα μὲ εὐφλέκτους ὕλας : πυρίτιδα, οἰνόπνευμα, νάφθα, θείου, κληματάνθρακα, πίσσαν, ρητίνη κλπ. Τὰ βαρέλια συνεδέοντο διὰ σωλήνων, ἀνωθεν δὲ αὐτῶν ἠροῖγοντο ὀπταὶ ἐπὶ τοῦ ἄνω πατώματος. Ἐπὶ τοῦ καταστρώματος ἐτοποθετοῦντο ἄσκοι πλήρεις πίσης καὶ ρητίνης καὶ ἀγγεῖα πλήρη οἰνοπνεύματος καὶ νάφθης, ὀλόκληρον δὲ τὸ πλοῖον ἠλείφετο ἔξωθεν διὰ τῶν αὐτῶν εὐφλέκτων ὕλων. Τὸ πυρπολικὸν ἔσυρε πάντοτε λέμβον, καλουμένην ἐφ' ὀ λ κ ι ο ν, διὰ τοῦ ὁποῖου ἐσφάζοντο οἱ ναῦται.

Ἡ πρώτη ἀπόπειρα ἀπέτυχε, διότι οἱ Τοῦρκοι ἠγρύπνουσαν, καὶ τὸ πυρπολικὸν ἐκάη ἀναφελῶς. Ἀλλὰ μετὰ δύο ἡμέρας ὁ τολμηρὸς Ψαριανὸς πηδαλιούχος **Παπανικολῆς**, ἐξησχημένος ἤδη ἐκ τῶν συγκρούσεων πρὸς τοὺς ἀλγερινοὺς πειρατὰς, κατάρθωσε, σφοδρῶς πυροβολούμενος, νὰ προσκολλήσῃ τὸ πυρπολικὸν του εἰς τὴν πρῶραν τοῦ ἔχθρικοῦ πλοίου. Ἡ φρεγάτα ἀνετινάχθη εἰς τὸν ἀέρα καὶ ἐκ τῶν ἀνδρῶν οἱ περισσότεροι ἐφονεύθησαν.

Τὸ παρά τὴν Ἐρεσσὸν κατόρθωμα ἀνεπτέρωσε τὰς ἐλπίδας τῶν Ἑλλήνων. Εἰς τὰ Ψαρά ἐτελέσθη πανηγυρικὴ δοξολογία καὶ ὁ τουρκικὸς στόλος τόσον ἐξεπλάγη ἐκ τοῦ ἀπροσδοκῆτου παθήματος, ὥστε ἐτρέπη εἰς τὸν Ἑλλήσποντον καὶ ἐζήτησεν ἀσφάλειαν ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν τηλεβόλων. Ἀλλὰ τὸ πάθημα τοῦ τουρκικοῦ στόλου ἐπλήρωσαν οἱ ἀθῶοι ραγιαῖδες. Οἱ κάτοικοι τῆς Μυτιλήνης ἐσφάγησαν ἀνηλεῶς, δεινὴν δὲ καταστροφὴν ὑπέστη ἡ ἀνθοῦσα πόλις τῶν Κυδωνιῶν. Οἱ κάτοικοι τῶν Μοσχονησίων ἐξεπατρίσθησαν. Πολλοὶ ἐκ τῶν κατοικούντων τὰ ἐνδότερα τῆς Μ. Ἀσίας Ἑλλήνων κατῆλθον εἰς τὰ παράλια καὶ διεπεραιώθησαν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ὁ προσδραμῶν εἰς βοήθειαν ἑλληνικὸς στόλος ἀπέπλευσε μεταφέρων χιλιάδας προσφύγων, οἱ ὅποιοι διεσπάρησαν εἰς διαφόρους νήσους καὶ ἔζησαν βίον ἄθλιον.

II. Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΒΟΡΕΙΟΝ ΕΛΛΑΔΑ

Η ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ ΠΡΟ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

Ἡ ἑλληνικὴ αὐτὴ χώρα τῆς Βαλκανικῆς ἔνεκα τῆς εὐφορίας τῆς εἶχεν ἐλκύσει τὰ βλέμματα τοῦ κατακτητοῦ. Ἰσχυροὶ ἀγάδες εἶχον ἐγκατασταθῆ ἀπὸ τῆς κατακτήσεως εἰς τὰ εὐφορώτερα μέρη τῆς χώρας καὶ ἐξεμεταλλεύοντο τὰ πλοῦτῃ αὐτῆς. Τοῦτο ὅμως δὲν ἠμπόδισε νὰ δημιουργηθοῦν κέντρα ἑλληνικώτατα, τὰ ὁποῖα ἤχησαν εἰς τὸ ἐμπόριον, τὸν πλοῦτον γενικῶς καὶ εἰς τὰ γράμματα, ὅπως ἡ Θεσσαλονίκη, τὸ Μοναστήριον, αἱ Σέρραι, ἡ Σιάτιστα, ἡ Κοζάνη, ἡ Καστοριά κτλ. Ἡ Φιλικὴ Ἐταιρεία εἶχεν ἐξαπλώσει παντοῦ τοὺς πλοκάμους τῆς εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ οἱ ἀριστοὶ τῶν Μακεδόνων πολεμιστῶν, ἐμπόρων, διδασκάλων, ἱερέων καὶ προκρίτων εἶχον μνηθῆ εἰς τὰ μυστικά τῆς, οἱ δὲ Φιλικοὶ ἐθεώρουν τὴν Μακεδονίαν ὡς μίαν ἀπὸ τὰς κυριωτέρας ἐστίας τοῦ ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας Ἀγῶνος.

Ἐπειδὴ ἡ Μακεδονία κατεῖχε θέσιν κεντρικὴν εἰς τὴν Βαλκανικὴν καὶ οἱ Τοῦρκοι τὴν ἐθεώρουν ὡς γέφυραν, ἡ ὁποία συνέδεε τὴν Κωνσταντινούπολιν μὲ τὴν νοτιωτέραν Ἑλλάδα, εἶχον δημιουργήσει εἰς αὐτὴν δύο ἰσχυρὰ στρατιωτικὰ κέντρα, τὴν Θεσσαλονικὴν καὶ τὸ Μοναστήριον, καὶ πολλὰ ἄλλα μικρότερα, εἰς τὰ ὁποῖα διετήρουν ἰσχυρὰς φρουρὰς καὶ στρατιωτικὰ ἐφόδια. Διὰ τοῦτο, ἐνῶ ἡ Ἐπαναστάσις εἰς τὴν Μακεδονίαν ψυχικῶς εἶχεν ὠριμάσει περισσότερον ἴσως ἀπὸ τὴν ἄλλην Ἑλλάδα, στρατιωτικῶς ἐφαίνετο ὅτι ἦτο ἔργον δυσκολώτατον ἀνευ τῆς βοήθειας τῆς νοτίου Ἑλλάδος. Παρ' ὅλα ὅμως αὐτὰ ἡ Μακεδονία δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ὑστερήσῃ εἰς τὸν Ἀγῶνα· ἐξηγέρθη, ἠγωνίσθη ἥρωικῶς καὶ ἔδωκεν ἀρκετὰ δείγματα αὐταπαρνήσεως καὶ αὐτοθυσίας, τὰ ὁποῖα, ἂν δὲν ὠφέλησαν σπουδαίως τὸν Ἀγῶνα ἐν τῷ συνόλω, ἔγραψαν σελίδας ἀθανάτους εἰς τὴν νεωτέραν ἱστορίαν μας. Διὰ τοῦτο εἶναι ἀνάγκη εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ νὰ ρίψωμεν ἐν βλέμμα εἰς τὴν ἐν Μακεδονίᾳ ἐπανάστασιν.

ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ ΤΗΣ ΧΑΛΚΙΔΙΚΗΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΟΡΟΥΣ

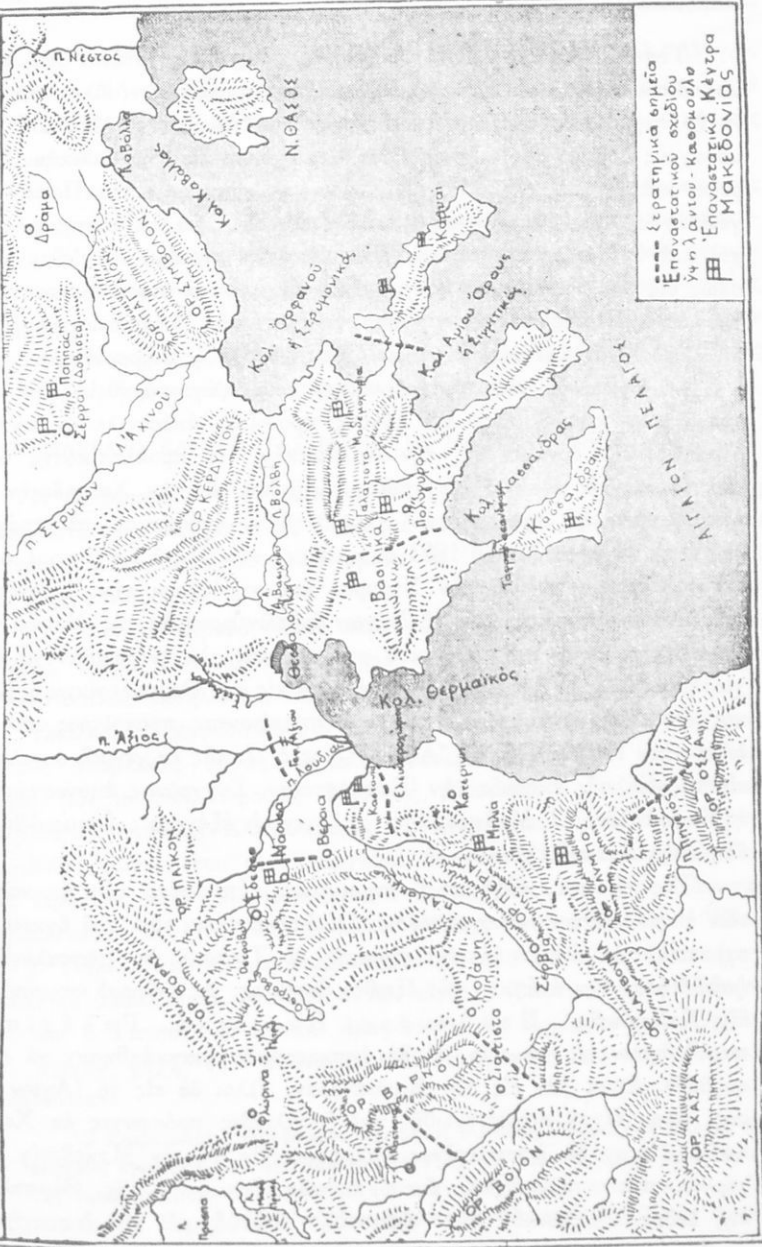
Κατὰ τὴν γνώμην τῶν Φιλικῶν, ὁ Ἀγὼν τῆς Μακεδονίας εἶχε μεγάλην σημασίαν, διότι ἦτο δυνατὸν νὰ διακόψῃ τὴν συγκοινωνίαν

τοῦ κέντρου τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας μετὰ τῆς νοτιωτέρας Ἑλλάδος, εἰς τὴν ὁποίαν ἦτο εὐκολώτερον νὰ ἐδραιωθῆ ἢ Ἐπαναστασις, διότι δὲν ὑπῆρχε πολὺς τουρκικὸς στρατὸς εἰς τὰ μέρη αὐτά. Ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης, ὁ ὁποῖος εἶχε κατέλθει, ὅπως εἶδομεν, εἰς τὴν Ἑλλάδα ὡς ἀντιπρόσωπος τῆς Ἀρχῆς, δηλαδὴ τοῦ ἀδελφοῦ του Ἀλεξάνδρου, μετ' ἄλλων Μακεδόνων ὀπλαρχηγῶν, ἐκ τῶν ὁποίων περίφημος ἦτο ὁ **Νικόλαος Κασομούλης** ἐκ Σιατίστης (ποῦ ἔγραψε καὶ ἀξιόλογον ἱστορίαν τῆς Ἐπαναστάσεως), καθήρτισαν τὸ ἐξῆς ἐπαναστατικὸν σχέδιον δράσεως εἰς τὴν Μακεδονίαν. Θὰ ἐξηγείρετο κατ' ἀρχὰς ὁ Ὀλύμπος, ὁ ὁποῖος μὲ τὰς ἀπροσίτους κορυφὰς του θὰ ἀπετέλει τὸ κέντρον τοῦ Ἀγῶνος. Κατόπιν θὰ ἐπανεστάτου ἡ Χαλκιδικὴ καὶ τὸ Ἅγιον Ὄρος εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Μακεδονίαν καὶ ἡ Νάουσα εἰς τὴν Δυτικὴν. Συγχρόνως θὰ καταλαμβάνοντο ἡ διάβασις τοῦ Ἀξιοῦ, τὰ Τέμπη, τὰ στενὰ τῆς Καστοριάς καὶ αἰ φύσει ὄχυραὶ τοποθεσίαι Καστανιά ἐπὶ τοῦ Βερμίου καὶ Σιάτιστα. Τοιουτοτρόπως τὸ ἰσχυρότατον στρατιωτικὸν κέντρον τῆς Μακεδονίας, ἡ Θεσσαλονίκη, θὰ ἠπειλεῖτο ἐκ πολλῶν σημείων καὶ θὰ ὑπέκυπτε.

Τὸ σχέδιον ὅμως αὐτὸ δὲν ἐξετελέσθη μὲ ἀκρίβειαν. Οἱ ὀπλαρχηγοὶ τοῦ Ὀλύμπου, οἱ ὁποῖοι ἔπρεπε νὰ κινηθοῦν πρῶτοι, ἐράνησαν διστακτικοὶ καὶ ἀνέμενον βοήθειαν καὶ ἐφόδια ἀπὸ τὴν νοτιωτέραν Ἑλλάδα. Ἡ ἐπαναστασις ἤρχισεν ἀπὸ τὴν Χαλκιδικὴν, πρωτεργάτης δὲ αὐτῆς ὑπῆρξεν ὁ Ἐμμανουὴλ Παπαῶς.

Ὁ **Ἐμμανουὴλ Παπαῶς** — μία ἀπὸ τὰς ἐξεχούσας μορφὰς τοῦ ἑλληνικοῦ Ἀγῶνος — κατήγετο ἀπὸ τὴν περιφέρειαν τῶν Σερρῶν, ἀλλ' ἐξῆσε καὶ ἔδρασεν ἐντὸς τῆς μεγαλοπόλεως αὐτῆς. Ἐκεῖ, μὲ τὴν τιμίαν καὶ εὐσυνείδητον ἐργασίαν του, ἐγίνε κάτοχος σημαντικωτάτης περιουσίας, τὴν ὁποίαν διέθεσε καὶ δι' ἄλλους ἀγαθοεργούς σκοπούς, ἀλλὰ κυρίως διὰ τὸν Ἀγῶνα. Ὁ Παπαῶς ἦτο προσωπικὸς φίλος τοῦ Ἀλεξ. Ὑψηλάντου, εἶχεν ἀλληλογραφίαν μὲ τὸν Δημ. Ὑψηλάντην καὶ ἀνεγνωρίσθη παρ' αὐτοῦ «ὡς πληρεξούσιος ἀρχηγὸς καὶ διοικητὴς τῶν στρατιωτικῶν δυνάμεων τοῦ Ἁγίου Ὄρους, τῆς Κασάνδρας καὶ τῆς Θεσσαλονίκης». Λόγῳ τοῦ πλοῦτου, τῶν ἀγαθοεργιῶν καὶ τῶν ἄλλων του μεγάλων προσόντων ὁ Παπαῶς ἀπέκτησε μέγα γόητρον καὶ κύρος καὶ εἶχε τὴν ἀγάπην καὶ ἐμπιστοσύνην ἐξίσου Χριστιανῶν καὶ Τούρκων. Κατὰ τὴν ἐναρξιν τῆς Ἐπαναστάσεως ὅλοι εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Μακεδονίαν ἀπέβλεπον εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Παπαῶ, ὡς τοῦ ἐνδεδειγμένου ἀρχηγοῦ αὐτῆς. Ἀτυχῶς ὁ Παπαῶς ἔστρεφετο στρατιωτικῶν προσόντων.

ΧΑΡΤΗΣ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΒΟΡΕΙΟΝ ΕΛΛΑΔΑ



Τὴν 23 Μαρτίου 1821 ὁ Παπᾶς, πληρώσας ὅπλων καὶ πολεμοφοδίων πλοῖον εἰς τὴν Λῆμον καὶ συμπαραλαβὼν ὅλην τὴν κινητὴν περιουσίαν του, ἀπέπλευσεν εἰς τὸν Ἄθωνα. Πολλοὶ ἀπὸ τοῦς μοναχοῦς τοῦ Ἁγίου Ὄρους ἦσαν μεμυημένοι εἰς τὴν Φιλικὴν Ἐταιρείαν καὶ ἐδέχθησαν μὲ συγκίνησιν καὶ ἐνθουσιασμόν τὸν Παπᾶν. Εἰς γενικὴν συνέλευσιν οἱ ἡγούμενοι τῶν Μονῶν, πολλοὶ ἐπίσημοι μοναχοὶ καὶ ὁ Παπᾶς ἀπεφάσισαν μυστικῶς τὴν κήρυξιν τῆς Ἐπαναστάσεως εἰς τὴν κατάλληλον στιγμήν καὶ ἤρχισαν νὰ ἐτοιμάζωνται. Συγχρόνως ὁ Παπᾶς διέταξε τὴν στρατολογίαν τῶν δυναμένων νὰ φέρουν ὅπλα μοναχῶν καὶ τῶν κατοίκων τῆς Χαλκιδικῆς Χερσονήσου.

Ὁ διοικητὴς τῆς Θεσσαλονίκης, εἴτε πληροφορηθεὶς τὴν ἐπαναστατικὴν κίνησιν εἴτε διὰ λόγους προνοίας, ἀπέστειλε σημαντικὴν στρατιωτικὴν δύναμιν εἰς τὴν Χαλκιδικήν. Ἡ προκλητικότης ὅμως τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ, ὁ ὁποῖος εἰσῆλθεν εἰς τὴν Χαλκιδικὴν καὶ ἠπέλπει γενικὴν σφαγὴν τῶν γκιοῦρηδων, ἐπέσπευσε τὰ πράγματα. Περὶ τὰ μέσα Μαΐου 1821 οἱ κάτοικοι τοῦ Πολυγύρου ὅπλισθέντες ὀρχίζονται εἰς τὸν Σταυρὸν καὶ κηρύττουν τὴν Ἐπανάστασιν. Ἀφοῦ ἐξόντωσαν τὴν ἐξ ὀλίγων ἀνδρῶν φρουρὰν τῆς πόλεως των, ἐπετέθησαν κατὰ τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ καὶ τὸν ἠνάγκασαν νὰ ὑποχωρήσῃ. Ἐνῶ δὲ μετὰ τὰ γεγονότα αὐτὰ εἰς τὴν Θεσσαλονικὴν ὁ Τοῦρκος διοικητὴς ἀπεκεφάλιζε πολλοὺς σημαίνοντας προκρίτους καὶ τὸν ἐπίσκοπον Κίτρος, εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος ὁ Παπᾶς ἐν γενικῇ συνελύσει εἰς τὰς Καρυὰς ἐκήρυξε τὴν Ἐπανάστασιν. Συγχρόνως ἐπανεστάτησεν ἡ Κασσάνδρα, τὰ Μαδεμοχώρια καὶ γενικῇ ἐξέγερσις ἐσημειώθη εἰς ὅλην τὴν Χαλκιδικήν.

Τὰς πρώτας, οὐχὶ πολὺ σημαντικὰς, ἐπιτυχίας τῶν ἐπαναστατῶν ἐπικολούθησεν ἀπογοήτευσιν. Οἱ ἐπαναστάται πρὸ τοῦ ὄγκου τοῦ στρατοῦ, τὸν ὁποῖον ἐκίνητοποίησαν οἱ Τοῦρκοι ἐκ Θεσσαλονίκης ἠσθάνθησαν τὴν ἀνάγκην τῆς ἐξωθεν βοήθειας. Αἱ ἀνθηραὶ κωμοπόλεις τῆς Χαλκιδικῆς, Πολύγυρος, Βασιλικά, Γαλάτιστα, παρεδόθησαν εἰς τὸ πῦρ, οἱ δὲ ἐπαναστάται ἠναγκάσθησαν νὰ ἀποσυρθοῦν, ἄλλοι μὲν εἰς τὴν Κασσάνδραν, ἄλλοι δὲ εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος, ὅπου εἶχον συγκεντρωθῆ καὶ 5 χιλιάδες πρόσφυγες ἐκ Χαλκιδικῆς. Ὄταν δὲ ὁ σουλτᾶνος ἐπληροφορήθη τὴν ἐν Μακεδονίᾳ ἐξέγερσιν, τόσον ἐταράχθη, ὥστε ἔστειλε διοικητὴν τῆς Θεσσαλονίκης ἀνδρα ἐξαιρετικόν, τὸν Ἄμποῦλ Ἀβούδ, μὲ τὴν διαταγὴν νὰ

ἐξοντώσῃ τοὺς ἐπαναστάτας. Πράγματι ὁ Ἄμποϋλ Ἀβούδ, ὀδηγῶν στρατὸν ἐκ 14 χιλιάδων, ἐξεστράτευσε περὶ τὰ τέλη Ὀκτωβρίου κατὰ τῆς Χαλκιδικῆς καὶ κατέπνιξε εἰς τὸ αἶμα τὰ τελευταῖα ἔχνη τῆς Ἐπαναστάσεως.

Ὁ Παπᾶς, καταναλώσας ὀλόκληρον τὴν περιουσίαν του εἰς τὰς ἀνάγκας τοῦ Ἀγῶνος καὶ οἰκτρῶς ἀπογοητευμένος ἀπὸ τὴν ἀποτυχίαν, μόλις κατάρθρωσε νὰ ἐπιβιβασθῇ εἰς ψαριανὸν πλοῖον καὶ ἀνεχώρησε κατευθυνόμενος πρὸς τὴν Ὑδραν, σκοπὸν ἔχων μὲ νέας βοήθειάς νὰ ἀρχίσῃ τὸν Ἀγῶνα εἰς ἄλλο σημεῖον τῆς Μακεδονίας. Περιπλέων ὅμως τὸν Καρηρέα ἀπέθανεν αἰφνιδίως, ὁ δὲ νεκρὸς του μετεφέρθη εἰς τὴν Ὑδραν, ὅπου ἐτάφη μὲ τιμὰς ἀρχιστρατήγου.

Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ ΚΑΙ Η ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΤΗΣ ΝΑΟΥΣΗΣ (ΑΠΡΙΛΙΟΣ 1822)

Ἡ Δ. Μακεδονία, ἡ ὁποία δὲν ἐκινήθη κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος τῆς Ἐπαναστάσεως, ἐξηγέρθη τὸ 1822, μὲ κέντρον τὴν ἡρωικὴν Νάουσαν εἰς τὰς βορεινὰς ὑπαιρείας τοῦ Βερμίου. Ἡ Ἐπανάστασις διεξήχθη ὑπὸ τὰς ἐξῆς συνθήκας :

Ὁ Ἄμποϋλ Ἀβούδ, ἀφοῦ κατέπνιξε τὴν ἐπανάστασιν τῆς Χαλκιδικῆς, ἔλαβε σύντονα καὶ αὐστηρὰ μέτρα, διὰ νὰ προλάβῃ ὁμοίας ἐπαναστατικὰς ἐκδηλώσεις εἰς τὴν Δ. Μακεδονίαν.

Ἐκάλεσε νὰ παρουσιασθοῦν εἰς τὴν Θεσσαλονικὴν ἢ εἰς τὰς κατὰ τόπους τουρκικὰς ἀρχὰς οἱ ἐπιφανέστεροι πρόκριτοι καὶ ὄπλαρχηγοὶ τῶν πόλεων Βεροίας, Ναούσης, Σιατιστής, Κοζάνης, Μοναστηρίου, Καστοριάς, Κλεισούρας κ. ἄ. Ἰδιαιτέρως διέταξε νὰ παρουσιασθοῦν ἐνώπιόν του οἱ ὄπλαρχηγοὶ Διαμαντῆς Νικολάου καὶ Γούλας Δράσκος ἀπὸ τὸν Ὀλυμπον, ὁ Ζαφειράκης ἀπὸ τὴν Νάουσαν, ὁ Καρατάσος ἀπὸ τὴν Βέροϊαν καὶ ὁ Γάτσος ἀπὸ τὰ Βοδενά (Ἐδεσσαν). Πολλοὶ ἀπὸ αὐτοὺς ἐκλεισθησαν εἰς τὰς φυλακάς, ἄλλοι ἤρνηθησαν νὰ ὑπακούσουν. Μεταξὺ αὐτῶν εἶναι ὁ Ζαφειράκης, ὁ Καρατάσος καὶ ὁ Γάτσος, οἱ ὁποῖοι ἀπεφάσισαν νὰ ἀρχίσουν τὸν Ἀγῶνα καὶ ἐγιναν ψυχὴ τοῦ ἐπαναστατικοῦ κινήματος εἰς τὴν Δυτικὴν Μακεδονίαν.

Ὁ Ζαφειράκης Θεοδοσίου ἦ, ὅπως συνήθως ὠνομάζετο ἀπλῶς, Ζαφειράκης ἐγεννήθη εἰς τὴν Νάουσαν τὸ 1773 καὶ διὰ τῆς ἐργατικότητος καὶ τῆς τιμιότητος του ἀπέκτησεν εἰς τὴν πατρίδα του ὅποιαν θέσιν καὶ ὁ Παπᾶς εἰς τὰς Σέρρας. Εἶχε σχεδὸν ἡγεμονικὴν δύναμιν μεταξύ τῶν συμπα-

τριωτῶν του, ἐμνήθη ἔνωρίς εἰς τὴν Φιλικὴν Ἐταιρείαν καὶ ἐθεωρεῖτο ὡς ἐνδεδειγμένος ἀρχηγὸς τοῦ ἐπαναστατικοῦ κινήματος.

Ὁ **Καρατάσος** καὶ ὁ **Γάτσος** — ὁ πρῶτος ἐκ Βεροίας καὶ ὁ δεῦτερος ἐξ Ἐδέσσης — ἦσαν ὑπερπεινηκοντούται, ὅταν ἤρχισεν ἡ Ἐπανάστασις. Καὶ οἱ δύο — παλαιοὶ πολεμιστὰ καὶ διάσημοι κλέφτες — εἶχον μακρὰν πολεμικὴν πείραν, μεγάλην ἐπιβολὴν εἰς τὰ ὑπ' αὐτοὺς ἀτίθασα στρατιωτικὰ σώματα καὶ ἐγνώριζον καλὰ τὰς ἀδυναμίας καὶ τὰ τεχνάσματα τῶν Τούρκων. Πρωτόγονοι εἰς τοὺς τρόπους των καὶ ἀτρόμητοι εἰς τοὺς κινδύνους, πολλὰκις μέχρις ἀγριότητος, ἦσαν ἀπαράμιλλοι ἀρχηγοὶ ἀτάκτων σωμάτων καὶ σπουδαῖοι ἐπαναστατικοὶ παράγοντες.

Τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1822 οἱ τρεῖς αὐτοὶ ἀρχηγοί, μερικοὶ ὀπλαρχηγοὶ τοῦ Ὀλύμπου καὶ πρόκριτοι διαφόρων πόλεων, ὁ Βαρβαρέσος, ἀπὸ τὴν Καστοριᾶν, ὁ Νιόπλιος ἀπὸ τὴν Σιάτισταν, ὁ Ναούμ ἀπὸ τὴν Ἐδεσσαν κ. ἄ., συνῆλθον εἰς τὴν Μοῆν τῆς Παναγίης εἰς Δοβροᾶ, μετὰξὺ Βεροίας καὶ Ναούσης. Ἐκεῖ ἐλήφθησαν σοβαραὶ ἀποφάσεις: νὰ ἀρχίσῃ ἀμέσως ἡ Ἐπανάστασις χωρὶς νὰ περιμένουν βοήθειαν ἐκ τῆς Νοτίου Ἑλλάδος καὶ νὰ προσβληθῇ τὸ πλησιέστερον πρὸς τὴν Νάουσαν στρατιωτικὸν κέντρον τῶν Τούρκων, ἡ Βέροια. Τὴν 22 λοιπὸν Φεβρουαρίου 1822 συνελήφθη ἡ μικρὰ φρουρὰ τῆς Ναούσης καὶ ὑψώθη ἡ σημαία τῆς Ἐπανάστασεως. Τὴν ἐπομένην οἱ ὀπλαρχηγοὶ Καρατάσος καὶ Γάτσος μὲ 1.800 πολεμιστὰς προσέβαλον τὴν Βέροϊαν. Οἱ δύο ὀπλαρχηγοὶ δὲν ὑπῆρξαν πολὺ εὐτυχεῖς εἰς τὴν νυκτερινὴν καὶ αἰφνιδιαστικὴν ἀπόπειράν των, οἱ δὲ Ὀλύμπιοι ἀρχηγοί, μετὰ τῶν ὁποίων εἶχον συνεννοηθῆ νὰ συγχρονίσουν τὴν ἐπίθεσιν, δὲν ἐφάνησαν. Εὐτυχέστεροι ὑπῆρξαν μετ' ὀλίγας ἡμέρας (12 Μαρτίου), ὅτε, ἐνισχυθέντες ὑπὸ τοῦ Ζαφειράκη καὶ ὀχυρωθέντες εἰς τὴν ἱστορικὴν Μοῆν Δοβροᾶ, ἀπέκρουσάν τὴν ἐπίθεσιν 4 χιλ. Τούρκων ἐκ Βεροίας ὑπὸ τὸν *Κεχαγιᾶ μπέην*, ἀφοῦ ἐπροξένησαν εἰς αὐτοὺς σημαντικὰς ζημίας, φονεύσαντες καὶ 1.500 περίπου.

Ὁ Τούρκος πασᾶς τῆς Θεσσαλονίκης ἐξεμάνη διὰ τὸ κατόρθωμα τῶν γκiausήρων εἰς Δοβροᾶ καὶ τὴν 14 Μαρτίου ἐνεφανίσθη εἰς τὰ πρόθυρα τῆς Ναούσης μὲ μεγάλας δυνάμεις: 16 χιλ. μαχητῶν, ἵπτικὸν καὶ 10 κανόνια. Εἰς τὰ τεῖχη καὶ τοὺς προμαχῶνας τῆς Ναούσης ἔλαβον χώραν συγκρούσεις καὶ διεδραματίσθησαν ἥρωικὰ κατορθώματα ὑπενθυμίζοντα τὸ Σούλι καὶ τοὺς ἀγῶνας του. Ἡ πόλις ἀντεστάθη ἐπὶ ἓνα περίπου μῆνα. Τὴν 16 Ἀπριλίου, ἡμέραν

Πέμπτην τῆς Διακαινησίμου, οἱ Τοῦρκοι παρεβίασαν τὰς πύλας τοῦ τείχους καὶ εἰσῆλθον εἰς τὴν πόλιν, ἣ ὅποια παρεδόθη εἰς τὸ πῦρ, τὴν σφαγὴν καὶ τὴν λεηλασίαν. Εἰς τὴν Νάουσαν, ὡς εἰς τόπον ἀσφαλῆ, εἶχον συρρεύσει πολλαὶ χιλιάδες ἀμάχου πληθυσμοῦ ἐκ τῶν περιχώρων, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ αἱ οἰκογένειαι τοῦ Καρατάσου καὶ τοῦ Γάτσου. "Ὅσοι δὲν ἐσφάγησαν ἢ δὲν κατώρθωσαν κατὰ τινα τρόπον νὰ

διαφύγουν, ἤχμαλωτίσθησαν καὶ ἐπωλήθησαν ὡς δοῦλοι εἰς τὰς ἀγορᾶς τῆς Θεσσαλονίκης καὶ τοῦ Μοναστηρίου.

Τὴν ἐπομένην, 17 Ἀπριλίου, ἔπεσε καὶ ὁ πύργος τοῦ Ζαφειράκη, ἀφοῦ διὰ τοῦ ἡρωικοῦ ἀντιπερισπασμοῦ τὸν ὁποῖον ἐδημιούργησεν εἰς τοὺς Τοῦρκους ἔδωκε καιρὸν εἰς πολλοὺς νὰ σωθοῦν. Πλήθος ὁμῶς γυναικοπαίδων,

τὰ ὁποῖα εἶχον συγκεντρωθῆ εἰς μικρὸν ὄχυρὸν πλησίον τοῦ πύργου τοῦ Ζαφειράκη, δὲν ἐπρόλαβον νὰ σωθοῦν καί, ἀντὶ νὰ παραδοθῶν εἰς τοὺς ἐχθροὺς, ὅπου δὲν τοὺς 1822 ἀνέμενε τίποτε ἄλλο παρὰ ἐξευτελισμὸς καὶ ἀτίμωσις, ἐπροτίμησαν νὰ κρημνισθοῦν ἀπὸ ἓνα ὕψωμα εἰς τὸν καταρρακτώδη



Ἐνδυμασία Μυκόνου



Ἐνδυμασία Πόρου - Ὑδρας

ποταμὸν Ἀραπίτσα καὶ ἐπνίγησαν εἰς τὰ ἀφρίζοντα νερά. Οὕτω ἀπὸ τὴν θλιβερὰν καὶ ὀλοσχερῆ καταστροφὴν τῆς Ναούσης δὲν ἔλειψε καὶ τὸ ἥρωικὸν Ζάλογγον.

ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΥ ΑΓΩΝΟΣ

Ἡ πτώσις καὶ ἡ καταστροφή τῆς Ναούσης ἐσήμαινε τὸ τέλος τοῦ Ἀγῶνος εἰς τὴν Δ. Μακεδονίαν. Οἱ ἀρχηγοὶ Ζαφειράκης, Καρατάσος καὶ Γάτσος, διαφυγόντες τὴν σύλληψιν, προσεπάθησαν μὲ ὀλίγους ἄνδρας νὰ καταφύγουν εἰς τὴν νοτιωτέραν Ἑλλάδα, διὰ νὰ συνεχίσουν ἐκεῖ τοὺς ἥρωικούς των ἀγῶνας. Ἐκ τούτων, οἱ μὲν Καρατάσος καὶ Γάτσος μὲ 300 Μακεδόνας, μετὰ πολλὰς περιπετείας καὶ κινδύνους ἀνὰ τὴν Δ. Μακεδονίαν καὶ τὴν Θεσσαλίαν, ἔφθασαν εἰς Μεσολόγγιον καὶ ἐτέθησαν ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Ἀλεξ. Μαυροκορδάτου. Ὁ Ζαφειράκης ὅμως μὲ ἓνα ἐκ τῶν υἱῶν τοῦ Καρατάσου καὶ δώδεκα ἄλλους ὀπαδοὺς προδοθέντες περιεκυκλώθησαν ὑπὸ τουρκικοῦ ἀποσπάσματος καὶ ἐφονεύθησαν ὅλοι παρὰ τὴν Βέροιαν μετὰ ἥρωικὴν ἀντίστασιν. Αἱ κεφαλαὶ τοῦ Ζαφειράκη καὶ τοῦ υἱοῦ τοῦ Καρατάσου ἐστάλησαν ὑπὸ τοῦ Ἀμποῦλ Ἀβουδ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὅπου ἐξετέθησαν πρὸς κοινὴν θέαν.

Μόλις τὴν 22 Μαρτίου 1822 ἔφθασεν εἰς τὸν Ὀλυμπον ἡ ἀπὸ πολλοῦ ἀναμενομένη ἐκ μέρους τοῦ Δημ. Ὑψηλάντου βοήθεια. Ἄν καὶ ἡ βοήθεια ἦτο ἀσήμαντος, οἱ ὀπλαρχηγοὶ τοῦ Ὀλύμπου ἐκινήθησαν, ἀλλ' ἦτο πλέον ἀργά. Οἱ Τοῦρκοι ἀνέπτυξαν μεγάλην δραστηριότητα καὶ κατέπνιξαν τὸ Κίνημα ἐν τῇ γενέσει του. Τοιοῦτοτρόπως, μὲ τὴν καταστολὴν τῆς Ἐπαναστάσεως εἰς τὸν Ὀλυμπον ἔσβησε καὶ ἡ τελευταία ἐστία ἀντιστάσεως εἰς τὴν Μακεδονίαν. Πολλοὶ Μακεδόνες καταφυγόντες εἰς τὴν Νότιον Ἑλλάδα ἐπολέμησαν ὑπὸ τοὺς διαφόρους ἀρχηγοὺς γενναϊότατα μέχρι τοῦ τέλους τοῦ ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῶν Ἑλλήνων Ἀγῶνος. Παρ' ὅλην τὴν ἀνδρείαν καὶ τὴν αὐτοθυσίαν τῶν Μακεδόνων, ἡ Ἐπανάστασις ἐν Μακεδονίᾳ δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ εὐδοκίμησῃ, ἕνεκὰ τῶν μεγάλων στρατιωτικῶν δυνάμεων, τὰς ὁποίας διέθετον οἱ Τοῦρκοι εἰς τὴν χώραν ταύτην. Ἡ Μακεδονικὴ γῆ πρώτη ἐδέχθη τὴν ἐπίθεσιν τοῦ πολυαριθμοῦ ἐχθροῦ, τὸν ὁποῖον ἔφθειρε καὶ ἀπησχόλησεν ἐπὶ 15 συνεχεῖς μῆνας καὶ ἐν τέλει προσεφέρθη ὡς ἱερὰ θυσία διὰ τὸ μετέπειτα κέρδος τοῦ Ἀγῶνος.

III. Η ΑΠΟΚΡΟΥΣΙΣ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΚΗΣ ΕΠΙΘΕΣΕΩΣ

ΤΟ ΣΧΕΔΙΟΝ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΚΗΣ ΕΠΙΘΕΣΕΩΣ

Τὸ δεύτερον ἔτος τῆς Ἐπαναστάσεως ἦτο κρίσιμον διὰ τὸν ἑλληρικὸν Ἀγῶνα, διότι ὁ σουλτᾶνος καὶ οἱ πασᾶδες τοῦ κατέβαλον ἐντατικὴν προσπάθειαν, διὰ νὰ πληξοῦν ἀποτελεσματικῶς τὴν Ἐπανάστασιν. Ἀλλὰ συγχρόνως ἦτο τὸ πλεόν ἐνδοξον ἔτος τοῦ ἑλληνικοῦ Ἀγῶνος καὶ τὸ πλουσιώτερον εἰς ἡρωικὰ κατορθώματα τῶν ἀγωνιστῶν μας. Εἶναι ἀληθές, ὅτι ἡ Ἐπανάστασις εἶχε καταπιγῆ εἰς τὰ βόρεια τῆς Ἑλλάδος. Εἰς τὴν Στερεὰν ὅμως, τὴν Πελοπόννησον καὶ τὰς νήσους εἶχεν ὀριστικῶς στερεωθῆ καὶ τοῦτο ἀνησύχει τὴν Πύλην. Διὰ τοῦτο τὸ Διβάνιον, παρακινούμενον ὑπὸ τῆς αὐστριακῆς διπλωματίας καὶ τοῦ Ἀγγλοῦ πρεσβευτοῦ, δὲν ἤθελε νὰ ἀκούσῃ περὶ συνδιαλλαγῆς πρὸς τοὺς ἐπαναστάτας. Ἀπεφάσισεν ὅθεν διὰ συντόνου ἐνεργείας νὰ συντρίψῃ τὴν Ἐπανάστασιν.

Τὰ πράγματα ἐφαίνοντο εὐνοϊκὰ διὰ τοὺς Τούρκους. Εἰς τὰς 24 Ἰανουαρίου 1822 κατεβλήθη τελικῶς ἡ ἀντίστασις τοῦ Ἀλῆ. Ὁ νικητῆς Χουρσίτ, ἀφοῦ δι' ἀπατηλῶν ὑποσχέσεων καὶ περιποιήσεων ἐπέτυχε πᾶν ὅ,τι ἐπεθύμει παρὰ τοῦ γηραιοῦ σατράπου, ἀκεφαλίσεν αὐτὸν καὶ ἔστειλεν εἰς Κωνσταντινούπολιν τὴν κεφαλὴν του μετὰ τῶν κεφαλῶν τῶν τριῶν υἱῶν του καὶ τῶν ἐγγόνων του. Συνεπῶς τὸ πολιορκητικὸν σῶμα ἔμενεν ἐλεύθερον, ἀνετέθη δὲ εἰς τὸν νικητὴν νὰ εἰρηνεύσῃ τὴν Ἑλλάδα.

Οἱ Τούρκοι πασᾶδες κατέστρωσαν τὸ ἐξῆς σχέδιον: Ὁ Χουρσίτ μετὰ τὸν στρατὸν τῆς Ἠπείρου θὰ ἐβάδιζε κατὰ τῆς Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας καὶ διερχόμενος διὰ τῶν στενῶν τοῦ Μακρονόρους θὰ ὑπέτασσε τὴν χώραν μέχρι τοῦ κόλπου τῆς Ναυπάκτου. Κατόπιν θὰ διεπεραιώνετο ἐκ τοῦ Ρίου εἰς τὴν Πελοπόννησον. Δεύτερος τουρκικὸς στρατὸς βαδίζων διὰ τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος ἔμελλε νὰ εἰσβάλλῃ εἰς τὴν Πελοπόννησον διὰ τοῦ Ἰσθμοῦ. Οἱ δύο στρατοὶ ἐνούμενοι ἔμελλον νὰ καταπιῶσιν τὴν Ἐπανάστασιν εἰς τὴν κοιτίδα τῆς. Τὴν δρᾶσιν τοῦ κατὰ ξηρὰν στρατοῦ ἐπρόκειτο νὰ ὑποστηρίξῃ ὁ τουρκικὸς στόλος, συντρίβων τὴν θαλασσίαν δύναμιν τῶν Ἑλλήνων καὶ μεταφέρων τὸν στρατὸν τῆς Δυτ. Ἑλλάδος εἰς τὴν Πελοπόννησον. Τὴν πεποίθησιν τῶν Τούρκων στρατηγῶν συνεμερίζοντο καὶ οἱ φίλοι τῆς Τουρκίας διπλωμάται τῆς Εὐρώπης καὶ μετὰ θριάμβου ἀνήγγελλον ὅτι ἐπλησίαζεν ἡ καταστροφὴ τῶν Ἑλλήνων.

ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΤΗΣ ΧΙΟΥ

Ἐκ τῶν τριῶν ἐπιχειρήσεων, τὰς ὁποίας διελάμβανε τὸ τουρκικὸν σχέδιον, προηγήθη ἡ κατὰ θάλασσαν. Ἡ Χίος, ἡ πλουσιωτάτη καὶ εἰρηνικωτάτη ἐκ τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου, εἶχε προσχωρήσει εἰς τὸ Κίνημα, ὑποκινηθεῖσα ἀπὸ τολμηροῦς ἀνδρας, οἱ ὅποιοι ἤλθον ἐξωθεν. Ὁ ριφικίνδυνος δηλαδὴ ἀρχηγὸς τῶν Σαμιῶν ἐπαναστατῶν Λυκοῦργος Λογοθέτης, συνεννοηθεὶς μετὰ τοῦ Χίου ἐμπόρου Ράλλη, ἀπεβιβάσθη εἰς τὴν νῆσον μετὰ 1.500 ἀνδρῶν τὴν 10 Μαρτίου. Ἡ τουρκικὴ φρουρὰ αἰρνιδιασθεῖσα ἀπεσύρθη εἰς τὸ φρούριον τῆς πόλεως καὶ ἡ νῆσος παρεδόθη εἰς τοὺς Σαμίους ἐλευθερωτάς, οἱ ὅποιοι εἰσέβαλον εἰς τὴν πρωτεύουσαν καὶ κατέλαβον αὐτήν. Δὲν κατώρθωσαν ὅμως νὰ ἐκπορθήσουν τὸ φρούριον.



Ὁ Καρᾶ Ἀλῆς

Τὸ τόλμημα τῆς Χίου προεκάλεσε κατάπληξιν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ὁ σουλτᾶνος ἐθεώρησεν αὐτὸ ὡς προσωπικὴν προσβολὴν καὶ αἱ γυναῖκες τοῦ χαρμεῖου ἐζήτουν διὰ φωνῶν τὴν τιμωρίαν τῶν στασιαστῶν, διότι τὴν Χίον εἶχε παραχωρήσει ὁ σουλτᾶνος εἰς τὴν ἀδελφήν του πρὸς κάρπωσιν τοῦ ἐκ τῶν μαστιχοδένδρων φόρου. Ἡ Πύλη ἐφυλάκισεν ἀμέσως τοὺς ἐν Κωνσταντινουπόλει Χίους καὶ ἀπεκεφάλισεν ἐξήκοντα ἐξ αὐτῶν.

Περὶ τὸ τέλος τοῦ Μαρτίου ὁ Καπετὰν πασᾶς Καρᾶ Ἀλῆς ἐνεφανίσθη μετὰ 46 πλοίων εἰς τὸ βόρειον στόμιον τοῦ μεταξὺ τῆς μικρασιατικῆς ἀκτῆς καὶ τῆς νήσου στενοῦ καὶ μετὰ ἰσχυρὸν βομβαρδισμόν ἀπεβίβασεν 7 χιλ. στρατιώτας εἰς τὴν νότιον τῆς νήσου ἀκτὴν (30 Μαρτίου), συγχρόνως δὲ ἐπετίθετο ἐκ

τοῦ φρουρίου κατὰ τῆς πόλεως καὶ ἡ τουρκικὴ φρουρά. Ἡ πόλις καὶ τὰ περίχωρα παρεδόθησαν εἰς τὸ πῦρ, ἐνῶ οἱ Σάμιοι μετὰ βραχείαν, ἀλλὰ κραταιὰν ἀντίστασιν ἐσώθησαν ἐπὶ τινων ψαριανῶν πλοίων, ἐγκαταλείψαντες τὴν νῆσον εἰς τὴν τύχην τῆς. Εὐθὺς ἀμέσως διεπεραιώθησαν τὰ ἀσιατικὰ στίφη, τὰ ὅποια εἶχον συναθροισθῆ ἐπὶ τῆς ἀπέναντι παραλίας, κεντριζόμενα δὲ ὑπὸ τῆς δίψης τῆς λείας καὶ τῆς παροτρύνσεως τῶν δερβισῶν, ἤρχισαν δεινὴν σφαγὴν τῶν Χριστιανῶν. Μετ' ὀλίγον τεσσαράκοντα καπνίζοντα χωρία μετὰ τῆς πόλεως καὶ σωρεῖα πτωμάτων ἦσαν τὰ θύματα τῆς τουρκικῆς μανίας.

Οὕτω τὸ Πάσχα τοῦ 1822 ἐβάφη εἰς τὸ αἷμα τῶν Χίων, ὅπως εἶχε βαφῆ τὸ Πάσχα τοῦ 1821 εἰς τὸ αἷμα τοῦ Πατριάρχου καὶ τῶν θυμάτων τῆς Κων πόλεως. Χιλιάδες Χίων ἐπωλήθησαν ὡς δοῦλοι εἰς τὰς ἀγορὰς τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ τῆς Τύνιδος καὶ ἄλλαι χιλιάδες διεσπάρησαν εἰς τοὺς τέσσαρας ἀνέμους. Εἰς ἐλαχίστους ἐκ τῶν ἐπιζώντων ἐχάρισαν τὴν ζωὴν οἱ Τοῦρκοι, διὰ τὰ περιποιοῦνται τοὺς περιφήμες κήπους τῶν μαστιχοδένδρων. Ὑπολογίζουν ὅτι ἐκ τῶν 100 χιλιάδων κατοίκων τῆς νήσου 23 χιλιάδες ἐσφαγήσαν καὶ 47 χιλιάδες ἠχμαλωτίσθησαν.

1822

Ἡ αἰματηρὰ τραγωδία τῆς Χίου ἔδωκε νέαν ἀπόδειξιν ὅτι ἡ ὁσμανικὴ φυλὴ ἤτο ἀσυμβίβαστος πρὸς τὸν ἀνθρωπισμὸν τῆς Εὐρώπης καὶ ἐβεβαίωσε τὸν ἰσχυρισμὸν τῶν Ρώσων, ὅτι οἱ Τοῦρκοι δὲν ἤτο δυνατόν νὰ συνυπάρχουν εἰς τὴν Εὐρώπην μετὰ τῶν χριστιανικῶν φυλῶν, ἐνῶ τούναντίον ἐξησφάλιζε τὴν συμπάθειαν τῶν Εὐρωπαίων ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων. Οἱ δημοσιογράφοι ἔδωκαν φρικιαστικὰς περιγραφὰς τῶν σφαγῶν τῆς Χίου, ζωγράφοι ἀπεικόνισαν αὐτὰς καὶ ποιηταὶ τῆς περιωπῆς τοῦ Οὐγκῶ ἔψαλαν τὴν θλιβερὰν καταστροφὴν.

Η ΑΠΟΚΡΟΥΣΙΣ ΤΟΥ ΤΟΥΡΚΙΚΟΥ ΣΤΟΛΟΥ

Ἀλλὰ τὸ τουρκικὸν κακούργημα δὲν ἐπρόκειτο νὰ μείνῃ ἀτιμώρητον. Ὁ ἀγωνιζόμενος Ἑλληνισμὸς ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον ἐζήτει ἐκδίκησιν διὰ τὴν καταστροφὴν τῆς ὡραίας νήσου. Ἐντὸς ὀλίγου ἐκινήθη ὁ ἑλληνικὸς στόλος, ὁ ὁποῖος ἐνεφανίσθη εἰς τὰ ὕδατα τῆς Χίου, ἀποτελούμενος ἐκ 56 πλοίων. Οἱ Ἕλληνες πλοίαρχοι συσκεφθέντες ἀπεφάσισαν νὰ προσβάλουν τὸν τουρκικὸν στόλον διὰ πυρπολικῶν. Τὴν τολμηρὰν ἐπιχειρήσιν ἀνέλαβεν ὁ Ὑδραῖος Πιπῖνος καὶ ὁ Ψαριανὸς Κωνστ.

Κανάρης. Οἱ δύο ναυτικοί, πλεύσαντες βραδέως, ἕνεκα τῆς ἐπιπρατοῦσης νηνεμίας, ἔφθασαν εἰς τὸ στενὸν μεταξύ τῆς Χίου καὶ τῆς μικρασιατικῆς παραλίας καὶ τὴν νύκτα τῆς 6 πρὸς τὴν 7 Ἰουνίου διαλιόθησαν ὡς σκιαὶ εἰς τὸν λιμένα, ὅπου ἐναυλόχει ὁ τουρκικὸς στόλος.

Ἦτο ἡ τελευταία νύξ τοῦ Ραμαζανίου, τὰ πλοῖα ἦσαν φωταγωγημένα καὶ οἱ Τοῦρκοι ἦσαν παραδεδομένοι εἰς τὴν διασκέδασιν. Ὁ Καρᾶ Ἀλῆς εἶχε προσκαλέσει εἰς δεῖπνον τοὺς ἀξιωματικούς τῆς ξηρᾶς· ἡ ναυαρχίς του ἤστραπτεν ἀπὸ πολύχρωμα φῶτα καὶ ἀντήχει ἀπὸ φωνὰς καὶ εὐθυμίας, ἐνῶ ἀπὸ τῆς πρύμνης ἐκρέματο ἡ αἰμοσταγῆς κεφαλή καὶ αἱ ἀποκεκομμένα χεῖρες Ἑλληνος ἀξιωματικοῦ. Ὁ Κανάρης ἐκόλλησε τὸ πυρπολικόν του εἰς τὴν πλευρὰν τῆς ναυαρχίδος καί, πρὶν ἢ ἀντιληφθοῦν οἱ Τοῦρκοι, ἤναψεν αὐτό. Αἱ φλόγες μετεδόθησαν εἰς τὴν



Κωνσταντῖνος Κανάρης (1790 - 1877)

ναυαρχίδα, ἡ ὁποία ἐπυρπολήθη καὶ ἀνετινάχθη μετ' ὀλίγον, ὅταν αὐταὶ ἔφθασαν εἰς τὴν πυριταποθήκην. Ὑπὲρ τὰς 2 χιλ. Τοῦρκοι εὗρον τὸν θάνατον καὶ αὐτὸς ὁ αἰμοσταγῆς Καρᾶ Ἀλῆς ἐπιβιβαζόμενος εἰς λέμβον ἐπληρώθη θανασίμως ἐξ ἀνημμένης κεραίας, ἡ ὁποία ἔπεσεν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς του, καὶ μετακομισθεὶς εἰς τὴν ἀκτὴν ἐξέπνευσεν ἐκεῖ, ὅπου πρὸ μικροῦ εἶχεν ἀπαγχονίσει τοὺς ὁμήρους τῶν Χίων. Ὁ Πιπῖνος δὲν ἐπέτυχεν εἰς τὴν ἐπιχειρήσιν του, διότι οἱ Τοῦρκοι κατάρθωσαν νὰ ἀπομακρύνουν τὸ πυρπολικόν.

Τὸ κατόρθωμα τοῦ Κανάρη προξένησε κατάπληξιν εἰς τοὺς Τούρκους, οἱ ὅποιοι

διότι, ἐκδικούμενοι τὴν ἀπώλειαν τῆς ναυαρχίδος, κατέστρεψαν τὰ Μαστιχοχώρια. Ἡ κυριαρχία τῆς θαλάσσης ἐξησφαλίσθη καὶ πάλιν διὰ τοὺς Ἕλληνας, ὡσάκις δὲ ὁ τουρκικὸς στόλος πιεζόμενος ὑπὸ τῆς ἀνάγκης ἐξήρχετο τοῦ Ἑλλησπόντου, ὁ φόβος τοῦ πυρπολικοῦ παρηκολούθει αὐτὸν πανταχοῦ. Οἱ Ἕλληνες πυρποληταί, μαυρισμένοι καὶ ἀσκεπεῖς, μὲ ἐπικεφαλῆς τὸν ἐνδοξὸν Κανάρην, ἔφθασαν εἰς τὰ Ψαρά καὶ κατηρθύνθησαν ἀμέσως εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ὅπου ἀνέπεμψαν εὐχαριστήριον δέησιν διὰ τὴν ἐπιτυχίαν καὶ τὴν σωτηρίαν των. Ὁ δὲ ἑλληνικὸς λαὸς μὲ ἀνακούφισιν καὶ ἱκανοποίησιν ἐπληροφόρηθη τὸ κατόρθωμα ταῦ τολμηροῦ πυρπολητοῦ.

Ὁ **Κωνστ. Κανάρης** (1790 - 1877), ὁ διασημότετος τῶν Ἑλλήνων πυρπολητῶν, ἐγεννήθη εἰς τὰ Ψαρά. Πρὸ τῆς Ἐπαναστάσεως ἦτο κυβερνήτης μικροῦ ἐμπορικοῦ πλοίου καὶ ἔσπευσεν ἐκ τῶν πρώτων νὰ λάβῃ μέρος εἰς τὴν Ἐπανάστασιν, μεταβληθεὶς ἀπὸ ἐμποροπλοίαρχος εἰς καταδρομέα καὶ πυρπολητὴν. Αἱ μεγάλαι περιστάσεις ἀνέδειξαν αὐτὸν τολμηρὸν καὶ ἐπιτήδειον ναυτικὸν καὶ συγχρόνως συνετέλεσαν εἰς τὴν διανοητικὴν ἀνάπτυξίν του, ὥστε βραδύτερον ἀνεμίχθη εἰς τὴν πολιτικὴν καὶ ἔγινε πρωθυπουργὸς τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος.

ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΕΙΣ ΤΟ ΠΕΤΑ

Εἰς τὴν ξηρὰν τὰ πράγματα δὲν ἦσαν πολὺ εὐχάριστα διὰ τοὺς Ἕλληνας. Οἱ Τούρκοι παρεσκεύαζον μεγάλην ἐπίθεσιν, ἐνῶ ἡ Ἐπανάστασις ὑπέστη εἰς πολλὰ σημεῖα πλήγματα. Οἱ Τούρκοι κατέπνιξαν, ὅπως εἶδομεν, εἰς τὸ αἷμα τὴν ἐξεγερσιν τῆς Μακεδονίας καὶ τοῦ Ὀλύμπου. Ἐπίσης ἐξέπνευσεν ἡ Ἐπανάστασις εἰς τὴν Εὐβοίαν, ἀφοῦ ἐφονεύθη ὁ γενναῖος ὑπερασπιστὴς τῶν Βρυσακίων **Ἀγγελῆς** καὶ ὁ ἐλθὼν εἰς ἐπικουρίαν αὐτοῦ υἱὸς τοῦ Μπέη τῆς Μάνης **Ἡλίας Μαυρομιχάλης**. Σημκτικὴν ἐπιτυχίαν εἶχεν ὁ Δ. Ὑψηλάντης, ὁ ὁποῖος ἐξεστράτευσε εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα, διὰ νὰ ὑποστηρίξῃ τὴν ἐπανάστασιν τῆς Θεσσαλίας, καὶ κατέλαβε τὴν Ἀκρόπολιν τῶν Ἀθηνῶν (9 Ἰουνίου 1822).

Ἀλλὰ μετ' ὀλίγον τὸ κύριον ἐνδιαφέρον ἐστρέφето πρὸς τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα. Ὁ ἐλευθερωθεὶς διὰ τῆς ἀλώσεως τῶν Ἰωαννίνων τουρκικὸς στρατὸς ἦτο ἔτοιμος νὰ δράσῃ. Προσέβαλε τὸν προμαχῶνα τῆς Δ. Ἑλλάδος, τὸ Σούλι, καὶ διὰ σημαντικῶν δυνάμεων ἤρχισε τὴν προέλασιν πρὸς τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα. Ἐπικεφαλῆς τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ ἦτο εἷς ἐκ τῶν δραστηριωτάτων Τούρκων στρατηγῶν τῆς ἐποχῆς,

ὁ **Μεχμέτ Ρεσίτ** πασᾶς, ἐξωμότης, υἱὸς ἱερέως ἀπὸ τὴν Γεωργίαν, τὸν ὁποῖον οἱ Ἕλληγες ὀνομάζουσι **Κιουταχῆν**. Συμφέρον τῆς ὅλης ἐλληνικῆς ὑποθέσεως ἦτο νὰ μὴ συντριβῆ ὁ ἀνδρεῖος ὀρεινὸς λαὸς τοῦ Σουλίου, ὁ ἀποτελὼν τὴν προφυλακὴν τῆς Ἡπείρου, καὶ νὰ ἀναχαιτισθῆ ἡ τουρκικὴ προέλασις.

Ὁ Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος, ὁ φαναριωτικῆς καταγωγῆς πολιτευόμενος, ὁ ὁποῖος εἶχε καταλάβει ἤδη τὴν προεδρίαν τῆς κυβερνήσεως τῆς ἐπαναστατημένης Ἑλλάδος, προπαρεσκευάσεν μίαν ἀπὸ τὰς ἀξιολογωτέρας πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις τοῦ Ἀγῶνος. Κατήρτησεν εἰς τὰς Πάτρας ἐκστρατευτικὸν σῶμα πρὸ πάντων ἀπὸ εὐρωπαϊκῶς ἡσκημένους στρατιώτας καὶ τὸ τάγμα τῶν φιλελλήνων, τὸ ὁποῖον ἀπετέλουσι Εὐρωπαῖοι ἀξιωματικοί: Γάλλοι, Γερμανοί, Ἴταλοί, Πολωνοί. Τὴν δύναμιν αὐτὴν ἐνίσχυσαν 1.000 περίπου Μανιάται ὑπὸ τὸν Κυριακούλην Μαυρομιχάλην. Ἄλλ' ὁ Μαυροκορδάτος ἔκαμε τὸ σφάλμα νὰ ἀναλάβῃ ὁ ἴδιος τὴν ἀρχηγίαν τῆς ἐκστρατείας. Διεπεραίωσε τὸν στρατὸν εἰς τὸ Μεσολόγγιον, ὅπου διὰ τῆς προσελύσεως νέων στρατιωτῶν τὸ ἐκστρατευτικὸν σῶμα ἀνῆλθεν εἰς 4 χιλιάδας ἀνδρῶν.

Ὁ Μαυροκορδάτος ὁμοῦς διέσπασεν τὴν δύναμιν αὐτὴν, διότι ἔστειλε κατ' ἀρχὰς 500 Μανιάτας ὑπὸ τὸν ἀνδρεῖον ὑπερασπιστὴν τοῦ Βαλτετισίου Κυριακούλην Μαυρομιχάλην εἰς τὸν λιμένα τῆς Ἡπείρου Φανάρει, ἀπέχοντα ἑπτὰ ὥρας ἀπὸ τὴν Κιάφην. Τὸ κύριον σῶμα ἐβάδιζε βραδέως διὰ τῆς κοιλάδος τοῦ Ἀχελώου. Παρὰ τὸ Κομπότι οἱ φιλέλληγες Γερμανοὶ ἐθέλοντα ὑπὸ τὸν Βυτεμβέργιον **Νόρμαν** εἶχον σημαντικὴν ἐπιτυχίαν κατὰ συντάγματος τουρκικοῦ ἵππικοῦ. Ἐνθαρρυνθεὶς ὑπερβολικὰ ὁ Μαυροκορδάτος ἀπὸ τὴν ἐπιτυχίαν αὐτὴν διέσπασεν ἐκ νέου τὰς δυνάμεις του καὶ μέρος αὐτῶν ἔστειλεν ὑπὸ τὸν Μᾶρκον Μπότσαρην εἰς τὴν Κιάφην διὰ τῶν Πέντε Πηγαδίων, ὁ ἴδιος δὲ ἐπροχώρησε μετὰ τοῦ ὑπολοίπου στρατοῦ πρὸς τὸ Πέτα, βορειοανατολικῶς τῆς Ἄρτης, τὴν ὁποίαν κατεῖχε μὲ ἰσχυρὰν δύναμιν ὁ Κιουταχῆς.

Ἡ ἐκστρατεία ἀπέτυχεν εἰς ὅλα τὰ σημεῖα. Ὁ Μᾶρκος Μπότσαρης συνήρτησεν ἰσχυρὰν ἀντίστασιν εἰς τὰ Πέντε Πηγάδια, ἀπεκρούσθη καὶ ὑπεχρέωθη νὰ ὑποχωρήσῃ εἰς τὸ Πέτα. Οἱ Μανιάται προσεβλήθησαν ἀπὸ ἀνωτέρας δυνάμεις εἰς τὸ Φανάρι, ὑπέστησαν σοβαρὰς ἀπώλειαις καὶ ὁ ἀρχηγὸς τῶν Κυριακούλην ἐφρονεῦθη, ἡ δὲ ἐπιχείρησις τοῦ Μαυροκορδάτου κατέληξεν εἰς πραγματικὴν καταστροφὴν. Ὁ Κιου-

ταχῆς μὲ 6 χιλ. συνέτριψε τὴν ἑλληνικὴν δύναμιν εἰς τὸ Πέτα. Οἱ φιλέλληνες διὰ τῆς ἀνδείας τῶν ἀνεκάλεσαν εἰς τὴν μνήμην τοὺς ναπολεοντείου πολέμους, ἀλλ' οὐδὲν ἄλλο κατώρθωσαν ἢ νὰ χύσουν τὸ αἷμά τῶν ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος. Μόλις 25 ἐξ αὐτῶν διήνοιξαν ὁδὸν διὰ τῶν τουρκικῶν τάξεων πρὸς τὸ Μεσολόγγιον. Ἄλλοι 400 ἀπὸ τοὺς καλυτέρους πολεμιστὰς τῆς Ἑλλάδος ἐκάλυψαν τὸ πεδίον τῆς μάχης. Οἱ Τοῦρκοι ἐπανηγύρισαν τὴν νίκην τῶν εἰς τὴν Ἄρταν μὲ κανονιοβολισμοὺς καὶ τὴν σφαγὴν τῶν ὀλίγων αἰχμαλώτων (4 Ἰουλίου 1822).

Ἡ παρὰ τὸ Πέτα καταστροφὴ εἶχε σημαντικὰς συνεπειάς. Οἱ Σουλιῶται, ἀφοῦ ἀντέστησαν μέχρι Σεπτεμβρίου, ἐσυνθηκολόγησαν καὶ ἀπῆλθον πάλιν εἰς τὰς Ἰονίους νήσους. Ὀληθὲ δὲ ἡ Δυτ. Ἑλλάς ἐφαίνετο στρατιωτικῶς χαμένη.

Η ΠΡΩΤΗ ΠΟΛΙΟΡΚΙΑ ΤΟΥ ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΥ

Οἱ δύο Τοῦρκοι πασάδες, Βρυώνης καὶ Κιουταχῆς, χωρὶς νὰ συναντήσουν ἀντίστασιν, ἀπέκλεισαν τὸ Μεσολόγγιον ἀπὸ ξηρᾶς, ἐνῶ συγχρόνως στόλος τουρκικὸς ἀπέκλειεν αὐτὸ ἀπὸ θαλάσσης. Αὕτῃ εἶναι ἡ πρώτη πολιορκία τοῦ Μεσολογγίου (Νοέμβριος 1822).

Ὁ Μαυροκορδαῖος καὶ ὁ Μᾶρκος Μπότσαρης μὲ τὰ λείψανα τῆς καταστροφῆς τοῦ Πέτα, 60 περίπου ὄπλοφόρους, εἶχον καταφύγει εἰς τὸ Μεσολόγγιον καὶ προβλέποντες τὴν τουρκικὴν ἐπιθεσὶν ἀπέστειλαν τὸν περισσότερον ἄμαχον πληθυσμὸν εἰς τὴν Ἐπτάνησον, ἐστρατολόγησαν τοὺς δυναμένους νὰ φέρουν ὄπλα καὶ ἠῤῥησαν τοὺς μαχητὰς εἰς 360. Μὲ τοὺς ὀλίγους αὐτοὺς ἄνδρας κατώρθωσαν νὰ ἀποκρούσουν τὰς πρώτας ἐπιθέσεις τοῦ ἐχθροῦ. Οἱ Τοῦρκοι ὁμως ἀρχηγοὶ δὲν ἦσαν σύμφωνοι. Ὁ Κιουταχῆς καὶ ὁ ἀρχηγὸς τοῦ στόλου Γιουσούφ ἦσαν τῆς γνώμης νὰ προσβάλουν τὸ σαθρὸν τεῖχος καὶ δι' ἰσχυρᾶς ἐφόδου νὰ γίνουν κύριοι τῆς πόλεως. Ὁ Βρυώνης, ἀντιθέτως, ἐφρόνει ὅτι, μέσα εἰς τὴν γενικὴν ἐρήμωσιν τῆς Αἰτωλοακαρνανίας, ἦτο συμφέρον νὰ διατηρηθῇ ἡ πόλις ἐκεῖνη διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ στρατοπέδου καὶ ἦτο τῆς γνώμης νὰ καταλάβουν τὸ Μεσολόγγιον διὰ συμβιβασμοῦ.

Οἱ πολιορκούμενοι ἐξεμεταλλεύθησαν ἐπιτηδείως τὴν ἀσυμφωνίαν τῶν Τοῦρκων πασάδων καὶ ἤρχισαν μακρὰς διαπραγματεύσεις, μὲ τὰς ὁποίας ἐκέρδισαν καιρὸν. Ἐν τῷ μεταξὺ ἐφάνη ὁ Μιαούλης μὲ ἑπτὰ ὑδραϊκὰ πλοῖα καὶ τέσσαρα σπετσιώτικα, τὰ ὁποῖα διεσκόρπισαν

τὸν τουρκικὸν στόλον καὶ ἔφεραν τροφάς, πολεμεφόδια καὶ ἐνισχύσεις ἀπὸ τὴν Πελοπόννησον. Τοιοῦτοτρόπως ἡ δύναμις τοῦ Μεσολογγίου ηὔξηθη εἰς 1.500 ἄνδρας. Αἱ διαπραγματεύσεις τότε διεκόπησαν καὶ οἱ Ἕλληνες ὄπλαρχηγοὶ παρήγγειλαν εἰς τοὺς Τούρκους: « ἂν θέλετε τὸν τόπο μας, ἔλατε νὰ τὸν πάρετε ».

Οἱ Τούρκοι, ἀφοῦ ἔχασαν πολῦτιμον καιρὸν, ἀπεφάσισαν νὰ ἐπιτεθοῦν τὴν νύκτα τῶν Χριστουγέννων (24 - 25 Δεκεμβρίου 1822). Τὸ ἠθικὸν τοῦ στρατοῦ τὼν εἶχε πολὺ καταπέσει, διότι ἐγνώσθη ἡ καταστροφή τῆς στρατιᾶς τοῦ Δράμαλη, συγχρόνως δὲ ὁ χειμὼν ἐπροχώρει καὶ ἐστενοχώρει αὐτοὺς, αἱ τροφαὶ ἐσπάνιζον, βροχαὶ συνεχεῖς καὶ ραγδαῖαι ἐπιπτον καὶ ἀσθένεια ἐμάστιζον τὸ στρατόπεδον. Τὸ σχέδιον τῶν Τούρκων ἔγινε γνωστὸν καὶ ἡ ἐπίθεσις κατέληξεν εἰς καταστροφήν. Οἱ Ἕλληνες τοὺς ἀπέκρουσαν καὶ τοὺς ἠνάγκασαν μὲ μεγάλην σπουδὴν καὶ ἐν πανικῷ νὰ λύσουν τὴν πολιορκίαν τῆς πόλεως, ἀφοῦ ἐγκατέλειψαν 10 κανόνια, τὰς σημαίας των καὶ ὅλα τὰ ἐν τῷ στρατοπέδῳ. Μεγαλυτέραν καταστροφήν ὑπέστησαν κατὰ τὴν διάβασιν τοῦ Ἀχελώου, ἐνῶ ὑπεχώρουν πρὸς τὴν Πρέβεζαν. Πολλοὶ ἐπνίγησαν εἰς τὸν πλημμυρίσαντα ποταμόν, οἱ δὲ λοιποὶ, ἄοπλοι καὶ κακῶς ἔχοντες, ἔφθασαν εἰς τὸν Κραβασσαρᾶν καὶ διέπλευσαν εἰς τὴν Πρέβεζαν (21 Φεβρουαρίου 1823). Ἐκ τῶν 11 χιλιάδων (ὅσοι εἶχον εἰσβάλει εἰς τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα) ὀλίγοι ἐσώθησαν.

Τοιοῦτοτρόπως καὶ τὸ δεύτερον μέρος τοῦ τουρκικοῦ σχεδίου, ἡ ἐκστρατεία κατὰ τῆς Δ. Ἑλλάδος, παρὰ τὰ πρῶτα ἀτυχήματα τῶν Ἑλλήνων εἰς τὸ Πέτα, κατέληξεν εἰς ἀποτυχίαν. Ἀπομένει νὰ ἴδωμεν τὸ τρίτον μέρος τοῦ σχεδίου, τὸ σπουδαιότερον, τὴν τύχην δηλαδὴ τῆς ἐκστρατείας κατὰ τῆς Ἀνατολ. Ἑλλάδος καὶ τῆς Πελοποννήσου.

Η ΕΚΣΤΡΑΤΕΙΑ ΤΟΥ ΔΡΑΜΑΛΗ

Αἱ σημαντικώτεραι τῶν τουρκικῶν δυνάμεων, αἱ διαθέσιμοι μετὰ τὴν πτώσιν τῶν Ἰωαννίνων, συνεκεντρώθησαν περὶ τὴν Λάρισαν καὶ ἀπὸ τὴν ἄνοιξιν τοῦ 1822 εἶχε γίνεαι ἀξία λόγου προετοιμασία διὰ τὴν κατὰ τῆς Πελοποννήσου ἐκστρατείαν. Ἡ ἀρχηγία τῆς μεγάλης ἐπιχειρήσεως δὲν ἐδόθη εἰς τὸν δαμαστήν τοῦ Ἀλῆ πασᾶ Χουρσίτ, ἀλλ' εἰς τὸν **Μεχμέτ πασᾶν Δράμαλην**, ὁ ὁποῖος εἶχε καταστῆ περιφανής, διότι κατέπνιξε μὲ ἀσυνήθη εἰς τοὺς Τούρκους δραστηριότητα τὴν ἐπα-

νάστασιν τοῦ Πηλίου. Ὁ σουλτᾶνος ἀνύψωσεν αὐτὸν εἰς σερασκέρην (στρατάρχη) καὶ τὸν περιέβαλε διὰ μεγάλης ἐμπιστοσύνης, προκαλέσας τὴν δυσφορίαν τοῦ Χουρσίτ.

Κατὰ τὰ μέσα Ἰουνίου ὁ στρατὸς τοῦ Δράμαλη (24 χιλ. πεζοὶ καὶ 8 χιλιάδες ἵππεις) ἐξεκίνησεν ἀπὸ τὴν Λαμίαν μετὰ σημαντικοῦ πυροβολικοῦ. Ἀπὸ μακροῦ χρόνου ἡ Ἑλλὰς δὲν εἶχεν ἰδῆ τὴν παρέλασιν τόσον σημαντικῶν δυνάμεων. Οἱ ὀπλαρχηγοὶ τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος δὲν κατάρθωσαν νὰ σταματήσουν τὸ κύμα τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ. Ὁ στρατὸς τοῦ Δράμαλη, ἀφοῦ ἐλεηλάτησε τὴν περὶ τὴν Κωπαΐδα πεδιάδα, ἐξεχύθη εἰς τὴν Ἀττικὴν καὶ δὲν ἐπρόφθασε μὲν νὰ σώσῃ τὴν Ἀκρόπολιν, ἣ ὅποια εἶχε παραδοθῆ, καθὼς εἶδομεν, εἰς τὸν Ὑψηλάντην τὴν 9 Ἰουνίου, ἀλλ' ἐξετράπη εἰς φοβεράς σφαγὰς κατὰ τοῦ πληθυσμοῦ τῶν Ἀθηνῶν.

Ὁ Δράμαλης διῆλθεν ἀκωλύτως τὸν Ἴσθμόν, τὸν ὁποῖον εἶχον ἐγκαταλείψει οἱ Ἕλληνες, καὶ τὴν 5 Ἰουλίου ἔστησε τὸ στρατόπεδόν του εἰς τὴν Κόρινθον. Ὁ δραστήριος πασᾶς τῶν Πατρῶν **Γιουσούφ** καὶ οἱ γνωρίζοντες καλύτερον τὴν Πελοπόννησον συνεβούλευσαν αὐτὸν νὰ καταστήσῃ μόνιμον στρατηγεῖον τὴν Κόρινθον καὶ ἀποταμιεύων ἐκεῖ τροφὰς καὶ πολεμεφόδια νὰ ἐξανγκάσῃ διὰ συντόνου πολεμικῆς ἐνεργείας τὰ κέντρα τῆς ἐν Πελοποννήσῳ ἐπαναστάσεως εἰς εἰρήνευσιν. Ἀλλ' ὁ Δράμαλης, μεγαλοφρονῶν διὰ τὸν διορισμὸν του εἰς στρατάρχη καὶ διὰ τὰς μέχρι τοῦδε ἐπιτυχίας του, ἀπέκρουσε τὴν βραδεῖαν ἐκείνην τακτικὴν καί, πεπεισμένος περὶ τῆς πολεμικῆς ἀνικανότητος τῶν ραγιαδῶν, διέταξε τὸν στρατὸν νὰ προελάσῃ εἰς Ναύπλιον, διὰ νὰ λύσῃ τὴν πολιορκίαν



Ὁ Δράμαλης

του καὶ ἐνωθῆ μετὰ τοῦ τουρκικοῦ στόλου, ὁ ὁποῖος ἐμελλε νὰ καταπλεύσῃ ἐκεῖ.

Οἱ Ἕλληνας δὲν κατῴρθωσαν νὰ ὑπερασπίσουν τὰς μεταξὺ Κορίνθου καὶ Ἄργους στενοπορίας. Ὄθεν ὁ σερασκέρης προελάσας ἀμαχητὶ ἔφθασεν εἰς τὸ Ἄργος τὴν 12 Ἰουλίου. Ἡ προφυλακὴ του, φθάσασα ἐγκαίρως εἰς Ναύπλιον, ἠκύρωσε τὴν συναφθεῖσαν μεταξὺ τῆς φρουρᾶς καὶ τῶν Ἑλλήνων περὶ παραδόσεως συνθήκην καὶ ἐνίσχυσε τοὺς ὑπε-



Ὁ Γιουσούφ πασᾶς

ρασπιστὰς τῶν φρουριῶν μόνον ὁ λεγόμενος Θ α λ α σ σ ὀ π υ ρ γ ο ς, παραδοθεὶς εἰς τοὺς Ἕλληνας ὡς ἐνέχυρον, ἔμεινεν εἰς τὰς χεῖράς των.

Ἡ μεγάλη στρατιὰ τοῦ Δράμαλη καὶ ἡ προπορευομένη αὐτῆς φήμη διέσπειρε τὸν τρόμον εἰς τὴν Πελοπόννησον, ἐπεκράτει δὲ μεγάλη σύγχυσις εἰς τὸ Ἄργος, ὅπου εἶχε μετατεθῆ ἀπὸ τῆς Κορίνθου ἡ ἔδρα τῆς Κυβερνήσεως. Οἱ ὑπουργοί, οἱ γερουσιασταὶ καὶ οἱ κυβερνητικοὶ ὑπάλληλοι ἔφυγαν. Ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῆς ἀγοῦσης ἐκ Λέρνης εἰς Τρίπολιν συναθοῦντο πλήθη φυγάδων, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἦσαν καὶ οἱ ἐκ Σμύρνης καὶ Μ. Ἀσίας πρόσφυγες. Ἡ Κυβέρνησις καὶ

οἱ βουλευταὶ κατέφυγον ἐπὶ δύο πλοῖων ἐντὸς τοῦ Ἀργολικοῦ κόλπου.

Ἐν μέσῳ τῆς γενικῆς καταπλήξεως καὶ συγχύσεως, ὁ Ὑψηλάντης καὶ ὁ Κολοκοτρώνης διετήρησαν τὸ θάρρος καὶ τὴν ψυχραιμίαν των. Ὁ Ὑψηλάντης μετὰ 700 ἀνδρῶν, τοὺς ὁποίους κατῴρθωσε νὰ συναθροίσῃ κατὰ τὴν κρίσιμον ἐκείνην στιγμήν, εἰσῆλθεν εἰς τὸ ὄχυρον φρούριον τοῦ Ἄργους Λάρισαν, τὸ ὁποῖον εἶχεν ὑπερασπίσει με ἥρωικὴν τόλμην ὁ Μανιάτης Καραγιάννης με ὀλίγους ὀπαδοὺς. Ὁ Δράμαλης,

κατανοῶν τὴν σημασίαν τοῦ ἀπεγνωσμένου ἀντιπερισπασμοῦ, συνεχέν-
 τρωσε τὰς δυνάμεις του κατὰ τοῦ Ὑψηλάντου. Ἄλλ' ἐν τῷ μεταξύ ὁ
 Γέρος τοῦ Μοριᾶ ἔλαβε καιρὸν νὰ συναθροίσῃ στρατὸν καὶ νὰ ἐμπνεύσῃ
 εἰς αὐτὸν θάρρος. Μετέβη εἰς Τρίπολιν καὶ συνεννοηθεὶς μετὰ τοὺς προκρί-
 τους ἐξέδωκε κοινήν μετ' αὐτῶν προκήρυξιν, κατὰ τὴν ὁποίαν πᾶς Πελο-
 ποννήσιος ἐπὶ ποιῆ ὑφεκισμοῦ ἔπρεπε νὰ λάβῃ τὰ ὄπλα.

Ὅπως τὰ ρυάκια ἀπὸ διάφορα σημεῖα χύνονται ὀρμητικὰ εἰς τὸν
 ποταμόν, τὸν ὁποῖον διαρκῶς μεγαλώνουν, τοιοῦτοτρόπως οἱ πολεμι-
 σταὶ τῆς Πελοποννήσου ἀπὸ διαφόρους δρόμους συνέρρουν εἰς τὸ στρα-
 τόπεδον τοῦ Κολοκοτρώνη, τὸ ὁποῖον καθημερινῶς ἐνισχύετο. Προε-
 λάσας ὁ Κολοκοτρώνης ἐκ Τριπόλεως μετὰ τοῦ συναθροισθέντος στρα-
 τοῦ, ὁ ὁποῖος ἠῤῥξάνετο καθ' ὁδόν, ἱδρυσεν τὸ στρατόπεδόν του εἰς τοὺς
 Μύλους τῆς Λέρνης, παραθαλάσσιον χωρίον κείμενον νοτιῶς τοῦ
 Ἄργους, ὁπόθεν ἠδύνατο νὰ ἀνακουφίσῃ τὴν δεινῶς πιεζομένην Λάρισαν.
 Πράγματι ἡ φρουρά της διέρρευσε βαθμηδὸν εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ
 Κολοκοτρώνη, ἀφοῦ εἶχεν ἐκτελέσει τὸν σκοπὸν της, δεσμεύσασα ἐπὶ
 πολλὰς ἡμέρας τὰς δυνάμεις τοῦ Δράμαλη.

Η ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΤΟΥ ΔΡΑΜΑΛΗ

Καὶ ἤδη ἤρχισε νὰ στρέφεται ἡ τύχη τῶν τουρκικῶν ὄπλων. Τὸ
 Διβάνιον εἶχεν ἀποφασίσῃ τὴν ἄρμονικὴν συνεργασίαν τοῦ στρατοῦ
 καὶ τοῦ στόλου. Ἄλλ' ἡ ἀρμάδα κατὰ τὴν κρίσιμον αὐτὴν περίστασιν
 ἔδωκε χαρακτηριστικὸν δεῖγμα τουρκικῆς ἀπειθαρχίας καὶ ἀμεριμνη-
 σίας, διότι ἐπεφάνη, παρέπλευσεν ἀδιάφορος πρὸ τοῦ Ναυπλίου καὶ περι-
 πλεύσασα τὴν Πελοπόννησον ἐτράπη πρὸς τὰς Πάτρας. Ἡ θέσις τοῦ
 Δράμαλη ἦτο δυσχερεστάτη, διότι ἐντὸς ὀλίγου ἐστερήθη τροφῶν, ἴπ-
 ποι δὲ καὶ ὑποζύγια ἀπέθνησκον ἐξ ἐλλείψεως χόρτου, ἐπειδὴ τὸ θέρος
 ἦτο ξηρὸν. Οὐδὲν ἄλλο ἠδύνατο νὰ πράξῃ ἢ νὰ ὑποχωρήσῃ εἰς Κόρινθον.
 Ὁ Κολοκοτρώνης κατενόησε τὸ σχέδιον τοῦ Τούρκου στρατάρχου καὶ
 παρὰ τὴν γνώμην τῶν προκρίτων καὶ μετὰ σφοδρὰν λογομαχίαν μετὰ
 τοῦ Πετρόμπεη ἀπέσπασε μικρὸν μέρος τοῦ στρατοπέδου, περὶ τὰς 2 1)2
 χιλιάδας ἀνδρας, μετὰ τῶν ὁποίων κατέλαβε τὰ στενὰ τῶν Δερβενακίων,
 ὁπόθεν διέρχεται σήμερον ἡ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ μεταξὺ Κόρινθου
 καὶ Ἄργους.

Τὴν 25 Ἰουλίου ὁ στρατὸς τοῦ Δράμαλη ἤρχισε τὴν ὑποχώρησιν,

ἀλλ' ἡ ἐμπροσθοφυλακὴ τοῦ προσεβλήθη ὑπὸ τῶν ἐμπειροπολέμων ἰνδρῶν τοῦ Κολοκοτρῶνη, ἀπεκόπη ἀπὸ τὸ κύριον σῶμα ὑπὸ τοῦ ἀνεψιοῦ του Νικήτα, μετὰ τοῦ ὁποίου εἶχον ἐνωθῆ ὁ Ὑψηλάντης καὶ ὁ Παπαφλέσσας, καὶ ὑπέστη μεγάλην καταστροφὴν εἰς τὴν μάχην τῶν **Δερβεν-
κίων** (26 Ἰουλίου 1822). Μόνον χάρις εἰς τὴν ἀσυμφωνίαν

1822 τῶν Ἑλλήνων διέφυγε τὴν τελείαν καταστροφὴν ὁ Δράμαλης, ὁ ὁποῖος ἐφθασεν εἰς Κόρινθον σύρων ὀπισθεν τὰ ράκη τοῦ λαμπροῦ στρατεύματός του, ἀφοῦ ἔχασε ἀποσκευάς, ἡμίονους καὶ πυροβολικόν.

Τοιοιουτρόπως ἐθριάμβευσε τὸ σχέδιον καὶ ἡ τακτικὴ τοῦ Κολοκοτρῶνη. Ἡ Κυβέρνησις διώρισεν αὐτὸν ἀρχιστράτηγον τῆς Πελοποννήσου κατ' ἀπαίτησιν τῶν ὀπλαρχηγῶν, ἐκεῖνος δὲ ἔλαβε τὰ ἀναγκαῖα μέτρα πρὸς τελειωτικὴν ἐξόντωσιν τοῦ στρατοῦ τοῦ Δράμαλη. Καθ' ὑπόδειξιν αὐτοῦ ὁ Ὀδυσσεὺς Ἀνδρουῦτσος κατέλαβε τὰ στενά τῆς Μεγαρίδος, ὅπως ἐμποδίσῃ τὴν εἰς Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα ὑποχώρησίν του, αὐτὸς δὲ κατέλαβε θέσιν κατάλληλον, ὅπως ἐμποδίσῃ τὴν μεταξὺ Πατρῶν καὶ Κορίνθου συγκοινωνίαν.

Μετ' ὀλίγον στερήσεις καὶ νόσοι ἤρχισαν νὰ ἀποδεκατίζουσι τὸν τουρκικὸν στρατὸν καὶ ὁ ἴδιος ὁ Δράμαλης ἀπέθανεν ἀπὸ τοὺς κόπους καὶ τὴν ἀπογοήτευσιν κατὰ τὸ τέλος τοῦ Ὀκτωβρίου. Οἱ Ἕλληνες δὲ ἐπανέλαβον τὴν πολιορκίαν τοῦ Ναυπλίου. Ἐντὸς ὀλίγου ἡ θέσις τῶν πολιορκουμένων κατέστη δεινὴ, ἔνεκα ἐλλείψεως τροφῶν, οἱ δὲ πολιορκηταὶ διὰ κλιμακίων ἀναβάντες κατέλαβον τὸ ἀφρούρητον Π α λ α μ ἠ -
δι καὶ ἠνάγκασαν τὴν φρουρὰν τῆς πόλεως νὰ συνθηκολογήσῃ.

Ἐντὸς ὀλίγου ὁ τουρκικὸς στόλος, ἀλλὰ καὶ οἱ Τούρκοι ἀρχηγοὶ τῆς Βορείου Ἑλλάδος, ὁ ἴδιος ὁ σερασκέρης Χουρσίτ, ἐράνησαν ἀδιάφοροι διὰ τὴν τύχην τοῦ Δράμαλη ὁ τελευταῖος μάλιστα ἐκ προσωπικῆς ἀντιζηλίας. Ὁ Χουρσίτ ἠρέσθη μόνον νὰ στείλῃ τὸν Μεχμέτ πασᾶν μετὰ 8 χιλιάδας ἀνδρας, ὁ ὁποῖος καὶ προήλασε μέχρις Ἀμφίσης καὶ παρὰ τὴν Γραβιὰν ἐνίκησε τὸν Ὀδυσσεά, τὸν ὁποῖον ὁ λαὸς τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος εἶχεν ἀνακηρύξει ἀρχιστράτηγον (1 Νοεμβρίου). Ὁ Ὀδυσσεὺς μόλις διεσώθη διὰ τῆς ταχυποδίας του εἰς Ἀράχωβαν, διολισθίσας ὡς Ἀλβανὸς διὰ τῶν τουρκικῶν ταγμάτων, ἐκεῖθεν δὲ ἤρχισε μυστικὰς διαπραγματεύσεις μετὰ τοῦ Τούρκου ἀρχηγοῦ. Ἡ πρόθεσις τοῦ Ὀδυσσεῶς δὲν ἦτο πολὺ σαφής, ἀλλ' αἱ συνεννοήσεις ἐκεῖνα ἐβράδυναν τὴν πορείαν τοῦ Τούρκου ἀρχηγοῦ.

Κατὰ τὸ τέλος τοῦ ἔτους ἐκρίθη ἡ τύχη τῶν λειψάνων τῆς στρατιᾶς τοῦ Δράμαλι. Ἐνῶ δηλαδὴ οἱ περισωθέντες 2 χιλ. ἄνδρες προσεπάθουν νὰ φθάσουν εἰς Πάτρας, προσεβλήθησαν ὑπὸ τῶν προκρίτων τῆς Ἀχαΐας καὶ ὑπέστησαν μεγάλην καταστροφὴν, ὅποτε ἐφάνη ὁ Γιουσουφ πασᾶς τῶν Πατρῶν, ὁ ὁποῖος ἔσωσεν ὀλίγους, ἐπιβιβάσας αὐτοὺς εἰς τὰ πλοῖα. Ὁ Χουρσίτ ἐθεωρήθη ὑπεύθυνος τῆς καταστροφῆς τοῦ Δράμαλι καί, διὰ νὰ προλάβῃ τὴν σουλτανικὴν ὀργήν, ηὔτοκτόνησε.

Τοιοιούτρόπως ἡ τουρκικὴ ἐπίθεσις τοῦ 1822 ἀπέτυχεν ὀλοκληρωτικῶς. Οἱ κυριώτεροι ἀρχηγοὶ αὐτῆς, ὁ Δράμαλης, ὁ Χουρσίτ καὶ ὁ Καρα Ἀλῆς, ἦσαν νεκροί, αἱ δὲ ἐλπίδες τοῦ Διβανίου καὶ τοῦ Μέττερνιχ διεψεύσθησαν. Ὁ ἑλληνικὸς Ἀγὼν μετὰ τὰς θριαμβευτικὰς αὐτὰς ἐπιτυχίας καὶ τὰς ἥρωικὰς θυσίας τῶν προμάχων τῆς ἐλευθερίας ἐστερεώθη εἰς ἰσχυρὰ θεμέλια καὶ ἤρχισε νὰ φαίνεται πλέον καθαρά, ὅτι θὰ ἐφθάνεν εἰς αἴσιον τέρμα.

ΑΙ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΤΟΥ 1823

Αἱ ἐπιχειρήσεις κατὰ τὸ τρίτον ἔτος τῆς Ἐπαναστάσεως δὲν ἦσαν τόσον σημαντικαί. Οἱ Τοῦρκοι καὶ κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ἠκολούθησαν τὸ σχέδιον τῆς εἰσβολῆς εἰς τὴν Πελοπόννησον. Τὴν φορὰν αὐτὴν χωρισταὶ στρατιαὶ βαδίζουσαι διὰ τῆς Δυτικῆς καὶ διὰ τῆς Ἀνατ. Ἑλλάδος ἔμελλον νὰ συναντηθοῦν εἰς τὴν Ναύπακτον καὶ διὰ πλοίων νὰ διαπεραιωθοῦν εἰς τὴν Πελοπόννησον. Ἡ ἐκστρατεία εἰς τὴν Ἀνατ. Ἑλλάδα ἦτο βραχείας διαρκείας, διότι ὁ προελάσας μέχρις Ἀττικῆς στρατὸς ἠναγκάσθη ἕνεκα ἀσθενειῶν καὶ στερήσεων νὰ ἀποσυρθῇ εἰς τὴν Λαμίαν.

Ἀξιολογωτέρα εἶναι ἡ ἐκστρατεία, τὴν ὁποίαν ἐπεχείρησαν οἱ τουρκαλβανοὶ Γκέκηδες καὶ Μιδρῖται ὑπὸ τὸν Ὁμέρ Βρυώνην καὶ τὸν Μουσταήμπεην. Οἱ δύο ἀρχηγοί, ἔχοντες περὶ τὰς 16 χιλιάδας ἀνδρῶν ἐβάδιζον, ὁ μὲν πρῶτος διὰ τοῦ Κραβασσαρά, ὁ δὲ δεῦτερος διὰ τῶν Ἀγραφῶν, σκοποὺν ἔχοντες νὰ ἐνωθοῦν πρὸ τοῦ Μεσολογγίου, τὸ ὁποῖον ἀπέκλειεν ἤδη ὁ τουρκικὸς στόλος.

Ἐνῶ ἐπέκειτο ὁ κίνδυνος οὗτος, μεταξὺ τῶν ἀρχηγῶν τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος εἶχεν εἰσχωρήσει τὸ μικρόβιον τῆς ἀντιζηλίας. Οἱ ὄπλαρχηγοὶ εἶχον παρκαμῆσει τὸν στρατὸν καὶ ἐφιλονίκουν μεταξὺ τῶν περὶ πρωτείων. Ἡ Κυβέρνησις, διὰ νὰ κατασιγάσῃ τὰ πάθη, ἔστειλε διπλώματα ἀρχηστρατηγίας εἰς ὅλους τοὺς ὄπλαρχηγούς. Ἀλλὰ

τοῦτο ἔθιξε τὸν περίφημον Σουλιώτην ὀπλαρχηγὸν **Μᾶρκον Μπότσα-**
ρην, ὁ ὁποῖος ἐφάνη ἀνώτερος τῶν μικροτήτων ἐκείνων καί, ἀφοῦ ἔσχι-



Μᾶρκος Μπότσαρης (1790 - 1823)

λιώτην, ὁ ὁποῖος ὑπῆρξε παράδειγμα ἀνδρείας καὶ αὐτοθυσίας.

σε τὸ δίπλωμα ἀρχιστρατη-
γίας, τὸ ὁποῖον τοῦ εἶχε στεί-
λει ἡ κυβέρνησις, εἶπε τὸ
περίφημον : « Ὅποιοι εἶναι
ἄξιος λαμβάνει δίπλωμα
μεθαύριον ἐνώπιον τοῦ ἐ-
χθροῦ ». Ὁ Μπότσα-

1823 ρης μετ' ὀλίγων ἀν-
δρείων, τὴν νύκτα τῆς

11 Αὐγούστου 1823, προσέ-
βαλε τὸ στρατόπεδον τῆς
ὑπὸ τὸν Τζελαλεδήμπεην ἐμ-
προσθοφυλακῆς παρὰ τὸ Κ α ρ-
π ε ν ἡ σ ι ο ν καὶ ἐπροξένησε
μεγάλην σύγχυσιν. Ἀλλὰ βλη-
θεὶς διὰ σφαίρας εἰς τὸ μέ-
τωπον ἐξέπνευσε καὶ μετε-
κομίσθη ὑπὸ τῶν ὀπαδῶν
του εἰς τὸ Μεσολόγγιον, ὅπου
ἐτάφη ἐν μέσῳ γενικοῦ πέν-
θους. Ὁλόκληρος ἡ Ἑλλὰς
ἐθρήνησε τὸν ἥρωικὸν Σου-

ογάσας
μάρκο
μσοφμρῆ

Ἡ ὑπογραφή τοῦ Μάρκου Μπότσαρη

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε'

Η ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΙΣ — Ο ΕΜΦΥΛΙΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ

ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΠΡΟΣΠΑΘΟΥΝ ΝΑ ΔΗΜΙΟΥΡΓΗΣΟΥΝ ΚΕΝΤΡΙΚΗΝ ΕΞΟΥΣΙΑΝ

Ἐνῶ μὲ τὰ κατορθώματα τῆς ξηρᾶς καὶ τοὺς ἥρωισμοὺς τοῦ ἑλληνικοῦ ναυτικοῦ ἢ Ἐπανάστασις ἐστερεώνετο κάθε ἡμέραν καὶ περισσότερο καὶ ἐκίνει τὸν θαυμασμὸν τοῦ εὐρωπαϊκοῦ κόσμου, ὁ ὁποῖος μὲ ἐκπληξιν ἔβλεπεν ὅτι τὸ μικρὸν Ἑλληνικὸν ἔθνος ἐστάθη μὲ τὰς ἰδίας του δυνάμεις νὰ ἀντιμετωπίσῃ τὴν ἰσχυρὰν Ὀθωμανικὴν αὐτοκρατορίαν, ἤρχισεν εἰς τὰ ἐσωτερικὰ νὰ εἰσχωρῇ τὸ μικρόβιον τῆς διχονοίας. Ἡ διχονοία αὐτὴ ὠδήγησε τοὺς ἀγωνιστὰς εἰς μερικὰ θλιβερὰ γεγονότα, τὰ ὁποῖα παρ' ὀλίγον νὰ στοιχίσουν τὴν καταστροφὴν ὅλης τῆς ἑλληνικῆς ὑποθέσεως. Τὰ γεγονότα αὐτά, ὅσον καὶ ἂν εἶναι λυπηρά, πρόκειται νὰ γνωρίσωμεν εἰς τὸ κεφάλαιον αὐτό.

Ὅταν ἤρχισεν ἡ Ἐπανάστασις, δὲν ὑπῆρχε μία κεντρικὴ διοίκησις. Τὰς κοινότητας ἐξηκολούθουν, ὅπως ἐπὶ Τουρκοκρατίας, νὰ κυβερνοῦν οἱ δημογέροντες, οἱ ὁποῖοι εἰσέπραττον καὶ τοὺς φόρους. Ἄλλ' ἡ Ἐπανάστασις ἐδημιούργησε νέους ἄρχοντας, τοὺς στρατιωτικοὺς ἀρχηγούς. Εὐθὺς μετὰ τὰς πρώτας ἐπιχειρήσεις, ὅπως γνωρίζομεν, ἀρχιστράτηγος εἶχεν ἀναγνωρισθῆ ὁ μπέης τῆς Μάνης Πετρόμπεης Μαυρομιχάλης, ἀλλὰ βραδύτερον ὡς οὐσιαστικὸς ἀρχιστράτηγος ἐπεβλήθη ὁ Κολοκοτρώνης. Ἦρχισε τότε νὰ δημιουργῆται ἡ πρώτη ἀντιζηλία μεταξὺ δημογερόντων καὶ στρατιωτικῶν, οἱ ὁποῖοι δὲν ἦσαν εὐχαριστημένοι ἀπὸ τὴν διαχείρισιν τῶν δημογερόντων. Ἐπίσης καὶ ὁ λαὸς καὶ ὁ ἀγωνιζόμενος στρατὸς ἦσαν δυσηρεστημένοι μὲ τοὺς δημογέροντας καὶ ἐζήτουν κυβέρνησιν, ἡ ὁποία νὰ φροντίξῃ διὰ τὴν ἐξασχολούθησιν τοῦ πολέμου. Τὴν κυβέρνησιν ὅμως αὐτὴν δὲν τὴν ἤθελον ἀριστοκρατικὴν, ἀλλ' ἐπεθύμουν νὰ τὴν ἐκλέξῃ ἐλευθέρως ὁ λαός. Τοιοῦτοτρόπως ὠρίμασεν ἡ ἰδέα τοῦ σχηματισμοῦ μιᾶς κεντρικῆς ἐξουσίας.

Η ΚΥΒΕΡΝΗΣΙΣ ΤΗΣ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ — Ο Δ. ΥΨΗΛΑΝΤΗΣ

Συνήλθον λοιπὸν οἱ πρόκριτοι καὶ οἱ ἀρχιερεῖς εἰς τὴν Μοῆν Καλτεζῶν, παρὰ τὰ σύνορα τῆς Ἀρκαδίας καὶ τῆς Λακεδαίμονος, καὶ διώρισαν ἐπιτροπὴν ἀπὸ προκρίτους, ἡ ὁποία ὠνομάσθη Γερουσία καὶ ἀνέλαβε μετὰ τοῦ ἀρχιστρατήγου Πετρόμπεη νὰ φροντίζη διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ Ἀγῶνος (26 Μαΐου 1821). Οἱ πρόκριτοι εἰς τὴν ἀπόφασίν των αὐτὴν δὲν ἠρώτησαν τὸν λαὸν καὶ κατ' ἀκολουθίαν ἡ κεντρικὴ αὐτὴ διοικήσις τῆς Πελοποννήσου ἦτο ὀλιγαρχικὴ. Ἡ κοινοτικὴ διοικήσις ἐξηκολούθησεν, ὅπως καὶ ἐπὶ Τουρκοκρατίας, καὶ οἱ φόροι ὠρίσθη νὰ παραδίδωνται εἰς τὴν Γερουσίαν. Ἄλλ' ἐδηλώθη σαφῶς ὅτι ἡ νέα κυβέρνησις θὰ ἦτο μόνον διὰ τὴν Πελοπόννησον καὶ θὰ ἔσχυε μέχρι τῆς ἀλώσεως τῆς Τριπολιτσᾶς ὅποτε θὰ διοργανώοντο ἐνιαῖα διοικήσις δι' ὅλην τὴν ἐπαναστατημένην Ἑλλάδα.



Δημήτριος Ὑψηλάντης (1793 - 1832)

Ὀλίγας ἡμέρας μετὰ τὴν πρᾶξιν τῶν Καλτεζῶν ἐφθασεν εἰς τὴν Πελοπόννησον ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης, νεώτερος ἀδελφὸς τοῦ Ἀλ. Ὑψηλάντου. Ὁ Ὑψηλάντης δὲν ἀνεγνώρισεν τὴν πρᾶξιν τῶν Καλτεζῶν, οἱ δὲ πρόκριτοι ἐξηγέρθησαν ἐναντίον του καὶ ἠπειλήσαν νὰ τὸν ἐκδιώξουν ἀπὸ τὴν Πελοπόννησον. Οἱ στρατιωτικοὶ ὅμως καὶ ὁ λαὸς ἐτάχθησαν μὲ τὸ μέρος του καὶ ὁ Ὑψηλάντης ἀνέλαβε τὴν ἀρχηγίαν τοῦ πολιορκουμένου τῆς Τρίπολις στρατοῦ ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ ἀδελφοῦ του. Ἡ παρουσία τοῦ Ὑψηλάντου ἐνέπνευσεν θάρρος εἰς τοὺς Ἕλληνας καὶ φόβον εἰς τοὺς Τούρκους, οἱ ὅποιοι ἐβλεπον ὅτι οἱ ραγιαῖδες ἀπέκτησαν ἀρχηγὸν μὲ πριγκιπικὸν ὄνομα.

Ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης (1793 - 1832) εἶναι ἀπὸ τὰς συμπαθεστέρας μορφὰς τῆς Ἐπαναστάσεως καὶ ἴσως ὁ εὐλικρινέστερος καὶ ἠθικώτερος ἄνθρωπος τῆς ταραχώδους ἐκείνης ἐποχῆς. Τὸ ἐξωτερικόν του δὲν εἶχεν ἐπιβάλλον, διότι ἦτο ἰσχνὸς καὶ φαλακρὸς καὶ μόλις ἦτο τριάκοντα ἐτῶν, ὅταν κατῆλθεν εἰς τὴν Πελοπόννησον. Ἀλλὰ εἰς τὸ καχεκτικόν αὐτὸ σῶμα κατῳκεῖ ψυχὴ ἰσχυρὰ καὶ θερμουργός. Ἦτο ἀτρόμητος εἰς τὸ πεδίον τῆς μάχης, περιεφρόνει τὸν θάνατον καὶ συγχρόνως εἶχε βαθύ αἶσθημα φιλοπατρίας, ἀφιλοκέρδειαν, πίστιν καὶ ἀκαμπτὸν ἐπιμονὴν εἰς τὸ ἐπιχειρούμενον. Ἦτο φειδωλὸς εἰς τοὺς λόγους καὶ ἐμίσει τὰς ραδιουργίας, προτιμῶν νὰ ὑποχωρῇ παρά νὰ καταφεύγῃ εἰς εὐτελεῆ μέσα.

Αἱ προστριβαὶ αὐταὶ μεταξὺ τῶν προκρίτων καὶ τοῦ Ὑψηλάντου ἦσαν ἡ ἀρχὴ ὀλεθρίων ἐρίδων. Τὰ μίση καθημερινῶς ὠξύνοντο καὶ τοιουτοτρόπως ἐδημιουργήθησαν εἰς τὴν ἀγωνιζομένην χώραν μας τὰ πρῶτα πολιτικὰ κόμματα, οἱ πολιτικοὶ καὶ οἱ στρατιωτικοί.

ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΙΣ ΤΗΣ ΣΤΕΡΕΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ἀφοῦ οἱ στρατιωτικοὶ προσεῖλκυσαν πρὸς τὴν μερίδα τῶν τῶν Ὑψηλάντην, οἱ πρόκριτοι κατάρθωσαν νὰ προσεταιρισθοῦν δύο ἄλλους ἄνδρας, οἱ ὅποιοι ἔφερον ἐπίσης μεγάλα ὀνόματα καὶ κατῆλθον εἰς τὴν ἀγωνιζομένην Πατρίδα μας, διὰ νὰ προσφέρουν τὰς ὑπηρεσίας τῶν εἰς τὸν Ἀγῶνα: Οἱ ἄνδρες αὐτοὶ ἦσαν ὁ Μαυροκορδάτος καὶ ὁ Θεόδωρος Νέγρης.



Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος (1791 - 1865)

Ὁ Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος κατήγετο ἀπὸ τὴν μεγάλην καὶ γνωστήν φαναριωτικὴν οἰκογένειαν τῶν Μαυροκορδάτων, τῆς ὁποίας πολλὰ μέλη εἶχον διαπρέψει εἰς τὰ γράμματα καὶ καταλάβει μεγάλας πολιτικὰς θέσεις. Ἐγεννήθη τὸ 1791, ἐσπούδασεν εἰς τὴν Εὐρώπῃν καὶ τὸν περισσό-

τερον καιρὸν διέτριβεν εἰς τὴν Ἰταλίαν. Ἦτο ἄνθρωπος θετικὸς καὶ ἐγνώριζε νὰ ἐνεργῇ δραστηρίως, εἰργάσθη δὲ εἰς τὴν Ἑλλάδα ὅσον ὀλίγοι διὰ τὸν ἐκπολιτισμὸν αὐτῆς.

Ὅταν ἤρχισεν ἡ Ἐπανάστασις, ὁ Μαυροκορδάτος κατέπλευσεν εἰς τὸ Μεσολόγγιον (20 Ἰουλίου 1821) καὶ δι' ἐπιστολῆς του παρεκάλεσε τὸν Ὑψηλάντην νὰ τὸν δεχθῆ συναγωνιστὴν εἰς τὸν ἐθνικὸν Ἀγῶνα. Ἀπὸ ἐκεῖ κατῆλθεν εἰς Πάτρας, ὅπου οἱ πρόκριτοι ἀπὸ ἀντίδρασιν πρὸς τὸν Ὑψηλάντην τὸν περιπειοῖθησαν πολὺ καὶ τὸν προσεῖλκυσαν εἰς τὴν μερίδα των. Ἐκεῖ ὁ Μαυροκορδάτος συνητήθη μὲ τὸν Θεόδωρον Νέγρην, υἱὸν τοῦ πρῶην ἡγεμόνος τῆς Βλαχίας. Ὁ Νέγρης ἦτο γραμματεὺς τῆς τουρκικῆς πρεσβείας εἰς Παρισίους καί, μάλιστα ἔμαθε τὴν κήρυξιν τῆς Ἐπαναστάσεως, κατηρθύνθη καὶ αὐτὸς εἰς τὴν ἀγωνιζομένην Ἑλλάδα.



Σφραγὶς τῆς Γερουσίας
Δυτικῆς Χέρσου Ἑλλάδος

Ἦτο ἡ Γερουσία τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος, ἡ ὁποία ἦτο δεκαμελὲς συμβούλιον ἀπὸ προκρίτους καὶ ὀπλαρχηγούς καὶ εἶχε τὴν φροντίδα νὰ διατηρῇ τὴν τάξιν καὶ τὴν ἀσφάλειαν, νὰ ἐνισχύῃ τὸν Ἀγῶνα καὶ νὰ διαχειρίζεται τὰ δημόσια εἰσοδήματα, καὶ ὁ Ἄρειος Πάγος τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος, ἀποτελούμενος ἀπὸ δώδεκα μέλη. Καὶ αἱ δύο αὐταὶ ὀργανώσεις παρέδιδον τὴν διεύθυνσιν τῶν πραγμάτων εἰς τοὺς πολιτικούς, ἐστρέφοντο κατὰ τοῦ κύρους τοῦ Ὑψηλάντου καὶ ἔγιναν αἰτία νὰ κατατηθῇ τὸ ἔθνος, ὑποθάλπουσαι τὸ τοπικιστικὸν πνεῦμα.

Ἡ ΠΡΩΤΗ ΕΝ ΕΠΙΔΑΥΡΩΙ ΕΘΝΙΚΗ ΣΥΝΕΛΕΥΣΙΣ

Ἄλλ' οἱ Ἕλληνες ἤρχισαν πλέον νὰ κατανοοῦν τὴν ἀνάγκην νὰ

δημιουργήσουν μίαν κεντρικὴν ἐξουσίαν δι' ὅλην τὴν Ἑλλάδα, ὥστε νὰ παύσῃ ὁ διχασμός. Διὰ τοῦτο, εὐθὺς μετὰ τὴν ἄλωση τῆς Τριπολιτσᾶς (23 Σεπτεμβρίου), ὁ Ὑψηλάντης διὰ προκη- **1821**
 ρύξεως ἐκάλεσε τὸν λαὸν νὰ ἐκλέξῃ ἀντιπροσώπους διὰ τὴν Ἐθνοσυνέλευσιν. Πράγματι, τὴν 14 Δεκεμβρίου 1821 συνήλθον οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν διαφόρων ἐπαρχιῶν εἰς τὸ Ἄργος καὶ ὠρίσθησαν πίστιν εἰς τὴν πατρίδα.

Ἄλλ' ἐξ ἀρχῆς εἰς τὴν Συνέλευσιν ἐπεκράτησαν οἱ πρόκριτοι, μετὰ δὲ τῶν ὁποίων ἦσαν ὁ Μαυροκορδάτος καὶ ὁ Νέγρης. Ὁ Ὑψηλάντης, ἀηδιάσας ἀπὸ τοὺς τρόπους καὶ τὰ μέσα τῶν ἀντιπάλων του, ἐγκατέλειψε τὸ Ἄργος μαζὶ μὲ τὸν Κολοκοτρώνη. Τοιοῦτοτρόπως ἡ μερὶς τῶν πολιτικῶν ἔμεινε κυρία τῆς καταστάσεως. Οἱ πληρεξούσιοι τῆς Πελοποννήσου ἔδρυσαν τότε τοπικὴν κυβέρνησιν, κατ' ἀπομίμησιν τῆς Ἀνατολικῆς καὶ Δυτικῆς Ἑλλάδος, τὴν ὁποίαν ὠνόμασαν Πελοπονησιακὴν Γερουσίαν, ἐφ' ὅσον ἡ συσταθεῖσα γερουσία τῶν Καλτεζῶν ἦτο προσωρινὴ μέχρι τῆς ἀλώσεως τῆς Τριπολιτσᾶς. Συγχρόνως οἱ πολιτικοί, μὴ θεωροῦντες τὸ Ἄργος τόπον ἀσφαλῆ, διότι ὑπῆρχε πολὺς ἐπαναστατικὸς στρατός, μετέθεσαν τὴν ἔδραν τῆς Συνελεύσεως εἰς τὴν νέαν Ἐπίδαυρον (σημερινὴν Πιάδαν) κειμένην πλησίον τοῦ Σαρωνικοῦ κόλπου, ὄχι μακρὰν τῆς ἀρχαίας Ἐπίδαυρου. Ἐκεῖ ἤρχισε τὰς ἐργασίας τῆς ἡ Πρώτης τῶν Ἑλλήνων Ἐθνοσυνέλευσις, ὀνομασθεῖσα Συνέλευσις τῆς Ἐπίδαυρου (20 Δεκεμβρίου 1821).



Σφραγίς τῆς Πελοποννησιακῆς Γερουσίας

Ἡ Ἐθνοσυνέλευσις τῆς Ἐπίδαυρου, τῆς ὁποίας τὰς ἐργασίας διηύθυνεν ὁ Μαυροκορδάτος, τὴν 1 Ἰανουαρίου 1822 ἐκήρυξε τὴν ἀνεξαρτησίαν τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ διὰ τῆς κάτωθι πανηγυρικῆς διακηρύξεως :

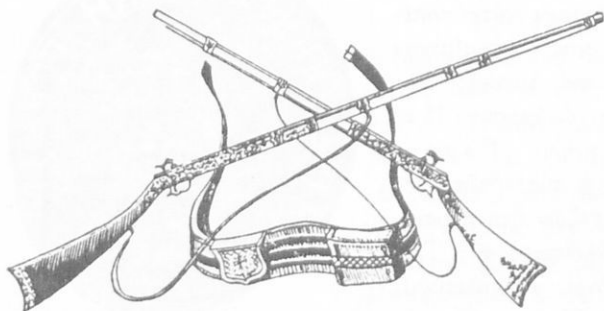
Ἐν ὀνόματι τῆς Ἁγίας καὶ ἀδιαιρέτου Τριάδος : Τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος, τὸ ὑπὸ τὴν φρικώδη ὀθωμανικὴν δυναστείαν, μὴ δυνάμενον νὰ φέρῃ τὸν βαρύτερον καὶ ἀπαραδειγμάτιστον ζυγὸν τῆς τυραννίας καὶ

ἀποσεΐσαν αὐτον μὲ μεγάλας θυσίας κηρύττει σήμερον διὰ τῶν νομίμων παραστατῶν του, εἰς ἔθνικὴν συνηγμένων Συνέλευσιν, ἐνώπιον Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων τὴν πολιτικὴν αὐτοῦ ὕπαρξιν καὶ ἀνεξαρτησίαν ».

Κατόπιν ἡ Συνέλευσις ἐψήφισε τὸ πρῶτον Ἑλληνικὸν Σύνταγμα, τὸ Προσωρινὸν Πολίτευμα τῆς Ὁμογενείας, ὅπως ὠνομάσθη (1 Ἰανουαρίου 1822). Τὸ Σύνταγμα αὐτὸ καθιέρωσε τρεῖς ἐξουσίας: τὸ Νομοτελεστικὸν (ἐκτελεστικὴ ἐξουσία), τὸ Βουλευτικὸν (νομοθετικὴ ἐξουσία, Βουλὴ) καὶ τὴν Δικαστικὴν ἐξουσίαν. Τὸ Νομοτελεστικόν, τὸ ὁποῖον ἀ-

1822 πετέλουν πέντε μέλη ἐκλεγόμενα ὑπὸ τῆς Βουλῆς, διηύθυνε τὴν διοίκησιν, δῶριζε τοὺς ὑπουργούς, ἐφρόντιζε διὰ τὴν ὀργάνωσιν τοῦ στρατοῦ καὶ τοῦ στόλου καὶ ὑπέβαλλεν εἰς τὴν Βουλὴν τοὺς

νόμους πρὸς ψήφισιν. Τὸ Βουλευτικόν, τὸ ὁποῖον ἀπετέλουν 70 πληρεξούσιοι τῶν ἐπαρχιῶν, ἐπέβαλλε φόρους καὶ ἐψήφισεν ἢ ἀπέρριπτε τοὺς νόμους, τοὺς ὁποῖους ὑπέβαλλε τὸ Νομοτελεστι-



Καριοφίλια καὶ παλάσκα

κόν. Καὶ τὰ δύο Σώματα εἶχον διάρκειαν ἑνὸς ἔτους.

Πρόεδρος τοῦ Νομοτελεστικοῦ ἐξελέγη ὁ Μαυροκορδάτος, τοῦ δὲ Βουλευτικοῦ ὁ Ὑψηλάντης. Ἡ τύχη ἐφάνη εὐνοϊκὴ εἰς τὴν Πρώτην Συνέλευσιν τῶν Ἑλλήνων, διότι εἰς τὰς 12 Ἰανουαρίου τοῦ 1822 ἐκυριεύθη ὁ Ἀκροκόρινθος καὶ ἡ Κόρινθος ἔγινε πρῶτη πρωτεύουσα τοῦ Ἑλληνικοῦ κράτους. Εἰς τὰς 16 Ἰανουαρίου ἡ Συνέλευσις διελύθη, ἀφοῦ κατὰ τὸ παράδειγμα τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς καὶ τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως ἐξέδωκε διακήρυξιν τῶν δικαιωμάτων τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἡ ὁποία ἀπηρῥύνητο κυρίως πρὸς τοὺς Ἕλληνας καὶ προσεπάθει νὰ δεῖξῃ εἰς τοὺς Εὐρωπαίους τὴν διαφορὰν τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως ἀπὸ τὰ ἐν Εὐρώπῃ στασιαστικὰ κινήματα. Ἡ διακήρυξις ἔλεγε μεταξύ τῶν ἄλλων :

« Ὁ κατὰ τῶν Τούρκων πόλεμος ἡμῶν μακρὰν τοῦ νὰ στηρίζεται εἰς ἀρχάς τινας δημαγωγικὰς καὶ στασιώδεις ἢ ἰδιωφελεῖς μέρους τινὸς τοῦ σύμπαντος ἑλληνικοῦ ἔθνους σκοποῦς... εἶναι πόλεμος ἔθνικός, τοῦ ὁποῖου μόνη αἰτία εἶναι ἡ ἀνάκτησις τῶν δικαίων τῆς προσωπικῆς ἡμῶν ἐλευθερίας, τῆς ἰδιοκτησίας καὶ τῆς τιμῆς ».

Η ΔΕΥΤΕΡΑ ΕΘΝΟΣΥΝΕΛΕΥΣΙΣ ΕΝ ΑΣΤΡΕΙ (ΜΑΡΤΙΟΣ 1823)

Αἱ ἀξιόλογοι πολεμικαὶ ἐπιτυχίαι τῶν Ἑλλήνων κατὰ τὰ ἔτη 1822 καὶ 1823 τοὺς ἐμέθυσαν καί, ὡς νὰ εἶχεν ἐξοντωθῆ τελειωτικῶς ὁ ἔχθρός, ἐφιλονίκουν ποῖος θὰ ἄρχῃ εἰς τὸ νέον κράτος. Αἱ νῖκαι ἐξύψωσαν ἰδίως τὸ γόητρον τῶν στρατιωτικῶν, πρὸ πάντων μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ Δράμαλης. Ἐξηκολούθουν λοιπὸν αἱ ἐσωτερικαὶ διχόνοια καὶ τὰ πράγματα ἦσαν πολὺ ἀνώμαλα.

Διὰ τοῦτο, τὸν Μάρτιον τοῦ 1823, συνεκλήθη ἡ Δεύτερα Ἐθνοσυνέλευσις εἰς τὸ Ἄστρος. Ἀλλὰ ἡ Συνέλευσις, ἀντὶ νὰ διορθώσῃ τὰ κακῶς ἔχοντα, συνετέλεσεν εἰς τὸν ἐρεθισμὸν τῶν παθῶν. Καὶ πάλιν ἐπεκράτησαν οἱ πολιτικοί, διότι **1823** οἱ στρατιωτικοὶ ἦσαν διεσπασμένοι καὶ δὲν ἐγνώριζον νὰ χειρισθῶν τὰ νομικὰ ζητήματα. Ἡ Ἐθνοσυνέλευσις, μὲ πρόεδρον τὸν Πετρόμπεην, κατήργησε τὰς τοπικὰς κυβερνήσεις Πελοποννήσου καὶ Στερεᾶς, κατήργησε τὸν τίτλον τοῦ ἀρχιστρατήγου (τὸν ὁποῖον εἶχεν ὁ Κολοκοτρώνης) καὶ ἀνέθεσε τὴν στρατιωτικὴν διοίκησιν εἰς τριμελῆ Ἐπιτροπὴν : ἐξ ἑνὸς Πελοποννησίου, ἑνὸς Στερεοελλαδῖτου καὶ ἑνὸς Νησιώτου. Τέλος ἐψήφισε πάλιν τὸ Σύνταγμα τῆς Ἐπιδαύρου μὲ ἐλαφρὰς μόνον τροποποιήσεις.

Ο ΕΜΦΥΛΙΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ

Δυστυχῶς, ἡ Συνέλευσις δὲν κατάρθωσε νὰ προλάβῃ τὴν διαίρεσιν καὶ τὴν σύγκρουσιν τῶν ἀντιμαχομένων. Ἐπικολούθησαν θλιβερὰ γεγονότα, τὰ ὁποῖα ἐνίσχυσαν εἰς τοὺς Εὐρωπαίους τὴν γνώμην ὅτι εἴμεθα ἀνίκανοι νὰ αὐτοδιοικηθῶμεν. Ἦτο δὲ τοῦτο τόσον περισσότερο λυπηρὸν, καθόσον τελευταίως, μετὰ τὰ λαμπρὰ κατορθώματα τοῦ ἐπαναστατικοῦ στρατοῦ καὶ τοῦ στόλου, ἡ διπλωματία τῆς Εὐρώπης, ὑπὸ τὴν πίεσιν τῆς κοινῆς γνώμης, ἤρχισε νὰ προσβλέπῃ εὐμενῶς πρὸς τὴν ἑλληνικὴν ὑπόθεσιν.

Ἡ Συνέλευσις ἐξέλεξε πρόεδρον τοῦ Νομοτελεστικοῦ τὸν Πετρόμπεην καὶ ὅλας τὰς ἄλλας θέσεις ἔδωκεν εἰς τοὺς πολιτικούς. Τότε ἐξεδηλώθη σφοδρὰ ἡ ἀντιπολίτευσις τῶν στρατιωτικῶν, οἱ ὅποιοι, μετὰ ἀρχηγὸν τὸν Κολοκοτρῶνην, διέλυσαν τὴν Βουλὴν βιαίως

1824 εἰς τὸ Ἄργος, προεκήρυξαν νέας ἐκλογὰς καὶ μετέθεσαν τὴν ἔδραν τῆς κυβερνήσεως εἰς τὴν Τρίπολιν. Οἱ πολιτικοὶ ἀφ' ἐτέρου ἐκήρυξαν ἔκπτωτον τὸ Νομοτελεστικόν, τὸ ὅποιον συνειργάζετο μετὰ τὸν Κολοκοτρῶνην, ἐξέλεξαν νέον πρόεδρον αὐτοῦ τὸν Ὑδραῖον **Γεώργιον Κουντουριώτην** καὶ μετέθεσαν τὴν ἔδραν τῆς Κυβερνήσεως εἰς Κρανίδιον, ἔναντι τῆς Ὑδρας.

Τοιοῦτότρόπως ἡ Ἑλλὰς εἶχε δύο κυβερνήσεις: τὴν μίαν εἰς Τρίπολιν καὶ τὴν ἄλλην εἰς Κρανίδιον, αἱ ὅποια ἦσαν ἔτοιμα δι' ἐμφύλιον πόλεμον. Ἡ νέα Κυβέρνησις εἶχεν ὑπὲρ αὐτῆς τοὺς Νησιώτας καὶ τοὺς Στερεοελλαδίτας, καθὼς καὶ τοὺς σημαντικωτέρους προκρίτους τῆς Πελοποννήσου, οἱ ὅποιοι συνειργάζοντο μετὰ τὴν κυβέρνησιν Κουντουριώτου, ἕνεκα τῆς παλαιᾶς ἔχθρας πρὸς τὸν Κολοκοτρῶνην. Διὰ τοῦτο ὁ Κολοκοτρῶνης, ὑποχωρῶν ὑπὸ τὴν πίεσιν τῆς κοινῆς γνώμης, ἐπέισθη ὅτι ἦτο ἀδύνατον νὰ ἐπικρατήσῃ καὶ ἠρκέσθη εἰς τὴν παραχώρησιν ἀμνηστίας εἰς αὐτὸν καὶ τοὺς ὁπαδούς του. Ἡ νέα Κυβέρνησις ἐγκατεστάθη εἰς τὸ Ναύπλιον καὶ ἀνεγνωρίσθη ἀπὸ ὅλους (Μάιος 1824).

Ἄλλ' ἐντὸς ὀλίγου τὰ πράγματα ἔλαβον πάλιν δυσάρεστον τροπὴν. Οἱ Πελοποννήσιοι εἶδον ὅτι παραγκωνίζονται ἀπὸ τοὺς συνησπισμένους Στερεοελλαδίτας καὶ Νησιώτας. Ὄταν δὲ τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1824 ἔγινεν ἐκλογὴ νέου Νομοτελεστικοῦ, τὰς θέσεις ὅλας κατέλαβον Νησιῶται καὶ Στερεοελλαδίται. Τότε οἱ πρόκριτοι τῆς Πελοποννήσου ἐκίνησαν εἰς ἀνταρσίαν τὰς ἐπαρχίας καὶ ἤρχισε δεῦτερος ἐμφύλιος πόλεμος, εἰς τὸν ὅποιον εἶχον σύμμαχον καὶ τὸν παλαιὸν των ἀντίπαλον, τὸν Κολοκοτρῶνην. Ἡ Κυβέρνησις ὅμως ἀνέπτυξεν ἐξαιρετικὴν δραστηριότητα. Ὁ Κωλέττης, ὄπλαρχηγὸς τῆς Στερεᾶς, ἀνὴρ ἐπιτηδειότατος καὶ δραστηριώτατος, προσεκάλεσε τοὺς ὄπλαρχηγούς τῆς Στερεᾶς

1825 Γκούραν καὶ Καραϊσκάκην. Οἱ Ρουμελιῶται εἰσέβαλον εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ συνέτριψαν τοὺς στασιαστάς. Ὁ υἱὸς τοῦ Κολοκοτρῶνη Πάνος, γαμβρὸς τῆς Μπουμπουλίνας, ἐφονεύθη ἔξω ἀπὸ τὴν Τριπολιτσάν, οἱ περισσότεροι ἐκ τῶν προκρίτων τῆς Πελοποννήσου ἠναγκάσθησαν νὰ δραπετεύσουν, ὁ δὲ Κολοκοτρῶνης, συντετριμ-

ΧΑΡΤΗΣ ΤΗΣ ΜΕΓΑΛΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ





μένος διὰ τὸν φόνον τοῦ υἱοῦ του, μάτην ἐζήτησεν ἀμνηστίαν. Τέλος παρεδόθη εἰς τοὺς ἀντιπάλους, οἱ ὅποιοι τὸν μετεκόμισαν εἰς Ὑδρῶν καὶ τὸν ἐφυλάκισαν μαζί με 24 προκρίτους καὶ ὄπλαρχηγούς εἰς τὴν Μονὴν τοῦ Προφήτου Ἡλιοῦ (Ἰανουάριος 1825).

Τοιουτοτρόπως ὁ ἥρωας τῆς Τριπολιτσᾶς καὶ τῶν Δερβενακίων μετὰ τῶν συνεργατῶν του εὐρίσκετο ἐγκάθειρτος, ἐνῶ τὸ ἀγωνιζόμενον ἔθνος εἶχεν ἀνάγκη τῆς συνδρομῆς ὅλων τῶν τέκνων του, διὰ νὰ φέρῃ εἰς ἀίσιον πέρας τὸν ἀρξάμενον ἱερόν Ἀγῶνα. Τὰ πάθη ἔσχον τὸ ἀποτελεσματικῶν, τὸ ὅποιον καὶ ἐξεδηλώθη καταστρεπτικώτερον εὐθὺς μετ' ὀλίγον.

Ο ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟΥ ΟΔΥΣΣΕΩΣ ΑΝΔΡΟΥΤΣΟΥ

Εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα τὰ πάθη κατέληξαν εἰς τραγικώτεραν καταστροφὴν. Ἐκεῖ ἰσχυρὸς σύμμαχος τοῦ Κολοκοτρώνη καὶ ἀντίπαλος τῶν πολιτικῶν ἦτο ὁ Ὀδυσσεὺς Ἀνδρουτσοῦς. Ἄλλ' ἀπὸ τὸ φθινόπωρον τοῦ 1822 ἡ στάσις τοῦ περιφήμου ἀρματολοῦ εἶχεν ἀποβῆ ὑποπτος. Μετὰ τὴν εὐτυχῆ ἔκβασιν ὅμως τῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων ὁ Ὀδυσσεὺς κατάρθρωσε νὰ παραστήσῃ τὰς συνεννοήσεις του μετὰ τοῦ Τούρκου πασᾶ ὡς πατριωτικὸν στρατήγημα, τὸ ὅποιον ἔσωσε τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα.

Ἄλλ' οἱ πολιτικοὶ ἐμίσησαν αὐτὸν θανασίμως καὶ τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1824 ἀπήγγειλαν ἐναντίον του φοβερὰν κατηγορίαν. Ἐπεισαν τὴν Κυβέρνησιν ὅτι ὁ Ὀδυσσεὺς ἐσκέπτετο νὰ ἰδρῦσῃ ἰδιαιτέραν ἡγεμονίαν εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Εὐβοίαν, ὅτι ἦλθεν εἰς συνεννόησιν μετὰ τὸν Ὁμέρ Βρυώνη καὶ τοῦ ἐπρότεινε ὅτι θὰ καταπαύσῃ τὸν πόλεμον, ἐὰν ἐδίδοτο εἰς αὐτὸν ἡ ὄπλαρχηγία τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος. Ὅταν δὲ τὰ ρουμелиώτικα στρατεύματα διέβησαν εἰς τὴν Πελοπόννησον, διὰ νὰ καταστείλουν τὴν στάσιν, προσεκάλεσε δῆθεν τοὺς Τούρκους νὰ καταλάβουν τὴν Ἀττικὴν καὶ τὴν Εὐβοίαν.

Ἡ Κυβέρνησις ἔστειλε κατ' αὐτοῦ τὴν ἀνοιξιν τοῦ 1825 τὸν Γκούρραν, ὁ ὅποιος συνέλαβε τὸν Ὀδυσσεᾶ καὶ τὸν ὠδήγησεν εἰς τὰς Ἀθήνας. Ἐκεῖ, ἀφοῦ ἐβασανίσθη, διὰ νὰ ἀποκαλύψῃ τοὺς θησαυρούς του, ἐφυλακίσθη εἰς τὸν δεξιὰ τῶν Προπυλαίων ἐνετικὸν πύργον καὶ τὴν 5 Ἰουλίου 1825 εὐρέθη νεκρὸς παρὰ τὰ εἰρεπία τοῦ ναοῦ τῆς Ἀπτέρου Νίκης. Εἰς τοὺς ξέ-

1825

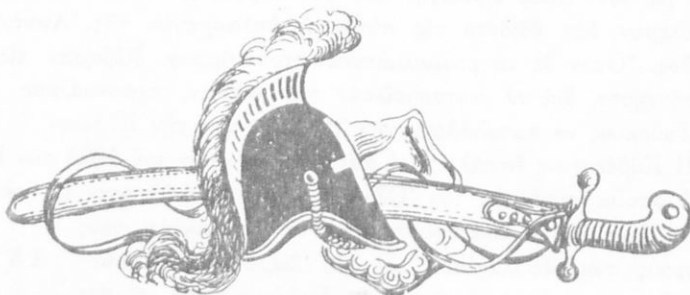
νους ἐλέχθη ὅτι εἶχε κατακρημισθῆ, ἐνῶ προσεπάθει νὰ δραπετεύσῃ. Πράγματι ὅμως εἶχεν ἀπαγχονισθῆ ὑπὸ τοῦ Γκούρα.

ΣΥΝΕΠΕΙΑΙ ΤΟΥ ΕΜΦΥΛΙΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

Παρὰ τὴν μεγάλην κομματικὴν νίκην, τὴν ὁποίαν ἐώρτασεν ἡ Κυβέρνησις, ἔκρυθμος κατάστασις πραγμάτων ἐπεκράτει καθ' ἕλλην τὴν Ἑλλάδα. Οἱ Στερεοελλαδίται, τοὺς ὁποίους ὁ Κωλέττης εἰσῆγαγεν εἰς τὴν Πελοπόννησον, διήρπαζον αὐτὴν ὡς χώραν ἐχθρικήν. Οἱ ὀπλαρχηγοὶ ἐλάμβανον μισθὸν καὶ σιτηρέσιον διὰ στρατιώτας, τοὺς ὁποίους δὲν εἶχον. Ὁ Γκούρας π.χ. ἐλάμβανε σιτηρέσιον διὰ 12 χιλ. ἄνδρας, ἐνῶ εἶχε μόνον 3 χιλ. ὑπὸ τὰ ὄπλα. Οἱ δὲ συμπολιῖται τοῦ προέδρου Κουντουριώτου ἐλάμβανον ἀποζημιώσεις δι' ἀνύπαρκτα πυροπολικά.

Οὕτως, αἱ 200 χιλ. λίραι στερλίνας, ἡ πρώτη δόσις τοῦ ἐξ 800 χιλ. δανείου, τὸ ὁποῖον ἐπέτυχεν ἡ Κυβέρνησις παρὰ τῆς Ἀγγλίας, ἐσπαταλήθη δι' ἀνάγκας κομματικῆς, ἐνῶ ἡ Ἑλλὰς εἰς τὸ ἐξωτερικὸν παρουσιάζετο ὡς χώρα ἀναρχομένη καὶ ἀνίκανος νὰ διοργανωθῆ καὶ νὰ εὐνομηθῆ.

Αὐταὶ ἦσαν αἱ θλιβεραὶ συνέπειαι τῶν ἐμφυλίων πολέμων, ἐνῶ κατὰ τῆς ἀγωνιζομένης πατρίδος μας, ἡ ὁποία δὲν εἶχεν ἀκόμη συμπληρώσει τὸ ἀπελευθερωτικὸν τῆς ἔργον, ἐπεκρέματο φοβερὸς κίνδυνος. Τὰ γεγονότα τῶν ἐμφυλίων πολέμων, ἀποτελοῦν πραγματικῶς σκοτεινὴν παρένθεσιν εἰς τὸν ἥρωικὸν ἀγῶνα, ὁ ὁποῖος, ἀντιθέτως, ἀπετέλεσε μίαν ἀπὸ τὰς ἐνδοξότερας σελίδας τῆς ἱστορίας μας.



ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ'

Η ΕΥΡΩΠΗ ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

Η ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΘΕΣΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

Παρηκολούθησαμεν τὰ πολεμικά γεγονότα τῆς Ἐπαναστάσεως μέχρι τοῦ τέλους τοῦ τρίτου ἔτους αὐτῆς. Εἶναι ἀνάγκη, προτοῦ προχωρήσωμεν, νὰ γνωρίσωμεν τὰς διαθέσεις τῶν εὐρωπαϊκῶν κυβερνήσεων πρὸς τὸ ἀγωνιζόμενον Ἔθνος, διότι ἡ ἀπελευθέρωσις δὲν ἦτο μόνον ἔργον τῆς ἀνδρείας καὶ αὐτοθυσίας τῶν Ἑλλήνων, ἀλλὰ καὶ τῶν διαθέσεων τῶν ἰσχυρῶν, οἱ ὁποῖοι συνήθως κανονίζουν τὴν τύχην τῶν μικρῶν λαῶν. Πρέπει δηλαδὴ ἐν ὀλίγοις νὰ γνωρίσωμεν τὴν διπλωματικὴν θέσιν τοῦ Ἑλληνικοῦ ζητήματος.

Ἄν ἀπὸ στρατιωτικῆς ἀπόψεως ἦτο εὐνοϊκὴ διὰ τοὺς Ἕλληνας ἡ στιγμή διὰ τὴν ἐξέγερσιν, ἀπὸ διπλωματικῆς ἐπόψεως ἦτο ἀτυχεστάτη. Ἡ Ἐπανάστασις ἐξερράγη ἐξ ἑτη μετὰ τὴν πτώσιν τοῦ Ναπολέοντος, ὅποτε ἐπεκράτει εἰς τὴν Εὐρώπην ἡ ἀντίδρασις κατὰ πάσης φιλελευθέρας κινήσεως καὶ αἱ δυνάμεις τῆς Ἱερᾶς Συμμαχίας ἐξήσκηον ἀληθῆ δεσποτεῖαν. Αἱ δυνάμεις τῆς Ἱερᾶς Συμμαχίας ἐθεώρησαν τὴν Ἑλληνικὴν Ἐπανάστασιν ὡς « διαπνεομένην ὑπὸ τοῦ πνεύματος τῆς ἐποχῆς καὶ προωρισμένην νὰ ἀναφλέξη τὴν φλόγα τῆς ἐπαναστάσεως εἰς τὴν Εὐρώπην ». Κατὰ βάθος ὁμως ἐφοβοῦντο τὴν αὐξήσιν τῆς ρωσικῆς ἐπιρροῆς εἰς τὴν Ἀνατολήν, διότι ἐνόμιζον ὅτι οἱ Ἕλληνες θὰ ἐγίνοντο ὄργανα τῶν Ρώσων.

Ὅταν ὁ Ὑψηλάντης διήρχετο τὸν Προῦθον, οἱ ἡγεμόνες καὶ διπλωμάται τῶν Δυνάμεων ἦσαν συγκεντρωμένοι εἰς Λάιμπαχ (Laibach) καὶ συνεσκέπτοντο περὶ τῆς ἐν Νεαπόλει ἐπαναστάσεως. Τὴν κρίσιμον ἐκείνην στιγμήν ἔφθασαν ἐπιστολαὶ τοῦ ἡγεμόνος Μιχαήλ Σούτσου καὶ τοῦ Ὑψηλάντου εἰς τὸν Τσάρον. Ὁ Ὑψηλάντης ἔγραφε πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον :

« Πᾶσαι αἱ εὐγενεῖς τῶν ἐθνῶν ὀρμαὶ πηγάζουν ἀπὸ Θεοῦ καὶ ἀναμφιβόλως ἐκ θείας ἐμπνεύσεως ἐγείρονται σήμερον οἱ Ἕλληνες ἄθροοι,

ὅπως ἀποσείσουν βδελυρὸν ζυγόν, ὅστις βαρύνει ἐπ' αὐτῶν ἀπὸ τεσσάρων αἰώνων. Πλέον ἢ διακόσιαι ἀναφοραὶ φέρουσαι 600.000 ὀνόματα προυχόντων πάσης τάξεως καὶ ἐπαρχίας τῆς Ἑλλάδος μὲ καλοῦν εἰς τὴν ἀρχηγίαν, ἵνα νικήσω ἢ ἀποθάνω μετ' αὐτῶν κλπ. ».

(Ἐπιστολὴ 24 Φεβρουαρίου 1821)

Εἰς τὸ περιβάλλον τοῦ Τσάρου ἐπάλαιον δύο ἀντίθετοι τάσεις : Οἱ δύο ὑπουργοὶ του, ὁ Νέσελδορ καὶ ὁ Καποδίστριας, ἦσαν ὑπὲρ τῆς διαλύσεως τῆς Τουρκίας. Ὁ Καποδίστριας ἤθελε τὴν ταχθεῖαν διὰ πολέμου διάλυσιν, ὁ δὲ Νέσελδορ τὴν βραδεῖαν καὶ διὰ τῆς φυσικῆς φθορᾶς. Αἱ ἀντιδραστικαὶ δυνάμεις ἐτέθησαν τότε εἰς κίνησιν, διὰ νὰ ἐκριζώσουν τὰς κρυφίας πρὸς τοὺς Ἕλληνας συμπαθείας τοῦ Τσάρου καὶ διὰ νὰ ἐξουδετερώσουν τὴν ἐπιρροὴν τοῦ Καποδιστρίου. Ὁ Μέττερνιχ ἐπεκράτησε καί, εἰς μυστικὴν συνέντευξιν μετὰ τοῦ αὐτοκράτορος Φραγκίσκου, ὁ Ἀλέξανδρος ἐδήλωσεν ὅτι μένει πιστὸς εἰς τὰς ἀρχὰς τῆς Συμμαχίας (2 Μαρτίου 1821) καί, διὰ νὰ ἐκλείψῃ πᾶσα περὶ συνενοχῆς ὑπόνοια, ἀπεκήρυξε τὴν ἐπανάστασιν τοῦ Ὑψηλάντου, διέγραψε τὸ ὄνομά του ἐκ τοῦ καταλόγου τῶν Ρώσων ἀξιωματικῶν καὶ ἀνέθεσεν εἰς τὸν Καποδίστριαν τὸ σκληρὸν ἔργον νὰ συντάξῃ τὴν πρὸς τὸν Ὑψηλάντην ἀποκηρυκτικὴν ἐπιστολήν. Εἰς αὐτὴν ἐλέγετο :

«... Ἡ αὐτοκρατορικὴ μεγαλειότης δὲν ἐφαντάζετο ὅτι ἡδύνασθέ ποτε νὰ παρασυρθῆτε ὑπ' αὐτοῦ τοῦ πνεύματος τῆς σκοτοδιναίσεως, ὅπερ ὀδηγεῖ τοὺς ἀνθρώπους τοῦ αἰῶνος μας νὰ ἀναζητήσουν εἰς τὴν λήθην τῶν πρώτων χρεῶν των ἐν ἀγαθόν, τὸ ὁποῖον οὐδέποτε δύναται τις νὰ ἐλπίσῃ, εἰμὴ μόνον ἀπὸ μιᾶς ἀκριβοῦς διατηρήσεως τῶν κανόνων τῆς θρησκείας καὶ τῆς ἠθικῆς... Βεβαίως παλαιαὶ περιστάσεις ἐμπνέουν εἰς τοὺς Γραικοὺς τὴν ἐπιθυμίαν νὰ μὴ μείνουν ἀδιάφοροι εἰς τὴν ἰδίαν αὐτῶν τύχην. Ἀλλὰ διὰ τῆς ἀνταρσίας τάχα καὶ δι' ἐμφυλίου πολέμου δύνανται νὰ ἐλπίσουν τὴν ἄφιξιν τοῦ μετεώρου σκοποῦ των; Μήπως διὰ σκοτεινῶν καὶ ζοφωδῶν σκευωριῶν δύναται νὰ ἐλπίσῃ ἀναβίωσιν καὶ ὕψωσιν εἰς τὸν βαθμὸν τῶν ἀνεξαρτήτων ἐθνῶν; Σταθμίσατε, πριγκίψ μου, τὰς ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος προτιθεμένας παρατηρήσεις..., ὠφελήθητε ἀπὸ μιᾶς σωτηρίας ὑποθήκης, διορθώσατε τὸ κακόν, ὅπερ ἤδη ἐπράξατε, προλάβετε τὴν καταστροφὴν, τὴν ὁποίαν μέλλετε νὰ ἐπισύρετε ἐπὶ τὴν καλὴν καὶ δυστυχῆ πατρίδα σας... ». (Κατὰ τὸ τοιχοκολληθὲν ἐν Βουκουρεστίῳ ὑπὸ τοῦ Ρώσου προξένου κείμενον).

Ἐδήλωσε δὲ διὰ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρεσβευτοῦ Στρογονόφ εἰς τὴν Πύλιν, ὅτι ἡ Ρωσία εἶναι ξένη πρὸς τὰς ταραχὰς τῆς Μολδοβλαχίας.

Ὀλίγον πρὸ τῆς διελεύσεως τῆς ἐν Λάιμπαχ Συνόδου ὁ Μέττερνιχ περιέλαβε τὰς σκέψεις καὶ τοὺς λόγους τῶν αὐτοκρατόρων εἰς Ἰπόμνημα περὶ ἐλληνικῶν πραγμάτων, εἰς τὸ ὅποῖον ἐδηλοῦτο καθαρῶς ὅτι ἡ ἐλληνικὴ ἐξέγερσις δὲν εἶναι προῖον ἐθνικοῦ κινήματος ἢ συνέπεια τῆς τουρκικῆς καταπιέσεως, ἀλλ' ἀποτελεσματικὸν ἐκ μακροῦ χρόνου προπαρασκευασθέντος σχεδίου καὶ ἔχει σκοπὸν νὰ διαταράξῃ τὰς μεταξὺ τῶν μοναρχιῶν τῆς Ρωσίας καὶ Αὐστρίας ἀγαθὰς σχέσεις, τῶν ὑποίων ὁ σύνδεσμος εἶναι τόσον φοβερός εἰς τοὺς ἀνατρεπτικοὺς τῆς Εὐρώπης. Περὶ τῶν Ἑλλήνων ἔγραψεν ὁ Μέττερνιχ :

« Πῶς εἶναι δ' ἐν γένει δυνατὸν νὰ ἐκινήθῃ ἡ Ἑλληνικὴ ἐπανάστασις ἐκ τοῦ ἐλληνικοῦ ἔθνους, ἀφοῦ τὸ ἔθνος αὐτὸ ἐξέπεσε κατὰ τοὺς τελευταίους αἰῶνας εἰς τὰς ἐσχάτας βαθμίδας τῆς ἐθνικῆς ὑποστάσεως ; »

(Ἰπόμνημα τῆς 25 Ἀπριλίου 1821)

ΑΙ ΠΡΟΣΤΡΙΒΑΙ ΜΕΤΑΞΥ ΡΩΣΙΑΣ ΚΑΙ ΤΟΥΡΚΙΑΣ

Οἱ διπλωμάται τῆς Εὐρώπης ἐνόμισαν ὅτι ἦτο δυνατὸν νὰ ἀγνοήσουν τὴν Ἑλληνικὴν Ἐπανάστασιν. Ἄλλ' αἱ βιαιοπραγίαι τῶν Τούρκων ἐκίνησαν τὴν ἀγανάκτησιν τῶν λαῶν τῆς Εὐρώπης καὶ αὐτὸς ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Αὐστρίας, καθὼς καὶ ὁ Μέττερνιχ ἐθρομβήθησαν, ὅταν ἔφθασεν ἡ εἰδησις περὶ τοῦ ἀπαγχονισμοῦ τοῦ Πατριάρχου, διότι ἐφοβούντο τὴν ρωσικὴν ἐπέμβασιν. Πράγματι, ἡ κακοῦργος πράξις παρήγαγε ζωηρὸν ἐρεθισμὸν εἰς τὴν Ρωσίαν.

Ἡ ρωσικὴ φιλοπόλεμος μερίς καὶ ὁ Καποδίστριας ἐξεμεταλλεύθησαν τὴν στιγμὴν καὶ ἔπεισαν τὸν Τσάρον νὰ στείλῃ τελεσίγραφον εἰς τὴν Τουρκίαν. Ἡ ρωσικὴ διακοίνωσις, τὴν ὁποίαν συνέταξεν ὁ Καποδίστριας, ἔδιδεν εἰς τὰς ρωσικὰς ἀπαιτήσεις ὄψιν γενικωτέρου ἀνθρωπίνου καὶ πανευρωπαϊκοῦ συμφέροντος. Διεμαρτύρητο διὰ τὴν θανάτωσιν τῶν ἐκκλησιαστικῶν καὶ κοσμικῶν ἀρχηγῶν τῶν Ἑλλήνων καὶ διὰ τὰς ὕβρεις κατὰ τῆς χριστιανικῆς θρησκείας καὶ ἔθετε τὸ περίφημον δόγμα τῆς συνυπάρξεως τῆς Τουρκίας παρὰ τὰ χριστιανικὰ κράτη τῆς Εὐρώπης. Ὡς ὅρον

τῆς συνυπάρξεως ἔθετε τὴν ἐγγύησιν περὶ τοῦ ἀπαραιτιάστου τῆς χριστιανικῆς θρησκείας καὶ τὴν διάκρισιν ἐνόχων καὶ ἀθῶων.

Ἄλλὰ τὸ Διβάνιον ἐφάνη ἀνένδοτον καὶ ὁ Ρῶσος πρεσβευτῆς ἐγκατέλειψε τὴν Κωνσταντινούπολιν τὴν 15 Ἰουλίου 1821. Ἡ ἀναχώρησις του ἐθεωρήθη ὡς προμήνυμα πολέμου, ἐφ' ὅσον μάλιστα ὁ τουρκικὸς φανατισμὸς ἐξεστράφη εἰς νέας βιαιοπραγίας εἰς τὸ Ἀδραμύτιον, τὴν Σμύρνην καὶ τὰς Κυδωνίας.

Ὁ Μέττερνιχ ἀνέπτυξε τότε ὅλην τὴν τέχνην του καὶ συνεργαζόμενος μετὰ τοῦ τουρκοφίλου Ἀγγλοῦ ὑπουργοῦ Λονδόνδερρυ παρέστησεν εἰς τὸν Τσάρον, ὅτι ἡ ἀνάμειξις του εἰς τὰ ἑλληνικὰ πράγματα θὰ ἔδιδε τὸ σύνθημα εἰς ἀτελευτήτους δημαγωγικὰς ἀνατροπὰς. Ὁ αὐτοκράτωρ Φραγκίσκος ἔγραψε φιλικὴν ἐπιστολὴν εἰς τὸν Ἀλέξανδρον, παραινῶν αὐτὸν « νὰ φυλάττεται τοὺς ἄνδρας ἐκείνους, οἱ ὅποιοι προμαχοῦν μὲν μετ' ἄσυνήθους ζήλου τῶν χριστιανικῶν δῆθεν συμφερόντων, ἀλλ' οὔτε εἰς τὸν Θεὸν πιστεύουν, οὔτε εἰς τὰ παραγγέλματα αὐτοῦ, οὔτε τοὺς ἀνθρωπίνους νόμους σέβονται », ἐνοῶν τὸν Καποδίστριαν. Ὁ Τσάρος ὑπεχώρησε, μὴ τολμῶν νὰ ἀναλάβῃ πόλεμον κατὰ τῆς Τουρκίας, εἰς τὸν ὅποιον θὰ εἶχεν ἐχθροὺς δύο Μεγάλας Δυνάμεις. Συγχρόνως ἐφοβεῖτο ἐξέγερσιν εἰς τὴν Πολωνίαν. Ἡρκέσθη λοιπὸν νὰ ἀπαιτήσῃ τὴν ἐκκένωσιν μόνον τῶν ἡγεμονιῶν. Τοιοῦτοτρόπως ἠτόνησεν ἡ δύναμις τῶν φιλοπολεμῶν εἰς τὴν Πετρούπολιν. Ὁ Καποδίστριας ἐζήτησεν ἀπεριόριστον ἄδειαν καὶ ἀπεχώρησε τῆς ρωσικῆς ὑπηρεσίας.

Η ΙΔΕΑ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΠΕΜΒΑΣΕΩΣ

Κατὰ τὸ θέρος τοῦ 1822 ὁ Μέττερνιχ καὶ οἱ Ἀγγλοὶ συντηρητικοὶ ἐζηκούλουν νὰ τηροῦν τὴν ἰδίαν στάσιν κατὰ τοῦ ἑλληνικοῦ Κινήματος. Ἄλλ' ἤδη ἤρχισε νὰ γίνεταί σημαντικὴ μεταβολὴ εἰς τὴν Εὐρώπην. Ὁ ἑλληνικὸς Ἀγὼν ἐγένετο συμπαθέστερος. Ἰδίως δὲ μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ Δράμαλι ὅλη ἡ Εὐρώπη ἀντήχει ἀπὸ τὰς διηγήσεις τῶν ἑλληνικῶν κατορθωμάτων ἐπὶ τῆς ξηρᾶς καὶ τῆς πυρπολήσεως τῆς τουρκικῆς ναυαρχίδος εἰς τὸν λιμένα τῆς Χίου, αἱ δὲ σφαγαὶ τῆς νήσου ἀφύπνισαν τὰ φιλόφθωρα αἰσθήματα τῶν λαῶν.

Κατόπιν τούτου, ἡ γνώμη ὅτι ἡ Τουρκία δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ζήσῃ μετὰ τῶν ἄλλων εὐρωπαϊκῶν κρατῶν εἰς τὴν Εὐρώπην, ἡ λεγόμενη ἔννοια τῆς συνυπάρξεως τῆς Τουρκίας, κατέ-

κατα διαρκῶς ἔδαφος. Ὁ ἴδιος δὲ ὁ Μέττερνιχ, κατὰ τὸν Ἰούλιον τοῦ 1822, μετὰ τὰς ἑλληνικὰς ἐπιτυχίας, ἔγραψεν εἰς τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἀγγλον πρεσβευτὴν ὅτι: « τὸ ἑλληνικὸν ζήτημα ἔπρεπε νὰ λυθῆ ἢ πρὸς εὐρωπαϊκοῦ δικαστηρίου ». Ἡ δὲ ἀγγλικὴ διπλωματία, πιεζομένη ὑπὸ τῆς ἐρεθισμένης κοινῆς γνώμης, ἠναγκάζετο νὰ συνηθίσῃ εἰς τὴν ἰδέαν τῆς εὐρωπαϊκῆς ἐπεμβάσεως. Οἱ Τούρκοι ὅμως ἀντέταξαν πείσμονα ἀντίστασιν: « Θέλετε τὴν κατάπausιν τῆς Ἐπαναστάσεως; Πολὺ καλὰ, μὴ ἀναμειγνύεσθε εἰς αὐτὴν οὔτε ἀναφανδόν, οὔτε κρυφίως », ἔλεγεν ἡ τουρκικὴ διακοίνωσις τοῦ Αὐγούστου.

Ἡ ΜΕΤΑΣΤΡΟΦΗ ΤΗΣ ΑΓΓΛΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Ἐν τῷ μεταξῷ ἐπῆλθε σημαντικὴ μεταβολὴ εἰς τὰς διαθέσεις τῆς Ἀγγλίας. Ὁ στῦλος τῆς συντηρητικῆς μερίδος **Κάστλεριγ** ἠτύοκτόνησεν, ἐνῶ ἠτοιμάζετο νὰ μεταβῆ εἰς τὴν συνδιάσκεψιν τῆς Βερώνης. Τὴν θέσιν αὐτοῦ κατέλαβεν ὡς ὑπουργὸς τῶν ἐξωτερικῶν ὁ **Γεώργιος Κάννιγκ**, ὁ ὁποῖος ἔδωκε φιλελευθερωτέραν τροπὴν εἰς τὴν πολιτικὴν τῆς Ἀγγλίας. Ὁ Κάννιγκ ἀνεγνώρισεν τὸν ἑλληνικὸν ἀποκλεισμόν (12 Μαρτίου 1823), ὁ δὲ διοικητὴς τῶν Ἰονίων νήσων διετάχθη νὰ συμπεριφέρεται πρὸς τοὺς Ἕλληνας ὡς πρὸς ἐμπόλεμον κράτος καὶ νὰ παραχωρήσῃ τὴν νῆσον **Κάλαμον** ὡς ἄσυλον εἰς τοὺς ὑπὸ τῶν Τούρκων καταδιωκομένους. Οἱ Ἕλληνες ἐνθαρρυνθέντες ἐντεῦθεν ἐζήτησαν ἐπισήμως τὴν ὑποστήριξιν τῆς Ἀγγλίας (Ἰούλιος 1823) καὶ βραδύτερον (8 Αὐγούστου 1825) ὁ Ἀλέξ. Μαυροκορδάτος, δι' εὐστόχου ὑπομνήματος, ὑπεδείκνυσεν εἰς τὸν Κάννιγκ ὅτι τὸ ἀνεξάρτητον Ἐλ-



Γεώργιος Κάννιγκ (1770 - 1827)

τησαν ἐπισήμως τὴν ὑποστήριξιν τῆς Ἀγγλίας (Ἰούλιος 1823) καὶ βραδύτερον (8 Αὐγούστου 1825) ὁ Ἀλέξ. Μαυροκορδάτος, δι' εὐστόχου ὑπομνήματος, ὑπεδείκνυσεν εἰς τὸν Κάννιγκ ὅτι τὸ ἀνεξάρτητον Ἐλ-

ληνικὸν κράτος θὰ ἦτο στήριγμα τῆς Ἀγγλίας κατὰ τῶν ρωσικῶν σχεδίων εἰς τὴν Ἀνατολήν : « Ἡ ἀνεξαρτησία τῆς Ἑλλάδος εἶναι ὁ μόνος τρόπος νὰ ἰδρυθῆ ὁ φραγμὸς, ὃν ἀπαιτεῖ ἡ σωτηρία τῆς Εὐρώπης κατὰ τῆς κολοσσιαίας ρωσικῆς δυνάμεως ».

ΤΟ ΡΩΣΙΚΟΝ ΣΧΕΔΙΟΝ ΤΟΥ 1823

Ἡ Ρωσία, βλέπουσα ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν ἀξανομένην τὴν ἐπιρροὴν τῆς Ἀγγλίας εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἔλαβε τὴν πρωτοβουλίαν νὰ λύσῃ τὸ ἑλληνικὸν ζήτημα. Περὶ τὸ τέλος τοῦ 1823 ἐπρότεινε δι' ὑπομνήματος εἰς τὰς Δυνάμεις, ὅπως αἱ ἑλληνικαὶ χῶραι ἀποτελέσουν τρεῖς χωριστὰς ἡγεμονίας ὑπὸ τὴν ἐπικυριαρχίαν τοῦ σουλτάνου, αἱ δὲ νῆσοι νὰ κυβερνῶνται κατὰ τὸ παλαιὸν κοινοτικὸν τῶν σύστημα.

Ἀλλὰ τὸ ρωσικὸν σχέδιον δὲν ἱκανοποίησεν οὔτε τοὺς Ἕλληνας οὔτε τοὺς Τούρκους, διότι οἱ μὲν Τούρκοι δὲν ἤθελον νὰ γίνεταί λόγος περὶ ἀποσπάσεως ὀθωμανικῶν ἐδαφῶν, οἱ δὲ Ἕλληνες ἔβλεπον εἰς τὴν κατάτμησιν αὐτὴν ματαίωσιν τῶν ἐθνικῶν τῶν ὀνείρων. Αἱ κυβερνήσεις τῆς Εὐρώπης εὐκόλως διέκρινον τὰς προθέσεις τῆς Ρωσίας, ἡ ὁποία ἤθελεν ἀσθενῆ τὴν Ἑλλάδα καὶ ἀπρησχολημένην τὴν Τουρκίαν. Ἐπηκολούθησαν ἀτελεύτητοι συζητήσεις εἰς τὴν ἐν Πειρουπόλει συγκληθεῖσαν σύσκεψιν καὶ ὁ Μέττερνιχ, διὰ νὰ προκαλέσῃ τὸ ναυάγιον τοῦ ρωσικοῦ σχεδίου, ἔφθασε μέχρι τοῦ σημείου νὰ προτείνῃ τὴν πλήρη ἀνεξαρτησίαν τῆς Ἑλλάδος, γνωρίζων ὅτι τοῦτο δὲν θὰ ἐγένετο δεκτὸν ὑπὸ τῆς Ρωσίας.

ΟΙ ΦΙΛΕΛΛΗΝΕΣ

Ἐνῶ τοιαύτην συμπεριφορὰν ἐδεικνυον οἱ ἡγεμόνες καὶ οἱ διπλωμάται πρὸς τοὺς Ἕλληνας, οἱ λαοὶ τῆς Εὐρώπης ἔβλεπον μετὰ συμπαθείας τὸν ἑλληνικὸν Ἀγῶνα. Ὁ Ἀγὼν αὐτὸς ἦτο κατὰ πρῶτον λόγον πάλῃ χριστιανικοῦ λαοῦ κατὰ βαρβάρου μωαμεθανοῦ. Ἐξ ἄλλου ἡ Ἀναγέννησις καὶ ἡ μελέτη τῆς ἀρχαιότητος εἶχον δημιουργήσει πλοῦσιον κεφάλαιον συμπαθείας πρὸς τὴν Ἑλλάδα καὶ πρὸς πᾶν τὸ ἑλληνικόν. Τὰ ἑλληνικὰ ὀνόματα, αἱ γνωσταὶ καὶ προσφιλεῖς ἐκ τῆς ἀρχαιότητος τοπωνυμιαί, ἀφύπνιζον ἐπαγωγὸς παραστάσεις εἰς τὴν φαντασίαν τῶν λαῶν καὶ ἐκέρδιζον τὰς ψυχὰς αὐτῶν ὑπὲρ

τῆς Ἑλλάδος. Φιλελεύθεροι δὲ καὶ συντηρητικοὶ συνητῶντο εἰς τὴν ἀγάπην πρὸς τοὺς Ἕλληνας: οἱ μὲν φιλελεύθεροι, διότι ἀπεστρέφοντο τὰς μεθόδους τῶν ἀπολυταρχικῶν κυβερνήσεων, οἱ δὲ συντηρητικοί, διότι ἠγάπων τὸ παρελθόν.

Ἐσχηματίσθη λοιπὸν εἰς τὴν Εὐρώπην ἰσχυρὸν ρεῦμα ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων· ὁ τύπος ἐδημοσίευσε φιλογερά ἄρθρα ὑπὲρ τῶν μαχομένων, ποιηταὶ δὲ καὶ καλλιτέχναι ἐνεπνεύσθησαν ἐκ τῶν θρυλουμένων κατορθωμάτων αὐτῶν καὶ οὕτω ἐδημιουργήθη μεγάλη φιλελληνικὴ λογοτεχνία. Ὁ νεαρὸς τότε Γάλλος **Βίκτωρ Οὐγκώ** συνέθεσεν ἀριστογραφηματικὰ τεμάχια διὰ τοὺς Ἕλληνας ἀγωνιστάς, τὰ ὅποια περιελήφθησαν εἰς τὴν συλλογὴν «*Orientales*». Ἐπίσης εἰς τὴν Γερμανίαν ὑπῆρξεν ἐμπνευσμένος βάρδος τοῦ Ἀγῶνος ὁ **Φρειδερίκος Μύλλερ**, ὁ ἐπονομασθεὶς Ἑλλήν Μύλλερ. Ὁ βασιλεὺς τῆς Βαυαρίας **Λουδοβίκος** ἔγραψε ποιήματα ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων, καυτηριάζων τὴν ἀναλγησίαν τῶν εὐρωπαϊκῶν κυβερνήσεων. Ὁ δὲ Γάλλος ζωγράφος **Δελακρουά** εἰκόνισε τὴν σφαγὴν τῆς Χίου. Μετὰ θέρμης ἐπίσης ἔχαιρέτησαν τὴν Ἐπανάστασιν οἱ ἑλληνισταὶ καὶ ἄλλοι καθηγηταὶ τῶν γερμανικῶν Πανεπιστημίων, ὅπως ὁ **Θήρς** εἰς τὸ Μόναχον καὶ ὁ **Κρούγ** εἰς τὴν Λειψίαν.

Ἡ κίνησις αὕτη ὀνομάσθη **Φιλελληνισμὸς** καὶ ἐχρησίμευσεν ὡς ἰσχυρὸν στήριγμα τοῦ Ἀγῶνος, ὕλικὸν καὶ ἠθικόν. Εἰς πολλὰ μέρη τῆς Εὐρώπης ἰδρύθησαν **φιλελληνικοὶ σύλλογοι**, συνελέγοντο ἔρανοι καὶ ἠγοράζοντο πολεμοφόδια. Πολλοὶ δὲ Εὐρωπαῖοι ἦλθον νὰ ὑπηρετήσουν τὸν Ἀγῶνα καὶ ἐθυσίασαν τὴν ζωὴν των ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος. Εἰς τὴν Ἀγγλίαν καταρωθῶθη ἡ σύναψις τοῦ πρώτου ἑλληνικοῦ δανείου. Τέλος, ὁ λόρδος Βύρων ἦλθε νὰ ἐξυψώσῃ διὰ τῆς θυσίας του τὸν ἑλληνικὸν Ἀγῶνα.

Ο ΒΥΡΩΝ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Κατὰ τὸ τέλος τοῦ 1823 κατῆλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα ὁ λόρδος Βύρων.

Ὁ **Βύρων** (Byron - Μπάιρον, 1788 - 1824) ἀπὸ μακροῦ ἦδη εἶχε τὴν φήμην μεγάλου ποιητοῦ. Ἡ ἀνήσυχος φύσις του καὶ ἡ παρεξήγησις τῶν ἔργων του ἠνάγκασαν αὐτὸν νὰ ἀπομακρυνθῆ τῆς πατρίδος του καὶ νὰ περιπλανηθῆ εἰς διαφόρους χώρας. Κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Ἐπαναστάσεως εὕρισκετο εἰς τὴν Ἰταλίαν, ὅπου εἶχε διέλθει ἡμέρας περιπετειῶν. Ὁ

ἑλληνικός Ἄγων εἶχεν ἰσχυράν ἐπιρροήν εἰς τὴν φαντασίαν του. Πρὸ δώδεκα ἐτῶν ἤδη εἶχε γράψει τὴν « Κατάραν τῆς Ἀθηνᾶς », ἐπιτιθέμενος κατὰ τοῦ Ἐλγίν, ὁ ὁποῖος, ὡς γνωστόν, ἐσύλησε τὰ ἀνάγλυφα τοῦ Παρθενῶνος. Εἰς ἄλλα δὲ ἔργα ὕμνησε τὴν ἑλληνικὴν γῆν. Ἀλλὰ τότε δὲν ἐξεφράζετο πολὺ κολακευτικῶς περὶ τῶν δούλων Ἑλλήνων. Ὁ τριετής ὁμως ἀγὼν ἐξήγησεν αὐτοὺς εἰς τὰ ὄμματά του καὶ προθύμως ἐδέχθη τὴν ἐντολήν, τὴν ὁποῖαν ἀνέθεσεν εἰς αὐτὸν ὁ φιλελληνικὸς σύλλογος τοῦ Λονδίνου, νὰ μεταβῇ εἰς τὴν Ἑλλάδα ὡς ἀντιπρόσωπός του.

Ἐὸ Βύρων κατέβαλε προσπάθειαν νὰ ἀποκαταστήσῃ τὴν ὁμόνοιαν μεταξὺ τῶν ἀρχηγῶν τῆς Ἐπαναστάσεως. Ἀπὸ τὴν Κεφαλληνίαν ἔγραψεν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν κυβέρνησιν :



Ἐὸ Λόρδος Βύρων (1788 - 1824)

« Δὲν ἤμπορῶ νὰ φαντασθῶ ἄλλην δυστυχίαν φοβερωτέραν διὰ τὴν Ἑλλάδα παρ' αὐτήν. Ἐὰν εὐταξία καὶ ἔνωσις δὲν στερεωθῇ, ὅλοι αἱ περὶ δανείου ἐλπίδες θέλουσι ματαιωθῆ καὶ ὅλοι αἱ βοήθειαι, τὰς ὁποίας ἤμποροῦσεν ἡ Ἑλλὰς νὰ ἐλπίσῃ ἀπὸ τοὺς ἀλλογενεῖς καὶ αἱ ὁποῖαι τῶ ὄντι δὲν ἤθελον εἶσθαι ὀλίγα ἢ οὔτε εὐκαταφρόνητοι, θέλουσιν

ἀναβληθῆ καὶ ἴσως θέλουσιν ἐμποδισθῆ διόλου. Τὸ δὲ χειρότερον εἶναι ὅτι αἱ Μεγάλαι Δυνάμεις τῆς Εὐρώπης, ἀπὸ τὰς ὁποίας καμμία δὲν εἶναι ἐχθρὰ τῆς Ἑλλάδος..., θέλουσι πληροφορηθῆ ὅτι οἱ Ἕλληνες δὲν εἶναι ἱκανοὶ νὰ διοικηθῶσιν ἀφ' ἑαυτῶν ».

Ἐὸ Βύρων ἐφθασε τὴν 24 Δεκεμβρίου 1823 εἰς Μεσολόγγιον. « Σὲ ἀναμένομεν, ὅπως αἱ χελιδόνες ἀναμένουν τὴν μητέρα των », ἀνεφώνησαν οἱ Ἕλληνες. Ἐὸ μέγας φιλέλληνας ἔθεσεν εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ Μαυροκορδάτου ὑπὸ τύπον δανείου ὅσα χρήματα εἶχε φέρει μετ' ἑαυτοῦ καὶ προσέλαβεν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν του 500 Σουλιώτας, οἱ ὁ-

ποῖοι μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἀρχηγοῦ των Μπότσαρη περιεφέροντο εἰς τὸ Μεσολόγγιον ἄνευ ἀρχηγοῦ καὶ προσεπάθησε, νὰ συνηθίσῃ αὐτοὺς εἰς τὴν εὐρωπαϊκὴν πειθαρχίαν. Ἐνῶ δὲ μετὰ ζέσεως εἰργάζετο πρὸς καταρτισμὸν στρατοῦ, ὑπέστη τὴν πρώτην προσβολὴν τῆς ἀσθενείας (3 Σεπτεμβρίου), τὸ δὲ νοσηρὸν κλῆμα τοῦ Μεσολογγίου καὶ αἱ νέαι συνθῆκαι τοῦ βίου ἐπεδείνωσαν τὴν κατάστασίν του καὶ ἀπέθανε τὴν 7 Ἀπριλίου 1824.

Ὁ θάνατός του ἐθεωρήθη ἔθνικὸν πένθος. Οἱ Ἕλληνες δὲν ἐλησμόνησαν τὸν ἄνδρα, ὁ ὁποῖος ἐθυσίασε δι' αὐτοὺς τὸν πολύτιμον χρόνον του, τοὺς πόρους καὶ τέλος τὴν ζωὴν του. Ὁ Σπυρίδων Τρικούπης, ὁ ἱστορικὸς τῆς Ἐπαναστάσεως, συνέταξε τὸν ἐπικήδειόν του, ὁ δὲ Σολωμὸς ἀφιέρωσεν ὀλόκληρον ᾠδὴν εἰς τὸν θάνατόν του, τῆς ὁποίας ἡ ἀρχὴ εἶναι :

Λευτεριά, γιὰ λίγο πάψε
νὰ χτυπᾷς μὲ τὸ σπαθί,
τώρα σίμωσε καὶ κλάψε
εἰς τοῦ Μπαίρον τὸ κορμί.



ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ'

ΔΕΥΤΕΡΑ ΦΑΣΙΣ ΤΟΥ ΑΓΩΝΟΣ -- Η ΛΥΣΙΣ

Ι. Η ΕΠΕΜΒΑΣΙΣ ΤΟΥ ΜΕΧΜΕΤ ΑΛΗ

Ο ΝΕΟΣ ΚΙΝΔΥΝΟΣ

Τὰ θλιβερά γεγονότα τῶν ἐμφυλίων πολέμων ἐπεσκίασαν σοβαρῶς τὰ λαμπρά ἑλληνικά κατορθώματα τῶν ἐτῶν 1822 - 1823 κατὰ ξηρὰν καὶ θάλασσαν. Οἱ εὐρωπαϊκοὶ λαοί, οἱ ὅποιοι μὲ πολὺν ἐνθουσιασμόν καὶ στοργὴν παρηκολούθουν τοὺς ἥρωισμούς τῶν ἐπαναστατῶν, ἤρχισαν νὰ ἀπογοητεύωνται καὶ νὰ πιστεύουν ὅτι οἱ "Ἕλληνες δὲν ἦσαν ἱκανοὶ νὰ αὐτοδιοικηθοῦν. "Ὅλα δὲ αὐτὰ συνέβαινον, καθ' ἣν στιγμὴν ἀκόμη ὁ Ἄγων δὲν εἶχε κριθῆ καὶ ἐπέκειτο μάλιστα κατὰ τῆς Ἑλλάδος κίνδυνος σοβαρώτατος, ὁ ὁποῖος ἐπρόκειτο νὰ ὀδηγήσῃ τὴν Ἐπανάστασιν εἰς τὸ κρισιμώτερόν της στάδιον.

Ἡ Πύλη δηλαδὴ εἶχε πεισθῆ ὅτι ἀπετύγχανον συστηματικῶς αἱ ἀπὸ ξηρᾶς ἐπιθέσεις κατὰ τῆς Ἑλλάδος, ἐφόσον ὁ ἑλληνικὸς στόλος ἦτο κύριος τῆς θαλάσσης. Ἐσκέφθη λοιπὸν νὰ ἀλλάξῃ σχέδιον, νὰ συντρέψῃ δηλαδὴ πρῶτον τὸν ἑλληνικὸν στόλον. Πρὸς τοῦτο ἔπρεπε νὰ καταληφθοῦν αἱ ναυτικαὶ νῆσοι Ὑδρα, Σπέτσαι, Ψαρά, καθὼς καὶ ἡ Σάμος καὶ ἡ Κῆσος.

Ἄλλ' εἶχε γίνεи φανερόν ὅτι αἱ δυνάμεις τῆς Πύλης δὲν ἐξήρκουν πρὸς τοῦτο. Ὁ ὑπερήφανος Μαχμούτ ὑπεχρεώθη νὰ ζητήσῃ τὴν συνδρομὴν τοῦ ὑποτελοῦς του Μεχμέτ Ἄλη, πασᾶ τῆς Αἰγύπτου, ὁ ὁποῖος εἶχε δημιουργήσει ἐκεῖ αὐτόνομον κράτος, εἶχεν ὀργανώσει στρατὸν κατὰ τὸ εὐρωπαϊκὸν σύστημα καὶ διέθετεν ἀξιόλογον ναυτικὴν δύναμιν.

Ὁ Μεχμέτ Ἄλης (1759 - 1849) ἦτο, ὅπως καὶ ὁ Ἄλης τῶν Ἰωαννίνων, δημιούργημα τῶν πολυταράχων ἐκείνων καιρῶν, ἀλλὰ νοῦς πολὺ φωτεινότερος καὶ ὀργανωτικώτερος. Ἀλβανικῆς ἐπίσης καταγωγῆς, ἐγεννήθη εἰς τὴν Μακεδονίαν, ἐστρατολογήθη νεώτατος ὑπὸ τῶν Τούρ-

κων καὶ ἐστάλη εἰς τὴν Αἴγυπτον κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ναπολεοντείου ἐκστρατείας. Ἐπωφεληθεὶς ἀπὸ τὰς μεταξὺ Τούρκων πασάδων καὶ Μαμελούκων μπέδων ξιδίας, ἀπέκτησε δύναμιν. Τὸ 1811 ἀνεγνωρίσθη ὑπὸ τῆς Πύλης ὡς πασᾶς τῆς Αἰγύπτου, ἐγένιν ἀδιαφιλονίκητος κύριος τῆς κοιλάδος τοῦ Νείλου καὶ κατέσφαξε τοὺς Μαμελούκους μπέδες. Ὁ Ἄλῆς πρῶτος ἐκ τῶν Ἀνατολιτῶν κατενόησε τὴν ἀναπλαστικὴν δύναμιν τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ καὶ ὠργάνωσε στρατὸν καὶ στόλον κατὰ τὸ εὐρωπαϊκὸν σύστημα, μεταχειρισθεὶς ἰδίως Γάλλους ἀξιωματικούς ὡς ὄργανωτάς.

Τὸν Μάρτιον τοῦ 1824 συνήφθη συμφωνία μεταξὺ τῆς Πύλης καὶ τοῦ Μεχμέτ Ἄλῆ, διὰ τῆς ὁποίας ἡ Κρήτη καὶ ἡ Κύπρος παρεχωροῦντο εἰς τὸν Αἰγύπτιον πασᾶν, ὡς ἀνταμοιβὴ τῆς συνδρομῆς του εἰς τὸν ἀγῶνα ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων. Ὁ σουλτᾶνος διῶρισεν ἀμέσως διοικητὴν τῆς Πελοποννήσου τὸν θετὸν υἱὸν τοῦ Μεχμέτ Ἰμπραήμ, ὁ ὁποῖος ἐμελλε νὰ ὀδηγήσῃ τὴν αἰγυπτιακὴν ἐκστρατείαν. Τὸ σχέδιον ἦτο: ὁ ἠνωμένος στόλος νὰ καταλάβῃ τὰς ναυτικὰς νήσους, οἱ Αἰγύπτιοι νὰ ἀποβιβασθοῦν εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ οἱ Τούρκοι πασᾶδες νὰ προσβάλουν τὴν Στερεάν Ἑλλάδα.



Μεχμέτ Ἄλῆς

Ἡ κατάστασις τῆς Ἑλλάδος ἦτο εὐνοϊκὴ διὰ τοὺς ἐχθρούς. Ἡ Κυβέρνησις Κουντουριώτου εἶχε παραμελήσει τὴν στρατιωτικὴν παρασκευὴν, ἀφοῦ ἐσπατάλησε τὰ χρήματα τοῦ ἀγγλικοῦ δανείου κατὰ μέγα μέρος εἰς φατριαστικὰς ἀνάγκας. Ἐνῶ οἱ κυβερνῶντες ἰσχυρίζοντο ὅτι εἶχον 12 χιλ. στρατιώτας, κατὰ τὴν κρίσιμον στιγμὴν εὐρέθησαν πολὺ ὀλίγοι, μόλις 3 χιλιάδες, καὶ αὐτοὶ κακῶς παρεσκευασμένοι. Ἐπίσης ὁ ἑλληνικὸς στόλος δὲν ἦτο εἰς θέσιν νὰ κινηθῇ, λόγῳ ἐλλείψεως χρημάτων.

Η ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΤΩΝ ΨΑΡΩΝ (20 ΙΟΥΝΙΟΥ 1824)

Πρώτοι ἐξεστράτευσαν οἱ Αἰγύπτιοι. Ὁ ἄγριος Ἀλβανὸς **Χουσεῖν** πασᾶς κατέπνιξεν εἰς τὸ αἷμα τὴν ἐπανάστασιν τῆς Κρήτης, θανάτωσας διὰ τοῦ καπνοῦ 370 γυναικόπαιδα ἐντὸς σπηλαίου παρὰ τὸ **Μελιδόνι**. Μετὰ τὴν ἐπιτυχίαν αὐτὴν οἱ Αἰγύπτιοι ἀπεβίβασαν στρατὸν εἰς τὴν Κάσον καὶ κατέστρεψαν αὐτὴν (7-8 Ἰουνίου).

Ἄφ' ἐτέρου, ὁ ναύαρχος τοῦ σουλτάνου **Χοσρέφ** ἐξεπλήρωσε τὴν παραγγελίαν τοῦ αὐθέντου του, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἀπαιτήσει τὴν καταστροφὴν τῶν Ψαρῶν. Οἱ Ἕλληνες εἶχον ὀργανώσει κακῶς τὴν ἄμυναν τῆς νήσου. Διέπραξαν τὸ ὀλέθριον σφάλμα νὰ ἀμυνθοῦν ἐπὶ τῆς ξηρᾶς, καταδικάζοντες εἰς ἀπραξίαν τὸν στόλον των. Ἀπὸ τὰ περισσότερα μάλιστα πλοῖα εἶχον ἀφαιρέσει τὰ πηδάλια κατ' ἀπαίτησιν τῶν 1.200 Θεσσαλῶν καὶ Μακεδόνων πολεμιστῶν, οἱ ὁποῖοι εὗρισχοντο εἰς τὴν νῆσον.

Ἰσχυρὰ τουρκικὴ δύναμις ἀπὸ 176 πολεμικὰ καὶ φορτηγὰ πλοῖα ἐνεφανίσθη πρὸ τῆς νήσου μὲ 12 χιλ. πληρώματα πρὸς ἀποβίβασιν.

Ἡ ἀπόβασις τῶν Τούρκων ἐπέτυχε μετὰ δεινὸν κανονιοβολισμόν. Οἱ ὑπερασπισταὶ τῆς νήσου αἰφνιδιασθέντες ἔδειξαν ἐξαιρετικὴν ἀνδρείαν, ἀλλ' ἠναγκάσθησαν νὰ ἀγωνισθοῦν χωρισμένοι καὶ διὰ τοῦτο ἔπαθον μεγάλην καταστροφὴν. Πολλοὶ ἐσφάγησαν, ἄλλοι ἐρρίφθησαν εἰς τὴν θάλασσαν. Πολλοὶ εἰσῆλθον εἰς τὸ τεῖχος, τὸ ὁποῖον ὑπερέκειτο τῆς πόλεως, καὶ ἐκεῖ ἀπεφάσισαν νὰ ἀμυνθοῦν. Οἱ Τούρκοι, ἀφοῦ κατέλαβον τὴν πόλιν, προσέβαλον τὸ τεῖχος. Δύο ἡμερονύκτια ἀνέστησαν γενναίως οἱ ὑπερασπισταί, ἀλλ' ὅταν ἐκ τοῦ σφοδροῦ κανονιοβολισμοῦ κατεστράφη ἡ δεξαμενὴ τοῦ ὕδατος, οἱ ἐγκλειστοὶ ἀπεφάσισαν νὰ ἀποθάνουν ἥρωικῶς. Ἐντὸς τοῦ τείχους ὑπῆρχε σπήλαιον, τὸ ὁποῖον ἐχρησίμευεν ὡς πυριτιδαποθήκη καὶ καταφύγιον οἰκογενειῶν. Τὴν τρίτην λοιπὸν ἡμέραν, ὅταν οἱ Τούρκοι ἤρχισαν νὰ ἀνέρχωνται τὸ τεῖχος, ἀνύψωσαν ἐπ' αὐτοῦ λευκὴν σημαίαν, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἔγραψαν: « Ἐλευθερία ἢ θάνατος », καὶ ἔθεσαν πῦρ εἰς τὴν πυριτιδαποθήκην. Ἡ νῆσος ὀλόκληρος ἐσεισθη, τὰ τεῖχη ἀνετράπησαν καὶ ὑπὸ τὰ ἐρείπια αὐτῶν ἐτάφησαν ὅλοι οἱ ἐντὸς τοῦ σπηλαίου καὶ μετ' αὐτῶν οἱ ἐφορμήσαντες ὑπερδισχίλιοι ἐχθροί.

Ὁ ἀπολογισμὸς τῆς καταστροφῆς τῆς ἥρωικῆς νήσου ὑπῆρξε πολὺ θλιβερός. Σχεδὸν ὅλοι οἱ ἄρρενες κάτοικοι καὶ τὸ πλεῖστον τῶν

γυναικοπαίδων μετὰ τῶν Χίων προσφύγων κατεσφάγησαν. Ἐκατοντάδες δὲ κεφαλῶν καὶ ὠτων ἐξετέθησαν μετὰ πομπῶν ἐπιγραφῶν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ὑπολογίζουν ὅτι ἐκ τῶν 7 χιλ. Ὑαριανῶν, οἱ ἡμίσεις μόνις ἐσώθησαν, ἐκ δὲ τῶν 20 χιλ. προσφύγων, πλεόν τῶν 15 χιλ. ἐσφάγησαν ἢ ἐπωλήθησαν ὡς δοῦλοι. Ὁ στόλος τῆς νήσου σχεδὸν ὀλόκληρος περιῆλθεν εἰς χεῖρας τῶν Ὀθωμανῶν, ἐκτὸς 16 μόνον βρικίων καὶ 6 πυρπολικῶν. Οἱ περισσθέντες Ὑαριανοὶ διεσκορπίσθησαν εἰς διάφορα μέρη: Μονεμβασίαν, Αἴγινα κτλ. Νεκρική σιγή ἐβασίλευεν εἰς τὴν ἐνδοξὸν νῆσον. Ἡ τραγικὴ καταστροφὴ τῶν Ὑαρῶν ἦτο δεινὸν πλήγμα κατὰ τῆς Ἐπαναστάσεως. Ὁ ποιητὴς Σολωμὸς, εἰς τὸ γνωστὸν ἐπιγράμμα τοῦ «Ἡ καταστροφὴ τῶν Ὑαρῶν», δίδει εἰκόνα τῆς φρικτῆς καταστροφῆς τῆς ἡρωικῆς νήσου:

«Στῶν Ὑαρῶν τὴν ὀλόμαυρη ράχη
περπατώντας ἡ Δόξα μονάχη,
μελετᾷ τὰ λαμπρὰ παλληκάρια,
καὶ στὴν κόμη στεφάνι φορεῖ,
γινωμένο ἀπ' ὀλίγα χορτάρια,
ποῦχαν μείνει στὴν ἔρημη γῆ».

ΤΑ ΚΑΤΟΡΘΩΜΑΤΑ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΣΤΟΛΟΥ – ΜΙΑΟΥΛΗΣ

Αἱ καταστροφαι αὐταὶ ἦσαν ἀσυγχώρητοι, διότι μετ' ὀλίγον ἀπεδείχθη ὅτι ἡ Ἑλληνες, ἐγκαίρως κινούμενοι, ἠδύνατο νὰ προλάβουν αὐτάς. Ἡ Κυβέρνησις ἔδωκεν εἰς τοὺς Νησιώτας μέρος τοῦ ἀγγλικοῦ δανείου, τοιοῦτοτρόπως δὲ κατάρθρωσεν ὁ στόλος νὰ ἐξοπλισθῆ καὶ νὰ πλεύσῃ κατὰ τοῦ ἐχθροῦ. Τότε ἤρχισε σφοδρὰ πάλη μεταξὺ τῶν δύο στόλων καὶ ἀπὸ τοῦ Ἰουλίου μέχρι τέλους Νοεμβρίου 1824 διεξήχθησαν αἱ σημαντικώτεραι ἀπὸ τακτικῆς ἐπόψεως κατὰ θάλασσαν ἐπιχειρήσεις τῆς Ἐπαναστάσεως.

Ὁ ἑλληνικὸς καὶ ὁ τουρκοαιγυπτιακὸς στόλος ἐπάλαισαν περὶ τῆς Σάμου, τὴν ὁποίαν ἤθελον, συμφώνως πρὸς τὸ σχέδιον τῆς Πύλης, νὰ καταστρέψουν οἱ Τουρκοαιγύπτιοι. Ὁ ἀγὼν διεξήχθη εἰς τρεῖς φάσεις. Κατ' ἀρχὰς ὁ ἑλληνικὸς στόλος, παρεντεθεὶς εἰς τὸν μεταξὺ Σάμου καὶ Μ. Ἀσίας πορθμὸν, ἠμπόδισε τὸν Χορσέφ νὰ ἀποβιβάσῃ εἰς

τὴν Σάμον τὸν τουρκικὸν στρατὸν τὸν συναθροισθέντα ἐπὶ τῆς ἀσιατικῆς παραλίας. Ναύαρχος τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου ἦτο ὁ **Σαχτούρης**. Ἐκεῖ, ἀπὸ τῆς 31 Ἰουλίου μέχρι τῆς 5 Αὐγούστου, συνήφθησαν πολλαὶ συμπλοκαί, κατὰ τὰς ὁποίας ἐφάνη πάλιν ἡ ὑπεροχὴ τῶν ἑλληνικῶν πληρωμάτων. Τέσσαρες φορές ὁ ὑπὸ τὸν Χοσρέφ τουρκικὸς στόλος ἐφόρμησε, διὰ νὰ διασπάσῃ τὸν ἑλληνικὸν κλοιὸν καὶ νὰ ἀποβιβάσῃ



Ἄνδρας Μιαούλης (1769 - 1835)

τὰ στρατεύματά του εἰς τὴν Σάμον, καὶ συνήφθησαν τέσσαρες ναυμαχίαι, κατὰ τὰς ὁποίας οἱ Τούρκοι ἀπεκρούσθησαν κατησχυμμένοι καὶ μὲ σημαντικὰς ἀπωλείας. Ὁ Κανάρης ἔκαυσε μίαν φρεγάταν· ὁ δὲ Ὑδραῖος **Βατικιώτης** καὶ ὁ Σπετσιώτης **Ματρόζος** δύο μικρότερα πλοῖα. Ὁ Χοσρέφ ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ εἰς Κῶ, ἀναμένων τοὺς Αἰγυπτίους. Τὴν 20 Αὐγούστου κατέπλευσεν ὁ ὑπὸ τὸν Ἰμπραήμ αἰγυπτιακὸς στόλος καὶ ἠνώθη μετὰ τοῦ τουρκικοῦ βορείως τῆς Ἀλικαρνασσοῦ (Βουδρούμι). Ὁ ἠνωμένος ἐχθρικός στόλος ἀπέτελεσε τεραστίαν δύναμιν ἐκ 300 φορτηγίδων, 40 βρικίων, 25 κορβετῶν, 20 φρεγατῶν καὶ 1 πλοίου τῆς γραμμῆς, τὸ ὁποῖον ἔφερε τὴν σημαίαν τοῦ Χοσρέφ, μὲ 2.500 τηλεβόλα καὶ 30 χιλ. στρατὸν. Ἀλλὰ καὶ ὁ ἑλληνικὸς στόλος, ἐνισχυθεὶς διὰ τῆς ἀφίξεως τῆς πρώτης μοίρας τῆς Ὑδρας ὑπὸ τὸν Μιαούλην καὶ συγκεντρωθεὶς μεταξὺ Λέρου, Λειψοῦς καὶ Πάτμου, ἠρίθμει 70 πλοῖα μὲ 850 τηλεβόλα καὶ 5 χιλ. ναύτας. Ἐρχισε τότε σειρά συγκρούσεων.

Ὁ Ἄνδρας Μιαούλης (1769 - 1835) ἐγεννήθη κατὰ πᾶσαν πιθανότητα εἰς τὰ Φύλλα τῆς Χαλκίδος, ὁπότεν ἠναγκάσθη νὰ καταφύγῃ εἰς Ὑδραν, τὴν πατρίδα τῆς μητρὸς του, καὶ πιθανῶς μετέβαλε τὸ ὄνομά του

Βῶκος εἰς Μιαούλην. Ἐκ παιδικῆς ἡλικίας ἐξεδηλώθη ἢ πρὸς τὰ ναυτικά ἰδιοψύια του καὶ μόλις 17ετῆς ἔγινε κυβερνήτης ἐμπορικοῦ, ἀποκτήσας ση-
μαντικὴν περιουσίαν διὰ ριψοκινδύνων ἐπιχειρήσεων. Κατὰ τοὺς Ναπολε-
οντείουσ πολέμους, ὅτε ἡ Ἀγγλία ἀπέκλεισε τοὺς λιμένας τῆς Ἰσπανίας, ὁ Μιαούλης εἰσέπλευσεν εἰς τὰ Γάδαιρα μετὰ μεγάλου φορτίου σίτου. Ἀλλὰ συλληφθεὶς κατὰ τὸν ἔκπλουν ὠδηγήθη πρὸ τοῦ ναυ-
άρχου Νέλσωνος, ὁ ὁποῖος ἐκτιμήσας τὴν γενναιότητα καὶ τὴν παρρησίαν του ἐχάρισεν εἰς αὐτὸν τὴν ζωὴν. Μετὰ τὴν ἔκρηξιν τῆς Ἐπαναστάσεως ὁ Λάζαρος Κουντουριώτης, ὁ ἐξέχων πρόκριτος τῆς Ὑδρας, ἀνεγνώρισεν εἰς αὐτὸν τὸν ἄριστον ἀρχηγὸν τοῦ κατὰ θάλασσαν πολέμου. Οὕτως ἀπὸ τοῦ δευτέρου ἔτους τοῦ Ἀγῶνος ὁ Μιαούλης ἀντικατέστησε τὸν Ἰάκωβον Τομπάζην ὡς ναύαρχος τῆς Ὑδρας καὶ ταχέως ἀπέβη ὁ κατ' οὐσίαν ναύαρχος τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου.

ἀνδρείας μιαούλην

Ἡ ὑπογραφή τοῦ Μιαούλη

Τὴν 24 Αὐγούστου πρῶτοι οἱ Ἕλληνες ἀνήχθησαν εἰς ἀναζήτη-
σιν τοῦ ἐχθροῦ καὶ ἤλθον εἰς ἐπαφὴν πρὸς αὐτὸν πρὸ τῆς Ἀλικαρ-
νασσοῦ. Ἡ δύναμις αὐτὴ ἀνήρχετο εἰς 24 ἑλληνικὰ πολεμικὰ συνο-
δεύοντα 6 πυρπολικά. Ἐκπληκτοὶ καὶ περιεργοὶ οἱ Εὐρωπαῖοι ἀξιω-
ματικοὶ τοῦ Ἰμπραήμ παρετήρουν τὰ προπορευόμενα τοῦ ἑλληνικοῦ
στόλου πυρπολικά καὶ ὁ Χοσρέφ, ὁ ὁποῖος ἤδη εἶχε λάβει πείραν αὐ-
τῶν, εὐρῶν πρόφασιν τὴν βλάβην τῆς κεραίας του, ἐζήτησεν ἄσυλον
ὑπὸ τὰ τηλεβόλα τῆς Ἀλικαρνασσοῦ. Ἀλλ' οἱ Αἰγύπτιοι δὲν ἐταρά-
χθησαν καὶ ἐδέχθησαν τοὺς Ἕλληνας μὲ σφοδρὸν κανονιοβολισμὸν.
Οἱ δύο ὁμοῦ στόλοι ἐχωρίσθησαν χωρὶς σημαντικὰς βλάβας.

Τὴν 28 Αὐγούστου συνητήθησαν οἱ δύο στόλοι παρὰ τὰ Τσα-
ταλα πρὸς βορρᾶν τῆς Ἀλικαρνασσοῦ καὶ συνήφθη μία τῶν ἀξιο-
λογωτάτων ναυμαχιῶν τοῦ ἑλληνικοῦ Ἀγῶνος, ἡ λεγομένη Ναυ-
μαχία τοῦ Γέροντα, ἐκ τοῦ ὄρου οὗ ὁποῖος κεῖται πρὸς
βορρᾶν τῆς Ἀλικαρνασσοῦ. Τέσσαρα πυρπολικά περιεκύκλωσαν αἰ-
γυπτιακὸν βρικόιον καὶ περιέβαλον αὐτὸ διὰ τῶν φλογῶν. Ἀλλὰ τὸ
πλήρωμα τοῦ βρικόιου κατάρθρωσε νὰ ἐπομακρύνῃ τὸν κίνδυνον, ἐνῶ
τὰ πυρπολικά ἐκάησαν ἀνωφελῶς. Οἱ Αἰγύπτιοι τότε ἐρρίφθησαν ἀ-
λαλάζοντες κατὰ τῶν Ἑλλήνων. Ἀλλ' ὅταν δύο ὕδραϊκὰ πυρπολικά,
τοῦ Παιπαντώνη καὶ τοῦ Βατικιώτη, περιέβαλον καὶ ἀνέφλεξαν μίαν τυ-
νησιακὴν φρεγάταν, πανικὸβλήτοι οἱ ἐπιτιθέμενοι ἔσπευσαν νὰ ζητήσουν

ἀσφάλειαν εἰς τὴν Ἀλικαρνασσὸν καὶ εἰς τὴν Κῶ. Ἡ ἀναπτυχθεῖσα δὲ μεταξύ τοῦ Χοσρέφ καὶ τοῦ Ἰμπραήμ ἀντίζηλία παρέλυσεν τὴν ἐνεργητικότητά των.



Ἀκρότιφρον
τῆς ναυαρχίδος Μιαούλης

Τέλος, οἱ Τοῦρκοι ἀπηλίπισθησαν ὅτι θὰ ἠδύναντο νὰ ἐπιτύχουν ἀπόβασιν εἰς τὴν Σάμον καὶ καταστροφὴν τῆς νήσου καὶ ἀπεφάσισαν νὰ ἐγκαταλείψουν τὴν ἐπιχείρησιν. Καὶ ὁ μὲν Χοσρέφ ἐπέστρεψεν εἰς τὸν Ἑλλήσποντον, ὁ δὲ Ἰμπραήμ ἐστράφη πρὸς τὴν Κρήτην. Ἄλλ' ὁ Μιαούλης παρηκολούθησε καὶ προσέβαλε τὸν αἰγυπτιακὸν στόλον παρὰ τὸ Ἡράκλειον. Ὁ αἰγυπτιακὸς στόλος διεσκορπίσθη καὶ ἡ ἐπελθοῦσα θύελλα ἐπροξένησε μεγάλην σύγχυσιν. Πολλὰ πλοῖα ἐναυάγησαν, ὀλίγα περιέπεσαν εἰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων. Ὁ Ἰμπραήμ ὅμως κατώρθωσε νὰ φθάσῃ εἰς Σούδαν μετὰ τοῦ κυρίου ὄγκου τοῦ στόλου του. Ἀλλὰ καὶ ὁ ἑλληνικὸς στόλος ἐδοκιμάσθη πολὺ. Ὁ Μιαούλης ἐθεώρησε τὴν ἐκστρατείαν λήξασαν, πείσας ἑαυτὸν ὅτι οἱ Αἰγύπτιοι θὰ ἀνέστελλον τὰς ἐπιχειρήσεις κατὰ τὸν χειμῶνα καὶ ὁ στόλος ἐπέστρεψεν εἰς τὰ ἴδια.

Ο ΙΜΠΡΑΗΜ ΑΠΟΒΙΒΑΖΕΤΑΙ ΕΙΣ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΝ

Ὁ Ἰμπραήμ, ἀφοῦ ἔλαβε νέας ἐπικουρίας ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον, ἀνήχθη αἰφνης ἀπὸ τὴν Σούδαν καὶ τὴν 12 Φεβρουαρίου 1825 ἀπεβίβασεν ἄνευ ἀντιστάσεως εἰς τὴν Μεθώνην τῆς Πελοποννήσου 4 χιλ. πεζοὺς καὶ 500 ἵππεῖς μετὰ ἰσχυροῦ πυροβολικοῦ. Ὁ Ἰμπραήμ ἐνήργησε δραστηρίως. Ὁ στρατὸς του ἐξηπλώθη ἐπὶ τῆς μεσσηνιακῆς χερσονήσου, ἀφοῦ δὲ κατέλαβε τὴν Κορώνην, ἐτράπη κατὰ τῶν δύο φρουρίων τοῦ Ναυαρίνου: τοῦ Νεοκάστρου καὶ τῆς Πύλου, τὰ ὅποια εἶχον ἀνεπαρκεῖς φρουράς.

Δυστυχῶς, ἡ κυβέρνησις Κουντουριώτου, ὅπως εἴπομεν, εἶχε παραμελήσει τὰ πάντα. Οὔτε στρατὸς ὑπῆρχεν, οὔτε ἀξία λόγου παρασκευή. Οἱ 3 χιλιάδες στρατιῶται, ὅταν ἤλθον εἰς σύγκρουσιν με

τὸν στρατὸν τοῦ Ἰμπραήμ παρὰ τὴν θέσιν Κε μ μ ὕ δ ι, διακοπίσθησαν.

Ὁ Ἰμπραήμ ἐπετέθη κατὰ τῶν δύο φρουρίων τοῦ Ναυαρίνου. Οἱ Ἕλληνες εἶχον τὴν ἀτυχῆ ἔμπνευσιν νὰ ἀποβιβάσουν στρατὸν ἐξ 800 ἀνδρῶν μετὰ τινων τηλεβόλων εἰς τὴν νῆσον Σ φ α κ τ η ρ ί α ν, ἡ ὁποία φράσσει τὴν εἴσοδον τοῦ ὄρμου. Τινὲς ἐκ τῶν ἐγκριτωτέρων ἀνδρῶν ἦσαν μεταξὺ τῶν ὑπερασπιστῶν τῆς νήσου.

Ὁ αἰγυπτιακὸς στόλος μετὰ ἰσχυρὸν βομβαρδισμόν ἀπεβίβασε χιλιάδας τινὰς Ἀράβων καὶ τότε ἤρχισεν ἐπὶ τῆς Σφακτηρίας πάλῃ, ὁμοία πρὸς ἐκείνην, τὴν ὁποίαν περιέγραψεν ὁ Θουκυδίδης μετὰ τῶν Ἀθηναίων καὶ Σπαρτιατῶν κατὰ τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον.

Οἱ Ἕλληνες ἐφονεύθησαν ἢ ἠχμαλωτίσθησαν. Ὁ Τσαμαδός, ὁ Ἀναγνωσταρᾶς καὶ ὁ Ἰταλὸς φιλέλλην Σανταρόζας ἔπεσαν, οἱ δὲ Μαυροκορδάτος καὶ Σαχτούρης μόλις διεσώθησαν ἐπὶ τοῦ πάρωνος τοῦ Τσαμαδοῦ Ἀρ ε ω ς, ὁ ὁποῖος διέσχισεν

ὑπὸ δραματικῆς πραγματικῆς συνθήκας τὸν αἰγυπτιακὸν στόλον. Ἐνῶ ἐπεχειρεῖ νὰ διαφύγῃ, εὐρέθῃ περικυκλωμένος ὑπὸ πλήθους φρεγατῶν καὶ ἄλλων μεγάλων καὶ μικρῶν ἐχθρικῶν πλοίων καὶ ἐδέχετο τὰ συγκεντρωμένα των πυρὰ. Ἄλλ' ἡ ἰκανότης τοῦ διοικητοῦ του Βώκου καὶ ἡ ἀφοσίωσις τῶν πληρωμάτων, τὰ ὁποῖα εἶχον ἀναβιβάσει ἀπὸ τοῦ εἰκονοστασίου τοῦ πλοίου τὴν εἰκόνα τῆς Παναγίας εἰς τὸ κατὰστρωμα καὶ ἐτέλεσαν τελευταίαν δέησιν διὰ τὴν σωτηρίαν των, ἔφερε τὴν ἐπιχείρησιν εἰς αἰσιον τέλος. Ὅταν τὰ αἰγυπτιακὰ πλοῖα εἶχον πλησιάσει τὸν « Ἄρην » εἰς ἀπόστασιν βολῆς



Ὁ Ἰμπραήμ

πιστολίου καὶ ἦσαν ἔτοιμα νὰ ἐπιβιβάσουν εἰς αὐτὸν ἄνδρας, οἱ ἥρωικοὶ ναῦται διέταξαν δύο ἐκ τῶν πλέων ἡλικιωμένων νὰ σταθοῦν μετὰ τὰς γεμάτας πιστόλας τῶν πρὸ τῆς πυριτιδαποθήκης καὶ νὰ θέσουν πῦρ εἰς αὐτήν, εὐθὺς μόλις ἴδουν ὅτι ὁ ἐχθρὸς κατῶρθωσε νὰ πατήσῃ εἰς τὸ κατὰστρωμα τοῦ πλοίου. Τὸ γεγονός αὐτό, τὸ ὁποῖον οἱ ἐχθροὶ ἀντελήφθησαν, καθὼς καὶ ἡ τυχαία ἀνάφλεξις ἐνὸς ἐκ τῶν πλοίων τῶν, ἐπροκάλεσε σύγχυσιν καὶ ταραχήν εἰς τὸν ἐχθρικὸν στόλον, τῆς ὁποίας ἐπιφεληθεῖς ὁ « Ἄρης » κατῶρθωσε νὰ διαφύγῃ, διάτρητος ἀπὸ τὰς σφαίρας, χωρὶς κατάρτια, καὶ μετὰ ὀλίγας σχετικῶς ἀπωλείας. Δύο ναῦται ἐφονεύθησαν καὶ ἑπτὰ ἐπληγώθησαν. Τὰ δύο φρούρια τῆς Πύλου ἐσυνθηκολόγησαν μετὰ ἰσχυρὸν βομβαρδισμόν.

Ἐξ ἀφορμῆς τῶν ἀτυχημάτων αὐτῶν ἐτέθη εἰς κίνησιν ὁ ἑλληνικὸς στόλος, ὁ ὁποῖος ἐπετέλεσε σειρὰν ἀξιολόγων κατορθωμάτων, χωρὶς ὅμως νὰ κατορθώσῃ νὰ μεταβάλλῃ τὴν κατάστασιν.

ΚΑΤΟΡΘΩΜΑΤΑ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΣΤΟΛΟΥ

Μοῖρα ἀποτελουμένη ἀπὸ 11 πολεμικὰ καὶ 5 πυρπολικὰ ὑπὸ τὸν Μιαούλην παρέπλεε τὰ παρὰ τὴν Μεθώνην καὶ Κορώνην πελοποννησιακὰ παράλια, διὰ νὰ προσβάλλῃ τὸν στόλον τοῦ Ἱμπραήμ, ὁ ὁποῖος μετέφερε στρατεύματα καὶ ἐφόδια ἀπὸ τὴν Σούδαν εἰς τὴν Μεθώνην. Κατὰ τὴν ἡμέραν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐσυνθηκολόγει ἡ Πύλος καὶ παρεδίδοτο εἰς τοὺς Αἰγυπτίους, ὁ Μιαούλης εἰσέπλευσεν εἰς τὸν κόλπον τῆς Μεθώνης, ὅπου εἶχον φθάσει ἀρκετὰ αἰγυπτιακὰ πολεμικὰ καὶ φορτηγά. Ἐξαπέστειλε τὰ πυρπολικὰ του τὸ ἐν κατόπιν τοῦ ἄλλου καὶ κατῶρθωσε νὰ καύσῃ μίαν μεγάλην φρεγάταν, τρεῖς κορβέτας, τρία ἄλλα μικρότερα πολεμικὰ, καθὼς καὶ τρία φορτηγά.

Τὸ ἑλληνικὸν ὅμως ναυτικὸν ἐδόξασε μετ' ὀλίγον ἀξιόλογος νίκη παρὰ τὸν Καφηρέα, ἀκρωτήριο τῆς Εὐβοίας, ἀπέναντι τῆς Ἄνδρου. Ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις εἶχε πληροφορηθῆ ὅτι μοῖρα τοῦ τουρκικοῦ στόλου ἦτο ἑτοιμὴ νὰ ἐκπλεύσῃ ἀπὸ τὰ Στενά, διὰ νὰ βοηθήσῃ τοὺς Τούρκους πασᾶδες, οἱ ὁποῖοι ἠτοιμάζοντο νὰ πολιορκήσουν τὸ Μεσολόγγιον. Ἡ δευτέρα ἑλληνικὴ μοῖρα, ἀποτελουμένη ἀπὸ 20 πολεμικὰ καὶ 8 πυρπολικὰ, ὑπὸ τοὺς ναυάρχους **Σαχτούρη** καὶ **Ἀποστόλην**, ἐξέπλευσε πρὸς συνάντησιν τοῦ ἐχθροῦ, μετὰ τοῦ ὁποῖου ἦλθεν εἰς ἐπαφὴν κατ' ἀρχὰς μεταξὺ Λήμνου καὶ Τενέδου. Ὁ τουρκικὸς στόλος

ἀπετελεῖτο ἀπὸ 3 φρεγάτας, 10 κορβέτας καὶ 38 βρίκια καὶ γολέτας καὶ ἀρκετὰ φορτηγά. Ὁ ἑλληνικὸς στόλος παρέσυρε τὸν τουρκικὸν ὑποχωρῶν μέχρι τοῦ στενοῦ μεταξὺ Ἀνδρου καὶ Εὐβοίας καὶ ἐκεῖ συνῆψε περιφημον ναυμαχίαν. Οἱ γενναῖοι πυρποληταὶ **Ματρόζος** καὶ **Μουσιὸς** ἔκαυσαν τουρκικὴν φρεγάταν τῶν 66 τηλεβόλων, τὴν ναυαρχίδα τοῦ τουρκικοῦ στόλου. Ὁλόκληρον τὸ πλήρωμά της, ἀποτελούμενον ἀπὸ 800 ἀνδρας, ἀπωλέσθη. Ἀφ' ἑτέρου ἄλλος γενναῖος πυρπολητής, ὁ **Μπούτης**, κατῴρθωσε νὰ πυρπολήσῃ μίαν κορβέταν τῶν 34 κανονίων χύσανδρον. Ὁ τουρκικὸς στόλος, πανικόβλητος, διεσκορπίσθη. Ἄλλα ἐκ τῶν πλοίων κατέφυγον εἰς τὴν Σούδαν τῆς Κρήτης καὶ ἄλλα εἰς τὸν λιμένα τῆς Καρύστου. Μία κορβέτα, καταδιωκομένη ὑπὸ δύο ἑλληνικῶν βρικίων, ἐξώκειλεν εἰς τὴν Σύρον καὶ ἐκάη. Πέντε φορτηγὰ πλήρη ἐφοδίων συνελήφθησαν. Ἡ λαμπρὰ αὕτη κατὰ θάλασσαν νίκη, ἐπανηγυρίσθη λαμπρῶς τὴν 24 Ἀπριλίου εἰς τὸ Ναύπλιον.

Ἀξιωμαθόνευτος ἐπίσης εἶναι ἡ κατὰ τῆς Ἀλεξανδρείας ἐπιχείρησις τοῦ Κανάρη, ὁ ὁποῖος ἀπεπειράθη νὰ πυρπολήσῃ τὰς παρασκευὰς τοῦ Μεχμέτ Ἀλῆ εἰς τὸν λιμένα (23 Ἰουλίου - 13 Αὐγούστου). Τὴν 23 Ἰουλίου ἀπέπλευσαν ἀπὸ τὴν Ἰδραν δύο πολεμικὰ ὑπὸ τοὺς Τομπάζην καὶ Κριεζῆν καὶ τρία πυρπολικὰ ὑπὸ τοὺς Κανάρην, Βῶικον καὶ Μπούτην. Τὴν 29 Ἰουλίου εὐρίσκοντο ἔξω τοῦ λιμένος τῆς Ἀλεξανδρείας. Τὰ πυρπολικὰ εἰσέπλευσαν ὑπὸ οὐδετέρων σημαίων, ἐνῶ τὰ πολεμικὰ περιέπλεον ἔξω, διὰ νὰ παραλάβουν ἐν καιρῷ τοὺς ναύτας τῶν πυρπολικῶν. Ὁ Κανάρης κατ' ἀρχὰς μὲ οὐριον ἄνεμον ἔπλεε πρὸς τὸ ἀνάκτορον τοῦ σατραπόου, ὅπου ἦσαν ἠγκυροβολημένα 4 φρεγάται καὶ ἡ ναυαρχίς. Ὅταν ὅμως ἐπλησίασεν, ἔπνευσεν ἐναντίος ἄνεμος καὶ ὁ Κανάρης ἠναγκάσθη νὰ στρέψῃ τὸ πυρπολικόν του πρὸς ἄλλον σωρὸν πλοίων καί, ἀφοῦ τὸ ἦναψεν, ἀπεμακρύνθη μετὰ τῶν ναυτῶν ἐπὶ τοῦ ἐφορλίου του. Ἀλλὰ τὸ πυρπολικὸν ἐκάη ἀνωφελῶς, ἕνεκα τοῦ ἐναντίου ἀνέμου. Τὰ δύο ἄλλα πυρπολικὸν ἐκάη ἀνωφελῶς, ἕνεκα τοῦ ἐναντίου ἀνέμου. Τὰ δύο ἄλλα κατῴρθωσαν νὰ ἐκπλεύσουν καὶ ἡ ἑλληνικὴ μοῖρα ἀπέπλευσεν ἄπρακτος. Τοιοῦτοτρόπως ἐκ τυχαίας μεταβολῆς τοῦ καιροῦ ἀπέτυχεν ἡ ἐξαιρετικῶς τολμηρὰ καὶ ἐπικίνδυνος κατὰ τῆς Ἀλεξανδρείας ἐπιχείρησις τοῦ Κανάρη, ἡ ὁποία, ἂν ἐπετύγχανε, θὰ εἶχε σημαντικωτάτας συνεπειὰς διὰ τὸν Ἀγῶνα. Ὅταν ὅμως ἔπλεον πρὸς τὴν Ἰδραν, συνήντησαν 5 ἐχθρικὰ πλοῖα καὶ ἔκαυσαν ἐν ἑξ αὐτῶν. Τὴν 13 Αὐγούστου ἐπανῆλθον ὅλοι σῶοι εἰς τὴν Ἰδραν.

Η ΜΑΧΗ ΕΙΣ ΤΟ ΜΑΝΙΑΚΙ -- Ο ΗΡΩΙΚΟΣ ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟΥ ΠΑΠΑΦΛΕΣΣΑ

Ἐν τῷ μεταξύ ὁ Ἰμπραήμ ἠτοιμάζετο νὰ βαδίσῃ κατὰ τῆς Τριπόλεως. Οἱ κλέφται εὐρίσκοντο εἰς ἀδυναμίαν νὰ ἀντισταθοῦν εἰς τὴν αἰγυπτιακὴν τακτικὴν καὶ ὁ Πετρόμπεης, γράφων εἰς τὸν Παπαφλέσσα, ὠνόμαζε τὸν Ἰμπραήμ Πύρρον καὶ νέον Ναπολέοντα. Παρὰ



Παπαφλέσσας (1788 - 1825)

τὴν γενικὴν κατακραυγὴν, ἡ Κυβέρνησις ἐκράτει δεσμίους εἰς τὴν Ὑδραν τοὺς Πελοποννησίους ὀπλαρχηγούς, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἀνεμένετο ἡ σωτηρία. Μόνος ὁ Παπαφλέσσας, ὁ ὁποῖος ἦτο ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν, ἀφοῦ συνεβούλευσε τὴν ἀποφυλάκισιν τῶν ἐγκα- 1825
θείρκτων, ἐτρέπη κατὰ τοῦ ἐπιδρομέως. Ἄλλὰ μετὰ τῶν 600 γενναίων του, κατόπιν ἡρωικῆς ἀντιστάσεως, ἐφρονεῦθη ὀπισθεν τῶν ταμπουρίων του παρὰ τὴν θέσιν Μανιάκι τῆς Μεσσηνίας (20 Μαΐου 1825), ὅπου προσεβλήθη ὑπὸ ὑπερτρισχιλίων πεζῶν καὶ ἰππέων Αἰγυπτίων.

Ὁ θερμουργὸς κήρυξ τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας ἔμεινε πιστὸς εἰς τὰ κηρύγματά του καὶ διὰ τοῦ ἡρωικοῦ του θανάτου ἐπεσφράγισε τοὺς μεγάλους λόγους, τοὺς ὁποίους ἀπηύθυνε πρὸς τοὺς ἀγωνιζομένους Ἕλληνας. Ἡ θυσία του ἐδίδαξε τὸν Ἰμπραήμ, ὅπως ἄλλοτε ἡ θυσία τοῦ Λεωνίδα εἰς τὰς Θερμοπύλας τὸν Ξέρξην, ὅτι δὲν ἦτο εὐκόλον ἔργον ἡ κατάπνιξις τῆς Ἐπαναστάσεως. Ἀπὸ τῆς στιγμῆς αὐτῆς οἱ Ἕλληνες ἐπίστευαν ὅτι ὁ Ἰμπραήμ καὶ ὁ στρατὸς του δὲν ἦτο ἀκατάβλητος. Ὁ

Ἰδιος ἡ Αἰγύπτιος στρατάρχης ἔμεινεν ἐκπληκτος πρὸ τῆς ἡρωικῆς θυσίας τῶν 600 παλληκαριῶν τοῦ Παπαφλέσσα καὶ ἐζήτησε νὰ ἴδῃ, ἔστω καὶ νεκρὸν, τὸν ἀρχηγόν των. Λέγουν ὅτι ὁ Ἰμπραήμ διέταξε νὰ στυλώσουν τὸ σῶμα τοῦ ἡρωικοῦ ἀρχηγοῦ εἰς ἓν δένδρον, ἀφοῦ δὲ ἀπὸ κεφαλῆς μέχρι ποδῶν ἐπεσκόπησε τὸ πτώμα τοῦ Παπαφλέσσα, ἔμεινεν ἐπὶ πολλὴν ὥραν σκεπτικὸς καὶ σιωπηλός.

ΑΠΟΦΥΛΑΚΙΣΙΣ ΤΟΥ ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗ

Δύο ἡμέρας πρὸ τῆς καταστροφῆς παρὰ τὸ Μανιάκι, ἡ Κυβέρνησις εἶχε δώσει γενικὴν ἀμνησίαν. Δοξολογία ἐτελέσθη εἰς τὸ Ναύπλιον διὰ τὴν συμφιλίωσιν καὶ ὁ Κολοκοτρῶνης ἐπευφημήθη ὑπὸ τοῦ λαοῦ καὶ διαωρίσθη δικτάτωρ μὲ εὐρυτάτην δικαιοδοσίαν. Ἄλλ' ὁ Πελοποννήσιος ὄπλαρχηγὸς δὲν κατάρθωσε νὰ ἀναχαιτίσῃ τὴν προέλασιν τοῦ Ἰμπραήμ, διότι πανταχοῦ αἱ συμπλοκαὶ ἀπέβαινον ὑπὲρ τῶν τακτικῶν. Ὁ Ἰμπραήμ εἰσῆλθεν εἰς τὴν Τρίπολιν καὶ ἐνεργῶν μετὰ ταχύτητος, ἡ ὁποία ὑπενθύμιζε πράγματι τὸν Ναπολέοντα, προήλασε κατὰ τοῦ Ναυπλίου. Κατερχόμενος τὰ ὄρεινὰ ὑψώματα τῆς Ἀρκαδίας πρὸς τὴν πεδιάδα τοῦ Ἄργους, εἶδε τὸν Ἀργολικὸν καὶ τὴν Ὑδραν: «Α! μικρὰ Ἀγγλία!», ἀνεφώνησε, «πόσον καιρὸν θὰ μοῦ διαφεύγῃ!».

Κατὰ τὴν κρίσιμον στιγμὴν ἐνεφανίσθη πάλιν ὁ Ὑψηλάντης, ὁ ὁποῖος καταλαβὼν τοὺς Μύλους τῆς Λέρνης ἀναχαιτίσει τὴν ὁρμὴν τοῦ Ἀφρικανοῦ. Ὁ Ἰμπραήμ πυρπολήσας τὸ Ἄργος ὑπεχώρησεν εἰς τὴν Τρίπολιν καὶ ἐκεῖθεν ὁρμώμενος κατέστρεψε τὴν Πελοπόννησον. Οἱ Ἕλληνες δὲν ἦσαν εἰς θέσιν νὰ ἀντιταχθοῦν εἰς μάχην ἐκ τοῦ συστάδην κατ' αὐτοῦ, ἀλλ' ἡ Πελοπόννησος δὲν ὑπετάγη, διότι οἱ ὄπλαρχηγοὶ διεξῆγον κλεφτοπόλεμον ἐπικίνδυνον διὰ τοὺς Αἰγυπτίους.

Αἱ νύκαι τοῦ Ἰμπραήμ ἐπροξένησαν βαθεῖαν αἴσθησιν εἰς τοὺς Ἕλληνας πολεμιστάς, διότι εἰς τὴν κρίσιμον στιγμὴν ἀπεδεικνύετο ἡ ὑπεροχὴ τῆς εὐρωπαϊκῆς τακτικῆς, τὴν ὁποίαν ἐπὶ μακρὸν δὲν ἤθελον νὰ ἀναγνωρίσουν. Τότε ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις διώρισε ὀργανωτὴν τακτικοῦ στρατοῦ τὸν Γάλλον συνταγματάρχην **Κάρολον Φαβιέρον**, ἄνδρα σοβαρὸν, ὑπηρετήσαντα εἰς τὸν στρατὸν τοῦ Ναπολέοντος, ὁ ὁποῖος ἀπὸ τινος εὐρίσκατο εἰς τὴν Ἑλλάδα παρακολουθῶν τὰς ἐπιχειρήσεις.

ΔΕΥΤΕΡΑ ΠΟΛΙΟΡΚΙΑ ΤΟΥ ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΥ
(15 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1825 - 11 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1826)

Κατὰ τὸ τουρκοαιγυπτιακὸν σχέδιον, τὴν ἐν Πελοποννήσῳ ἐνέργειαν τοῦ Ἰμπραήμ ἐμελλε νὰ ἀκολουθήσῃ παράλληλος δρᾶσις τῶν Τούρκων πασάδων εἰς τὴν Στερεάν. Τὸ 1825 ὁ σουλτάνος ἀνέθεσε τὴν ἐκστρατείαν κατὰ τῆς Ἑλλάδος εἰς τὸν γνωστὸν νικητὴν τοῦ Πέτα



Ὁ Κιουταχῆς

Κιουταχῆν. Μὲ τὸ ὄνομα αὐτοῦ συνεδέθησαν δύο σπουδαῖα γεγονότα τοῦ Ἀγῶνος, ἡ Πολιορκία τοῦ Μεσολογγίου καὶ ἡ περὶ τὴν Ἀκρόπολιν τῶν Ἀθηνῶν πάλη.

Ὁ Κιουταχῆς ἀναχωρήσας ἀπὸ τὰ Ἰωάννινα τὴν ἀνοίξιν τοῦ 1825, διήλασεν ἀκωλύτως τὴν Ἀκαρνανίαν καὶ τὴν Αἰτωλίαν μετὰ 20 χιλιάδων στρατοῦ, ἀποτελουμένου κατὰ τὸ 1825 πλεῖστον ἐξ Ἀλβανῶν, καὶ τὴν 15 Ἀπριλίου περιεκύκλωσε τὸ Μεσολόγγιον. Τοιοιτοτρόπως ἤρχισεν ἡ δευτέρα πολιορκία τοῦ Μεσολογγίου, ἐν ἑκ τῶν ἀξιολογωτάτων στρατιωτικῶν γεγονότων τῆς Ἐπαναστάσεως.

Τὸ Μεσολόγγιον μετὰ τὴν πρώτην πολιορκίαν εἶχεν ὀχυρωθῆ καλύτερον διὰ τῶν προσπαθειῶν τοῦ Βύρωνος καὶ τοῦ μηχανικοῦ Κοκκίνῃ. Ἀπὸ ξηρᾶς ἡ πόλις ἐπροστατεύετο ὑπὸ γαιοτοίχου καὶ τεσσάρων προμαχώνων. Ἐπίσης ὠχυρωμένα ἦσαν τὰ νησιδία τῆς λιμνοθαλάσσης, ἡ ὁποία σχηματίζεται πρὸ τῆς πόλεως. Ἐν ὅλῳ τὸ φρούριον εἶχε 48 τηλεβόλα καὶ 4 βομβοβόλα καὶ 3.000 ἐμπειροπολέμους πολεμιστάς, οἱ ὁποῖοι κατὰ τὸν Ἰούλιον ηὑξήθησαν εἰς 4.500 καὶ ἐν-

σχύοντο ὑπὸ τῶν πολιτῶν. Ἄλλ' ὑπῆρχον καὶ 12 χιλ. γυναικόπαιδα.

Ἡ πολιορκία διήρκεσεν ἀκριβῶς ἓν ἔτος καὶ παρουσίασε δύο κυρίας φάσεις. Κατὰ τοὺς πρώτους ἑπτὰ μῆνας, εἰς τὸ περιμάχητον ἐκ τῆς πρώτης πολιορκίας χωρίον, ἀπέτυχον αἱ προσπάθειαι τῶν Ἄλβανῶν τοῦ Κιουταχῆ. Οἱ πολιορκούμενοι μετὰ πίστεως καὶ καρτερίας ἀποκρούουν τὰς ἐκ τῆς ξηρᾶς ἐπιθέσεις τοῦ Ὄθωμανοῦ στρατάρχου.

Ἐπειδὴ ὅμως ἡ θέσις δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ κυριευθῆ, ἐφ' ὅσον ἐνίσχυντο ἀπὸ θαλάσσης, ὁ τουρκοαιγυπτιακὸς στόλος καταβάλλει προσπάθειας, ὅπως ἀποκλείσῃ αὐτὴν ἀπὸ τῆς ἐπικοινωνίας μετὰ τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου, ὁ ὁποῖος ἐζήτει νὰ ἐφοδιάσῃ αὐτήν. Διὰ τοῦτο διεξάγεται συγχρόνως πάλιν καὶ ἀπὸ τῆς θαλάσσης.

Οἱ Τοῦρκοι ἐπρομηθεύθησαν 36 ἀλιτενῆ σκάφη, τὰ ὁποῖα διέτρεχον τὸ πρὸ τῆς πόλεως τέναγος καὶ ἐβομβάρδιζον αὐτήν. Ὁ ὑπὸ τὸν Μιαούλην ἑλληνικὸς στόλος, ἐφ' ὅσον εἶχε τὰ μέσα νὰ κινηθῆ, διέσπασεν ἐπανειλημμένως τὸν ἀποκλεισμὸν καὶ ἐτροφοδότησε τὸ φρούριον. Τριουτοτρόπως τὸ Μεσολόγγιον ἐφαίνεται ἀπόρητον. Καὶ αὐτοὶ οἱ ἐχθροὶ τοῦ ἑλληνικοῦ Ἀγῶνος ὁμολογοῦν τὸ ὑπέροχον σθένος τῶν πολιορκουμένων. Ὁ γνωστὸς μισέλλην Γκένιτς ἔγραφε τὴν 9 Σεπτεμβρίου :

« Ὅ,τι, καὶ ὅπως φρονεῖ τις περὶ τῶν Ἑλλήνων, οὐδεὶς δύναται νὰ ἀναγνώσῃ χωρὶς ἐνδιαφέρον, χωρὶς συμπάθειαν μάλιστα, τὰ ἀποσπάσματα τοῦ ἡμερολογίου τῆς πολιορκίας, διότι οὔτε φίλοι οὔτε ἐχθροὶ δύναται νὰ ἀρνηθῶσιν ὅτι ἡ ὑπεράσπισις τοῦ Μεσολογγίου, οἰαδῆποτε ἂν ἦ ἡ ἔκβασις αὐτῆς, εἶναι ἀληθὲς ἥρώων ἔργον ».

Ἡ ἐπιχείρησις τοῦ Κιουταχῆ ἀπέτυχε. Τὴν 24 Ἰουλίου οἱ πολιορκούμενοι συνεννοηθέντες μετὰ τῶν ὀπλαρχηγῶν τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος, μετὰ τῶν ὁποίων διεκρίνετο ὁ Καραϊσκάκης, ἐξέρχονται καὶ προσβάλλουν τὸ τουρκικὸν στρατόπεδον, ἐνῶ οἱ Στερεοελλαδίται προσβάλλουν αὐτὸ ἐξωθεν. Ὁ Κιουταχῆς ἀποσύρει τὸ οἰκτρῶς ἀποδεκατισθὲν στράτευμά του εἰς τὰς ὑπαιρέας τοῦ Ζυγοῦ καὶ περιορίζεται εἰς ἄμυναν. Ἄλλὰ τὸ καταπληκτικώτερον ἦτο, ὅτι ὁ τουρκικὸς στόλος ἀποτελούμενος ἀπὸ 80 μεγάλα καὶ μικρὰ πλοῖα, εἶδειξεν ἀνανδρίαν πρωτοφανῆ. Ἀναχθεὶς ἐκ Κεφαλληνίας, συνήντησεν περιπολοῦντα πρὸ τοῦ Μεσολογγίου τὸν ἀσυγκρίτως ὀλιγαριθμώτερον ἑλληνικὸν στολίσκον ὑπὸ τὸν Μιαούλην. Τὰ ἑλληνικὰ πλοῖα ἐρρίφθησαν ἀκάθεκτα κατὰ τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου καὶ τρία πυρπολικά διηυθύνοντο κατὰ τῆς ναυαρχίδος

Τόσος τρόμος κατέλαβε τοὺς Τούρκους, ὥστε ὑπεχώρησαν εἰς τὴν Κεφαλληνίαν καὶ ἐκεῖθεν, μὴ θεωροῦντες τὰ μέρη ἀσφαλῆ, ἀπέπλευσαν εἰς Ἀλεξάνδρειαν. Τοιοῦτοτρόπως ἡ πρώτη φάσις τῆς πολιορκίας ἐληξε.

Τὴν 25 Δεκεμβρίου ἀρχίζει ἡ δευτέρα φάσις τῆς πολιορκίας. Ὁ Ἴμπραῆμ, λαβὼν νέας ἐπικουρίας καὶ νέας ὑποσχέσεις παρὰ τοῦ σουλτάνου, διαπεραιοῦται ἐκ τοῦ Ρίου εἰς τὴν Σπερεὰν μὲ 10 χιλ. στρατόν.

Ὁ Αἰγύπτιος στρατάρχης εἰς συνάντησίν του μετὰ τοῦ Κιουταχῆ καὶ τοῦ Καπετάν πασᾶ (ναυάρχου) εἰς τὸ Κρουονέρι, ἀπέναντι τῶν Πατρῶν, ἐξέφρασε μὲ κάποιαν ὑπερηφάνειαν τὴν ἀπορίαν του, πῶς ὁ Τοῦρκος στρατάρχης μὲ τόσα στρατεύματα δὲν κατώρθωσεν εἰς διάστημα ὀκτῶ μηνῶν νὰ κυριεύσῃ τὸν φράκτην ἐκεῖνον, ἐννοῶν τὸ Μεσολόγγιον. Ἐπηκολούθησε σφοδρὰ λογομαχία καὶ τέλος ὁ Ἴμπραῆμ ἐπρότεινε εἰς τὸν Κιουταχῆν νὰ ἐκλέξῃ ἐν ἐκ τῶν δύο: ἢ νὰ ἀναλάβῃ τὴν ἄλωσιν τῆς πόλεως ἐντὸς μηνὸς ἢ νὰ παραιτηθῇ τῆς ἐπιχειρήσεως καὶ νὰ ἐπιχειρήσῃ αὐτὸς τὴν ἄλωσιν ἐντὸς 15 μόνον ἡμερῶν. Ὁ Κιουταχῆς ἐξεμάνη διὰ τὴν θρασύτητα τοῦ συναδέλφου του καὶ κατόπιν συμβουλίου μετὰ τῶν βαθμοφόρων του ἀπήντησεν εἰς αὐτὸν τὰ ἐξῆς: «Ὁ ἀρχηγὸς τῶν Ἀράβων νομίζει ὅτι πολεμοῦμεν ἀνθρώπους ὁμοίους ἐκείνων, τοὺς ὁποίους ἐπολεμήσεν αὐτὸς εἰς τὴν Πελοπόννησον. Ἡμεῖς ἐδοκιμάσαμεν τοὺς ἐν Μεσολογγίῳ, ἐγνωρίσαμεν τὴν ἀξίαν των καὶ δὲν ἐπιθυμοῦμεν νὰ τοὺς δοκιμάσωμεν ἐκ νέου. Ἄς τοὺς δοκιμάσῃ, ἂν ἀγαπᾷ, ἡ Ὑψηλότης του καὶ τότε νὰ κρίνῃ περὶ αὐτῶν ὀρθότερον».

Ὁ Ἴμπραῆμ ἀνέλαβε προθύμως μόνος του τὸν ἀγῶνα, ἀλλ' ἀπήτησε νὰ ἀπομακρυνθοῦν τὰ ὑπὸ τὸν Κιουταχῆν στρατεύματα, καθὼς καὶ ὁ ἴδιος ὁ Κιουταχῆς. Ὁ Τοῦρκος στρατάρχης συγκατετέθη, ὑπὸ τὸν ὄρον ὅμως νὰ ἀπαλλαγῇ πάσης εὐθύνης ἀπέναντι τοῦ σουλτάνου. Ὁ Ἴμπραῆμ ἐδέχθη καὶ ἔγραψε σχετικῶς εἰς Κωνσταντινούπολιν. Δὲν ἐβράδυνεν ὅμως νὰ ἀντιληφθῇ τί ἐσήμαινεν ἐκεῖνος ὁ φράκτης τοῦ Μεσολογγίου.

Τὴν νύκτα τῆς 16 Ἰανουαρίου ὁ Ἴμπραῆμ μετὰ λαμπρὰν προπαρασκευὴν ἐπεχείρησε γενικὴν ἔφοδον κατὰ τοῦ Μεσολογγίου. Οἱ πολιορκούμενοι μὲ ἄφθαστον τόλμην ἀπέκρουσαν καθ' ὅλην τὴν νύκτα τὰς ἐφόδους τῶν Ἀράβων. Ἡ ἀνατολὴ τοῦ ἡλίου εὗρῆκε τὸν Ἴμπραῆμ εἰς τὰς πρώτας γραμμὰς τοῦ στρατοῦ του ἐνθαρρύνοντα καὶ βιάζοντα αὐτὸν εἰς νέας ἐπιθέσεις. Ὁ ἀγὼν ἐξηκολούθησε καὶ καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν, παρ' ὅλην δὲ τὴν ὀρμὴν τῶν ἐπιτιθεμένων ἐχθρῶν οἱ πολιορκού-

μενοι δὲν ἐκάμφθησαν. Τέλος ὁ Ἰμπραήμ ἀπέσυρε τὰ στρατεύματά του κατησχυμμένους. Ὁ Κιουταχῆς ἐθεῶτο τὰ γινόμενα μακρόθεν καί, ὅταν ἡ μάχη ἐτελείωσεν, ἐπλησίασε τὸν Ἰμπραήμ καὶ μὲ χαρὰν μὴ συγκρατουμένην εἶπε : « Φρονεῖς καὶ σήμερον ὅ,τι ἐφρόνεις χθὲς διὰ τὸν φράκτην; » Ὁ Αἰγύπτιος στρατάρχης ἀπήντησε : « Σήμερον ἔμαθα ὅτι ὅσα ἔλεγες ἦσαν ἀληθῆ, καὶ εὐχομαι νὰ κατορθώσωμεν ἠνωμένοι ὅ,τι σὺ χωρὶς ἐμὲ οὔτε ἐγὼ χωρὶς ἐσὲ δυνάμεθα ». Εἶμαι ἔτοιμος νὰ συμπράξω μαζί σου », ἀπήντησεν ὁ Κιουταχῆς, « ἂν γράψης εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ὅτι ἔχεις ἀνάγκην τῆς συμπράξεώς μου ». Ἀπὸ τότε τὰ δύο στρατεύματα ἠνωμένα συμπράττουσιν εἰς τὴν ἄλωσιν τοῦ Μεσολογγίου.

ΕΞΟΔΟΣ ΤΟΥ ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΥ

Ὅ,τι ὅμως δὲν κατώρθωσαν αἱ ἐχθρικαὶ ἐπιθέσεις, τὸ ἐπέτυχεν ὁ στενὸς ἀποκλεισμός καὶ ἡ συνεπεία τούτου ἐπακολούθησασα στέρσις τῶν πάντων. Τοιοῦτοτρόπως ἀρχίζει ἡ δευτέρα φάσις τῆς πολιορκίας. Καταφθάνει ὁ τουρκικὸς στόλος, ἐπισκευάζονται τὰ ἀλιτενῆ πλοῖα, τὰ ὁποῖα εἶχον βλάβει οἱ Ἕλληνες, καὶ μετὰ δεινὸν ἀγῶνα καταλαμβάνονται πολλὰ νησίδια τοῦ τενάγους, μεταξύ τῶν ὁποίων τὸ περίφημον Βασιλιάδι, ἡ Κλείσοβα, ὁ Ντολμαῆς κτλ. Ἡ ἀντίστασις τῆς ἡρωικῆς Κλείσοβας εἶναι ἓν ἐκ τῶν σημαντικωτάτων ἐπεισοδίων τῆς πολιορκίας τοῦ Μεσολογγίου. Χίλιοι ἐχθροὶ ἐφνεύθησαν ἐκεῖ, μεταξύ τῶν ὁποίων καὶ ὁ ἄγριος καταστροφεὺς τῆς Κρήτης Χουσεῖν.

Τὸν Μάρτιον ἡ θέσις τῶν πολιορκουμένων ἦτο δεινὴ. Αἱ τροφαὶ ἐξέλιπον· τρώγουσιν φύκη, σκόληκας καὶ δέρματα καὶ περιφέρονται ὡς φαντάσματα, ἰσχυροὶ ἀπὸ τὴν ἀσιτίαν. Ὁ Μιαούλης ἐλθὼν μὲ 30 κακῶς ἐφωδιασμένα πλοῖα δὲν κατώρθωσε νὰ διασπᾷ τὸν ἀποκλεισμόν. Ὑπὸ τὰς περιστάσεις αὐτὰς οἱ πολιορκούμενοι ἀποφασίζουσιν νὰ διασχίσουσιν τὰς τάξεις τοῦ ἐχθροῦ, διὰ νὰ φθάσουσιν εἰς τὸ ἐν Πλατάνφ στρατόπεδον τῶν ὀπλαρχηγῶν τῆς Ἄν. Ἑλλάδος, τοὺς ὁποίους εἶχον πληροφορήσει.

Ἡ περίφημος Ἐξοδος τοῦ Μεσολογγίου ἐγίνε τὴν νύκτα τῆς 10 Ἀπριλίου 1826. Οἱ ἐξεληθόντες ἦσαν περίπου 9 χιλ. ἄνθρωποι, ἐκ τῶν ὁποίων οἱ 3 χιλ. ἦσαν μάχιμοι καὶ προηγούντο διηρημένοι εἰς τρία σώματα ὑπὸ τοὺς ἀρχηγούς **Νότην Μπότσαρη**,

Κίτσον Τζαβέλαν καὶ **Δημήτριον Μακρῆν**. Ἦκολούθουν οἱ γέροντες, αἱ γυναῖκες ἐνδεδυμένοι ὡς ἄνδρες καὶ τὰ παιδιὰ. Ἐκ τούτων 1.800 μόνον, ἐκ τῶν ὁποίων 7 γυναῖκες, διέσχισαν τὰς ἐχθρικὰς γραμμάς καὶ ἔφθασαν εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ Ζυγοῦ, ὅπουθεν διεσώθησαν εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Στερεοελλαδιτῶν. Οἱ λοιποὶ ἢ ἐφονεύθησαν κατὰ τὴν συμπλοκὴν πρὸς τοὺς ἐνεδρεύοντας Ἀλβανούς, ἢ ἠναγκάσθησαν νὰ ἐπιστρέψουν εἰς τὴν πόλιν, ἐκ θλιβερᾶς παρεξήγησεως, ὅπου κατεσφάγησαν ὑπὸ τοῦ εἰσορμήσαντος ἐχθροῦ.



Δημήτριος Μακρῆς

Κατὰ τὴν κρισιμωτέραν δηλαδὴ στιγμὴν τῆς ἐξόδου ἠκούσθησαν φωναὶ «πίσω, πίσω!». Εἴτε οἱ φωνάζοντες ἦσαν Ἕλληνες, οἱ ὁποῖοι παρεξήγησαν κάποιαν διαταγὴν, εἴτε, τὸ ὁποῖον φαίνεται καὶ πιθα-

νώτερον, Ἀλβανοὶ γνωρίζοντες τὴν ἑλληνικὴν, τὸ μεγαλύτερον πλῆθος τῶν πολεμιστῶν καὶ τοῦ ἀμάχου πληθυσμοῦ ἐστράφη ὀπίσω πρὸς τὴν πόλιν. Δὲν κατώρθωσαν ὅμως νὰ κρατήσουν τοὺς προμαχῶνας καὶ οἱ Τοῦρκοι εἰσώρμησαν κατόπιν αὐτῶν. Εἰς τὰς ὁδοὺς τῆς πόλεως καὶ περὶ τοὺς προμαχῶνας συνήφθη λυσσώδης πάλη, ἡ ὁποία ἔληγε συνήθως διὰ τῆς ἀνατινάξεως τῶν πυριτιδαποθηκῶν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων. Πλῆθος ἀπολέμων ἀνετίναξεν ὁ γηραιὸς πρόκριτος **Χρῖστος Καψάλης** εἰς τὸν παρὰ τὸν Ἀνεμόμυλον προμαχῶνα.

Τὴν 11 Ἀπριλίου 1826 τὸ Μεσολόγγιον ἦτο σωρὸς καπνιζόντων ἔρειπῶν. Ἀλλ' ἡ πτώσις τοῦ περιλαλήτου φρουρίου ἦτο ἰσοδύναμος πρὸς μεγάλην νίκην, διότι ὁ ἥρωισμὸς τῶν ὑπερασπιστῶν του ἐπὶ μακρὸν ἐσταμάτησε δύο στρατιάς, εἰς τὰς ὁποίας ἐπροξένησε μεγάλην

φθοράν. Ἐκ τῶν 10 χιλ. Αἰγυπτίων, οἱ ὁποῖοι ἐπολιόρκουν τὸ Μεσο-
 λογγίον, ἐσώθησαν 3.600, αἱ δὲ ἀπώλειαι τοῦ Κιουταχῆ ἦσαν
 πολὺ μεγαλύτεραι. Ἄλλ' ἰδίως σημαντικὴ ἦτο ἡ ἐντύπωσις **1826**
 εἰς τὸ ἐξωτερικόν, ὅπου ἡ ἥρωικὴ ἄμυνα, ἡ ὁποία ἐθεωρήθη
 ὡς τὸ ἀξιολογώτερον γεγονός τοῦ Ἀγῶνος, διεσκόρπισε τὴν θλιβερὰν
 ἀνάμνησιν τοῦ ἐμφυλίου πολέμου καὶ περιέβαλε διὰ νέας αἰγλῆς τὸν
 ἑλληνικὸν Ἀγῶνα.

ΚΡΙΣΙΜΟΣ Η ΘΕΣΙΣ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

Μετὰ τὴν πτώσιν τοῦ Μεσολογγίου, ἡ Ἐπανάστασις ἐφάνη ἐκ-
 πνέουσα. Οἱ δύο πολιορκητικοὶ στρατοὶ ἦσαν ἐλεύθεροι νὰ δράσουν
 ἀλλαγῶ. Ὁ Ἱμπραῆμ ἐπέστρεφεν εἰς τὴν Πελοπόννησον, τὴν ὁποίαν
 ἤρριψε νὰ καταστρέφῃ. Ὁ δὲ Κιουταχῆς ἐστράφη κατὰ τῆς Ἀν. Ἑλ-
 λάδος, ἐνῶ ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις οὔτε χρήματα εἶχεν οὔτε ἐπιβολήν,
 ἐπεκράτει δὲ ἀναρχία καὶ διχοστασία μεταξὺ τῶν ἀρχηγῶν.

Ἡ κυβέρνησις ὑπὸ τὴν πίεσιν τῆς κοινῆς γνώμης συνεκάλεσε τὴν
 Γ' Ἐθνοσυνέλευσιν εἰς Ἐπίδαυρον (Πιάδαν, Ἰανουάριος 1826) καί,
 ὅτε ἔφθασεν ἡ εἰδησις τῆς πτώσεως τοῦ Μεσολογγίου, παρητήθη καὶ
 διεδέχθη αὐτὴν ἐτέρα ἐνδεκαμελὴς ὑπὸ τὸν **Ἀνδρέαν Ζαΐμην**.

Εἰς τὴν δεινὴν αὐτὴν περίστασιν ἔσωσε τὴν Ἑλλάδα ἡ ἀντοχὴ
 τοῦ λαοῦ τῆς καὶ ἡ ἔξωθεν βοήθεια. Οἱ φιλελληνικοὶ σύλλογοι καὶ
 οἱ φιλόανθρωποι τῆς Εὐρώπης ἀνέπτυξαν κατὰ τὴν κρίσιμον στιγμὴν
 μεγάλην δραστηριότητα. Ἡ χρηματικὴ βοήθεια ἰδίως ἀνεζωπύρηνεν
 ὅσον ἦτο δυνατὸν τὴν Ἐπανάστασιν. Ὁ στόλος ὑπὸ τὸν Μιαούλην
 κινήθει διὰ τῶν χρημάτων ἐκείνων διεσκόρπισεν ἐπανειλημμένως
 τὸν στόλον τοῦ Καπετάν πασᾶ, ὁ ὁποῖος ἐκλείσθη πάλιν εἰς τὸν Ἑλ-
 λήσποντον, ὁ δὲ Κολοκοτρώνης διεξῆγε πείσιμονα κλεφτοπόλεμον κατὰ
 τῶν Αἰγυπτίων, ἀναγκάζων αὐτοὺς νὰ περιορίσουν τὰς ἐπιδρομάς. Ἀ-
 ξιομνημόνευτος εἶναι ἡ ἐκστρατεία τοῦ Ἱμπραῆμ κατὰ τῆς Μάνης, τὴν
 ὁποίαν ἐπεχείρησε διὰ ξηρᾶς καὶ θαλάσσης μὲ δύναμιν 7 χιλ. ἀνδρῶν.
 Οἱ Μανιάται ὅμως κατάρθωσαν, εἰς τὴν περίφημον μάχην τῆς Βέρ-
 γας, νὰ ἀποκρούσουν τοὺς Αἰγυπτίους καὶ νὰ ματαιώσουν τὰς ἀπο-
 πείρας τῶν ἀποβάσεως ἀπὸ θαλάσσης.

Η ΠΑΛΗ ΠΕΡΙ ΤΗΝ ΑΚΡΟΠΟΛΙΝ ΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ

Ὁ Κιουταχῆς προελάσας εἰς τὴν Ἀττικὴν κατέλαβε τὴν 13 Αὐγούστου τὴν πόλιν τῶν Ἀθηνῶν μετὰ 24ωρον βομβαρδισμόν. Οἱ κάτοικοι μετὰ τοῦ Γκούρα ἐνεκλείσθησαν εἰς τὴν Ἀκρόπολιν. Ἡ ἑλ-



Γεώργιος Καραϊσκάκης (1782 - 1827)

πλησίον τῆς Καρδίτσας. Ἡ μήτηρ του ἦτο ἀνεψιά τοῦ ὀνομαστοῦ ὀπλαρχηγοῦ τῆς Ἄρτης Γώγου Μπακόλα. Διῆλθε περιπετειώδη νεότητα ἀναμειχθεὶς εἰς τοὺς πολέμους τοῦ Ἀλῆ πασᾶ εἴτε ὡς μισθοφόρος εἴτε ὡς ἀντίπαλος αὐτοῦ. Ἐκ τῶν πρώτων ἔλαβε τὰ ὄπλα κατὰ τὰς ἐπιχειρήσεις τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος. Ἀλλὰ δὲν ἔδειξε κατ' ἀρχὰς σταθερότητα οὔτε σαφῆ ἔννοιαν τοῦ μεγάλου γεγονότος. Τὸ ἰδανικόν του περιορίζετο νὰ λάβῃ τὸ ἀρματολίκι τῶν Ἀγρᾶφων. Ἀλλὰ βραδύτερον αἱ κρίσιμοι περιστάσεις ἀφύπνισαν τὴν συνειδήσιν του καὶ ἔδωσαν νέαν κατεύθυνσιν εἰς τὰς σκέψεις καὶ τὰς πράξεις του. Ἐκτοτε παρουσιάζεται ὡς νέος ἄνθρωπος καὶ ὁ ἀνυπότακτος καὶ ἀθυρόστομος καὶ ἐγωιστὴς ὀπλαρχηγὸς τῆς Στερεᾶς ἀπέβη πρότυπον πειθαρχίας καὶ αὐτοθυσίας, ἀναδειχθεὶς συγχρόνως ὁ στρατηγι-

ληνικὴ κυβέρνησις ἤθελεν πάσῃ θυσίᾳ νὰ κρατήσῃ τὴν Ἀκρόπολιν, διότι εἶχεν ὑποδείξεις ἀπὸ τὴν Ἀγγλίαν ὅτι, ἂν ἐπιπτε, θὰ ἦτο ἀδύνατον νὰ περιληφθῇ ἡ Στερεὰ εἰς τὸ μέλλον ἑλληνικὸν κράτος. Διὰ τοῦτο ἐπεχείρησεν ἐπανειλημμένως νὰ σώσῃ τὴν πολιορκουμένην Ἀκρόπολιν. Εὐτυχῶς, κατὰ τὰς κρίσιμους αὐτὰς στιγμὰς παρουσιάσθη εἰς τὴν Στερεάν ἀντάξιος ἀντίπαλος τοῦ Κιουταχῆ, ὁ **Καραϊσκάκης**, τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα συνδέεται μὲ τὴν τελευταίαν αὐτὴν φάσιν τοῦ ἀγῶνος.

Ὁ **Γεώργιος Καραϊσκάκης** (1782 - 1827) ἐγεννήθη εἰς τὸ Μαυρομάτι

κώτατος τῶν ἀρχηγῶν τῆς Σπερεᾶς. Ἡ κυβέρνησις Ζαΐμη διώρισεν αὐτὸν ἀρχιστράτηγον τῆς Ἀν. Ἑλλάδος.

Οἱ Ἕλληνες, διὰ νὰ φέρουν ἀντιπερισπασμὸν εἰς τὸν Κιουταχῆν, ἐσχηματίσαν στρατόπεδον εἰς τὴν Ἐλευσίνα. Ἐκεῖ ἔφθασεν ὁ Καραϊσκάκης καὶ ὁ Φαβιέρος ἐκ Μεθάνων μετὰ τῶν τακτικῶν του, τοὺς ὁποίους ἐνίσχουν 70 φιλέλληνες. Μετ' ὀλίγον ὁ Γκούρας ἐφονεύθη. Ἄλλ' ὁ Κριεζιώτης κατάρθρωσε μετὰ 300 ἐπιλέκτων νὰ διολισθήσῃ διὰ τοῦ ρεῖθρου τοῦ Ἰλισσοῦ καὶ νὰ ἀνέλθῃ εἰς τὴν Ἀκρόπολιν (11 Ὀκτωβρίου 1826). Ἐν τῷ μεταξύ ὁ Φαβιέρος διαφωνήσας πρὸς τὸν Καραϊσκάκην ἀπεχώρησεν εἰς Μέθανα καὶ ὁ Καραϊσκάκης ἔλαβε τὴν πρωτοβουλίαν τῆς διεξαγωγῆς τοῦ πολέμου.

Τότε ἠθέλησε νὰ ἐφαρμόσῃ νέον σχέδιον, διὰ τοῦ ὁποίου ἤλπιζεν ἀσφαλῶς ὅτι θὰ ἔφερεν εἰς ἀμηχανίαν τὸν Κιουταχῆν καὶ θὰ ἠνάγκαζεν αὐτὸν νὰ λύσῃ τὴν πολιορκίαν. Ἐσκέφθη νὰ ἀποκόψῃ τὴν μετὰ τῆς Θεσσαλίας συγκοινωνίαν τοῦ ἐχθροῦ, ἐγκαθιστῶν σειρὰν φυλακίων εἰς τὰ νῶτά του, ἀπὸ τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου μέχρι τοῦ στενοῦ τῆς Εὐβοίας. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ὁ Κωλέττης ἀπεβιβάσθη εἰς τὴν παραλίαν τοῦ Εὐβοικοῦ κόλπου παρὰ τὴν Ἀταλάντην, διὰ νὰ καταστρέψῃ τὰς σιταποθήκας τοῦ Κιουταχῆ, ὁ δὲ Καραϊσκάκης προσέβαλε μὲ 3 χιλ. ἐκλεκτοὺς πολεμιστὰς τὴν παρὰ τὸν Ἐλικῶνα Δομβραϊναν, τὴν ὁποίαν εἶχεν ὀχυρώσει ὁ Τούρκος στρατηλάτης, διὰ νὰ ἀσφαλίσῃ τὴν μετὰ τῆς Θεσσαλίας συγκοινωνίαν. Ἄλλ' ὁ Κιουταχῆς ἐματαίωσε τὴν ἀπόπειραν τοῦ Κωλέττη ἀποστείλας ἐγκαίρως 2 χιλιάδας Ἀλβανοὺς ὑπὸ τὸν Μουσταφάμπεην. Ὁ στρατός, τὸν ὁποῖον εἶδε συγκεντρώσει ὁ Κωλέττης ὑπὸ διαφόρους Στερεοελλαδίτας ὄπλαρχηγούς, ἠττήθη ὑπὸ τοῦ ἐμπειροπολέμου Μουσταφάμπεη παρὰ τὴν Ἀταλάντην, ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῆς ἀγούσης πρὸς Λεβάρειαν, καὶ διεσκορπίσθη.

Ἐπίσης ὁ ἀρχιστράτηγος δὲν ἦτο εὐτυχέστερος εἰς τὴν ἐπιχείρησίν του. Ἡ φρουρά τῆς Δομβραϊνῆς, ἀποτελουμένη ἀπὸ 300 Τούρκους, ἐκλείσθη εἰς τρεῖς πύργους καὶ εἶχεν ἀπόφασιν νὰ ἀντισταθῇ, διότι ἐλάμβανεν εὐκόλως τροφὰς καὶ ἐφόδια ἀπὸ τὰς Θήβας. Τότε ὁ Καραϊσκάκης ἐσκέφθη νὰ στραφῇ κατὰ τῶν Ἀλβανῶν τοῦ Μουσταφάμπεη διὰ νὰ καταστρέψῃ αὐτοὺς αἰφνιδιαστικῶς κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν. Ἐτράπη λοιπὸν ὁ Καραϊσκάκης πρὸς τὸ Δίστομον, ὁπότεν ἀπέστειλε τὸν ὑπαρχηγόν του Γρίβαν εἰς τὴν Ἀράχωβαν. Μετ' ὀλίγον ἔλθων

καὶ ὁ ἴδιος ἀπέκλεισεν αὐτοὺς ἐντὸς τῆς πόλεως καὶ ὁ ἐνσκήψας χειμῶν καὶ ἡ χιονοθύελλα συνεπλήρωσε τὸν ἀποκλεισμόν. Κατὰ τὴν φονικὴν νύκτα τῆς 24 Νοεμβρίου 1826 οἱ πανικόβλητοι Ἀλβανοί, ἀποπλανηθέντες εἰς τὰς κρημνώδεις χιονοσκεπεῖς ἀτραπούς, κατεκόπησαν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων. Ἐκ τῶν 2.000 μόνις 300 ἐσώθησαν, ὁ ἴδιος ὁ Μουσταφάμπης ἐφονεύθη, ἐκυριεύθησαν αἱ σημαῖαι τῶν καὶ ὁ Καραϊσκάκης ἀνήγειρε πυραμίδα ἐκ τῶν κεφαλῶν τῶν πεσόντων, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἔθεσε τὴν ἐπιγραφὴν :

« Τρόπαιον τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῶν βαρβάρων ».

Μετὰ τρεῖς περίπου μῆνας, τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1827, οἱ Τοῦρκοι προσέβαλον μετὰ μεγαλυτέρων δυνάμεων τὴν παρά τὸ Δίστομον ὠχυρωμένην θέσιν τοῦ Καραϊσκάκη, ἀλλ' ἀπεκρούσθησαν καὶ υπεχώρησαν ἀπολέσαντες τὰς ἀποσκευὰς καὶ τὸ πυροβολικὸν τῶν.

Αἱ ἐπιτυχίαι αὐταὶ κατόπιν σειρᾶς ἀτυχημάτων ἐχαιρετίσθησαν ὡς μεγάλα ἐθνικὰ κατορθώματα. Ὁ Ζαΐμης μετὰ τὴν νίκην τῆς Ἀρχώβης διέταξε νὰ ψαλῆ δοξολογία εἰς τοὺς ναοὺς καὶ ὁ τολμηρὸς στρατηγὸς τῆς Ἄν. Ἑλλάδος κατέστη ἐθνικὸν εἰδωλον. Ἡ δὲ ἐθνικὴ ἀντίστασις, ἡ ὁποία ἐφαίνετο ὅτι κατεστάλη εἰς τὴν Στερεάν, ἀνεβίωσε πάλιν.

Ἡ Κυβέρνησις δὲν ἔπαυσε καταβάλλουσα προσπαθείας, διὰ νὰ λύσῃ τὴν πολιορκίαν τῆς Ἀκροπόλεως. Ὁ Φαβιέρος διὰ τολμηροῦ στρατηγήματος κατώρθωσε νὰ ἐνισχύσῃ τὴν φρουρὰν τῆς Ἀκροπόλεως. Ἀποβιβάσθεις εἰς τὸ *Τουρκολίμανον* ἀνῆλθεν εἰς τὴν Ἀκρόπολιν ὑπὸ βροχὴν σφαιρῶν. Τὴν 24 Ἰανουαρίου ὁ Ἄγγλος στρατηγὸς **Γόρδων** ἀπεβιβάσθη μετὰ 2.300 ἀνδρῶν καὶ 15 τηλεβόλων εἰς τὴν πειραϊκὴν ἀκτὴν καὶ ἀπέκρουσε τὴν ἐπίθεσιν τοῦ Κιουταχῆ, ὑποστηριζόμενος ἀπὸ θαλάσσης ὑπὸ τῆς ἀτμοκινήτου κορβέτας « *Καρτερίας* », τῆς ὁποίας ἐτέβαιναν ὁ γενναῖος φιλέλληνας **Ἀστιγξ** (30 Ἰανουαρίου). Τέλος ὁ Καραϊσκάκης διαταχθεὶς ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως ἔστησε τὸ στρατόπεδόν του εἰς τὸ Κερατσίνι, δυτικῶς τοῦ Πειραιῶς. Ἄλλ' ἡ ἀνάμειξις τῶν πολιτικῶν καὶ ἡ ἐπέμβασις τῶν ξένων στρατιωτικῶν διετάραξαν τὸ σχέδιόν του καὶ ὠδήγησαν εἰς καταστροφὴν τὴν ἑλληνικὴν ἐπιχείρησιν.

Η ΕΝ ΤΡΟΙΖΗΝΙ ΕΘΝΟΣΥΝΕΛΕΥΣΙΣ

Ἐν τῷ μεταξύ εἶχε συντελεσθῆ νέα πολιτικὴ ζύμωσις. Ἡ πα-

λαιὰ ἀντίθεσις μεταξύ πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν ἐχαλαρώθη, ἐξεδηλώθησαν δὲ ζωηρότερον αἱ τοπικαὶ ἀντιθέσεις. Πολιτικῶς ἡ Ἑλλάς διηρέθη εἰς τρεῖς φατρίες: τοὺς **Νησιώτας**, τοὺς **Στερεοελλαδίτας** καὶ τοὺς **Πελοποννησίους**, ἐκάστη τῶν ὁποίων ἐστηρίχθη ἐπὶ μιᾶς τῶν τριῶν Μεγάλων Δυνάμεων: τῆς Ἀγγλίας, τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Ρωσίας. Οὕτω προῆλθον τὰ τρία κόμματα: τὸ Ἀγγλικόν, τοῦ ὁποίου ἡγέται ἦσαν ὁ Μαυροκορδάτος καὶ ὁ Μιαούλης· τὸ Γαλλικόν, τοῦ ὁποίου ἡγείτο ὁ Κωλέττης· τέλος τὸ Ρωσικόν, εἰς τὸ ὁποῖον ἐκλινεν ὁ Κολοκοτρώνης ἐξ ἀντιζηλίας πρὸς τὸν Μαυροκορδάτον καὶ τοὺς Νησιώτας.

Ἡ κυβέρνησις, ἀφοῦ μετέθεσε τὴν ἔδραν τῆς εἰς Αἴγινα, συνεχάλεσεν ἐκεῖ Ἐθνοσυνέλευσιν. Ἀλλ' ἡ περὶ τὸν Κολοκοτρώνην ἀντιπολίτευσις συνεχάλεσεν ἄλλην εἰς Ἐρμιόνην. Οὕτως ἡ Ἑλλάς ἐφαινετο πάλιν διηρημένη εἰς δύο καὶ ἡμελλεῖτο νέος ἐμφύλιος πόλεμος. Ἀλλὰ τὴν κατάστασιν ἔσωσεν ἡ ἐπέμβασις τῶν φιλελλήνων καὶ ἰδίως ἡ ἀφίξις τοῦ στρατηγοῦ **Τζώρτς** καὶ τοῦ λόρδου **Κόχραν**. Αἱ δύο μερίδες κατάρθωσαν νὰ συνεννοηθοῦν καὶ τὸν Μάρτιον τοῦ 1827 συνῆλθεν ἡ ἐν Τροιζιῇ ἐθνοσυνέλευσις. Ἡ κυβέρνησις Ζαΐμη κατέθεσε τὴν ἀρχήν, ἡ δὲ Συνέλευσις ἔλαβε σημαντικὰς ἀποφάσεις.

Ἐψήφισε νέον Σύνταγμα. Ἡ νομοθετικὴ ἐξουσία ἐδόθη εἰς σῶμα ἀντιπροσώπων τοῦ λαοῦ, τὸ ὁποῖον πρῶτην φορὰν τότε ὠνομάσθη **Βουλὴ**. Ἀνεγνωρίσθη ὅμως ὅτι ἡ Ἐκτελεστικὴ ἐξουσία πρέπει νὰ ἀσκήται ἀπὸ ἓν μόνον πρόσωπον, τὸν Κυβερνήτην. Ὡς τοιοῦτον μετὰ πολλὰς συζητήσεις ἐξέλεξε τὸν Ἰωάννην **1827** Καποδίστριαν (30 Μαρτίου 1827). Πρὸς τούτους ἡ Ἐθνοσυνέλευσις διώρισε τὸν στρατηγὸν Τζώρτς ἀρχιστράτηγον, τὸν δὲ Κόχραν ναύαρχον. Ὁ Τζώρτς ἦτο Ἀγγλος ἀξιωματικὸς ἀπὸ τὴν Ἱρλανδίαν, ὑπὸ τὸν ὁποῖον εἶχον ὑπηρετήσει ὁ Κολοκοτρώνης, ὁ Ἀναγνωσταρᾶς καὶ ἄλλοι ἐγκριτοὶ ὀπλαρχηγοὶ εἰς τὴν Ζάκυνθον. Ὁ δὲ Κόχραν, κατ' ἀρχὰς ἀξιωματικὸς τοῦ ἀγγλικῆς ναυτικοῦ, προσελήφθη εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Βραζιλίας καὶ ὡς ναύαρχος τοῦ βραζιλιανοῦ στόλου εἰς τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Πορτογαλίας ἀπέκτισε μεγάλην φήμην.

Η ΕΝ ΦΑΛΗΡΩΙ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ

Ἡ Κυβέρνησις ἐγκατέλειψε τὸ σχέδιον τοῦ Καραϊσκάκη καὶ πιεζομένη ὑπὸ τοῦ Τζώρτζε καὶ τοῦ Κόχραν ἀπεφάσισε νὰ παρασκευάσῃ μεγάλην ἐκστρατείαν, διὰ νὰ λύσῃ τὴν πολιορκίαν τῆς Ἀκροπόλεως δι' ἀμέσου ἐπιθέσεως. Οἱ δύο ξένοι ἀρχηγοὶ συνητηθήσαν εἰς τὸ Κερατσίνι μὲ τὸν Καραϊσκάκην, ὁ ὁποῖος ἐπέμεινε καὶ πάλιν εἰς τὸ παλαιόν του σχέδιον. Ἄλλ' ὁ Κόχραν δὲν ἤκουσεν αὐτόν ἀπεβίβασε τὸν στρατόν του εἰς τὸ Φάληρον καὶ προσέβαλε τοὺς κατέχοντας τὸν Πειραιᾶ Τούρκους. Οἱ ἐν τῇ Μονῇ τοῦ Ἀγ. Σπυρίδωνος Γκέγκηδες ἀντέταξαν λυσώδη ἀντίστασιν· τέλος ὅμως ἠναγκάσθησαν νὰ συνθηκολογήσουν.

Μετὰ τὰς κινήσεις αὐτάς οἱ ξένοι ἐκηρύχθησαν ὑπὲρ τῆς ἀμέσου δράσεως. Ὁ Καραϊσκάκης ἀντέτεινε καὶ πάλιν, ἀλλὰ δὲν εἰσηκούσθη. Ὁρίσθη ἡ 23 Ἀπριλίου ἡμέρα ἐπιθέσεως· τὴν παραμονὴν ὅμως ἀκριβῶς ἐπληγώθη εἰς συμπλοκὴν ὁ Καραϊσκάκης θανασίμως καὶ μετεκομίσθη εἰς τὸ πλοῖον τοῦ Τζώρτζε, ὅπου καὶ ἐξέπνευσε τὴν ἐπομένην. Τὸ γεγονός συνεκίνησε πολὺ τοὺς Ἕλληνας, οἱ ὁποῖοι εἶχον μεγάλην ἐμπιστοσύνην εἰς τὸν Καραϊσκάκην. Ἡ εἶδησις τοῦ αἰφνιδίου θανάτου τοῦ Ἑλληνος στρατάρχου ἐτάραξε πολὺ καὶ τὴν Κυβέρνησιν. Ὁ νεκρὸς τοῦ Καραϊσκάκη μετεφέρθη εἰς τὴν Σαλαμῖνα, ὅπου καὶ ἐτάφη εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ἀγίου Δημητρίου, καὶ διετάχθη εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα ἐθνικὸν πένθος. Τὸ γεγονός αὐτὸ ἦτο τὸ προοίμιον τῆς μεγάλης στρατιωτικῆς καταστροφῆς, ἡ ὁποία ἀνέμενε τοὺς Ἕλληνας εἰς τὸ Φάληρον.

Μετὰ δύο ἡμέρας (24 Ἀπριλίου) οἱ φιλέλληνες ἀρχηγοὶ ὠδήγησαν τοὺς Ἕλληνας εἰς τὴν σφαγὴν. Ἡ ἐπιχείρησις κακῶς σχεδιασθεῖσα, χειρότερον ἐξετελέσθη. Εἶχον σχεδιάσει νὰ ἐπιτεθοῦν τὴν νύκτα, ἀλλ' ἡ ἀπόβασις τῶν στρατευμάτων καὶ ἡ μετακίνησις κατηνάλωσαν ὅλην τὴν νύκταν. Τὴν πρωΐαν οἱ ὀπλαρχηγοὶ ἐβάδισαν ἐν ἀταξίᾳ ἄνευ συνοχῆς καὶ μετ' ὀλίγον ἔπεσαν ὡς εὐκόλος λεία τοῦ δραστηρίου καὶ στρατηγικοῦ ἀντιπάλου. Ὁ Κιουταχῆς προσέβαλε τοὺς Ἕλληνας δι' ὅλων τῶν δυνάμεών του. Τὸ μικρὸν σῶμα τῶν τακτικῶν συνετρίβη, οἱ δελῆδες (ἵππικὸν) κατεπάτησαν τοὺς ἀτάκτους, οἱ ὁποῖοι δὲν εἶχον τὰ μέσα νὰ κατασκευάσουν ταμπούρια. Μετ' ὀλίγον ἐν πλήρει ἀταξίᾳ ἔφυγον οἱ Ἕλληνες πρὸς τὴν θάλασσαν, κατα-

δωκόμενοι ὑπὸ τοῦ τουρκικοῦ ἰππικοῦ. Πολλοὶ ἐρρίφθησαν εἰς τὴν θάλασσαν καὶ ἐπνίγησαν.

Ἡ παρὰ τὸ Φάληρον καταστροφή ἦτο ἡ αἵματηροτάτη ἐξ ὧσων ὑπέστησαν οἱ Ἕλληνες κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ μεγάλου Ἀγῶνος. Ὑπὲρ τοὺς 1.500 ἄνδρας ἐφονεύθησαν.

Οἱ ὅπλαρχηγοὶ Νοταρᾶς, Βέικος, Γ. Τζαβέλας, Φωτομάρας καὶ ὁ συνταγματάρχης Ἰγγλέσης ἔκειντο νεκροί. Τὴν ἐπομένην τῆς νίκης οἱ 250 αἰχμάλωτοι παραταχθέντες κατὰ σειρὰν ἀπεκεφαλίσθησαν. Μετὰ τὴν καταστροφὴν ἡ Ἀκρόπολις δὲν ἦτο δυνατόν νὰ κρατηθῇ. Ἡ φρουρὰ ἐσυνθηκολόγησεν ὑπὸ τὸν ὄρον νὰ ἀποχωρήσῃ μετὰ τῶν ὅπλων καὶ τῶν ἀποσκευῶν της.

1827

III. Η ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Η ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΠΕΜΒΑΣΙΣ

Μετὰ τὴν πτῶσιν τῆς Ἀκροπόλεως ἡ Ἐπανάστασις ἐσβησεν εἰς τὴν ἡπειρωτικὴν Ἑλλάδα καὶ μόνον εἰς τὸ ἀνατολικὸν ἄκρον τῆς Πελοποννήσου διετηρεῖτο. Ὁ Ἰμπραήμ ἐσκέπτετο ἤδη περὶ ἐκστρατείας κατὰ τῆς Ὑδρας καὶ τοῦ Ναυπλίου. Ἐρήμωσις καὶ φρίκη στρατείας κατὰ τῆς χώρας, ἐνῶ οἱ ἐχθροὶ τῶν Ἑλλήνων ἔλεγον μετὰ χαιρεκακίας : « Ἡ Ἑλλάς, ὑπὲρ τῆς ὁποίας θέλουσιν νὰ ἐπέμβουν, δὲν ὑπάρχει ! ». Τὴν κρίσιμον ἐκείνην στιγμὴν ἤρχισεν ἡ εὐρωπαϊκὴ ἐπέμβασις, διότι ἐν τῷ μεταξὺ ἡ εὐρωπαϊκὴ διπλωματία εἶχεν ἀρχίσει νὰ διακείται εὐνοϊκώτερον ἀπέναντι τοῦ ἑλληνικοῦ Ἀγῶνος. Ὁ Κάννιγκ ἠκολούθει φιλελληνικὴν πολιτικὴν, εἰς τὴν Ρωσίαν ἀπέθανεν ὁ τσάρος Ἀλέξανδρος (1825) καὶ ὁ διαδεχθεὶς αὐτὸν Νικόλαος ἦτο ἀνὴρ βουλήσεως καὶ δὲν ἐξηρτᾶτο ἀπὸ τὸν Μέττερνιχ, ἡ δὲ γαλλικὴ Κυβέρνησις ἀπηλλάγη ἀπὸ τὴν αὐστριακὴν ἐπιρροήν.

Αἱ τρεῖς Δυνάμεις ὑπέγραψαν ἐν Λονδίῳ τὴν 6 Ἰουλίου 1827 τὴν λεγομένην **Ἰουλιανὴν Σύμβασιν**, διὰ τῆς ὁποίας ἡ Ἑλλάς ἀνεγνωρίζετο αὐτόνομος ὑπὸ τὴν ἐπικυριαρχίαν τοῦ σουλτάνου μὲ σύνορα τὸν Παγασιτικὸν καὶ τὸν Ἀμβρακικὸν κόλπον. Τὸ οὐσιαστικώτερον ἦτο ὅτι αἱ δυνάμεις ἀπεφάσισαν νὰ ὑποστηρίξουν τὸ διάβημά των διὰ στρατιωτικῆς ἐπιδείξεως, ἐὰν ὁ ἕτερος ἐκ τῶν ἐμπολέμων δὲν ἐδέχετο τὰς

πλευσε δὲ καὶ ὁ ρωσικὸς στόλος ὑπὸ τὸν Ἔυδεν εἰς τὸ Αἰγαῖον.

Τὴν πρότασιν τῶν Δυνάμεων ἐδέχθη προθύμως ἡ ἑλληνικὴ Κυβέρνησις, ἀλλ' ὁ σουλτάνος ἀπέκρουσε τὴν ἐπέμβασιν. Ἡ τελευταία λέξις τῆς Πύλης εἰς τοὺς διερχομένους τῶν πρεσβειῶν ἦτο: « Γενηθήτω τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ ! Ἡ Ὑψηλὴ Πύλη εἶναι διὰ πάντα ἐτοιμασμένη ».

Η ΝΑΥΜΑΧΙΑ ΤΟΥ ΝΑΥΑΡΙΝΟΥ (8 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1827)

Ὁ Τουρκοαιγυπτιακὸς στόλος ἐνισχυθεὶς διὰ νέων μονάδων καὶ ἐπικουριῶν προσωρμίσθη εἰς τὸν λιμένα τῆς Πύλου. Μετ' ὀλίγον κατέπλευσεν ὁ Κόδριγκτον, ὁ ὁποῖος δὲν κατάρθρωσε νὰ ἐμποδίσῃ τὴν ἀπόβασιν τῶν ἐπικουριῶν τοῦ Ἰμπραήμ, ἀλλ' ἀνεκοίνωσεν εἰς αὐτὸν καθὼς καὶ εἰς τοὺς Ἕλληνας τὴν ἀπόφασιν τῶν Δυνάμεων περὶ τῆς παύσεως τῶν ἐχθροπραξιῶν. Μετ' ὀλίγας ἡμέρας κατέπλευσεν ὁ γαλλικὸς στόλος καὶ οἱ δύο ναύαρχοι ἀπήτησαν παρὰ τοῦ Ἰμπραήμ νὰ ἀπέχῃ πάσης ἐπιχειρήσεως, ἕως ὅτου λάβῃ ὁδηγίαν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως.



Ἀκρόπρωρον « Θεμιστοκλέους » ἀδελφῶν Τομπάζη.

Ἡ ἀπόφασιν ἐπέβεβηκεν ἐπὶ τῆς « Καρτερίας » καὶ ἄλλων πλοίων κατέστρεψε τουρκικὸν στολίσκον εὐρισκόμενον εἰς τὸν λιμένα τῆς Ἰτέας, ἐπίνειου τῶν Δελφῶν καὶ τῆς Ἀμφίσσης.

Ὁ Ἰμπραήμ ἐξῆλθεν ἀπὸ τὸ Ναυαρίνον μὲ μοῖραν τοῦ στόλου του, διὰ νὰ ἐκδικηθῇ τὸ πάθημα τῆς Ἰτέας, ἀλλ' ὁ Κόδριγκτον, ἀποπλεύσας ἀπὸ τὴν Ζάκυνθον, ὑπεχρέωσεν αὐτὸν νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Πύλον. Ἐξετράπη τότε ὁ Αἰγύπτιος στρατηλάτης εἰς δεινὴν λεηλασίαν τῆς Μεσσηνίας καὶ τῆς Ἀρκαδίας. Ἐν τῷ μεταξύ ὁ σουλτάνος ἀπέκρουσε τὴν πρότασιν τῶν Δυνάμεων καὶ διεβίβασε διαταγὴν εἰς τὸν Ἰμπραήμ νὰ διεξαγάγῃ ἐντονώτερον ἀγῶνα.

Τότε ὁ συμμαχικὸς στόλος εἰσῆλθεν εἰς τὸν λιμένα τοῦ Ναυαρίνου, διὰ νὰ ἐπιβάλλῃ εἰς τὸν Ἱμπραήμ τὴν θέλησιν τῶν Δυνάμεων. Τὸ μοιραῖον ἐπῆλθε τὴν 8 Ὀκτωβρίου. Οἱ Μωαμεθανοὶ ἐπυροβόλησαν, κατὰ τῆς ἀγγλικῆς λέμβου, τὴν ὁποίαν ὁ Κόδριγκτον ἔστειλε πρὸς συνενώσιν. Ἡ λέμβος καὶ ἡ γαλλικὴ ναυαρχὶς ἀπήντησαν. "Ὅτε δὲ ἐν τῶν αἰγυπτιακῶν πλοίων ἤρχισε νὰ κανονιοβολῇ, τὸ πῦρ ἐγενικεύθη. Τὰ 26 πολεμικὰ τῶν Εὐρωπαίων (11 ἀγγλικά, 7 γαλλικά, 8 ρωσικά) μὲ 1.270 τηλεβόλα κατεναυμάχησαν τὴν τουρκοαιγυπτιακὴν ἀρμάδα, ἀποτελουμένην ἀπὸ 82 σκάφη μὲ 1827 2.000 τηλεβόλα. Τὴν ἐπομένην ὅταν ἀνέτειλεν ὁ ἥλιος, εὗρε συντρίμματα, τὰ ὁποῖα ἐπλήρουν τὸν λιμένα τῆς Πύλου. Ἡ παρὰ τὸ Ναυαρίνον ναυμαχία ἦτο ἡ μεγίστη κατὰ θάλασσαν καταστροφὴ τοῦ τουρκικοῦ στόλου μετὰ τὴν ναυμαχίαν τῆς Ναυπάκτου (1571).

ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ ΑΓΩΝΟΣ

Ἡ ἐν Ναυαρίνω ναυμαχία ἐσήμαινε τὴν ἐλευθερίαν τῆς Ἑλλάδος. Ἄλλ' οἱ Τούρκοι ἐδέχθησαν τὴν καταστροφὴν μὲ καρτερικὴν ἡρεμίαν καὶ ὁ σουλτᾶνος παρεσκευάζε νέαν ἐκστρατείαν. Τότε οἱ πρέσβεις τῶν Δυνάμεων ἐγκατέλειψαν τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ τὴν 7 Μαΐου 1828 ἐξερράγη ὁ ἀπὸ μακροῦ ἀπειλούμενος Ρωσοτουρκικὸς πόλεμος.

Ὁ Ρωσοτουρκικὸς πόλεμος διήρκεσε δύο περίπου ἔτη (1828 - 30), ἐνίκησαν δὲ οἱ Ρῶσοι καὶ προήλασαν μέχρι τῆς Ἀδριανουπόλεως. Ἐν τῷ μεταξύ εἶχε κατέλθει εἰς τὴν Ἑλλάδα (6 Ἰανουαρίου 1828) ὁ Καποδίστριας ἐπὶ ἀγγλικοῦ πολεμικοῦ καὶ ἐπελήφθη τοῦ ἔργου τῆς ὀργανώσεως καὶ ἀνορθώσεως. Ἡ Γαλλία ἔστειλεν εἰς τὴν Πελοπόννησον 14 χιλ. στρατὸν καὶ 300 ἵππεις ὑπὸ τὸν Μαϊζὸν (18 Αὐγούστου), διὰ νὰ ἐκδιώξῃ τοὺς Αἰγυπτίους. Ὁ Μεχμέτ Ἀλῆς ὅμως ἐπρόλαβε νὰ υπογράψῃ τῇ ἐνεργείᾳ τῆς Ἀγγλίας τὴν συνθήκην τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ διέταξε τὸν Ἱμπραήμ νὰ ἐκκενώσῃ τὴν Πελοπόννησον (25 Αὐγούστου).

Μετὰ τὰ γεγονότα αὐτὰ ἡ ἐλευθέρωσις τῆς Ἑλλάδος ἦτο ἔργον εὐχερές. Ὁ στρατηγὸς Γζώρτς, διαπεραιωθεὶς μετὰ στρατοῦ εἰς τὴν Δ. Ἑλλάδα, κατάρθωσε νὰ ἀνακτήσῃ αὐτὴν ἀπὸ τοῦ Κορινθιακοῦ μέχρι τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου. Εἰς τὴν Ἀν. Ἑλλάδα, ὁ Δ. Ὑψηλάντης εὐκόλως κατέβαλε τοὺς Τούρκους, οἱ ὁποῖοι εἶχον ἐξασθενήσει,

ἀφότου ὁ σουλτᾶνος ἀπέσυρε δυνάμεις διὰ τὸν ρωσικὸν πόλεμον. Παρὰ τὴν Πέτραν τῆς Βοιωτίας ἐδόθη ἡ τελευταία μάχη τοῦ Ἀγῶνος (12 Σεπτεμβρίου 1829). Τοιουτοτρόπως ὁ Δ. Ὑψηλάντης ἔθεσε τέρμα εἰς τὸν πόλεμον, τὸν ὁποῖον εἶχεν ἀρχίσει πρὸς ὄκτα ἐτῶν ὁ ἀδελφός του Ἀλέξανδρος παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Προῦθου.

Η ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ἡ διευθέτησις τῆς Ἑλληνικῆς ὑποθέσεως ἦτο πλέον ἔργον τῆς διπλωματίας. Ἀλλ' αἱ τρεῖς Προστατίδεις Δυνάμεις — ὅπως ὠνόμασαν ἑαυτὰς αἱ Ἀγγλία, Γαλλία καὶ Ρωσία — μόλις μετὰ μακρὰς παρελκύνσεις κατώρθωσαν νὰ ὀρίσουν τὰ ὄρια τοῦ νέου κράτους καὶ τὴν σχέσιν του πρὸς τὴν Τουρκίαν.

Τὴν 10 Μαρτίου 1829 ὑπέγραψαν Σύμβασιν, διὰ τῆς ὁποίας ἰδρύετο Ἑλληνικὸν Κράτος ὑπὸ τὴν ἐπικυριαρχίαν τοῦ σουλτάνου, περιλαμβάνον τὰς πρὸς νότον τοῦ Παγασιτικοῦ καὶ Ἀμβρακικοῦ κόλπου χώρας, τὴν Εὐβοίαν, τὰς Κυκλάδας καὶ τὰς παρακειμένας εἰς τὴν Πελοπόννησον νήσους.

Ἀλλ' ἡ ἐκ τῆς νίκης τῆς Ρωσίας δημιουργηθεῖσα νέα κατάσταση εἰς τὴν Βαλκανικὴν μετέβαλε τὰς διαθέσεις ἰδίως τῶν Ἀγγλων διπλωματῶν, οἱ ὁποῖοι ἐφοβοῦντο αὐξήσιν τῆς ρωσικῆς ἐπιρροῆς ἐν τῇ Ἑγγύς Ἀνατολῇ. Οἱ Ἕλληνες μετὰ τὴν εὐτυχή ἔκβασιν τοῦ Ρωσοτουρκικοῦ πολέμου καὶ τὴν ἐκκαθάρισιν κατὰ τὴν διάρκειαν αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ τοῦ ἐδάφους πρὸς ἀνατολὰς μὲν μέχρι τοῦ Σπερχειοῦ, πρὸς δυσμὰς δὲ μέχρι τῶν ἀκτῶν τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου ἀπὸ τὸν τουρκικὸν στρατόν, ἐπέμενον εἰς τὴν ἰδρυσιν ἀνεξαρτήτου Ἑλληνικοῦ Κράτους. Μετὰ νέας συνεννοήσεις ὑπεγράφη τὴν 22 Ἰανουαρίου 1830 τὸ **Πρωτόκολλον τοῦ Λονδίνου**, διὰ τοῦ ὁποίου ἰδρύθη ἀνεξάρτητον Ἑλληνικὸν Βασίλειον, κυβερνώμενον ὑπὸ κληρονομικοῦ βασιλέως, ὁ ὁποῖος ἔπρεπε νὰ ἐκλεγῆ ἐκτὸς τῶν βασιλευόντων οἴκων τῶν Προστατίδων Δυνάμεων. Τὸ κράτος ὁμῶς τοῦτο εἶχε στενώτατα ὄρια. Πρὸς βορρᾶν ἔφθανε μέχρι τοῦ Σπερχειοῦ καὶ μέχρι τινὸς τοῦ Ἀχελψοῦ. Μετ' ὀλίγον ἐδολοφονήθη ὁ Καποδίστριας καὶ ἐπηκολούθησεν ἀναρχία εἰς τὴν Ἑλλάδα. Αἱ Δυνάμεις, διὰ νὰ θέσουν τέρμα εἰς τὰς παραχὰς, ὑπέγραψαν τὴν νέαν **Σύμβασιν τοῦ Λονδίνου** (Μάϊος 1832) καὶ τὴν **Σύμβασιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως**

(Ἰούλιος 1832), διὰ τῶν ὁποίων ἐλύετο ὀριστικῶς τὸ Ἑλληνικὸν ζήτημα. Διὰ τῆς Συνθήκης τοῦ Λονδίνου τὸ στέμμα τῆς Ἑλλάδος ἐδίδετο εἰς τὸν Ὅθωνα, δευτερότοκον υἱὸν τοῦ 1832 βασιλέως τῆς Βαυαρίας. Διὰ τῆς Συμβάσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως τὰ ἡπειρωτικὰ σύνορα τῆς Ἑλλάδος ἠϋρύνοντο πρὸς βορρᾶν μέχρι τοῦ Παγασιτικοῦ κόλπου καὶ τοῦ Ἀμβρακικοῦ, τὰ δὲ



κατὰ θάλασσαν παρέμειναν ὡς καθωρίσθησαν διὰ τοῦ Πρωτοκόλλου τῆς 22 Ἰανουαρίου 1830.

Ἐκ τῶν νήσων ἐδόθησαν εἰς τὴν Ἑλλάδα αἱ ἐπιδικασθεῖσαι διὰ τοῦ Πρωτοκόλλου τῆς 22 Ἰανουαρίου 1830 : Δηλαδή αἱ παρακείμεναι εἰς τὴν Πελοπόννησον, ἡ Εὐβοία, αἱ Βόρειοι Σποράδες (Σχίαθος, Σκόπελος, Σκύρος κτλ.) καὶ ἐκ τῶν Κυκλάδων αἱ πρὸς ἀνατολὰς τῆς Ἀμοργοῦ, συμπεριλαμβανομένης. Ἡ διοίκησις τῆς Κρήτης παρε-

χωρήθη ὑπὸ τοῦ σουλτάνου εἰς τὸν Χεδίβην τῆς Αἰγύπτου, εἰς ἀνταμοιβὴν τῶν ὑπηρεσιῶν του κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ Ἀγῶνος. Ἡ δὲ Σάμος ἔγινεν αὐτόνομος ὑπὸ χριστιανὸν ἡγεμόνα, διοριζόμενον ὑπὸ τοῦ σουλτάνου.

Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

Ἡ Ἑλληνικὴ Ἐπανάστασις εἶναι γεγονός σημαντικώτατον ἀπὸ ἀπόψεως μάλιστα γενικωτέρας τὸ σημαντικώτερον ἀπὸ ὅσα ἔγιναν εἰς τὴν Βαλκανικὴν μετὰ τὴν Ρωμαϊκὴν κατάκτησιν.

Ἡ ἐξέγερσις τῶν Ἑλλήνων ἔθεσε τέρμα εἰς τὴν θλιβεράν κατάστασιν, ἣ ὅποια εἶχεν ἐπιβληθῆ εἰς τὰς ἑλληνικὰς χώρας ἐπὶ αἰῶνας. Ἡ χώρα, εἰς τὴν ὅποιαν ἤκμασεν ὁ λαμπρὸς ἑλληνικὸς πολιτισμὸς, εἶχε γίνει ἀπὸ πάσης ἀπόψεως ἀγνώριστος. Παραδοθεῖσα εἰς τὸν βαρὺν δεσποτισμὸν, εἰς τὴν ἀναρχίαν καὶ τὴν αὐθαιρεσίαν τῶν κατὰ τόπους ἰσχυρῶν, εἶχεν ἀποχερσωθῆ εἰς μεγάλας ἐκτάσεις, εἶχε σκεπασθῆ ἀπὸ ἔλη καὶ ἐμαστίζετο ἀπὸ μολυσματικὰ νοσήματα. Δὲν εἶχε δρόμους, οὔτε συγκοινωνίαν, οὔτε ἀσφάλειαν. Δὲν ἠδύνατο νὰ ἐκμεταλλευθῆ τὰς πηγὰς τοῦ πλοῦτου της, ἔχασε τὸν πληθυσμὸν της καὶ εἶχε καταντήσῃ μίᾳ ἀπὸ τὰς πτωχοτέρας καὶ τὰς ἀραιότερον κατοικουμένας γωνίας τῆς Εὐρώπης.

Ὁ Ἀγὼν τοῦ Εἰκοσιένα δὲν εἶναι ὑπόθεσις ἑλληνικὴ μόνον, ἀλλὰ κίνησις πλατυτέρας σημασίας, ἣ ὅποια μὲ δυνατὰ κτυπήματα εἰς τὸ νότιον ἄκρον τῆς χερσονήσου ἔδιδε τὸ σύνθημα τῆς ἀφυπνίσεως εἰς τοὺς λαοὺς τῆς Βαλκανικῆς, οἱ ὅποιοι ἔζων ὑπὸ τὸν μεσαιωνικὸν λήθαργον μέχρι τοῦ 19ου αἰῶνος. Ὁ ὑπέροχος ἑλληνικὸς λαὸς ἔδειξεν εἰς τοὺς γείτονας λαοὺς καὶ εἰς ἄλλα ἔθνη ὑποτεταγμένα πῶς οἱ δούλοι γίνονται ἐλεύθεροι. Ἦρκεσεν ἐνὸς αἰῶνος ἐλεύθερος βίος, διὰ νὰ καταφανοῦν τὰ ἀγαθὰ τῆς ἐλευθερίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η'

ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΚΡΑΤΟΣ

Ο ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ — Ο ΟΘΩΝ

Ο ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ (1828 - 1831)

Οί Έλληνες, ὅπως εἶδομεν, διαρκοῦντος τοῦ Ἀγῶνος κατὰ τῶν Τούρκων, προσεπάθησαν νὰ παραδώσουν τὴν ἐξουσίαν εἰς πρόσωπον ἱκανόν, διὰ νὰ ἀντιμετωπίσῃ ἀποτελεσματικώτερον τὰς ἀνάγκας τοῦ Ἀγῶνος καὶ νὰ καταπαύσῃ τοὺς ἐμφυλίους σπαραγμούς. Διὰ τοῦτο ἡ ἐν Τροιζῆνι Συνέλευσις ἐξέλεξε τὸν Μάρτιον τοῦ 1827 κυβερνήτην τὸν Ἰωάννην Καποδίστριαν, ὁ ὁποῖος ἐφθασεν

1828 εἰς τὴν Ἑλλάδα τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1828. Ὁ Κυβερνήτης ἀπεβιβάσθη εἰς Ναύπλιον καὶ κατέστησε πρωτεύουσαν τοῦ κράτους τὴν νῆσον Ἀἴγινα, ὅπου καὶ ἐγκατεστάθη τὴν 11 Ἰανουαρίου. Ἐκυβέρνησε τὴν Ἑλλάδα ἐπὶ 3 ½ ἔτη.



Ἰωάννης Καποδίστριας (1776 - 1831)

Ὁ Ἰωάννης Καποδίστριας (1776 - 1831) ἐγεννήθη εἰς τὴν Κέρκυραν ἐξ ἐγκριτωτάτης οἰκογενείας τῆς νήσου, ἡ ὁποία εἶλκε τὴν καταγωγὴν τῆς ἐκ δαλματικῆς πόλεως (Caro d' Istria), τῆς ἀρχαίας Ἰουστινιουπόλεως.

Οἱ πρόγονοί του εἶχον λάβει τὸν τίτλον τοῦ κόμητος παρὰ τοῦ δουκὸς τῆς Σαβοΐας. Ὁ Κυβερνήτης τῆς Ἑλλάδος ἦτο ἀνὴρ μακρᾶς πείρας. Συμπληρώσας τὰς σπουδὰς του εἰς τὴν Εὐρώπην διωρίσθη γραμματεὺς τῶν Ἰουίων νήσων, ὅταν κατεῖχον αὐτὰς οἱ Ρῶσοι, λαβῶν οὕτω τὴν εὐκαιρίαν νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν ρωσικὴν ὑπηρεσίαν. Καθ' ὄλην τὴν σταδιοδρομίαν του ἔμεινε πιστὸς εἰς τὴν ρωσικὴν πολιτικὴν. Ὅταν ὁ Ναπολέον διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Τίλισιτ ἔγινε κύριος τῶν Ἰουίων νήσων, ἀπῆλθεν εἰς τὴν Ρωσίαν καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὴν ρωσικὴν διπλωματικὴν ὑπηρεσίαν, εἰς τὴν ὁποίαν διεκρίθη. Ὁ Τσάρος ἐχρησιμοποίησεν αὐτὸν εἰς διαφόρους ἀποστολάς, ὡς ἀντιπρόσωπόν του εἰς τὰ Συνέδρια τῶν Παρισίων καὶ τῆς Βιέννης, καὶ προήγαγεν αὐτὸν εἰς ὑπουργὸν τῶν Ἐξωτερικῶν.

Ὁ Καποδίστριας εἶχε μέγα κύρος, ὅταν κατήρχετο εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἀλλὰ δυστυχῶς δὲν ἀποκατέστησε τὴν γαλήνην εἰς τὴν δεινῶς ταρρασομένην χώραν. Τὸ ἔργον του ἦτο δυσχερὲς ἐν μέσῳ τῆς ἐρημώσεως καὶ τῆς ἀναρχίας. Ἡ Ἑλλὰς ἐξήρχετο ἐκ δεινοτάτου ἀγῶνος σχεδὸν ὀκτῶ ἐτῶν. Οἱ ἄνθρωποι εἶχον ὀλιγοστεύσει, τὰ κτήνη εἶχον καταστραφῆ, ἡ γῆ ἔμεινε ἀκαλλιέργητος καὶ ἡ ἐργαζομένη τάξις ἦτο ἐν ἀπογνώσει. Ληστεία ἐπὶ τῆς ξηρᾶς καὶ πειρατεία ἐπὶ τῆς θαλάσ-



Ἡ σφραγίς καὶ ἡ ὑπογραφή τοῦ Καποδίστρια

σης ἐλυμαίνοντο τὴν χώραν, τὰ δὲ ἦθη ἦσαν ἐξηργιωμένα καθ' ὄλην τὴν χώραν. Πλὴν τούτου ὁ Καποδίστριας εἶχε νὰ παλαίσῃ πρὸς διπλωματικὰς δυσχερείας, διότι ἡ Ἀγγλία καὶ ἡ Γαλλία ὑπέβλεπον αὐτὸν, ἐπειδὴ τὸν ἐθεώρουν πράκτορα τῆς Ρωσίας.

Ἀλλὰ καὶ ὁ αὐταρχικὸς χαρακτήρ τοῦ Κυβερνήτου, καθὼς καὶ αἱ περὶ κράτους πεποιθήσεις του προεκάλεσαν ἀντίδρασιν καὶ ἐδυσχέραναν περισσότερο τὸ ἔργον του. Ὁ Καποδίστριας ἦτο ὀπαδὸς τῆς πε-

φωτισμένης δεσποτείας (*déspotisme éclairé*). Ἐφρόνει ὅτι τὰ Συντάγματα καὶ τὰ Κοινοβουλευτικὰ σώματα εἶναι πρόωρα διὰ χώραν μὴ χειραφετηθεῖσαν εἰσέτι ὀλοκληρωτικῶς ἐκ τοῦ ἀσιατικοῦ δεσποτισμοῦ καὶ διερχομένην περίοδον συγκροτήσεως.

Ἡ πρώτη πρᾶξις τοῦ ἦτο νὰ διαλύσῃ τὴν Βουλὴν, ἡ ὁποία ἐξελέγη συμφώνως πρὸς τὸ Σύνταγμα τῆς Τροικίζης, καὶ νὰ ἀναστείλῃ τὸ Σύνταγμα. Ἀντὶ Βουλῆς ἔδρουσε προσωρινῶς συμβουλευτικὸν σῶμα, τὸ ὁποῖον ὠνόμασε Πανελληνιον, συγκείμενον ἐξ 27 μελῶν, τὰ ὁποῖα διώριζεν ὁ ἴδιος. Ὁ ἴδιος ἐπίσης διώριζε τοὺς ὑπουργοὺς του, τοὺς λεγομένους Γραμματεῖς. Τὴν ἐξουσίαν εἶχε κυρίως ἡ Γενικὴ Γραμματεία (Ὑπουργικὸν Συμβούλιον), τῆς ὁποίας πρόεδρον διώρισε κατ' ἀρχὰς τὸν Σπυρίδωνα Τρικούπην, ὁ ὁποῖος ἔγραψε τὴν περίφημον ἱστορίαν τῆς Ἐπανάστασεως. Τοιουτοτρόπως ὅλας τὰς ἐξουσίας συνεκέντρωσεν εἰς χεῖράς του ὁ Κυβερνήτης καὶ ὡς δικαιολογίαν τῆς ἀναστολῆς τοῦ Συντάγματος ἔφερεν εὐλόγως τὴν δύσκολον θέσιν τῆς μαχομένης Ἑλλάδος.



Σπυρίδων Τρικούπης (1788 - 1873)

ΤΟ ΕΡΓΟΝ ΤΟΥ ΚΥΒΕΡΝΗΤΟΥ

Ὅταν ὁ Καποδίστριας κατῆλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὁ ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν δὲν εἶχεν οὐδὲ ὀβολὸν εἰς τὸ ταμεῖον, ὁ τῆς Παιδείας οὐδὲ ἔν σχολεῖον, ὁ ὑπουργὸς τῆς Δικαιοσύνης ἐδήλωσεν ὅτι μόνον ἓν δικαστήριον ἐλειτούργει εἰς τὴν Ἑλλάδα, τὸ δικαστήριον τῶν λειῶν, ὁ δὲ ὑπουργὸς τῶν Ἐσωτερικῶν ὠμολόγει ὅτι πλήρης διοικητικὴ ἀκαταστασία ἐπεκράτει καθ' ὅλην τὴν χώραν. Ὁ Καποδίστριας ἐτακτοποίησε

τὰ οικονομικά. Πρὸς τοῦτο διέθεσε καὶ δλόκληρον τὴν ἀτομικὴν του περιουσίαν. Ἰδρυσεν Τράπεζαν Ἐθνικὴν καὶ ἔκοψε νομίσματα. Περιορίσεν τὴν ληστείαν καὶ τὴν πειρατείαν. Κατήρτισεν τακτικὸν στρατὸν ἀπὸ 8 τάγματα ἐκ 1.000 ἀνδρῶν ἕκαστον μὲ ἀρχηγούς τὸν Τζώρτζ καὶ τὸν Δημ. Ὑψηλάντην. Ὁ Κυβερνήτης ἐμερίμνησε διὰ τὴν ἐκπαίδευσιν, ἰδίως διὰ τὴν λαϊκὴν. Διεΐδε μὲ ἰδιάζουσαν εὐθυκρισίαν ὅτι ἡ ἐκπαίδευσις ἔπρεπε νὰ ἀρχίσῃ ἐκ τοῦ λαοῦ καὶ διὰ τὴν Ἑλλάδα ἔπρεπε νὰ εἶναι πραγματικὴ. Ἰδρυσεν δημοτικὰ σχολεῖα, Διδασκαλεῖον εἰς τὴν Αἴγινα καὶ Ὁρφανοτροφεῖον διὰ τὰ ὄρφανὰ τοῦ πολέμου. Ἰδιαιτέραν προσπάθειαν κατέβαλεν ὁ Καποδίστριας διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς γεωργίας, ἰδρύσας πρὸς τοῦτο τὴν Γεωργικὴν Σχολὴν τῆς Τίρυνθος. Αὐτὸς εἰσήγαγεν εἰς τὴν Ἑλλάδα τὴν καλλιέργειαν τῆς πατάτας.

Η ΑΝΤΙΔΡΑΣΙΣ

Τὰ πρῶτα πολιτικὰ καὶ διοικητικὰ μέτρα τοῦ Καποδιστρίου δυσ-ηρέστησαν ὄχι μόνον τοὺς ὀπαδοὺς τοῦ συνταγματικοῦ πολιτεύματος, ἀλλὰ καὶ τοὺς προκρίτους καὶ τοὺς ναυτικούς. Ἡ περιβάλλουσα τὸ πρόσωπόν του αἴγλη ἤρχισε νὰ διαλύεται καὶ ἐσηματίσθη ἰσχυρὰ ἀντιπολίτευσις κατ' αὐτοῦ. Διὰ νὰ δώσῃ διέξοδον εἰς τὴν ἐναντίον του κατακραυγὴν, συνεκάλεσεν Ἐθνοσυνέλευσιν. Ἀλλὰ ἡ κατὰ τοῦ Κυβερνήτου δυσἀρέσκεια καθημερινῶς ὠγκοῦτο, ἄνδρες δὲ ὡς ὁ Μιαούλης, ὁ Μαυροκορδάτος, ὁ Κουντουριώτης κ. ἄ. προσῆλθον εἰς τὴν ἀντιπολίτευσιν. Ὅλα ἐδήλουν ὅτι πάλιν ἡ ἀτυχῆς χώρα μας ἐπρόκειτο νὰ γίνῃ θέατρον ἀνωμαλιῶν καὶ ἐκτρόπων, τὰ ὅποια παρεκάλουν τὸ ἔθνος νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸν ὀριστικὸν δρόμον τῆς ὀργανώσεως καὶ τῆς προόδου.

Ἐστίαί τῆς ἀντιδράσεως κατὰ τοῦ Κυβερνήτου ἦσαν ἡ Μάνη καὶ ἡ Ὑδρα. Ἐπειδὴ ὁ Καποδίστριας εὕρισκετο εἰς ἀδυναμίαν νὰ πληρῶσῃ εἰς τοὺς Ὑδραίους ἀποζημίωσιν διὰ τὰς κατὰ τὸν πόλεμον ζημίας, ἡ Ὑδρα ἀπεσπάσθη καὶ ἐξέλεξεν ἰδίαν κυβέρνησιν, τὴν λεγομένην Συνταγματικὴν Ἐπιτροπήν, προσεχώρησε δὲ εἰς αὐτὴν καὶ ἡ Σῦρος. Ὁ Μιαούλης καὶ ὁ Μαυροκορδάτος ἐνεργοῦντες κατ' ἐντολὴν τῆς Ἐπιτροπῆς κατέλαβον τὸν Ναύσταθμον τοῦ Πόρου καὶ τὸν στόλον. Ὁ Κυβερνήτης παρεκάλεσε τὸν Ρῶσον ναύαρχον Ρικὸρ, ὁ ὁποῖος εὕρισκετο εἰς τὸ Ναύπλιον, νὰ κτυπήσῃ τοὺς στασιαστάς. Ὅταν

δὲ τὰ ρωσικὰ πλοῖα ἔλαβον θέσιν μάχης, ὁ Μιαούλης ἀντίταξε τὴν φρεγάταν « Ἑλλάδα » καὶ τὴν κορβέταν « Ὑδρα » καὶ μετὰ τῶν πληρωμάτων κατέφυγεν εἰς τὴν Ὑδραν.

Ἦτο φυσικὸν ὁ Κυβερνήτης μὲ τὸ συγκεντρωτικὸν διοικητικὸν τοῦ σύστημα καὶ τὸν αὐταρχικὸν του χαρακτήρα νὰ δυσαρεστήσῃ καὶ τοὺς προκρίτους, οἱ ὅποιοι εἰς τὴν ἀλλαγὴν τοῦ καθεστώτος δὲν ἔβλεπον ἄλλο παρὰ τὴν μεταβίβασιν εἰς χεῖράς του τῆς τουρκικῆς ἐξουσίας, καὶ τοὺς φιλελευθέρους, οἱ ὅποιοι ἐνόμιζον ὅτι προσφέρουν ὑπηρεσίας εἰς τὸν λαὸν διὰ τῆς παροχῆς ὅσον τὸ δυνατόν μεγαλυτέρας ἐλευθερίας. Κυρίως ὅμως ἡ μεγάλη δυσπραγία τῆς χώρας καὶ ἡ ἐχθρική πολιτικὴ τῶν ἀντιπροσώπων τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Γαλλίας, αἱ ὁποῖαι ἐθεώρουν τὸν Κυβερνήτην ὡς ρωσικὸν πράκτορα, ὑπέσκαψαν τὴν θέσιν αὐτοῦ. Εἶναι ἐν τούτοις βέβαιον ὅτι ὁ Κυβερνήτης ἀπὸ τὸ χάος, τὸ ὁποῖον εὔρεν, ὅταν κατῆλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἐδημιούργησε κράτος ὀργανωμένον καὶ εἰς τὸ διάστημα τῶν τριῶν ἐτῶν ἔφερεν εἰς πέρας ἔργον, τὸ ὁποῖον μετ' εὐγνωμοσύνης μνημονεύουν αἱ νεώτεραι γενεαί.

ΔΟΛΟΦΟΝΙΑ ΤΟΥ ΚΥΒΕΡΝΗΤΟΥ

Ἄλλὰ τὸ ἔργον τοῦ Καποδιστρίου δὲν ἦτο δυνατόν ν' ἀναγνωρισθῆ ἄμέσως. Τούναντίον ἡ κατ' αὐτοῦ ἀντίδρασις ἠδῆ ἀνέκοιτο καθημερινῶς. Σοβαρώτερα γεγονότα ἐπροκάλεσεν ἡ διενεξίς τοῦ Κυβερνήτου πρὸς τὴν οἰκογένειαν τῶν Μαυρομιχαλαίων. Οἱ Μανιάται δὲν ἐπλήρωσαν τοὺς φόρους, τοὺς ὁποίους εἶχεν ὀρίσει ἡ διοίκησις, ἐστασίασαν καὶ ἀπεσπίασθησαν, ὅπως ἡ Ὑδρα. Τὴν στάσιν τῆς Μάνης ἀπέδωκεν ὁ Καποδίστριας εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν Μαυρομιχαλαίων. Συνέλαβε πολλοὺς ἐπιφανεῖς Μανιάτας καὶ τέλος καὶ αὐτὸν τὸν Πετρόμπετην, τὸ ὁποῖον ἐνέκλεισεν εἰς τὰς φυλακάς. Δύο δὲ ἄλλους Μαυρομιχαλαίους, τὸν ἀδελφὸν τοῦ Πετρόμπετη Κωνσταντῖνον καὶ τὸν υἱὸν του Γεώργιον, ἐκράτει ὑπὸ ἐπιτήρησιν εἰς τὸ Ναύπλιον, ὅπου ἐν τῷ μεταξύ εἶχε μετατεθῆ ἡ πρωτεύουσα.

Τὴν 27 Σεπτεμβρίου 1831 οἱ δύο Μανιάται παραμόνευσαν τὸν Κυβερνήτην, ἐνῶ μετέβαινεν εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ἁγ. Σπυρίδωνος διὰ τὴν λειτουργίαν, καὶ ἐδόλοφονησαν αὐτόν. Ὁ Κωνσταντῖνος ἐφονεύθη ἐπὶ τόπου ὑπὸ τῶν ἀκολούθων τοῦ Κυβερνήτου καὶ **1831** τῶν πολιτῶν, ὁ δὲ Γεώργιος κατεδικάσθη ὑπὸ τοῦ στρατοδικείου καὶ ἐτυφεκίσθη εἰς τὸ φρούριον Ἴτς - Καλὲ (7 Σεπτεμβρίου 1831).

ΑΝΑΡΧΙΑ — ΚΑΘΟΔΟΣ ΤΟΥ ΟΘΩΝΟΣ

Τὴν δολοφονίαν τοῦ Καποδιστρίου ἠκολούθησε δεινὴ ἀναρχία. Αἱ δύο μερίδες, οἱ Καποδιστριακοί, ἔχοντες ἐπὶ κεφαλῆς τὸν ἀδελφὸν τοῦ Κυβερνήτου Αὐγουστῖνον καὶ τὸν Κολοκοτρώνην, καὶ ἡ ἀντιπολιτευσίς, τὴν ὁποίαν ὠργάνωσεν ὁ Κωλέττης, ἐπάλαισαν μὲ πῆσμα. Ἡ ἀντιπολιτευσίς ἐκηρύχθη ὑπὲρ τῶν συνταγματικῶν ἐλευθεριῶν, ὠνομάσθη συνταγματικὸν κόμμα καὶ διώρισεν ἰδίαν κυβέρνησιν, τὴν συνταγματικὴν, τὴν ὁποίαν ἀπετέλεσαν ὁ Κωλέττης, ὁ Ζαΐμης, ὁ Κουντουριώτης καὶ ὁ Μαυροκορδάτος.

Οἱ συνταγματικοί, διὰ νὰ εὑρεθοῦν εἰς τὸ Ναύπλιον κατὰ τὴν ἄφιν τοῦ Ὀθωνος, ὠδήγησαν τὰ ρομελιώτικα στρατεύματα κατὰ τῆς Πελοποννήσου, τὰ ὁποῖα εὐχερῶς κατέβαλον τὴν ἀντίστασιν τῶν κυβερνητικῶν στρατευμάτων, καὶ ὁ Κωλέττης εἰσῆλθε θριαμβεύων εἰς τὸ Ναύπλιον, ἐνῶ ὁ Αὐγουστῖνος ἀνεχώρει εἰς Κέρκυραν.

Εὐθὺς μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Καποδιστρίου εἶχε συγκληθῆ εἰς τὸ Ἄργος ἡ Ε' Ἐθνοσυνέλευσις, ἡ ὁποία δὲν κατώρθωσε νὰ ἐργασθῆ ὁμαλῶς ὑπὸ τὰς συνθήκας αὐτάς. Τὴν 14 Ἰουλίου 1832 συνῆλθεν εἰς τὴν Πρόνοιαν πλησίον τοῦ Ναυπλίου Ἐθνοσυνέλευσις, ἡ ὁποία θεωρουμένη ὡς συνέχεια τῆς Συνελεύσεως τοῦ Ἄργους λέγεται ἐπίσης Ε' Ἐθνοσυνέλευσις. Αὕτη ἔδωκε γενικὴν ἀμνηστίαν καὶ ἐπεκύρωσε παμφηφεὶ τὴν ἐκλογὴν τοῦ Ὀθωνος.

Ἡ ἀποβίβασις τοῦ Ὀθωνος εἰς τὸ Ναύπλιον τὴν 25 Ἰανουαρίου 1833 ἐπροκάλεσε γενικὴν ἀνακούφισιν, διότι ὅλοι ἐπίστευον ὅτι θὰ ἐτίθετο τέρμα εἰς τὴν ἀναρχίαν καὶ ὅτι ἡ δεινῶς δοκιμασθεῖσα χώρα θὰ εἰσῆρχετο εἰς τὴν ὁδὸν τῆς τάξεως. Τὰ σημεῖα ἦσαν εὐόαινα. Ὁ Ὀθων καὶ οἱ Βαυαροὶ σύμβουλοί του ἤρχοντο εἰς τὴν Ἑλλάδα μὲ ἀγαθὰς προθέσεις καὶ πλεονέκτημα ἦτο ὅτι ὁ νεαρὸς βασιλεὺς δὲν εἶχε σύνδεσμον μὲ τὰ κόμματα.

ΑΝΤΙΒΑΣΙΛΕΙΑ — ΑΠΟΛΥΤΑΡΧΙΚΗ ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ

Ὁ Ὀθων δὲν εἶχεν ἀκόμη ἡλικίαν, διὰ νὰ κυβερνήσῃ ὁ ἴδιος. Διὰ τοῦτο ὁ πατὴρ του εἶχε διορίσει ἐπιτροπὴν, διὰ νὰ ἀσκή τὰ βασιλικά καθήκοντα μέχρις ἐνηλικιωσέως τοῦ Ὀθωνος. Τὴν ἐπιτροπὴν, ἡ ὁποία ὠνομάσθη Ἀντιβασίλεια, ἀπετέλεσαν ὁ κόμης Ἄρμανσμπεργκ, πρῶην Βαυαρὸς ὑπουργός, ὡς πρόεδρος, ὁ νομομαθὴς δόκτωρ Μάουερ καὶ ὁ στρατηγὸς Ἐυντεκ.

Οἱ τρεῖς ἀντιβασιλεῖς, βοηθούμενοι καὶ ἀπὸ ἄλλους Βαυαρούς, οἱ ὅποιοι εἶχον συνοδεύσει τὸν Ὅθωνα, συνεπλήρωσαν τὴν ὀργάνωσιν τοῦ κρατικοῦ οἰκοδομήματος τῆς Ἑλλάδος, τοῦ ὁποίου τὰς βάσεις εἶχε θέσει ὁ Καποδίστριας. Οἱ Βαυαροὶ ἐγκαθίδρυσαν εἰς τὴν Ἑλλάδα τὴν ἀπόλυτον μοναρχίαν. Πᾶσαι αἱ ἐξουσίαι ἀπέρρεον ἀπὸ τὸν βασιλέα. Παρὰ τὴν βασιλείαν ἐλειτούργει Ἑπουργικὸν Συμβούλιον, τοῦ ὁποίου τὰ μέλη διώριζεν ὁ βασιλεὺς. Πρόεδρος αὐτοῦ ἦτο ὁ βασιλεὺς, ἀντιπροσωπευόμενος δι' ἀντιπρόεδρον.



Ὁ βασιλεὺς Ὅθων (1815-1866)

Τὸ ἔργον τῆς Ἀντιβασιλείας, ὅπως καὶ τοῦ Ὅθωνος, συνήνητσε τὰς ἰδίας δυσκολίας, τὰς ὁποίας εἶχε συναντήσει καὶ ὁ Καποδίστριας. Οἱ Βαυαροὶ δὲν κατώρθωσαν νὰ ἀποφύγουν τὰς προστριβὰς πρὸς τὰ κόμματα καὶ τὴν ἀντιζηλίαν μεταξὺ των, τὴν ὁποίαν ἐπωφελήθησαν οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν Δυνάμεων. Ἐπίσης ἡ αὐταρχικὴ διοίκησις καὶ ἡ ἄγνοια τῶν εἰδικῶν συνθηκῶν τοῦ τύπου, τῆς γλώσσης καὶ τοῦ χαρακτῆρος τοῦ λαοῦ κατέστησαν αὐτοὺς ταχέως ἀντιδημοτικούς.

Δύο μεγάλα ζητήματα ἀπασχόλησαν τὴν Ἀντιβασιλείαν: τὸ στρατιωτικὸν καὶ τὸ ἐκκλησιαστικόν. Οἱ Ἀντιβασιλεῖς συνέστησαν δέκα τάγματα κυνηγῶν ἢ ἀκροβολιστῶν, εἰς τὰ ὁποῖα κατέταχθησαν οἱ στρατιῶται τοῦ τακτικοῦ στρατοῦ καὶ μερικοὶ ἐκ τοῦ ἀτάκτου στρατοῦ τῆς Ἐπαναστάσεως. Ἡ ληστεία ὁμως ἐξηκολούθει νὰ λυμαινεται τὸν τόπον. Εἰς τὸ ἐκκλησιαστικόν οἱ ἀντιβασιλεῖς ἔδωσαν ὀριστικὴν λύσιν δημιουργήσαντες αὐτοκέφαλον Ἑλληνικὴν Ἐκκλησίαν, τὴν

ὅποιαν ὁμως ἀνεγνώρισε τὸ Πατριαρχεῖον μόλις κατὰ τὸ ἔτος 1850. Οἱ Βαυαροὶ ἐπάταξαν δραστηρίως τὴν ἀντίδρασιν καὶ κατεδίκασαν μάλιστα εἰς θάνατον τὸν Κολοκοτρώνην καὶ τὸν Πλαπούταν ὡς ἐνεχομένους εἰς συνωμοσίαν. Ἀλλὰ δὲν ἐτόλμησαν καὶ νὰ ἐκτελέσουν τὴν καταδίκην κατὰ τοῦ γηραιοῦ πολεμιστοῦ τῆς ἐλευθερίας.

Λήγοντος τοῦ ἔτους 1834 ἡ ἔδρα τῆς Κυβερνήσεως μετεφέρθη εἰς τὰς Ἀθήνας.

ΟΘΩΝ — ΑΥΤΑΡΧΙΚΗ ΚΥΒΕΡΝΗΣΙΣ ΜΕΧΡΙ ΤΟΥ 1845

Ἡ κυβερνήσις τῆς Ἀντιβασιλείας διήρκεσε 2 1)2 περίπου ἔτη (26 Ἰαν. 1833 - 20 Μαῦτου 1835).

Τὴν 20 Μαῦτου 1835 ἐνγλικιωθή ὁ Ὅθων, ἀνέλαβεν ὁ ἴδιος τὴν ἐξουσίαν καὶ δι' ἐνθουσιώδους προκηρύξεως ἐξέθετε τὰ αἰσθητά

του πρὸς τὸν Ἑλληνικὸν λαὸν καὶ τὴν πρόθεσίν του νὰ κυβερνήσῃ τὴν χώραν ἀποβλέπων εἰς τὸ μεγαλεῖον τῆς. Ὁ

1835 Ὅθων ἐξηκολούθησε νὰ κυβερνᾷ ἀπολυταρχικῶς. Δὲν συνεκάλεσεν Ἐθνικὴν Συνέλευσιν οὔτε Βουλὴν. Προήδρευεν ὁ ἴδιος τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου καὶ ἡ διοίκησις του ἦτο π ρ ο σ ω π ι κ ῆ, κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τῶν Γερμανῶν ἡγεμόνων.

Ἐνῷ δὲ ὅλοι ἀνέμενον ὅτι θὰ ἐπῆρχετο ἡ κατάλυσις τῆς Βαυαροκρατίας, διετήρησε τοὺς Βαυαροὺς εἰς τὰς ἐπικαιροτέρας θέσεις καὶ διώρισε τὸν Ἀρμανσμπεργκ πρῶθυπουργόν, ἐνῷ οἱ ἐπιφανέστατοι τῶν Ἑλλήνων πολιτικῶν ἀπεμακρύνθησαν ὡς πρεσβευταὶ εἰς τὰς διαφόρους αὐλὰς τῆς Εὐρώπης. Μερικοὶ ἐκ τῶν Βαυαρῶν εἰργάζοντο ἀποτελεσματικῶς καὶ μὲ ἀφοσίωσιν λόγῳ τῆς ἀνωτέρας μορφώσεώς των, ἀλλ' οἱ Ἕλληνες δὲν ἠνείχοντο, κατόπιν μάλιστα τῶν ἥρωικῶν θυσιῶν κατὰ τὸν Ἀγῶνα, νὰ παραγκωνίζονται ἀπὸ τοὺς ξένους. Τέλος ὁ βασιλεὺς, ὑπὸ τὸ κράτος τῆς δυσαρεσκείας καὶ τῶν ὑποδείξεων τινῶν ἐκ τῶν προστατῶν δυνάμεων, ἀνέθεσε τὴν κυβερνήσιν τῆς χώρας εἰς χεῖρας ἑλληνικάς, διορίσας πρόεδρον τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου τὸν Κανσι. Ζωγράφον κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1838.

Ὁ Ὅθων, καθὼς βραδύτερον καὶ ἡ σύζυγός του Ἀμαλία, ἐνεκωλύθησαν τὴν πολιτικὴν τῆς Μεγάλης Ἰδέας. Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῆς ἀνακινήσεως τοῦ Ἀνατολικοῦ ζητήματος κατὰ τὰ ἔτη 1839 - 1841 ὠργανώθησαν κινήματα εἰς τὴν Κρήτην, τὴν Θεσσαλίαν καὶ

τὴν Μακεδονίαν, οἱ δὲ "Ἕλληνες καὶ ὁ βασιλεὺς ἀνεθάρρησαν πιστεύσαντες ὅτι ἐπέστη ἡ στιγμή τῆς διαλύσεως τῆς Ὀθωμανικῆς Αυτοκρατορίας καὶ τῆς πραγματοποίησεως τῶν ἐθνικῶν βλέψεων. Ἀλλὰ τοῦτο ἀφ' ἑνὸς μὲν ἔφερεν αὐτὸν εἰς προστριβὰς πρὸς τὸν σουλτᾶνον, ἀφ' ἑτέρου δὲ διέθεσε ἐναντίον αὐτοῦ τὰς Δυτικὰς Δυνάμεις, αἱ ὁποῖαι ἦσαν κηρύγμεναι ὑπὲρ τῆς ἀκεραιότητος τῆς Τουρκίας.

Περὶ τὸ τέλος τοῦ 1835 ἐπεσκέφθη τὰς Ἀθήνας ὁ πατὴρ τοῦ Ὀθωνος Λουδοβίκος καὶ εὔρε τὴν χώραν εἰσερχομένην εἰς τὴν ὁδὸν τῆς τάξεως. Παρέστη εἰς τὴν κατάθεσιν τοῦ θεμελίου λίθου τῶν ἀνακτόρων, τὰ ὁποῖα σήμερον ὀνομάζονται **Παλαιὰ Ἀνάκτορα**.



Ἡ βασίλισσα Ἀμαλία (1818 - 1876)

Ἡ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ ΤΗΣ Γ' ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ

Αἱ Ἀθηναὶ καθ' ὅλην τὴν βασιλείαν τοῦ Ὀθωνος ἦσαν θέατρον ἀντιθέσεων τῶν Δυνάμεων, τῶν ὁποίων οἱ ἀντιπρόσωποι ἀνεμειγνύοντο ζωηρῶς εἰς τὴν πολιτικὴν, ὑπεστήριζον τὰ κόμματα καὶ ὑπέθαλπον συνωμοσίας. Τὰ κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν συσταθέντα τρία κόμματα : τὸ Γαλλικόν, τὸ Ἀγγλικόν καὶ τὸ Ρωσικόν ἐξηκολούθησαν νὰ ὑφίστανται καὶ κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς βασιλείας τοῦ Ὀθωνος. Οἱ ἐν Ἑλλάδι διπλωματικοὶ ἀντιπρόσωποι τῶν τριῶν Προστατίδων Δυνάμεων ἀνέπτυξαν ἐξαιρετικὴν δρασίαν πρὸς ἀπόκτησιν πολιτικῆς ἐπιρροῆς ἐν Ἑλλάδι κατὰ τὴν πολιτικὴν ἀστάθειαν, ἣ ὁποία ἐπεκράτησε τοὺς χρόνους αὐτούς. Ὁ Ζωγράφος παρητήθη καὶ ὁ Ὀθων διώρισε πρωθυπουργὸν τὸν Α. Πάικον. Κατόπιν ὅμως ἐνεργειῶν τοῦ Ἀγγλοῦ καὶ Γάλλου ἀντιπροσώπου ἡ

πρωθυπουργία ἀνετέθη εἰς τὸν Ἄλ. Μαυροκορδάτον, φίλον παλαιὸν τῆς ἀγγλικῆς πολιτικῆς ἐν Ἑλλάδι. Συγχρόνως ἐδημιουργήθη ἰσχυρὰ ἀντίδρασις κατὰ τοῦ Ὁθωνος.

Ἡ ἀντιπολίτευσις ἤξιον ἀπὸ τὸν βασιλέα συνταγματικὰς ἐλευθερίας· ἐπειδὴ ὅμως ὁ βασιλεὺς ἤρνεϊτο νὰ ἐνδώσῃ, κατεπολέμει αὐτόν. Τέλος παρεσκευάσθη διὰ τῆς ὑποκινήσεως τῶν ξένων, ἰδίως τῶν ἀντιπροσώπων τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Ρωσίας, συνωμοσία τῶν πολιτικῶν Ἀνδρέου Λόντου, Α. Μεταξᾶ καὶ Κ. Ζωγράφου, οἱ ὅποιοι κατώρθωσαν νὰ προσεταιρισθοῦν τὸν ἀγωνιστὴν τῆς Ἐπαναστάσεως **Ι. Μακρυγιάννην** καὶ δι' αὐτοῦ τὸν ἐκ τῶν ἀνωτέρων στελεχῶν τοῦ τακτικοῦ στρατοῦ συνταγματάρχην τοῦ ἰππικοῦ **Δ. Καλλέργην** καὶ νὰ παρασύρουν τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ στρατοῦ.

Τὴν νύκτα τῆς 2 - 3 Σεπτεμβρίου 1843 ὁ Καλλέργης μετὰ τῆς φρουρᾶς τῶν Ἀθηνῶν ἀπέκλεισε τὰ ἀνάκτορα καὶ ἀπήτησεν ἀπὸ τὸν Ὁθωνα τὴν παραχώρησιν Συντάγματος. Ὁ Ὁθων μετὰ ζωντῆς ἀντιρρήσεις ὑπεχρέωθη νὰ ὑπογράψῃ Διάταγμα, διὰ τοῦ ὁποίου θὰ

1843 ἐκαλεῖτο Ἐθνικὴ Συνέλευσις, ἡ ὁποία θὰ ἐψήφισε Σύνταγμα.

Ἀπὸ τότε ἡ πρὸ τῶν ἀνακτόρων πλατεῖα ὀνομάζεται Πλατεῖα τοῦ Συντάγματος καὶ μία τῶν ὁδῶν τῆς πρωτευούσης φέρει τὸ ὄνομα Γ' Σεπτεμβρίου, ἡ ὁποία θεωρεῖται ἡ γενέθλιος ἡμέρα τοῦ ἑλληνικοῦ Συντάγματος.

Η ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΗ ΒΑΣΙΛΕΙΑ ΤΟΥ ΟΘΩΝΟΣ

Ὁ Ὁθων συνεκάλεσεν Ἐθνοσυνέλευσιν, ἡ ὁποία συνῆλθεν εἰς τὰς Ἀθήνας, ἀνομάσθη Ἐθνικὴ Συνέλευσις τῆς Γ' Σεπτεμβρίου καὶ ἐψήφισε τὸ Σύνταγμα τοῦ 1844 (18 Μαρτίου). Δι' αὐτοῦ ἐγκαθιδρύετο εἰς τὴν Ἑλλάδα ἡ συνταγματικὴ μοναρχία.

Τὸ νέον Σύνταγμα καθιέρωσε δύο κοινοβουλευτικὰ σώματα: τὴν Βουλὴν καὶ τὴν Γερουσίαν. Καὶ ἡ μὲν Βουλὴ ἀπετελεῖτο ἀπὸ 80 μέλη, ἡλικίας ἄνω τῶν 30 ἐτῶν, καὶ ἐξελέγετο ὑπὸ τοῦ λαοῦ με καθολικὴν σχεδὸν ψηφοφορίαν, ἡ δὲ Γερουσία ἀπὸ 27 μέλη, τὰ ὁποῖα διωρίζοντο ἰσοβίως ὑπὸ τοῦ βασιλέως. Ὁ βασιλεὺς διώριζεν ἐπίσης καὶ ἔπαυε κατὰ βούλησιν τοὺς ὑπουργούς. Τὰ δύο Σώματα εἶχον τὴν Νομοθετικὴν Ἐξουσίαν, ἐνῶ ὁ βασιλεὺς μετὰ τοῦ ὑπουργείου ἔσκει τὴν Ἐκτελεστικὴν.

Ἀπὸ τοῦ 1844 ὁ Ὅθων ἐκυβέρνησεν ὡς συνταγματικὸς μονάρχης, ἀλλ' ἐξ ἰδιοσυγκρασίας καὶ ἀνατροφῆς δὲν συνεπάθει τὰ κοινοβουλευτικὰ ἔθιμα. Ἡ Γερουσία, ὡς ἦτο φυσικόν, ἔγινε κατ' οὐσίαν ὄργανον τοῦ βασιλέως, ἐνῶ εἰς τὴν Βουλὴν (ἡ ὁποία εἶχε τὰ προοδευτικὰ στοιχεῖα) καὶ εἰς τὴν κοινὴν γνώμην τῆς χώρας ἐγεννήθη ζωηρὰ ἀντίδρασις κατὰ τῆς ἐνεργοῦ ἀναμείξεως τοῦ Ὅθωνος εἰς τὴν πολιτικὴν

Δύο πολιτευόμενοι διεκρίνοντο τὴν ἐποχὴν αὐτήν: Ὁ ἡγέτης τῆς ἀγγλικῆς φατρίας Μαυροκορδάτος καὶ ὁ Κωλέττης, ἡγέτης τῆς γαλλικῆς. Καίτοι δὲ τὰ κόμματα ἦσαν προσωπικά, διεκρίνοντο δύο ἀντίθετα πολιτικὰ προγράμματα καὶ δύο ἀντίθετοι τάσεις. Ὁ Μαυροκορδάτος ἐφρόνει ὅτι οἱ Ἕλληνες πρέπει νὰ καταστήσουν τὸ βασιλεῖον πρότυπον ἀγαθῆς διοικήσεως, ἐὰν δὲ ἐπετυγχάνετο τοῦτο, θὰ ἐξησφαλίζοντο βαθμηδὸν τὰ ἀναγκαῖα μέσα πρὸς ἀνάκτησιν τῆς Κρήτης, τῆς Ἡπείρου καὶ τῆς Μακεδονίας. Ὁ Κωλέττης, ἀντιθέτως, ἦτο τῆς γνώμης ὅτι ἡ Ἑλλάς πάσῃ θυσίᾳ ἔπρεπε νὰ ἐπιδιώξῃ τὴν ἐπέκτασιν τοῦ Βασιλείου καὶ ὅτι διὰ τῆς ἐπέκτασεως θὰ ἀπέκτα τὰ μέσα τῆς ἐσωτερικῆς ἀναπτύξεως.

Η ΕΞΩΣΙΣ ΤΟΥ ΟΘΩΝΟΣ

Ἡ βασιλεία τοῦ Ὅθωνος ἐξηκολούθησεν ἐν μέσῳ περιπετειῶν, αἱ ὁποῖαι κατέληξαν εἰς τὴν ὀριστικὴν ἀπομάκρυνσιν αὐτοῦ.

Κατὰ τὴν διάρκειαν δηλαδὴ τοῦ Κριμαϊκοῦ πολέμου ἡ Ἑλλάς προεκάλεσεν ἐπαναστατικὰ κινήματα εἰς τὴν Θεσσαλίαν, τὴν Ἡπείρον καὶ τὴν Μακεδονίαν, διὰ νὰ παρασκευάσῃ τὴν κατάληψιν τῶν χωρῶν αὐτῶν. Αἱ Γαλλία καὶ Ἀγγλία, αἱ ὁποῖαι ἦσαν σύμμαχοι τῆς Τουρκίας, ἀπεβίβασαν στρατεύματα εἰς τὸν Πειραιᾶ. Αἱ δύο Δυνάμεις ἐπέβαλον Ἐπιτροπείον τῆς ἀρεσκείας των ὑπὸ τὸν Μαυροκορδάτον, τὸ ὀνομασθὲν Ἐπιτροπείον Κατοχῆς, εἰς τὸ ὅποιον ὡς ὑπουργὸς τῶν στρατιωτικῶν παρεκάθητο ὁ Καλλέργης, ὁ ἦρωὸς τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1843. Ἄλλ' ἡ κατοχὴ κατέστησε δημοφιλεῖ τὸν Ὅθωνα.

Μετὰ τὸν Κριμαϊκὸν πόλεμον ὅμως ἀνενεώθη ἡ κατὰ τοῦ βασιλέως ἀντίδρασις, ἕνεκὰ τῶν ἐξῆς γεγονότων: Ὁ βασιλεὺς κατηγορεῖτο ὅτι, ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῆς ἐθνικῆς ἐνώσεως τῆς Ἰταλίας (1859 - 1861), δὲν ἐφήρμοσε τὸ πρόγραμμα τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς. Ἐξ ἄλλου, ἡ νέα γενεὰ πολιτευομένων, ἡ ὁποία εἶχε μορφωθῆ ἐν τῷ μεταξὺ, τολμηροτέρα ἐπετίθετο κατὰ τοῦ βασιλέως, διότι ἔβλεπεν ἑαυτὴν παραγκωνιζομένην,

ὑπὸ τῶν αὐλοφίλων πολιτικῶν. Ὁ Ἐπαμεινώνδας Δεληγεώργης, ἐκ τῶν νεωτέρων τούτων πολιτικῶν μὲ τὴν θορυβώδη ἐμφάνισιν καὶ τὰς φιλελευθέρους ἀπαιτήσεις, εἶχε γίνει εἰδωλον τῆς φοιτητικῆς νεολαίας. Ὅταν δὲ κατὰ τὰς ἐκλογὰς τοῦ 1861 ἐκέρδισαν οἱ φίλοι τοῦ Στέμματος, ἡ κοινὴ γνώμη ἐξηγέρθη καὶ ἐκραύγαζε διὰ τὰς ἐκλογικὰς παρανομίας. Ὁ Ὄθων ἀντεμετώπισε τὴν κατακραυγὴν ἀντικαθιστῶν τὸν ἕνα αὐλοφίλον πρωθυπουργόν, τὸν Ἀθ. Μιαούλην, υἱὸν τοῦ ναυάρχου, δι' ἄλλου, τοῦ Γενναίου Κολοκοτρῶνη, υἱοῦ τοῦ Θ. Κολοκοτρῶνη.



Ἀκρόπρῳρον τῆς «Καρτερίας»

Κατόπιν τούτου ἡ ἀντιπολίτευσις προεκάλεσε στάσεις εἰς τὰς ἐπαρχίας, ὅτε δὲ ὁ Ὄθων ἀπεφάσισε νὰ περιοδεύσῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα, διὰ νὰ ἀνακτήσῃ τὴν ἀγάπην τοῦ λαοῦ, ἐπανεστάτησαν ἐκτὸς τῶν ἄλλων μερῶν αἱ Ἀθῆναι καὶ ὁ Ἐπ. Δεληγεώργης, ὡς ἐκπρόσωπος τῶν ἐπαναστατῶν, ἐδημοσίευσεν προκήρυξιν, διὰ τῆς ὁποίας ἀνήγγειλε τὴν κατάλυσιν τῆς βασιλείας τοῦ Ὄθωνος καὶ τὴν σύγκλησιν Ἐθνοσυνελεύσεως.

Ὅταν δὲ ἡ βασιλικὴ θαλαμηγὸς ἔφθασεν εἰς τὸν Πειραιᾶ, τὸ πλῆθος ἐδέχθη τὸν βασιλέα δι' 1862 ἀποδοκιμασιῶν καὶ ἀπειλῶν. Ὅλην τὴν νύκτα ὁ Ὄθων ἔμεινεν εἰς τὸν λιμένα τῆς Σαλαμῖνος σκεπτόμενος καὶ τὴν ἐπο-

μένην ἀνεχώρησεν ἐπὶ ἀγγλικοῦ πλοίου, ὅπως εἶχεν ἔλθει (12 Ὀκτωβρίου 1862).

Ὁ Ὄθων ἔζησεν εἰς τὴν Ἑλλάδα περίπου 30 ἔτη. Ἐζῆσεν ἀκόμη πέντε ἔτη εἰς τὴν ἐξορίαν νοσταλγῶν τὴν Ἑλλάδα. Ἡ ἀλληλογραφία του ἀποδεικνύει τὴν θερμὴν ἀγάπην πρὸς τὴν Ἑλλάδα. Δὲν ἠθέλησε μέχρι τοῦ θανάτου του νὰ ἀποχωρισθῇ, καθὼς καὶ ἡ Ἀμαλία, τὴν ὥραίαν ἐλληνικὴν ἐνδυμασίαν καὶ κατὰ τὰς τελευταίας του στιγμὰς τὰ χεῖλη του ἐπρόφεραν τὴν λέξιν «Ἑλλάς».

Τοιοιουτρόπως παρήλθον τριάκοντα ἔτη ἐλευθέρου βίου καὶ τὸ νεοσύστατον κράτος μας δὲν εἶχε κατορθώσει νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν ὁδὸν τῆς εἰρήνης καὶ τῆς εὐημερίας. Τὸ φαινόμενον αὐτὸ εἶναι φυσικὸν εἰς τὰ ἔθνη, τὰ ὁποῖα διψοῦν διὰ πρόοδον καὶ δημιουργίαν. Εἶναι ὅμως ἐξ ἄλλου ἀληθές, ὅτι αἱ διαρκεῖς αὐταὶ ἀνωμαλῖαι ἐπεβράδυναν τὴν ἐσωτερικὴν μας ὀργάνωσιν εἰς κράτος εὐνομούμενον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ'

Η ΕΥΡΩΠΗ ΜΕΧΡΙ ΤΟΥ 1870 - Ο ΑΓΩΝ ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΑΝΤΙΔΡΑΣΕΩΣ

I. Η ΓΑΛΛΙΑ

Ο ΛΟΥΔΟΒΙΚΟΣ ΙΗ' (1814-1824) - Η ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΗ ΜΟΝΑΡΧΙΑ

Ἐνῶ ἡ Ἑλλάς ἠγωνίζετο διὰ τὴν ἐλευθερίαν τῆς ἀπὸ τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ καὶ βραδύτερον κατέβαλλε μεγάλας προσπάθειάς νὰ ὀργανωθῇ ἐσωτερικῶς εἰς κράτος πολιτισμένον, ἡ Εὐρώπη διήρχετο μίαν ἀπὸ τὰς πλέον ταραχώδεις περιόδους τῆς ἱστορίας τῆς. Εἶναι ἀνάγκη νὰ γνωρίσωμεν τὴν σπουδαίαν πολιτικὴν κίνησιν, ἡ ὁποία ἐσημειώθη εἰς τὰ εὐρωπαϊκὰ κράτη κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοὺς καὶ εἶχε πολλάκις καὶ εἰς τὰ πράγματα τῆς χώρας μας σημαντικὸν ἀντίκτυπον.

Μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ Βατερλώ (18 Ἰουνίου 1815) ὁ βουρβωνικὸς οἶκος ἀποκατεστάθη εἰς τὴν Γαλλίαν, ὁ **Λουδοβίκος ΙΗ'** ἀνῆλθεν εἰς τὸν γαλλικὸν θρόνον καὶ οἱ μετανάσται εὐγενεῖς ἐπανῆλθον εἰς τὴν πατρίδα των. Ὁ Λουδοβίκος ἐχορήγησε συνταγματικὸν πολίτευμα, τὸ ὁποῖον παρεχώρει εἰς τὸν γαλλικὸν λαὸν περιορισμένας ἐλευθερίας. Καθιέρωσε δύο Βουλὰς, ἀλλὰ περιόριζε πολὺ τὸ ἐκλογικὸν δικαίωμα. Ἐπὶ 35 ἑκατομμυρίων κατ'ὕψους ἐψήφισαν μόλις 90-100 χιλιάδες. Τοιοῦτοτρόπως ἀποκατεστάθη εἰς τὴν Γαλλίαν νέον πολίτευμα, ἡ **συνταγματικὴ μοναρχία**.

Ὁ Λουδοβίκος ΙΗ' ἦτο ἄνθρωπος εὐφυῆς καὶ μὲ ὀρθὴν κρίσιν, ἀλλὰ νοθρὸς καὶ ἄνευ πρωτοβουλίας. Διὰ τοῦτο ἐδημιουργήθησαν εἰς τὴν Γαλλίαν πολιτικὰ κόμματα, τὰ ὁποῖα μὲ τὴν δρᾶσίν των προεκάλλουν εἰς τὴν χώραν ταραχάς. Τὰ σημαντικώτερα ἐξ αὐτῶν ἦσαν: 1) Οἱ ἄκροισι ἢ ἀδιὰλλακτοῖ βασιλόφρονες, οἱ ὁποῖοι εἶχον ἐπὶ κεφαλῆς τὸν ἀδελφὸν τοῦ βασιλέως Κάρολον καὶ ἐζήτουν τὴν ἐπαναφορὰν τοῦ παλαιοῦ ἀπολυταρχικοῦ καθεστώτος. Αὐτοὺς οἱ Γάλλοι ὠνόμαζον **Ultras** καὶ ἔλεγον περὶ αὐτῶν ὅτι ἦσαν βασιλικώτεροι τοῦ βασιλέως. 2) Οἱ **συνταγματικοὶ βασιλόφρονες**, οἱ

ὁποῖοι ἦσαν ὀπαδοὶ τοῦ βασιλέως καὶ τῆς συνταγματικῆς μοναρχίας. Μεταξὺ αὐτῶν ἦσαν οἱ σπουδαῖοι ἱστορικοὶ **Γκιζὸ** καὶ **Τιέρ**. 3) Οἱ φιλελεύθεροι ἢ ἀνεξάρτητοι, οἱ ὁποῖοι ἐμίσουν ἐξ ἴσου τὸ παλαιὸν καθεστῶς καὶ τοὺς Βουρβόνους.

Ἐπὶ τοῦ Λουδοβίκου ΙΗ' ἐκυβέρνησαν τὴν Γαλλίαν σχεδὸν ἐξ ὀλακλήρου οἱ ἀδιάλλακτοι, οἱ ὁποῖοι μάλιστα προέβησαν εἰς ἀντεκδικήσεις κατὰ τῶν φίλων τῆς ἐπαναστάσεως καὶ κατεδίκασαν εἰς θάνατον πολλοὺς ὀπαδοὺς τοῦ Ναπολέοντος, μεταξὺ τῶν ὁποίων 16 στρατηγούς. Εἷς ἐξ αὐτῶν ἦτο καὶ ὁ περίφημος στρατηγὸς Νέυ.

ΚΑΡΟΛΟΣ Γ' (1824-1830) — ΙΟΥΛΙΑΝΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ

Τὸν Λουδοβίκον ΙΗ' διεδέχθη ὁ ἀδελφός του **Κάρολος Γ'** εἰς ἡλικίαν 57 ἐτῶν. Πρόγραμμα τοῦ ὁ Κάρολος ἔθεσε τὴν ἐπαναφορὰν τοῦ παλαιοῦ καθεστώτος καὶ πρὸς τοῦτο ἐνήργησε μείγαλῃ ἐκκαθάρισιν εἰς τὴν διοίκησιν καὶ τὸν στρατόν. Ἄλλ' ἡ ἀντίδρασις ἡ ὁποία ἐξεδηλώθη κατὰ τῶν αὐθαιρεσιῶν τοῦ Καρόλου ἦτο ζωηρὰ καὶ οἱ περὶ αὐτὸν ἐσκέφθησαν νὰ κερδίσουν τὴν κοινὴν γνώμην μὲ μίαν λαμπρὰν ἐπιτυχίαν εἰς τὸ ἐξωτερικόν. Ὁ γαλλικὸς στρατός, μὲ τὴν πρόφασιν ὅτι ὁ ἡγεμὼν τοῦ Ἀλγερίου προσέβαλε τὸν πρεσβευτὴν τῆς Γαλλίας, κατέλαβε τὸ Ἀλγέριον (5 Ἰουλίου 1830).

Ἄλλ' ἡ κοινὴ γνώμη δὲν συνεκινήθη καὶ κατὰ τὰς ἐκλογὰς ἡ κυβερνήσις κατεψηφίσθη. Ὁ Κάρολος τότε διὰ διαταγμάτων προέβη εἰς διαφόρους περιορισμούς τῶν ἐλευθεριῶν τοῦ γαλλικοῦ λαοῦ, ὁ ὁποῖος κατ' ἀρχὰς προέβη εἰς διαδηλώσεις καὶ κατόπιν εἰς ἔνοπλον ἐξέγερσιν. Ἐστήθησαν ὁδοφράγματα εἰς τὰς ὁδοὺς τῶν Παρισίων καὶ μετὰ τριήμερον μάχην ὁ λαὸς ἔγινε κύριος τῆς καταστάσεως. Ὁ Κάρολος ἔφυγεν εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ἀνηγορεύθη δὲ βασιλεὺς ὁ δοῦξ τῆς Ὁρλεάνης Λουδοβίκος Φίλιππος Α'.

Αὕτῃ εἶναι ἡ **Ἰουλιανὴ ἐπαναστάσις**, ἡ ὁποία εἶχεν ἀντίκτυπον εἰς ὅλην τὴν Εὐρώπην. Τὸ Βέλγιον ἐπανεστάτησε, διὰ νὰ χωρισθῇ ἀπὸ τὴν Ὁλλανδίαν, καὶ τέλος κατάρθρωσε νὰ γίνῃ ἀνεξάρτητος συνταγματικὸν βασίλειον μὲ βασιλέα **1830** τὸν πρίγκιπα Λεοπόλδον (1831-1865), τοῦ ὁποῖου ἡ ὑποψηφιότης εἶχεν ὑποστηρικθῆ καὶ διὰ τὸν ἑλληνικὸν θρόνον. Ἐπίσης

ἐπανεστάτησεν ἡ Πολωνία, διὰ τὴν ἀνακτῆσιν τὴν ἀνεξαρτησίαν της. Ἄλλ' ὁ στρατὸς τοῦ Τσάρου κατέπνιξε τὸ κίνημα, ἡ Πολωνία ἔχασε τὴν μέχρι τοῦδε αὐτοδιοίκησίν της καὶ μετεβλήθη εἰς ρωσικὴν ἐπαρχίαν. Καὶ εἰς τὴν Ἰταλίαν ἐσημειώθη κίνημα κατὰ τῆς Αὐστρίας, ἀλλ' ὁ αὐστριακὸς στρατὸς ἐπενέβη ἐγκαίρως καὶ κατέπνιξεν αὐτό. Ὅμοια κινήματα ἐσημειώθησαν καὶ εἰς τὴν Ἰσπανίαν καὶ τὴν Γερμανίαν.

Ὁ Λουδοβίκος Φίλιππος παρεχώρησε Σύνταγμα μὲ περισσοτέρας ἐλευθερίας καὶ ἐπεξέτεινε τὸ ἐκλογικὸν δικαίωμα εἰς περισσοτέρους, ὥστε τῶρα οἱ ψηφοφόροι ἀνῆρχοντο εἰς 200 χιλ., ἡ δὲ ἀστικὴ τάξις ἐξησφάλισεν ἐφεξῆς τὸ δικαίωμα τοῦ ἐκλέγειν. Ὁ Λουδοβίκος Φίλιππος, υἱὸς τοῦ γνωστοῦ ἐκ τῆς ἐπαναστάσεως Philippe Régalié, προσεποιεῖτο ὅτι ἀποστρέφεται τοὺς τύπους, ἐξῆρχετο πεζός, ἐπλησίαζε τὸν λαὸν καὶ κατήργησε τὴν βαρεῖαν ἐθιμοτυπίαν εἰς τὰ ἀνάκτορα. Διὰ τοῦτο ὠνόμαζον αὐτὸν « βασιλέα τῶν ἀστῶν » ἢ « ἀστὸν βασιλέα ».

Τὴν Γαλλίαν ἐκυβέρνησεν ἐπὶ 7 1/2 ἔτη κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοὺς ὁ Γκυζό, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἐπιβληθῆ μετὰ τὴν εὐφύϊαν, τὴν ἐξαιρετικὴν δραστηριότητα καὶ τὴν εὐφράδειάν του. Ἀποτυχία ὅμως εἰς τὴν ἐξωτερικὴν πολιτικὴν καὶ φοβερὰ οἰκονομικὴ κρίσις ἐκλόμισαν τὴν θέσιν τῆς μοναρχίας. Ἡ ἀντιπολίτευσις ἤρχισεν ὀξυτάτην ἐπίθεσιν μετὰ σύνθημα τὴν ἐκλογικὴν μεταρρυθμίσειν καὶ ἰδίως τὴν καθολικὴν ψῆφον. Ἡ κίνησις αὐτὴ κατέληξεν εἰς ἐπικίνδυνον στάσιν. Ἐστήθησαν

1848 πάλιν ὁδοφράγματα, ἔγιναν συγκρούσεις καὶ, ὅταν ἡ Ἐθνοφρουρὰ προσετέθη μετὰ τὸ μέρος τῶν στασιαστῶν, τὸ κίνημα ἔλαβε χαρακτῆρα ἀντιδυναστικόν. Ὁ Λουδοβίκος ὑπεχρεώθη νὰ φύγῃ εἰς τὴν Ἀγγλίαν. Αὕτη εἶναι ἡ λεγομένη Φεβρουαριανὴ ἐπαναστάσις τοῦ 1848.

Η ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

Μετὰ τὴν φυγὴν τοῦ βασιλέως ἀπὸ τὴν Γαλλίαν ἐσημειώθη προσωρινὴ κυβέρνησις, ἡ ὁποία ἀνεκήρυξε τὴν Δημοκρατίαν (24 Φεβρουαρίου 1848). Ἡ νέα δημοκρατία ἐκήρυξεν ὅτι εἶναι εἰρηνικὴ καὶ φιλόανθρωπος, κατήργησε τὴν θανατικὴν ποινὴν διὰ τὰς πολιτικὰς πράξεις καὶ εἰσήγαγε τὴν καθολικὴν ψηφοφορίαν. Πᾶς Γάλλος ἄνω τῶν 20

ετών είχε δικαίωμα ψήφου και άνω τοῦ 25ου ἦτο ἐκλέξιμος. Τοιοῦτο-τρόπως ὁ ἀριθμὸς τῶν ψηφοφόρων ἀνῆλθεν εἰς 9 ἑκατομμύρια.

Ἄλλ' ἡ προσωρινὴ κυβέρνησις εὐρέθη πρὸ μεγάλων οἰκονομικῶν δυσχερειῶν. Ἡ ἐσοδεία τοῦ 1847 ἦτο κακὴ καὶ ἐπολλαπλασιάσθη τὸ πλῆθος τῶν ἀνέργων. Ἡ κατάστασις ἀνησύχησε τὴν εὐποροῦσαν τάξιν, ἡ ὁποία ἤρχισε νὰ ἀντιδρᾷ. Ἐπειδὴ δὲ εἰς τὰς ἐκλογὰς διὰ Συντακτικὴν Συνέλευσιν ἐπεκράτησαν οἱ συντηρητικοί, οἱ ἐργατικοὶ ἐπεχείρησαν νὰ ἀνατρέψουν βιαίως τὴν κατάστασιν. Τὸ κίνημα τῆς ἐργατῶν κατέπνιξε ὁ στρατηγὸς Καβαϊνιάκ.

Ἡ Ἐθνοσυνέλευσις ἐψήφισε τὸ Σύνταγμα τῆς 12ης Νοεμβρίου 1848, τὸ ὁποῖον ἐδημιούργησε μίαν Βουλὴν ἐκλεγομένην διὰ καθολικῆς ψηφοφορίας καὶ ἔδωκε τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν εἰς Πρόεδρον ἐκλεγόμενον ἐπίσης ὑπὸ τοῦ λαοῦ διὰ καθολικῆς ψηφοφορίας. Εἰς τὰς ἐκλογὰς τοῦ Δεκεμβρίου 1848 Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας ἐξελέγη ὁ Λουδοβίκος Ναπολέων, ἀνεψιὸς τοῦ Μ. Ναπολέοντος. Ἡ αἴγλη τοῦ μεγάλου στρατηλάτου ἔδωκε τὴν νίκην, ἔκτοτε δὲ ἡ ἀντίδρασις κατὰ τοῦ δημοκρατικοῦ καθεστῶτος κατέστη ἰσχυροτέρα.

ΝΑΠΟΛΕΩΝ Ο Γ' ΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡ

Ὁ Ναπολέων ἀπὸ τῆς πρώτης στιγμῆς εἰργάζετο διὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς αὐτοκρατορίας καὶ, ἀφοῦ κατῳρώθησε νὰ προσεταιρισθῇ ἀνωτέρους ἀξιοματικούς, προέβη εἰς πραξικοπηματικὴν διάλυσιν τῆς Βουλῆς καὶ ἐκάλεσε τὸν λαὸν νὰ τοῦ δώσῃ τὴν ἀπαιτούμενην ἐξουσίαν, διὰ νὰ καταρτίσῃ νέον Σύνταγμα (2 Δεκεμβρίου 1851).

Οἱ δημοκρατικοὶ ἐπεχείρησαν νὰ ἀντιτάξουν ἀντίστασιν. Ὁ ποιητῆς Βίκτωρ Οὐγκώ μὲ ἄλλους ὁμόφρονας προσεπάθησαν νὰ ἐξεγείρουν τὰς συνοικίας τῶν Παρισίων. Ἄλλ' ὁ λαὸς ἔμεινεν ἀδιάφορος, ἡ στάσις κατεστάλη καὶ ἔγιναν πολλαὶ συλλήψεις καὶ ἐκτοπίσεις. Μεταξὺ τῶν ἐξορίστων ἦτο καὶ ὁ Οὐγκώ. Τὸ δημοψήφισμα τῆς 20 - 21 Δεκεμβρίου 1851 μὲ 7 1/2 ἑκατομ. ψήφους ἔδωκεν εἰς τὸν **1852** Ναπολέοντα τὸν τίτλον τοῦ Προέδρου διὰ μίαν δεκαετίαν. Κατ' οὐσίαν ὁ Ναπολέων ἦτο δικτάτωρ. Μετὰ ἓν ἔτος (2 Δεκεμβρίου 1852) ἀνεκηρύχθη καὶ κατὰ τύπους αὐτοκράτωρ τῶν Γάλλων ὑπὸ τὸ ὄνομα **Ναπολέων Γ'.**

Ὁ γαλλικὸς λαὸς ἤλπιζεν ὅτι ὁ νέος Ναπολέων θὰ ἐπανεφέρει τὰς ἐνδόξους ἡμέρας τοῦ θείου του. Καὶ πραγματικῶς ἤλθον στιγμαί, κατὰ τὰς ὁποίας ἐφάνη ὅτι ἡ Γαλλία ἐκυριάρχη εἰς τὴν Εὐρώπην. Ὁ Ναπολέων ἐταπεινώσεν ἀλληλοδιαδόχως τοὺς ἡγεμόνας, οἱ ὅποιοι εἶχον νικήσει τὸν Ναπολέοντα Α΄.



Ναπολέων Γ' (1808 - 1873)

Εἰς τὴν Σεβαστούπολιν ἐνίκησε τὸν Τσάρον Νικόλαον.

Εἰς τὸ Σολφερίνο ἐνίκησε τὸν αὐτοκράτορα τῆς Αὐστρίας.

Συνετρίβη ὅμως, ὅταν προσέβαλε τὸν βασιλέα τῆς Πρωσίας.

II. Η ΑΓΓΛΙΑ

ΤΟ ΚΑΘΕΣΤΩΣ ΤΗΣ ΑΓΓΛΙΑΣ ΤΟ 1815

Ἡ πολιτικὴ ὀργάνωσις τῆς Ἀγγλίας εἶχε παραμείνει μέχρι τοῦ 1815 ὅποια ἦτο τὸν 18ον αἰῶνα. Τὸ καθεστὼς αὐτό, τὸ ὅποion ἐθαυμάσθη ἀπὸ τοὺς ἄλλους λαοὺς καὶ ἐχρησίμευσεν ὡς ὑπόδειγμα εἰς τοὺς φιλοσόφους καὶ πολιτικοὺς μεταρρυθμιστάς, ἦτο κατ' οὐσίαν ὀλιγαρχικόν. Τὴν Ἀγγλίαν ἐκυβέρνην ἡ ἀριστοκρατία, δηλαδὴ οἱ γαιοκτῆμονες λόρδοι καὶ ὑπῆρχε πραγματικὴ διαίρεσις εἰς τάξεις κοινωνικάς.

Ἡ Ἀγγλία εἶχεν, ὅπως γνωρίζομεν, δύο Κοινοβουλευτικὰ Σώματα. Ἡ Βουλὴ τῶν Λόρδων ἢ Ἄνω Βουλὴ ἀποτελεῖτο ἀπὸ τοὺς τιτλοῦχους εὐγενεῖς, τοὺς ὁποίους διώριζεν ὁ βασιλεὺς ἰσοβίως καὶ κληρονομικῶς εἰς ἀπεριόριστον ἀριθμόν. Ἡ Βουλὴ τῶν Κοινοτήτων ἢ Κάτω Βουλὴ κατηρτίζετο δι' ἐκλογῆς.

Ἄλλὰ τὸ ἐκλογικὸν σύστημα ἦτο παράδοξον. Τοὺς ἀντιπροσώπους ἐξέλεγον αἱ κομητεῖαι καὶ οἱ πύργοι. Ἐκάστη κομητεία ἔστειλεν εἰς τὴν Βουλὴν δύο βουλευτάς καὶ ἦτο, ὅτι ἡμεῖς σήμερον λέγομεν ἐκλογικὴν περιφέρειαν. Ἐπίσης ἕκαστος πύργος ἔστειλε δύο βουλευτάς, τὸ δὲ δικαίωμα αὐτὸ εἶχον δώσει οἱ βασιλεῖς κατὰ καιροὺς εἰς τοὺς πύργους. Εἰς τὰς κομητείας δικαίωμα ψήφου εἶχον μόνον ὅσοι εἶχον εἰσόδημα 50 σελίνια, δηλαδὴ 50 χρ. δραχμάς, ἀπὸ ἐγγεῖον ιδιοκτησίαν. Ἀναχρονιστικὸν ὅμως ἦτο αὐτό, τὸ ὅποῖον συνέβαινε μὲ τοὺς πύργους. Πολλοὶ ἀπὸ αὐτοὺς εἶχον χάσει τοὺς κατοίκους των, εἶχον καταστήσει ἀσήμαντα χωρία ἢ εἶχον σβῆσει ἐντελῶς καὶ εἶχον περιέλθει εἰς τὴν ιδιοκτησίαν τῶν ἰσχυρῶν. Ἐν τούτοις ἐξηκολούθουν νὰ στέλλουν ἀντιπροσώπους, οἱ ὅποιοι συνήθως ἦσαν οἱ ιδιοκτῆται των. Ἡ ἀναλογία ἦτο 187 βουλευταὶ κομητειῶν πρὸς 467 τῶν πύργων. Ἀντιθέτως μεγάλα βιομηχανικὰ κέντρα, ὅπως τὸ Μάντσεστερ, τὸ Μπίρμιγγαμ κ. ἄ. δὲν ἀντεπροσωπεύοντο εἰς τὴν Βουλὴν, διότι οἱ κάτοικοί των (ἐργάται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον) δὲν εἶχον ἐγγεῖον ιδιοκτησίαν.

Ὁ ἀγγλικανικὸς κληρὸς εἶχε μεγάλη πρόνομια. Ἐπισήμως ἀνεγνωρίζοντο δύο μόνον δόγματα, τὸ ἀγγλικανικὸν εἰς τὴν Ἀγγλίαν καὶ τὸ πρεσβυτεριανὸν εἰς τὴν Σκωτίαν. Οἱ Καθολικοὶ ἀπεκλείοντο ἀπὸ τὰς δημοσίας θέσεις.

ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗ ΑΚΜΗ

Καταπληκτικὴν ἀνάπτυξιν ἐσημείωσεν εἰς τὴν Ἀγγλίαν ἡ βιομηχανία ἀπὸ τοῦ τέλους τῶν ναπολεοντείων χρόνων. Εἰς τοῦτο συνετέλεσεν ἰδίως ἡ τελειοποίησις τῶν μηχανικῶν μέσων. Τὸν 16ον αἰῶνα οἱ Ἕλληες εἶχον ἀνακαλύψει τὴν ὑφαντικὴν μηχανήν, τὴν κλωστικὴν καὶ τὴν ἀτμομηχανήν, αἱ ὅποια μὲ τὴν χρησιμοποίησιν τοῦ ἄνθρακος ἔφεραν ἐπανάστασιν εἰς τὴν βιομηχανίαν. Ἡ χώρα ὅλη ἐκαλύφθη ἀπὸ καπνοδόχους.

Ἀποτέλεσμα τῆς βιομηχανικῆς ἀκμῆς ἦτο ἡ ἀνάπτυξις μεγάλων βιομηχανικῶν κέντρων καὶ ἡ δημιουργία κεφαλαιούχων καὶ ἀνθρώπων ἀποζώντων ἀπὸ τὸ ἡμερομίσθιον, δηλαδὴ ἐργατικῆς τάξεως. Ἡ Ἀγγλία πρώτη ἀπὸ τὰς χώρας τῆς Εὐρώπης ἀνέπτυξε πληθυσμόν, ὁ ὅποιος δὲν ἦτο δυνατόν νὰ τραφῇ ἀπὸ τὰ προϊόντα τοῦ τόπου· εἶχεν ἀνάγκην ἀπὸ τρόφιμα εἰσαγόμενα ἀπὸ τὸ ἐξωτερικὸν καὶ ἔπρεπε ἀντ'

αὐτῶν νὰ πωλῆ βιομηχανικὰ προϊόντα εἰς τὰς ξένας χώρας. Περὶ τὰ μέσα τοῦ 19ου αἰῶνος ἡ Ἀγγλία ἦτο τὸ κατ' ἐξοχὴν βιομηχανικὸν κράτος τῆς Εὐρώπης, τὸ μέγα ἐργαστήριον τοῦ κόσμου.

Ἄλλ' ἀκριβῶς ἡ βιομηχανικὴ αὐτὴ ἀνάπτυξις ἐδημιούργησε τὰ μεγάλα προβλήματα τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς βιομηχανίας τοῦ αἰῶνος. Ἡ παλαιά, ἡ ἀγροτικὴ Ἀγγλία, ἦτο ὑπὲρ τοῦ προστατευτικοῦ ἐμπορίου, δηλ. τοῦ λεγομένου *μερκαντιλισμοῦ*. Ἐπέμενε δηλαδὴ τὸ κράτος νὰ κανονίζῃ τὴν παραγωγὴν καὶ τὴν συναλλαγὴν καὶ διὰ σειρᾶς νομοθετημάτων εἶχε κατοχυρώσει τὰ συμφέροντα τῶν παραγωγῶν. Κυριώτεροι ἦσαν οἱ νόμοι τῶν σιτηρῶν, οἱ ὅποιοι ἀπῆγγόρευον τὴν εἰσαγωγὴν σίτου ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ καὶ ἐπέτρεπον εἰς τοὺς παραγωγοὺς νὰ πωλοῦν τὰ προϊόντα των εἰς ὑψηλὴν τιμὴν. Ἀλλὰ μετὰ τὴν εἰρήνην τοῦ 1815 ἡ τιμὴ τῶν σιτηρῶν εἶχε πέσει εἰς τὸ ἐξωτερικόν, ἐνῶ οἱ Ἀγγλοὶ ἐξηκολούθουν « νὰ τρώγουν ἀκριβὰ τὸ ψωμί » καὶ ἀκριβὸ ψωμί ἐσήμαινεν ὑψηλὸν ἡμερομίσθιον καὶ ἀκριβειαν τῆς βιομηχανικῆς παραγωγῆς. Ἦτο λοιπὸν φυσικὸν οἱ βιομηχανοὶ νὰ εἶναι κατὰ τῶν νόμων τῶν σιτηρῶν καὶ γενικῶς ὑπὲρ τοῦ ἐλευθέρου ἐμπορίου (Free Trade, φρί τρέιντ), τὸ ὅποιον ἀπὸ τοῦ 1776 εἶχεν ὑποστηρίξει ὁ μέγας οἰκονομολόγος Ἀδὰμ Σμιθ.

Διὰ νὰ ἐπιτύχουν ὅμως τὴν οἰκονομικὴν μεταρρύθμισιν οἱ βιομηχανοὶ, ἔπρεπε νὰ εἰσέλθουν εἰς τὸ Κοινοβούλιον. Ἀλλὰ τὸ ἐκλογικὸν σύστημα ἡνῶναι τοὺς γαιοκτῆμονας. Προϋπὸθεσις πάσης οἰκονομικῆς μεταρρυθμίσεως ἦτο ἡ ἐκλογικὴ μεταρρύθμισις. Οἱ πολιτικοὶ λοιπὸν ἀγῶνες τῶν Ἀγγλων μετὰ τὴν εἰρήνην ἐστράφησαν κυρίως εἰς τὰ ἐξῆς προβλήματα : 1) τὴν ἐκλογικὴν μεταρρύθμισιν, 2) τὴν κατάργησιν τῶν νόμων τῶν σιτηρῶν ἢ τὴν ἐλευθέραν συναλλαγὴν καὶ 3) τὴν χειραφέτησιν τῶν Καθολικῶν.

ΑΙ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΕΙΣ

Τὸν ἀγῶνα διὰ τὴν μεταρρύθμισιν διεξήγαγε κατ' ἀρχὰς ἡ μικρὰ μειοψηφία τοῦ Κοινοβουλίου, οἱ λεγόμενοι ριζοσπαστικοί, διότι τὰ δύο μεγάλα κόμματα, οἱ Οὐίγοι καὶ οἱ Τόρις, ἦσαν προσηλωμένα εἰς τὸ παλαιὸν καθεστῶς. Ἄλλ' οἱ Ἀγγλοὶ κατώρθωσαν νὰ διευθετήσουν τὰ ζητήματά των χωρὶς ἐσωτερικοὺς κλονισμούς, δηλ. ἐξελικτικῶς καὶ διὰ συμβιβασμοῦ.

1) Ἡ χειραφέτησις τῶν Καθολικῶν (1829). Τὸν ἀγῶνα ὠργάνωσεν ὁ περίφημος Ἴρλανδὸς πολιτευτὴς **Ο' Κόννολ**. Ἡ Βουλὴ ἐδέχθη τὴν μεταρρύθμισιν, τὰ κατὰ τῶν Καθολικῶν μέτρα καθηργήθησαν καὶ οἱ Καθολικοὶ ἔλαβον τὸ δικαίωμα νὰ ἐκλέγωνται καὶ νὰ διορίζωνται εἰς δημοσίας θέσεις.

2) Ἡ ἐκλογικὴ μεταρρύθμισις (1832). Τὴν πρῶτην ἐκλογικὴν μεταρρύθμισιν ἐπραγματοποίησεν ὁ πρωθυπουργὸς **Γκρέυ**. Ἀπὸ τοὺς ἐρήμους πύργους ἀφηρέθησαν 146 ἔδραι καὶ ἐδόθησαν εἰς βιομηχανικὰς πόλεις. Βραδύτερον εἰς δύο περιόδους, τὸ 1867 καὶ τὸ 1885, τὸ δικαίωμα τῆς ψήφου ἐπεξετάθη εἰς πολλοὺς καθολικὸν ὅμως ἔγινε μόνον μετὰ τὸν παγκόσμιον πόλεμον, ἐπεκταθὲν μάλιστα καὶ εἰς τὰς γυναῖκας.

3) Ἡ οἰκονομικὴ μεταρρύθμισις (1846). Μετὰ τὴν ἐκλογικὴν μεταρρύθμισιν οἱ βιομήχανοι διέθετον ἔδρας εἰς τὴν Βουλὴν καὶ ἤρχισαν τὸν ἀγῶνα κατὰ τοῦ μερκαντισμοῦ, δηλαδὴ τοῦ προστατευτικοῦ ἐμπορίου. Τὸ 1846 καθηργήθη ὁ νόμος τῶν σιτηρῶν. Αἱ ἄλλαι περιοριστικαὶ διατάξεις, ἡ μία κατόπιν τῆς ἄλλης, καθηργήθησαν καὶ ἡ Ἀγγλία ἐβάδισεν ἀποφασιστικῶς εἰς τὸ ἐλεύθερον ἐμπόριον. Τὸ 1860 δὲν ἔμενεν οὔτε ἕχνος ἀπὸ τὸ παλαιὸν σύστημα.

Αἱ συνέπειαι τῆς ἀλλαγῆς ἔγιναν ἀμέσως αἰσθηταί. Ἡ βιομηχανία ἀνεπτύχθη τεραστίως, ἡ ἐξαγωγὴ ἐπολλαπλασιάσθη, ὁ ἐμπορικὸς στόλος ηὔξανετο ἀπὸ ἔτους εἰς ἔτος καὶ αἱ ἀποικιακαὶ κτήσεις ἐπεξετάθησαν καὶ ἐστερεώθησαν.

III. Η ΙΤΑΛΙΑ

ΕΞΕΓΕΡΣΙΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΙΤΑΛΙΑΝ

Ἡ Ἰταλία ἐξηκολούθει νὰ εἶναι διεσπασμένη εἰς πολλὰ ἀνεξάρτητα ἀπ' ἀλλήλων κράτη, τὰ ὅποια ἐκυβερνῶντο ἀπολυταρχικῶς καὶ μέγα μέρος αὐτῆς κατείχετο ὑπὸ τῶν Αὐστριακῶν. Οἱ Ἰταλοὶ πατριῶται ἤρχισαν φανερῶς νὰ ἀπαιτοῦν φιλελευθέρους θεσμοὺς ἤδη ἀπὸ τοῦ 1830. Κυρίως ὅμως μετὰ τὴν Γαλλικὴν Ἐπανάστασιν τοῦ Φεβρουαρίου τοῦ 1848 ἡ Ἰταλία ἔγινε θέατρον εὐρυτάτης ἐπαναστατικῆς κινήσεως, τῆς ὁποίας σκοπὸς ἦτο πάντοτε ἡ ἑνωσις τῆς χώρας καὶ ἡ ἐγ-

καθίδρυσιν φιλελευθέρων θεσμῶν. Πρὸ τούτου ὅμως ἔπρεπε νὰ ἐκδιωχθοῦν οἱ Αὐστριακοὶ ἀπὸ τὴν Ἰταλίαν.

Μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ Φεβρουαρίου τοῦ 1848 οἱ Ἰταλοὶ ἐξηγήθησαν σύσσωμοι. Οἱ ἡγεμόνες τῶν κρατιδίων ὑπεχρέωθησαν νὰ παραχωρήσουν συντάγματα, ὁ δὲ ἐπαναστατικὸς σύλλογος Νέα Ἰταλία, ὁ ὁποῖος ἰδρύθη ὑπὸ τοῦ περιφήμου συγγραφέως **Ματσίνι** (Mazzini), ἐξώθησεν εἰς πόλεμον κατὰ τῆς Αὐστρίας, τὸν ὁποῖον ἀνέλαβεν ὁ βασιλεὺς τῆς Σαρδηνίας μετὰ τὴν ὑποστήριξιν τῶν ἄλλων Ἰταλῶν ἡγεμόνων. Εἰς τὰς ἀρχὰς οἱ Αὐστριακοὶ ἐξεδιώχθησαν ἀπὸ τὸ Μιλᾶνον, ἀλλ' ἐνήργησαν δραστηρίως, ἐνίκησαν εἰς ἀποφασιστικὴν μάχην τὸν βασιλέα τῆς Σαρδηνίας καὶ διέσπασαν τὸν σύνδεσμον τῶν ἡγεμόνων τῆς Ἰταλίας. Αἱ ἐνέργειαι τῶν Ἰταλῶν πατριωτῶν μετὰ τὰς πρώτας ἐπιτυχίας νὰ ἐγκαταστήσουν εἰς τὰ ἐπὶ μέρους ἰταλικά κράτη δημοκρατίας ἐναγγέλλαν καὶ ἡ ἀντίδρασις ἐπεκράτησε παντοῦ. Ρεῦμα ἀπογοητεύσεως διεχύθη εἰς τὴν Ἰταλίαν. Ἀπέμεινεν ὅμως τὸ δίδαγμα ὅτι ἡ Ἰταλία δὲν ἠδύνατο νὰ ἀπελευθερωθῇ μόνη της.

ΕΝΩΣΙΣ ΤΗΣ ΙΤΑΛΙΑΣ

Οἱ Ἰταλοὶ μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῶν ἐπαναστατικῶν κινημάτων ἐνόμισαν ὅτι εὐκολώτερον ἠδύνατο νὰ ἐπιτύχουν τὴν ἑνωσίν των διὰ πολιτικῶν μέσων.

Ἡ προσοχὴ των ἐστρέφετο εἰς τὸ κράτος τῆς Σαρδηνίας, τὸ μόνον τὸ ὁποῖον εἶχεν ἐθνικὴν δυναστείαν καὶ εἶχεν εἰσαγάγει συνταγματικὸν πολίτευμα. Ὁ Βασιλεὺς αὐτοῦ **Βίντωρ Ἐμμανουήλ** προσέλαβεν ὡς πρωθυπουργὸν τὸν διάσημον **Καβούρ**, ἐνθερμον ὁπαδὸν τῆς ἐνώσεως.

Ὁ Καβούρ ἐζήτησε νὰ ἐπιτύχῃ τὴν ἑνωσιν τῆς Ἰταλίας μετὰ τὴν συνδρομὴν τῆς Γαλλίας καί, διὰ νὰ ἀποκτήσῃ τὴν εὐνοίαν τοῦ Ναπολέοντος Γ', ἔλαβε μέρος κατὰ τὸν Κριμαϊκὸν πόλεμον εἰς τὴν ἐκστρατείαν κατὰ τῆς Σεβαστουπόλεως. Βραδύτερον κατὰ τὰς παραμονὰς τοῦ πολέμου τοῦ ἔτους 1859 συνῆψε μετ' αὐτοῦ μυστικὴν συμφωνίαν. Κατ' αὐτὴν ἡ Σαρδηνία θὰ ἐλάμβανε τὴν Λομβαρδίαν καὶ τὴν Βενετίαν ἀπὸ τὴν Αὐστρίαν, εἰς τὴν ὁποίαν ὑπήγοντο, καὶ θὰ παρεχώρει ὡς ἀντάλλαγμα τὴν Σαβοΐαν καὶ τὴν Νίκαιαν εἰς τὴν Γαλλίαν. Ἡ Αὐστρία ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Σαρδηνίας καὶ ὁ αὐστριακὸς στρατὸς

διέβη τὸν Τίβρινον ποταμὸν (1859). Τότε ἐνεφανίσθη ὁ Ναπολέων εἰς τὴν Ἰταλίαν ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ καὶ ὁ Γάλλος στρατηγὸς **Μὰκ Μαὸν** ἐκέρδισε τὴν μάχην τοῦ **Μαγεντά**. Εὐθὺς μετ' ὀλίγον ὁ αὐστριακὸς στρατὸς συνετρίβη εἰς τὴν ὀνομαστὴν μάχην τοῦ **Σολφερίνο**. Ἡ Αὐστρία ἠναγκάσθη νὰ εἰρηνεύσῃ. Παρεχώρησε τὴν Λομβαρδίαν εἰς τὸν Ναπολέοντα, ὁ ὁποῖος ἔδωκεν αὐτὴν εἰς τὴν Σαρδηνίαν ἀντὶ τῆς Σαβοΐας καὶ τῆς Νικαίας.

Εὐθὺς μετὰ τὸν πόλεμον ἤρχισεν ἡ ἐνωτικὴ κίνησις. Εἰς τὰ κράτη τῆς Κεντρικῆς Ἰταλίας ἐξεδιώχθησαν οἱ ἡγεμόνες καὶ ὁ λαὸς διὰ δημοψηφίσματος ἐκήρυξε τὴν ἑνωσιν μετὰ τὴν Σαρδηνίαν. Ὁ τολμηρὸς ἀρχηγὸς τῶν ἐθελοντῶν **Γαριβάλδης** ἀπεβιβάσθη μετὰ χιλίους ἐθελοντάς εἰς τὴν Σικελίαν καὶ κατέλαβε τὸ Παλέρμον, γινόμενος δεκτὸς ὑπὸ τοῦ λαοῦ μετὰ ἐνθουσιασμόν. Ἐκεῖθεν διέβη εἰς τὴν Κάτω Ἰταλίαν, ἐκίνησεν αὐτὴν εἰς ἐπανάστασιν καὶ ἠνάγκασε τὸν βασιλεῆ τῆς Νεαπόλεως νὰ καταφύγῃ εἰς τὴν Ρώμην, τὴν ὁποῖαν ὑπερήσπιζε γαλλικὴ φρουρά.

Τοιοτοτρόπως ἠνώθη ὅλη ἡ Ἰταλία, πλὴν τῆς Ρώμης καὶ τῆς Βενετίας, ὑπὸ τὸ σκῆπτρον τοῦ Βίκτωρος Ἐμμανουὴλ Α', ὁ ὁποῖος ἔλαβε τὸν τίτλον τοῦ βασιλέως τῆς Ἰταλίας καὶ κατέστησε πρωτεύουσαν τὴν Φλωρεντίαν.

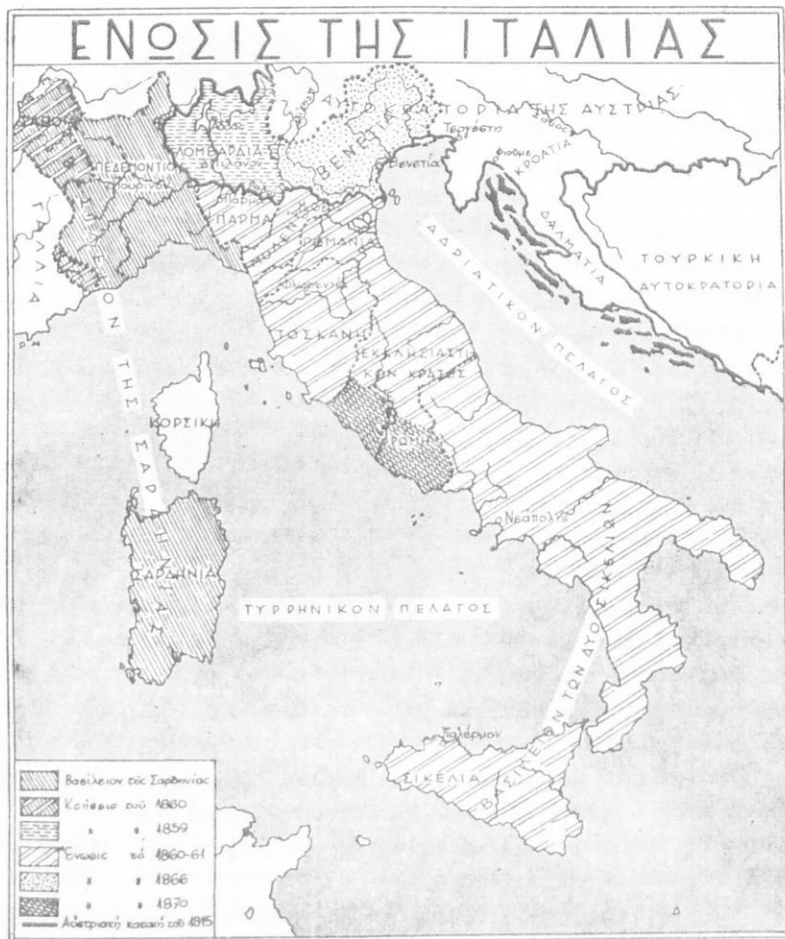
Ἡ ἑνωσις ὀλοκλήρου τῆς Ἰταλίας συνετελέσθη βραδύτερον. Τὸ 1866, ὅπως θὰ ἴδωμεν, οἱ Ἰταλοὶ συνεμάχησαν μετὰ τὴν Πρωσσίαν



Καβούρ (1810-1861)

1860

κατὰ τῆς Αὐστρίας. Μετὰ τὴν ἐπιτυχῆ ἐκβασιν τοῦ πολέμου, κυρίως διὰ τῆς συνδρομῆς τῶν πρῶσικῶν στρατευμάτων, ἡ Ἰταλία ἔλαβε τὴν Βενετιαν ἀπὸ τὴν Αὐστρίαν. Τὸ δὲ 1870 μετὰ τὴν συντριβὴν τοῦ Να-



πολέμου Γ' ὑπὸ τῶν Γερμανῶν, οἱ Ἴταλοὶ εἰσῆλθον εἰς τὴν Ρώμην καὶ ὁ βασιλεὺς τῆς Ἰταλίας μετέθεσε τὴν πρωτεύουσάν του εἰς τὴν αἰωνίαν πόλιν. Ἄλλ' ὁ Πάπας διεμαρτυρήθη καὶ κατεδίκασεν ἑαυτὸν εἰς ἐκούσιον περιορισμὸν εἰς τὸ Βατικανόν.

IV. Η ΓΕΡΜΑΝΙΑ ΚΑΙ Η ΑΥΣΤΡΙΑ

Η ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΓΕΡΜΑΝΙΑΝ ΚΑΙ ΤΗΝ ΑΥΣΤΡΙΑΝ

Εἰς τὴν Γερμανίαν μετὰ τὸ 1815 εἶχεν ὑπερισχύσει ἡ ἀντίδρασις. Ἐνωσις καὶ συνταγματικὰ πολιτεύματα ἐφαίνοντο πράγματα ἀκατόρθωτα. Ἐν τούτοις μετὰ τὴν γαλλικὴν ἐπανάστασιν τοῦ Ἰουλίου συνετελέσθη γεγονός ἀξιολογώτατον, ἡ τελωνειακὴ ἔνωσις τῶν γερμανικῶν κρατῶν ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τῆς Πρωσίας. Πρώτη ἡ Πρωσία κατήργησε τοὺς ποικίλους δασμούς καὶ τὴν νύκτα τῆς πρώτης τοῦ ἔτους 1833 - 1834 ἤρθησαν τὰ τελωνειακὰ σύνορα τῶν περισσοτέρων κρατῶν τῆς Γερμανίας καὶ ἡ χώρα ἠνώθη εἰς μίαν ἀγορὰν ἀπὸ τῶν Ἀλπεων μέχρι τῆς Βαλτικῆς. Ἡ Αὐστρία ἀπέκρουσε τὴν ἔνωσιν καὶ τοιούτοτρόπως ἀπέκλεισεν ἑαυτὴν ἀπὸ τὴν γερμανικὴν οἰκογένειαν.

Ἐμενον ὅμως ἅλута τὰ δύο μεγάλα προβλήματα : τὸ ἐνιαῖον γερμανικὸν κράτος καὶ τὸ φιλελεύθερον πολίτευμα. Εἰς ὅλα τὰ κράτη ὑπῆρχον ὁπαδοὶ τῶν νέων ἰδεῶν, τὰς ὁποίας διέσπειρεν ἡ ὁμάς, ἡ λεγομένη « Νέα Γερμανία », ὑπὸ τὸν ἀρχηγόν της **Ἑρρίκον Χάινε**. Τὰ συγγράμματα ὅμως τῆς « Νέας Γερμανίας » κατεδιώχθησαν καὶ ἐγίναν διωγμοὶ καὶ φυλακίσεις.

Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ ΤΟΥ ΜΑΡΤΙΟΥ 1848 — ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΝ ΦΡΑΓΚΦΟΥΡΤΗΣ

Ἡ γαλλικὴ ἐπανάστασις τοῦ Φεβρουαρίου ἔδωκε καὶ εἰς τὴν Γερμανίαν τὸ σύνθημα τῆς ἐξεγέρσεως. Ἡ Οὐγγαρία, ἡ Αὐστρία καὶ ἡ Βοημία ἐπανεστάτησαν, ὁ δὲ Μέττερνιχ ἠναγκάσθη νὰ δραπετεύσῃ εἰς τὸ ἐξωτερικόν. Εἰς τὸ Βερολίνον μεγάλη ἐξέγερσις τοῦ λαοῦ κατέληξεν εἰς αἱματηρὰν σύγκρουσιν καὶ ἠνάγκασε τὸν βασιλέα τῆς Πρωσίας νὰ ὑποσχεθῇ ὅτι θὰ παραχωρήσῃ Σύνταγμα.

Περίπου ἑξακόσιοι ἀντιπρόσωποι, ἐκλεγέντες διὰ καθολικῆς ψηφοφορίας εἰς ὅλην τὴν Γερμανίαν, συνῆλθον τὸν Μάιον τοῦ 1848 εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Παύλου εἰς Φραγκφούρτην διὰ νὰ καθορίσουν τὸν τύπον τοῦ γερμανικοῦ κράτους. Ἡ γερμανικὴ ἔθνος-συνέλευσις τοῦ 1848, ἢ, ὅπως λέγεται, τὸ Κοινοβούλιον τῆς Φραγκφούρτης, παρουσίαζε πρῶτην φοράν τοὺς Γερμανοὺς ὡς ἐνιαῖον ἔθνος.

1848

Μετὰ μακρὰς συζητήσεις περὶ τῶν θεμελιωδῶν δικαιωμάτων τοῦ γερμανικοῦ λαοῦ, ἡ Συνέλευσις ἐψήφισε Σύνταγμα, διὰ τοῦ ὁποίου τὰ γερμανικὰ κράτη ἐσχημάτιζον ὁμοσπονδιακὴν αὐτοκρατορίαν. Ἡ νομοθετικὴ ἐξουσία ἐδίδετο εἰς Συνέλευσιν ἐκλεγομένην διὰ καθολικῆς ψηφοφορίας, ἡ δὲ ἐκτελεστικὴ εἰς ἀνώτατον ἄρχοντα, ὁ ὁποῖος ἐλάμβανε τὸν τίτλον τοῦ κληρονομικοῦ αὐτοκράτορος τῶν Γερμανῶν. Ἀλλὰ τὸ ἀκανθῶδες ζήτημα ἦτο, ἂν ἡ ἔνωσις θὰ ἐγίνετο μετὰ ἢ ἀνεὺ τῆς Αὐστρίας. Μὲ μικρὰν πλειοψηφίαν (42 ψήφων) ἡ Συνέλευσις ἐδέχθη τὴν ἔνωσιν ἀνεὺ τῆς Αὐστρίας καὶ μὲ ἀκόμη μικροτέραν (24 ψήφων) προσέφερε τὸ στέμμα τῆς αὐτοκρατορίας εἰς τὸν βασιλέα τῆς Πρωσσίας Φρειδερίκον Γουλιέλμον (1849).

Ἐν τῷ μεταξὺ αἱ ἐπαναστάσεις κατεπνίγησαν παντοῦ εἰς τὴν Γερμανίαν. Ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Αὐστρίας Φερδινάνδος ἠναγκάσθη εἰς παραίτησιν καὶ ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον ὁ **Φραγκίσκος Ἰωσήφ**, ὁ ὁποῖος εἶχε μακροτάτην βασιλείαν, διαρκέσασαν μέχρι τοῦ μεγάλου παγκοσμίου πολέμου (1916). Τὸ παράδειγμα τῆς Αὐστρίας ἠκολούθησε καὶ ἡ Πρωσία. Τὸ Βερολίνον κατελήφθη διὰ πολιορκίας ὑπὸ τοῦ πρωστικοῦ στρατοῦ.

Τὰ γεγονότα τῆς Αὐστρίας καὶ τῆς Πρωσσίας εἶχον σοβαρὸν ἀντίκτυπον εἰς τὸ Κοινοβούλιον τῆς Φραγκφούρτης. Ἡ Αὐστρία διέταξε τοὺς ἀντιπροσώπους τῆς νὰ ἀποχωρήσουν ἀπὸ τὸ Κοινοβούλιον, ὁ δὲ βασιλεὺς τῆς Πρωσσίας ἠρνήθη νὰ δεχθῇ τὸ στέμμα, τὸ ὁποῖον ἤλθε νὰ προσφέρῃ εἰς αὐτὸν ἡ ἀντιπροσωπεία τοῦ Κοινοβουλίου, καὶ ἀνεκάλεσε τοὺς ἀντιπροσώπους τῆς Πρωσσίας. Τὸ αὐτὸ ἐπραξάν καὶ ἄλλοι ἡγεμόνες. Ἐκδιωχθὲν ἀπὸ τὴν Φραγκφούρτην τὸ κολοβωθὲν Κοινοβούλιον μετέθεσε τὴν ἔδραν του εἰς Στουτγάρδην, ὅπου διεσκόρπισεν αὐτὸ ἡ ἀστυνομία. Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ἄνδρας τοῦ Κοινοβουλίου εἶχον κακὸν τέλος.

Ἡ ΠΡΩΣΣΙΚΗ ἘΝΩΣΙΣ — ΟΛΜΟΥΤΣ (1850)

Ὁ βασιλεὺς τῆς Πρωσσίας ἐλυπεῖτο κατὰ βάθος, διότι, μὴ δεχθεὶς τὸ στέμμα τῆς Γερμανίας, ἄφησε λαμπρὰν εὐκαιρίαν νὰ τοῦ διαφύγῃ. Ἐπίστευσεν ὅμως ὅτι ἦτο δυνατόν νὰ φθάσῃ δι' ἄλλης ὁδοῦ εἰς τὸ ἴδιον ἀποτέλεσμα, νὰ λάβῃ δηλαδὴ ἀπὸ τὰς χεῖρας τῶν ἡγεμόνων τὸ στέμμα, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἀποκρούσει προσφερθὲν ὑπὸ τοῦ

λαοῦ. Ἦρχισε λοιπὸν συνεννοήσεις μὲ τοὺς Γερμανοὺς ἡγεμόνας διὰ τὴν ἵδρυσιν ὀμοσπονδίας, τῆς ὁποίας θὰ ἦτο ὁ ἴδιος ἀρχηγός, ἀποκλειομένης τῆς Αὐστρίας. Ἡ ὑπόθεσις ἐπροχώρησε καὶ ἔγινε δεκτὸν τὸ ὑπὸ τῆς Πρωσσίας καταρτισθὲν Σύνταγμα τῆς ἐνώσεως (1850).

Ἄλλ' ἢ Αὐστρία ἔλαβεν ἀπειλητικὴν στάσιν κατὰ τῆς Πρωσσίας, ἔχουσα τὴν πρόθυμον ὑποστήριξιν καὶ τῆς Ρωσίας. Ὁ Φρειδερίκος Γουλιέλμος ὑπεχώρησεν εἰς τὴν συνάντησιν τοῦ Ὀλμουτς (Olmütz) καὶ ἐδέχθη τὴν διάλυσιν τῆς ἐνώσεως καὶ τὴν ἀνασύστασιν τῆς Γερμανικῆς ὀμοσπονδίας.

ΓΟΥΛΙΕΛΜΟΣ Α' — ΒΙΣΜΑΡΚ

Τοιοῦτοτρόπως περὶ τὸ 1850 ἡ ἰδέα τῆς ἐνώσεως τῆς Γερμανίας ἐφάνετο τελειῶς ἀπραγματοποιήτος, διότι ἡ ἀντίδρασις εἶχεν ὑπερσχύσει πανταχοῦ καὶ τὸ πλεῖστον μέρος τοῦ φύσει συντηρητικοῦ γερμανικοῦ λαοῦ δὲν εἶχε διάθεσιν διὰ νέους πολιτικούς ἀγῶνας. Ἐκτὸς τούτου ξένοι μεγάλοι δυνάμεις, ἰδίως ἡ Γαλλία, εἰργάζοντο κατὰ τῆς ἐνώσεως τῆς Γερμανίας. Ἀλλὰ τὴν Γερμανίαν ἤνωσεν ἡ πρωσικὴ σπάθη καὶ ἡ διπλωματία τοῦ Βίスマρκ.

Ὁ νέος βασιλεὺς τῆς Πρωσσίας **Γουλιέλμος Α'** (1860 - 1888), λαβὼν ὡς ὑπουργὸν τῶν στρατιωτικῶν τὸν στρατηγὸν **Φὸν Ρόον** (Von Roon), ἤρχισε βαθεῖαν ἀναδιοργάνωσιν τοῦ πρωσικοῦ στρατοῦ. Ὅταν ὅμως ὁ Φὸν Ρόον εἰσηγήθη εἰς τὴν Βουλὴν τὴν γενικὴν στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν, ἡ δημοκρατικὴ φιλευθερὰ πλειοψηφία τῆς Βουλῆς ἀντέταξε ζωηρὰν ἀντίστασιν εἰς τὰ στρατιωτικὰ μέτρα. Ὁ Γουλιέλμος περιελθὼν εἰς δύσκολον θέσιν ἐκάλεσεν εἰς τὴν ἀρχὴν τὸν Βίσμαρκ τῆ ἐπιμόνῳ συστάσει τοῦ Φὸν Ρόον.

Ὁ Βίσμαρκ (Otto Bismarck, 1815 - 1898) ἦτο γνωστὸς διὰ τὰ αὐταρχικὰ του φρονήματα καὶ οὐδεμίαν ἀξίαν ἀπέδιδεν εἰς τὰ λαϊκὰ δικαιώματα καὶ τὰς συνταγματικὰς ἐλευθερίας, ἡ δὲ ἔνωσις τῆς Γερμανίας διὰ λαϊκῶν ἀντιπροσώπων κατὰ τὸ πρότυπον τοῦ Κοινοβουλίου τῆς Φραγκφούρτης ἐφάνετο εἰς αὐτὸν οὐτοπία. Ὁ Βίσμαρκ ἦτο ἀνθρωπὸς θελήσεως εἰς βαθμόν, ὥστε νὰ ἐκμηδενίζωνται πρὸ αὐτοῦ αἱ κοιναὶ προσωπικότητες. Εἶχε συνέπειαν εἰς τὰς πράξεις του καὶ ἀντοχήν εἰς τὴν ἐργασίαν του παραδειγματικὴν. Ὁ Βίσμαρκ ἐκυβέρνησε τὴν Γερμανίαν περίπου τριάκοντα ἔτη (1862 - 1890), ἐπρωτοστάτησεν εἰς τὰ μεγάλα γεγονότα τῆς πατρίδος του κατὰ τὰ ἔτη αὐτὰ καὶ θεωρεῖται ὡς ὁ δημιουργὸς τῆς Νέας Γερμανίας.



*Ὄθων Βίσμαρκ (1815 - 1898)

Ὁ Βίσμαρκ εἶχε τὴν γνώμη ὅτι τὸ γερμανικὸν ζήτημα ἔπρεπε νὰ λυθῆ με κέντρον τὴν Πρωσίαν, ἀποκλειομένης τῆς Αὐστρίας· ὄχι ὅμως « δι' ἀγορεύσεων καὶ ἀποφάσεων πλειοψηφίας », ἀλλὰ « δι' αἵματος καὶ σιδήρου ». Πρὸς τοῦτο ἡ Πρωσία ἔπρεπε νὰ ἀναμετρηθῆ με τὴν Αὐστρίαν. Οἱ φιλελεύθεροι ἠθέλησαν νὰ ἀντιδράσουν εἰς τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ στρατιωτικοῦ προγράμματος. Ἄλλ' ὁ Βίσμαρκ, παραβιάζων μετ' ἀδιαφορίας τοὺς συνταγματικούς τύπους, ἐπροχώρησε διὰ τῶν λεγομένων προσωρινῶν μέτρων, τὰ ὁποῖα ἔμελλε νὰ ἐπικυρώσῃ βραδύτερον, ὅπως ἔλεγεν, ἡ Βουλὴ.

ΔΑΝΙΚΟΣ ΚΑΙ ΑΥΣΤΡΙΑΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ (1864 - 1866)

Συνεπεία προστριβῶν πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Δανίας Χριστιανὸν Θ', αὐστροπρωσικὸς στρατὸς κατέλαβε τὰ ἀμφισβητούμενα δουκάτα Σλέσβιγ καὶ Χόλσταϊν (Schleswig - Holstein). Ἄλλ' ἐξ ἀφορμῆς ἀκριβῶς τῆς διανομῆς τῶν δουκάτων ἐξερράγη ὁ ἀναπόφευκτος μεταξὺ Αὐστρίας καὶ Πρωσίας πόλεμος. Ὁ Βίσμαρκ εἶχε παρασκευάσει τεχνηέντως τὸν πόλεμον. Εἶχε περιποιηθῆ πρῶτον τὴν Ρωσίαν, κηρυχθεὶς κατὰ τῆς πολωνικῆς ἐξεγέρσεως. Ἐξησφάλισε τὴν οὐδετερότητα τοῦ Ναπολέοντος Γ' διὰ τῆς συναντήσεως τοῦ Μπιαριτς (Biaritz) καὶ ἔκλεισε συμμαχίαν μετ' ἡ Ἰταλίαν.

Ὁ ἀγὼν ἐκρίθη ἐντὸς 7 ἡμερῶν, διότι ὁ πρωσικὸς στρατὸς ἦτο κατηρτισμένος ἀσυγκρίτως ἀρτιώτερον τοῦ αὐστριακοῦ καὶ ὠδηγεῖτο τοῦ ὑπὸ ἐξόχου στρατιωτικοῦ, τοῦ διασήμευ **Μόλτκε**. Ἡ ἀποφασί-

στικὴ μάχη ἐδόθη τὸν Ἰούλιον τοῦ 1866 εἰς τὴν Βοημίαν παρὰ τὸ **Κένιξγκρετς ἢ Σαδόβαν**. Ὁ αὐστριακὸς στρατὸς ἠττήθη κατὰ κράτος. Τὸ ἑσπέρας τῆς ἡμέρας ἐκείνης ὁ Βίσμαρκ εἶπεν : « Ἡ ἔρις ἐκρίθη. Τώρα πρέπει νὰ ἀνακτήσωμεν τὴν παλαιὰν φιλίαν πρὸς τὴν Αὐστρίαν ».

Ὁ Βίσμαρκ ἐφοβεῖτο περιπλοκάς εἰς τὴν Εὐρώπην, ὅπου εἶχε κάμει κατάπληξιν ἢ ταχεῖα νίκη τῶν Πρώσων. Ἐκτὸς τούτου δὲν ἤθελε νὰ ταπεινώσῃ ὑπὲρ τὸ δέον τὴν Αὐστρίαν, διότι ἀπέβλεπεν εἰς ἀπωτέρους σκοπούς. Ὁ αὐτοκράτωρ Φραγκίσκος Ἰωσήφ εἰς τὴν εἰρήνην τῆς Πράγας (1866) ἐδέχθη τὴν διάλυσιν τῆς Γερμανικῆς Ὁμοσπονδίας. Τοιοῦτοτρόπως ἡ Γερμανικὴ Δυναρχία ἔληξε μὲ τὴν ἐπικράτησιν τῆς Πρωσσίας. Ἡ Ἰταλία συμμαχήσασα μὲ τὴν Πρωσσίαν καὶ λαβοῦσα μέρος εἰς τὸν πόλεμον ἔλαβεν, ὅπως εἶδομεν ἀνωτέρω, τὴν Βενετίαν.

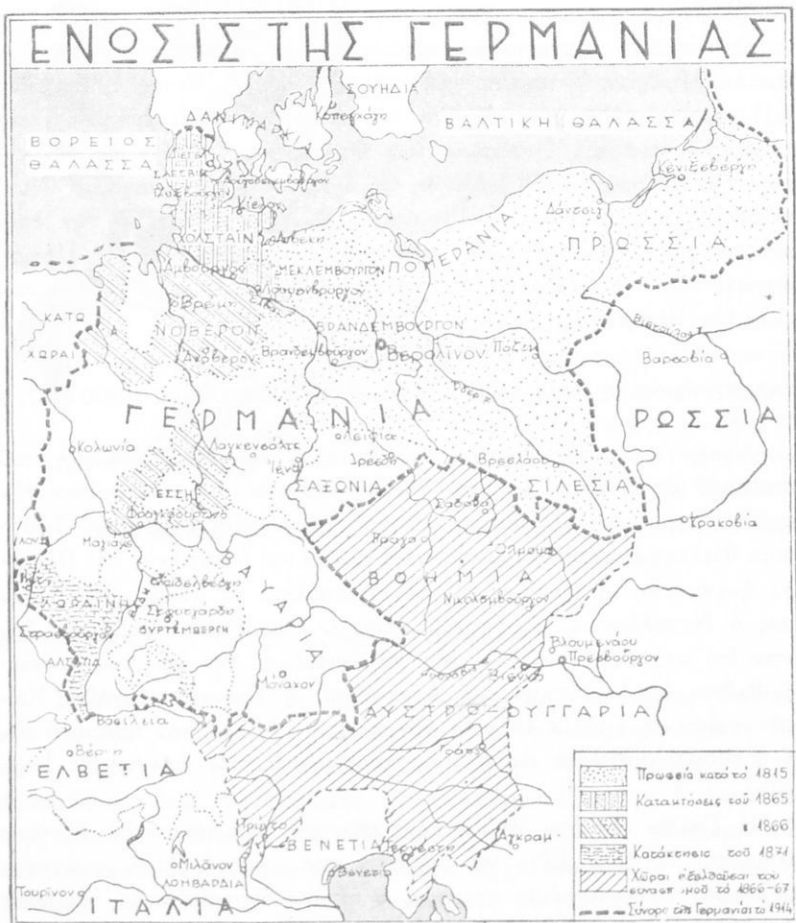
ΓΑΛΛΟΓΕΡΜΑΝΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ — ΕΝΩΣΙΣ ΤΗΣ ΓΕΡΜΑΝΙΑΣ (1870 - 1871)

Ἀφορμὴν εἰς τὴν ἔκρηξιν τοῦ πολέμου ἔδωκεν ἡ διαδοχὴ τοῦ Ἰσπανικοῦ θρόνου. Οἱ Ἰσπανοὶ δηλαδὴ ἐκάλεσαν εἰς τὸν θρόνον τὸν Γερμανὸν πρίγκιπα Λεοπόλδον ἐκ τοῦ οἴκου Χοεντζόλλερν. Τοῦτο ἤγειρε θύελλαν ἀγανακτήσεως εἰς τὴν Γαλλίαν καὶ ὁ βασιλεὺς τῆς Πρωσσίας ἠναγκάσθη νὰ συστήσῃ εἰς τὸν Λεοπόλδον νὰ παραιτηθῇ. "Ὅταν ὅμως ὁ Ναπολέων Γ' ἀπήτησεν, ὅπως ὁ Γουλιέλμος προβῇ εἰς δῆλωσιν ὅτι καὶ εἰς τὸ μέλλον δὲν θὰ ἐπιτρέψῃ τὴν ἐπὶ τοῦ ἰσπανικοῦ θρόνου ὑπόψηφιότητα τοῦ Λεοπόλδου, ἡ Πρωσσία ἠρνήθη. Κατόπιν τούτου ἡ Γαλλία ἐκήρυξε τὸν πόλεμον. Ἀλλὰ τὸν πόλεμον αὐτὸν ὁ Βίσμαρκ ἐθεώρει ὡς τὸ καλῦτερον μέσον πρὸς ἔνωσιν τῆς Γερμανίας.

Ἡ Γαλλία δὲν ἦτο ἐτοίμη πρὸς πόλεμον, τοῦ ὁποίου δὲν ἐξετίμα καλῶς τὸ μέγεθος. Εἶχε νὰ παλαίσῃ πρὸς πολυάριθμον, νεώτατον καὶ ἄριστα κατηρτισμένον στρατόν, ὁ ὁποῖος ἐχρησιμοποιοῖ τὰς νέας ἐφευρέσεις (τὸν τηλέγραφον, τὸν σιδηρόδρομον κλπ.), ἐνῶ ὁ γαλλικὸς στρατὸς ἦτο μικρὸς καὶ κατὰ τὸ παλαιὸν σύστημα ὀργανωμένος. Τὴν γενικὴν ἀρχιστρατηγίαν τοῦ γερμανικοῦ στρατοῦ εἶχεν ὁ Μόλτκε, τοῦ γαλλικοῦ ὁ Ναπολέων Γ'.

Οἱ Γερμανοὶ κινηθέντες μετὰ τῆς συνήθους ταχύτητος διέσπασαν

τὸ γαλλικὸν μέτωπον εἰς τὴν Ἀλσατίαν. Καὶ ἐνῶ μέγα τμήμα τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ ὑπὸ τὸν Μὰκ Μαδὸν ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ, ὁ μεγαλύτερος ὄγκος αὐτοῦ ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Μπαζαὶν ἐπολιορκήθη.



εἰς τὸ Μεντς. Δύο γερμανικαὶ στρατιάι ἐβάδιζον κατὰ τῶν Παρισίων. Ἐνῶ δὲ ὁ Μὰκ Μαδὸν σχηματίζας νέον στρατὸν ἐσκόπει νὰ ὑπερσπίσῃ τὴν πρωτεύουσαν, διετάχθη νὰ βαδίσῃ πρὸς ἀπαλλαγὴν τοῦ πολιορκουμένου στρατοῦ τοῦ Μπαζαὶν. Οἱ Γερμανοὶ παροικολούθησαν τὸν

γαλλικὸν στρατὸν καὶ εἰς τὸ μικρὸν φρούριον Σεδάν ὁ γαλλικὸς στρατὸς (83 χιλ.) μετὰ τοῦ αὐτοκράτορος Ναπολέοντος Γ' ἠναγκάσθη νὰ παραδοθῆ. Τιοιουτοτρόπως ἐντὸς μηνὸς οἱ Γερμανοὶ κατέστρεψαν τὸν αὐτοκρατορικὸν στρατὸν.

Μετὰ τὴν πτώσιν τοῦ Σεδάν οἱ Γερμανοὶ περιέκλεισαν τοὺς Παρισίους, ὅπου μετὰ τὴν παράδοσιν τοῦ αὐτοκράτορος ἀνεκηρύχθη ἡ δημοκρατία. Ἡ Κυβέρνησις τῆς ἐθνικῆς ἀμύνης, τῆς ὁποίας μέλη ἦσαν ὁ **Γαμβέτας** καὶ ὁ **Ἰούλιος Φάβρ**, ἀπεφάσισε νὰ ἐξακολουθήσῃ τὸν πόλεμον. Ὅλοι ὅμως αἱ ἀπόπειραι πρὸς διάσπασιν τῆς πολιορκίας, αἱ ὁποῖαι ἐγίναν ἔσωθεν καὶ ἔξωθεν, ἀπέτυχον. Μετ' ὀλίγον ἔπεσε καὶ τὸ Μέτς, ὅπου 180 χιλ. στρατιῶται καὶ 5 χιλ. ἀξιωματικοὶ παρεδόθησαν εἰς τοὺς Γερμανοὺς. Ἡ γαλλικὴ Κυβέρνησις, βλέπουσα τὸ ἄσκοπον τῆς περαιτέρω ἀντιστάσεως, ἠναγκάσθη νὰ συνθηκολογήσῃ (Ἰανουάριος 1871).

Ἡ προκαταρκτικὴ εἰρήνη ὑπεγράφη εἰς τὰς Βερσαλλίας. Ἡ Γαλλία ὑπεχρεώθη νὰ παραχωρήσῃ τὴν Ἀλσατίαν καὶ τὴν Λωρραίνην μετὰ τοῦ Μέτς καὶ νὰ πληρώσῃ 5 δισεκατομ. φράγκα ὡς πολεμικὴν ἀποζημίωσιν. Ἡ ὀριστικὴ συνθήκη τῆς εἰρήνης ὑπεγράφη εἰς Φραγκφούρτην τὸν Μάρτιον τοῦ 1871.

Τὰ καταπληκτικὰ γεγονότα ἐπροξένησαν βαθεῖαν συγκίνησιν εἰς τὴν Γερμανίαν καὶ ὅλοι ἤρχισαν νὰ αισθάνωνται ὅτι ἔφθασεν ἡ ὥρα τῆς ἐνώσεως τοῦ ἔθνους. Εἰς ὅλα τὰ μέρη ὠρίμασεν ἡ ἰδέα ὑπὲρ τῆς ἐνώσεως ὑπὸ τὴν Πρωσσίαν. Ἐνῶ λοιπὸν τὰ γερμανικὰ στρατεύματα περιέκλειον τοὺς Παρισίους, ὁ βασιλεὺς τῆς Πρωσσίας Γουλιέλμος Α' μετὰ τοῦ Βίσμαρκ καὶ τῆς λοιπῆς συνοδείας ἐγκαθίσταντο εἰς τὰς Βερσαλλίας. Ἐκεῖ διεζήχθησαν αἱ διαπραγματεύσεις πρὸς ἴδρυσιν τῆς Γερμανικῆς Αὐτοκρατορίας.

Τὴν 18 Ἰανουαρίου 1871 εἰς τὴν Αἴθουσαν τῶν Κατόπτρων τοῦ ἀνακτόρου τῶν Βερσαλλιῶν ὁ βασιλεὺς τῆς Πρωσσίας ἀνηγορεύθη Αὐτοκράτωρ τῆς Γερμανίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι'

ΤΟ ΑΝΑΤΟΛΙΚΟΝ ΖΗΤΗΜΑ

ΚΑΙ Η ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΗ ΒΑΣΙΛΕΙΑ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

ΤΟ ΑΝΑΤΟΛΙΚΟΝ ΖΗΤΗΜΑ

Ἀφοῦ εἶδομεν τὰ σπουδαιότερα γεγονότα τῆς εὐρωπαϊκῆς ἱστορίας ἀπὸ τοῦ 1815 - 1870, συνεχίζομεν πάλιν τὴν ἱστορίαν τῆς πατρίδος μας. Ἄλλ' ἡ ἱστορία μας κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοὺς εἶναι στενωῶς συνδεδεμένη μὲ τὴν ἱστορίαν τῆς Τουρκίας καὶ τῶν λοιπῶν βαλκανικῶν κρατῶν. Ἐπειδὴ δὲ καὶ αἱ Μεγάλαι Δυνάμεις ἐδημιούργησαν πολλὰ συμφέροντα ἐντὸς τῆς ὀθωμανικῆς ἐπικρατείας, καὶ πολλάκις ἐπενέβαινον ἐνεργῶς εἰς ζητήματα ἀφορῶντα αὐτήν, τὴν ἑλληνικὴν ἱστορίαν τῆς περιόδου αὐτῆς, δηλαδὴ ἀπὸ τοῦ 1830 κ. ἐ., θὰ ἐξετάσωμεν ἐν συνδυασμῶ πρὸς τὴν ἱστορίαν τῆς Βαλκανικῆς καὶ τῶν εὐρωπαϊκῶν κρατῶν εἰς τὸ κεφάλαιον Ι' ὑπὸ τὸν τίτλον Ἐνατολικὸν ζήτημα. Καὶ κατὰ πρῶτον ἄς γνωρίσωμεν εἰς ποίαν θέσιν εὕρισκετο κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοὺς τὸ Ἐνατολικὸν ζήτημα.

Ἀπὸ τὰς ἀρχὰς τοῦ 19ου αἰῶνος ἐφάνη ὅτι ὁ σουλτάνος δὲν ἦτο εἰς θέσιν νὰ συγκρατήσῃ τὰς ἐκτεταμένους κτήσεις του καὶ ἡ κληρονομία τοῦ « ἐτοιμοθανάτου ἀσθενοῦς », ὅπως ἀπεκαλεῖτο ὁ σουλτάνος, ἔγινεν ἀντικείμενον τοῦ ἀνταγωνισμοῦ τῶν Μεγάλων Δυνάμεων. Ἄλλαι μὲν ἐξ αὐτῶν, ἐπειδὴ εἶχον δημιουργήσει οἰκονομικὰ συμφέροντα εἰς τὴν τουρκικὴν Αὐτοκρατορίαν, ἐκηρύχθησαν ὑπὲρ τῆς ἀκεραιότητος αὐτῆς, ἄλλαι δὲ ἤθελον τὴν διάλυσιν καὶ διανομὴν αὐτῆς. Ἀφ' ἐτέρου τὰ χριστιανικὰ κράτη τῆς Βαλκανικῆς ἐζήτουν νὰ περιλάβουν εἰς τὸ κράτος των τοὺς ἐν τῇ Ὄθωμανικῇ Αὐτοκρατορίᾳ ἀλυτρώτους ὁμοεθνεῖς των καὶ ἄλλοι λαοί, ἐπίσης χριστιανικοί, δὲν εἶχον ἀπαλλαγῆ τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ.

Ἡ ἀντιζηλία τῶν Δυνάμεων καὶ ἡ προσπάθεια τῶν μικρῶν κρατῶν ἔθεσαν ἐπὶ τάπητος τὸ πολὺπλοκον καὶ δύσκολον ἀνατολικὸν πρό-

βλημα, τὸ ὁποῖον ὑφίστατο ἀπὸ τῆς ἐγκαταστάσεως τῶν Τούρκων εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ ἀπησχόλησε ζωηρῶς τὴν εὐρωπαϊκὴν διπλωματίαν, ἰδίως τὸν 19ον αἰῶνα. Ἡ Τουρκία δὲν εἶχε κατορθώσει νὰ παρακολουθήσῃ τὸν εὐρωπαϊκὸν πολιτισμὸν, ἔμεινε κράτος ἀσιατικόν, ἐτυράννει τοὺς χριστιανοὺς ὑπηκόους καὶ οὐδεμίαν μεταρρυθμιστικὴν προσπάθειαν κατέβαλεν εἰς τὴν διοίκησιν καὶ εἰς τοὺς ἄλλους κλάδους τῆς πολιτείας.

ΚΡΙΜΑΪΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ (1853 - 1856)

Ἡ πρώτη σοβαρὰ κρίσις εἰς τὸ Ἀνατολικὸν ζήτημα κατὰ τὸν 19ον αἰῶνα εἶναι ὁ Κριμαϊκὸς πόλεμος. Ὁ Τσάρος Νικόλαος Α' ἐνόμισεν ὅτι ἔφθασεν ὁ καιρὸς νὰ κληρονομήσῃ τὸν «ἀσθενῆ ἄνθρωπον», ὅπως ὠνομάζετο ὁ σουλτᾶνος, καὶ τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1853 ἀπέστειλε τὸν πρίγκιπα **Μεντζικῶφ** εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ὁ Ρῶσος ἀπεσταλμένος κυρίως εἶχε τὴν ἐντολὴν νὰ διαπραγματευθῇ μετὰ τῆς Τουρκίας ζητήματα ἀναφερόμενα εἰς τοὺς Ἁγίους Τόπους. Ἀλλὰ ὁ Μεντζικῶφ ἀπήτησεν ἀπὸ τὸν σουλτᾶνον τὸ δικαίωμα νὰ προστατεύσῃ ἡ Ρωσία τοὺς Ὀρθοδόξους τῆς Τουρκίας. Ὁ σουλτᾶνος, ἐνθαρρυνόμενος ὑπὸ τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Γαλλίας, ἠρνήθη νὰ δεχθῇ τὴν ἀπαίτησιν καὶ ἡ Ρωσία ἤρχισε τὸν πόλεμον, ὁ ὁποῖος ὠνομάσθη **Κριμαϊκός**, διότι αἱ κυριώτεραι στρατιωτικαὶ ἐπιχειρήσεις αὐτοῦ διεξήχθησαν εἰς τὴν Κριμαίαν.

Ἡ Ἀγγλία καὶ ἡ Γαλλία ἔκλεισαν συμμαχίαν μετὰ τὴν Τουρκίαν, εἰς τὴν ὁποίαν ὀλίγον βραδύτερον προσεχώρησε καὶ τὸ Πεδεμόντιον τῆς Ἰταλίας. Οἱ Γάλλοι καὶ οἱ Ἀγγλοὶ, τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1854, ἤρχισαν τὴν πολιορκίαν τῆς Σεβαστουπόλεως, φρουρίου ἰσχυροτάτου εἰς τὴν Κριμαίαν. Ἡ πολιορκία διήρκεσε περίπου ἓν ἔτος. Ἡ Ρωσία εἶχε καταλάβει ἐν τῷ μεταξύ τὰς δύο παραδουναβίους ἡγεμονίας Βλαχίαν καὶ Μολδοβλαχίαν, ἀλλὰ κατόπιν συνδυασμένης ἐνεργείας τῶν Γάλλων καὶ Τούρκων ἠναγκάσθη νὰ ἐκκενώσῃ αὐτάς. Ἀφοῦ δὲ ἀπέπεσεν, ὁ νέος Τσάρος Νικόλαος Α' καὶ τὸ φρούριον τῆς Σεβαστουπόλεως ἔπεσεν, ὁ νέος Τσάρος Ἀλέξανδρος Β' συνῆψε μετὰ τῶν Συμμάχων τὴν Συνθήκην **Εἰρήνης τῶν Παρισίων** (Μάρτιος 1856).

Διὰ τῆς συνθήκης ὁ Δούναβις ἐκηρύχθη ἐλεύθερος εἰς τὴν ἐμπορικὴν ναυτιλίαν ὄλων τῶν κρατῶν, ὁ Εὐξείνιος Πόντος οὐδέτερος, ἡ

Ρωσία καὶ ἡ Τουρκία ὑπεχρεώθησαν νὰ διατηροῦν ἐλάχιστον ἀριθμὸν πολεμικῶν πλοίων εἰς αὐτὸν καὶ αἱ δύο παραδουνάβιοι ἡγεμονίαι, Βλαχία καὶ Μολδαβία, ἐτέθησαν ὑπὸ τὴν προστασίαν ὄλων τῶν Δυνάμεων. Ἄλλ' ὁ σπουδαιότερος ὕψος τῆς συνθήκης ἦτο, ὅτι αἱ Δυνάμεις ἠγγυήθησαν τὴν ἐδαφικὴν ἀκεραιότητα τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας.

Ὁ σουλτάνος Ἄβδουλ Μετζιτ τότε — συμφώνως πρὸς ἀξιώσιν τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Ἀγγλίας, κατοχυρωμένην διὰ τῆς συνθήκης συμμαχίας μετὰ τῆς Τουρκίας τοῦ Μαρτίου 1854 — διὰ νὰ βελτιώσῃ τὴν θέσιν τῶν Χριστιανῶν τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, ἐδημοσίευσεν πανηγυρικὸν ἔγγραφο, τὸ ὅποιον περιελήφθη εἰς τὴν συνθήκην τῶν Παρισίων καὶ ὠνομάσθη **Χάτι Χουμαγιούν** (Λαμπρὰ Γραφή). Δι' αὐτοῦ ὑπεσχέθη νὰ εἰσαγάγῃ εὐρυτέρας μεταρρυθμίσεις, διὰ τῶν ὁποίων ὁ ἀσιατικὸς δεσποτισμὸς ἐπρόκειτο νὰ μεταβληθῇ εἰς εὐρωπαϊκὴν εὐνομίαν. Ὑπεσχέθη δηλαδὴ νὰ ἀναγνωρίσῃ ὡς ἔγκυρα τὰ προνόμια τῶν Χριστιανῶν καὶ νὰ παραχωρήσῃ εἰς τοὺς Χριστιανοὺς ἰσότητά ἀστικῶν δικαιωμάτων μὲ τοὺς μωαμεθανοὺς ὑπηκόους τῆς Τουρκίας. Ἄλλ' αἱ ὑποσχέσεις αὐταὶ ἐπρόκειτο νὰ μείνουν μόνον ἐπὶ τοῦ χάρτου.

Η ΚΑΤΟΧΗ

Εἰς τὴν Ἑλλάδα μὲ τὴν κήρυξιν τοῦ Κριμαϊκοῦ πολέμου ἐπεκράτησε μεγάλη συγκίνησις. Ἡ ἐπίθεσις τῆς ὁμοδόξου Ρωσίας κατὰ τῶν Τούρκων ἔθιξε τὴν ἐθνικὴν χορδὴν. Ὁ Ὄθων καὶ ἡ Ἀμαλία, καθὼς καὶ ἡ μεγαλυτέρα μερὶς τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἐπίστευσαν ὅτι ἐπέστη ὁ καιρὸς νὰ ἐπεκταθοῦν τὰ ὄρια τοῦ ἑλληνικοῦ βασιλείου καὶ νὰ ἐλευθερωθοῦν οἱ δοῦλοι ἀδελφοί. Ὁ ἑλληνικὸς ὄμως στρατὸς δὲν ἦτο ἀρκετὰ ὀργανωμένος καὶ ἐκτὸς τούτου θὰ εὐρισκόμεθα ἀντιμέτωποι πρὸς τὰς δύο Δυτικὰς Δυνάμεις, αἱ ὁποῖαι ἦσαν σύμμαχοι τῶν Τούρκων. Διὰ τοῦτο ἡ δρᾶσις τῆς Ἑλλάδος περιορίσθη μόνον εἰς ἀνταρτικὸν πόλεμον. Τὴν ἄνοιξιν λοιπὸν τοῦ 1854 ἀνταρτικὰ σώματα ὑπὸ διαφόρους ἀρχηγοὺς εἰσέβαλον εἰς τὴν Ἠπειρὸν καὶ τὴν Θεσσαλίαν, ἐνῶ ὁ γνωστὸς ὀπλαρχηγὸς Καρατάσος ἀπεβιβάζετο εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος. Ἡ τούρκικὴ Κυβέρνησις τότε ἔλαβεν ἀπειλητικὴν στάσιν, ἠπέλησε διὰ τηλεσιγράφου τὴν ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν καὶ ἐφαίνετο ἐπικείμενος ὁ

πόλεμος. Ὁ Ὄθων διέταξε κινητοποιήσιν τοῦ στρατοῦ πρὸς τὰ σύνορα, ἣ δὲ κοινὴ γνώμη ἐνίσχυε τὸν βασιλέα.

Ἄλλ' ἡ Ἀγγλία καὶ ἡ Γαλλία διὰ στόλου κατέλαβον τὸν Πειραιᾶ καὶ ἀπεβίβασαν ἀγῆματα, διὰ νὰ ἀναγκάσουν τὴν Ἑλλάδα νὰ ἀνακαλέσῃ τὰ ἀνταρτικὰ σώματα. Ὁ Ὄθων ἠναγκάσθη νὰ ὑποκύψῃ καὶ ἀνέθεσε τὴν κυβέρνησιν εἰς πολιτικούς **1854** τῆς ἐμπιστοσύνης τῶν δύο Δυνάμεων. Πρωθυπουργὸς ἔγινεν ὁ Ἄλ. Μαυροκορδάτος. Τὰ ἀγγλογαλλικὰ ἀγῆματα ἔμειναν μέχρι τοῦ 1857. Ἡ ἐποχὴ αὐτὴ ὠνομάσθη Κατοχή. Τότε ἐνέσκηψεν εἰς τὰς Ἀθήνας φοβερὰ χολέρα, τὴν ὁποίαν μετέδωσαν τὰ ἀγγλογαλλικὰ ἀγῆματα. Ἡ πόλις τῶν Ἀθηνῶν ἠρημώθη κυριολεκτικῶς καὶ οἱ κάτοικοι ἐτράπησαν εἰς τὰ ὄρη.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Α' (1863-1913)

Μολονότι ἡ περίοδος τῆς Κατοχῆς εἶχε συντελέσει προσωρινῶς εἰς τὴν αὔξησιν τῆς δημοτικότητος τοῦ Ὄθωνος καὶ τῆς Ἀμαλίας, τὰ πράγματα εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐξειλίχθησαν τοιουτοτρόπως, ὥστε κατέληξαν, ὅπως γνωρίζομεν ἤδη, εἰς τὴν ἐξῶσιν τοῦ βασιλέως τὸν Ὀκτώβριον 1862. Τὴν 10 Δεκεμβρίου 1862 συνήλθεν εἰς τὰς Ἀθήνας ἡ Δευτέρα Ἐθνοσυνέλευσις, διὰ νὰ ψηφίσῃ νέον Σύνταγμα καὶ ἀποφασίσῃ περὶ τῆς ἐκλογῆς νέου Βασιλέως. Μετὰ τρεῖς μῆνας αἱ τρεῖς Προστάτιδες Δυνάμεις, τῇ πρωτοβουλίᾳ τῆς Ἀγγλίας, συνεφώνησαν νὰ ὑποδείξουν εἰς τὴν Ἑλλάδα ὡς βασιλέα τὸν **1863** δευτερότοκον υἱὸν τοῦ μετὰ ταῦτα βασιλέως τῆς Δανίας

Γεώργιον, ἣ δὲ Ἐθνοσυνέλευσις ἐξέλεξεν αὐτὸν ὁμοφώνως.

Ὁ νέος βασιλεὺς ἦτο νεανίας 17 ἐτῶν. Ἀλλὰ τὴν φορὰν αὐτὴν τὸ πείραμα ἐκλογῆς νεανίου ἐμελλε νὰ ἐπιτύχῃ περισσότερον. Ἄστρον εὐτυχέστερον συνώδευσε τὸν βόρειον πρίγκιπα εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ὁ Γεώργιος μέχρι τέλους διέμεινε νηφάλιος καὶ ψυχραίμος βόρειος ἐν μέσῳ τοῦ εὐεξάπτου ἐλληνικοῦ λαοῦ. Μὲ ἀξιοσημείωτον νοσημοσύνην κατενόησε τὸν χαρακτῆρα τῶν ὑπηκόων του, τοὺς ὁποίους δεξιῶς ἐκυβέρνησε.

Ὁ νεαρὸς βασιλεὺς ἔφερε ὡς δῶρον εἰς τὴν Ἑλλάδα τὰς Ἴονιους νήσους. Ἡ Ἀγγλία μετὰ διοίκησιν πεντήκοντα ἐτῶν ἐπέισθη νὰ ἀποχωρισθῇ τὰς κτήσεις αὐτάς καὶ νὰ τὰς ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ὁ βασιλεὺς Γεώργιος ἐπεσκέφθη αὐτάς καὶ μετ' ὀλίγον 84 Ἑπτανήσιοι

βουλευταὶ εἰσῆλθον εἰς τὴν ἐν Ἀθήναις Ἐθνοσυνέλευσιν. Μεταξὺ τούτων ἦτο καὶ ὁ φλογερὸς ἐθνικὸς ποιητὴς Ἀριστοτέλης Βαλαωρίτης, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἐργασθῆ ἀόκνως ὑπὲρ τῆς ἐνώσεως.

ΤΟ ΣΥΝΤΑΓΜΑ ΤΟΥ 1864

Ἡ ψήφισις ἕως τοῦ Συντάγματος ἐπροχώρει βραδύτατα, διότι εἰς τὴν Ἐθνοσυνέλευσιν εἶχε κορυφωθῆ ὁ κομματικὸς ἀνταγωνισμὸς καὶ τρεῖς κυβερνήσεις ἠλλαξαν εἰς διάστημα ἐννέα μηνῶν. Ὁ Γεώργιος, διὰ τὰ θέση τέρμα εἰς τὴν κατάστασιν αὐτὴν, διὰ διαγγέλματος ἐζήτησε τὴν ψήφισιν τοῦ Συντάγματος ἐντὸς δέκα ἡμερῶν, ἀπειλῶν νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν χώραν. Τοιοῦτοτρόπως τὴν 17 Νοεμβρίου 1864 ἐψηφίσθη τὸ δεύτερον ἐλληνικὸν Σύνταγμα, τὸ ὁποῖον ἐμελλε νὰ ἔχῃ μακρότερον βίον.

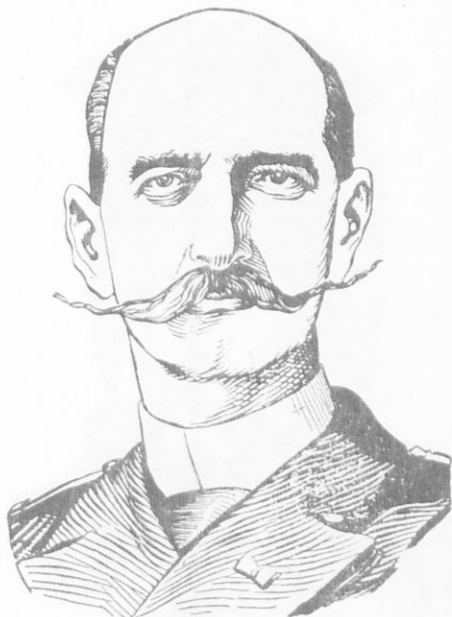
Τὸ νέον Σύνταγμα καθιέρωσεν εἰς τὴν Ἑλλάδα τὴν Σ υ ν τ α γ μ α τ ι κ ῆ ν μ ο ν α ρ χ ί α ν. Τὴν Νομοθετικὴν ἐξουσίαν εἶχεν ἡ Β ο υ λ ῆ , ἡ ὁποία κατηρτίζετο διὰ καθολικῆς ψηφοφορίας. Ὁ Βασιλεὺς εἶχε τὴν Ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν. Αὐτὸς διώριζε τοὺς Ὑπουργούς. Ἀλλὰ ἀπὸ τοῦ 1875 καθιερώθη κατ' εἰσῆγγησιν τοῦ Τρικοῦπη ἡ ἀρχὴ τῆς δ ε δ ἡ λ ω μ έ ν η ς. Ὁ βασιλεὺς δηλαδὴ ὑπεχρεώθη νὰ λαμβάνῃ τοὺς ὑπουργοὺς ἀπὸ τὸ κόμμα, τὸ ὁποῖον συνεκέντρωνε δεδηλωμένως τὴν ἐμπιστοσύνην καὶ πλειοψηφίαν τῆς Βουλῆς. Τὸ Σύνταγμα ἔσχυσεν ἀναλλοίωτον ἐπὶ 47 ἔτη, μέχρι τοῦ 1911, ὅποτε ἐγένεν ἀναθεώρησις του.

Η ΒΑΣΙΛΕΙΑ ΤΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΥ Α΄

Ἡ βασιλεία τοῦ Γεωργίου ἦτο μακροτάτη, διαρκέσασα 50 ὀλόκληρα ἔτη. Ἀλλ' ὁ πολιτικὸς βίος τῆς χώρας ἦτο ταραχώδης καὶ οἱ κομματικοὶ ἀγῶνες διεξήγοντο μὲ πάθος.

Δύο μεγάλα προβλήματα ἐκυριάρχησαν εἰς τὴν πολιτικὴν ζωὴν τῆς χώρας: τὸ ἐθνικὸν καὶ τὸ οἰκονομικόν. Μέγα μέρος τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἔμενον ὑπὸ τὸν ὀθωμανικὸν ζυγόν. Ἡ Ἑλλάς λοιπὸν εἶχε τὴν «ἀλύτρωτον» Ἑλλάδα, τὸ ζήτημα δηλαδὴ τῶν ἀλύτρωτων ἀδελφῶν. Ἀλλ' ἐνῶ κατὰ τὴν προηγούμενην περίοδον τὸ ζήτημα ἦτο μᾶλλον εὐρύτερον, τώρα ἐνετοπίσθη εἰς ὠρισμένας ἐπαρχίας τῆς τουρκικῆς Αὐτοκρατορίας: εἰς τὴν Κρήτην, τὴν Θεσσαλίαν, τὴν Ἠπειρον καὶ τὴν Μακεδονίαν.

Ἡ Ἑλλάς εὐρίσκετο βιομηχανικῶς εἰς πρωτόγονον κατάστασιν καὶ ἦτο ὑποχρεωμένη νὰ εἰσάγῃ ξένα προϊόντα καὶ συγχρόνως εἶχεν ἀνάγκην νὰ κατασκευάσῃ δημόσια ἔργα. Διὰ τοῦτο ὁ προϋπολογισμὸς τοῦ κράτους οὐδέποτε παρουσίασεν ἰσοζύγιον ἐσόδων καὶ ἐξόδων καὶ ἡ χώρα ἐξηρτάτο ἀπὸ τὸ ξένον κεφάλαιον. Αἱ Κυβερνήσεις δηλαδή, διὰ νὰ ἀντιμετωπίσουν ἀναγκαιοτάτας δαπάνας, ἦσαν ὑποχρεωμέναι νὰ συνάπτουν δάνεια εἰς τὸ ἐξωτερικὸν καὶ ἡ δανειακὴ πολιτικὴ ἦτο πάντοτε ἀπὸ τὰ σοβαρώτερα ζητήματα διὰ τὴν Χώραν.



Τρεῖς γεναίαι πολιτικῶν ἐκυβέρνησαν τὴν Ἑλλάδα κατὰ τὴν μακρὰν βασιλείαν τοῦ Γεωργίου. Ἡ πρῶτη φθάνει μέχρι τοῦ 1880 περίπου. Ὁ βασιλεὺς Γεώργιος Α' (1845-1913) καὶ ἔχει ὡς πρωταγωνιστὰς τὸν Βούλγαρον, τὸν Κουμουνοῦρον, τὸν Δεληγιώργην καὶ τὸν Θρασύβουλον Ζαΐμην. Εἰς τὴν δευτέραν, ἡ ὁποία φθάνει μέχρι τοῦ 1909, ἀνήκουν δύο ἀντίπαλοι, ὁ Τρικούπης καὶ ὁ Δεληγιάννης, καθὼς καὶ οἱ Θεοτόκης καὶ Ράλλης. Κατὰ τὴν τρίτην, κυριαρχεῖ ἡ δρᾶσις τοῦ Ἐλευθερίου Βενιζέλου.

Ἡ ΚΡΗΤΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ ΤΟΥ 1866-69

Ἡ τουρκικὴ κακοδιοίκησις ἐκράτει τὴν ἑλληνικὴν μεγαλύνησον Κρήτην εἰς διαρκῆ ἀναβρασμὸν. Οἱ βαρεῖς φόροι καὶ αἱ αἰθαιρεσίαι τῶν διοικητῶν ἐξώθησαν τοὺς Κρήτας εἰς ἐπαναστατικὸν κίνημα. Τὸν Μάιον τοῦ 1866 Συνέλευσις ἐκ 4 χιλ. Κρητῶν εἰς τὴν θέσιν **Περιβόλια**, πλησίον τῶν Χανίων, ἐζήτησεν ἀπὸ τὴν **1866** Πύλην τὴν ἐφαρμογὴν τῶν διατάξεων τοῦ Χάττι Χουμαγιούν.

Ἡ Πύλη ἀπέρριψε τὴν αἴτησιν τῶν Κρητῶν καὶ ἡ ἐπανάστασις ἤρχισε.

Ἡ κρητικὴ ἐπανάστασις προεκάλεσε μεγάλας συμπαθείας εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἄλλ' ὁ πολιτικὸς βίος τῆς χώρας ἦτο ἀνώμαλος, αἱ κυβερνήσεις διεδέχοντο ἀλλήλας καὶ δὲν εἶχε γίνεи καμμία σοβαρὰ στρατιωτικὴ προετοιμασία, ὥστε ἡ πρὸς τοὺς Κρητάς ἐπαναστάτας συνδρομὴ νὰ εἶναι ἀποτελεσματικὴ. Τὸν Ἰούλιον τοῦ 1866 ἐσχμάτισε κυβέρνησιν ὁ Βούλγαρος, ὁ ὅποιος ἐκρατήθη εἰς τὴν ἀρχὴν μὲ μεθόδους αὐταρχικὰς καὶ ἀντικοινοβουλευτικὰς.



Δημήτριος Βούλγαρης (1801 - 1877)

Ἐξελέγετο τακτικῶς βουλευτὴς Ὑδρας. Ἐπρωτοστάτησεν εἰς τὴν ἔξωσιν τοῦ Ὀθωνοῦ καὶ κατὰ τὰ ἐπόμενα ἔτη αὐτὸς κυρίως ἐκυβέρνησε τὴν χώραν αὐταρχικῶς. Ὁ Βούλγαρης ἦτο τύπος «κοτζαμπάση» τῆς παλαιότερας ἐποχῆς, αὐταρχικὸς καὶ ἀπότομος. Κατήντησαν παροιμιώδεις αἱ ἔκλογικαὶ παρανομίαι καὶ βιαιότητές του. Ἠρέσκετο νὰ φορῆ τὸν νησιώτικον «ζουμπέν» καὶ νὰ τηρῆ τὰ παλαιὰ ἤθη.

Ἐπειδὴ ὁ Βούλγαρης ἐχειρίσθη χλιαρῶς τὸ κρητικὸν ζήτημα ἐκ φόβου ἐξωτερικῶν περιπλοκῶν, ἡ κυβέρνησις του ἔπεσε καὶ τὴν διεδέχθη ἡ κυβέρνησις Κουμουνοῦρου (Δεκέμβριος 1867).

Ὁ Ἀλέξανδρος Κουμουνοῦρος (1817 - 1883) κατήγετο ἀπὸ τὸ μικρὸν χωρίον τῆς Μάνης Σέλιτσαν. Ἐσπούδασε νομικὰ καὶ ἐξελέγετο βουλευτὴς Μεσσηνίας. Συνετέλεσε καὶ αὐτὸς εἰς τὴν ἔξωσιν τοῦ Ὀθωνοῦ, εὔρεθις ὡς ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν εἰς τὴν κυβέρνησιν τοῦ Βούλγαρη. Ὁ

Κουμουνδούρος ἦτο ὁ ἀντίπους τοῦ Βούλγαρη, ἠγάπα τὴν τάξιν καὶ τὴν νομιμότητα καὶ εἶναι περίφημοι οἱ πολιτικοὶ του ἀγῶνες πρὸς τὸν πρῶτον πραιπουργόν του, καθὼς καὶ πρὸς τὸν Δεληγιώργην.

Ὁ Κουμουνδούρος ἐδειξε σθένος εἰς τὸ κρητικὸν ζήτημα, ἐβοήθησε τοὺς ἀγωνιζομένους Κρήτας καὶ ἦτο διατεθειμένος νὰ φθάσῃ μέχρι πολέμου πρὸς τὴν Τουρκίαν. Ἄλλ' ὁ βασιλεὺς Γεώργιος, ὁ ὁποῖος πρὸ ὀλίγου εἶχεν ἐπιστρέψῃ ἐκ Ρωσίας, ὅπου εἶχε νομφεῖθῃ τὴν μεγάλην δούκισαν "Ὀλγαν, ἀνεψίαν τοῦ Τσάρου Ἀλεξάνδρου Β', δὲν εἶχεν εὖρει εὐνοϊκὸν τὸ διπλωματικὸν ἔδαφος τῆς Εὐρώπης διὰ τὴν ἔνωσιν τῆς Κρήτης. Συνέστησε λοιπὸν εἰς τὸν Κουμουνδούρον νὰ ἀλλάξῃ τακτικὴν, ἀλλ' ἐκεῖνος ἐπροτίμησε νὰ παραιτηθῇ.



Ἀλέξανδρος Κουμουνδούρος (1817 - 1883)

Εἰς τὰς νέας ἐκλογὰς ἦλθε μὲ μικρὰν πλειοψηφίαν ὁ Βούλγαρης, ὁ ὁποῖος ἤλλαξε τακτικὴν εἰς τὸ κρητικὸν ζήτημα, ἐβοήθει τοὺς ἐπαναστάτας καὶ κατήρτιζεν ἐθελοντικὰ σώματα. Τολμηροὶ ἀξιωματικοί, ὅπως ὁ Κορωνάιος, ὁ Ζυμβρακάκης κ. ἄ., κατῆλθον εἰς τὴν Κρήτην ὡς ἐθελονταί. Οἱ Τούρκοι ὅμως, ἀφοῦ ἐνίκησαν τὸν Ζυμβρακάκην καὶ κατέπνιξαν τὸ κίνημα εἰς τὸ δυτικὸν τμήμα τῆς νήσου, ἐστράφησαν κατόπιν κατὰ τῆς Μονῆς Ἀρχαδίου, πλησίον τοῦ Ρεθύμνου, ἣ ὁποία εἶχε γίνῃ τὸ κέντρον τῆς ἀντιστάσεως εἰς τὴν κεντρικὴν Κρήτην. Ὁ ἠγούμενος τῆς Μονῆς **Γαβριὴλ** καὶ ὁ φρούραρχος **Δημάκοπουλος** ἀντέστησαν μὲ 300 μαχητὰς κατὰ τοῦ πολυαριθμοῦ τουρκοαιγυπτιακοῦ στρατοῦ καὶ τοῦ πυροβολικοῦ καὶ ἐπὶ δύο ἡμέρας κατάρθωσαν νὰ ἀποκρούσουν τὰς ἐπιθέσεις. Τὴν 8 ὅμως Νοεμβρίου οἱ Τούρκοι

διέρρηξαν τὴν σιδηρᾶν πύλην τῆς Μονῆς καὶ εἰσῆλθον εἰς αὐτήν. Τότε ὁ Γαβριὴλ ἔθεσε πῦρ εἰς τὴν πυριτιδαποθήκην.

Ἡ ἥρωικὴ θυσία, τὸ ὀλοκαύτωμα τοῦ Ἀρκαδίου, ὑπέμνησεν εἰς τοὺς Ἕλληνας τὰς ἥρωικὰς θυσίας τοῦ Σουλίου καὶ τοῦ Μεσολογγίου καὶ προεκάλεσε ρίγη ἔθνικῆς συγκινήσεως εἰς ὅλας τὰς γωνίας τῆς Ἑλλάδος. Ἐπίσης ἐκίνησε μεγάλας συμπαθείας εἰς ὅλην τὴν Εὐρώπην ὑπὲρ τῶν ἀγωνιζομένων Κρητῶν. Ἄλλ' αἱ Δυνάμεις δὲν ἦσαν σύμφωνοι διὰ τὴν ἱκανοποίησιν τῶν δικαίων τῶν Κρητῶν καὶ μετὰ τὰ ἥρωικὰ κατορθώματά των. Ἰδίως ἡ Ἀγγλία ἀνθίστατο ἐπιμόνως εἰς τὴν ἔνωσιν, διότι ἡ Κρήτη ἀπετέλει σπουδαῖον σταθμὸν ἐπὶ τῆς ὁδοῦ πρὸς τὰς Ἰνδίας. Διὰ τοῦτο ἡ ἐπαναστάσις ἐξηκολούθησε. Τὰ ἑλληνικὰ ἐμπορικὰ Ἀρκαδίον καὶ Ἐνωσις ἀνενέωσαν τὰ κατορθώματα τοῦ ὑδραϊκοῦ ναυτικοῦ, διέσπαν τὸν τουρκικὸν ἀποκλεισμὸν καὶ ἐφοδίαζον τοὺς ἐπαναστάτας. Ὁ τουρκικὸς στρατὸς ἀπεδρακίετο καὶ δὲν ἐφαίνετο τὸ τέλος τοῦ ἀγῶνος. Ἡ Τουρκία, ἐξ ἀφορμῆς τῆς ἐνισχύσεως τῆς ἐπαναστάσεως ὑπὸ τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως, διέκοψε τὰς σχέσεις μετὰ τῆς Ἑλλάδος. Τὸ γεγονός αὐτὸ ἠνάγκασε τὰς Δυνάμεις νὰ ἐπέμβουν καὶ κατὰ τὴν διάσκεψιν τῶν Παρισίων (Ἰανουάριος 1869) ὑπεχρέωσαν τὴν Ἑλλάδα νὰ ἐμποδίσῃ τὸν σχηματισμὸν ἐνόπλων σωμάτων ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τῆς καὶ τὴν ἐξάρτησιν πλοίων εἰς τοὺς λιμένας τῆς. Ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις τοῦ Βούλγαρη ἠναγκάσθη τότε νὰ παραιτηθῇ, ἡ δὲ διαδεχθεῖσα αὐτὴν κυβέρνησις τοῦ Θρασυβούλου Ζαῖμη ἀπεδέχθη τὰς ἀποφάσεις τῶν Δυνάμεων.

Ἀφοῦ ἔπαυσεν ἡ ἐκ τῆς Ἑλλάδος βοήθεια, τὸ κίνημα τῆς Κρήτης ἐξέπνευσεν ὀριστικῶς τὴν ἀνοιξιν τοῦ 1869. Ἡ ἀνώμαλος κατάστασις ἐν τούτοις ἐξηκολούθησεν ἐπὶ πολὺ καὶ μόλις τὸ 1878 ἀντιπροσωπεῖα τῶν Δυνάμεων, τῶν Κρητῶν καὶ τῆς Πύλης κατήρτισεν

1878 ἰδιαιτέρον συνταγματικὸν χάρτην, τὸν Χάρτην τῆς Χαλέπας, ὅπως ὠνομάσθη ἐκ τοῦ προαστίου τῶν Χαλίων. Κατ' αὐτὸν καθιερώθη Βουλὴ, συνεχροτήθη χωροφυλακὴ ἐξ ἐγγχωρίων ἀνδρῶν καὶ ἀξιωματικῶν, ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα ἀνεγνωρίσθη ὡς ἐπίσημος γλῶσσα τῶν δικαστηρίων καὶ τῆς Βουλῆς καὶ διωρίσθη χριστιανὸς διοικητής.

Ἡ ΒΟΥΛΓΑΡΙΚΗ ἘΞΑΡΧΙΑ

Κατὰ τὰ μέσα τοῦ 19ου αἰῶνος νέον ζήτημα προκύπτει εἰς τὴν

Βαλκανικὴν, τὸ ὅποιον περιέπλεξεν ἀκόμη περισσότερο τὸ Ἀνατολικὸν ζήτημα.

Οἱ κάτοικοι τῆς Βουλγαρίας, ἀφότου ὑπετάχθησαν εἰς τοὺς Τούρκους, ἔχασαν τὴν ἐθνικὴν των συνειδησιν καὶ περιήλθον εἰς πλήρη ἀφάνειαν. Ἐκκλησιαστικῶς ὡς Ὁρθόδοξοι ἐξηρτῶντο ἀπὸ τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Οἱ Ρῶσοι ὅμως πανσλαβισταὶ διὰ τῶν ὀργάνων των ἐφρόντισαν νὰ ἐνισχύσουν τὴν ἐθνικὴν συνειδησιν τῶν Βουλγάρων καὶ ἠθέλησαν νὰ μεταχειρισθοῦν αὐτοὺς ὡς ὄργανα διὰ τὰς βλέψεις των εἰς τὴν Βαλκανικὴν. Διὰ τοῦτο ἐξώθησαν αὐτοὺς νὰ ζητήσουν νὰ ἀποσπασθοῦν ἀπὸ τὸ Πατριαρχεῖον Κωνσταντινουπόλεως καὶ νὰ ἰδρῦσουν ἀνεξάρτητον Βουλγαρικὴν Ἐκκλησίαν.

Οἱ Τούρκοι, τῇ ἀξιώσει τῆς πανσλαβικῆς Ρωσίας, ἐβοήθησαν μὲ ὄλα των τὰ μέσα τὰς ἐνεργείας τῶν Βουλγάρων ἀπὸ ἔχθραν πρὸς τοὺς Ἕλληνας, ἡ ὁποία μάλιστα εἶχεν ἐνταθῆ τελευταίως ἕνεκα τῆς κρητικῆς ἐπαναστάσεως.

Τέλος, τὴν 27 Φεβρουαρίου 1870, διὰ σουλτανικοῦ φερμανίου ἰδρύθη Βουλγαρικὴ Ἐξαρχία, ἀνεξάρτητος δηλαδὴ Βουλγαρικὴ Ἐκκλησία, ἡ ὁποία περιελάμβανε τὸ βιλαέτιον **1870** τοῦ Δουνάβεως. Τὸ φερμάνιον ὥριζεν ὅτι καὶ ἄλλαι πόλεις ἢ χωρία ἠδύναντο νὰ ὑπαχθοῦν εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ Ἐξάρχου, ἂν τὸ ἐξήτουν τὰ δύο τρίτα τῶν κατοίκων.

Τὸ Πατριαρχεῖον, ἐπειδὴ ἡ ἰδρυσις τῆς ἀνεξαρτήτου Βουλγαρικῆς Ἐκκλησίας ἐγένινεν αὐθαίρετως καὶ ἄνευ τῆς ἀδείας του, δι' ἀποφάσεως Συνόδου ἐθεώρησε τὸν Ἐξάρχον καὶ τὸν κληρὸν αὐτοῦ ὡς σχισματικούς (Σεπτέμβριος 1872). Ἐκτοτε ὁ Ἐξάρχος ἤδρευεν ἐπιδεικτικῶς εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, θέλων νὰ δεῖξῃ **1872** ὅτι εἶναι ἀρχηγὸς ὄλων τῶν ἀλυτρώτων Βουλγάρων. Οἱ Τούρκοι ὅμως δὲν ἐβράδυναν νὰ ἐνοήσουν τὸ σφάλμα των, διότι ἡ ἐκκλησιαστικὴ χειραφέτησις τῶν Βουλγάρων ἦτο ἡ ἀρχὴ τῆς πολιτικῆς των ἀνεξαρτησίας καὶ τῶν ἀδικαιολογήτων ἐθνικῶν ἀξιώσεών των ἐπὶ τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Θράκης.

Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ ΤΗΣ ΒΟΣΝΙΑΣ ΚΑΙ ΕΡΖΕΓΟΒΙΝΗΣ

Νέα σοβαρὰ κρίσις τοῦ Ἀνατολικοῦ ζητήματος προέκυψε μὲ τὴν ἐπανάστασιν τῶν δυτικωτάτων εὐρωπαϊκῶν ἐπαρχιῶν τοῦ σουλτά-

1875 νου, τῆς Βοσνίας καὶ Ἐρζεγοβίνης (θέρος τοῦ 1875). Οἱ κάτοικοι τῶν χωρῶν αὐτῶν μὴ ἀνεχόμενοι τὰς τουρκικὰς αὐθαιρεσίας ἐπανεστάτησαν, ἐξεδιώξαν τὰς τουρκικὰς φρουρὰς καὶ ἐκήρυσαν τὴν ἑνωσὶν τῶν μετὰ τὴν Σερβίαν.

Μετ' ὀλίγον ἡ ἐπαναστατικὴ κίνησις μετεδόθη εἰς τὴν Βουλγαρίαν. Ἄλλ' ὁ σουλτᾶνος, διὰ δραστηρίως ἐνεργείας καὶ διὰ τρομοκρατικῶν μέτρων, κατέπνιξε τὸ κίνημα τῆς Βουλγαρίας εἰς τὸ αἶμα. Ἄγρια ἦσαν αἱ σφαγαὶ τοῦ Βαϊάκ, βουλγαρικοῦ χωρίου εἰς τὰς βορείους ὑπηρείας τῆς Ροδόπης. Κατόπιν τούτου ἡ Σερβία καὶ τὸ Μαυροβούνιον ἐκήρυσαν τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Τουρκίας. Ἄλλ' οἱ Σέρβοι δὲν κατώρθωσαν νὰ ἀντιμετωπίσουν τὸν τουρκικὸν στρατόν. Αἱ Δυνάμεις ἐπενέβησαν καὶ ὑπεχρέωσαν τὴν Τουρκίαν νὰ σταματήσῃ τὰς ἐχθροπραξίας.

Εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ὁ σουλτᾶνος Ἄβδουλ Ἀζιζ ἀνετράπη καὶ εἰς τὸν θρόνον ἀνήλθεν ὁ ἀνεψιὸς του Ἄβδουλ Χαμίτ Β'. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἀναχωρῆς μεταξὺ τῶν στρατευμάτων Σερβίας καὶ Τουρκίας συνῆλθε συνδιάσκεψις τῶν Δυνάμεων εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἡ λεγομένη Συνδιάσκεψις τῶν πρεσβευτῶν. Ἄλλ' ἐνῶ οἱ διπλωμάται συνεσκέπτοντο περὶ τῶν εἰσαχτέων εἰς τὴν Τουρκίαν μεταρρυθμίσεων πρὸς βελτίωσιν τῆς τύχης τῶν Χριστιανῶν ὑπηκόων τῆς, κανονισμοὶ ἀνήγγειλαν ὅτι οἱ Τοῦρκοι ἐθέσπισαν Σύνταγμα. Ὁ Χαμίτ μετεχειρίσθη τὸν φιλελεύθερον πολιτευτὴν Μιδάτ, τὸν ὁποῖον πρὸ ὀλίγου εἶχε ἀνυψώσει εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦ μεγάλου βεζύρου, διὰ νὰ ἐξαπατήσῃ τὰς Δυνάμεις καὶ νὰ ματαιώσῃ τὰς μεταρρυθμίσεις. Τὸ Σύνταγμα τοῦ Μιδάτ καθίστα τὰς μεταρρυθμίσεις περιττάς, ἀφοῦ ἐξησφάλιζεν εἰς τοὺς Χριστιανούς ἐλευθερίαν, ἀσφάλειαν καὶ ὅλα τὰ ἀγαθὰ τῆς εὐνομίας. Ἐννοεῖται ὅτι οὐδέποτε ἐφηρμόσθη, ὁ δὲ δημιουργὸς αὐτοῦ Μιδάτ ἀνετράπη καὶ βραδύτερον εἶχε κακὸν τέλος.

Ο ΡΩΣΟΤΟΥΡΚΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ ΤΟΥ 1877 - 1878

Ἡ διάσκεψις τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐματαιώθη, ἡ δὲ Ρωσία ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Τουρκίας (Ἀπρίλιος 1877). Τὰ ρωσικὰ στρατεύματα διέβησαν τὰ σύνορα τῆς Τουρκίας εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ τὴν Ἀσίαν. Παρὰ τὰς τοπικὰς ἀντιστάσεις τῶν Τοῦρκων, οἱ Ρῶσοι διέβησαν τὸν Δούναβιν, κατόπιν τὸν ΑἼμον, κατέλαβον τὴν Σόφιαν καὶ τὴν Φιλιππούπολιν καὶ τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1878 εἰσῆλθον εἰς τὴν Ἀ-

δριανούπολιν. Περὶ τὸ τέλος Ἰανουαρίου ὁ Ρῶσος ἀρχιστράτηγος, μέγας δούξ **Νικόλαος**, ἔστησε τὸ στρατηγεῖόν του εἰς τὸν Ἅγιον Στέφανον εἰς τὰ πρόθυρα τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἡ Τουρκία δὲν ἦτο εἰς θέσιν νὰ ἀντισταθῇ καὶ κανεὶς δὲν εἶχε διάθεσιν νὰ τὴν βοηθήσῃ.

Ἡ ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΣΤΕΦΑΝΟΥ

Οἱ Ρῶσοι ἐπέβαλον εἰς τὸν σοιλιτᾶνον τοὺς ὅρους των. Ἡ Συνθήκη τοῦ Ἁγίου Στεφάνου (Μάρτιος 1878) ἔλυε τὸ Ἀνατολικὸν ζήτημα ὑπὲρ τῶν Σλαύων :

1) Ἰδρῦετο δι' αὐτῆς εἰς τὴν Βαλκανικὴν μέγα Βουλγαρικὸν κράτος μετ' ἐξέδοδον εἰς τὸν Εὐξείνιον καὶ τὸ Αἰγαῖον, μετ' βόρεια σύνορα τὸν Δούναβιν καὶ δυτικὰ μέχρις Ἀχρίδος καὶ Πρέσπας· ἦτοι περιελάμβανεν ἐκτὸς τῆς Βουλγαρίας καὶ τῆς Ἀνατολικῆς **1878** Ρωμυλίας τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς Θράκης καὶ τῆς Μακεδονίας.

2) Ἡ Σερβία ἀνεκηρύσσεται βασιλείον καὶ ἐλάμβανεν τὴν ἐπαρχίαν τοῦ Νις καὶ ἄλλην ἕκτασιν πρὸς τὰ νοτιοδυτικὰ, ὥστε νὰ διπλασιάζεται εἰς ἕκτασιν καὶ νὰ συνορεύῃ πρὸς τὸ Μαυροβούνιον, τὸ ὁποῖον ἐτριπλασιάζετο διὰ νέων ἐδαφῶν.

Ἡ συνθήκη τοῦ Ἁγίου Στεφάνου ἐχαρακτηρίσθη ὡς ἔργον βίας. Ἕλληνες, Σέρβοι, Ἀλβανοί, Ρουμᾶνοι καὶ Μωαμεθανοὶ διεμαρτυρήθησαν διὰ τὸν σφαγιασμόν τῶν ἐθνικῶν των δικαίων. Ἡ Αὐστρία ἐβλεπε μκταιοῦμενα τὰ σχέδιά της νὰ ἐξαπλωθῇ πρὸς τὴν Βαλκανικὴν.

Ἡ Ἀγγλία δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἐπιτρέψῃ εἰς τὴν Ρωσίαν νὰ λύσῃ μόνη τὸ Ἀνατολικὸν ζήτημα καὶ ἐθεώρησε τὴν ἔδρυσιν τῆς Μεγάλης Βουλγαρίας ὡς προέκτασιν τῆς Ρωσίας εἰς τὴν Βαλκανικὴν καὶ ἀπειλὴν κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Εἰς τὴν Βουλὴν τῶν Κοινοτήτων ὁ ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν **Σώλσβαρου** ἠπέιλησεν ἀγγλωρωσικὸν πόλεμον καὶ μοῖρα τοῦ ἀγγλικοῦ στόλου εἰσῆλθεν εἰς τὴν Προποντίδα. Εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἀφ' ἐτέρου ἐπεκράτησε γενικὴ σύγχυσις καὶ παραχῆ. Ὁ Χαμίτ διέλυσε τὴν Βουλὴν τοῦ Μιδάτ, ἀνέστειλε τὴν λειτουργίαν τοῦ Συντάγματος καὶ ἐκυβέρνησεν ἀπολυταρχικῶς μέχρι τοῦ 1908.

Ἡ Ἀγγλία καὶ ἡ Αὐστρία κυρίως εἰργάσθησαν διὰ τὴν σύγκλησιν Συνεδρίου πρὸς ἀναθεώρησιν τῆς συνθήκης τοῦ Ἁγίου Στεφάνου.

Η ΕΛΛΑΣ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΡΩΣΟΤΟΥΡΚΙΚΟΝ ΠΟΛΕΜΟΝ

Εἰς τὴν Ἑλλάδα ἡ νέα βαλκανικὴ κρίσις, καὶ ἰδίως ὁ Ἰωσσοτουρκικὸς πόλεμος, ἐπροξένησαν μέγαν ἀναβρασμὸν, διότι οἱ πολιτικοὶ ἐφρόνουν ὅτι ἐπέκειτο ἡ ὀριστικὴ ρύθμισις τοῦ Ἀνατολικοῦ ζητήματος. Ἐπαυσαν τότε αἱ κομματικαὶ ἀντεγλήσεις καὶ ἐσχηματίσθη Ὀϊκουμενικὴ Κυβέρνησις ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ γηραιοῦ πολεμιστοῦ **Κανάρη**, ἡ ὁποία περιελάμβανε τέσσαρας πρῶτην πρωθυπουργοὺς με ὑπουργὸν τῶν Ἐξωτερικῶν τὸν Χαρίλαον Τρικούπην. Ἡ νέα κυβέρνησις ἐτήρησε στάσις ἀναμονῆς.

Ὅταν ὅμως οἱ Ρῶσοι κατέλαβον τὴν Ἀδριανούπολιν καὶ ἐφάνετο ὅτι οἱ Σλάβοι ἔλυον ὀριστικῶς τὸ Ἀνατολικὸν ζήτημα χωρὶς νὰ λάβουν ὑπ' ὄψιν τὸν ἑλληνικὸν παράγοντα, ἡ ἔθνικὴ φιλοτιμία ἐτρώθη. Ἡ Ὀϊκουμενικὴ Κυβέρνησις ὑπεχρεώθη νὰ παραιτηθῆ καὶ ἐσχημάτισε κυβέρνησιν ὁ Κουμουνδοῦρος με ὑπουργὸν τῶν Ἐξωτερικῶν τὸν Θεόδωρον Δεληγιάννην, ὁ ὁποῖος ἐδήλωσεν, ὅτι « ἡ κυβέρνησις ἀπεφάσισε νὰ καταλάβῃ διὰ στρατοῦ τὰς ἑλληνικὰς ἐπαρχίας τῆς Τουρκίας ». Ἄλλ' ἡ Ἑλλὰς εἶχε βραδύνει πολὺ νὰ κινηθῆ.

Ἐντὸς ὀλίγου ἐφθασεν ἡ εἶδησις τῆς ἀναχωρῆς καὶ ὁ ἑλληνικὸς στρατός, ὁ ὁποῖος εἶχεν εἰσέλθει εἰς τὸ τουρκικὸν ἔδαφος καὶ εἶχε προχωρήσει μέχρι τοῦ Δομοκοῦ, κατόπιν ἐπιμόνου ἀξιώσεως τῶν Δυνάμεων ἐπέστρεψεν εἰς τὸ ἑλληνικὸν ἔδαφος, αἱ δὲ ἐπαναστάσεις, αἱ ὁποῖαι εἶχον ὀργανωθῆ ἐν τῷ μεταξύ εἰς τὴν Θεσσαλίαν, τὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν Κρήτην, εὐκόλως κατεπνίγησαν ὑπὸ τῶν Τούρκων. Τοιουτοτρόπως ἡ Ἑλλὰς ἔμεινε μέχρι τέλους οὐδετέρα καὶ ἡ ἑλληνικὴ Κυβέρνησις ἤρκεσθη εἰς τὴν ἀκαθόριστον ὑπόσχεσιν τῆς Ἀγγλίας, ὅτι δὲν θὰ παραγνωρισθοῦν τὰ δίκαια τῆς Ἑλλάδος.

Η ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΟΥ ΒΕΡΟΛΙΝΟΥ (1878)

Τὸ σπουδαιότατον διὰ τὰ ἀνατολικά ζητήματα Συνέδριον τοῦ Βερολίνου συνῆλθεν ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Βίσμαρκ καὶ **1878** εἰργάσθη ἐπὶ ἓνα μῆνα. Τὴν Ἑλλάδα ἀντεπροσώπευσεν ὁ Θ. Δεληγιάννης. Οἱ κυριώτεροι ὄροι τῆς Συνθήκης τοῦ Βερολίνου ἦσαν οἱ ἑξῆς :

- 1) Ἀντὶ τῆς Μεγάλης Βουλγαρίας ἰδρῦθη « μικρὰ αὐτόνομος καὶ

ΧΑΡΤΗΣ ΤΗΣ ΣΥΝΘΗΚΗΣ ΤΩΝ ΒΕΡΟΛΙΝΩΝ



φόρου ὑποτελής ἡγεμονία ὑπὸ τὴν ἐπικυριαρχίαν τοῦ σουλτάνου » μὲ σύνορα τὸν Δούναβιν, τὸν Αἴμον, τὸν Εὐξείνου, τὴν Σερβίαν καὶ τὴν Μακεδονίαν. Πρὸς νότον αὐτῆς ἰδρύθη ἄλλη αὐτόνομος ἐπαρχία ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἀνατολικῆ Ρωμουλλία ὑπὸ τὴν ἄμεσον πολιτικὴν καὶ στρατιωτικὴν ἀρχὴν τοῦ σουλτάνου καὶ διοικουμένη ὑπὸ χριστιανοῦ διοικητοῦ, διοριζομένου ὑπὸ τῆς Πύλης.

2) Ἡ Βοσνία καὶ ἡ Ἑρζεγοβίνη παρεχωρήθησαν εἰς τὴν Αὐστρίαν ὑπὸ τύπον « προσωρινῆς κατοχῆς », χωρὶς νὰ ἀφαιρεθοῦν τὰ κυριαρχικὰ δικαιώματα τοῦ σουλτάνου.

3) Ἡ Σερβία ἔλαβε τὰς ἐπαρχίας τοῦ Νίς, τῆς Βράνιας καὶ τοῦ Πιρότ, ἤτοι ἠὐξήθη ἐδαφικῶς κατὰ τὸ 14. Τὸ Μαυροβούνιον ἐδιπλασιάσθη διὰ τῆς προσαρτήσεως κυρίως ἀλβανικῶν ἐδαφῶν. Ἀμφότεραι αἱ ἡγεμονίαι, Σερβία καὶ Μαυροβούνιον, ἐκηρύχθησαν κράτη ἀνεξάρτητα.

4) Ἡ Ρουμανία ἀνεγνωρίσθη ἐπίσης κράτος ἀνεξάρτητον, ἀλλ' ἠναγκάσθη νὰ παραχωρήσῃ τὴν Βεσσαραβίαν, κατοικουμένην ὑπὸ Ρουμάνων, εἰς τὴν Ρωσίαν καὶ ἔλαβεν ὡς ἀντάλλαγμα τὴν Δοβρουτσάν, κατοικουμένην ὑπὸ Βουλγάρων, Τούρκων κλπ.

5) Διὰ τὴν Ἑλλάδα ἀπεφασίσθη νὰ διαρρυθμισθοῦν τὰ σύνορα εἰς τὴν Ἠπειρον κατὰ τὴν κοιλάδα τοῦ Θυάμιδος (Καλαμᾶ) καὶ εἰς τὴν Θεσσαλίαν κατὰ τὴν κοιλάδα τοῦ Πηγνείου, κατόπιν ἀπ' εὐθείας συνεννοήσεων μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας. Τὰ δύο κράτη ἐν περιπτώσει διαφωνίας ἠδύναντο νὰ ἐπικαλεσθοῦν τὴν μεσολάβησιν τῶν Δυνάμεων.

6) Εἰς τὴν Ἀσίαν οἱ Ρῶσοι ἔλαβον τὸ Κάρς καὶ τὸ Βατούμ.

7) Δι' ἰδιαιτέρας συμφωνίας ἡ Ἀγγλία ἔλαβε παρὰ τῆς Τουρκίας ὡς ἀμοιβὴν τῶν ὑπηρεσιῶν τῆς πρὸς ἀναθεώρησιν τῆς Συνθήκης τοῦ Ἁγίου Στεφάνου ἐπὶ πληρωμῇ ἐτησίου φόρου τὴν νῆσον Κύπρον.

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΣΥΝΘΗΚΗΣ ΤΟΥ ΒΕΡΟΛΙΝΟΥ

Ἡ Συνθήκη τοῦ Βερολίνου ἐθεωρήθη ὡς μεγάλη ἐπιτυχία τῆς ἀγγλικῆς διπλωματίας. Ἰδιαιτέραν ἀνακούφισιν ἠσθάνθησαν οἱ Ἕλληνες, διότι κατελύθη ἡ συνθήκη τοῦ Ἁγίου Στεφάνου καὶ ἡ Μακεδονία καὶ Θράκη διέφυγον τὴν βουλγαρικὴν κυριαρχίαν.

Ἐπῆρχον ὅμως πολλὰ τρωτὰ εἰς τὴν συνθήκην αὐτήν. Μολοντί ἡ Αὐστρία εἰργάσθη νὰ ἐκπολιτίσῃ τὴν Βοσνίαν καὶ Ἑρζεγοβίνην, οἱ

Σέρβοι πατριώται ἐθεώρησαν ὡς μεγάλην ἐθνικὴν ζημίαν τὴν ἀπόσπασιν τῶν σερβικῶν ἐκείνων ἐδαφῶν ὑπὸ τῆς Αὐστρίας. Ἡ Αὐστρία διὰ τῆς κατοχῆς τῶν ἐπαρχιῶν αὐτῶν ἐγένετο βαλκανικὴ δύναμις καὶ ἔστρεφε τὰ βλέμματά της πρὸς τὴν Θεσσαλονικίην. Ἐκτὸς αὐτοῦ μέγα μέρος Χριστιανῶν ἔμενον ἀκόμη ὑπὸ τὸν τουρκικὸν ζυγόν. Τὸ σημαντικώτερον ἦτο, ὅτι οὐδὲν ἐκ τῶν Βαλκανικῶν κρατῶν συνεπλήρωσε τὴν ἐθνικὴν του ἐνότητα καὶ ὅλα ἐθεώρησαν τὴν συνθήκην τοῦ Βερολίνου ὡς ἀπλοῦν σταθμόν.

Διὰ τοὺς λόγους αὐτοὺς ἡ συνθήκη τοῦ Βερολίνου ἐθεωρήθη ὑπὸ πάντων ὡς προσωρινὸν καθεστῶς. Αἱ ἴδιαι αἱ ὑπογράψασαι αὐτὴν δυνάμεις παρέβησαν αὐτὴν, ὡς αἰεὶ ἐδόθη εὐκαιρία. Ἡ Τουρκία, π.χ., ἐδυστρόπησε νὰ παραχωρήσῃ τὰ εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐπιδικασθέντα ἐδάφη. Μόλις κατόπιν μακρῶν διαπραγματεύσεων καὶ τῆς μεσολαβήσεως τῶν Μ. Δυνάμεων ἡ Τουρκία ἐδέχθη νὰ παραχωρήσῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα διὰ τῆς συνθήκης τῆς Κωνσταντινουπόλεως (Ἰούλιος 1881) τὴν Θεσσαλίαν, πλὴν τοῦ διαμερίσματος τῆς Ἐλασσόνας, καὶ τὴν νοτιοανατολικὴν Ἡπειρον μέχρι τοῦ ποταμοῦ Ἀράχθου μὲ τὴν Ἄρταν.

Παρ' ὅλα ὅμως τὰ τρωτὰ αὐτὰ ἡ συνθήκη τοῦ Βερολίνου ἀπετέλει σημαντικὴν πρόοδον πρὸς τὴν λύσιν τοῦ Ἀνατολικοῦ ζητήματος, διότι ἀρκετὰ ἐδάφη ἐξέφυγον ὀριστικῶς τὴν τουρκικὴν καχοδιοίκησιν καὶ καθιεροῦτο τὸ δόγμα « Ἡ Βαλκανικὴ διὰ τοὺς Βαλκανίους ».

ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ – ΠΡΟΣΑΡΤΗΣΙΣ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΡΩΜΥΛΙΑΣ

Ἡ νεαρὰ ἡγεμονία, ἡ Βουλγαρία, κατ' ἀρχὰς ἐδέχθη τὴν προστασίαν τῆς Ρωσίας. Πολυπληθεῖς ρωσικαὶ ἀποστολαὶ ἀνέλαβον νὰ διοργανώσουν τὸ νέον κράτος καὶ τοὺς διαφόρους κλάδους τῆς διοικήσεως. Ἡγεμὼν τῆς Βουλγαρίας ἐξελέγη ὁ Ἀλέξανδρος Βάττεμπεργκ (1879 - 1886), υἱὸς τοῦ πρίγκιπος τῆς Ἑσσης καὶ ἀνεψιὸς τοῦ Τσάρου. Ἐνωρὶς ὅμως εἰς τὴν βουλγαρικὴν Βουλὴν, τὴν Σοβράνιε, ἐσχηματίσθη κόμμα ἐθνικιστικὸν καὶ ἀντιρωσικόν, τὸ ὁποῖον ὑπέβαλε τὴν Ἄγγλιαν καὶ τὴν Αὐστρίαν. Ὁ ἡγεμὼν ἠκολούθησεν ἀποφασιστικῶς τὸ κόμμα αὐτὸ καὶ ἀπὸ τότε ἀπέκτησε μεγάλην δημοτικότητα εἰς τὸν βουλγαρικὸν λαόν, ἐνῶ ἐφ' ἑτέρου ἐξήγειρεν ἐναντίον του τὸ μῖσος τῆς Ρωσίας διὰ τὰς τάσεις του πρὸς ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τὴν ρωσικὴν κηδεμονίαν.

Ἡ Ἀνατολικὴ Ρωμυλία ὀργανώθη εἰς αὐτόνομον ἐπαρχίαν μὲ

άνωτατον ἄρχοντα χριστιανὸν διοικητὴν, τὸν ὁποῖον διῶριζεν ἡ Πύλη. Ἄλλὰ ἀπὸ τὰς πρώτας ἡμέρας ἤρχισε νὰ ἐκδηλώνεται εἰς τὴν χώραν αὐτὴν ἑνωτικὴ τάσις μὲ τὴν Βουλγαρίαν, εἰς τὴν ὁποίαν ἦτο μεμυημένη καὶ ἡ βουλγαρικὴ Κυβέρνησις. Τέλος, τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1885, ἐξερράγη κίνημα εἰς τὴν Φιλιππούπολιν, ὃ διοικητὴς συνελήφθη καὶ ἐσηματίσθη προσωρινὴ κυβέρνησις, ἡ ὁποία ἐκήρυξε τὴν ἑνωσιν μετὰ τῆς Βουλγαρίας. Μετ' ὀλίγον ὁ ἡγεμὼν Βάττεμπεργκ, ἐνισχυόμενος ὑπὸ τοῦ προέδρου τῆς Σοβράνιε **Σταμπούλωφ**, ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ στρατοῦ καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὴν Φιλιππούπολιν.

Τὸ πραξικόπημα τῆς Βουλγαρίας ἐκίνησε τὴν ἀγανάκτησιν τῆς Ρωσίας, ἀλλ' ὑπεστηρίχθη ὑπὸ τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Αὐστρίας. Εἰς τὴν Σερβίαν, ἡ προσάρτησις τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας προεκάλεσεν ἀληθῆ ἀναβρασμόν, ὃ ὁποῖος τέλος κατέληξεν εἰς Σερβοβουλγαρικὸν πόλεμον, διότι διεταράσσετο ἡ ἀποκατασταθεῖσα διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Βερολίνου ἰσορροπία ἐπὶ τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἴμου. Ὁ σερβικὸς στρατὸς ἠττήθη παρὰ τὴν Σλίβνιτσαν καὶ οἱ Βούλγαροι ἐπροχώρησαν μέχρι τοῦ Πιρότ. Ὁ πόλεμος διήρκεσε μόνον 14 ἡμέρας (14 - 28 Νοεμβρίου 1886).

Ἡ νίκη ἐστερέωσε τὸ ἀντιρωσικὸν κόμμα εἰς τὴν Βουλγαρίαν καὶ τὴν ἀρχὴν τοῦ Σταμπούλωφ, τοῦ ἡγέτου τῆς ἀντιρωσικῆς μερίδος. Ὁ Σταμπούλωφ ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν ἦτο ὁ ἰσχυρὸς ἀνὴρ, ὃ ὁποῖος ἐπάταξε τοὺς ἐσωτερικοὺς ἀντιπάλους καὶ ἐχάραξε τὰς γενικὰς γραμμὰς τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς τῆς Βουλγαρίας, ἡ ὁποία συνίστατο εἰς τὴν προσέγγισιν πρὸς τὴν Ἀγγλίαν καὶ τὴν Αὐστρίαν καὶ εἰς τὸ ἀμείλικτον πόλεμον κατὰ τῶν Σέρβων καὶ τῶν Ἑλλήνων. Ὁ Βάττεμπεργκ ὅμως ἐπέσε θῦμα τῆς ρωσικῆς δυσμενείας καὶ ἀνετράπη διὰ στρατιωτικῆς ἐξεγέρσεως τὸν Αὐγουστον τοῦ 1886. Οἱ Βούλγαροι ἐξέλεξαν νέον ἡγεμόνα, τὸν **Φερδινάνδον** (1887 - 1918), τὸν νεώτατον ἐκ τῶν υἱῶν τοῦ πρίγκιπος τοῦ σαξονικοῦ Κοβούργου.

Κατὰ τὰ ἐπτὰ πρώτα ἔτη τῆς ἡγεμονίας τοῦ Φερδινάνδου, τὴν Βουλγαρίαν ἐκυβέρνησεν ὡς ἀπόλυτος κύριος ὁ Σταμπούλωφ. Ἄλλὰ τέλος ὁ Φερδινάνδος ἀπεμάχρυνεν ἐκ τῆς ἀρχῆς τὸν Σταμπούλωφ, ὃ ὁποῖος ἐδόλοφονήθη ἀγρίως ὑπὸ τῶν ἀντιπάλων του.

ΤΡΙΚΟΥΠΗΣ – ΔΕΛΗΓΙΑΝΝΗΣ

Μεγαλύτερον ἐρεθισμὸν ἐπροκάλεσεν εἰς τὴν Ἑλλάδα ἡ προσάρτησις τῆς ἑλληνικωτάτης Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας, διότι εἰς τὴν χώραν αὐτὴν κατώκουν 250 χιλιάδες περίπου Ἕλληνες εἰς τὰ παράλια τοῦ Εὐξείνου Πόντου καὶ εἰς τὰς πόλεις Φιλιππούπολιν, Στενήμαχον, Καβακλῆ κλπ. Ὁ πολιτικὸς Θεόδωρος Δεληγιάννης, ὁ ὁποῖος ἦτο τότε πρωθυπουργός, ἐξέδωκε πατριωτικὸν δάνειον καὶ ἐκάλεσεν ὑπὸ τὰ ὄπλα δύο ἐφεδρικὰς ἡλικίας, ἀξιῶν νὰ καταλάβῃ τὴν Θεσσαλίαν καὶ Ν. Μακεδονίαν, ὡς καὶ τὴν Ἡπειρον, δηλαδὴ τὴν Βερολίνοιον γραμμὴν, πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς διασαλευθείσης ἰσορροπίας εἰς τὴν Βαλκανικὴν, ἕνεκα τῆς μεγεθύνσεως τῆς Βουλγαρίας. Αἱ Δυνάμεις ὅμως δὲν ἤσαν διατεθειμέναι νὰ ἐπιτρέψουν περιπλοκὰς εἰς τὴν Βαλκανικὴν καὶ διὰ τελεσιγράφου ἀπήτησαν ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα νὰ ἀποστρατευθῇ. Ἐπειδὴ δὲ ἡ ἀπάντησις τοῦ Δεληγιάννη δὲν ἐκρίθη ἱκανοποιητικὴ, στόλος τῶν Δυνάμεων, ἐκτὸς τῆς Γαλλίας, ἀπέκλεισε τὰ ἑλληνικὰ παράλια. Ὁ Δεληγιάννης τότε παρητήθη καὶ ὁ διάδοχός του Τρικούπης διέταξε τὴν ἀποστράτευσιν. Ἡ μικρὰ αὕτη κρίσις ἐστόιχισεν εἰς τὴν Ἑλλάδα 95 ἑκατομ. δραχμὰς.



Χαρίλαος Τρικούπης (1832 - 1896)

Κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοὺς, ἦτοι κατὰ τὰς δύο τελευταίας δεκαετίας τοῦ 19ου αἰῶνος, τὴν Ἑλλάδα ἐκυβέρνησαν δύο κυρίως πολιτικοὶ ἄνδρες, ὁ Τρικούπης καὶ ὁ Δεληγιάννης.

Ὁ Χαρίλαος Τρικούπης (1832 - 1896) κατήγετο ἀπὸ τὸ Μεσολόγιον, ἀλλ' ἐγεννήθη εἰς τὸ Ἄργος ἢ τὸ Ναύπλιον καὶ ἦτο υἱὸς τοῦ ἱστοριογράφου τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως Σπυρίδωνος Τρικούπη καὶ ἀνεπιὸς ἐκ μητρὸς τοῦ Ἀλεξάνδρου Μαυροκορδάτου. Ἦτο χαρακτήρ σοβαρὸς καὶ ἐπι-

βλητικός καὶ ἔτυχεν ἐπιμελοῦς ἀνατροφῆς καὶ παιδείας, σπουδάσας νομικά εἰς Παρίσιους. Βραδύτερον ἐργάσθη ὡς ἀκόλουθος καὶ γραμματεὺς τῆς ἐν Λονδίῳ ἑλληνικῆς πρεσβείας, τὴν ὁποίαν διηύθυνε τότε ὁ πατὴρ του.

Ὁ Τρικούπης εἶχε δώσει ἐπανειλημμένως δείγματα τῶν ἐξαιρετικῶν του προσόντων καὶ εἶναι ὁ πρῶτος ἐκ τῶν πολιτικῶν τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος, ὁ ὁποῖος εἶχε πρόγραμμα σαφῶς ὀρισμένον. Ἐφρόνει ὅτι ἡ Ἑλλὰς ἔπρεπε κυρίως νὰ διοργανωθῇ ἐσωτερικῶς, νὰ δημι-



Θεόδωρος Δεληγιάννης (1820 - 1905)

ουργήσῃ καλὴν διοίκησιν, μέσῃ συγκοινωνίας, νὰ ἀναπτύξῃ τὰς πηγὰς τοῦ πλοῦτου καὶ νὰ ὀργανώσῃ τὰς στρατιωτικὰς τῆς δυνάμεις, ἀποφεύγουσα ὅσον ἦτο δυνατόν ἐξωτερικὰς περιπλοκάς. Διὰ τοῦτο προσεπάθησε νὰ διατηρήσῃ ἀγαθὰς σχέσεις μὲ τὴν Τουρκίαν καὶ τὰ ἄλλα Βαλκανικὰ κράτη. Εὐρυτέρας ἀντιλήψεως πολιτικός, εἶχεν ὑπ' ὄψιν του τὸν ἐντεῦθεν καὶ ἐκεῖθεν τοῦ Αἰγαίου Ἑλληνισμόν καὶ παρεκίνει τοὺς ἐκτὸς τοῦ βασιλείου Ἕλληνας εἰς συνεργασίαν διὰ τὴν κοινὴν ὑπόθεσιν. Ἐπεδόθη μὲ ζῆλον εἰς τὴν ἐσωτερικὴν ἀναδιοργάνωσιν, ἀναβάλλων εἰς εὐθεωτέραν στιγμὴν τὴν λύσιν τῶν μεγάλων ἐθνικῶν ζητημάτων. Κατὰ τὰς τρεῖς περιόδους, κατὰ τὰς ὁποίας ἐκυβέρνησε τὸ κράτος — 1882 - 1885, 1887 - 1890, 1892 - 1895 — κατεσκεύασεν ὁδοὺς καὶ σιδηροδρομικὰς γραμμάς, ἀπεξήρανεν ἕλη καὶ ἐπροστάτευσεν τὴν γεωργικὴν τάξιν ἀπὸ τὴν τοκογλυφίαν. Παρήγγειλεν εἰς γαλλικὰ ναυπηγεῖα τὰ τρία θωρηκτὰ, εἰς τὰ ὁποῖα τιμητικῶς ἐδόθησαν τὰ ὀνόματα τῶν τριῶν ναυτικῶν νήσων : Ὑδρα, Σπέτσαι, Ψαρά καὶ ἐκάλεσε Γάλλους διοργανωτὰς τοῦ στρατοῦ.

Ἡ τελευταία διοίκησις τοῦ Τρικούπη διήλθεν ἐν μέσῳ μεγάλων

δυσχερειῶν. Ἐδοκίμασε νὰ δώσῃ ὀριστικὴν λύσιν εἰς τὸ οἰκονομικὸν πρόβλημα. Ἐπειδὴ ὅμως δὲν κατώρθωσε νὰ εὔρῃ δάνειον ὑπὸ εὐνοϊκοῦς ἔρους, διὰ νὰ ἐπαρκέσῃ εἰς τὰς κρατικὰς δαπάνας, ἤναγκάσθη νὰ ἐπιβάλλῃ βαρεῖς φόρους. Ὅταν ὅμως εἶδεν, ὅτι καὶ οἱ φόροι δὲν ἐπῆρκεσαν πρὸς βελτίωσιν τῆς οἰκονομικῆς καταστάσεως, ἐκήρυξε τὴν πτώχευσιν (Δεκέμβριος 1893). Τὸ μέτρον ἔφερε μεγάλας καταστροφὰς εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις. Οἱ ἀντίπαλοί του ἐξεμεταλλεύθησαν τὴν δυσφορίαν τοῦ λαοῦ καὶ τὸ κόμμα τοῦ Τρικούπη συνετρίβη κατὰ τὰς ἐκλογὰς τοῦ Ἀπριλίου τοῦ 1895. Ὁ ἴδιος ὁ Τρικούπης δὲν ἐξελέγη οὔτε βουλευτής. Ἀπεσύρθη τότε ὀριστικῶς ἐκ τῆς πολιτικῆς καὶ μετὰ τινὰς μῆνας ἀπέθανεν εἰς τὰς Κάννας τῆς Γαλλίας. Μεγάλην πλειοψηφίαν συνεκέντρωσε κατὰ τὰς ἐκλογὰς ὁ Δεληγιάννης, ὁ ὁποῖος καὶ ἐσχημάτισε Κυβέρνησιν.

Ὁ Θεόδωρος Δεληγιάννης (1820 - 1905) ἐγεννήθη εἰς τὰ Λαγκάδια τῆς Γορτυνίας καὶ ἦτο γόνος τῆς πολεμικῆς οἰκογενείας τῶν Δεληγιανναίων. Ἐσπούδασε νομικὰ εἰς τὸ νεοσυσταθὲν Πανεπιστήμιον τῶν Ἀθηνῶν καὶ πρῶτην φορὰν ἔγινε βουλευτὴς εἰς τὴν Ἐθνοσυνέλευσιν τοῦ 1862. Τὸ κόμμα του, τὸ ὁποῖον ὠνόμαζεν « Ἐθνικόν », ἀποτελεῖτο ἀπὸ στοιχεῖα προσηλωμένα εἰς παλαιὰς ἀντιλήψεις καὶ ἔξεις. Ὁ ἴδιος ἦτο εὐφυέστατος καὶ εὐστροφώτατος πολιτικὸς καὶ ὁμιλητὴς ἐπιδέξιος, ἀλλὰ καὶ ἀριστοτέχνης δημαγωγός. Τὴν μεγάλην του κομματικὴν ἰσχὴν ἐχρησιμοποιοῦ διὰ στενάς κομματικὰς ἐπιδιώξεις. Ἐγινε πολλάκις πρωθυπουργός καὶ ἐδολοφονήθη εἰς τὴν εἴσοδον τῆς Βουλῆς κατὰ τὴν τελευταίαν του πρωθυπουργίαν τοῦ 1905.

Ο ΕΛΛΗΝΟΤΟΥΡΚΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ ΤΟΥ 1897

Κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοὺς ἔγινε ὁ ἀτυχὴς Ἑλληνοτουρκικὸς πόλεμος τοῦ 1897. Ἀφορμὴν εἰς τὸν πόλεμον ἔδωκεν ἡ κρητικὴ ἐπανάστασις τοῦ 1897. Ἡ Τουρκία διαρκῶς παρεβίαζε τὸν καταστατικὸν χάρτην τῆς Χαλέπας, διὰ τοῦ ὁποῦ ἐκυβερνᾶτο ἡ Κρήτη ἀπὸ τοῦ 1878, καὶ κατεπίεζε τοὺς κατοίκους. Οἱ Κρήτες ἐπανεστάτησαν καὶ τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1897 ἐκήρυξαν τὴν ἑνωσιν μετὰ τῆς Ἑλλάδος. Ὁ πρωθυπουργός τῆς Ἑλλάδος Δεληγιάννης ἠρνήθη κατ' ἀρχὰς νὰ υἱοθετήσῃ τὴν ὑπόθεσιν. Ἄλλ' ἦτο φανερόν ὅτι δὲν θὰ κατώρθωνε μέχρι τέλους νὰ τηρήσῃ τὴν στάσιν αὐτήν. Ὁ ἐρεθισμὸς εἰς τὴν Ἑλλάδα ἦτο κολοσσιαῖος καὶ πλήθη προσφύγων ἐκ Κρήτης συνέρρεον εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ εἰς ἄλλας πόλεις. Χωρὶς νὰ κηρύξῃ τὸν πόλεμον ὁ Δεληγιάννης κατὰ τῆς Τουρκίας, ἐπέτρεψεν εἰς τὸν δευτερότοκον υἱὸν τοῦ βασιλέως πρίγκιπα Γεώργ-

γιον μὲ στολίσιον τορπιλλικῶν νὰ ἀποπλεύσῃ ἐκ Πειραιῶς διὰ νὰ ἐμποδίσῃ τὴν ἀποβίβασιν τουρκικοῦ στρατοῦ εἰς τὴν νῆσον. Τὸν **1897** δὲ Φεβρουάριον τοῦ 1897 τμημα ἑλληνικοῦ στρατοῦ ὑπὸ τὸν συνταγματάρχην *Τιμολέοντα Βάσσον* ἀνεχώρησεν ἐξ Ἀθηνῶν ἐν μέσῳ ἀπεριγράφτου ἐνθουσιασμοῦ, ἀπεβιβάσθη εἰς μικρὰν ἀπόστασιν δυτικῶς τῶν Χανίων καὶ εἶχε τὴν ἐντολὴν νὰ καταλάβῃ τὴν νῆσον ἐν ὀνόματι τοῦ βασιλέως τῆς Ἑλλάδος. Κατόπιν τούτου ὁ σουλτᾶνος, τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1897, ἐκήρυξε κατὰ τῆς Ἑλλάδος τὸν πόλεμον, ὁ ὁποῖος διήρκεσε τριάκοντα ἡμέρας (8 Ἀπριλίου - 8 Μαΐου 1897). Ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς, ὀλιγάριθμος καὶ κακῶς ὀργανωμένος, δὲν κατάρθωσε νὰ ἀντιμετωπίσῃ τὸν πολυαριθμότερον καὶ ἀρτιότερον παρεσκευασμένον τουρκικόν.

Ὁ τουρκικὸς στρατὸς, ἀφοῦ διέβη τὰ σύνορα παρὰ τὴν *Μελουίαν*, ἔγινε κύριος τῆς Θεσσαλίας, ὑπερβάς δὲ κατόπιν καὶ τὴν ἀμυντικὴν γραμμὴν *Δομοκοῦ* — Ἀλμυροῦ, ἤνοιξε τὴν ὁδὸν πρὸς τὴν *Λαμίαν*. Αἱ Δυνάμεις ἐπενέβησαν τότε καὶ διὰ τῆς μεσολαβήσεως τοῦ τσάρου τῆς Ρωσίας ὑπεγράφη ἀνακαυχῆ, ἐνῶ συγχρόνως ὁ στρατὸς τοῦ Βάσσου ὑπεχρεώθη νὰ ἐκκενώσῃ τὴν Κρήτην. Ἡ ὀριστικὴ εἰρήνη ὑπεγράφη εἰς Κωνσταντινούπολιν τὸν Νοέμβριον τοῦ 1897. Ὁ σουλτᾶνος ὑπεχρεώθη νὰ ἐκκενώσῃ τὰ ἑλληνικὰ ἐδάφη, ἣ δὲ Ἑλλάς ἐπλήρωσεν 100 ἑκατομ. φράγκα χρυσᾶ ὡς πολεμικὴν ἀποζημίωσιν καὶ ὑπεχρεώθη νὰ δεχθῇ τὸν « Διεθνῆ Οἰκονομικὸν Ἐλεγχον ». Οἱ Εὐρωπαῖοι δηλαδὴ ἐδάνεισαν εἰς τὴν Ἑλλάδα 100 ἑκατομμύρια πρὸς πληρωμὴν τῆς ἀποζημιώσεως, ἀλλὰ πρὸς ἐξασφάλισιν τοῦ χρήματός των, καθὼς καὶ τῶν παλαιότερων δανείων, καθηρτίσθη ἐπιτροπὴ ἀπὸ ξένους, ἣ λεγομένη « *Ἐπιτροπὴ Διεθνοῦς Οἰκονομικοῦ Ἐλέγχου* » (Δ.Ο.Ε.), ἣ ὁποία ἀνέλαβε τὴν διαχείρισιν τῶν λεγομένων « *ὑπεγγύων προσόδων* », ἥτοι τῶν εἰσπράξεων ἐκ τοῦ χαρτοσήμου, τοῦ καπνοῦ, τοῦ ἄλατος, τῶν πυρείων, τῶν παιγνιοχάρτων, τοῦ πετρελαίου καὶ τῶν εἰσαγωγικῶν τελῶν τοῦ λιμένος Πειραιῶς.

Τὴν Κρήτην, πρὸ τῆς ἀποχωρήσεως ἀκόμη τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ, εἶχον καταλάβει στόλοι καὶ ἀγῆματα τῶν ἐξ Δυνάμεων : Ἀγγλίας, Γαλλίας, Ρωσίας, Ἰταλίας, Γερμανίας καὶ Αὐστρίας, αἱ ὁποῖαι ὅμως μόλις τὸν Νοέμβριον τοῦ 1898 ἔδωσαν λύσιν προσωρινὴν εἰς τὸ κρητικόν ζήτημα. Προτάσει τοῦ Τσάρου διωρίσθη ἀρμοστής τῶν Δυνάμεων εἰς τὴν Κρήτην ὁ πρίγκιψ Γεώργιος, ὁ ὁποῖος ἀπεβιβάσθη εἰς τὴν νῆσον ἐν μέσῳ

γενικοῦ ἐνθουσιασμοῦ. Τὸ γεγονός ἐθεωρήθη ὡς ἀπαρχὴ τῆς ἐκπληρώσεως τῶν πόθων τοῦ Κρητικοῦ λαοῦ καὶ δικαίωσις τῶν ἡρωικῶν του ἀγῶνων.

ΤΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΝ ΖΗΤΗΜΑ

Μεγαλυτέραν σημασίαν ἀπὸ τὸ Κρητικὸν ἔλαβε περὶ τὸ τέλος τοῦ 19ου καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 20ου αἰῶνος τὸ Μακεδονικὸν ζήτημα.

Κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοὺς ἡ Μακεδονία ἐγινε θέατρον ἀγριωτάτου ἀνταγωνισμοῦ. Ἡ ἑλληνικωτάτη Μακεδονία, ἡ ὁποία διὰ τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου εἶχε μεταφέρει τὰ φῶτα τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ εἰς τὰς ἀπωτάτας χώρας τῆς Ἀνατολῆς καὶ ἀπῆλλαξεν ἑκατομμύρια βαρβάρων λαῶν ἀπὸ τὸ σκότος καὶ τὰ δεσμὰ τοῦ βαρβαρικοῦ δεσποτισμοῦ, δὲν εἶχε περιληφθῆ εἰς τὸ ἐλεύθερον Ἑλληνικὸν Κράτος καὶ εὐρίσκετο ἀκόμη ὑπὸ τὸν τουρκικὸν ζυγόν. Οἱ πληθυσμοὶ τῆς Μακεδονίας παρέμειναν ἑλληνικώτατοι, ἦσαν χριστιανοὶ Ὀρθόδοξοι ἐκτὸς τῶν Τούρκων κατακτητῶν, καὶ ἀνεγνώριζον μέχρι τῶν τελευταίων ἐτῶν τὴν ἀρχὴν τοῦ Οἴκουμενικοῦ Πατριαρχείου. Ὅλοι οἱ πολιτικοὶ τοῦ ἐλευθέρου Ἑλληνικοῦ Βασιλείου ἐθεώρουν τὴν Μακεδονίαν ὡς μίαν ἐκ τῶν κοιτίδων τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ ὡς πνεύμονα ἰσχυρόν, ἄνευ τοῦ ὁποίου δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ὑπάρχῃ Κράτος Ἑλληνικόν, καὶ ὡς πρώτιστον μέλημα καὶ καθήκον των ἐθεώρησαν τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Μακεδονίας. Ἄλλ' ἡ τουρκικὴ κακοδιοίκησις δὲν κατάρθωσε νὰ ἐμποδίσῃ τὸν ἔξωθεν προσηλυτισμόν, ὁ ὁποῖος ἔσπειρε τὸ μῖσος καὶ ἤνοιξεν ἔξοντωτικὸν ἀγῶνα μεταξὺ τῶν κατοίκων τῆς Μακεδονίας.

Τὰ δύο νεοσύστατα Βαλκανικὰ κράτη, ἡ Σερβία καὶ ἡ Βουλγαρία, ἐζήτησαν ἐπέκτασιν ἐδαφικὴν καὶ πρὸς τοῦτο ἀπέβλεπον εἰς τὰ μακεδονικὰ ἐδάφη. Οἱ Σέρβοι ἐστήριζον τὰς ἀξιώσεις των ἐπὶ τῆς Μακεδονίας εἰς τὸ ὅτι ὁ Στέφανος Ντουσάν κάποτε εἶχε κατακτήσει μέρος τῆς Μακεδονίας καὶ περιέλαβεν αὐτὸ εἰς τὸ ἐφήμερον κράτος του. Οἱ Βούλγαροι πάλιν δὲν ἠδύνατο νὰ λησμονήσουν τὴν συνθήκην τοῦ Ἀγίου Στεφάνου, ἡ ὁποία ἐδημιούργει μεγάλην Βουλγαρίαν ἀπὸ ἑλληνικὰ ἐδάφη, πρὸ πάντων τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Θράκης.

Ἄλλὰ καὶ αἱ μεγάλαι Δυνάμεις εἶχον βλέψεις εἰς τὴν Μακεδονίαν. Ἡ Αὐστρία ἐπέδιωκεν οικονομικὴν ἐπικράτησιν ἐν Μακεδονίᾳ με ἀντικειμενικὸν σκοπὸν τὸν λιμένα τῆς Θεσσαλονίκης, ὁ ὁποῖος ἤνοιγεν εἰς αὐτὴν εὐρεῖαν διέξοδον εἰς τὸ Αἰγαῖον καὶ τὴν Μεσόγειον.

Οἱ Βούλγαροι ἐπεδίωκον διὰ παντὸς μέσου νὰ πείσουν ἐκείνους ἐκ τῶν κατοίκων τῆς Μακεδονίας, οἱ ὅποιοι ὠμίλουν ἰδιόρρυθμον γλωσσικὸν ἰδίωμα, τὸ ὅποιον περιεῖχε καὶ σλαβικὰς ρίζας καὶ λέξεις, ὅτι δὲν ἦσαν Ἕλληνας, ἀλλὰ Βούλγαροι καὶ προσεπάθουν νὰ ἐξεγείρουν αὐτοὺς κατὰ τοῦ Πατριαρχείου. Κατ' ἀρχὰς εὐνοούμενοι ὑπὸ τῆς τουρκικῆς ἀρχῆς κατάρθωνον μὲ μέσα εἰρηνικὰ νὰ προσηλυτίζουν τοὺς χωρικοὺς εἰς τὴν Ἐξαρχίαν καὶ ἴδρουν βουλγαρικὰ σχολεῖα. Ὅταν ὅμως εἶδον ὅτι οἱ Ἕλληνοὶ πληθυσμοὶ τῆς Μακεδονίας δὲν ἦτο δυνατόν νὰ λησμονήσουν



Παῦλος Μελάς (1870 - 1904)

τὴν μητέρα των Ἑλλάδα καὶ παρενέβαλλον ἐμπόδια εἰς τὰ βουλγαρικὰ σχέδια, ἤλλαξαν τακτικὴν. Ἐνθαρρυνθέντες ἀπὸ τὸν ἀτυχῆ Ἑλληνοτουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1897, ἔστειλαν εἰς τὴν Μακεδονίαν ἄγρια στίφη κομιτατζήδων, οἱ ὅποιοι, ἐπωφελοῦμενοι ἀπὸ τὴν παράλυσιν τῆς τουρκικῆς ἀρχῆς, ἐλήστευον καὶ ἐδολοφόνουν, διὰ νὰ τρομοκρατήσουν τοὺς κατοίκους. Πρὸ πάντων κατεδίωκον τοὺς Ἕλληνας διδασκάλους, τοὺς ἱερεῖς, τοὺς ἰατροὺς καὶ τοὺς προκρίτους καὶ κατέστρεφον τὰ ἑλληνικὰ σχολεῖα καὶ τὰ μοναστήρια.

Οἱ Βούλγαροι ὄχι μόνον τὴν Τουρκίαν κατάρθωσαν νὰ ἀπατήσουν, ἡ ὁποία διαρκῶς

προέβαιναν εἰς παραχωρήσεις πρὸς αὐτοὺς, ἀλλὰ προσεῖλκυον τὴν συμπάθειαν πολλῶν ἀπὸ τὰς Μεγάλας Δυνάμεις, αἱ ὁποῖαι, διὰ νὰ ἐξυπηρετήσουν ἰδικὰ των συμφέροντα, ἠνύνησαν τὰ βουλγαρικὰ σχέδια. Διὰ τοῦτο αἱ Δυνάμεις ἐπενέβησαν καὶ ἐπέβαλον εἰς τὴν Τουρκίαν μεταρρυθμίσεις διοικητικὰς καὶ οικονομικὰς, αἱ ὁποῖαι ἠνύησαν τὰς βουλγαρικὰς προσπάθειας. Ἄλλ' ἐπειδὴ αἱ Δυνάμεις διεφώνουν μεταξύ των, αἱ μεταρρυθμίσεις ἐγίνοντο βραδύτατα καὶ ἐφηρμόζοντο κακῶς.

Οἱ Ἕλληνας, οἱ ὁποῖοι ἐστηρίζοντο εἰς τὰ ἀπαράγραπτα ἱστορικά δικαιώματά των ἐπὶ τῆς Μακεδονίας καὶ δὲν ἐφαντάζοντο ὅτι ἦτο δυνατὸν ξένοι λαοὶ νὰ ἐγείρουν ἀξιώσεις ἐπὶ τῶν ἐλληνικῶν ἐδαφῶν τῆς Μακεδονίας, ἤρχοντο κατ' ἀρχὰς νὰ παρακολουθοῦν μετὰ προσοχῆς τὰς προσηλυτιστικὰς ἐνεργείας τῶν Βουλγάρων. "Ὅταν ὁμως ἐπέισθησαν ὅτι τὰ δικαιώματά των ἐκινδύνευον, ἡ δὲ κυρίαρχος Τουρκία καὶ αἱ Δυνάμεις δὲν ἠδύνατο νὰ προστατεύσουν αὐτά, ἀπεφάσισαν νὰ ἀντιτάξουν ἔνοπλον ἀντίστασιν εἰς τὰς βουλγαρικὰς ἐνεργείας. Τὸ φθινόπωρον λοιπὸν τοῦ 1904 εἰσῆλθον εἰς τὴν Μακεδονίαν τὰ πρῶτα ἐλληνικὰ ἀνταρτικὰ σώματα, διὰ νὰ ἐνισχύσουν τοὺς **1904** Μακεδόνας εἰς τὸν κατὰ τῶν τρομοκρατῶν Βουλγάρων κομιτατζήδων ἀγῶνά των. Κρήτες δὲ πολεμισταὶ ἐνίσχυσαν αὐτά. Οἱ ἐντόπιοι μὲ τὴν πρόοδον τοῦ ἀγῶνος συνέπραξαν μὲ τοὺς ἐθελοντὰς εἰς εὐρεῖαν κλίμακα καὶ τέλος ἀντεκατέστησαν αὐτοὺς. Ἦρχισε τότε δεινὴ πάλη μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων πολεμιστῶν καὶ τῶν ἀγρίων κομιτατζήδων. Ὁ **Παῦλος Μελάς**, ἀξιωματικὸς τοῦ ἐλληνικοῦ στρατοῦ ἀπὸ ἐπιφανεστάτην οἰκογένειαν τῶν Ἀθηνῶν, ἔπεσε κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ Μακεδονικοῦ ἀγῶνος καὶ ἀπέβη ἔθνικὸς ἥρωσ. Πολλοὶ ἀνώτεροι καὶ κατώτεροι ἀξιωματικοὶ τοῦ ἐλληνικοῦ στρατοῦ ἐτέθησαν ἐπὶ κεφαλῆς ἐνόπλων ὁμάδων καὶ εἰσῆλθον εἰς τὴν Μακεδονίαν.

Αἱ κοινότητες τῆς Μακεδονίας ἐβοήθουν τοὺς ἀγωνιζομένους· τὰ σχολεῖα, αἱ ἐπισκοπαὶ, τὰ μοναστήρια ἦσαν αἱ μυστικαὶ βάσεις τῶν ἀνταρτικῶν σωμάτων, τὰ ὁποῖα ἐκτὸς τῶν Βουλγάρων κομιτατζήδων εἶχον νὰ ἀντιμετωπίσουν καὶ τὸν τουρκικὸν στρατόν. Ἡ δρᾶσις τῶν ἐλληνικῶν σωμάτων ἦτο εὐεργετικὴ καὶ ἐντὸς ὀλίγου ἡ Μακεδονία ἀπηλλάγη κατὰ μέγα μέρος ἀπὸ τὴν βουλγαρικὴν τρομοκρατίαν. Ἡ πάλη ὁμως τῶν ἐλληνικῶν καὶ βουλγαρικῶν ἐνόπλων σωμάτων, αἱ βλέψεις τῶν Μεγάλων Δυνάμεων καὶ αἱ συχναὶ αὐτῶν ἐπεμβάσεις καὶ τέλος ἡ τουρκικὴ ἀκαταστασία περιέπλεξαν τὸ Μακεδονικὸν ζήτημα μέχρι τοιοῦτου σημείου, ὥστε ἡ λύσις αὐτοῦ νὰ θεωρῆται ἀπὸ τοὺς διπλωμάτας ὡς δυσκολωτάτη.

Η ΝΕΟΤΟΥΡΚΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ ΤΟΥ 1908

Ἀκριβῶς τὸ Μακεδονικὸν ζήτημα προεκάλεσεν εἰς τὴν Τουρκίαν γεγονόςτα, τὰ ὁποῖα ὠδήγησαν εἰς ὀξεῖαν κρίσιν τὸ Ἀνατολικὸν ζήτημα καὶ μετ' αὐτοῦ τὸ Μακεδονικόν.

Οί φιλελεύθεροι Τούρκοι, οί λεγόμενοι Νεότουρκοι, ὅσοι δηλαδή ἐπεθύμουν ριζικὴν ἀναδιοργάνωσιν τοῦ τουρκικοῦ κράτους καὶ τὴν κάλυψιν τῆς ἀπολυταρχίας τοῦ Χαμίτ, ἠναγκάσθησαν νὰ ζοῦν ἐξόριστοι εἰς διάφορα μέρη τῆς Εὐρώπης. Ἐκεῖθεν διὰ δημοσιευμάτων ἐζήτησαν νὰ ἀνατρέψουν τὸν Χαμίτ. Τέλος τὸ 1906 ἐσκέφθησαν νὰ προσηλυτίσσουν εἰς τὰ σχέδιά των τὸν τουρκικὸν στρατὸν. Συνεστήθη τότε ὑπὸ Τούρκων ἀξιοματικῶν τὸ κομιτάτον « Ἐνωσις καὶ Πρόοδος », τὸ ὁποῖον ἐντὸς ὀλίγου προεκάλεσε γεγονότα καταπληκτικὰ.

Τὸ 1908 συνητήθησαν εἰς τὴν πόλιν Ρεβάλ, πλησίον τῆς Πετροπόλεως, ὁ τσάρος καὶ ὁ βασιλεὺς τῆς Ἀγγλίας Ἐδουάρδος Ζ' καὶ οἱ δύο ἰσχυροὶ ἡγεμόνες ἀπεφάσισαν νὰ ἐπεκτείνουν καὶ νὰ συμπληρώσουν τὰς διοικητικὰς μεταρρυθμίσεις εἰς τὴν Μακεδονίαν. Ἐπειδὴ ὅμως τὸ σχέδιον αὐτὸ δὲν εἶχεν ἀκόμη δημοσιευθῆ, οἱ Νεότουρκοι ἐφοβήθησαν ὅτι αἱ ἀποφάσεις τῶν δύο Μεγάλων Δυνάμεων ἦσαν πολὺ δυσμενεῖς διὰ τὴν Τουρκίαν. Τοῦτο ἐπληξε τὴν ἐθνικὴν φιλοτιμίαν τῶν Νεοτούρκων καὶ τὴν 10 Ἰου-

λίου 1908 ἐξεργάγη **1908** εἰς τὴν Μακεδονίαν στρατιωτικὸν κίνημα ὑπὸ τοὺς ἀξιοματικούς **Ἐμβέρ** καὶ **Νιαζή**. Ὁ Χαμίτ ἐντρομος ἠναγκάσθη νὰ ἐπαναφέρῃ τὸ Σύνταγμα τοῦ Μιδάτ.

Οἱ λαοὶ τῆς Τουρκίας ἠσθάνθησαν ἀνακούφισιν, διότι ὑπὸ τὸ νέον φιλελεύθερον πολίτευμα θὰ ἔζων εὐτυχεῖς καὶ εἰρηρικῶς, οἱ δὲ Εὐρωπαῖοι διπλωμάται ἠπατήθησαν καὶ ἐπίστευσαν ὅτι ἦτο δυνατόν οἱ Νεότουρκοι νὰ ἐφαρμόσουν πραγματικῶς ἰσότητα καὶ δικαιοσύνην μεταξὺ τῶν ποικίλων λαῶν τῆς Τουρκικῆς Αὐτοκρατορίας.

Ἄλλ' οἱ Νεότουρκοι δὲν



Ἄβδουλ Χαμίτ (1842 - 1918)

ἤρρηξαν νὰ φανερώσουν τοὺς ἀληθεῖς σκοποὺς των. Εὐθὺς ἀπὸ τὰς πρώ-
 τας ἡμέρας ἐκήρυξαν ὅτι θὰ ἐκτουρκίσουν τὰς ξένας ἐθνότητας τῆς
 Τουρκίας, διὰ νὰ ἐπιτύχουν τὴν ἐνότητα τοῦ κράτους. Ἡ χαρὰ τῶν
 λαῶν τῆς Τουρκίας μετεβλήθη ἀμέσως εἰς σοβαρὰς σκέψεις περὶ τοῦ
 μέλλοντός των. Ὁ δὲ Χαμίτ ἐπωφελούμενος ἀπὸ τῶν δυσχερειῶν αὐτῶν
 ἐπεχείρησε δι' ἀντεπαναστάσεως νὰ πλήξῃ τὸ κομιτάτον, ἀλλ' ἀπέτυ-
 χεν, ἐξεθρονίσθη καὶ ἐνεκλείσθη εἰς μίαν ἔπαυλιν εἰς τὴν Θεσσαλονίκην.

ΑΙ ΣΥΝΕΠΕΙΑΙ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

Ἡ Βουλγαρία καὶ ἡ Αὐστρία ἐπωφελήθησαν ἀπὸ τὰς ἐσωτερικὰς
 δυσχερεῖας τῶν Νεοτούρκων καὶ κατόπιν συνεννοήσεως ἢ μὲν πρώτη ἐ-
 κήρυξε τὴν ἀνεξαρτησίαν της, ἢ δὲ δευτέρα προσήρτησεν ὀριστικῶς τὴν
 Βοσνίαν καὶ Ἐρζεγοβίνην. Ὁ Φερδινάνδος ἀνεκηρύχθη βασιλεὺς τῶν
 Βουλγάρων καὶ ἡ Βουλγαρία εἰς βασιλείον. Ἡ Τουρκία ἠναγκάσθη νὰ
 ὑποχωρήσῃ ἀντὶ χρηματικῆς ἀποζημιώσεως καὶ ἀνεγνώρισε τὸ τετελε-
 σμένον γεγονός.

Ἡ Κρήτη, ἀκολουθοῦσα τὸ παράδειγμα αὐτῶν, ἐκήρυξε τὴν
 ἔνωσιν μὲ τὴν Ἑλλάδα (Σεπτέμβριος 1908). Ἡ ἐλληνικὴ Κυβέρνη-
 σις ὑπὸ τὸν Γεώργιον Θεοτόκην δὲν υἰοθέτησεν τὸ κρητικὸν κίνημα καὶ
 ἐδήλωσε ὅτι εἶναι ξένη πρὸς τὰ ἐν Κρήτῃ γεγονότα, διότι ἡ χώρα δὲν
 ἦτο παρεσκευασμένη ἀρκετὰ στρατιωτικῶς. Ἄλλ' οἱ Νεότουρκοι, ἀφοῦ
 ἀπηλλάγησαν ἀπὸ τὰς ἄλλας ἐξωτερικὰς δυσκολίας, ἠπέλουν τὴν Ἑλ-
 λάδα μὲ πόλεμον, διότι ἐγνώριζον ὅτι δὲν ἦτο στρατιωτικῶς παρεσκευα-
 σμένη καὶ διπλωματικῶς ἦτο ἀπομεμονωμένη. Ὁ Μαχμούτ Σεφκέτ
 πασᾶς, ὁ ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν τῆς Τουρκίας, ἠπέλει ὅτι θὰ ἐπι-
 χειρήσῃ στρατιωτικὸν περίπατον μέχρις Ἀθηνῶν, ἐνῶ ἡ Ὑψηλὴ Πύλη
 ἐκήρυξεν εἰς τὴν Θεσσαλονίκην μπουκοτάζ κατὰ τοῦ ἐλληνικοῦ ἐμπορίου.
 Ἡ ἐλληνικὴ Κυβέρνησις ἀντιθέτως ἀπέφυγε πᾶν ὅ,τι ἦτο δυνατὸν νὰ
 ἐρεθίσῃ τοὺς Τούρκους. Τὴν πολιτικὴν αὐτὴν ὠνόμασαν χλευαστικῶς
 ἄ ψ ο γ ο ν σ τ ἄ σ ι ν .

Τὰ πράγματα ἐπεδειώθησαν, ὅταν αἱ Δυνάμεις κατόπιν ἀποφά-
 σεως, ἢ ὅποια εἶχε ληφθῆ ἀπὸ τοῦ 1905 περὶ ἀποχωρήσεως τῶν ξένων
 στρατῶν ἐκ τῆς ἐλληνικῆς μεγαλονήσου, ἀπέσυραν τὰ τελευταῖα ἀγῆματά
 των ἐκ Κρήτης καὶ οἱ Κρήτες ὕψωσαν τὴν ἐλληνικὴν σημαίαν ἐπὶ τοῦ
 φρουρίου Φιρκά. Τοῦτο ἐκίνησε τὴν ἀγανάκτησιν τῶν Τούρκων καὶ ἡ

Πύλη δι' ἐπανειλημμένων διακοινώσεων ἠπέιλησε τὴν ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν, ἣ ὁποία ὑπέβαλεν ἔκκλησιν εἰς τὰς Δυνάμεις πρὸς ἀποφυγὴν τοῦ πολέμου. Ἐπειδὴ δὲ δὲν εὐρέθη Κρῆς χριστιανὸς νὰ καταβιβάσῃ τὴν ἐπὶ τοῦ Φιρκὰ σημαίαν, τὴν ὁποίαν ἐθεώρει ὡς ἀφορμὴν πολέμου ἢ Τουρκία, αἱ Δυνάμεις ἀπεβίβασαν ἀγῆματα, τὰ ὁποῖα ἀπέκοψαν τὸν ἰστὸν τῆς σημαίας.

Ἡ ΑΝΤΙΔΡΑΣΙΣ

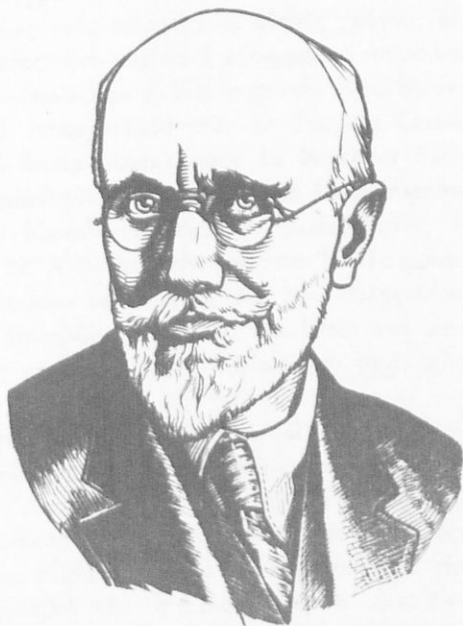
Ἡ ἤττα τοῦ 1897, καὶ ἰδίως αἱ ταπεινώσεις, τὰς ὁποίας ὑπέστη τελευταίως ἡ Ἑλλάς ἐκ τῆς συμπεριφορᾶς τῶν Νεοτούρκων, ἕνεκα τοῦ Κρητικοῦ ζητήματος, εἶχον πληγώσῃ βαθύτατα τὴν ἐθνικὴν φιλοτιμίαν, πρὸ πάντων τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ. Ἦρchiσε νὰ σχηματίζεται ἡ γνώμη, ὅτι αἰτία τοῦ κακοῦ ἦτο ἡ ἐσωτερικὴ πολιτικὴ κατάσταση, ἡ κατατριβὴ δηλαδὴ εἰς τὰ μικροκομματικὰ καὶ ἡ παραμέλησις τῶν μεγάλων ἐθνικῶν ζητημάτων. Διὰ τοῦτο οἱ περισσώτεροι ἐφρόνουν ὅτι ἡ μόνη σωτηρία ἦτο ἡ ἐπικράτησις ὑγιεστεροῦ πολιτικοῦ βίου καὶ ἡ καταπολέμησις τῆς συναλλαγῆς. Τὸ ρεῦμα αὐτὸ τὸ ἀνορθωτικόν, ὅπως ὠνομάσθη, ἐξωγκώθη ἰδίως εἰς τὰς τάξεις τοῦ στρατοῦ μεταξὺ τῶν ἀξιωματικῶν.

Τὸν Μάιον λοιπὸν τοῦ 1909 ἐσχηματίσθη Στρατιωτικὸς Σύνδεσμος, ὁ ὁποῖος ἦτο ἐτοιμὸς νὰ ἀναλάβῃ τὸ ἔργον τῆς ἀνορθώσεως. Ἀφοῦ δὲ ἡ Κυβέρνησις Δ. Ράλλη δὲν ἐδέχθη τὰ αἰτήματα τοῦ Συνδέσμου, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ σπουδαιότερον ἦτο ἡ ἀνα-
1909 διοργάνωσις τοῦ στρατοῦ καὶ τοῦ στόλου ὑπὸ τὸν ἑλεγχον τοῦ Συνδέσμου, τὴν νύκτα τῆς 14 πρὸς τὴν 15 Αὐγούστου περισσώτεροι τῶν 500 ἀξιωματικοὶ ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ συνταγματάρχου Νικολάου Ζορμπᾶ προέβησαν εἰς στρατιωτικὸν κίνημα. Ἐλαβον τὰ ὅπλα καὶ ἐστρατοπέδευσαν εἰς τὴν θέσιν Γουδί, ἔξω τῶν Ἀθηνῶν. Ἡ Κυβέρνησις Ράλλη ἠρνήθη καὶ τότε νὰ δεχθῇ τὰ αἰτήματα τῶν ἀξιωματικῶν καὶ παρητήθη, ὁ δὲ Σύνδεσμος ἔγινε κύριος τῆς καταστάσεως καὶ ἀνέθεσε τὴν κυβέρνησιν εἰς τὸν Κυριακούλην Μαυρομιχάλην. Κατόπιν αὐτοῦ, οἱ ἀξιωματικοὶ ἐπανῆλθον εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ ἐξέδωσαν προκήρυξιν πρὸς τὸν λαόν, εἰς τὴν ὁποίαν ἐζήτουν ριζικὰς διοικητικὰς μεταρρυθμίσεις καὶ ἰδιαίτερώς τὴν ἀναδιοργάνωσιν τοῦ στρατοῦ καὶ τοῦ στόλου.
 Ἄλλὰ τὸ μεταρρυθμιστικὸν ἔργον ἐπροχώρει βραδύτατα καὶ διὰ τοῦτο ὁ Σύνδεσμος ἐκάλεσεν ἐκ Κρήτης ὡς πολιτικὸν του σύμβουλον τὸν

πολιτευτὴν **Ἐλευθέριον Βενιζέλον**, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνέθεσε τὴν ὀριστικὴν ρύθμισιν τῶν πολιτικῶν πραγμάτων. Ὁ Βενιζέλος ἐλθὼν εἰς τὰς Ἀθήνας συνέστησεν εἰς τὸν Σύνδεσμον νὰ συγκαλέσῃ Ἐθνοσυνέλευσιν πρὸς ἀναθεώρησιν τοῦ Συντάγματος. Ὁ βασιλεὺς ἀνέθεσεν εἰς τὸν γηραιὸν πολιτευτὴν **Στέφανον Δραγούμην** νὰ σχηματίσῃ κυβέρνησιν καὶ νὰ συγκαλέσῃ τὴν Ἐθνοσυνέλευσιν, ὃ δὲ Σύνδεσμος ἐδήλωσεν ὅτι παύει τοῦ λοιποῦ νὰ ἀναμειγνύεται εἰς τὰ πολιτικὰ καὶ διελύθη.

ΑΝΑΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΣΥΝΕΛΕΥΣΙΣ ΤΟΥ 1911

Τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1911 συνῆλθεν ἡ Ἀναθεωρητικὴ Συνέλευσις. Ὁ Βενιζέλος εἶχε συγκεντρώσει μεγάλην πλειοψηφίαν καὶ διὰ τοῦτο ὁ βασιλεὺς ἀνέθεσε εἰς αὐτὸν τὴν ἐξουσίαν. Κατὰ τὰ τέλη Μαΐου τοῦ ἰδίου ἔτους ἡ Συνέλευσις ἐψήφισε τὸ νέον Σύνταγμα, τὸ ὁποῖον ἦτο τὸ Σύνταγμα τοῦ 1864 ἀναθεωρηθὲν εἰς τινὰ σημεῖα. Τὸ νέον Σύνταγμα περιέλαβε μερικὰ σωτήρια ἄρθρα, ὅπως : τὸν περιορισμὸν τῆς ἀπαρτίας τῆς Βουλῆς εἰς τὸ ἓν τρίτον· τὸ ἀσυμβίβαστον τοῦ βουλευτικοῦ καὶ στρατιωτικοῦ ἀξιώματος· τὴν ἐξέλεξιν τῶν ἐκλογῶν ὑπὸ εἰδικῶν δικαστηρίου. Ἀλλὰ μεγάλην ἀνακούφισιν ἐπροξένησε τὸ ἄρθρον, διὰ τοῦ ὁποῖου ἐξησφαλίζετο ἡ μονιμότης τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων, διότι ἡ ἀναστάσις τοῦ ὑπάλληλικοῦ κόσμου κατὰ τὴν ἄνοδον εἰς τὴν ἐξουσίαν ἐκάστου κόμματος ἦτο μία ἐκ τῶν μεγαλυτέρων πληγῶν τοῦ κράτους.



Ἐλευθέριος Βενιζέλος (1864 · 1936)

Ἡ Συνέλευσις περατώσασα τὸ ἔργον τῆς διελύθη, τὸν δὲ Μάρτιον τοῦ 1912 προεκηρύχθησαν

ἐκλογαὶ τακτικῆς Βουλῆς, κατὰ τὰς ὁποίας καὶ πάλιν ὁ Βενιζέλος συνεχέντρωσε μεγάλην πλειονοψηφίαν. Ἡ κρατικὴ μηχανὴ ἀπὸ τότε ἐλειτούργει κανονικώτατα, μεγάλη δρᾶσις ἐσημειώθη εἰς ὅλους τοὺς κλάδους, καὶ ἰδίως ἐδόθη ἐξαιρετικὴ προσοχὴ εἰς τὴν ἀναδιοργάνωσιν τοῦ στρατοῦ καὶ τοῦ στόλου. Ξένοι ἀποστολαὶ ἐκλήθησαν εἰς τὴν Ἑλλάδα, παρηγγέλθησαν νέα ὄπλα καὶ πλοῖα, μεταξύ τῶν ὁποίων τὸ ἔνδοξον θωρηκτόν μας Ἀ β έ ρ ω φ, καὶ τὸ Ἔθνος ἤρχισε νὰ ἀνακτᾷ θάρρος καὶ αὐτοπεποίθησιν. Τὰ μεγάλα γεγονότα, τὰ ὁποῖα ἐπηκολούθησαν, καὶ τὰ ὁποῖα ἀμέσως θὰ διηγηθῶμεν, εὔρον τὴν Ἑλλάδα παρεσκευασμένην.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΑ΄

ΜΕΓΑΛΗ ΚΡΙΣΙΣ ΤΟΥ ΑΝΑΤΟΛΙΚΟΥ ΖΗΤΗΜΑΤΟΣ Ο ΒΑΛΚΑΝΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ (1912 - 1913)

ΑΙ ΠΑΡΑΜΟΝΑΙ ΤΟΥ ΒΑΛΚΑΝΙΚΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

Μία ἀπὸ τὰς ὀξυτέρας φάσεις τοῦ Ἀνατολικοῦ Ζητήματος καὶ βῆμα σημαντικὸν πρὸς τὴν λύσιν αὐτοῦ ἀποτελεῖ ὁ λεγόμενος Βαλκανικὸς πόλεμος, ὁ ὁποῖος ἐξερράγη ὑπὸ τὰ ἐξῆς περιστατικά :

Κατὰ τὸ θέρος τοῦ 1912 ἤρχισε νὰ γίνεται λόγος περὶ συνεννόησεων τῶν χριστιανικῶν κρατῶν τῆς Βαλκανικῆς. Ἡ ἀφορμὴ, ἡ συντέλεσσα εἰς τὴν προσέγγισιν τῶν χριστιανικῶν κρατῶν, τὰ ὅποια τόσας διαφορὰς εἶχον μεταξὺ των, ἰδίως τοὺς τελευταίους αὐτοὺς χρόνους, ἐξ αἰτίας τοῦ Μακεδονικοῦ ζητήματος, ἦτο κυρίως ἡ ἐξωφρενικὴ πολιτικὴ τῆς τουρκοποιήσεως, τὴν ὁποίαν ἠκολούθει τὸ Νεοτουρκικὸν Κομιτάτον.

Ἡ ἀπόπειρα ἀκριβῶς τοῦ ἐκτουρκισμοῦ τῶν ἐν Τουρκίᾳ ξένων ἐθνοτήτων ἐξαπέλυσε θύελλαν, ἡ ὁποία συνεχλόνησεν ἐκ θεμελιῶν ὅλον τὸ ἐν Εὐρώπῃ κράτος τῶν Ὁσμανληδῶν. Ἡ Βουλγαρία διεμαρτυρήθη διὰ τὴν ἐγκατάστασιν εἰς τὴν Μακεδονίαν Βοσνίων μωαμεθανῶν, ἡ Ἀραβία ἐζήτηε ἀνεξαρτησίαν, ἡ δὲ Ἀλβανία ἐπανεστάτησε. Τὸ Πατριαρχεῖον τέλος ἐκήρυξε τὴν Ἐκκλησίαν ἐν διωγμῷ διὰ τὴν δολοφονίαν ὑπὸ τῶν Νεοτούρκων πολλῶν ἐπιφανῶν Ἑλλήνων, καὶ ἰδίως τοῦ μητροπολίτου Γρεβενῶν, ὁ ὁποῖος κατεκρεουργήθη ἀγρίως ὑπὸ τουρκικῆς συμμορίας.

Κατὰ τὴν ταραχώδη αὐτὴν ἐποχὴν οἱ Ἴταλοί, οἱ ὁποῖοι εἶχον ὑστερήσει κατὰ τὴν διανομὴν τῶν ἀποικιῶν, κατέλαβον τὰς τελευταίας κτήσεις τῶν Τούρκων εἰς τὴν Ἀφρικὴν, τὴν Τριπολίτιδα καὶ τὴν Κυρηναϊκὴν, τὰς ὁποίας ἡ Ἰταλικὴ κυβέρνησις κατὰ τὴν προσάρτησίν των ὠνόμασεν ὀμοῦ Λιβύην. Διὰ νὰ ἐξαναγκάσουν δὲ τὴν Τουρκίαν εἰς ὑποχώρησιν, κατέλαβον τὴν Ρόδον καὶ τὰ Δωδεκανήσια. Ἡ Τουρκία ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Ἰταλίας, ὁ δὲ ἥρωσ τῆς νεοτουρκικῆς ἐπαναστάσεως Ἐμβέρ ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ εἰς τὴν Ἀφρικὴν.

Ο ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ ΠΟΛΕΜΟΣ

Τὸ 1912 μεγάλα γεγονότα ἐτάραξαν τὴν Βαλκανικὴν. Τὰ τέσσαρα χριστιανικὰ κράτη, ἤτοι ἡ Ἑλλάς, ἡ Βουλγαρία, ἡ Σερβία καὶ τὸ Μαυροβούνιον, συνησπίσθησαν διὰ νὰ προσβάλλουν τὴν Τουρκίαν. Ἐπραγματοποιεῖτο οὕτω τὸ ὄνειρον τοῦ Ρήγα καὶ συνέβη ὅ,τι δὲν ἦτο δυνατόν νὰ πιστεῦση ὁ Χαμίτ.

Τὰ Βαλκανικὰ κράτη τὴν ἐμπλοκὴν τῆς Τουρκίας εἰς τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Ἰταλίας ἐθεώρησαν ὡς κατάλληλον εὐκαιρίαν καὶ τὴν 25 Σεπτεμβρίου πρῶτος ὁ ἥρωικὸς βασιλεὺς τοῦ Μαυροβουνίου

1912 Νικήτας ἐκήρυξε τὸν πόλεμον. Τὴν 30 τοῦ ἰδίου μηνὸς τὰ λοιπὰ Βαλκανικὰ κράτη ἔστειλαν ταυτοσήμους διακοινώσεις πρὸς τὴν Τουρκίαν καὶ ἐζήτησαν εὐρυτάτην αὐτονομίην τῶν ἐν Εὐρώπῃ κτήσεων τοῦ σουλτάνου. Ἡ τουρκικὴ Κυβέρνησις, ἡ ὁποία ὠμίλει μετὰ περιφρονησεως περὶ τῶν χριστιανικῶν κρατῶν, ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Βουλγαρίας καὶ τῆς Σερβίας (4 Ὀκτωβρίου). Τὴν ἐπομένην ἡ Ἑλλάς ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Τουρκίας. Ἀπὸ τῆς 1ης δὲ εἶχον γίνεαι δεκτοὶ οἱ Κρηῖτες βουλευταὶ εἰς τὴν ἑλληνικὴν Βουλὴν.

Οἱ Εὐρωπαῖοι διπλωμάται ἐμείναν κατάπληκτοι πρὸ τῶν κατορθωμάτων τῶν μικρῶν Βαλκανικῶν κρατῶν, τὰ ὁποῖα ἕως τώρα ἐπέτιμον πολὺ. Ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς διηρημένος εἰς 8 μεραρχίας ἐτέλει ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ διαδόχου **Κωνσταντίνου**. Ἐκ τούτων μία μεραρχία ἔδρα εἰς τὴν Ἠπειρον, αἱ δὲ λοιπαὶ εἰς τὴν Μακεδονίαν.

Οἱ Βούλγαροι διέβησαν τὰ σύνορα καὶ τὴν 11 Ὀκτωβρίου ἐξεπύρθησαν τὰς **Σαράντας Ἐκκλησίας**, εἰς τὴν Θράκην, ἐνῶ ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς τὴν 6 Ὀκτωβρίου κατέλαβε τὴν **Ἐλασσόνα** καὶ μετὰ ἥρωικὸν ἀγῶνα εἰς τὰ στενὰ τοῦ **Σαράνταπόρου** (8-9 Ὀκτωβρίου) ἐκυρίευσεν τὴν νοτιοδυτικὴν Μακεδονίαν. Ὁ ἑλληνικὸς στόλος ὑπὸ τὸν Ὑδραῖον ναύαρχον **Παῦλον Κουντουριώτην** κατέλαβε τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου: **Χίον, Λέσβον, Θάσον, Ἰμβρον** κλπ. καὶ τὴν χερσόνησον τοῦ **Ἀγίου Ὄρους**, ἐπὶ τῆς ὁποίας ὕψωσε τὴν ἑλληνικὴν σημαίαν. Ἀλλὰ καὶ ἄλλως αἱ ὑπηρεσίαι, τὰς ὁποίας προσέφερε τὸ ἑλληνικὸν ναυτικὸν εἰς τὸν πόλεμον ὄλων τῶν συμμάχων κρατῶν, ἦσαν ἀνυπολόγιστοι, διότι ἀπέκλεισε τὰ στενὰ τῶν Δαρδανελλίων καὶ παρεκώλυσε τὴν μεταφορὰν τουρκικοῦ στρατοῦ ἐκ τῆς Ἀσίας.

Οἱ **Σέρβοι**, μετὰ τριήμερον μάχην παρὰ τὸ **Κουμάνοβον**,

ἤνοιξαν τὴν ὁδὸν πρὸς τὴν Παλαιὰν Σερβίαν καὶ τὴν 13 Ὀκτωβρίου ὁ Σέρβος διάδοχος εἰσῆλθεν εἰς τὰ Σκόπια, τὴν ἀρχαίαν πρωτεύουσαν τοῦ Στεφάνου Ντουσαν.

Ἐν τῷ μεταξὺ οἱ Βούλγαροι ἔδωσαν σημαντικὴν μάχην εἰς Δουλέ Μπουράζ τῆς Θράκης πρὸς τὴν μεγάλην μάζαν τοῦ ἀπέναντί των τουρκικοῦ στρατοῦ, ὁ ὅποιος, κακῶς ἐφωδιασμένος, ἀσύντακτος, σχεδὸν λιμοκτονῶν, συνεκράτησεν αὐτοὺς μᾶλλον διὰ τοῦ ὄγκου του ἐπὶ πενθήμερον καὶ κατόπιν ὑπεχώρησεν εἰς τὴν γραμμὴν τῶν Μετρῶν (Τσατάλτζας). Οἱ Βούλγαροι ἐπολιορκήσαν τὴν Ἀδριανούπολιν καὶ ἐβάδισαν πρὸς τὴν Τσατάλτζαν, ὅπου ἡ τουρκικὴ ἀντίστασις καὶ ἡ χολέρα ἔφραξαν τὴν προέλασιν αὐτῶν πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν.

Ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς ἐξηκολούθησε τὴν νικηφόρον πορείαν: ἐκυρίευσεν τὴν Κατερίνην, τὰς Βέροιας, Νάουσαν καὶ Ἐδεσσαν, μετὰ διήμερον δὲ μάχην (19 καὶ 20 Ὀκτωβρίου) ἀπὸ τὰ Γιαννισὰ ἐβάδισε κατὰ τῆς Θεσσαλονίκης, τὴν ὅποιαν ὁ Τούρκος στρατηγὸς παρέδωκε μετὰ τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ εἰς τὸν Ἑλληνα διάδοχον. Τοιοῦτοτρόπως, τὴν ἑσπέραν τῆς 26ης Ὀκτωβρίου 1912, ἔορτὴν τοῦ μεγαλομάρτυρος Δημητρίου, πολιοῦχου τῆς Θεσσαλονίκης, εἰσῆλθον εἰς τὴν πόλιν τὰ πρῶτα τμήματα τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ. Ὁ Βασιλεὺς Γεώργιος εἰσῆλθε θριαμβευτικῶς εἰς τὴν ἑλληνικὴν μεγαλόπολιν, ὅπου καὶ ἐγκατεστάθη.

Ἄλλη βουλγαρικὴ στρατιὰ ἐκ 40 χιλ., ἀφοῦ ἐκυρίευσεν τὰς Σέρορας, τὴν Δράμαν καὶ τὴν Καβάλαν, χωρὶς νὰ συναντήσῃ σημαντικὰς τουρκικὰς δυνάμεις, ἐβάδισε δρομαίως κατὰ τῆς Θεσσαλονίκης, ἀλλ' εὔρε τὴν πόλιν κατειλημμένην ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ. Μία μεραρχία βουλγαρικοῦ στρατοῦ ἐζήτησε νὰ στρατωνισθῇ ἐντὸς τῆς πόλεως, δῆθεν διὰ νὰ ἀναπαυθῇ.

Οἱ Σέρβοι ἐν τῷ μεταξὺ κατέλαβον τὸ Μοναστήριον, ὁ δὲ διάδοχος Κωνσταντῖνος, ἀφοῦ ἐξησφάλισε τὴν κατοχὴν τῆς Θεσσαλονίκης, ἐβάδισε μὲ 4 μεραρχίας πρὸς τὴν Δυτικὴν Μακεδονίαν, κατέλαβε τὴν Φλώριναν καὶ ἐπροχώρησε μέχρι τῆς Κοριτσᾶς. Ὁ Σερβικὸς στρατὸς δι' ἀποφασιστικῆς κινήσεως διέσχισε τὴν Ἀλβανίαν, κατῆλθεν εἰς τὴν Ἀδριατικὴν καὶ κατέλαβε τὸ Δυρράχιον. Τὸ ὄνειρον τῶν Σέρβων νὰ ἀποκτήσουν διέξοδον εἰς τὴν θάλασσαν ἐπραγματοποιεῖτο.

Εἰς τὸ μέτωπον τῆς Ἠπείρου ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς εὐθὺς ἀπὸ τὴν

ἀρχὴν τοῦ πολέμου ἐκυρίευσε τὰ Πέντε Πηγὰδια καὶ ἐβάδισε πρὸς τὰ Ἰωάννινα, τὰ ὁποῖα καὶ ἀπέκλεισεν. Ἄλλ' ἡ τύχη τῆς πόλεως ἐξηρτᾶτο ἀπὸ τὰ πρὸς νότον αὐτῆς ὀχυρώματα καὶ ἰδίως τὸ ὀνομαστόν Μπιζάνι, τὸ ὁποῖον εἶχον ὀχυρώσει Γερμανοὶ ἀξιωματικοί.

Οἱ Μαυροβούνοι, τέλος, ἐπολιορκήσαν τὴν Σκόδραν καὶ διεξῆγον αἱματηροὺς ἀγῶνας περὶ τὰ ἰσχυρὰ φρούριά της.

Τιουτοτρόπως, ἐντὸς σχεδὸν εἴκοσιν ἡμερῶν, τουρκικὴ κυριαρχία δὲν ὑπῆρχεν εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ ἡ ἡμισέληνος ἐκυμάτιζε μόνον εἰς τὰ ὀχυρὰ τῶν Ἰωαννίνων, τῆς Σκόδρας καὶ τῆς Ἀδριανουπόλεως, τὰ ὁποῖα ἐπολιορκοῦντο ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, Μαυροβουνίων καὶ Βουλγάρων. Ἐπίσης παρέμενεν εἰς τὴν Τουρκίαν καὶ ἡ ἐκεῖθεν τῆς Τσατάλτζας περιοχὴ μετὰ τῆς χερσονήσου τῆς Καλλιπόλεως.

ΤΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟΝ ΤΟΥ ΛΟΝΔΙΝΟΥ

Ἡ νίκη τῶν ἠνωμένων Βαλκανικῶν κρατῶν ἐπροξένησε μεγάλην ἐντύπωσιν εἰς τὴν Εὐρώπην. Κατὰ τὰς παραμονὰς τῶν ἐχθροπραξιῶν (8 Ὀκτωβρίου) αἱ ἐντολοδόχοι τῶν ἄλλων Δυνάμεων, Ρωσία καὶ Αὐστρία, ἐδήλωσαν ὅτι μετὰ τὸ πέρας τοῦ πολέμου δὲν θὰ ἐπιτρέψουν μεταβολὴν τοῦ ἐδαφικοῦ καθεστώτος (status quo). Εἰς τὴν δήλωσιν αὐτὴν προέβησαν μὲ τὸν σκοπὸν νὰ προλάβουν τὴν σύρραξιν ἢ τουλάχιστον νὰ ἐντοπίσουν τὸν πόλεμον μεταξὺ Τουρκίας καὶ τῶν Βαλκανικῶν κρατῶν. Ἡδὴ ὅμως αἱ Δυνάμεις ἐδήλωσαν ὅτι τὸ καθεστῶς δὲν ὑφίστατο πλέον, ἀφοῦ οἱ Τούρκοι δὲν ἠδύναντο νὰ πατάξουν τοὺς Χριστιανοὺς εἰς τὸ πεδῖον τῆς μάχης καὶ ἐπομένως ἔχασαν τὸ μόνον δικαίωμά των, δηλαδὴ τὴν ἰσχύν νὰ ἐπιβάλλουν τὴν κακὴν τῶν διοικήσιν εἰς αὐτοὺς. Τὴν 27ην Ὀκτωβρίου ὁ Ἄγγλος πρωθυπουργὸς Ἀσκουῖθ ἐδήλωσεν, ὅτι «ὁ χάρτης τῆς Ἀνατολικῆς Εὐρώπης θὰ μεταβληθῇ, οἱ δὲ Σύμμαχοι Βαλκανικοὶ λαοὶ δὲν εἶναι δίκαιον νὰ στερηθοῦν τοὺς καρποὺς τῆς νίκης των, τὴν ὁποίαν μὲ τόσας θυσίας ἐκέρδισαν».

Αἱ νικαὶ ὅμως τῶν Συμμάχων ἐτάραξαν τὴν Αὐστρίαν. Τὴν ἤτταν τῶν Τούρκων ἠσθάνθησαν οἱ Αὐστριακοὶ ὡς ἴδιαν ἤτταν, διότι οἱ Σέρβοι καταλαβόντες τὸ Νοβιπάζαρ, τὴν στενὴν λωρίδα, ἡ ὁποία ἐχώριζε τὴν Σερβίαν καὶ τὸ Μαυροβούνιον καὶ ἐχρησίμευεν ὡς εἴσοδος τῆς Αὐστρίας πρὸς τὴν Βαλκανικὴν, ἔκλειον δι' αὐτῆς τὸν δρόμον πρὸς τὴν

Θεσσαλονίκην. Ἐπίσης δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἀνεχθοῦν τὴν ἐγκατάστασιν τῶν Σέρβων εἰς τὴν Ἀδριατικὴν. Εἰς τοῦτο εἶχον συμφώνους καὶ τοὺς Ἴταλους. Ἀντιθέτως ἡ Ρωσία ἐθορυβήθη ἐκ τῆς ἐνδεχομένης προελάσεως τοῦ βουλγαρικοῦ στρατοῦ πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ ἠύνοει τὴν ἐπέκτασιν τῆς Σερβίας μέχρι τῶν ἀκτῶν τῆς Ἀδριατικῆς. Αὐστρία λοιπὸν καὶ Ἴταλία εἰργάσθησαν ἀπὸ κοινῆς καὶ συντόμως διὰ τὴν δημιουργίαν ἀνεξαρτήτου Ἀλβανικοῦ κράτους καὶ τὴν ἐκδίωξιν τῶν Σέρβων ἀπὸ τὴν Ἀδριατικὴν.

Τὴν 20 Νοεμβρίου ὑπεγράφη ἐν Τσατάλτζα ἀνακωχὴ ὑπὸ τῆς Τουρκίας καὶ τῶν Συμμάχων, πλὴν τῆς Ἑλλάδος. Τὴν 3 Δεκεμβρίου συνῆλθον οἱ ἐμπόλεμοι εἰς τὸ ἀνάκτορον τοῦ Ἁγίου Ἰακώβου, εἰς τὸ Λονδίνον, καὶ συγχρόνως οἱ πρεσβευταὶ τῶν Δυνάμεων ἐν Λονδίῳ ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Ἀγγλίας Ἐδουαρδὸ Γκρέν. Ἡ Συνδιάσκεψις τῶν πρεσβευτῶν σκοπὸν εἶχε τὴν συζήτησιν ζητημάτων διεθνῶν καὶ γενικοῦ ἐνδιαφέροντος, τὰ ὁποῖα εἶχον προκύψει ἐκ τοῦ πολέμου, ὅπως : ἡ ἴδρυσις Ἀλβανικοῦ κράτους, ἡ ἐπέκτασις τῆς Σερβίας μέχρι τῆς Ἀδριατικῆς, ἡ τύχη τῆς Θεσσαλονίκης, τοῦ Ἁγ. Ὀρους κλπ. Ἡ δὲ διάσκεψις τῶν ἐμπολέμων χριστιανικῶν κρατῶν καὶ τῆς Τουρκίας εἶχε σκοπὸν τὴν συζήτησιν τῶν ὄρων τῆς συνθήκης τῆς εἰρήνης.

Ἄλλ' οἱ Τοῦρκοι παρείλκυον τὰς διαπραγματεύσεις. Τέλος, τὴν 9ην Ἰανουαρίου, κατόπιν διακονώσεως τῶν Μεγάλων Δυνάμεων, τὸ Μέγα Συμβούλιον Κωνσταντινουπόλεως ἐνέκρινε τὴν γνώμην τῆς τουρκικῆς Κυβερνήσεως περὶ συνομολογήσεως τῆς εἰρήνης. Ἀλλὰ τὴν 10 Ἰανουαρίου αἰφνης ἐξερράγη ἐπανάστασις ἐν Κωνσταντινουπόλει, τῆς ὁποίας ἥρωας ἦτο ὁ περίφημος Ἐμβέρ, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἐπιστρέψει ἀπὸ τὴν Τριπολίτιδα, ὅπου ἐπολέμει κατὰ τῶν Ἰταλῶν. Ἐπεκράτησαν οἱ Νεότουρκοι, ἀπέκρουσαν τὴν εἰρήνην, αἱ διαπραγματεύσεις τοῦ Λονδίνου ἐματαιώθησαν καὶ τὴν 21 Ἰανουαρίου ὁ πόλεμος ἤρχισεν ἐκ νέου.

Ο ΚΑΤΑ ΘΑΛΑΣΣΑΝ ΑΓΩΝ — ΠΤΩΣΙΣ ΤΩΝ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Ἐνῶ διήρκουν αἱ διαπραγματεύσεις τοῦ Λονδίνου, ὁ τουρκικὸς στόλος — τέσσαρα θωρηκτὰ καὶ ἄλλα ἑλαφρὰ σκάφη — ἐξῆλθεν ἀπὸ τὰ Στενά, διὰ νὰ προσβάλλῃ τὸν εἰς τὸν λιμένα τοῦ Μοῦδρου (Ἀήμνος) ναυλοχοῦντα ἑλληνικὸν στόλον. Κατ' οὐσίαν ὁ τουρκικὸς στό-

λος ἦτο ἰσχυρότερος τοῦ ἑλληνικοῦ, διότι διέθετε περισσότερα τηλεβόλα καὶ ὁ θώραξ πολλῶν μονάδων ἦτο ἰσχυρότερος τῶν ἑλληνικῶν πολεμικῶν. Ἀλλὰ τὸ νέον ἑλληνικὸν καταδρομικὸν Ἀβέρωφ, φέρον τὸ ὄνομα τοῦ ἔθνικοῦ εὐεργέτου Γ. Ἀβέρωφ, τὸ ὁποῖον ἐχρησίμευεν ὡς ναυαρχίς, καθὼς καὶ ἡ ἰκανότης τῶν ἑλληνικῶν πληρωμάτων ἔδιδον εἰς τὸν ἑλληνικὸν στόλον τὴν ὑπεροχὴν. Ἡ σύγκρουσις δὲν διήρκεσε πολὺ. Ὁ τουρκικὸς στόλος ὑπὸ τὴν πίεσιν τοῦ ἑλληνικοῦ πυροβολικοῦ διέκοψε τὴν ναυμαχίαν καὶ ἐπέστρεψεν εἰς τὰ Στενά (3 Δεκεμβρίου 1912).

Μετὰ ἓνα μῆνα οἱ Τούρκοι ἐδοκίμασαν πάλιν τὴν τύχην των. Προπέστειλαν τὸ εὐδρομον Χαμιδιέ, μὲ κυβερνήτην τὸν Ρεούφ, ὁ ὁποῖος τὴν νύκτα τῆς Πρωτοχρονιάς (1 πρὸς 2 Ἰανουαρίου 1913), ἐπωφελούμενος ἐκ τῆς ἐπικρατούσης θαλασσοταραχῆς, διέφυγε τὸν ἑλληνικὸν ἀποκλεισμὸν καὶ τὴν ἐπομένην ἐβομβάρδισε τὸν λιμένα τῆς Σύρρου καὶ ἐβύθισε τὸ βοηθητικὸν τοῦ στόλου « Μακεδονία ». Τὸ γεγονός ἐπροκάλεσε ζωηρὰν ἐντύπωσιν εἰς τὰς Ἀθήνας. Οἱ Τούρκοι εἶχον ἐλπίσει ὅτι ὁ « Ἀβέρωφ » θὰ ἔσπευδεν εἰς καταδίωξιν τοῦ Χαμιδιέ. Ἀλλ' ὁ « Ἀβέρωφ » δὲν ἐγκατέλειπε τὸν Μοῦδρον, ὥστε οἱ Τούρκοι εὐρέθησαν πρὸ τοῦ ἠνωμένου στόλου, ὅταν ἐξῆλθον πάλιν ἀπὸ τὸν Ἑλλήσποντον. Μετὰ βραχεῖαν ναυμαχίαν, τὰ τουρκικὰ θωρηκτὰ ἔπαθον σοβαρὰς ζημίας καὶ ἐκλείσθησαν ὀριστικῶς εἰς τὰ Στενά (5 Ἰανουαρίου 1913).

Τὴν 21 Φεβρουαρίου 1913 ἐκρίνετο ἡ τύχη τῆς πρωτευούσης τῆς Ἡπείρου, τῶν Ἰωαννίνων. Ἡ ἀρτία ὀχύρωσις τῆς ὀροσειρᾶς τοῦ Μπιζανίου, ὁ ἐξαιρετικῶς δριμύς χειμῶν τοῦ ἔτους ἐκείνου καὶ ἡ σθεναρὰ ἀντίστασις τῶν Τούρκων ἐταλαιπώρησαν πολὺ τὸν ἑλληνικὸν στρατόν. Παρ' ὅλας ὅμως τὰς θυσίας καὶ τὰ ἐμπόδια ἡ ἑλληνικὴ ὀρμὴ κατίσχυσε. Τὰ εὐζωνικά μας συντάγματα ἐδείχθησαν ἀπαράμιλλα εἰς τὴν ἐπίθεσιν καὶ τὴν περιφρόνησιν τοῦ θανάτου. Τὸ ἰσχυρὸν φρούριον ἔπεσε καὶ τὰ Ἰωάννινα παρεδόθησαν εἰς τὸν ἑλληνικὸν στρατόν, ὁ ὁποῖος προήλασε βορειότερον καὶ κατέλαβε τὸ Ἀργυρόκαστρον, τὴν Χιμάραν, τὴν Πρεμετὴν καὶ Ὀλόκληρον τὴν Β. Ἡπειρον μέχρι τῶν προθύρων τοῦ Αὐλῶνος. Ἡ πτώσις τῶν Ἰωαννίνων καὶ ἡ κατάληψις τῆς Β. Ἡπείρου ἦσαν τὸ ἐπισφράγισμα τῶν ἑλληνικῶν ἀγώνων.

ΔΟΛΟΦΟΝΙΑ ΓΕΩΡΓΙΟΥ — Ο ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΒΑΣΙΛΕΥΣ

Ἄλλ' ἐν μέσῳ τῶν θριάμβων θλιβερὰ τραγῳδία κατέθλιψε τὸν ἑλ-

ληνικὸν λαόν. Ὁ βασιλεὺς Γεώργιος, ὁ ὁποῖος παρέμενεν ὡς φρουρὸς τῶν ἐλληνικῶν δικαίων εἰς τὴν Θεσσαλονίκην, ἐδολοφονήθη τὴν 5 Μαρτίου ἀγρίως.

Τὴν μεγάλην ἐθνικὴν συμφορὰν, τὸν θάνατον τοῦ λαοφιλοῦς βασιλέως Γεωργίου, ἐμετρίασεν ἡ ἄνοδος εἰς τὸν θρόνον τοῦ διαδόχου Κωνσταντίνου. Τὸ προσφιλὲς ὄνομα εἰς τοὺς Ἕλληνας, τὸ ὁποῖον ὑπενθύμιζε τὸν ἄρρηκτον δεσμόν τοῦ Ἔθνους μετὰ τὴν Βυζαντινὴν αὐτοκρατορίαν καὶ τὴν τραγικὴν πτώσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐφάνη ὅτι ἔδιδε σάρκα καὶ ὄστᾶ εἰς τὰ ὄνειρα τοῦ Ἑλληνισμοῦ, τὰ ὁποῖα ἐν τῷ μέσῳ τῶν θριάμβων τοῦ πρώτου Βαλκανικοῦ πολέμου ἐφαίνοντο ὅτι ἤρχισαν νὰ πραγματοποιοῦνται. Ὁ βασιλεὺς, τὸν ὁποῖον πολλαὶ γενεαὶ ἐπόθησαν ὡς μέλλοντα νὰ πραγματοποιήσῃ τὰ ὄνειρα τοῦ Ἔθνους καὶ νὰ συνεχίσῃ τὴν ἀποτόμως διακοπεῖσαν βασιλείαν τῶν Παλαιολόγων, ἀνήρχετο εἰς τὸν θρόνον ὑπὸ τοὺς αἰσιωτέρους οἰωνοὺς καὶ ὑπὸ τὰς εὐχὰς καὶ ἐλπίδας τοῦ πολεμοῦντος λαοῦ.



Ὁ Βασιλεὺς Κωνσταντῖνος (1864 - 1923)

Η ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΟΥ ΛΟΝΔΙΝΟΥ

Εἴκοσι ἡμέρας μετὰ τὴν πτώσιν τῶν Ἰωαννίνων, τὴν 13 Μαρτίου, παρεδίδετο καὶ ἡ Ἀδριανούπολις εἰς τοὺς Βουλγάρους. Οἱ Νεότουρκοι κατενόησαν τότε τὸ ἄσκοπον τῆς ἐξακολουθήσεως τοῦ πολέμου καὶ τὴν 17 Μαΐου ὑπεγράφη ἡ εἰρήνη εἰς τὸ ἀνάκτορον τοῦ Ἀγίου Ἰακώβου, ἐν Λονδίνῳ. Διὰ τῆς συνθήκης ὁ σουλτᾶνος παρεχώρει εἰς τοὺς συμ-

μάχους « ἅπαντα τὰ ἐδάφη τῆς αὐτοκρατορίας του ἐν Εὐρώπῃ, δυτικῶς γραμμῆς διηκούσης ἀπὸ τοῦ Αἴνου εἰς τὸ Αἰγαῖον μέχρι τῆς Μηδείας εἰς τὸν Εὐξείνιον Πόντον, ἐκτὸς τῆς Ἀλβανίας ».

Ἐπίσης ὁ σουλτᾶνος παρεχώρησεν εἰς τοὺς Συμμάχους τὴν Κρήτην. Ὁ καθορισμὸς τῶν συνόρων τῆς Ἀλβανίας, ἡ ὁποία ἀπεφασίσθη νὰ ἀποτελέσῃ ἰδιαίτερον κράτος, ἀφέθη εἰς τὴν φροντίδα τῶν Δυνάμεων. Αἱ Δυνάμεις ἐπίσης θὰ ἀπεφασίζον περὶ τῆς τύχης τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου καὶ τὴν τοῦ Ἁγίου Ὀρους.

Ο ΒΟΥΛΓΑΡΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ

Οἱ μῆνες τῆς ἀγάπης τῶν Βαλκανικῶν λαῶν δὲν ἦσαν μακροί, διότι οἱ Σύμμαχοι ἐφιλονίκουν, πρὶν ἔλθῃ ἡ ὥρα τῆς διανομῆς τῶν λαφύρων. Οἱ Βούλγαροι εἶχον παραλογωτάτας ἀπαιτήσεις, νὰ κυριαρχήσουν δηλαδὴ εἰς τὴν Βαλκανικὴν. Διέδιδον ὅτι αὐτοὶ εἶχον σηκώσει τὸ μεγαλύτερον βᾶρος τοῦ πολέμου καὶ ἦσαν ἄμετροι εἰς τὰς ἀπαιτήσεις των καὶ αὐθάδεις εἰς τοὺς τρόπους. Ἡδὴ κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ἐπιχειρήσεων εἶχον ἐκμανῆ διὰ τὴν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων κατάληψιν τῆς Θεσσαλονίκης. Πρὸς τοὺς Σέρβους ἐπίσης εἶχον διαφοράς, αἱ ὁποῖαι ἦτο ἀδύνατον νὰ ἐξομαλυνθοῦν. Ἐζήτησαν τὸ Μοναστήριον καὶ τὴν Ἀχρίδα. Ταῦτα ἠνάγκασαν Ἑλληνας καὶ Σέρβους νὰ προέλθουν εἰς ἰδιαιτέρας συνεννοήσεις.

Παρῆλθεν ὁλόκληρος μὴν ἐκνευριστικῶν διαπραγματεύσεων πρὸς διανομὴν τῶν κατακτηθέντων, κατὰ τὸν ὅποιον ἡ προκλητικότης τῶν Βουλγάρων εἶχε φθάσει εἰς τὸ κατακόρυφον, εἶχον δὲ ἐρεθίσει ἐξ ἴσου Σέρβους καὶ Ἑλληνας. Ἡ προσφορά τοῦ Τσάρου, ὅπως μεσολαβήσῃ καὶ χρησιμεύσῃ ὡς διαιτητής, δὲν ἐγίνε δεκτὴ. Ὁ πόλεμος

1913 μεταξὺ τῶν Συμμάχων κατέστη ἀναπόφευκτος. Ἡ Ἑλλὰς τὸν Μάιον τοῦ 1913 ἔκλεισε συμμαχίαν μετὰ τῆς Σερβίας καὶ τὴν 17 Ἰουνίου αἱ ἐχθροπραξίαι ἤρχισαν, ἀφοῦ πρῶτοι ἐπετέθησαν οἱ Βούλγαροι.

ΚΙΛΙΚΙΣ (21-22 ΙΟΥΝΙΟΥ)

Τὴν πρωίαν τῆς 17 Ἰουνίου οἱ Βούλγαροι προσέβαλον αἰφνιδιαστικῶς τοὺς Συμμάχους εἰς Γεουγελήν, ἡ ὁποία κεῖται ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Θεσσαλονίκης - Σκοπίων καὶ ἦτο σημεῖον

ἐπαφῆς τῶν ἐλληνικῶν καὶ τῶν σερβικῶν στρατευμάτων. Συγχρόνως προσέβαλον τοὺς Ἕλληνας παρὰ τὴν Νιγρίταν. Σκοπὸς τῶν Βουλγάρων ἦτο νὰ διασπάρουν τοὺς Συμμάχους.

Ἄλλ' ἐν τῷ μεταξύ ὁ ἐλληνικὸς στρατὸς εἶχε σχεδὸν διπλασιασθῆ διὰ τῆς προσελεύσεως τῶν στρατευσίμων τοῦ ἐξωτερικοῦ καὶ τῶν ἐθελοντῶν, οἱ ὁποῖοι συνέρρεον ἐκ τοῦ ἔξω Ἑλληνισμοῦ. Τὸ ἐλληνικὸν ἐπιτελεῖον διέταξεν ἀμέσως τὸ ἀριστερὸν τοῦ ἐλληνικοῦ στρατοῦ νὰ βαδίσῃ πρὸς τὴν Γευγελῆν· τὸ μεγαλύτερον ὅμως μέρος ἐστράφη κατὰ τῆς φύσει ὀχυρᾶς γραμμῆς τοῦ Κιλκίς - Λαχανᾶ, παρὰ τὴν σιδηροδρομικὴν γραμμὴν Θεσσαλονίκης - Σερρών, τὴν ὁποίαν εἶχον καταστρέψει οἱ Βούλγαροι.

Τὰς τάξεις τοῦ ἐλληνικοῦ στρατοῦ ἐκίνει ἀκατάσχετον πολεμικὸν μένος, τὸ ὁποῖον ἀνερρίπιζεν ἢ κατὰ τῶν Βουλγάρων ἀγανᾶκτησις, ὥστε ἢ κατὰ τοῦ Κιλκίς ἐπίθεσις ἔλαβε μορφήν ἐξἄλλου παραφορᾶς. Οἱ Ἕλληνες μετὰ τριήμερον ὀρητικωτάτην ἐπίθεσιν ἀνέτρεψαν τοὺς Βουλγάρους ἐκ τῶν ὀχυρῶν θέσεων (21 - 22 Ἰουνίου). Μετὰ διήμερον δὲ μάχην εἰς τὸν Λαχανᾶν ἐξεδιώχθησαν οἱ Βούλγαροι, ἢ δὲ Νιγρίτα καὶ ἡ Γευγελῆ ἀνέκτῆθησαν. Οἱ Σέρβοι μετὰ τριήμερον πεισματώδη μάχην παρὰ τὸν ποταμὸν Βρεγαλιτσαν ἀπώθησαν τοὺς Βουλγάρους πρὸς τὰ παλαιὰ σύνορα.

Τὴν 28 Ἰουνίου εἰσῆλθεν εἰς τὸν πόλεμον καὶ ἡ Ρουμανία, ἡ ὁποία διεκήρυσεν ὅτι κατέρχεται εἰς τὸν ἀγῶνα ὄχι διὰ κατακτητικὸς σκοπούς, ἀλλὰ πρὸς διαρρύθμισιν τῶν συνόρων τῆς καὶ διὰ νὰ παρακωλύσῃ τὴν ἡγεμονίαν τῆς Βουλγαρίας εἰς τὴν Βαλκανικὴν. Ὁ ρουμανικὸς στρατὸς ἔφθασεν ἀμαχητὶ εἰς ἀπόστασιν 20 μόλις χιλιομέτρων πρὸ τῆς Σόφιας. Οἱ Τοῦρκοι τέλος, ἐπωφελοῦμενοι καὶ αὐτοὶ ἐκ τῆς νέας ἀναστατώσεως, κατέλαβον ἄνευ μάχης τὴν Ἀδριανουπόλιν καὶ τὰς Σαράντα Ἑκκλησίας.

Ὁ ἐλληνικὸς στρατὸς, ἀφοῦ κατέλαβε τὴν Ἀνατολικὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν Δυτικὴν Θράκην, ἀπώθησε τοὺς Βουλγάρους εἰς τὰ παλαιὰ τῶν σύνορα. Ἡδὴ ἠπειλεῖτο τὸ ἔδαφος τῆς παλαιᾶς Βουλγαρίας. Ὁ βασιλεὺς Φερδινάνδος ἔκαμεν ἔκκλησιν εἰς τὸν βασιλέα τῆς Ρουμανίας Κάρολον νὰ μεσιτεύσῃ εἰς τοὺς βασιλεῖς Ἑλλάδος, Σερβίας καὶ Μαυροβουνίου ὑπὲρ τῆς εἰρήνης.

Η ΕΙΡΗΝΗ ΤΟΥ ΒΟΥΚΟΥΡΕΣΤΙΟΥ (28 ΙΟΥΛΙΟΥ)

Ἐνα μῆνα ἀκριβῶς ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ πολέμου, τὴν 17^η Ἰουλίου, συνῆλθεν ἡ Συνδιάσκεψις τῆς εἰρήνης εἰς τὸ Βουκουρέστιον. Μεγάλην δυσκολίαν ἰδίως παρέσχε τὸ ζήτημα τῆς διεξόδου

1913 τῆς Βουλγαρίας εἰς τὸ Αἰγαῖον. Ὁ ἀγὼν ἐγένετο διὰ τὴν Καβάλαν, τῆς ὁποίας ὁ λιμὴν καὶ αἱ καπνοφυτεῖαι εἰλκυον τοὺς Βουλγάρους. Ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Γερμανίας ὑπεστήριξε τὴν ἐλληρικὴν ἔποψιν, κηρυχθεὶς ἀπροκαλύπτως φίλος τῆς Ἑλλάδος καὶ θαυμαστῆς τοῦ ἐλληνικοῦ στρατοῦ. Ἡ Ρουμανία ἠπέλιπεν ὅτι θὰ κατελάμβανε τὴν Σόφιαν καὶ οἱ Βούλγαροι ἀντιπρόσωποι ἐδέχθησαν τέλος τὴν συνθήκην πλήρεις πικρίας. Ὅριον τῶν ἐλληνοβουλγαρικῶν συνόρων ὠρίσθη ὁ Νέστος. Οἱ Βούλγαροι ἐκράτησαν τὴν Δυτικὴν Θράκην μὲ τὸν λιμένα τοῦ Δ ε δ ε α γ ἄ τ ς (Ἀλεξανδρούπολις).

Οἱ Ρουμᾶνοι ἐπέτυχον διαρρῦθμισιν τῶν συνόρων τῶν κατέλαβον τὴν Δ ο β ρ ο υ τ σ ἄ ν μέχρι τῆς γραμμῆς Τουρτουκία - Μπαλτσίκ. Οἱ δὲ Τοῦρκοι ὑπέγραψαν τὴν 16 Σεπτεμβρίου 1913 ἰδιαιτέραν συνθήκην μετὰ τῆς Βουλγαρίας, διὰ τῆς ὁποίας ἀνέκτων τὴν Ἀνατολικὴν Θράκην μετὰ τῶν Σαράντα Ἐκκλησιῶν καὶ τῆς Ἀδριανουπόλεως.

Τέλος, τὴν 1 Νοεμβρίου 1913, ὑπεγράφη ἡ ὀριστικὴ εἰρήνη μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας. Διὰ τῆς Συνθήκης τῶν Ἀθηνῶν ἐκανονίσθησαν τὰ ζητήματα περὶ ἐθνικότητος, τουρκικῶν κτημάτων, διατροφῆς καὶ ἀποδόσεως αἰχμαλώτων. Τὸ ζήτημα τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου καὶ τῶν ἀλβανικῶν συνόρων εἶχεν ἀφεθῆ νὰ ρυθμισθῆ ὑπὸ τῶν Μεγάλων Δυνάμεων. Αἱ δὲ Δυνάμεις διὰ διακοινώσεως (31 Ἰανουαρίου 1914) ἐπέδικασαν εἰς τὴν Ἑλλάδα τὰς ὑπὸ τοῦ στρατοῦ της κατεχομένης νήσους τοῦ Αἰγαίου πελάγους, πλὴν τῆς Ἴμβρου καὶ Τενέδου, αἱ ὁποῖαι εὑρίσκονταί πρὸ τοῦ Ἑλλησπόντου, τὴν δὲ Β. Ἡπειρον μετὰ τοῦ Ἀργυροκάστρου, τῆς Χιμάρας, τῆς Πρεμετῆς, τῆς Μοσχοπόλεως καὶ τῆς Κορυτσᾶς παρεχώρησαν εἰς τὸ νεοσύστατον Ἀλβανικὸν κράτος.

ΤΑ ἘΤΗ 1913 ΚΑΙ 1914

Τὰ ἔτη 1913 καὶ 1914 ἦσαν οἱ χρόνοι τῆς ἐλληνικῆς ἀνθεώσεως. Τὸ ἔθνος ἠσθάνετο μεγάλην αὐτοπεποιθήσιν καὶ ἐνεπνέετο ἀπὸ ζωηρὸν πόθον πρὸς δρᾶσιν καὶ δημιουργίαν. Τὰ κατορθώματα ἐκεῖ-

να ἦσαν ἀποτέλεσμα τῆς ἐσωτερικῆς ἀνορθώσεως, τὴν ὁποίαν ὁ ἑλληνικὸς λαὸς εἶχεν ἐπιτελέσει. Συγχρόνως τὸ ἔθνος ἔτρεφε μεγάλην ἐμπιστοσύνην εἰς τοὺς ἀρχηγούς του. Εἰς τὸν ἑλληνικὸν στρατὸν καὶ εἰς τοὺς δύο ἀρχηγούς, τὸν βασιλέα Κωνσταντῖνον καὶ τὸν πρωθυπουργὸν Βενιζέλον, ἐγίνεν ἀποθεωτικὴ ὑποδοχή. Ὁ βασιλεὺς διὰ διαγγέλματος ἀνήγγειλε τὸ τέλος τοῦ πολέμου καὶ διεκήρυξεν ὅτι κατέστησε τὴν Ἑλλάδα « σερβαστὴν εἰς τοὺς φίλους καὶ τρομερὰν εἰς τοὺς ἐχθρούς ».

Ἄλλ' ἤδη ἀπὸ τῆς ἀνοίξεως τοῦ 1914 ἤρχισαν νὰ ὑψοῦνται νέφη μελανὰ εἰς τὸν ὀρίζοντα. Οἱ Τούρκοι διὰ νὰ ἐγκαταστήσουν τοὺς ἐκ Μακεδονίας μετανάστας, συγχρόνως ὅμως ἀκολουθοῦντες τὸ ἐκτουρκιστικὸν πρόγραμμα, ἤρχισαν νὰ ἐκδιώκουν ἐκ τῶν ἐστίων των τοὺς Ἑλληνας τῆς Θράκης καὶ τῶν παραλίων τῆς Μ. Ἀσίας. Ἐπὶ πλέον ἤξιουν τὴν ἐπιστροφὴν ἢ τὴν ἀνταλλαγὴν τῶν δύο μεγαλυτέρων ἐκ τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου πελάγους, τῆς Λέσβου καὶ τῆς Χίου, διὰ τινων ἐκ τῶν περὶ τὴν Ρόδον νήσων, αἱ ὁποῖαι εὕρισκοντο τότε ὑπὸ ἰταλικὴν κατοχὴν. Ἡ Ἑλλὰς διεμαρτυρήθη, ἀλλ' οἱ Νεότουρκοι ἦσαν ἀνένδοτοι, ὀλίγον δὲ ἔλειψε νὰ προκληθῇ νέα σύρραξις Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας. Ἐπίσης καὶ οἱ Βούλγαροι ἔπνεον μένεα κατὰ τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Σέρβων. Ἄλλὰ μετ' ὀλίγον ἐφάνησαν εἰς τὴν Εὐρώπῃν ἀπειλητικώτερα σημεῖα, τὰ ὁποῖα προεμήνυον τεραστίας καταστροφάς.

Η ΒΑΛΚΑΝΙΚΗ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΣΥΝΘΗΚΗΝ ΤΩΝ ΒΟΥΚΟΥΡΕΣΤΙΟΥ (ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ 1913)



ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΒ'

ΟΙ ΧΡΟΝΟΙ ΤΟΥ ΝΕΟΥ ΙΜΠΕΡΙΑΛΙΣΜΟΥ

Ι. ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΙΣΟΡΡΟΠΙΑΣ (1870 - 1895)

Η ΕΥΡΩΠΗ ΜΕΤΑ ΤΟ 1870

Μετά τὸ 1870 ἡ Εὐρώπη παρουσιάζει νέαν κατάστασιν. Ἡ Κεντρικὴ Εὐρώπη καὶ μερικῶς ἡ Ἀνατολικὴ ἠλλαξαν ὄψιν. Ἡ Γερμανία καὶ ἡ Ἰταλία ἐπέτυχον τὴν ἐθνικὴν τῶν ἐνόνητα καὶ ἐδημιούργησαν δύο νέας μεγάλας δυνάμεις. Εἰς τὴν Βαλκανικὴν ἐδημιουργήθησαν μικρὰ κράτη, ἀνήσυχα διὰ τὴν ἀνεξαρτησίαν καὶ τὴν ἐδαφικὴν τῶν ἐξάπλωσιν.

Ἀπὸ τοῦ 1870 τὸν πολιτικὸν βίον τῶν λαῶν κανονίζουν αἱ ἐξ Μεγάλαι Δυνάμεις : Ἀγγλία, Γαλλία, Γερμανία, Ρωσία, Αὐστρία, Ἰταλία. Κατὰ τὴν περίοδον τῶν 44 ἐτῶν ἀπὸ τοῦ 1870 μέχρι τοῦ Μεγάλου Εὐρωπαϊκοῦ πολέμου (1914) ἡ πολιτικὴ τῶν Δυνάμεων παρουσιάζει δύο φάσεις. Κατ' ἀρχὰς τὸ ἐνδιαφέρον αὐτῶν εἶναι στενωῶς εὐρωπαϊκὸν καὶ ζητοῦν διὰ μυστικῶν συνεννοήσεων ἢ διὰ φανερῶν συμμαχιῶν νὰ ἐπιτύχουν τὴν ἰσορροπίαν εἰς τὴν Εὐρώπῃν.

Βραδύτερον, ἀφοῦ ηὔξήθησαν εἰς πληθυσμὸν καὶ ἀνέπτυξαν μεγάλην βιομηχανίαν, δημιουργοῦν συμφέροντα ἐκτὸς τῆς Εὐρώπης. Ἐπεζήτησαν νὰ καταλάβουν χώρας εἰς τὴν Ἀσίαν καὶ τὴν Ἀφρικὴν καὶ νὰ εὗρουν ἀγορὰς προμηθείας πρώτων ὑλῶν καὶ καταναλώσεως τῶν βιομηχανικῶν τῶν προϊόντων. Ἐστράφησαν δηλαδὴ εἰς τὴν ἀποικιακὴν ἐπέκτασιν. Συγχρόνως παρουσιάζονται δύο Μεγάλαι Δυνάμεις ἐκτὸς τῆς Εὐρώπης : αἱ Ἡνωμένοι Πολιτεῖαι καὶ ἡ Ἰαπωνία. Τοιοῦτοτρόπως ἡ πολιτικὴ τῶν Δυνάμεων ἐξέρχεται ἀπὸ τὰ ὄρια τῆς Εὐρώπης καὶ γίνεταί παγκόσμιος ἢ διεθνὴς πολιτικὴ.

Ἡ τάσις τῶν Δυνάμεων νὰ κατακτήσουν νέα ἐδάφη καὶ νὰ σχηματίσουν ἐκτεταμένον κράτος χαρακτηρίζει τὴν ἐποχὴν αὐτὴν καὶ διὰ τοῦτο τὴν περίοδον ἀπὸ τοῦ 1880 - 1914 ὠνόμασαν αἰῶνα τοῦ νέου ἱμπεριαλισμοῦ (ἱμπεριαλισμὸς = τάσις πρὸς κατάκτησιν).

Ἄς ἐπισκοπήσωμεν τώρα τὴν πολιτικὴν κατάστασιν χωριστὰ εἰς τὰ σπουδαιότερα κράτη τῆς Εὐρώπης.

Η ΓΑΛΛΙΑ

Ἡ Τρίτη Γαλλικὴ Δημοκρατία, ἡ ἀνακηρυχθεῖσα κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ Γαλλογερμανικοῦ πολέμου, εἶχε μακρότερον βίον τῶν δύο πρώτων. Τὸ νέον γαλλικὸν Σύνταγμα καθιέρωσε δύο νομοθετικὰ σώματα :



Λέων Γαμβέτας (1838 - 1882)

τὴν Βουλὴν καὶ τὴν Γερουσίαν. Ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας ἐκλέγεται ὑπὸ τῆς Βουλῆς δι' ἑπτὰ ἔτη. Πρῶτος πρόεδρος ἐξελέγη ὁ **Τιέρ**, ἐπὶ τῆς κυβερνήσεως τοῦ ὁποῦ ἡ Γαλλία ἀνέλαβε ταχέως ἐκ τῶν πληγῶν τῆς μεγάλης ἀποτυχίας. Ἐντὸς βραχέως χρονικοῦ διαστήματος διὰ λαϊκῶν συνεισφορῶν κατέβαλε τὴν πολεμικὴν ἀποζημίωσιν καὶ ἔθεσε τὴν βάση τῆς πολιτικῆς τῆς ἐκδικήσεως (revanche) διὰ τῆς ἀναδημιουργίας τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ. Εἰσήχθη δὲ ἡ γενικὴ στρατιωτικὴ θητεία καὶ ἐτέθησαν αἱ βάσεις μεγάλου συγχρονισμένου στρατοῦ. Ἄλλ' ἡ δημοκρατία διῆλθε κρίσιν, ἕνεκα τῆς ἀντιδράσεως τῶν βασιλοφρόνων. Τέλος ὅμως ἐπαγιάθη διὰ τῆς ἐπικρατήσεως τοῦ **Γαμβέτα**.

Η ΓΕΡΜΑΝΙΑ

Ἡ προκύψασα ἐκ τῆς νίκης Γερμανικὴ Αὐτοκρατορία ἦτο κατὰ τύπους Συνταγματικὴ Ὅμοσπονδία, τὴν ὁποίαν ἀπε-

τέλουν 25 κράτη. Τὰ κράτη διετήρησαν τὴν αὐτοδιοίκησίν των, εἶχον τοὺς ἡγεμόνας των, τὰς ἰδιαιτέρας Βουλὰς, τοὺς ὑπουργοὺς καὶ πρωθυπουργοὺς των. Πρωτεύουσα τῆς αὐτοκρατορίας ἦτο ἡ πρωσσικὴ πρωτεύουσα, τὸ Βερολῖνον. Πρόεδρος τῆς ὀμοσπονδίας ἦτο ὁ βασιλεὺς τῆς Πρωσσίας, φέρων τὸν τίτλον τοῦ Γερμανοῦ Αὐτοκράτορος (Kaiser) καὶ ἔχων τὸ δικαίωμα πολέμου καὶ εἰρήνης ὡς ἀνάπατος ἀρχηγὸς τοῦ ὀμοσπονδιακοῦ στρατοῦ καὶ στόλου. Αὐτὸς διώριζε τοὺς ὑπαλλήλους, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τὸν Ἀρχικαγκελλάριον τῆς Αὐτοκρατορίας (Πρωθυπουργόν). Ἡ ὀμοσπονδία εἶχε δύο νομοθετικὰ σώματα: τὸ Ὄμοσπονδιακὸν Συμβούλιον (τὸ ὁποῖον ἀπέρτιζον οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν κρατῶν) καὶ τὴν Βουλὴν τῆς Αὐτοκρατορίας (Reichstag), τὴν ὁποίαν ἀπετέλουν 397 πληρεξούσιοι τοῦ λαοῦ, ἐκλεγόμενοι διὰ καθολικῆς ψηφοφορίας.

Τὴν Γερμανίαν ἐκυβέρνησε μετὰ τὸν πόλεμον ὁ Βίσμαρκ, ὁ ὁποῖος ἦτο πανίσχυρος, ἀπολαύων ἀκλονήτου ἐμπιστοσύνης εἰς τὸ ἐσωτερικὸν καὶ ἐμπνέων σέβας καὶ φόβον εἰς τὸ ἐξωτερικόν. Ἄλλ' ὅταν ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον ὁ **Γουλιέλμος Β'**, ἐφάνη ὅτι ὁ νέος αὐτοκράτωρ δὲν ἠνείχετο τὴν σιδηρᾶν δικτατωρίαν τοῦ καγκελλαρίου. Τὸ 1890 ὁ Βίσμαρκ ἀπελύθη τῆς πρωθυπουργίας, διαφωνήσας πρὸς τὸν αὐτοκράτορα καὶ ἐγκατέλειπε τὸ Βερολῖνον, διὰ νὰ ἐγκατασταθῇ εἰς τὴν ἐξοχικὴν ἐπαυλίν του, ὅπου συνέταξε τὰς περιφήμους **Σκέψεις καὶ ἀναμνήσεις του**.

Η ΑΥΣΤΡΙΑ, ΔΥΑΔΙΚΗ ΜΟΝΑΡΧΙΑ

Τὴν ἐπαύριον τῆς ἐν Σαδόβα ἡττης, ὁ Φραγκίσκος Ἰωσήφ παρεχώρησεν αὐτοδιοίκησιν εἰς τὴν Οὐγγαρίαν, ἡ ὁποία ἀπέκτησεν ἰδίαν Βουλὴν, ἰδίους ὑπουργοὺς, ἰδίαν διοίκησιν. Οὕτω τὸ κράτος τῶν Ἀψβούργων διηρέθη εἰς δύο κράτη, τὰ ὁποῖα ἀπετέλεσαν τὴν **Δυναδικὴν Μοναρχίαν**, ἡνωμένα ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ αὐτοῦ ἡγεμόνος, ὁ ὁποῖος ἦτο αὐτοκράτωρ μὲν ἐν Αὐστρίᾳ, βασιλεὺς δὲ ἐν Οὐγγαρίᾳ. Ἡ ἔνωσις φαίνεται ἀρκετὰ στερεὰ, διότι οἱ Οὐγγοὶ ἦσαν εὐχαριστημένοι, ἐπειδὴ μετὰ τῆς Αὐστρίας ἀπετέλουν μίαν ἐκ τῶν Μεγάλων Δυνάμεων τῆς Εὐρώπης καὶ ἐκράτουν εἰς ὑποτέλειαν πολυαριθμούς λαοὺς — τοὺς Ρουμάνους τῆς Τρανσυλβανίας, τοὺς Κροάτας, Σλοβάκους καὶ Σλοβένους (10 ἑκατομμύρια ἐν ὅλῳ) — ἐνῶ οἱ ἴδιοι ἦσαν 7 ἑκατομμύρια.

Εἰς τὴν κυρίως Αὐστρίαν πολυπληθέστεροι ἦσαν οἱ Γερμανοί, ἀλλὰ βορειότερον ἢ Βοημία εἶχεν 7 ἑκατομ. Τσέχους, ἡ δὲ Γαλικία ἦτο κατὰ τὸ πλεῖστον πολωνική. Οἱ Τσέχοι πρὸ πάντων ἦσαν θορυβώδεις ἀπαιτηταὶ τῆς αὐτοτελείας, ἀλλὰ καὶ αἱ μικρότεροι ἐθνότητες (Κροᾶται, Σλοβένοι κτλ.) ἀπῆλθον αὐτοδιοίκησιν, αἱ δὲ συμπάθειαι τῶν Βοσνίων καὶ Κροατῶν ἐστρέφοντο πρὸς τὴν Σερβίαν. Διὰ τοῦτο ὑπῆρχε ζωηρὰ ζύμωσις ἐντὸς τοῦ κράτους τοῦ Φραγκίσκου Ἰωσήφ, ἐπεκράτησαν δὲ ἐπαναστατικὰ ρεύματα, ὥστε περὶ τὸ τέρμα τοῦ αἰῶνος ἐφαίνετο ἡ αὐτοκρατορία φερομένη πρὸς τὸ ὁμοσπονδιακὸν σύστημα ἢ πρὸς διάλυσιν.

Ἡ κατάστασις αὕτη ἐπέφερεν τὴν ἀδυναμίαν τῆς Αὐστρίας, ἡ ὁποία ἠναγκάσθη νὰ στηριχθῆ ἐπὶ τοῦ Βερολίνου, ὅπως συγκρατήσῃ τοὺς λαοὺς τῆς καὶ φρουρήσῃ τὰ ἐπὶ τῆς Βαλκανικῆς συμφέροντά τῆς κατὰ τῆς Ρωσίας.

Η ΙΤΑΛΙΑ

Τὴν Ἰταλίαν ἀπησχόλησε κατ' ἀρχὰς τὸ ρωμαϊκὸν ζήτημα, αἱ σχέσεις δηλαδὴ πρὸς τὸν Πάπαν. Ὁ Καβούρ ἔδωκεν εὐρυτάτην αὐτονομίαν εἰς τὸν Πάπαν καὶ 3 ἑκατ. ἐπίδομα, ὡς ἀρχὴν δὲ ἐκήρυττεν «ἐλευθέρα Ἐκκλησία ἐν ἐλευθέρῳ Κράτει». Τοῦτο ἐσήμαινε σχεδὸν χωρισμὸν Ἐκκλησίας καὶ Κράτους.

Ἄλλ' ὁ Πάπας δὲν ἐδέχθη τὸν συμβιβασμὸν, ἐλπίζων εἰς τὴν ἐξωτερικὴν ὑποστήριξιν, ἰδίως τῆς Γαλλίας, ὅπου ἐφαίνετο ὅτι θὰ ὑπερίσχυον οἱ βασιλικοὶ καὶ δὲν ἦτο ἀπίθανος γαλλικὴ ἐκστρατεία πρὸς παλινόρθωσιν τοῦ Πάπα εἰς τὴν κοσμικὴν ἐξουσίαν. Τὸ 1877 ὁ κίνδυνος ἀπεσοβήθη διὰ τῆς νίκης τοῦ Γαμβέτα καὶ τῶν δημοκρατικῶν, ἡ δὲ προσκαιρὸς ἀντίθεσις μεταξύ Γαλλίας καὶ Ἰταλίας παρῆλθεν. Ἄλλ' ἡ κατάληψις τῆς Τύνιδος ὑπὸ τῶν Γάλλων ἐξηρέθισε τὴν εὐαισθησίαν τῶν Ἰταλῶν, διότι ἡ Τύνις ὑπενθύμιζε τὴν Καρχηδῶνα καὶ ἔθεωρεῖτο χώρα προωρισμένη διὰ τὴν ἰταλικὴν ἐπέκτασιν.

ΑΙ ΣΥΜΜΑΧΙΑΙ

Τὸ πρῶτον μέλημα τοῦ Βίσμαρκ ἦτο νὰ διατηρήσῃ τὰ διὰ τοῦ πολέμου κατακτηθέντα. Διαρκῶς δὲ ἐζῆσεν ὑπὸ τὸν φόβον τοῦ συναπισμοῦ τῆς Ρωσίας καὶ τῆς Γαλλίας κατὰ τῆς Γερμανίας καὶ τοῦ ἐντεῦθεν ἐπαπειλουμένου διμετώπου πολέμου. Κατ' ἀρχὰς (τὸ 1873) κα-

πώρθωσε νὰ ἐνώσῃ τὰ τρία κράτη : Γερμανίαν, Αὐστρίαν καὶ Ρωσίαν εἰς τὴν λεγομένην Συμμαχίαν τῶν τριῶν αὐτοκρατόρων, ἀλλ' ἡ ἔνωσις τῶν τριῶν κρατῶν ἦτο ἐφήμερος καὶ μετὰ τὸν Ρωσοτουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1877 - 78 αἱ σχέσεις αὐτῶν ὠξύνθησαν ἐξ ἀπορρομῆς τῆς ὑποστηρίξεως, τὴν ὁποίαν παρέσχεν ἡ Γερμανία εἰς τὴν Αὐστρίαν κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν διαπραγματεύσεων πρὸς συνομολόγησιν τῆς συνθήκης τοῦ Βερολίνου. Τότε ὁ Βίσαρκ ἐγκατέλειπε ὀριστικῶς τὴν Ρωσίαν καὶ τὸ 1879 συνῆψε συμμαχίαν μετὰ τῆς Αὐστρίας, εἰς τὴν ὁποίαν τὸ 1882, μετὰ τὴν ἐγκατάστασιν τῶν Γάλλων εἰς τὴν Τυνηδίαν, προσεχώρησε καὶ ἡ Ἰταλία. Οὕτως ἐδημιουργήθη ἡ Τριπλῆ Συμμαχία.

Οἱ Γάλλοι καὶ οἱ Ρῶσοι διπλωμάται ἠσθάνθησαν τότε τὴν ἀνάγκην νὰ προσεγγίσουν τὰς χώρας των. Ἄλλ' ὑπῆρχον πολλὰ τὰ χωρίζοντα τὴν δημοκρατικὴν Γαλλίαν ἀπὸ τὴν τσαρικὴν Ρωσίαν. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ μὲν Γαλλία ἤθελε νὰ ἐνδικηθῇ τὴν ἤτταν τοῦ 1870 - 71, ἡ δὲ Ρωσία εἶχεν ἀνάγκην πιστώσεων, διηκολύνθη ἡ προσέγγισις τῶν δύο κρατῶν, τῆς ὁποίας προηγήθη ἐπίσκεψις μοίρας τοῦ γαλλικοῦ στόλου εἰς τὴν Κρονστάνδην (θέρους τοῦ 1891). Ἐκεῖ, κατὰ τὴν ἐπὶ τούτῳ δοθεῖσαν ἐσρήν, ὁ Τσάρος ἤκουσεν ὄρθιος τὴν Μασσαλιώτιδα.

II. Η ΔΙΕΘΝΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

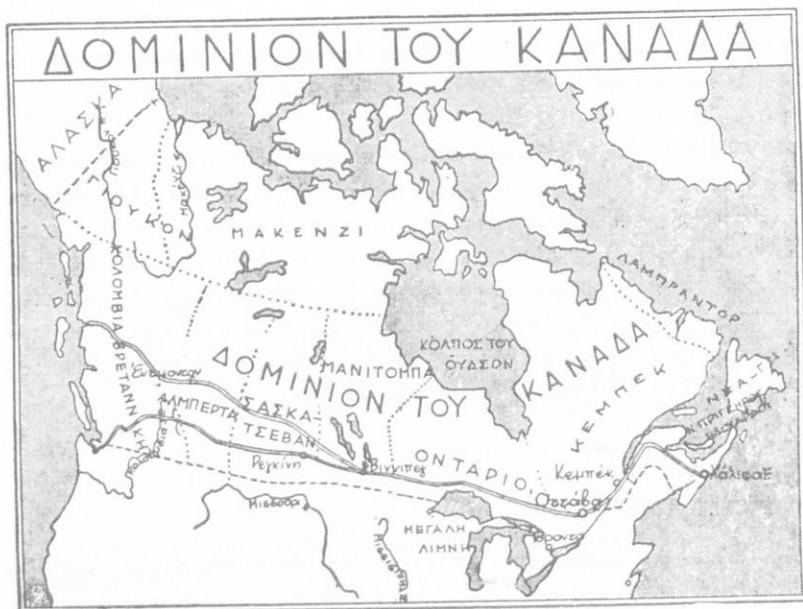
Η ΑΠΟΙΚΙΑΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Τὰ μεγάλα κράτη εἶχον ἀποκτήσει σπουδαιότατα συμφέροντα ἔξω τῆς Εὐρώπης ἤδη πρὸ τοῦ 1870. Ἄλλὰ ἀπὸ τοῦ ἔτους αὐτοῦ τὰ συμφέροντα ταῦτα ἐγίναν ἐπιτακτικώτερα καὶ ἡ ἀνάγκη τῆς ἀποικιακῆς ἐξάπλωσεως ἐγινε καταφανής, ἕνεκα τῆς ἀκολούθου αἰτίας :

Ἐπειδὴ τὰ κράτη κατὰ τοὺς χρόνους τούτους ἐπανῆλθον εἰς τὸ προστατευτικὸν ἐμπόριον καὶ αἱ ἀγοραὶ τῆς Εὐρώπης ἐκλείσθησαν εἰς τὴν ξένην βιομηχανίαν, τὰ βιομηχανικὰ κράτη ἐζήτησαν διέξοδον διὰ τὰ προϊόντα των εἰς τὰς ὀλιγώτερον ἀνεπτυγμένας χώρας. Συνεπῶς ἡ κατοχὴ ἐδάφους ἔξω τῆς Εὐρώπης καὶ ἡ ἐνίσχυσις τῆς οἰκονομικῆς ἐπιρροῆς εἰς χώρας ξένας παρουσιάσθη ὡς ἀνάγκη βιοτικὴ διὰ τοὺς λαοὺς τῆς Εὐρώπης. Διὰ τοῦτο αἱ Μεγάλαι Δυνάμεις προσεπάθησαν νὰ ἀποκτήσουν ἀποικιακὰ κράτη εἰς τὰς Ἀσίαν, Ἀφρικὴν καὶ Ὠκεανίαν περὶ σσότερον μάλιστα ἀφ' ὅτου ἡ Ἀμερικὴ ἀπεκλείσθη εἰς τοὺς Εὐρωπαίους.

ΤΟ ΑΠΟΙΚΙΑΚΟΝ ΚΡΑΤΟΣ ΤΗΣ ΑΓΓΛΙΑΣ

Τὸ ἀποικιακὸν κράτος τῆς Ἀγγλίας ἦτο κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 19ου αἰῶνος τὸ μέγιστον, ἀλλὰ δὲν εἶχεν οὔτε τὴν μεταγενεστέραν ἑκτασιν, οὔτε τοὺς κολοσσιαίους θησαυροὺς, τοὺς ὁποίους ἐξησφάλισεν εἰς τὰ ἐπόμενα ἔτη. Ἡ περαιτέρω σημαντικωτάτη ἐπέκτασις αὐτοῦ συμπίπτει μεταξύ τῶν ἐτῶν 1815 - 1865 καὶ συνεπληρώθη ἀπὸ τοῦ ἔτους 1870.

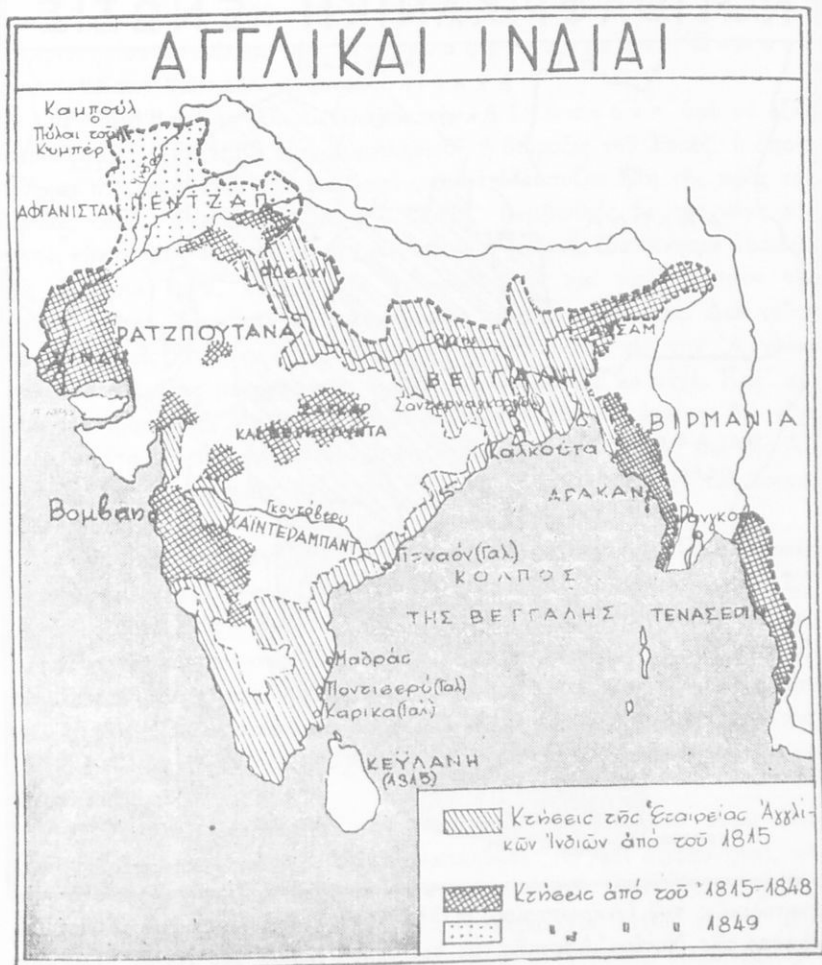


Εἰς τὸν Καναδᾶν, ἀφ' ὅτου ἀφῆρσε τὴν ἀποικίαν αὐτὴν ἀπὸ τὴν Γαλλίαν, ἡ Ἀγγλία ἐπεριποιήθη τὸ γαλλικὸν στοιχεῖον καὶ ἡ χώρα μετὰ τῶν περὶ αὐτὴν κτήσεις ἀπέτελεσε τὸ Ντομίνιον τοῦ Καναδά, τὸ ὁποῖον εἶχε τελείαν αὐτοδιοίκησιν, ἴδιον Σύνταγμα καὶ Βουλὴν, καθὼς καὶ ἴδιον στρατὸν.

Αἱ Ἰνδῖαι ἀπέτελεσαν τὴν βᾶσιν τῆς Ἀγγλικῆς Αὐτοκρατορίας μέχρι τοῦ 1946, ὅποτε ἐγιναν ἀνεξάρτητοι.

Ἐπὶ ἓνα περίπου αἰῶνα, ἦτοι ἀπὸ τὰ μέσα τοῦ 18ου αἰῶνος μέχρι τοῦ 1860, οἱ Ἀγγλοὶ ἠγωνίσθησαν διὰ νὰ ὑποτάξουν τὰς Ἰνδίας. Ἀφοῦ κατέστειλαν τὴν ἐπικίνδυνον ἐπανάστασιν τοῦ 1857, ἐστερέωσαν τὴν

κατοχήν των, ἐπεκτείναντες αὐτὴν πέραν τῆς κοιλάδος τοῦ Ἰνδοῦ καὶ τοῦ Πεντζάπ καὶ προσαρτήσαντες ὅλην τὴν Βιρμανίαν. Τὸ 1876 ἡ βασίλισσα Βικτωρία ἔλαβε τὸν τίτλον τῆς αὐτοκρατορίας τῶν Ἰνδιῶν, αἱ ὁποῖαι



ἐκυβερνῶντο ὑπὸ ἰδιαιτέρου ὑπουργοῦ, τοῦ Ὑπουργοῦ τῶν Ἰνδιῶν, καὶ Ἀντιβασιλέως, ὁ ὁποῖον ἤδρευεν ἐν Καλκούτῃ. Εἰς τὴν Ἀφρικὴν ἡ Ἀγγλία εἶχεν ἐξασφαλίσει ἀπὸ τοῦ 1815 τὴν

κατοχήν τοῦ Ἀκρωτηρίου τῆς Καλῆς Ἐλπίδος, ἀπὸ ὅπου διήρχετο ἡ πρὸς τὰς Ἰνδίας θαλασσία ὁδὸς πρὸ τῆς κατασκευῆς τῆς διώρυγος τοῦ Σουέζ. Τὸ 1820 ἐκτίσθη τὸ Πόρτ-Ἐλισάβετ,



ἀνατολικῶς τοῦ Ἀκρωτηρίου, ἡ δὲ Ἀγγλία ἐπεχείρησε νὰ ἰδρύσῃ τὸ κράτος τῆς Νοτίου Ἀφρικῆς, ἐκ τοῦ Ἀκρωτηρίου τῆς Καλῆς Ἐλπίδος καὶ τῆς περιοχῆς του. Ἄλλ' ἡ κατάληψις τῆς ἐνδοχώρας προσέκρουσεν εἰς τὴν ἀντίστασιν τῶν φιλοπολέμων ἰθαγενῶν (Κάφρων, Ὅττεντότων καὶ ἰδίως τῶν Ὀλλανδῶν ἀποίκων τοῦ Τράνσβαλ καὶ τῆς Ὁράγγης,

οἱ ὅποιοι ἦσαν γεωργοὶ πολὺ προηγμένοι, ὀνομαζόμενοι *Μπόερς* - *Μπούρς*). Ἡ ἀντίστασις τῶν *Μπόερς*, ἡ ὁποία κατέστη περίφημος διὰ τὸν ἥρωισμόν των, κατεβλήθη διὰ τοῦ *Τρανσβααλικόυ πολέμου* τοῦ 1899 - 1902. Τὸ *Τρανσβααλ* μετὰ τῆς χώρας τοῦ Ἀκρωτηρίου ἀπετέλεσε τὴν *Νοτιοαφρικανικὴν Ἑνωσιν*, ἐπεκταθεῖσαν διὰ νέων κτήσεων.

Τὸ 1882 οἱ Ἀγγλοὶ κατέλαβον τὴν *Αἴγυπτον* * ὑπὸ τὰ ἐξῆς περιστατικά : Τὸ 1869 εἶχε συμπληρωθῆ ἡ διώρυξις τοῦ *Σουέζ*, ἡ ὁποία ἠύξησε τὴν σημασίαν τῆς Αἰγύπτου, διότι ἐδέσποζεν ἤδη τῆς πρὸς τὰς Ἰνδίας ὁδοῦ. Ὁ *χεδὶβης Ἰσμαήλ πασᾶς*, θαμβωθεὶς ἐκ τῆς νέας αἰγλης, τὴν ὁποίαν ἔδωκεν εἰς τὴν Αἴγυπτον ἡ διώρυξ, ἐδαπάνησεν ἀφειδῶς εἰς δημόσια ἔργα, κατασκευὴν σιδηροδρόμων καὶ καλλωπισμὸν τῆς πρωτευούσης, ὅσον καὶ εἰς διασκεδάσεις καὶ γενναιοδωρίας. Διὰ τοῦτο περιῆλθεν εἰς οἰκονομικὴν δυσχέριαν καὶ ἐπώλησεν εἰς τὴν Ἀγγλίαν τὰς 176 χιλιάδας μετοχὰς τῆς διώρυγος, τὰς ὁποίας κατεῖχε. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἡ Ἀγγλία, ἡ ὁποία μέχρι τῆς στιγμῆς ἐκείνης δὲν εἶχε δικαιώματα ἐπὶ τῆς Αἰγύπτου, ἀπέκτησεν ἐπὶ τῆς διώρυγος καὶ τῆς Αἰγύπτου ἴσα δικαιώματα πρὸς τὴν Γαλλίαν, ἡ ὁποία κατεῖχε τὰς λοιπὰς 220 χιλ. μετοχὰς.

Τὸ 1882 ἐξεργάγησαν *ταραχαὶ* εἰς τὴν Αἴγυπτον. Οἱ ἰθαγενεῖς, ἔχοντες ἐπὶ κεφαλῆς τὸν Ἀραμπῆ πασᾶν, ἐξηγέρθησαν κατὰ τῶν Εὐρωπαϊῶν καὶ σίφη ἀτάκτων διέτρεξαν τὰς ὁδοὺς τῆς Ἀλεξανδρείας, ἀρπάζοντες καὶ καίοντες. Τότε ὁ ἀγγλικὸς στόλος ἐβομβάρδισε τὴν πόλιν, ἀπεβίβασε στρατόν, ὁ ὁποῖος εὐκόλως κατέβαλε τὴν ἀντίστασιν τοῦ Ἀραμπῆ, καὶ κατέλαβε τὴν Ἀλεξάνδρειαν μετὰ τὴν περιοχὴν τῆς, ἐνῶ ὁ Γάλλος ναύαρχος, μὴ ἔχων διαταγὴν τῆς κυβερνήσεώς του, ἔμεινεν ἀπρακτος.

Οἱ Ἀγγλοὶ ἐπεξέτειναν τὴν κυριαρχίαν των ἐπὶ τοῦ Ἄνω Νείλου, τοῦ ὁποίου τὰς πηγὰς εἶχον ἀνακαλύψει Ἀγγλοὶ ἐξερευνηταί, καὶ ἐπὶ τῆς *Νομβίας* (*Σουδάν*) **, ὅπου πρό τινων δεκαετηρίδων εἶχεν ἰδρυθῆ ἡ πόλις *Χαρτούμ*. Ἀλλ' ἡ κυριαρχία αὐτῶν εἰς τὰ μέρη ἐκεῖνα δὲν ἐπαγιώθη εὐθύς ἐξ ἀρχῆς, διότι οἱ Ἀραβες σωματέμποροι καὶ τὰ *μωαμεθανικὰ τάγματα* ἐξήγειραν τοὺς κατοίκους, οἱ ὅποιοι ὑπὸ

* Ἀπὸ τοῦ ἔτους 1955 ἡ Αἴγυπτος εἶναι πλέον ἀνεξάρτητος.

** Καὶ τὸ Σουδάν εἶναι ἀνεξάρτητον ἀπὸ τοῦ ἔτους 1957.

τὴν ὀδηγίαν τοῦ περιφήμου **Μααντῆ** (προφήτου) κατέστρεψαν τὸ ἀγγλικὸν ἐκστρατευτικὸν σῶμα. Μόλις βραδύτερον ὁ περίφημος λόρδος **Κίτσενερ** (Kitchener, 1850 - 1916) παρεσκεύασε συστηματικῶς τὴν καταστροφὴν τοῦ κράτους τοῦ Μααντῆ. Ἐχόντες βάσιν τὴν Αἴγυπτον καὶ τὸ Ἀκρωτήριον τῆς Καλῆς Ἑλπίδος, οἱ Ἀγγλοὶ συνέλαβον τὸ σχέδιον νὰ ἐνώσουν τὰς δύο κτήσεις τῶν διὰ κολοσσιαίας σιδηροδρομικῆς γραμμῆς ἀπὸ βορρᾶ πρὸς νότον.

Συνέπειά τῆς ἐγκαταστάσεως τῆς Ἀγγλίας εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ τὸ Αἰγυπτιακὸν Σουδάν ἤτο τὸ γεγονός, ὅτι τὰ στενὰ τοῦ Ἑλλησπόντου ἐπαυσαν νὰ ἔχουν δι' αὐτὴν μεγάλην σημασίαν.

Ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ 18ου αἰῶνος εἶχον ἀρχίσει οἱ Ἀγγλοὶ νὰ ἀποικίζουν τὴν **Αὐστραλίαν**, ἰδρῦσαντες τὴν πόλιν Σίδνεϋ (Sidney), ἡ ὁποία ἀνέπτύχθη σχεδὸν εἰς μεγαλόπολιν, καθὼς καὶ ἄλλας ἀξίας λόγου πόλεις. Αἱ ἀποικίαι τῆς Αὐστραλίας ἠνώθησαν ἀπὸ τοῦ 1902 εἰς ὁμοσπονδίαν, ἡ ὁποία αὐτοδιοικεῖται ὑπὸ τὴν ἐπικυριαρχίαν τῆς Ἀγγλίας.

Οὐδὲν κράτος ἐξετάθη κατὰ τὸν 19ον αἰῶνα, ὅσον τὸ ἀγγλικόν. Ἡ δύναμις του ἤτο μερίστη καὶ ἐξηπλοῦτο εἰς ὅλον τὸν κόσμον. Ἡ Ἀγγλία ἐξουσίαζε τὴν θαλασσίαν ὁδὸν πρὸς τὰς Ἰνδίας, κατέχουσα τὸ Γιβραλτάρ, τὴν Μάλταν, τὴν Κύπρον, τὸ Σουέζ, τὸ Ἄντεν καὶ τὴν Βομβάνη. Ἐπεξέτεινε τὴν ἐξουσίαν της μέχρι τῆς Κίνας, κατέχουσα τὸ Κολόμπο*, Σιγκαπούρη, Χόγκ - Κόγκ. Ἀφ' ἐτέρου διεξεδίκει τὴν κατοχὴν ὅλης τῆς Ἀφρικῆς, κατέχουσα τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς Ἀνατολικῆς Ἀφρικῆς.

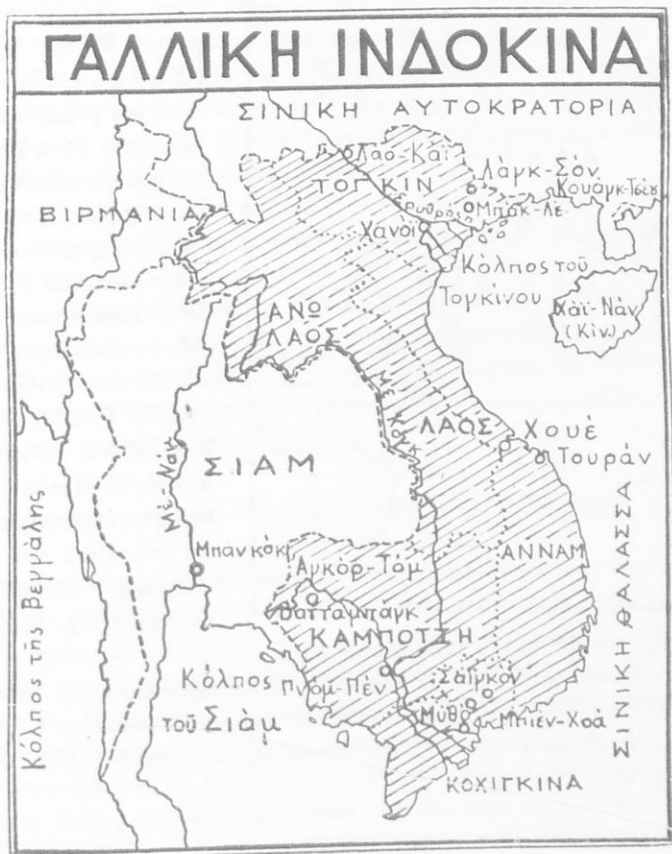
ΤΟ ΑΠΟΙΚΙΑΚΟΝ ΚΡΑΤΟΣ ΤΗΣ ΓΑΛΛΙΑΣ

Ἡ Γαλλία μετὰ τοὺς Ναπολεοντείους πολέμους εἶχε διατηρήσει ἐλαχίστας ἀπὸ τὰς παλαιὰς ἀποικιακὰς κτήσεις της. Ἀλλὰ κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ 19ου αἰῶνος, ἰδίως μετὰ τὸν Γαλλογερμανικὸν πόλεμον, ἐδημιούργησεν ἐκτεταμένον ἀποικιακὸν κράτος. Ἐπὶ τῆς βασιλείας Καρόλου Γ' κατελήφθη ἡ Σενεγάλη εἰς τὴν Δυτικὴν Ἀφρικὴν, ἐγίναν αἱ πρῶται ἐγκαταστάσεις τῶν Γάλλων εἰς Ἰνδοκίναν** (1858 - 1867) καὶ Γάλλοι ἐξερευνηταὶ εἰσῆλθον εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς χώρας.

* Καὶ ἡ Κεϋλάνη (πρωτεύουσα Κολόμπο) εἶναι ἀπὸ τοῦ 1947 ἀνεξάρτητος.

** Τὸ 1955 ἡ Γαλλία ἐξειδίωθη ἀπὸ τὴν Ἰνδοκίνα.

Μετὰ τὸ 1870 ἤρχισε δραστηρία ἐπέκτασις τοῦ ἀποικιακοῦ κράτους τῆς Γαλλίας. Τὴν ᾤθησιν ἔδωκεν ἰδίως ὁ ὑπουργὸς Ἰούλιος Φερρὺ (Jules Ferry, 1832 - 1893), διότι ἡ Γαλλία, διὰ νὰ στηρίξῃ τὴν βιομηχανίαν τῆς, εἶχεν ἀνάγκην πελατῶν. Καὶ αὐτὸς ὁ Βίσμαρκ ὑπε-



στήριξε τὴν ἀποικιακὴν πολιτικὴν τῆς Γαλλίας, διὰ νὰ ἀποτρέψῃ αὐτὴν ἀπὸ τὴν πολιτικὴν τῆς ἐνδιέχεσεως εἰς τὴν Εὐρώπην. Ἡ διατὴς πρωθυπουργία τοῦ Ἰουλίου Φερρὺ (1883 - 85) ἔδωκεν εἰς τὴν Γαλλίαν τὸ Κράτος τῆς Ἰνδοκίνας παρὰ τὴν ἐσωτερικὴν ἀντίδρασιν, ἡ ὁποία ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ Κλεμανσώ κατεκραυγάζεν ὅτι αἱ δυνάμεις τῆς



όριστικῶς τὴν ἐπ' αὐτοῦ προστασίαν τῆς.

Ταιουτοτρόπως ἡ Γαλλία κατέστη τὸ δεύτερον μετὰ τὴν Ἀγγλίαν ἀποικιακὸν κράτος, περιλαμβάνον πολλὰ ἑκατομ. κατοίκους, ἡ δὲ ἐκπολιτιστικὴ ἐργασία τῆς εἰς τὰς ἀποικίας, ἂν καὶ ὑπολείπεται τῆς Ἀγγλίας, εἶναι ἀξιόλογος.

ΕΠΕΚΤΑΣΙΣ ΤΗΣ ΡΩΣΙΑΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΣΙΑΝ

Σημαντικωτάτη ἀπὸ πάσης ἀπόψεως εἶναι ἡ ἐπέκτασις τῆς Ρωσίας εἰς τὴν Ἀσίαν. Ἡ Ρωσία εἶχε διπλὴν πολιτικὴν κατὰ τὸν 19ον αἰῶνα. Ἐξήτει νὰ ἐπεκταθῇ, καταλαμβάνουσα κτήσεις τῆς Τουρκίας

Γαλλίας δαπανῶνται ἀσκόπως, ἐνῶ ὁ ἐχθρὸς εὐρίσκεται εἰς τὴν Ἀλσατίαν καὶ Λωρραίνην.

Οἱ Γάλλοι ἀπὸ τοῦ 1881 κατέλαβον τεμάχια τῆς Κεντρ. Ἀφρικῆς (Σαχάρα, Σουδάν, Κογκό) καὶ τὸ 1896 τὴν νῆσον Μαδαγασκάρην. Εἰς τὴν Βόρειον Ἀφρικὴν, πλὴν τοῦ Ἀλγερίου, τὸ ὅποῖον κατεῖχον ἀπὸ τοῦ 1830, τὸ 1881 κατέλαβον τὴν Τύνιδα * καὶ ὠργάνωσαν αὐτὴν εἰς προτεκτοράτον. Ἡ Γαλλία, ἐπιφελομένη ἀπὸ τὴν κρατοῦσαν εἰς τὸ Μαρόκον * ἀναρχίαν, ἐνεκαινίασεν ἀπὸ τοῦ 1902 πολιτικὴν εἰρησδύσεως καὶ τὸ 1912 ἐπέβαλεν

* Ἡ Τύνις καὶ τὸ Μαρόκον εἶναι σήμερον ἀνεξάρτητα.

εἰς τὴν Εὐρώπῃν ἢ τὴν Ἀσίαν. Ὅσακις ὅμως ἐβλεπεν ἐαυτὴν ἀποκλειομένην ἐκ τῆς Ἑγγύς Ἀνατολῆς, ἐστρέφετο μετ' ἀποφασιστικότητος κατὰ τῶν ἀσιατικῶν λαῶν, οἱ ὅποιοι κατοικοῦν εἰς τὰς ἀχανεῖς ἐκτάσεις τῆς Βορείου καὶ Κεντρικῆς Ἀσίας. Τοῦτο συνέβη μετὰ τὸν Κριμαϊκὸν πόλεμον, ὡς καὶ μετὰ τὸν Ρωσοτουρκικὸν τοῦ 1877 - 78.

Μετὰ τὸν Κριμαϊκὸν πόλεμον οἱ Ρῶσοι ἐπεξετάθησαν ἀκατασχέτως πρὸς τὸν Καύκασον καὶ πρὸς τὰς χώρας τῆς Κασπίας καὶ τοῦ Τουρκεστάν. Ἀλλ' ἡ προσπάθειά των νὰ κυριαρχήσουν ἐπὶ τῆς Περσίας καὶ τοῦ Ἀφγανιστάν ἀνησύχησε τοὺς Ἀγγλοὺς καὶ ἀπὸ τότε ἤρχισεν ἡ ἀντίθεσις μεταξὺ Ἀγγλίας καὶ Ρωσίας, ἡ ὁποία διήρκεσε σχεδὸν καθ' ὅλον τὸν 19ον αἰῶνα.

Εἰς τὴν Ἀπὼ Ἀνατολήν οἱ Ρῶσοι κατέλαβον τὴν κοιλάδα τοῦ Ἀμοῦρ - Νιάρια, ἡ ὁποία ἀπετέλεσε τὴν Ρωσικὴν Μαντζουρίαν, καὶ ἤρχισαν τὴν κατασκευὴν τοῦ ὑπερσιβηρικῶν σιδηροδρόμου ἀπὸ Μόσχας μέχρι Βλαδιβοστόκ. Ὁ τσάρος Νικόλαος Β' (1894 - 1918) κατέβλαεν ἰδιαιτέρας προσπάθειας διὰ τὴν κατασκευὴν τῆς γραμμῆς, ἡ ὁποία ἐμελλε νὰ ἀποβῇ ἰσχυρὸν μέσον δράσεως κατὰ τῆς Κίνας, διότι θὰ ἐπέτρεπεν εἰς τοὺς Ρώσους νὰ μετακομίζουσι μεγάλας μάζας ἀνθρώπων εἰς τὴν Μαντζουρίαν.

ΑΝΑΠΤΥΞΙΣ ΤΗΣ ΙΑΠΩΝΙΑΣ - ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΜΟΣ ΠΕΡΙ ΤΗΝ ΚΙΝΑΝ

Οἱ Ἰάπωνες μόνον ἐκ τῆς κιτρίνης φυλῆς ἐφάνησαν ἐπιδεκτικοὶ ἀναπτύξεως, κατορθώσαντες ἐντὸς τριάκοντα μόνον ἐτῶν νὰ ἀφομοιώσουν τὰ πολιτικὰ καὶ πολεμικὰ συστήματα τῶν Εὐρωπαίων. Τὸ 1868 ὁ Μικάδος (αὐτοκράτωρ) Μούτσου Χίτο συνεχέντρωσε δι' ἐπαναστάσεως τὴν δύναμιν εἰς τὰς χεῖρας του καὶ ἐγκατασταθεὶς εἰς τὸ Τόκιο ἤρχισε τὴν ἀναγέννησιν τῆς Ἰαπωνίας, τὸν αἰῶνα τοῦ φωτός, ὅπως λέγουσι οἱ Ἰάπωνες. Ἐστάλησαν πολυάριθμοι νέοι εἰς τὴν Εὐρώπῃν, διὰ νὰ μάθουν τὰς τέχνας καὶ τὰς ἐπιστήμας τῆς Δύσεως, ἐστρώθησαν σιδηραῖ γραμμαί, κτεσκευάσθησαν τηλεγραφεῖα, ἰδρύθησαν σχολεῖα, ἐδημιουργήθη στρατὸς κατὰ τὸ εὐρωπαϊκὸν σύστημα καὶ ἐντὸς ὀλίγων ἐτῶν ἐναυπηγήθη σημαντικὸς στόλος. Ἡδὴ τὸ 1875 οἱ Ἰάπωνες μηχανικοὶ ἐναυπήγουν πολεμικὰ πλοῖα εἰς τὰ ἐργοστάσια τῆς πατρίδος των.

Τὸ 1894, ἐξ ἀφορμῆς ταραχῶν εἰς τὴν Κορέαν, ἡ Ἰαπωνία ἐκήρυξε

τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Κίνας καὶ ἤρχισε τοιοῦτοτρόπως ὁ **Σινοϊαπωνικὸς πόλεμος**. Ἐφάνη τότε ἡ σοβαρότης τοῦ Κινεζικοῦ ζητήματος καὶ



ἡ μεγάλη δύναμις τῆς Ἰαπωνίας. Ἡ Κίνα, ἀνοργάνωτος τελείως, δὲν κατώρθωσε νὰ ἀντιμετωπίσῃ τοὺς Ἰάπωνας καὶ ὑπέστη πανωλεθρίην κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν. Διὰ τῆς Συνθήκης τοῦ Σιμονο-

ζέκι (1895) ἡ Κίνα ὑπεχρεώθη νὰ παραχωρήσῃ, πλὴν τῆς Φορμόζας καὶ ἄλλων νήσων, τὴν χερσόνησον Λιάο Τούγκ μετὰ τοῦ Πόρτ-Ἀρθούρ.

Ἄλλ' ἐκ τῶν εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων ἡ Γαλλία, ἡ Γερμανία καὶ ἡ Ρωσία ἀντέδρασαν πρὸς τὴν συνθήκην τοῦ Σιμονοζέκι, φοβούμεναι τὴν ἐγκατάστασιν τῶν Ἰαπώνων εἰς τὸ Πόρτ-Ἀρθούρ, ἀπέναντι τοῦ Τιέν Τσιν καὶ τοῦ Πεκίνου, διότι θὰ εἶχον ὑπὸ τὴν δεσποτείαν των τὴν Κίνα, τὴν ὁποίαν ἠδύναντο νὰ ὀργανώσουν καὶ νὰ ὀπλίσουν κατ' αὐτῶν. Τῇ ἐπεμβάσει αὐτῶν ὁ Μικάδος παρητήθη τῆς χερσονήσου Λιάο-Τούγκ καὶ τοῦ Πόρτ-Ἀρθούρ. Τότε ἐπωφελήθησαν ἐκ τῆς εὐκαιρίας πρὸς ἴδιον συμφέρον αἱ Δυνάμεις. Ἡ Ρωσία ἠνάγκασε τὴν Κίνα νὰ παραχωρήσῃ εἰς αὐτὴν «ἐπὶ ἐνοικίῳ» τὸ Πόρτ-Ἀρθούρ καὶ τὸ Τάλιεν-Βάν, ἔλαβε δὲ τὸ προνόμιον νὰ κατασκευάσῃ διακλάδωσιν τοῦ ὑπερσιβηρικοῦ σιδηροδρόμου διὰ τῆς Μαντζουρίας μέχρι Πόρτ-Ἀρθούρ. Ἡ Γαλλία ἐπέτυχε παραχωρήσεις εἰς τὸ Γιουνάν καὶ κατέλαβε τὴν νῆσον Χάινάν καὶ ἄλλα. Ἡ δὲ Γερμανία, ἐξ ἀφορμῆς τῆς δολοφονίας δύο Γερμανῶν ἱεραποστόλων, κατέλαβε τὸ 1897 τὸ Κιάο-Τσέου εἰς τὴν σημερινὴν βᾶσιν τῆς χερσονήσου Σάν-Τούγκ ὑπὸ τύπον μισθώσεως διὰ 99 ἔτη. Ἡ Ἀγγλία χάριν τῆς «ἰσοροπίας» κατέλαβε τὸ Βάι Χάι Βάι πρὸς βορρᾶν τῆς Σάν-Τούγκ εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ κόλπου Πετζιλί, ἀπέναντι τοῦ Πόρτ-Ἀρθούρ.

Οἱ Εὐρωπαῖοι μηχανικοὶ εἰσῆλθον τότε ἀπὸ ὅλα τὰ σημεῖα εἰς τὴν Κίνα, ἤρχισαν νὰ στρώνωνται σιδηραὶ γραμμαῖ, ἐσχδιάζοντο δὲ μεγάλα οἰκονομικὰ ἐκμεταλλευτικὰ ἐπιχειρήσεις. Ἄλλ' ἡ διείσδυσις αὕτη ἐξήρθεσι τοὺς συντηρητικοὺς Σίνας καὶ μετὰ ὑπόκωφον ἀναβρασμὸν ἐξερράγη τὸ 1900 ἔθνικὴ ἐξέγερσις στρεφομένη κατὰ τῶν Εὐρωπαίων καὶ ἐσφάγησαν ἱεραπόστολοι καὶ ἔμποροι. Αὕτη εἶναι ἡ λεγομένη **Ἐξέγερσις τῶν Μποξέρ.**

Διεθνῆς τότε στρατὸς ἐκ 15.000 ἀποβιβασθεὶς ἐπροχώρησε κατὰ τοῦ Πεκίνου. Ἡ Σινικὴ κυβέρνησις ὑπεχώρησεν, ἀπεζημίωσε τοὺς Εὐρωπαίους καὶ ἀνένεωσε τὰς παραχωρήσεις. Ἦρχισε δὲ πάλιν ἡ διείσδυσις τῶν Εὐρωπαίων, οἱ ὅποιοι ἔσπευδον νὰ ἐξασφαλίσουν ὠφελήματα, πρὶν ἢ ἐνισχυθῇ ἡ Ἰαπωνία, διότι εἶχον ἀντιληφθῇ τὴν μεγάλην δυνάμιν τῆς. Ἡ Ρωσία πρὸ πάντων ἀνέπτυξε μεγάλην δραστηριότητα. Ὠχύρωσε τὸ Πόρτ-Ἀρθούρ, τὸ ὁποῖον ἐσχδιάζεε νὰ κάμῃ εἶδος Γιβραλτάρ τῆς Ἄνω Ἀνατολῆς, ἀφοῦ δὲ συνεκέντρωσε στρατὸν εἰς τὴν Μαντζουρίαν,

ἠπείλει καὶ αὐτὴν τὴν ὑπαρξίν τῆς Ἰαπωνίας, τῆς ὁποίας ἀπέκοπτε τὴν ἐπικοινωνίαν μετὰ τῆς Κίνας καὶ τῆς Κορέας.

Ο ΡΩΣΟ-ΙΑΠΩΝΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ (1904 - 1905)

Ὅταν οἱ Ἰάπωνες ἐθεώρησαν ἑαυτοὺς ἐτοίμους διὰ πόλεμον, ἐνήργησαν μετ' ἀποφασιστικότητος καὶ ψυχραιμίας. Ἀφοῦ συνήψαν συμμαχίαν μετὰ τῆς Ἀγγλίας τὸ 1902, ἀπήτησαν παρὰ τῆς ρωσικῆς κυβερνήσεως νὰ παύσῃ τὴν διείσδυσιν εἰς τὴν Κορέαν καὶ νὰ ἀποδώσῃ τὴν Μαντζουρίαν εἰς τὴν Κίαν. Μὴ ἱκανοποιηθέντες ἐκ τῶν

1904 ἀπαντήσεων τῆς Πετροπόλεως, ἤρχισαν τὰς ἐχθροπραξίας, ἀνατινάξαντες ἄνευ κηρύξεως πολέμου τὰ ἄριστα πολεμικὰ σκάφη τῶν Ρώσων εἰς τὸν λιμένα τοῦ Πόρτ - Ἀρθούρ (9 Φεβρουαρίου 1904).

Ὁ Ρωσοϊαπωνικὸς πόλεμος ὑπῆρξε σειρά ἀποτυχιῶν τῶν Ρώσων. Ὁ ρωσικὸς στόλος τοῦ Εἰρηνικοῦ ἐξεμηνδίσθη. Εἰς αἱματηροτάτας μάχας οἱ Ρῶσοι ἀπεκρούσθησαν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Μαντζουρίας, ἐνῶ τὸ Πόρτ - Ἀρθούρ ἐπιπτε μετὰ μακρὰν πολιορκίαν. Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ ναύαρχος **Τόγγο** κατέστρεψεν εἰς τὰ στενὰ τῆς Τσοῦ - Σίμας — μεταξὺ Κορέας καὶ Ἰαπωνίας — τὸν ρωσικὸν στόλον τῆς Βαλτικῆς, τὸν ὁποῖον εἶχεν ὀδηγήσει ὁ ναύαρχος Τοτσεσβένσκυ εἰς τὸν Εἰρηνικὸν (27 Μαΐου 1905).

Διὰ τῆς Συνθήκης τοῦ Πόρτσμουθ * ἡ Ρωσία παρεχώρησεν εἰς τὴν Ἰαπωνίαν τὴν προστασίαν τῆς Κορέας, τὸ Πόρτ - Ἀρθούρ καὶ τὸ ἕμισυ τῆς νήσου Σαχαλίνης, ὑπεχρεώθη δὲ νὰ ἐκκενώσῃ τὴν Μαντζουρίαν. Ἡ νίκη τῆς Ἰαπωνίας ἐσήμαινε τὴν ἀναστολὴν τῆς ρωσικῆς ἐξαπλώσεως.

Ἡ ζήττα εἶχεν ἀντίκτυπον εἰς τὴν Ρωσίαν, διότι ἡ δυσἀρέσκεια τοῦ λαοῦ κατὰ τῆς κυβερνήσεως, ἣ ὁποία εἶχε στείλει εἰς τοὺς μακρινοὺς ἐκείνους πολέμους χιλιάδας ἀνθρώπων, ἐξέσπασεν εἰς ἐξέγερσιν, ἣ ὁποία κατεστάλη μετὰ δυσκολίας. Ὁ ρωσικὸς λαὸς ἐζήτησε τὴν εἰσαγωγὴν συνταγματικοῦ πολιτεύματος κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τῶν ἄλλων συνταγματικῶν κρατῶν τῆς Εὐρώπης. Ὁ Τσάρος ἠναγκάσθη νὰ παραχωρήσῃ **Σύνταγμα καὶ Βουλὴν** (Δοῦμαν).

* Πόρτσμουθ τῶν Η.Π.Α. (συνήφθη τὴν 5 Σεπτεμβρίου 1905).

ΑΝΑΠΤΥΞΙΣ ΤΩΝ ΗΝΩΜΕΝΩΝ ΠΟΛΙΤΕΙΩΝ

Αἱ δεκατρεῖς ἀγγλικαὶ ἀποικίαι, αἱ ὁποῖαι ἐκηρύχθησαν τὸ 1776 ἀνεξάρτητοι, ἀπέβησαν ἐντὸς ἡμίσεος αἰῶνος μία τῶν μεγίστων δυνάμεων τῆς γῆς. Κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως καὶ τῶν Ναπολεοντείων πολέμων, ὅποτε αἱ Δυνάμεις τῆς Εὐρώπης κατετρίβοντο εἰς ἀτελευτήτους πολέμους, αἱ Ἠνωμέναι Πολιτεῖαι ἀνεπτύσσοντο καὶ ἐξηπλοῦντο. Τὸ 1803 ἠγόρασαν ἀπὸ τὸν Ναπολέοντα τὴν Λοιζιάναν, διὰ τῆς ὁποίας ἀπέκτησαν ἐξοδὸν εἰς τὸν κόλπον τοῦ Μεξικοῦ. Ἀλλὰ τὸ 1812 ἐπολέμησαν ἅπαξ ἔτι διὰ τὴν ἀνεξαρτησίαν των κατὰ τῆς Ἀγγλίας, ἣ ὁποία, ἐπειδὴ εἶχον ἐμπορευθῆ μετὰ τῆς Εὐρώπης κατὰ τὸν ἐναντίον τοῦ Μ. Ναπολέοντος ἀποκλεισμόν, ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Ἀμερικῆς. Οἱ Ἀγγλοὶ κατέλαβον τὴν πρωτεύουσαν τῶν Ἠν. Πολιτειῶν Βασιγκτόνα. Τέλος ὅμως ὑπερίσχυσαν πάλιν οἱ ἄποικοι.

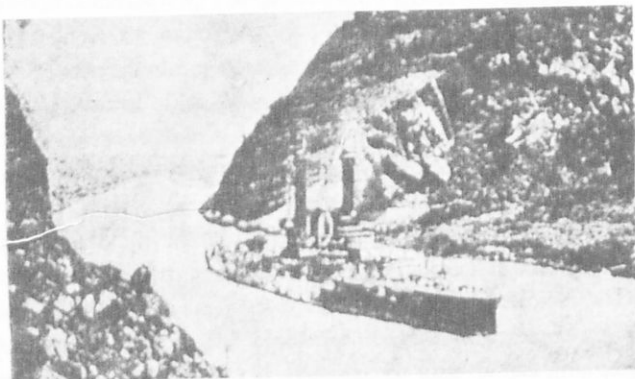
Κατὰ τοὺς χρόνους, κατὰ τοὺς ὁποίους οἱ Νότιοι Ἀμερικανοὶ ἠγωνίζοντο ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας των κατὰ τῶν Ἰσπανῶν, οἱ Βόρειοι Ἀμερικανοὶ ἔγιναν κύριοι τῆς Φλωρίδος καὶ θεσπίσαντες τὸ δόγμα τοῦ Μονρόε (1823) ἐξησφαλίσθησαν ἀπέναντι τῶν εὐρωπαϊκῶν ἐπεμβάσεων.

Τὸ 1845 ἡ ἐπαρχία Τέξας ἀπεσπάσθη ἐκ τῆς Μεξικανικῆς Δημοκρατίας, ἣ ὁποία ἐταράσσετο ὑπὸ ἀναρχίας, καὶ ἠνώθη μετὰ τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν. Τὸ Μεξικὸν δὲν ἀνεγνώρισε τὴν ἑνωσιν, ἀλλ' εἰς τὸν ἐπακολουθήσαντα πόλεμον ἠττήθη, ὑπεχώρησε καὶ ὑπεχρεώθη νὰ παραχωρήσῃ, ἐκτὸς τοῦ Τέξας, τὸ Νέον Μεξικὸν καὶ τὴν Καλιφόρνιαν (1848). Ἐπὶ τοῦ παραχωρηθέντος ἐδάφους ἐδημιουργήθη ὁ μέγιστος ἐν τῷ Εἰρηρικῷ λιμένι τοῦ Ἀγίου Φραγκίσκου.

Κατὰ τὰ ἐπόμενα ἔτη αἱ Ἠν. Πολιτεῖαι διῆλθον σοβαρὰν ἐσωτερικὴν κρίσιν, διότι ὑπῆρχον μεγάλαι ἀντιθέσεις μεταξὺ τῶν βορείων καὶ τῶν νοτίων ἀποικιῶν, αἱ ὁποῖαι ὠξύνθησαν ἰδίως ἐξ ἀφορμῆς τῶν δούλων. Οἱ Βόρειοι, Ἀγγλοσάξονες κυρίως, Διαμαρτυρόμενοι καὶ φιλελεύθεροι, ἤθελον τὴν κατάργησιν τῆς δουλείας, ἐνῶ οἱ Νότιοι, κατὰ τὸ πλεῖστον Λατῖνοι, εἶχον συμφέρον νὰ διατηρήσουν τοὺς μαύρους ἐν τῇ δουλείᾳ, διότι τοὺς ἐχρησιμοποιοῦν πρὸ παντὸς εἰς τὴν καλλιέργειαν. Τὸ 1860 λοιπὸν ἑνδεκα ἐπαρχίαι τοῦ Νότου ἀπεσχίσθησαν καὶ ἵδρυσαν ἰδίαν ὁμοσπονδίαν. Ἀλλὰ μετὰ μακρὰς ἐχθροπραξίας ἐπεκράτησαν οἱ Βόρειοι

τῶν ὁποίων ὁ πρόεδρος Ἄβραάμ Λίνκολν (Abraham Lincoln, 1809 - 1865) διωργάνωσε τὸν πόλεμον. Ἡ δουλεία κατηγορήθη καὶ ὁ πόλεμος ἤνωσε στενότερον τὰς Πολιτείας, διότι ἔδειξεν ὅτι τὰ κοινὰ συμφέροντα ἦσαν ἀσυγκρίτως περισσότερα τῶν διαφορῶν.

Μετὰ τὸν ἐμφύλιον πόλεμον ἡ εὐδαιμονία τῶν Ἑν. Πολιτειῶν ηὐξήθη ὅσον οὐδεμιᾶς ἄλλης Δυνάμεως, διότι οἱ Ἀμερικανοὶ εἶχον προχείρους καὶ ἀφθόλους τὰς πρώτας ὕλας, τὰς ὁποίας οἱ Εὐρωπαῖοι μετεκόμεζον ἐκ μακρινῶν ἀποστάσεων. Θησαυροὶ εὐρέθησαν ὑπὸ τὸ ἔδαφος, ἀνεκαλύφθησαν μεταλλεῖα χρυσοῦ καὶ ἀργύρου, καθὼς καὶ πρώται ὕλαι καὶ σίδηρος ἐν ἀφθονίᾳ. Οἱ Ἀμερικανοὶ ἀνεδείχθησαν μεγάλοι μηχανικοὶ, αἱ πόλεις ἐγίγαντόθησαν καὶ αἱ ἀπέραντοι ἀποστάσεις ἐσυνομεύθησαν διὰ σιδηρῶν γραμμῶν.



Διῶρυξ τοῦ Παναμᾶ

Τὸ κολοσσιαῖον ἔργον εἰς τὸν ἰσθμὸν τοῦ Παναμᾶ, τὸ ὁποῖον συνέδεσε τὸν Ἀτλαντικὸν μετὰ τοῦ Εἰρηνικοῦ ὠκεανοῦ, ἐξετέλεσεν ἀμερικανικὴ εἰταιρεία. Ἐδαπανήθησαν 375 ἑκατ. δολλάρια, ἡ δὲ διῶρυξ παρεδόθη εἰς τὴν ναυσιπλοῖαν τὴν 15 Αὐγούστου 1914. Τὸ μῆκος τῆς διῶρυγος εἶναι 78 γιλ., τὸ πλάτος 61 μ. καὶ τὸ βάθος 12,13 μ.

Ἐπὶ μακρὸν αἱ Ἑνωμέναι Πολιτεῖαι ἦσαν ἐχθρικαὶ κατὰ πάσης ἀποικιακῆς κατακτήσεως καὶ μετῆλθον πολιτικὴν διπλωματικῆς ἀπομονώσεως. Ἄλλ' ἡ οἰκονομικὴ ἀνάπτυξις ὠδήγησε τοὺς Ἀμερικανούς ἀπὸ τοῦ 1880 εἰς ἐπεμβάσεις ἐκτὸς τῶν ὁρίων τῆς Συμπολιτείας. Τὸ 1898 ἐξ ἀφορμῆς τῶν ταραχῶν τῆς Κούβας, ἡ ὁποία ἀνήκεν ἀκόμη εἰς τὴν

Ἰσπανίαν, ἐξερράγη πόλεμος μεταξύ τῶν Ἡν. Πολιτειῶν καὶ τῆς Ἰσπανίας. Οἱ Ἰσπανοὶ ἠττήθησαν καὶ ἔχασαν τὸ ἀποικιακὸν τῶν κρατῶν. Αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι κατέλαβον τὰς Φιλιππίνας εἰς τὸν Εἰρημικὸν Ὀκεανὸν καὶ ἡ Κούβα ὠργανώθη εἰς δημοκρατίαν ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν (εἰρήνη Παρισίων, 10 Δεκεμβρίου 1898).

ΑΝΑΠΤΥΞΙΣ ΤΗΣ ΓΕΡΜΑΝΙΑΣ

Τὸ ἀποικιακὸν κράτος τῆς Γερμανίας ἵδρυσεν ὁ Βίσμαρκ, ἰδίως κατὰ τὰ ἔτη 1884 - 1885. Τότε κατελήφθησαν τὸ γερμανικὸν Κογκό, τὸ Καμερόν, τμήματα ἄλλα εἰς τὴν Ἀνατολικὴν καὶ Δυτικὴν Ἀφρικὴν, ἡ Νέα Γουινέα καὶ αἱ νῆσοι τοῦ ὀνομασθέντος Ἀρχιπελάγους τοῦ Βίσμαρκ. Κατὰ τὸ τέλος τοῦ παρελθόντος καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ παρόντος αἰῶνος ἡ Γερμανία ἐδημιούργησε συμφέροντα εἰς τὴν Κίνα καὶ ἰδίως υἱοθέτησε τὸ πρόγραμμα τῆς Ἀνατολικῆς πολιτικῆς, δηλαδὴ τῆς ἐνισχύσεως τῆς οἰκονομικῆς τῆς ἐπιρροῆς εἰς τὴν Χερσόνησον τοῦ Αἴμου καὶ τὴν Ἀσιατικὴν Τουρκίαν μέχρι τῆς Βαγδάτης καὶ τοῦ Περσικοῦ κόλπου. Πρὸς τοῦτο ἤρχισε νὰ κατασκευάζῃ, τῇ ἀδείᾳ τῆς τουρκικῆς Κυβερνήσεως, τὴν σιδηροδρομικὴν γραμμὴν $X \alpha \iota \delta \alpha \rho \pi \alpha \sigma \alpha - \text{A} \gamma \kappa \upsilon \rho \alpha \varsigma$. Ἐπειδὴ ὅμως προσέκρουσεν εἰς διαμαρτυρίας τῆς Ρωσίας, ἐπεξέτεινεν αὐτὴν πρὸς τὸ Ἰκόνιον, τὴν Συρίαν καὶ ἐκεῖθεν μέχρι τῆς Βαγδάτης.

Κυρίως ὅμως ἀπὸ τοῦ ἔτους 1900 ἀρχίζει ἡ μεγάλη ἀνάπτυξις τῆς Γερμανίας. Ὁ πληθυσμὸς τῆς κατὰ τὰ ἔτη αὐτὰ ἠϋξάνετο καταπληκτικῶς (περίπου 750 χιλ. κατ' ἔτος), ἡ δὲ βιομηχανία τῆς, ὑπερνικήσασα τὰς κρίσεις τῶν ἐτῶν 1870 - 1890, εἰσῆλθεν εἰς τὴν ὁδὸν τῆς ὀμαλῆς ἀναπτύξεως καὶ μετ' ὀλίγον ἀπέβη σχεδὸν ἀσυναγώνιστος. Ἀπὸ ἔτους εἰς ἔτος ἠϋξάνετο ἡ ἐξαγωγή, πρὸς ὑποστήριξιν δὲ αὐτῆς ἡ Γερμανία κατεσκεύασε σημαντικώτατον ἐμπορικὸν στόλον καὶ ἐζήτησεν ἀποικίας.

Ἡ πρόοδος αὐτὴ ἔβαινε μὲ τάσεις διαρκοῦς αὐξήσεως. Τὸ μέγιστον τοῦ ἐξωτερικοῦ ἐμπορίου ἦτο ἐξαγωγή βιομηχανικῶν προϊόντων, ἐκ τῆς ὁποίας εἰσέφερεσεν ἄφθονον χρῆμα εἰς τὴν Γερμανίαν. Ἡ χώρα ἐπλούτισε ταχέως, ἡ Γερμανία ἐκτίσθη νέα ἐκ θεμελίων, ἀγάπη δὲ τῆς ἐργασίας καὶ τῆς δημιουργίας διήλθε τὴν χώραν ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον. Ὁ βίος ἀνυψώθη, τὰ ἔθνη ἐλεπτύνθησαν καὶ ἡ θέσις τοῦ ἐργατικοῦ κόσμου ἐβελτιώθη δι' εἰδικῶν νομοθετημάτων.

Ἀπὸ τοῦ 1900 ἤρχισεν ἐκ παραλλήλου νὰ κατασκευάζεται ὁ πολεμικὸς στόλος τῆς Γερμανίας, τοῦ ὁποίου δημιουργοὶ ὑπῆρξαν ὁ αὐτοκράτωρ Γουλιέλμος καὶ ὁ ναύαρχος **Τίρπιτς** (Tirpitz). Μετ' ὀλίγον ὁ γερμανικὸς πολεμικὸς στόλος κατέστη ὁ δεῦτερος στόλος τοῦ κόσμου μὲ τάσεις διαρκοῦς αὐξήσεως. Κατὰ τὴν πρώτην δεκαετίαν τοῦ 20οῦ αἰῶνος ἡ ἀκμὴ τῆς Γερμανίας ἦτο τοιαύτη, ὥστε νὰ προκαλέσῃ τὴν ἀνησυχίαν τῶν ἄλλων Δυνάμεων.

Η ΕΓΚΑΡΔΙΟΣ ΣΥΝΕΝΝΟΗΣΙΣ

Αἱ διαθέσεις τῶν κυβερνώντων τὴν Γερμανίαν ἐφαίνοντο ὅτι ἐστρέφοντο κυρίως κατὰ τῆς Ἀγγλίας, ἡ ὁποία τόσον ἀνησύχησεν ἐκ τῆς διηνεκοῦς αὐξήσεως τῆς δυνάμεως καὶ ἰδίως τοῦ πολεμικοῦ ναυτικοῦ τῆς Γερμανίας, ὥστε πρὸς στιγμὴν παρεΐδε τὰς ἀντιθέσεις πρὸς τὴν Ρωσίαν. Τὸ 1901 διεδέχθη τὴν βασίλισσαν Βικτωρίαν ὁ υἱὸς τῆς **'Εδουάρδος Ζ'**, ὁ ὁποῖος ἠκολούθησεν ἀποφασιστικὴν πολιτικὴν κατὰ τῆς Γερμανίας, ἐπιδιώξας διὰ συμμαχιῶν νὰ ἐξουδετερώσῃ τὴν ὄλονεν αὐξανομένην δύναμιν τῆς Γερμανίας.

Τὸ 1904 συνήφθη μεταξὺ Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας σύμβασις, ὀνομασθεῖσα **Ἐγκάρδιος Συνεννόησις** (Entente Cordiale). Ἡ Γαλλία ἀνεγνώρισεν τὴν ἐπὶ τῆς Αἰγύπτου κατοχὴν τῆς Ἀγγλίας, ἡ δὲ Ἀγγλία ἀνεγνώρισεν τὸ ἐν Ἀφρικῇ ἀποικιακὸν κράτος τῆς Γαλλίας καὶ ὑπεσχέθη τὴν ὑποστήριξιν της εἰς τὰ ζητήματα τοῦ Μαρόκου. Τὸ δὲ 1907 ἡ Ἀγγλία προσήγγισεν πρὸς τὴν Ρωσίαν, συνήφθη ἡ συμφωνία περὶ τῆς διανομῆς τῶν σφαιρῶν τῆς ἐπιρροῆς τῶν δύο κρατῶν εἰς τὴν Περσίαν, ἐπηρεολούθησεν δὲ συνάντησις ἐν *Ρεβάλ* τοῦ Ἐδουάρδου καὶ τοῦ σάουρου Νικολάου, κατὰ τὴν ὁποίαν ἀπεφασίσθη ἡ εἰσαγωγὴ εὐρυτάτων μεταρρυθμίσεων εἰς τὰς εὐρωπαϊκὰς κτήσεις τῆς Τουρκίας καὶ ἰδίως τὴν Μακεδονίαν, αἱ ὁποῖαι ἰσοδύναμον πρὸς αὐτόνομησιν τῆς Μακεδονίας. Οὕτως ἐδημιουργήθη ἡ **Τριπλῆ Συνεννόησις** (Triple Entente).

ΕΝΟΠΛΟΣ ΕΙΡΗΝΗ

Ἀπὸ τοῦ Γαλλογερμανικοῦ πολέμου τοῦ 1870 μέχρι τοῦ Μεγάλου Εὐρωπαϊκοῦ πολέμου τοῦ 1914 οἱ λαοὶ τῆς Εὐρώπης ἔζησαν περιόδον εἰρήνης, τὴν μακροτέραν ἀπὸ ὅσας ἐγνώρισεν ἡ Εὐρώπη. Ἄλλ' ἡ εἰ-

ρήνη αὐτὴ ἦτο περίεργος, διότι τὰ κράτη διετήρουν σημαντικὰ στρατιωτικὰ δυνάμεις, οἱ δὲ ἐξοπλισμοὶ καὶ ἡ συντήρησις τῶν στρατιωτικῶν ἀπῆτουν δαπάνας βαρυτέρας τῶν δαπανῶν τοῦ πολέμου. Τὴν κατάσταση αὐτὴν ὠνόμασαν *Ἐνοπλιον Εἶρηνην*.

Ἀφότου ἡ Πρωσσία εἰσήγαγε τὴν γενικὴν στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν καὶ ἀπέκτησεν ἀγλήν διὰ τῶν στρατιωτικῶν ἐπιτυχιῶν της, ὅλα τὰ κράτη ἐδέχθησαν τὸ σύστημα τοῦτο καὶ ὑπεχρέωσαν τοὺς νέους νὰ διέλθουν διὰ τοῦ στρατοῦ. Ἡ Γερμανία, μετὰ τὴν προσάρτησιν τῆς Ἀλσατίας καὶ Λωρραίνης, φοβουμένη τὴν ἐκδίκησιν, ἐθεώρησεν ἀνάγκη νὰ διατηρῇ ἰσχυρὸν στρατόν. Ἡ Γαλλία προέβη εἰς ἀνάλογον προετοιμασίαν, διὰ νὰ εἶναι εἰς θέσιν νὰ ἀντιμετωπίσῃ τὴν γερμανικὴν ἐπίθεσιν. Τὸ παράδειγμα αὐτῶν ἠκολούθησαν καὶ τὰ ἄλλα κράτη. Ἡ Ρωσία, διότι εἶχε κατακτητικὰς σκοποὺς εἰς τὴν Τουρκίαν καὶ εἰς τὴν Κεντρικὴν Ἀσίαν ἢ Αὐστρία, διότι δι' αὐτὴν ὁ στρατὸς ἦτο ζήτημα ὑπάρξεως ἢ Ἰταλία, διότι εἶχε βλέψεις ἐπὶ τῆς «ἀλυτρώτου Ἰταλίας» (Τυρόλον, Τεργέστη κλπ.). Ἐπίσης τὰ Βαλκανικὰ κράτη, ἐπειδὴ εἶχον νὰ ἐλευθερώσουν τοὺς ὑπὸ τὴν Τουρκίαν «ὑποδούλους ἀδελφούς», ὑπεβλήθησαν εἰς δαπάνας ἀνωτέρας τῶν δυνάμεων των. Οὕτως ἐδημιουργήθη μία κατάστασις σκοτεινὴ, ἐγκυμονοῦσα διαρκεῖς κινδύνους, καὶ ἡ δραστηριότης τῆς μυστικῆς διπλωματίας ἐπέτεινε τὴν νευρικότητα τοῦ κόσμου.

Αἱ στρατιωτικαὶ δαπάναι ἐπολλαπλασιάζοντο διαρκῶς, διότι ἡ ταχῆι πρόοδος τῶν τεχνικῶν μέσων ὑπεχρέωνε τὰ κράτη νὰ ἀνακαινίζουσαν διαρκῶς τὸ πολεμικὸν ὕλικόν. Διὰ τῆς ἀναπτύξεως τῶν σιδηροδρόμων ἐπεταχύνετο τόσον πολὺ ἡ κινητοποίησις τῶν στρατευμάτων, ὥστε ἕκαστον κράτος ἔπρεπε νὰ εἶναι παρεσκευασμένον δι' αἰφνιδίαν ἐπίθεσιν. Ὑπελόγιζον δὲ πρὸ τοῦ Μεγάλου πολέμου ὅτι αἱ ἐξ Δυνάμεις ἠδύναντο νὰ κινητοποιήσουν περὶ τὰ 15 ἑκατομμύρια στρατοῦ. Πράγματι ὅμως ἐκινήθησαν πολὺ μεγαλυτέρας μάζας ἀνθρώπων κατὰ τὸν πόλεμον.

*Τὴν ἴασην αὐτὴν τῶν κρατῶν νὰ ἀξήσουν τὰς στρατιωτικὰς των δυνάμεις καὶ νὰ ἐπιβληθοῦν διὰ τῆς ἰσχύος των ὀπλων ὠνόμασαν *Μιλιταρισμόν*.*

ΣΥΝΑΣΠΙΣΜΟΙ – ΠΡΟΣΤΡΙΒΑΙ ΜΕΤΑΕΥ ΤΩΝ ΔΥΝΑΜΕΩΝ

Τοιοῦτοτρόπως κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ 20οῦ αἰῶνος οἱ λαοὶ τῆς Εὐρώπης ἔσαντο ἀπέναντι ἀλλήλων πάνοπλοι καὶ ἕκαστον κράτος ἐνό-

μιζον ὅτι θὰ ὑπηρετήσῃ καλύτερον τὰ συμφέροντά του συνεννοούμενον μετ' ἄλλων κρατῶν. Οὕτως εἶχον δημιουργηθῆ, ὅπως εἶδομεν, οἱ δύο συνασπισμοί : α' ἡ Τριπλῆ Συμμαχία (Triple Alliance) : Γερμανία, Αὐστρία, Ἰταλία καὶ β' ἡ Τριπλῆ Συνεννόησις (Triple Entente) : Ἀγγλία, Γαλλία, Ρωσία. Τὰ μικρότερα κράτη ἐτάχθησαν πρὸς τὸ μέρος τῆς μιᾶς ἢ τῆς ἄλλης ομάδος.

Οἱ συνασπισμοὶ σκοπὸν εἶχον φαινομενικῶς τὴν διατήρησιν τῆς εἰρήνης καὶ τοῦ ἐδαφικοῦ καθεστῶτος (status quo), κατὰ βᾶθος ὅμως διηκόλουν τὰς ἐπιθετικὰς καὶ κατακτητικὰς διαθέσεις τῶν κρατῶν. Τοιοῦτοτρόπως οἱ λαοὶ τῆς Εὐρώπης ἐπὶ δεκαετίαν ἐζήσαν ὑπὸ τὴν ἀπειλὴν φοβεροῦ πολέμου, ὁ ὁποῖος ἔμελλε νὰ εἶναι καταστρεπτικώτατος, ἕνεκα τῶν μεγάλων στρατιωτικῶν παρασκευῶν καὶ τῆς τελειοποιήσεως τῶν πολεμικῶν μέσων.

Η ΦΙΛΕΙΡΗΝΙΚΗ ΚΙΝΗΣΙΣ – ΤΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟΝ ΤΗΣ ΧΑΓΗΣ

Τὰ βάρη ὅμως καὶ οἱ κίνδυνοὶ τῶν πολεμικῶν ἐξοπλισμῶν ἐγέννησαν ἀντίδρασιν, ἡ ὁποία ἐξεδηλώθη ἡμερώτερον μὲν ὡς φιλειρηνικὴ κίνησις (pacifismus), βιαιότερον δὲ ὡς ἐξέγερσις κατὰ τῆς στρατιωτικῆς ὑπηρεσίας, ὡς **ἀντιμιλιταρισμός**.

Οἱ εἰρηνόφιλοι ἐζήτησαν νὰ ἀσφαλίσουν τὴν εἰρήνην τοῦ κόσμου δι' ἀμοιβαίου σεβασμοῦ τῶν λαῶν. Οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν δοξασιῶν τούτων, ὅπως ὁ **Λέων Μπουρζουὰ** (Leon Bourgeois) εἰς τὴν Γαλλίαν καὶ ὁ πρόεδρος **Οὐίλσον** (Wilson) εἰς τὴν Ἀμερικὴν, ἐφαντάσθησαν εἰς αἱ διαφοραὶ τῶν κρατῶν ἦτο δυνατόν νὰ κανονισθῶν, ὅπως αἱ διαφοραὶ μεταξὺ τῶν ἀτόμων, διὰ διαιτησίας καὶ νόμων, τοὺς ὁποίους ἔμελλον νὰ ὀρίσουν οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν κρατῶν συνεργόμενοι εἰς συνδιάσκεψιν. Αὕτη εἶναι ἡ ἔννοια τῆς **Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν** (Société des Nations) καὶ τῆς **Διεθνοῦς Διαιτησίας** (Arbitrage). Πράγματι, κατὰ τὸ δεύτερον ἡμισυ τοῦ 19ου αἰῶνος, πολλαὶ διαφοραὶ δευτερευούσης σημασίας μεταξὺ τῶν κρατῶν ἐκανονίσθησαν διὰ διαιτησίας.

Περὶ τὸ τέλος τοῦ 19ου αἰῶνος ἡ φιλειρηνικὴ κίνησις ἔλαβε συγκεκριμένην μορφήν. Τὸ 1898 ὁ τσάρος Νικόλαος Β' προσεκάλεσε τὰς κυβερνήσεις εἰς Διεθνή Συνδιάσκεψιν, ἡ ὁποία ἔμελλε νὰ συζητήσῃ τὰ μέσα πρὸς περιορισμὸν τῶν ἐξοπλισμῶν. Ἡ Συνδιάσκεψις συνήλθεν εἰς τὴν Χάγην τὸ 1899.

ἀποτελεσεθεῖσα ἐξ ἀντιπροσώπων 27 κυβερνήσεων, ἀλλὰ προσέκρουσεν εἰς ἀνυπερβλήτους δυσχερείας εἰς τὸ θέμα τοῦ περιορισμοῦ τῶν ἐξοπλισμῶν. Τὸ Συνέδριον ὅμως κατήρτισε τὸ Διεθνὲς Συνέδριον Διαιτησίας καὶ ἐψήφισε τὴν ἐξῆς δήλωσιν : « Αἱ Δυνάμεις θεωροῦν καθήκον, ὡςάκις ἀπειλεῖται ἡ ἔκρηξις ὀξείας ἔριδος μεταξὺ δύο ἐξ αὐτῶν, νὰ ἐνθυμίσουν εἰς αὐτάς ὅτι τὸ διαρκές Συνέδριον εἶναι εἰς τὴν διάθεσίν των ».

Ἄλλ' εἰς ὠρισμένας περιστάσεις ἡ ἀγανάκτησις κατὰ τῆς πίεσεως τοῦ ἀτόμου ὑπὸ τὸ καθεστῶς τῆς ἐνόπλου εἰρήνης ἐξεδηλώθη βιαίωτερον. Οἱ ἀντίπαλοι αὐτοῦ, οἱ ἀντιμιλιταρισταί, κατακρίνουν ὅλον τὸ στρατιωτικὸν σύστημα. Αἱ δοξασταὶ αὐταὶ εἶχον περιορισμένην διάδοσιν πρὸ τοῦ μεγάλου πολέμου, καὶ μόνον εἰς τὴν Γαλλίαν, διὰ τῆς προπαγάνδας τοῦ **Γουσταύου Ἑρβῆ** (Gustave Hervé), ἐξηπλώθησαν ὀλίγον. Ἐπίσης πολλοὺς ὁπαδοὺς ἀπέκτησαν εἰς τὴν Ρωσίαν, ὅπου ὁ περίφημος συγγραφεὺς καὶ φιλόσοφος **Λέων Τολστόι** μεῖ ἐξαιρετικὴν δύναμιν ὑπεστήριξε τὸ ἀντιστρατιωτικὸν καὶ ἀντιπολεμικὸν δόγμα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΓ'

Ο ΠΡΩΤΟΣ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ

(1914 - 1918)

Η ΠΡΩΤΗ ΦΑΣΙΣ

ΤΑ ΑΙΤΙΑ

Αί αντιθέσεις μεταξύ τῶν Μεγάλων Δυνάμεων δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἐξομαλυνθοῦν εἰρηνικῶς.

Ὁ Βαλκανικὸς πόλεμος κατέστησεν ἐμφανεστέρας τὰς διαφορὰς μεταξύ αὐτῶν καὶ ὑπῆρξε τὸ προίμιον τοῦ Μεγάλου Εὐρωπαϊκοῦ πολέμου. Τὰ πράγματα ἐφέροντο μοιραίως πρὸς ἐνοπλιον σύρραξιν.

Πολλὰ εἶναι τὰ αἰτία, τὰ ὁποῖα ὠδήγησαν εἰς τὸν καταστρεπτικώτατον Παγκόσμιον πόλεμον : 1) Εἰς τὴν Γαλλίαν δὲν εἶχε σιγάσει τὸ πάθος διὰ τὴν ἐκδίκησιν, τὴν revanche. 2) Ἡ Ρωσία ἤθελε νὰ συντρίψῃ τὴν Τουρκίαν, ἀλλ' ὅπισθεν αὐτῆς εὗρισκε τὴν Αὐστρίαν καὶ ὅπισθεν ἐκείνης ἀνοπλιον τὴν Γερμανίαν. 3) Ἡ Σερβία, μεγαλυνθεῖσα διὰ τῶν Βαλκανικῶν πολέμων, δὲν ἐδίστασε νὰ μετρηθῇ μετ' τὸν αὐστριακὸν κολοσσόν, διὰ νὰ ἀποσπάσῃ τὰς σλαβικὰς ἐπαρχίας τῆς Δυαδικῆς μοναρχίας. 4) Σοβαρωτάτη αἰτία πολέμου ἦτο ὁ οἰκονομικὸς ἀνταγωνισμὸς μεταξύ Ἀγγλίας καὶ Γερμανίας. Ἡ γερμανικὴ βιομηχανία ἐφαίνετο ὅτι ἠπέιλει νὰ κατακτῆσῃ τὴν παγκόσμιον ἀγοράν. Ἡ ὑπερβολικὴ αὐξήσις τοῦ πολεμικοῦ στόλου τῆς Γερμανίας ἐφαίνετο στρεφομένη κατὰ τῆς ἀγγλικῆς θαλασσοκρατορίας, ὃ δὲ σιδηρόδρομος τῆς Ἀνατολίας, ἐπεκταθεὶς μέχρι Συρίας καὶ μέχρι Βαγδάτης καὶ Περσικοῦ κόλπου, ἦτο ἀπειλὴ κατὰ τοῦ ἐν Ἰνδίας κράτους τῆς Μεγάλης Βρετανίας.

Σκοτεινὴ ἀτμόσφαιρα ἐπεκάθητο ἐπὶ τῶν χωρῶν τῆς Εὐρώπης μετὰ τὸ τέλος τοῦ Βαλκανικοῦ πολέμου, ἀπειλοῦσα τοὺς χειροτέρους τῶν κινδύνων.

Ο ΠΟΛΕΜΟΣ

Τοιαύτη ἦτο ἡ κατάστασις, ὅποτε τὴν 28 Ἰουνίου 1914 εἰς τὸ Σεράγεβον τῆς Βοσνίας ἐδολοφονήθη μετὰ τῆς συζύγου του ὁ διάδοχος τοῦ αὐστριακοῦ θρόνου ἀρχιδουξ **Φραγκίσκος Φερδινάνδος**. Ὁ δολοφόνος, αὐστριακὸς ὑπῆκοος, ἀνήκεν εἰς τὰ τρομοκρατικὰ κομιτάτα, τὰ ὅποια εἰργάζοντο διὰ τὰ μεγαλοσερβικὰ σχέδια.

Ἡ Αὐστρία θεωρήσασα ὑπεύθυνον τὴν Σερβικὴν κυβέρνησιν ἐπέδωκεν αὐστηρότατον τελεσίγραφον εἰς τὴν Σερβίαν. Ἡ Σερβικὴ κυβέρνησις ἀπέρριψε τὸ τελεσίγραφον καὶ ἡ Αὐστρία ἐκήρυξε (28 Ἰουλίου) τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Σερβίας. Συγχρό- **1914**
νως ἡ Ρωσία διέταξε γενικὴν κινητοποίησιν τοῦ ρωσικοῦ στρατοῦ, διὰ νὰ ἐμποδίσῃ τὴν καταστροφὴν τῆς Σερβίας.

Οἱ λαοὶ τῆς Εὐρώπης εἶδον τότε νὰ πλησιάζῃ ἡ φοβερὰ καταστροφὴ ὡς θεομηνία καὶ ὡς καταστρεπτικὸς σίφων. Ὅλοι αἱ προσπάθειαι πρὸς συνεννόησιν καὶ εἰρηνικὴν διευθέτησιν τοῦ ἐπεισοδίου ἀπεδείχθησαν μάταιαι. Τὴν 1 Αὐγούστου ἡ Γερμανία ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Ρωσίας καὶ τὴν 3 κατὰ τῆς Γαλλίας, τὴν δὲ 4 εἰσῆλθεν εἰς τὸν πόλεμον ἡ Ἀγγλία, ἐξ αἰτίας τῆς γερμανικῆς εἰσβολῆς εἰς τὸ Βέλγιον. Ἡ Ἰαπωνία, συνδεδεμένη μετὰ τῆς Ἀγγλίας διὰ συμμαχίας, ἠκολούθησεν αὐτὴν (23 Αὐγούστου). Ἡ Ἰταλία ἔμεινεν οὐδετέρα εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ πολέμου.

Η ΕΠΕΚΤΑΣΙΣ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

Ὁ πόλεμος ἐπέξετάθη σχεδὸν εἰς ὅλας τὰς ἡπείρους καὶ ἔγινε πραγματικῶς **Παγκόσμιος**. Εἰς τοὺς κυρίους ἀντιπάλους προσετέθησαν κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ πολέμου νέα κράτη, εἰς τὰς **Κεντρικὰς Δυνάμεις**, δηλαδὴ τὴν Γερμανίαν καὶ Αὐστροουγγαρίαν, ἡ **Τουρκία** (Νοέμβρ. 1914) καὶ ἡ **Βουλγαρία** (Ὀκτ. 1915). Εἰς τὰς **Δυτικὰς Δυνάμεις**, τὴν **Ἀντάντ**, ἡ Σερβία, τὸ Μαυροβούνιον, τὸ Βέλγιον, ἡ Ἰαπωνία, ἡ Ἰταλία, ἡ Πορτογαλία, ἡ Ρουμανία, ἡ Ἑλλάς, ἡ Κίνα κτλ.

Τὸ σημαντικώτερον θέατρον τοῦ πολέμου ἦτο τὸ Βέλγιον καὶ ἡ Βόρειος Γαλλία, τὸ **Δυτικὸν μέτωπον** ὅπως ὠνομάσθη, ὅπου ἦσαν ἀντιμέτωποι οἱ περισσότερον προηγμένοι λαοὶ τῆς γῆς, Γερμανοὶ

ἐναντίον Γάλλων, Ἀγγλῶν, Βέλγων καὶ Ἀμερικανῶν (βραδύτερον), τοὺς ὁποίους ἐνίσχουν πολυάριθμα ἀποικιακὰ στρατεύματα. Μεγάλην σημασίαν ἔλαβε μὲ τὸν καιρὸν τὸ Βαλκανικὸν μέτωπον, ἐνῶ αἱματηρόταται μάχαι διεξήχθησαν εἰς τὸ Ἀνατολικὸν μέτωπον (Ρωσία).

Ἡ ΓΕΡΜΑΝΙΚΗ ΕΞΟΡΜΗΣΙΣ — ΜΑΧΗ ΤΟΥ ΜΑΡΝΗ

Ἡ Γαλλία καὶ ἡ Γερμανία εἶχον ἀσφαλίσει τὰ σύνορά των διὰ σειρᾶς ὀχειρωμάτων. Ἐπειδὴ ἀπὸ τὸ σημεῖον αὐτὸ δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ κτυπηθῆ ταχέως καὶ ἀποτελεσματικῶς ἡ Γαλλία, οἱ Γερμανοὶ ἐβάδισαν διὰ τοῦ Βελγίου (2 Αὐγούστου). Τὰ φρούρια, ὅλα νεωτάτου καὶ τελειοτάτου συστήματος, συνετρίβησαν μὲ τὰ βερέα τηλεβόλα τοῦ Κρούπ. Ἐν τούτοις ὁ βελγικὸς στρατὸς ὑπὸ τὸν βασιλέα Ἀλβέρτον ἀντέταξε πείσμονα ἀντίστασιν, ἐκράτησε τοὺς Γερμανοὺς δύο ἑβδομάδας καὶ ἔδωκε καιρὸν εἰς τοὺς Γάλλους νὰ συμπληρώσουν τὴν κινητοποίησίν των καὶ εἰς τοὺς Ἀγγλους νὰ ἀποβιβάσουν εἰς τὴν Φλάνδραν μικρὸν ἐκστρατευτικὸν σῶμα 70 χιλ. ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Φρέντς (French).

Οἱ Γερμανοὶ κατέλαβον τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ Βελγίου καὶ εἰσέβαλον εἰς τὴν Γαλλίαν. Τὰς ἐπομένας ἡμέρας ἀνέτρεψαν πᾶν ἐμπόδιον. Τὰ φρούρια τῆς βορείου Γαλλίας ἔπεσαν τὸ ἐν μετὰ τὸ ἄλλο. Ὁ ἀνταποκριτὴς τῶν Τάιμς ἐτηλεγράφη εἰς τὴν ἐφημερίδα του ὅτι ὁ γερμανικὸς στρατὸς ὁμοιάζει πρὸς θυελλώδη ὠκεανόν, τὸν ὁποῖον τίποτε δὲν ἠμπορεῖ νὰ συγκρατήσῃ.

Τὴν 24 Αὐγούστου ὁ Γάλλος στρατάρχης Ζόφφρ (Joffre) διέταξε γενικὴν ὑποχώρησιν. Εἰς τὴν πρωτεύουσάν τῆς Γαλλίας ἐπεκράτησε μεγάλη ταραχὴ καὶ ἡ γαλλικὴ Κυβέρνησις ἔφυγεν εἰς Μπ ο ρ ν τ ῶ. Οἱ Γερμανοὶ στρατιωτικοὶ ἐφαίνοντο δικαιολογημένοι εἰς τοὺς ὑπολογισμούς των καὶ ἡ Γαλλία ἐπιπτεν ἀνυπεράσπιστος. Πέντε γερμανικαὶ στρατιαὶ ἐβάδιζον κατὰ τῆς γαλλικῆς πρωτεύουσας.

Τὴν 4 Σεπτεμβρίου αἱ τρεῖς γερμανικαὶ στρατιαὶ τοῦ κέντρου εἶχον διαβῆ τὸν ποταμὸν Μάρνην, παραπόταμον τοῦ Σηκουάνα, εἰς τὸν ὁποῖον χύνεται πλησίον τῶν Παρισίων. Ὅταν ὅμως οἱ Γερμανοὶ, προελαύνοντες ἀκατάσχετοι, ἔφθασαν εἰς τὰ μυθικὰ πεδία τῶν μαχῶν τοῦ Ἀττίλα (Καταλαυνικὰ πεδία, Châlons sur Marne), εὑρέθησαν μεταξὺ τῶν γάλλων ἔγκων τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ. Τὸ πλῆγμα, τὸ ὁποῖον ἐδέχθησαν,

ἦτο ἀποφασιστικὸν διὰ τὴν ἔκβασιν τοῦ πολέμου. Ὁ γερμανικὸς στρατὸς μὲ μεγάλας ἀπωλείας ἠναγκάσθη νὰ συμπτυχθῇ.

Οἱ Γάλλοι ὅμως δὲν εἶχον ἀρκετάς ἐφεδρείας οὔτε ἀρκετὰ πυρομαχικά, διὰ νὰ συντρίψουν τὸν ἀποχωροῦντα ἔχθρον. Οἱ Γερμανοὶ ἐκράτηθησαν στερεῶς εἰς τὰς νέας τῶν θέσεις, διετήρησαν δολόκληρον σχεδὸν τὸ Βέλγιον καὶ ἀξιολογωτάτας ἐπαρχίας τῆς Γαλλίας.

Ἄλλ' ἡ ἔκβασις τοῦ πολέμου ἐγένετο πλέον ἀκαθόριστος. Οἱ ἀντίπαλοι ἐπέισθησαν ὅτι δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ διασπάσουν ὁ εἰς τὸν ἄλλον, ἐγκατεστάθησαν εἰς ὄχρας θέσεις καὶ μετέβαλον τὸν ἀγῶνα εἰς πόλεμον τῶν γραμμῶν. Τὸ Δυτικὸν μέτωπον ἐξετείνετο εἰς σχῆμα κυκλικοῦ τόξου ἀπὸ τὸ Νιούπορτ τῆς Βορείου θαλάσσης καὶ τὸ Ὑπερὸς μέχρι τῶν Βοσγίων καὶ τῆς Ἀσιατίας εἰς ἔκτασιν 700 χλμ. καὶ παρέμεινε τὸ αὐτὸ μέχρι τοῦ 1918 ἐκτὸς μικρῶν τοπικῶν μεταβολῶν. Περὶ τὴν γραμμὴν αὐτὴν συνήφθησαν μακρινὰς συμπλοκαὶ καὶ τὸ αἷμα τῶν ἀνωτέρων φυλῶν ἐχύθη ἀφθόνως.

Ἡ ΠΑΛΗ Εἰς τὴν ἀνατολὴν — ἀνατολικὸν μέτωπον

Ὅταν ἡ γερμανικὴ θύελλα ἐμαίνετο κατὰ τῶν Παρισίων, οἱ Ρῶσοι, πρὸς ἀνακούφισιν τῶν δεινῶς πιεζομένων Γάλλων, εἰσέβαλλον εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Πρωσσίαν. Αἱ ἀσθενεῖς κατ' ἀρχὰς γερμανικαὶ δυνάμεις ὑπεχώρησαν καὶ ἡ χώρα παρεδόθη ἐπὶ δεκαπέντε ἡμέρας εἰς τὴν διάκρισιν τῶν Κοζάκων.

Ἀνήσυχος ὁ Μόλτκε, ἀρχιστράτηγος τοῦ γερμανικοῦ στρατοῦ, ἀπέσπασε δύο σώματα ἀπὸ τὸ Δυτικὸν μέτωπον καὶ διώρισε διοικητὴν τοῦ στρατοῦ τῆς Ἀνατολικῆς Πρωσσίας τὸν ἐν ἀποστρατεῖᾳ στρατηγὸν Παῦλον Χίνδεμπουργκ (Paul Hindenburg), 67 ἐτῶν, καὶ ὡς ἀρχηγὸν τοῦ ἐπιτελείου τὸν πολὺ νεώτερον Ἐριχ Λούντεντορφ (Erich Ludendorff). Οἱ νέοι ἀρχηγοὶ εἰς δύο ἐνδόξους μάχας παρὰ τὸ Τάννεμπεργκ καὶ τὰς Μαζουριανὰς λίμνας σχεδὸν κατέστρεψαν τὰς ρωσικὰς στρατιάς. Ἡ Ἀνατολ. Πρωσσία ἠλευθερώθη τελείως ἀπὸ τοὺς Ρώσους, οἱ δὲ Γερμανοὶ ἐθεώρησαν τὴν μάχην παρὰ τὸ Τάννεμπεργκ ὡς τὴν ἐξοντωτικωτέραν νίκην τῆς παγκοσμίου ἱστορίας· καὶ ἐξύψωσαν εἰς ἐθνικοὺς ἥρωας τὸν Χίντεμπουργκ καὶ τὸν Λούντεντορφ.

Ὁ σῆκος ὅμως τοῦ ρωσικοῦ στρατοῦ ἐστράφη κατὰ τῶν Αὐστριακῶν. Ἡ ρωσικὴ ἐπίθεσις εἰς εὐρύτατον μέτωπον, ἀπὸ τὴν Βαλκανικὴν

μέχρι Βουκοβίνας μὲ διεύθυνσιν πρὸς νότον καὶ δυσμὰς, ἔκαμψε τὴν αὐστριακὴν ἀντίστασιν. Μεγὰλα κέντρα καὶ ὀλόκληροι περιφέρειαι ἔπεσαν εἰς χεῖρας τῶν Ρώσων.

Οἱ Γερμανοὶ ὑπεστήριξαν τότε τοὺς συμμάχους τῶν δι' ἰσχυρᾶς ἐπιθέσεως κατὰ τῆς Βαρσοβίας. Εἰς τὴν ἐπακολούθησάν πενταπόδη πάλιν ἀπεδείχθη ὅτι ὁ ρωσικὸς στρατὸς δὲν ἦτο εἰς θέσιν νὰ συντρίψῃ τοὺς Αὐστρογερμανοὺς. Τὸ Ἀνατολικὸν μέτωπον ἐσταθεροποιήθη, ὅπως καὶ τὸ Δυτικόν. Οἱ Ρῶσοι ἐγκατεστάθησαν εἰς ὠχυρωμένην γραμμὴν, ἣ ὁποία ἤρχιζεν ἀπὸ τὰ σύνορα τῆς Ἀνατ. Πρωσσίας καὶ ἔφθανεν εἰς τὰ Καρπάθια, μὲ συνολικὸν μῆκος 900 χιλιομ. Ταιουτοτρόπως καὶ εἰς τὸ Ἀνατολικὸν μέτωπον ὁ πόλεμος ἔλαβε μορφήν ἀγῶνος χαρακωμάτων.

Ο ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΣ

Μόλις ἐκηρύχθη ὁ πόλεμος, ὁ ἀγγλικὸς στόλος ἀπέκλεισε τὴν Βαλτικὴν, ὁ δὲ ἀγγλογαλλικὸς τὴν Ἀδριατικὴν. Ὁ ἐμπορικὸς στόλος τῆς Γερμανίας ἠχμαλωτίσθη ἢ κατέφυγεν εἰς οὐδετέρους λιμένας.

Σημαντικὴ σύγκρουσις ναυτικῶν δυνάμεων δὲν ἔγινε, διότι ὁ γερμανικὸς στόλος ἐκλείσθη εἰς τοὺς λιμένας τῆς Βαλτικῆς. Ὅσα γερμανικὰ πολεμικὰ εὐρέθησαν εἰς ξένας θαλάσσας κατεστράφησαν πολλὰκις μετὰ ἥρωικὴν ἀντίστασιν. Ἀξία λόγου σύγκρουσις τοῦ ἀγγλικοῦ καὶ τοῦ γερμανικοῦ στόλου μὲ σημαντικὰς ἀπωλείας ἐκατέρωθεν ἔγινε τὴν 31 Μαΐου 1916 παρὰ τὴν Ἰουτλανδικὴν ἀκτὴν (ναυμαχία τοῦ Σκὰγκερακ), ἣ ὁποία ὅμως δὲν ἤλλαξε τὴν κατάστασιν.

Εἰς τὸν ἀποκλεισμόν ἡ Γερμανία ἀπήντησε δι' αὐστηρᾶς ὀργανώσεως τῆς διανομῆς τῶν τροφίμων καὶ δι' ἄκρας φειδοῦς καὶ ἰδίως διὰ τοῦ ὑποβρυχίου πολέμου. Κατ' ἀρχὰς οἱ Γερμανοὶ εὐρέθησαν εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ βυθίζουσιν τὰ πλοῖα κατόπιν προειδοποιήσεως, διότι ὑπελόγιζον τὰς Ἠνωμένας Πολιτείας, τῶν ὁποίων ὁ Πρόεδρος Οὐίλσον διεμαρτυρήθη ἐντόνως, ἰδίως μετὰ τὴν καταβύθισιν τῆς Λουζιανίας, ἀγγλικοῦ ὑπερωκεανίου, μὲ τὸ ὁποῖον ἐπνίγησαν ἑκατοντάδες γυναικίαι παιδα, ἐκ τῶν ὁποίων 118 Ἀμερικανοὶ (7 Μαΐου 1915).

Ο ΠΟΛΕΜΟΣ ΤΟ 1915 — ΚΑΤΑΡΡΕΥΣΙΣ ΤΗΣ ΡΩΣΙΑΣ

Οἱ Σύμμαχοι ἐπεχείρησαν ἐπανειλημμένως δι' ἐπιθέσεων εἰς διά-

φορα σημεῖα νὰ διασπάσουν τὸ Δυτικὸν μέτωπον. Ἄλλ' αἱ ἐπιθέσεις αὐταί, καθὼς μελετηθεῖσαι καὶ καθὼς παρασκευασθεῖσαι, ἔφεραν μικρὰ ἀποτελέσματα καὶ ἐστοίχισαν ποταμοὺς αἱμάτων.

Ἀντιθέτως αἱ ἐπιχειρήσεις τῶν Γερμανῶν εἰς τὸ Ἀνατολικὸν μέτωπον κατέληξαν εἰς μεγάλην νίκην καὶ ἐξάρθρωσιν τοῦ ρωσικοῦ στρατοῦ. Ὁ στρατηγὸς **Μάκενζεν** διέσπασε τὸ ρωσικὸν μέτωπον εἰς τὴν Γαλικίαν παρὰ τὸ Γ κ ὀ ρ λ ι τ σ ε καὶ τὸ Τ α ρ ν ὀ β, εἰς ἔκτασιν 17 χιλιομ. (Μάιος 1915). Ὁλόκληρος ἡ ρωσικὴ παράταξις ἀπὸ τῆς Βαλτικῆς μέχρι τῆς Γαλικίας ὑπεχώρησε μὲ σοβαρὰς ἀπωλείας. Οἱ Ρῶσοι ἐγκατέλειψαν τὴν Γαλικίαν, τὴν Πολωνίαν, τὴν Λιθουανίαν καὶ μόλις κατώρθωσαν νὰ ἐγκατασταθοῦν 400 χιλιόμετρα ἀνατολικώτερον εἰς νέαν γραμμὴν, ἡ ὁποία ἤρχιζεν ἀπὸ τὴν Ρίγαν καὶ ἔφθανεν εἰς τὰ ρουμανικὰ σύνορα. Τὸ γερμανικὸν ἐπιτελεῖον ἀνεκοίνωσεν ὅτι συνέλαβεν ἐν ἑκατομμύριον αἰχμαλώτους καὶ ἄπειρον πολεμικὸν ὕλικόν.

Ἡ ΤΟΥΡΚΙΑ ΕΙΣΠΡΧΕΤΑΙ ΕΙΣ ΤΟΝ ΠΟΛΕΜΟΝ

Ἡ Τουρκία, πλήρης πικρίας κατὰ τῶν Δυτικῶν Δυνάμεων, αἱ ὁποῖαι κατὰ τὸν πρόσφατον Βαλκανικὸν πόλεμον ὑπεστήριξαν τὰ Βαλκανικὰ κράτη καὶ ἐπέφεραν τὴν ἀπώλειαν τῆς Εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας, ἐτάχθη μὲ τὸ μέρος τῶν Γερμανῶν. Ἡ Ἄν- **1914**
τάντ ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Τουρκίας τὸν Νοέμβριον τοῦ 1914.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἀκριβῶς αὐτὴν ἡ Ρωσία ἐκινδύνευε νὰ καταρρευθῇ ἀπὸ ἔλλειψιν πολεμοφοδίων. Οἱ Σύμμαχοι τότε ἐπεχείρησαν (19 Φεβρ. 1915) νὰ ἐκβιάσουν δι' ἰσχυρᾶς ἐπιθέσεως τὰ Στενὰ τῶν Δαρδανελίων, διὰ νὰ ἀνεφοδιάσουν τὸν δεινῶς πιεζόμενον ρωσικὸν στρατόν.

Ὁ Συμμαχικὸς στόλος, τεραστία δύναμις ἀπὸ 58 πλοῖα καὶ 310 τηλεβόλα τῶν 30,5, ἀφοῦ κατέστησε βᾶσιν τὴν νῆσον Λῆμνον, ἐπετέθη κατὰ τῶν φρουρίων τῶν Στενῶν. Ἄλλ' οἱ Γερμανοὶ εἶχον προλάβει νὰ μεταφέρουν βαρὺ πυροβολικόν. Εἰς τὴν μεγάλην μάχην τοῦ στόλου καὶ τοῦ πυροβολικοῦ τῆς ξηρᾶς (ἰδίως τὴν 13 Μαρτ. 1915) ἐνίκησε τὸ δεύτερον. Οἱ Σύμμαχοι ἔχασαν μερικὰς ἀπὸ τὰς καλύτερας μονάδας τῶν καὶ ἠναγκάσθησαν νὰ ἐγκαταλείψουν τὸ σχέδιόν των, νὰ παραβιάσουν δηλαδὴ τὰ Στενὰ διὰ τοῦ στόλου.

Μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τοῦ στόλου ἀπεφάσισαν νὰ παραβιάσουν τὰ

Στενά δι' ἀποβάσεως εἰς τὴν Χερσόνησον τῆς Καλλιπόλεως. Ἄλλ' οἱ Σύμμαχοι δὲν εἶχον τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἔτοιμον στρατόν. Οὕτως, ἡ ἀπόβασις τῶν Συμμάχων — γενομένη κυρίως μὲ ἀποικιακὰ στρατεύματα — προσέκρουσεν εἰς ζωηρὰν ἀντίστασιν καί, παρὰ τὰ ἀφάνιστα μέσα, οἱ Σύμμαχοι δὲν κατώρθωσαν νὰ διανοίξουν δρόμον διὰ τῶν τουρκικῶν γραμμῶν.

Ἡ ἐκστρατεία τῶν Δαρδανελλίων καὶ τῆς Καλλιπόλεως ἐστοίχισε εἰς τὰ δύο μέρη τὴν ζωὴν 250 χιλ. ἀνθρώπων. Οἱ Σύμμαχοι ὑπέστησαν μίαν ἀπὸ τὰς σοβαρωτέρας ἀποτυχίας τοῦ Παγκοσμίου πολέμου.

ΚΑΤΑΛΗΨΙΣ ΤΗΣ ΣΕΡΒΙΑΣ

Νέον ἰσχυρὸν κτύπημα ὑπέστησαν οἱ Σύμμαχοι εἰς τὴν Βαλκανικὴν. Οἱ Σέρβοι εἶχον ἀποκρούσει δύο αὐστριακὰς ἐπιθέσεις. Τὸν Σεπτέμβριον ὅμως τοῦ 1915 ὁ ὀρίζων ἐθολώθη περὶ τὴν χώραν των. Τὴν 6 Σεπτεμβρίου οἱ Βούλγαροι ὑπέγραψαν σύμβασιν μετὰ τῶν Κεντρικῶν Δυνάμεων πρὸς κοινὴν δρᾶσιν κατὰ τῆς Σερβίας.

Κατὰ τῆς αἰφνιδιαστικῆς ἐπιθέσεως οἱ σερβικοὶ στρατοὶ ἀντέταξαν ἀξιοσημεῖωτον ἀντίστασιν. Ἄλλ' ἦτο ἀδύνατον νὰ ἀναγκασθῶσι τὸν ἀριθμητικῶς καὶ μηχανικῶς ἀνώτερον εὐρωπαϊκὸν στρατόν. Ἡ Σερβία κατελήφθη ἀπὸ τοὺς Γερμανο-Αὐστριακοὺς καὶ τοὺς Βουλγάρους. Τὰ λείψανα τοῦ Σερβικοῦ στρατοῦ μὲ τὸν βασιλέα Πέτρον ἐπὶ κεφαλῆς, κατόπιν ἀπεριγράπτων ταλαιπωριῶν, ὑπεχώρησαν διὰ μέσου τῶν δυσβάτων ὁρέων τῆς Ἀλβανίας εἰς τὸ Δυρράχιον, ἀφοῦ κατέστρεψαν πυροβολικὸν καὶ πολεμοφόδια. Βραδύτερον ἰταλικά πλοῖα μετέφεραν αὐτοὺς εἰς τὴν Κέρκυραν, ὅπου τοὺς ἀνασυνέταξαν Γάλλοι ἀξιωματικοί, ἐνῶ ἐπιδημία ἀπεδεκάτιζον αὐτοὺς οἰκτρῶς.

Η ΕΚΣΤΡΑΤΕΙΑ ΤΗΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Μετὰ τὴν τροπὴν αὐτὴν τῆς καταστάσεως εἰς τὴν Βαλκανικὴν, οἱ Σύμμαχοι ἐγκατέλειψαν τὴν ἐπιχείρησιν τῶν Δαρδανελλίων καὶ κατέστησαν βᾶσιν τῶν ἐπιχειρήσεών των τὴν Θεσσαλονικὴν. Ἡ Ἑλλάς ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ μεγάλου πολέμου ἠθέλησε νὰ τηρήσῃ αὐστηρὰν οὐδετερότητα καὶ ἡ ἀπόβασις τῶν συμμαχικῶν στρατευμάτων εἰς τὴν μακεδονικὴν πρωτεύουσαν ἀπετέλει φανεράν καταπάτησιν τῆς οὐδετερότητος τῆς χώρας μας. Δυστυχῶς ὅμως, ὅπως θὰ ἴδωμεν κατωτέρω, τὰ Κόμ-

ματα εἰς τὴν Ἑλλάδα δὲν ἦσαν ἐντελῶς σύμφωνα καὶ διὰ τοῦτο δὲν κατορθώσαμεν νὰ ἀποτρέψωμεν τὴν καταπάτησιν τῆς οὐδετερότητός μας καὶ τὴν μεταφορὰν τοῦ πολέμου εἰς τὴν χώραν μας.

Τὰ πρῶτα συμμαχικὰ στρατεύματα ἀπεβιβάσθησαν τὴν 2 Ὀκτωβρίου 1915, προερχόμενα κατὰ τὸ πλεῖστον ἀπὸ τὴν χερσόνησον τῆς Καλλιπόλεως. Ἡ ἀρχιστρατηγία τοῦ Στρατοῦ τῆς Ἀνατολῆς — ὅπως ὠνομάσθη ὁ πολεμῶν εἰς τὸ μέτωπον τῆς Θεσσαλονίκης στρατός — ἀνετέθη εἰς τὸν Γάλλον στρατηγὸν Σαράιγ, διακριθέντα εἰς τὴν μάχην τοῦ Μάρνη.

Μετὰ τὴν κατάρρευσιν τῆς Σερβίας, πρὸς σωτηρίαν τῆς ὁποίας τὰ συμμαχικὰ στρατεύματα δὲν ἦσαν ἀρκετὰ διὰ νὰ προσφέρουν ἱκανοποιητικὴν βοήθειαν, ἡ θέσις τοῦ Σαράιγ ἐγίνε δυσχερής. Ἀφοῦ εἶχε προχωρήσει μέχρι τοῦ σερβικοῦ χωρίου *Κοιβολάκ*, ἠναγκάσθη πρὸ τῶν ὑπερέτερων ἐχθρικών δυνάμεων νὰ ὑποχωρήσῃ εἰς τὴν Θεσσαλονίκην.

Τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1915 οἱ Βούλγαροι ἐφάνησαν εἰς τὴν Γευγελῆν καὶ μετ' ὀλίγον εἰς τὰ ἑλληνοσερβικὰ σύνορα ἐφθασαν Γερμανοί. Οὔτε Γερμανοὶ οὔτε Βούλγαροι διήλθον τότε τὴν ἑλληνικὴν μεθόριον. Ὁ Γάλλος στρατηγὸς κατεσκεύασεν ὠχυρωμένον στρατόπεδον περὶ τὴν Θεσσαλονίκην, τὸ ὅποιον διαρκῶς ἐνισχύομενον ἐγίνεν ἀπόρητον καὶ ἐμελλε νὰ ἔχῃ μοιραίαν σημασίαν διὰ τὴν ἔκβασιν τοῦ πολέμου. Τοιοῦτοτρόπως ἐδημιουργήθη νέον μέτωπον, τὸ Βαλκανικόν.

ΤΟ ΕΤΟΣ 1916 — ΒΕΡΝΤΕΝ (22 ΦΕΒΡ. - ΔΕΚΕΜΒΡ. 1916)

Ἐνθαρρυνθέντες ἀπὸ τὰς ἐπιτυχίας ἐναντίον τῶν Ρώσων καὶ τῶν Σέρβων καὶ ἔχοντες τῶρα διαθέσιμους δυνάμεις, οἱ Γερμανοὶ προσέβαλον ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Γερμανοῦ διαδόχου τὸ μέγα γαλλικὸν φρούριον τοῦ Βερντέν, τοῦ ὁποίου ἡ πτώσις θὰ ἦνοιγε τὴν ὁδὸν πρὸς τὴν γαλλικὴν πρωτεύουσαν. Ἡ ἐπίθεσις, παρα- **1916** σκευασθεῖσα καλῶς καὶ ἐπιχειρηθεῖσα μετὰ μεγάλων δυνάμεων, εἶχε καταπληκτικὴν ἐπιτυχίαν εἰς τὴν ἀρχήν. Ἄλλ' οἱ Γάλλοι συνελθόντες ἀπὸ τὸν αἰφνιδισμὸν ἀντέταξαν ἀπεγνωσμένην ἀντίστασιν. Τὴν ἄμυναν διωργάνωσεν ὁ στρατηγὸς **Πεταίν** (Petain).

Εἰς τὴν κόλασιν τοῦ Βερντέν ἐθυσιάσθη τὸ ἄνθος τῆς νεολαίας τῶν δύο χωρῶν. Ἄλλ' ἡ ποθητὴ νίκη δὲν ἔστεψε τὰ ὄπλα τοῦ Γερμανοῦ διαδόχου. Αἱ ἐλπίδες τερματισμοῦ τοῦ πολέμου ἀπεμακρύνθησαν πάλιν.

ΚΑΤΑΡΡΕΥΣΙΣ ΤΗΣ ΡΟΥΜΑΝΙΑΣ

Κατόπιν τῆς ἀποτυχούσης ἐπιθέσεως κατὰ τοῦ Βερντέν, καθὼς καὶ τινων ἄλλων ἀποτυχιῶν εἰς τὸ Ἀνατολικὸν μέτωπον, οἱ Γερμανοὶ ἀνέθεσαν τὴν γενικὴν ἀρχιστρατηγίαν εἰς τὸν Χίνδεμπουργκ. Ἡ συγκέντρωσις τῆς ἀρχῆς εἰς χεῖρας τοῦ γηραιοῦ στρατηγοῦ εἶχεν ἀμέσως τὰ ἀποτελέσματά της. Περὶ τὸ τέλος τοῦ 1916 συνετρίβη ἡ Ρουμανία.

Οἱ Ρουμᾶνοι ἐνθαρρυσθέντες ἀπὸ τὰς προσωρινὰς ἐπιτυχίας τοῦ Ρώσου στρατηγοῦ **Μπρουσίλωφ** κατὰ τῶν Αὐστριακῶν, ὁ ὁποῖος μὲ

1916 χώρησε βαθέως ἐντὸς τοῦ αὐστριακοῦ ἐδάφους, ἐξῆλθον τῆς οὐδετερότητος (27 Αὐγούστου 1916). Οἱ Γερμανοὶ ὅμως διέθετον ἀρκετὰς δυνάμεις καὶ μηχανικὰ μέσα, ὥστε νὰ ἐκμηδενίσουν δι' ἀποφασιστικῆς ἐνεργείας τὸν ρουμανικὸν στρατὸν.

Εἰς τὴν Τρανσυλβανίαν οἱ Ρουμᾶνοι εἶχον σειρὰν αἰματηρῶν ἀποτυχιῶν, ἐνῶ ὁ Μάκενζεν, ὀδηγῶν Γερμανοὺς, Βουλγάρους καὶ Τούρκους, διέβη τὸν Δούναβιν, ἠνώθη μὲ τὸν αὐστρογερμανικὸν στρατὸν, ὁ ὁποῖος εἶχε κατέλθει ἀπὸ τὴν Τρανσυλβανίαν εἰς τὴν πεδιάδα τῆς Βλαχίας, καὶ ἐνίκησεν εἰς ἀποφασιστικὴν μάχην τοὺς Ρουμᾶνους, οἱ ὁποῖοι ἀπεσύρθησαν μέχρι τοῦ ποταμοῦ Σερεθ πλησίον τῶν ρωσικῶν συνόρων. Οἱ Γερμανοὶ εἰσῆλθον εἰς Βουκουρέστιον (6 Δεκεμβρ.) καὶ ὀλόκληρος ἡ Ρουμανία ὑπετάγη, ἐκτὸς μικροῦ τμήματος τῆς Μολδαβίας παρὰ τὰ ρωσικὰ σύνορα.

Ἡ ΑΜΕΡΙΚΗ ΕΙΣΕΡΧΕΤΑΙ ΕΙΣ ΤΟΝ ΠΟΛΕΜΟΝ (3 ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ 1917)

Ἄλλὰ παρ' ὅλας τὰς ἐπιτυχίας αὐτὰς οἱ Γερμανοὶ εὐρίσκοντο εἰς ἀδυναμίαν νὰ καταπολεμήσουν τὸν πλέον ἐπικίνδυνον ἐχθρόν, τὴν ἑλλησπιν πρώτων ὑλῶν καὶ τροφίμων, συνεπεῖχ τοῦ ἀγγλικοῦ ἀποκλεισμοῦ. Διὰ τοῦτο τὸ τρίτον ἔτος τοῦ πολέμου οἱ Γερμανοὶ ἐξαπέλυσαν τὸν ἀπεριόριστον ὑποβρύχιον πόλεμον (1 Φεβρ. 1917). Ὀλόκληροι ζῶναι θαλάσσης περὶ τὰς ἐχθρικὰς χώρας ἐκηρύχθησαν ἐν ἀποκλεισμῶ καὶ πᾶν σκάφος πλέον ἐντὸς αὐτῶν ἐβυθίζετο ἄνευ εἰδοποιήσεως. Οἱ Γερμανοὶ, οἱ ὁποῖοι διέθετον τώρα ἰκανώτατον ἀριθμὸν ὑποβρυχίων (25 τὸ 1914, πλέον τῶν 150 εἰς τὸ τέλος τοῦ 1916), ἐβύθησαν κατὰ τοὺς πρώτους μῆνας τεράστιον ἀριθμὸν πλοίων (874 χιλ. τόνους

τὸν Ἀπρίλιον). Ἐν συνόλῳ τὸ 1917 οἱ Βρεταννοὶ ἔχασαν 7 ἑκατομμ. τόννους, οἱ Γάλλοι 4 ἑκατομμ. «Ἡ κατάστασις εἶναι ἐξαιρετικῶς σοβαρὰ», ἐδήλωσε τὸ ἀγγλικὸν ναυαρχεῖον.

Ἄλλ' οἱ Γερμανοὶ δὲν κατώρθωσαν νὰ κάμψουν, ὅπως ἠλπίζον, τὴν Ἀγγλίαν. Οἱ Σύμμαχοι, ἀφοῦ συνῆλθον ἀπὸ τὴν πρώτην κατάπληξιν, ἐπενόησαν δραστικὰ μέτρα κατὰ τῶν ὑποβρυχίων. Ἀντιθέτως ἡ γερμανικὴ δρᾶσις εἰς τὴν θάλασσαν εἶχεν ὡς συνέ- **1917**
πειαν τὴν εἴσοδον τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν εἰς τὸν πό-
λεμον διὰ τὴν ἐλευθερίαν τῶν θαλασσῶν, ὅπως ἔλεγεν ἡ δῆλωσις τοῦ
Προέδρου Οὐίλσον (3 Φεβρ. 1917).

Η ΡΩΣΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ

Τὸν Μάρτιον τοῦ 1917 οἱ Σύμμαχοι ἔχασαν τὴν ὑποστήριξιν τῆς Ρωσίας. Περισσότερον ἀπὸ πᾶσαν ἄλλην χώραν, εἰς τὴν Ρωσίαν εἶχε κλονισθῆ ἡ ἐμπιστοσύνη εἰς τοὺς ἀρχηγούς. Ἡ ἀγανάκτησις ἐπροχώρει βαθύτερον, ὅσον ὑψηλότερον ἐσωρευόντο τὰ θύματα. Ἀπὸ τοῦ Ἰουλίου μέχρι τοῦ Ὀκτωβρίου 1916 ὁ στρατηγὸς Μπρουσίλωφ ἐθυσίασε περίπου 2 ἑκατομμ. στρατιώτας καὶ περὶ τοὺς 90 χιλ. ἀξιωματικούς. Ἡ μερὶς τῶν τσαρικῶν ἤρχισε νὰ βλέπη ὡς μόνην διέξοδον τὴν εἰρήνην. Πρὸς τοῦτο ἡ ρωσικὴ κυβέρνησις, ἡ ὁποία ἦτο εὐπειθὴς εἰς τὸν Τσάρον, ἐπεχείρησε νὰ ἀναστειλῆ τὰς ἐργασίας τῆς Δούμας, ἡ ὁποία θὰ ἦτο ἐμπόδιον διὰ τὴν σύναψιν εἰρήνης μετὰ τῶν Γερμανῶν. Ἡ πλειονότης τῆς Δούμας δὲν ὑπῆκουσε καὶ ἐστασίασε, τὴν δὲ 12 Μαρτίου 1916 δύο τάγματα τῆς φρουρᾶς προσεχώρησαν εἰς τοὺς στασιαστάς. Ὁ Τσάρος ἠναγκάσθη νὰ παραιτηθῆ καὶ ἡ ἐξέγερσις ἐλάμβανε διαρκῶς δέξυτερον χαρακτῆρα. Τὴν ἀστικὴν καὶ κοινοβουλευτικὴν κυβέρνησιν διεδέχθη κυβέρνησις σοσιαλδημοκρατικὴ ὑπὸ τὸν **Κερένσκι** (Μάιος 1916) καὶ τέλος διὰ τῆς λεγομένης ἐπαναστάσεως τοῦ Ὀκτωβρίου κύριοι τῆς καταστάσεως ἐγίναν ὁ **Λένιν** καὶ ὁ **Τρότσκι**, ἀρχηγοὶ τῶν Μπολσεβίκων (24 Ὀκτωβρίου 1917).

Οἱ νέοι κυβερνῆται συνῆψαν ἀνακαυχῆν μὲ τοὺς Γερμανοὺς καὶ τὴν 3 Μαρτίου 1918 ὑπέγραψαν χωριστὴν εἰρήνην. Τὴν Ρωσίαν ἠκολούθησεν ἡ Ρουμανία. Διὰ τῆς εἰρήνης τὸ κράτος τοῦ Τσάρου σχεδὸν διεμελλίζετο. Μεγάλα τμήματα τῆς Δυτικῆς Ρωσίας ἀπέκτων τὴν ἀνεξαρτησίαν τῶν ἢ προσηρτῶντο εἰς τὴν Γερμανίαν, ὁλόκληρος δὲ ἡ Ἀνατολικὴ

Ευρώπη μέχρι τῆς Σιβηρίας ἐτίθετο ὑπὸ τὴν οἰκονομικὴν ἐπίρροϋν τῶν Γερμανῶν.

Η ΙΤΑΛΙΑ ΕΙΣΕΡΧΕΤΑΙ ΕΙΣ ΤΟΝ ΠΟΛΕΜΟΝ

Μετὰ μακροὺς διπλωματικοὺς ἐλιγμούς, οἱ Ἴταλοι ἐκήρυξαν τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Αὐστρίας (23 Μαΐου 1915). Ἡ διασκευὴ τῶν ἰταλοαυστριακῶν συνόρων, καθὼς καὶ αἱ ἀντίξοοι καιρικαὶ συνθήκαι δὲν ἠγνόησαν ἐκτεταμέναις ἐπιχειρήσεις εἰς τὸ νέον μέτωπον.

Ὅταν ὅμως κατὰ τὸν συνήθη μυστικὸν τρόπον οἱ Γερμανοὶ μετέφεραν ὀλόκληρον στρατιάν εἰς τὸ Ἴταλικὸν μέτωπον, ἐκάμφθη ἡ ἰταλικὴ ἀντοχή. Εἰς τὴν ὄρεινὴν περιοχὴν τῶν Ἰουλιανῶν Ἀλπεων οἱ Γερμανοαυστριακοὶ διέσπασαν τὸ ἰταλικὸν μέτωπον (25 Ὀκτωβρίου 1917). Ὁ ἰταλικὸς στρατὸς ὑπεχώρησε, κατορθώσας νὰ ἀνασυνταχθῇ ἐπὶ νέου μετώπου παραλλήλως τοῦ ποταμοῦ Πιάβε. Ἐκεῖθεν βραδύτερον, ὅπως θὰ ἴδωμεν, ἐξώρμησε καὶ ἐπήνεγκε τὴν διάλυσιν καὶ ἀποσύνησιν τοῦ αὐστριακοῦ στρατοῦ.

ΒΑΛΚΑΝΙΚΟΝ ΜΕΤΩΠΟΝ

Ἐνῶ διεδραματιζόντο τὰ μεγάλα αὐτὰ γεγονότα, ἡ Ἑλλάς δὲν εἶχε κατορθώσει νὰ καθορίσῃ ἐνιαίαν πολιτικὴν ἀπέναντι τῶν ἐμπολέμων. Ὁ πρωθυπουργὸς Βενιζέλος ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ μεγάλου πολέμου εἶχε κηρυχθῆ ὑπὲρ τῶν Δυτικῶν Δυνάμεων, ἐνῶ ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος ἐθεώρει ἐπικίνδυνον τὴν ἀνάμειξιν τῆς μικρᾶς Ἑλλάδος εἰς τὴν σύρραξιν τῶν Μεγάλων Δυνάμεων καὶ ἐπεθύμει ἡ χώρα μας νὰ τηρήσῃ οὐδετερότητα. Ἡ διαφωνία αὕτη μεταξὺ βασιλείας καὶ πρωθυπουργοῦ ἐπρόκειτο νὰ ἔχη σοβαρὰς συνετείας διὰ τὴν χώραν μας.

Ὅταν βραδύτερον (1915) ἐπῆλθεν ἡ συνεννόησις Γερμανῶν καὶ Βουλγάρων διὰ τὸν διαμελισμὸν τῆς Σερβίας καὶ ἡ Βουλγαρία ἐκίνητοποίησε τὸν στρατὸν τῆς, ἡ Ἑλλάς διὰ λόγους ἀσφαλείας ἀπήντησε διὰ γενικῆς ἐπιστρατεύσεως. Οἱ Σύμμαχοι ἤλπισαν ὅτι ἡ ἐπιστρατευθεῖσα Ἑλλάς θὰ ἔσπευδεν εἰς βοήθειαν τῆς κινδυνευούσης Σερβίας, μετὰ τῆς ὁποίας συνεδέετο διὰ συνθήκης ἀμυντικῆς. Ἄλλ' ἡ Ἑλλάς καὶ μετὰ τὴν ἐπίθεσιν τῆς Βουλγαρίας κατὰ τῆς Σερβίας ἐξηκολούθησε τὴν πολιτικὴν τῆς οὐδετερότητος καὶ δὲν ἔσπευσεν εἰς βοήθειαν αὐτῆς. Τὸ γεγονὸς αὐτὸ ἡ Συνεννόησις ἐθεώρησεν ἐχθρικὸν ἀπέναντί τῆς, αἴτιον αὐτοῦ κυ-

ρίως ἐνόμισε τὸν βασιλέα, τὸν ὁποῖον ἐχαρκτήρισεν ὡς ὄργανον τῆς Γερμανίας, καὶ ἔλαβεν ἐχθρικήν στάσιν ἔναντι τῆς Ἑλλάδος. Ἐντὸς τῆς χώρας φανερά πλέον ἐσχηματίσθησαν δύο παρατάξεις. Ἡ μία παρατάξις ἠκολούθει τὴν πολιτικὴν τοῦ Βενιζέλου καὶ ἐπέζητει νὰ ἐξαγάγῃ τὴν Ἑλλάδα εἰς τὸν πόλεμον παρὰ τὸ πλευρὸν τῆς Ἀντάντ, ἡ ἄλλη ἐνεκοιπώθη τὴν πολιτικὴν τῆς οὐδετερότητος καὶ ἀναμονῆς, τὴν ὁποῖαν ὑπεστήριζεν ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος. Τὰ πάθη ὠξύνθησαν εἰς μέγαν βαθμὸν καὶ ὁ ὀλέθριος ἐκεῖνος διχασμὸς προεμήνυε μεγάλας ἀναστατώσεις.

Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ 1916 ὁ μικρὸς στρατὸς τῆς Ἀνατολῆς εἰς τὸ Βαλκανικὸν μέτωπον ἐνισχύθη σημαντικῶς. Ἐφθασαν εἰς Θεσσαλονίκην 100 χιλ. σερβικοῦ στρατοῦ, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἀναδιοργανωθῆ καὶ ἀνασυνταχθῆ εἰς τὴν Κέρκυραν ὑπὸ Γάλλων ἀξιωματικῶν, καὶ ἄλλαι συμμαχικαὶ ἐπικουραὶ. Τοιοῦτοτρόπως ὁ στρατὸς τῆς Ἀνατολῆς ἀνῆλθεν εἰς 300 χιλ. (80 χιλ. Γάλλοι εἰς 4 μεραρχίας, 80 χιλ. Ἀγγλοὶ εἰς 5 μεραρχίας, 1 μεραρχία ρωσικὴ καὶ 1 ἰταλική). Ἄλλ' ὁ στρατὸς αὐτὸς δὲν ἦτο ἀκόμη καλῶς ἐφωδιασμένος μὲ πυροβολικὸν καὶ ἔτοιμος νὰ ἀναλάβῃ ἐπιχειρήσιν μεγάλης ἐκτάσεως. Διὰ τοῦτο, ὅταν τὴν ἄνοιξιν ἦλθεν εἰς ἐπαφὴν μετὰ τῶν ἐχθρῶν, οἱ Βούλγαροι κατέλαβον τὸ Δεμίρ - Χισάρ καὶ τὸ ἑλληνικὸν ὄχυρὸν Ροῦπελ, κατῆλθον μέχρι τῆς θαλάσσης καὶ κατέλαβον ὁλόκληρον τὴν Ἀνατολικὴν Μακεδονίαν. Μεγάλα τμήματα ἑλληνικοῦ στρατοῦ παρεδόθησαν, χωρὶς νὰ ἀντιτάξουν οὐδεμίαν ἀντίστασιν, καὶ μετεφέρθησαν εἰς τὴν Γερμανικὴν πόλιν Γκέρλιτς, ὅπου ἔζησαν ἐν αἰχμαλωσίᾳ μέχρι τοῦ τέλους τοῦ πολέμου. Ἡ Ἀνατολικὴ Μακεδονία ὑπέστη τὰ πάνδεινα ὑπὸ τῶν Βουλγάρων, οἱ ὁποῖοι ἐθεώρησαν τὴν περίστασιν κατὰλληλον νὰ ἐξαφανίσουν τὸν ἑλληνικὸν πληθυσμὸν. Ἡ θέσις τῶν Βουλγάρων ἐνισχύθη καὶ αἱ ἐχθροπραξίαι διεκόπησαν ἐπὶ τινα χρόνον.

Ἡ ἐξοδος ὅμως τῆς Ρουμανίας εἰς τὸν πόλεμον (27 Αὐγούστου 1916) ἔδωκε τὸ σύνθημα νέων συγκρούσεων. Ἐπρεπεν ὁ στρατὸς τῆς Ἀνατολῆς νὰ ἀρχίσῃ στρατιωτικὰς ἐπιχειρήσεις ὑψίστης πολιτικῆς καὶ στρατιωτικῆς σημασίας, νὰ ὑποστηρίξῃ δηλαδὴ τὴν κατὰ τῆς Βουλγαρίας καὶ Αὐστρίας ἐπίθεσιν τοῦ ρουμανικοῦ στρατοῦ. Ἀλλὰ τὴν πρωτοβουλίαν διετήρησαν πάλιν οἱ Βούλγαροι, οἱ ὁποῖοι διέθετον 15 μεραρχίας καὶ μίαν γερμανικὴν καὶ ἐνισχύοντο ποικιλοτρόπως ἀπὸ τοὺς Γερμανοὺς μὲ ἐπιτελεῖα, πυροβόλα, πολυβόλα, τηλεφῶνα, ἀεροπλάνα κτλ. Οἱ Βούλγαροι προσέβαλον τὸν στρατὸν τῆς Ἀνατολῆς, προήλασαν δυτικῶς καὶ κατέλαβον τὴν Φλώριναν.

Τότε ὅμως ἤρχισεν ἡ ἐπίθεσις τοῦ συμμαχικοῦ στρατοῦ, εἰς τὴν ὁποίαν ἐπρωτοστάτησαν κυρίως οἱ Σέρβοι. Οἱ σύμμαχοι ἐνίκησαν τοὺς Βουλγάρους παρὰ τὸν *Γκορνίτσοβον*, ἀνεκατέλαβον τὴν *Φλώριναν* καὶ τὴν 30 Σεπτεμβρίου τὰ σερβικὰ στρατεύματα ἐπάτησαν τὸ ἔδαφος τῆς πατρίδος των, ὀλίγον δὲ βραδύτερον οἱ Σέρβοι εἰσῆλθον εἰς τὸ *Μοναστήριον* (19 Νοεμβρίου).

Η ΕΛΛΑΣ ΕΙΣΕΡΧΕΤΑΙ ΕΙΣ ΤΟΝ ΠΟΛΕΜΟΝ

Ἡ κίνησις αὐτὴ τῶν συμμαχικῶν στρατευμάτων εἰς τὸ Βαλκανικὸν μέτωπον προεκάλεσε σημαντικὰ γεγονότα εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ὁ Βενιζέλος παρητήθη, διεδέχθησαν δὲ αὐτὸν μετὰ τὴν σειρὰν τέσσαρες κυβερνήσεις : τοῦ Δ. Γούναρη, ὁ ὁποῖος παρητήθη τὴν 22 Ἰουνίου 1916, τοῦ Ἀλεξ. Ζαῖμη, τὸν ὁποῖον ἀντικατέστησε τὴν 16 Σεπτεμβρίου ὁ Καλογερόπουλος, καὶ τέλος ἀνέλαβε τὴν ἀρχὴν ὁ καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Σπ. Λάμπρος (11 Ὀκτωβρίου). Ὁ Βενιζέλος, ἀφοῦ δὲν κατώρθωσε νὰ ἐπιβάλλῃ τὴν πολιτικὴν του διὰ κοινοβουλευτικῆς ὁδοῦ, ἀπεφάσισε νὰ προβῆ εἰς χωριστὸν κίνημα. Τὴν 9 Σεπτεμβρίου 1916 ἔφθασεν εἰς τὴν Θεσσαλονικὴν μετὰ πολλοὺς πολιτικοὺς καὶ στρατιωτικοὺς καὶ ἐκήρυξε τὸ κίνημα. Ἐσχημάτισε προσωρινὴν κυβέρνησιν καὶ ὡς σκοπὸν του ἔθεσε νὰ τάξῃ τὴν Ἑλλάδα εἰς τὸ πλευρὸν τῶν Συμμάχων. Ἦρχισε νὰ στρατολογή ἀπὸ τὴν Μακεδονίαν καὶ τὰς νήσους καὶ κατήρτισε τὸν πυρῆνα τοῦ στρατοῦ, τὸν ὁποῖον ὠνόμασαν *στρατὸν τῆς Ἀμύνης*.

Ἀπὸ τότε ἡ στάσις τῶν Συμμάχων ἀπέναντι τῆς Ἑλλάδος ἦτο φανερῶς ἐχθρική. Ὑπὸ τὸ πρόσχημα ὅτι τὰ νῦτα τοῦ στρατοῦ τῆς Ἀνατολῆς εὕρισκοντο ἐκτεθειμένα εἰς κίνδυνον, προέβαλλον διαρκῶς νέας ἀπαιτήσεις εἰς τὴν Κυβέρνησιν τῶν Ἀθηνῶν, ὅπως : τὴν ἀπομάκρυνσιν τοῦ στρατοῦ κάτω τοῦ Ἰσθμοῦ, τὴν μερικὴν ἀποστράτευσιν κ. ἄ. Αἱ προστριβαὶ αὐταὶ κατέληξαν εἰς θλιβερὰ γεγονότα παρὰ τὸ Ζάππειον, εἰς βομβαρδισμὸν τῶν Ἀθηνῶν καὶ εἰς ἐπίθεσιν κατὰ τῶν γαλλικῶν ἀγχημάτων παρὰ τὴν Ἀκρόπολιν. Ταύτην ἐπηκολούθησεν ὁ ἀποκλεισμὸς τῶν ἑλληνικῶν παραλίων, ἡ παράδοσις τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου καὶ ἡ ἀποστράτευσις τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ.

Τέλος οἱ Σύμμαχοι, μετὰ τὴν κατάρρευσιν τῆς Ρωσίας, ἀπεφάσισαν νὰ δώσουν ὀριστικὴν λύσιν εἰς τὸ ἑλληνικὸν ζήτημα. Τὸν Ἰούνιον τοῦ 1917 ἔφθασεν εἰς τὰς Ἀθήνας ὡς ἑκτακτος ἀπεσταλμένος τῆς Γαλλίας

ὁ γερουσιαστὴς Ζονάρ, ὁ ὁποῖος ὑπεχρέωσε τὸν βασιλέα Κωνσταντῖνον νὰ παραιτηθῆ ὑπὲρ τοῦ δευτεροτόκου υἱοῦ του Ἀλεξάνδρου καὶ νὰ ἀναχωρήσῃ μετὰ τῆς οἰκογενείας του εἰς τὴν **1917** Ἑλβετίαν. Ἀπὸ τότε ὁ Βενιζέλος ἐγκατεστάθη εἰς τὰς Ἀθήνας, ἀποκατέστησε τὴν ἐνότητα τοῦ διχασμένου κράτους καὶ ἤρχισε νὰ ὀργανώσῃ τὴν χώραν διὰ τὸν πόλεμον.

Η ΜΕΓΑΛΗ ΓΕΡΜΑΝΙΚΗ ΕΠΙΘΕΣΙΣ ΤΟΥ 1917

Οἱ στρατιωτικοὶ τῆς Γερμανίας ἀνέλαβον ἀποφασιστικὴν ἐπίθεσιν εἰς τὸ Δυτικὸν μέτωπον, ἀφοῦ συνεκέντρωσαν τὰς ἐλευθερωθείσας εἰς τὴν Ἀνατολὴν δυνάμεις των μετὰ τὴν εἰρήνευσιν τῆς Ρωσίας. Ὁ πόλεμος εἰσῆλθεν εἰς νέαν φάσιν. Τὰ στρατεύματα ἐξελθόντα ἐκ τῶν χαρακωμάτων προσεπάθουν δι' ἀφηνιδιαστικῶν ἐπιθέσεων χωρὶς προπαρασκευὴν πυροβολικοῦ νὰ ἀπωθήσουν τὸν ἀντίπαλον.

Ἀπὸ τῆς 21ης Μαρτίου μέχρι τέλους Ἰουνίου τοῦ 1918 οἱ Γερμανοὶ ἔκαμαν πρωτοφανεῖς ἐπιθέσεις μετὰ τεραστίας μάζας ἀνθρώπων καὶ ἀφάνταστον ἀφθονίαν ὕλικου, ἐκλόνισαν τὸν ἐχθρὸν καὶ ἐπροξένησαν εἰς αὐτὸν τεραστίαν ζημίαν.

Ἡ πρώτη μεγάλη ἐπίθεσις, ἡ Ἀὐτοκρατορικὴ ὀνομασθεῖσα (21 Μαρτίου), κατὰ τῶν ἀγγλικῶν γραμμῶν μεταξὺ Ἀρράς καὶ Λαφὲρ εἰς ἔκτασιν 80 χιλιομέτρων, μετ' ἀντικειμενικὸν σκοπὸν νὰ χωρίσῃ τὸν ἀγγλικὸν στρατὸν ἀπὸ τὸν γαλλικόν, εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν διάσπασιν τοῦ ἀγγλικοῦ μετώπου, τὴν ἀπώλειαν 55 χιλιομ. ἐδάφους, 90 χιλ. αἰχμαλώτων καὶ 1100 τηλεβόλων. Γαλλικαὶ μεραρχίαι ὅμως ριφθεῖσαι ἐν σπουδῇ ἔφραζαν τὸ κενόν.

Τὸ κατὰ τῶν γαλλικῶν γραμμῶν κτύπημα παρὰ τὸ Σεμαῖν ντε Ντάμ (27 Μαΐου) ἔφερε τοὺς Γερμανοὺς πάλιν εἰς τὸν Μάρνην παρὰ τὸ Σατὸ Τιερύ, εἰς ἀπόστασιν 65 χιλιομ. ἀπὸ τοὺς Παρισίους, οἱ ὁποῖοι εἰς τὸ διάστημα αὐτὸ ἐβομβαρδίζοντο ἐξ ἀποστάσεως 120 χιλιομ. μετὰ τηλεβόλα τῶν 381 χιλ., τὰ ὀνομαστὰ Βέρθα.

ΔΕΥΤΕΡΑ ΜΑΧΗ ΤΟΥ ΜΑΡΝΗ (18-25 ΙΟΥΛΙΟΥ)

Ἄλλ' ἤρχισεν ἤδη νὰ στρέφεται ἡ τύχη τῶν ὄπλων. Οἱ Γερμανοὶ εἶχον ἀποδεκατισθῆ οἰκτρῶς, ἐνῶ ὁ Συμμαχικὸς στρατὸς ἐνίσχυετο

διαρκῶς, ἰδίως μὲ τὴν προσέλευσιν τῶν Ἀμερικανῶν. Τὴν 1 Ἰουλίου εἰς τὴν Γαλλίαν ὑπῆρχον 650 χιλ. Ἀμερικανοί, ἐκ τῶν ὁποίων 250 χιλ. ἔτοιμοι πρὸς πόλεμον. Ἡ Ἀντάντ διέθετεν ἐπίσης κολοσσιαῖον ὕλικόν, ἰδίως μέγαν ἀριθμὸν τῶν νέων ὅπλων, τῶν τάνκς, τὰ ὁποῖα ἀπεδείχθησαν ἀπαράμιλλα διὰ τὴν ἐφοδον καὶ τὴν προέλασιν. Εἶχον ἐπίσης οἱ Σύμμαχοι ἀποκαταστήσει ἐνιαίαν διοίκησιν ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Γάλλου στρατηγοῦ Φός (Foeche).

Οἱ Γερμανοὶ διέβησαν πάλιν τὸν μοιραῖον ποταμὸν Μάρνην, ἀλλὰ προσέκρουσαν εἰς τὴν γαλλικὴν ἀντεπίθεσιν, τὴν ὁποίαν εἶχε προετοιμάσει ὁ Φός, συγκεντρῶσας μυστικῶς δύο στρατιάς εἰς τὸ δάσος τοῦ Willers Cotterets. Ἡ γαλλικὴ ἐπίθεσις (18 Ἰουλίου), γενομένη χωρὶς προπαρασκευῆν πυροβολικοῦ, ἀλλὰ μὲ τεράστια μηχανικὰ μέσα καὶ 500 τάνκς, εἶχε καταπληκτικὴν ἐπιτυχίαν καὶ σοβαρωτάτας συνεπειάς. Ἡ γερμανικὴ γραμμὴ ἐκάμφη, οἱ δὲ Γερμανοὶ ἀπεσύρθησαν εἰς τὴν μεγάλην τῶν ὠχυρωμένην γραμμὴν, τὴν γραμμὴν Χίντεμπουργκ, ὅπως τὴν ὠνόμαζον (8 Αὐγούστου - 20 Σεπτεμβρίου).

Η ΚΑΤΑΡΡΕΥΣΙΣ ΤΩΝ ΣΥΜΜΑΧΩΝ ΤΗΣ ΓΕΡΜΑΝΙΑΣ

Ἐνῶ διεζήγητο ἡ γιγαντομαχία αὐτὴ εἰς τὸ Δυτικὸν μέτωπον, τὰ συμβάντα εἰς τὰ δευτερεύοντα μέτωπα τῆς Ἀνατολῆς ἐσυντόμευσαν τὸ τέλος τοῦ πολέμου.

Εἰς τὴν Παλαιστίνην, ὁ ἀγγλικὸς στρατὸς ἐνίκησε τὸν τουρκικὸν στρατόν, ὁ ὁποῖος εἶχε περιέλθει εἰς κατάστασιν παναθλιῶν λειψάνων, μαστιζομένων ὑπὸ ἀσθενειῶν, καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὸ Χαλέπι (300 χιλιόμε. βορείως, 26 Ὀκτωβρίου).

Οἱ Βούλγαροι ἦσαν ἐξηντλημένοι καὶ εἰς τὴν χώραν τῶν εἶχε γίνεи μεγάλη καταστροφή. Τὴν 17 Ἰουλίου παρητήθη ὁ πρωθυπουργὸς τοῦ πολέμου Ραδοσλάβωφ καὶ ἀντικατεστάθη ἀπὸ τὸν φιλιπτατικὸν Μαλίνωφ. Ἀφοῦ δὲ ἀνεκλήθη ὁ στρατηγὸς Σαράιγ, ὁ ὁποῖος εὐρίσκατο εἰς συνεχεῖς προστριβὰς πρὸς τοὺς Ἕλληνας, καὶ ἐξωπλίσθησαν 11 ἑλληνικαὶ μεραρχίαι, ὁ συμμαχικὸς στρατὸς ἐγένεον ἀξιωμαχάωτατος.

Εἰς βραχεῖαν σύγκρουσιν παρὰ τὸ Σκρᾶ ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς κατήγαγε μίαν ἀπὸ τὰς περιφανεστέρας νίκας τοῦ Βαλκανικοῦ πολέμου καὶ ἔδειξε τί ἦτο εἰς θέσιν νὰ προσφέρῃ εἰς τὸν ἀγῶνα. Ἀμέσως κατόπιν ὁ συμμαχικὸς στρατὸς ὑπὸ τὸν νέον ἀρχιστράτηγον Φρανσέ ντ

Ἑσπερέ (Franchet d' Esperey) συνέτριψε τὸ Βουλγαρικὸν μέτωπον παρὰ τὸν *Τζέριαν* (15 Σεπτεμβρίου).

Τὴν 29 Σεπτεμβρίου οἱ Βούλγαροι ὑπέγραψαν τὴν *Ἀνακωχή* ἢ τῆς *Θεσσαλονίκης*, διὰ τῆς ὁποίας ὑπεχρεώθησαν νὰ ἀποσυρθοῦν ἀπὸ τὰ ἐδάφη, τὰ ὁποῖα κατέλαβον τὸ 1915, νὰ διαλύσουν τὸν στρατὸν των καὶ νὰ ἐπιτρέψουν εἰς τὸν Συμμαχικὸν στρατὸν νὰ καταλάβῃ τὴν Σόφιαν. Ὁ βασιλεὺς Φερδινάνδος κατόπιν ἐσωτερικῆς ἐξεγέρσεως ὑπεχρεώθη νὰ παραιτηθῆ.

Οἱ *Τοῦρκοι* μετὰ τὴν καταστρεπτικὴν ἤτταν τοῦ στρατοῦ των εἰς τὴν Παλαιστίνην καὶ τὴν ἤτταν τῶν Βουλγάρων ἠναγκάσθησαν νὰ ὑποκύβουν. Τὴν 31 Ὀκτωβρίου ὑπεγράφη ἡ *Ἀνακωχή τοῦ Μούδρου*. Ὁ συμμαχικὸς στόλος καὶ μετ' αὐτοῦ ὁ ἑλληνικὸς ἐνεφανίσθησαν πρὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τὰ Στενὰ καὶ ἡ τουρκικὴ πρωτεύουσα κατελήφθησαν ἀπὸ τὸν συμμαχικὸν στρατὸν.

Οἱ *Αὐστριακοὶ* ἀπὸ μηνῶν εἶχον καμφοῦ ὑπὸ τὸ βάρος τοῦ πολέμου. Αἱ γερμανικαὶ νῆαι τῆς ἀνοιξέως καὶ τοῦ θέρους συνεκράτησαν αὐτοὺς ἐπὶ τι διάστημα. Ὅταν ὅμως ἐπεχείρησαν νὰ ἐνεργήσουν ἐπίθεσιν κατὰ τῶν Ἰταλῶν εἰς τὸ μέτωπον τοῦ *Πιάβε*, ἀπεκρούσθησαν εὐκόλως (15 - 23 Ἰουνίου). Ὁ αὐστριακὸς στρατός, τὸ κύριον στήριγμα τῆς μοναρχίας, διελύθη. Αἱ ἐθνότητες ἔπαυσαν νὰ ὑπακούουν εἰς τὴν Βιέννην, οἱ Κροᾶται καὶ οἱ Σλοβῆνοι ἐκήρυξαν τὴν ἑνωσίν των μετὰ τὴν Σερβίαν, οἱ Τσέχοι καὶ οἱ Σλοβάκοι ἴδρυσαν ἀνεξάρτητον κράτος, οἱ δὲ Ἰταλοὶ κατέλαβον τὸ Τριέντο καὶ τὴν Τεργέστην. Εἰς τὴν Βιέννην καὶ τὴν Βουδαπέστην ἐγκατεστάθησαν ἐπαναστατικαὶ κυβερνήσεις (12 Νοεμβρίου).

Η ΓΕΡΜΑΝΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ

Ὁ γερμανικὸς στρατός, ὁ τραγικὸς ἦρωσ τῆς μεγάλης συγκρούσεως, κλονιζόμενος ὑπὸ τὴν κολοσσιαίαν πίεσιν, ἀπεσύρετο ἀπὸ τὰ ἐδάφη, τὰ ὁποῖα κατεῖχεν ἀπὸ τετραετίας. Δὲν εἶχε χάσει οὔτε τὴν πειθαρχίαν του οὔτε τὴν συνοχὴν του.

Πρὸ τοῦ φάσματος τῆς τελειωτικῆς διαλύσεως καὶ τῆς εἰσβολῆς τοῦ ἐχθροῦ εἰς τὸ γερμανικὸν ἔδαφος, ὁ Λούντεντορφ ἐτηλεγράφησε τὴν 28 Σεπτεμβρίου εἰς τὸν ἀρχικαγκελλάριον ὅτι ἦτο ἀπολύτως ἀνάγκη νὰ κλείσῃ ἀνακωχὴν. Ἡ εἶδησις ἔδωσε τὸ σύνθημα τῆς ἀναστατώσεως

εις την Γερμανίαν. Ἐσχηματίσθη νέα Κυβέρνησις, ἡ ὁποία ἐτηλεγράφη-
σεν εἰς τὸν Οὐίλσον ὅτι ἡ Γερμανία εἶναι ἐτοιμὴ νὰ δεχθῆ εἰρήνην ἐπὶ
τῇ βάσει τῶν 14 ἄρθρων, τὰ ὁποῖα ὁ πρόεδρος τῶν Ἡνωμένων Πολι-
τειῶν εἶχε πρὸ καιροῦ διακηρύξει καὶ εἰς τὰ ὁποῖα ἐστήριζε τὴν μελλον-
τικὴν εἰρήνην (4 - 5 Νοεμβρίου).

Ἄλλὰ συγχρόνως μεγάλη ἐξέγερσις τῶν πληρωμάτων τῶν πολε-
μικῶν πλοίων ἐσημειώθη εἰς τὸ Κίελον. Ἡ κίνησις διεδόθη εἰς
τοὺς ἄλλους λιμένας καὶ μετ' ὀλίγον οἱ ναῦται καταλαβόντες τοὺς σι-
δηροδρόμους εἰσῆλθον εἰς τὸ ἐσωτερικὸν καὶ ἐπανεστάτησαν

1918 ἄλλην τὴν χώραν. Ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ἐπαναστατῶν ἐτέθησαν
οἱ ἀρχηγοὶ τῶν σοσιαλιστῶν. Ὁ αὐτοκράτωρ μετὰ τοῦ δια-
δόχου ἔφυγον εἰς τὴν Ὀλλανδίαν, διὰ νὰ διαφύγουν τὴν παράδοσιν, τὴν
ὁποίαν ἀπήτουν οἱ Σύμμαχοι (9 Νοεμβρίου). Τὴν 11 Νοεμβρίου εἰς
τὸ Βερολίνον ἐκηρύχθη ἡ Δημοκρατία. Ἐπίσης ἠναγκάσθησαν νὰ πα-
ραιτηθῶν καὶ οἱ ἄλλοι ἡγεμόνες τῶν γερμανικῶν κρατῶν. Τὴν 12 παρη-
τήθη καὶ ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Αὐστρίας Κάρολος.

Τὴν 11 Νοεμβρίου εἰς τὸ στρατηγεῖον τοῦ Φόσ ὑπεγράφη ἡ ἀνακωχή.

ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΩΝ ΒΕΡΣΑΛΛΙΩΝ

Ἡ συνδιάσκεψις τῆς εἰρήνης συνῆλθεν εἰς Παρισίους, ὅπου ἔγινεν
ἐπισήμως ἡ ἐναρξίς τοῦ Συνεδρίου εἰς τὴν Αἴθουσαν τῶν Κατόπτρων
τοῦ ἀνακτόρου τῶν Βερσαλλιῶν τὴν 18 Ἰανουαρίου 1919. Εἰς τὰς Βερ-
σαλλίας ὑπερίσχυσαν αἱ μέθοδοι τῆς παλαιᾶς διπλωματίας καὶ ἡ ἀγα-
θὴ πρόθεσις τοῦ Οὐίλσον ὑπέστη σκληρὰν δοκιμασίαν. Ὁ Πρόε-
δρος εἰς τὰ 14 ἄρθρα τοῦ εἶχε θέσει τὰς ἀνθρωπιστικὰς βάσεις διὰ
τὴν συνομολόγησιν τῆς εἰρήνης, ἀλλὰ δὲν εἶχε φαντασθῆ τὸ μέγεθος
τῶν δυσκολιῶν, εἰς τὰς ὁποίας θὰ προσέκρουεν ἡ ἐφαρμογὴ τῶν ἀρχῶν
του. Ὡς βάσις τῆς εἰρήνης ἐλήφθη ἡ ἐξασφάλισις τῶν Συμμάχων ἀπὸ
νέαν ἐπίθεσιν τῶν Γερμανῶν καὶ ἡ ἱκανοποίησις τῶν κρατῶν, τὰ ὁ-
ποῖα ἐπολέμησαν μετὰ τῆς Ἀντάντ. Ἀπὸ τὸ ἀνθρωπιστικὸν ιδεῶδες
τοῦ Οὐίλσον περιεσώθη μόνον τὸ σκιῶδες κατασκευάσμα τῆς Κοινω-
νίας τῶν Ἐθνῶν.

Μετὰ μακρὰς καὶ κοπιώδεις συσκέψεις τοῦ Συμβουλίου
τῶν Τεσσάρων — τῶν ἀρχηγῶν δηλαδὴ τῶν με-
1919 γάλων κρατῶν Ἀγγλίας, Γαλλίας, Ἰταλίας καὶ Ἀμερικῆς,
τῶν Λούδ Τζώρτζ, Κλεμανσώ, Ὁρλάνδο καὶ Οὐίλσον

— τέλος τὴν 18 Ἰουνίου 1919 ὑπεγράφη ἡ εἰρήνη. Ἡ εἰρήνη τῶν Βερσαλλιῶν ἐπέβαλεν εἰς τοὺς Γερμανοὺς βαρυτάτους ἑδαφικοὺς καὶ οἰκονομικοὺς ὅρους: Ἡ Γερμανία ὑπεχρεώθη νὰ ἀποδώσῃ εἰς τὴν Γαλλίαν τὴν Ἀλσατίαν καὶ Λωρραίνην. Μεγάλα τμήματα τῆς Δυτικῆς Πρωσσίας μετὰ τῶν παλαιῶν πολωνικῶν ἐπαρχιῶν ἐδόθησαν εἰς τὸ ἀνασυστάμενον πολωνικὸν κράτος. Ἡ Ἀνατολικὴ καὶ ἡ Δυτικὴ Πρωσσία ἐχωρίσθησαν διὰ νὰ ἀποκτήσῃ ἡ Πολωνία διέξοδον πρὸς τὴν θάλασσαν. Αἱ ἀποικίαι τῆς ὅλαι διενεμήθησαν μεταξὺ τῶν Συμμάχων.

Βαρύτατοι ἦσαν οἱ οἰκονομικοὶ ὅροι: Ὑπεχρεώθη νὰ πληρώσῃ τεράστια ποσὰ ὑπὸ τύπον ἐπανορθώσεων τῶν ζημιῶν τοῦ πολέμου καὶ νὰ παραδώσῃ εἰς τοὺς Συμμάχους τὸν ἐμπορικὸν τῆς στόλου καὶ ἀμετρήτους ποσότητας γαιανθράκων, κτηνῶν κλπ.

Πρὸς ἀσφάλειάν των οἱ Σύμμαχοι ἐπέβαλον εἰς τὴν Γερμανίαν νὰ καταργήσῃ τὴν στρατιωτικὴν θητείαν καὶ νὰ περιορίσῃ τὸν στρατὸν τῆς εἰς 100 χιλ. μισθοφόρους.

Τέλος ἡ συνθήκη τῶν Βερσαλλιῶν ἴδρυσεν τὴν Κοινωνίαν τῶν Ἐθνῶν, τῆς ὁποίας ὁ σκοπὸς ἦτο νὰ ἀναπτύξῃ τὴν συνεργασίαν μεταξὺ τῶν Ἐθνῶν καὶ νὰ χρησιμεύσῃ ὡς διαιτητικὸν δικαστήριον διὰ τὴν ἐξασφάλισιν τῆς εἰρήνης καὶ τὸν περιορισμὸν τῶν ἐξοπλισμῶν. Μέλη τῆς Κοινωνίας ἦσαν τὰ κράτη, τὰ ὁποῖα ἀντεπροσωπεύθησαν εἰς τὸ Συνέδριον τῆς εἰρήνης, καὶ τὰ οὐδέτερα ὅσα ἤθελον νὰ εἰσέλθουν εἰς αὐτήν. Ἐδρα τῆς Κοινωνίας ὄρισθη ἡ Γενεύη τῆς Ἑλβετίας.



Ὁ Πρόεδρος Οὐίλσον (1856-1921)

ΑΙ ΑΛΛΑΙ ΣΥΝΘΗΚΑΙ

Ἐκαστον τῶν ἐχθρικῶν κρατῶν ὑπεχρεώθη νὰ ὑπογράψῃ χωριστὴν συνθήκην. Διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Σαὶν Ζερμαὶν διεμελίσθη ἡ Αὐστρία καὶ περιωρίσθη εἰς τὰς καθαρῶς γερμανικὰς ἐπαρχίας, ὑπὸ τὸν ρητὸν ὅρον νὰ μὴ ἐνωθῆ εἰς τὸ μέλλον μετὰ τῆς Γερμανίας. Μέγα μέρος τῶν αὐστριακῶν χωρῶν ἀπετέλεσε τὰ κράτη τῆς Τσεχοσλοβακίας καὶ τῆς Γιουγκοσλαβίας, ἄλλαι πάλιν ἐδόθησαν εἰς τὴν Ἰταλίαν (Τυρόλον, Τεργέστη κλπ.). Ἡ Αὐστρία ὑπεχρεώθη νὰ παραδώσῃ τὸν πολεμικὸν καὶ ἐμπορικὸν στόλον τῆς, τὸν ὅποιον ἔλαβεν ἡ Ἰταλία.

Ἡ συνθήκη τοῦ Τριανὸν συνεπλήρωσε τὸν διαιμελισμὸν τῆς Ἀψβουργικῆς μοναρχίας. Δι' αὐτῆς διεμελίετο ἡ Οὐγγαρία, ἡ ὁποία περιωρίσθη εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Δουνάβεως καὶ τοῦ Τάις. Σημαντικὰ τμήματα τῆς Οὐγγαρίας παρεχωρήθησαν εἰς τὰ φίλα τῆς Ἀντάντ γειτονικά κράτη (Ρουμανίαν, Πολωνίαν, Τσεχοσλοβακίαν, Γιουγκοσλαβίαν).

Ἡ συνθήκη τοῦ Νεϊγὺ ἐκάνονισε τὴν θέσιν τῆς Βουλγαρίας. Ἡ Βουλγαρία ὑπεχρεώθη νὰ παραδώσῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα τὰς χώρας μεταξὺ Ἐβρου καὶ Στρυμόνος (Δυτ. Θράκην καὶ Ἀνατολ. Μακεδονίαν). Ὁ στρατὸς τῆς περιωρίσθη εἰς 20 χιλ.

ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΩΝ ΣΕΒΡΩΝ (10 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 1920)

Διὰ τῆς συνθήκης τῶν Σεβρῶν ἀπεφασίζετο ὁ διαιμελισμὸς τῆς Τουρκίας. Ὁ σουλτᾶνος περιωρίζετο εἰς τὰ καθαρῶς τουρκικὰ ἐδάφη: Ἀνατολίαν καὶ Κωνσταντινούπολιν μετὰ τὰ προάστιά τῆς. Ἡ Ἑλλὰς ἐλάμβανε τὴν Ἀνατολικὴν Θράκην μετὰ τῆς Καλλιπόλεως μέχρι τῆς γραμμῆς τῆς Τσατάλτζας καὶ τὴν περιοχὴν τῆς Σμύρνης. Ἡ Γαλλία ἔλαβε τὴν ἐπικυριαρχίαν τῆς Συρίας καὶ μέρος τῆς Κιλικίας (βιλαέτι Ἀδάνων) ἡ Ἀγγλία τῆς Μεσοποταμίας (Ἰράν, πετρελαιοπηγὰι Μουσοῦλης) καὶ τῆς Παλαιστίνης καὶ τὴν προστασίαν τοῦ νεοϊδρυθέντος Κράτους τῆς Ἀραβίας (Βασιλεῖον Χετζάζ).

1920 ἡ Ἰταλία ὡς σφαῖραν ἐπιρροῆς τὴν παραλίαν ἀπὸ τοῦ Ἀδριατικοῦ μέχρι τῆς Ἀτταλείας (ἀπέναντι τῆς Ρόδου, ὅπισθεν τῆς ἐλληνικῆς ζώνης τῆς Σμύρνης). Ἡ Τουρκία, ἀπὸ 1.790.000 τετρ. χιλιομ. καὶ 24 ἑκατ. κατοίκους, περιωρίσθη εἰς 170 χιλ. τετρ. χιλιομ. καὶ 10 ἑκατ. κατοίκους.

ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΔΙΑΙΡΕΣΙΣ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ ΤΟ 1919



Ἡ Κωνσταντινούπολις καὶ τὰ Στενὰ ὠρίσθη νὰ κατέχωνται ὑπὸ Συμμαχικοῦ στρατοῦ, Διεθνῆς δὲ Ἐπιτροπῆ νὰ ἔχη τὴν διοίκησιν τῶν οὐδετεροποιηθέντων Στενῶν. Ἡ Τουρκία ἐπέθη ὑπὸ στρατιωτικὸν καὶ οἰκονομικὸν ἔλεγχον, ὑπεχρέωθη νὰ καταργήσῃ τὴν στρατιωτικὴν Θητείαν, νὰ περιορίσῃ τὸν στρατὸν τῆς εἰς 50 χιλ. καὶ δὲν εἶχε δικαίωμα νὰ διατηρῇ πολεμικὰ πλοῖα καὶ ἀεροπλάνα. Ἔθεσεν ὑπὸ διεθνῆ ἐποπτείας τοὺς λιμένας, τὴν ποταμοπλοῖαν καὶ τοὺς σιδηροδρόμους τῆς καὶ ὑπεχρέωθη νὰ ἀποζημιώσῃ τὰς καταστροφὰς τοῦ πολέμου.

Καθ' ἣν στιγμὴν οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς τουρκικῆς Κυβερνήσεως Κωνσταντινουπόλεως ἔθετον τὴν ὑπογραφὴν των εἰς τὴν συνθήκην, εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν (Ἀγκυραν) εἶχε σχηματισθῆ ἔθνικιστικὴ μερὶς ὑπὸ τὸν ἀξιωματικὸν Μουσταφᾶ Κεμάλ, ἡ ὁποία ἀπέκρουσε τὴν συνθήκην καὶ ἔλαβε τὰ ὅπλα, διὰ νὰ ἐμποδίσῃ τὴν ἐφαρμογὴν τῆς.

Η ΜΙΚΡΑΣΙΑΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ – ΟΙ ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ

Ἡ συνθήκη τῶν Σεβρῶν (10 Αὐγούστου 1920) ἐφάνη ὅτι ἀντήμειβε τοὺς ἑλληνικοὺς ἀγῶνας. Ἑλληνικὸς στρατὸς κατέλαβε τὰ ἐπιδικασθέντα ἐδάφη, ἀλλ' ἔμεινε πάντοτε εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν ἢ τουρκικὴ ἀντίστασις, ἡ ὁποία δὲν εἶχε συντριβῆ ὄλοσχερῶς. Οἱ Τούρκοι ἔθνικισταὶ ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Μουσταφᾶ Κεμάλ, δραστηρίου ἀξιωματικοῦ διακριθέντος εἰς τὰς μάχας τῆς Καλλιπόλεως ἐναντίον τῶν Ἀγγλογάλλων, ἐσχισμάτισαν κυβέρνησιν, ἀπεκήρυξαν τὸν σουλτᾶνον καὶ τὴν κυβέρνησιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ὠργάνωσαν τὴν ἔθνικὴν ἀμύναν. Ἡ θέσις τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ ἐγένετο δυσχερεστάτη

1922 ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν, ἕως ὅτου αἱ ἐπιχειρήσεις κατέληξαν εἰς θλιβεράν ἀποτυχίαν. Γάλλοι καὶ Ρῶσοι ὑπεστήριξαν ἀμέσως ἢ ἐμμέσως τοὺς Τούρκους, ἐνῶ οἱ Ἀγγλοὶ οὐδεμίαν οἰκονομικὴν ἢ στρατιωτικὴν βοήθειαν παρέσχον εἰς τοὺς Ἕλληνας. Ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς ἠναγκάσθη νὰ ἐκκενώσῃ τὴν Μ. Ἀσίαν (Αὐγούστος 1922). Τραγικὴ ἦτο κυρίως ἡ τύχη τῶν ἐνοσπίων Ἑλλήνων.

Ἡ Συνθήκη τῆς Λωζάννης (14 Ἰουλίου 1923) ἔδωκεν εἰς τοὺς Τούρκους τὴν Μ. Ἀσίαν καὶ τὴν Θράκην μέχρι τοῦ Ἐβρου, καθὼς καὶ νὰς νήσους Ἰμβρον καὶ Τένεδον. Οἱ Τούρκοι ἐκτός αὐτῶν ἐπέτυχον τὴν ἀνταλλαγὴν τῶν πληθυσμῶν. Ἠρχισε τότε μεγάλη μετανάστευσις ὑπὲρ τὸ Αἰγαῖον. Περὶ τὸ

1 1/2 ἑκατομ. Ἕλληνες ἐγκατέλειψαν τὰς ἐστίαις των καὶ ἦλθον νὰ ἐγκατασταθοῦν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ὁ Ἑλληνισμὸς ἐξεριζώθη ἀπὸ τὴν Μ. Ἀσίαν καὶ τὴν Ἀνατολικὴν Θράκην, ἀπὸ τὰς χώρας δηλαδὴ εἰς τὰς ὁποίας εἶχε ζήσει ἐπὶ χιλιετηρίδας καὶ εἶχε δημιουργήσει μεγάλας καὶ πλούσιαι πόλεις μὲ ὑψηλὸν πολιτισμὸν.

Ἡ μετανάστευσις τοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ καὶ ἡ ἐγκατάστασις του εἰς τὴν ἐλευθέραν Ἑλλάδα ἐδημιούργησαν τεραστίαις δυσκολίας, τὰς ὁποίας τὸ Ἔθνος κατώρθωσε νὰ ὑπερικήσῃ κατὰ τρόπον συγκινητικόν.

Εἰς τὸν σκληρῶς δοκιμασθέντα ἑλληνικὸν λαὸν ἐδόθη ἡ οἰκονομικὴ ἀρωγὴ τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν καὶ ἡ Ἑλλάς κατώρθωσε μὲ τὰ λεγόμενα προσφυγικὰ δάνεια νὰ ἐγκαταστήσῃ τοὺς πρόσφυγας μονίμως εἰς διάφορα μέρη, καὶ ἰδίως εἰς τὴν Μακεδονίαν. Ἡ Ἑλλάς, ἡ ὁποία ἐκ τῶν τελευταίων εἰσῆλθεν εἰς τὸν πόλεμον, ὑπέστη τὴν μεγαλύτεραν σχετικῶς πρὸς τὸν πληθυσμὸν τῆς καταστροφῆν. Ἐν τούτοις τὸ ἀνεπανόρθωτον τοῦτο κακὸν εἶχε τὴν καλὴν συνέπειαν, ὅτι οἱ διεσπαρμένοι Ἕλληνες συνεκεντρώθησαν εἰς κράτος ἑνιαῖον καὶ ὁμοιογενές.

ΠΡΟΣ ΝΕΟΝ ΠΟΛΕΜΟΝ

Ἡ μεταπολεμικὴ περίοδος δὲν ὑπῆρξεν, ὅπως ἤλπιζαν οἱ ἐργάται τῶν συνθηκῶν, εἰρηνικὴ. Εὐθύς ἀπὸ τῆς ὑπογραφῆς τῶν συνθηκῶν ἀνεφύησαν μεγάλα καὶ δυσχερέστατα ζητήματα, ἰδίως οἰκονομικά, τῶν ὁποίων ἡ διευθέτησις ἦτο δυσκολωτάτη. Κατεβλήθησαν προσπάθειαι ὑπὸ τῶν εἰρηνοφίλων, οἱ ὅποιοι εἶχον ἰδίως ὀφθαλμοὺς ἀντιληφθῆ τὴν φρίκην τοῦ πολέμου, νὰ διευθετήσουν τὰς διαφορὰς αὐτάς, ἀλλ' αἱ λύσεις ἦσαν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον πλατωνικαὶ καὶ ἐλάχιστα πρακτικαί. Τὰ δύο μεγάλα κράτη τῆς Εὐρώπης, ἡ Γερμανία καὶ ἡ Ἰταλία, ἐξήρχοντο ἡδικοημένα ἀπὸ τὸν πόλεμον καὶ ἐπεζήτησαν μὲ πάντα τρόπον νὰ ἐπανορθώσουν τὴν ἀδικίαν, ἀλλ' εὕρισκον ἀντιμετώπους τοὺς Συμμάχους. Μετὰ πολλὰς ὀξυτάτας κρίσεις, τὰς ὁποίας διῆλθεν ἡ εἰρήνη ἀπὸ τοῦ 1920 - 1939, ἡ ἀνθρωπότης τὸ 1939 ὠδηγήθη εἰς νέον πόλεμον, ἀσυγκρίτως φρικωδέστερον τοῦ προηγουμένου, τοῦ ὁποίου τὴν ἱστορίαν θὰ ἀναλάβῃ νὰ γράψῃ ὁ ἱστορικὸς τοῦ μέλλοντος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΔ΄

ΕΠΙΣΤΗΜΑΙ – ΓΡΑΜΜΑΤΑ – ΤΕΧΝΑΙ ΤΟΝ 19ου ΚΑΙ 20ου ΑΙΩΝΑ

ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΙΣ

Τὸν 19ον αἰῶνα προήχθησαν σημαντικῶς αἱ Φυσικαὶ ἐπιστῆμαι καὶ διὰ τῆς χρησιμοποίησεως τῶν πορισμάτων αὐτῶν, ἰδίως τῶν περὶ ἀτμοῦ καὶ ἠλεκτρισμοῦ, ἔλαβε κολοσσιαίαν ἀνάπτυξιν ἡ βιομηχανία καὶ ἡ ζωὴ τῶν ἀνθρώπων ἠλλαξε ριζικῶς.

Παράλλῃως πρὸς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν Φυσικῶν ἐπιστημῶν διεδόθη εὐρύτερον ἡ παιδεία καὶ ηὐξήθη ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀνθρώπων, οἱ ὅποιοι ἐδείκνυον ἐνδιαφέρον διὰ τὴν Λογοτεχνίαν καὶ τὴν Τέχνην. Τοῦτο ἐγένετο ἀφορμὴ νὰ δημιουργηθοῦν νέοι καὶ εὐνοϊκώτεροι ὄροι διὰ τὴν καλλιτεχνικὴν παραγωγὴν.

Εἰς τὴν λογοτεχνίαν, τὴν τέχνην καὶ γενικῶς εἰς τὴν πνευματικὴν ζωὴν τοῦ 19ου αἰῶνος ἐπεκράτησε κατ' ἀρχὰς ὁ Ρομαντισμὸς, δηλ. ἡ κυριαρχία τοῦ συναίσθηματος καὶ τῆς φαντασίας καὶ ἡ ὁρμὴ πρὸς ἐλευθέραν ἔκφρασιν καὶ πρωτοτυπίαν. Περὶ τὰ μέσα τοῦ αἰῶνος ἐξεδηλώθη ἀντίθεσις κατὰ τοῦ Ρομαντισμοῦ καὶ ἐπεκράτησεν ὁ Ρεαλισμὸς, τάσις δηλ. πρὸς ἀπεικόνισιν τῶν πραγμάτων ὄχι ὅπως τὰ ἐπεξεργάζεται τὸ συναίσθημα καὶ ἡ φαντασία, ἀλλὰ ὅπως εἶναι εἰς τὴν πραγματικότητα. Κατὰ τὸ τέλος ὁμοῦ τοῦ αἰῶνος παρετηρήθη ἐπιστροφὴ εἰς τὸ συναίσθημα καὶ εἰς τὴν ἐκτίμησιν τοῦ ὀρμεμφύτου. Τοῦτο ὠνόμασαν Νεορομαντισμόν.

Ι. Αἱ ἐπιστῆμαι

ΑΝΑΠΤΥΞΙΣ ΤΩΝ ΦΥΣΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

Αἱ ἐπιστῆμαι ἐσημείωσαν κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ 19ου καὶ τοῦ 20ου αἰῶνος ἀνάπτυξιν διαρκῶς αὐξανομένην καὶ ταχυνομένην. Οἱ σοφοὶ διεμόρφωσαν αὐστηρὰς μεθόδους, διὰ τῶν ὁποίων προήχθησαν εἰς βαθμὸν ἀξιοθαύμαστον αἱ περὶ τῆς φύσεως γνῶσεις τοῦ ἀνθρώπου.

Αἱ Μαθηματικαὶ ἐπιστήμαι, καλλιεργηθεῖσαι μὲ ἀγάπην καὶ ἐπιμέλειαν ἀπὸ τῆς Ἀναγεννήσεως, δὲν ἔπαυσαν νὰ προοδεύουν καὶ κατὰ τὴν περίοδον ταύτην. Ἡ δὲ ἐφαρμογὴ τῶν μεθόδων τούτων εἰς τὰς Φυσικὰς ἐπιστήμας ἀπεδείχθη ἐξαιρετικῶς ἀποδοτικὴ.

Ὁ 19ος αἰὼν καὶ ὁ 20ὸς εἶναι αἰῶνες κατ' ἐξοχὴν τῶν Φυσικῶν ἐπιστημῶν. Ἡ Ἀστρονομία, ἡ Φυσικὴ, ἡ Χημεία, ἡ Βιολογία ἐσημείωσαν πλουσίαν καὶ πολυμερῆ ἀνάπτυξιν.

Ἀπὸ τοῦ 1830 ἀνεπτύχθη ἰδίως ἡ Βιολογία. Ἐμελετήθη ἀφ' ἑνὸς ὁ κόσμος τῶν μικροσκοπικῶν ζῶων, ἀφ' ἑτέρου προήχθη ἡ Ἀνατομία καὶ ἡ Φυσιολογία. Ὁ Ἄγγλος φυσιοδίφης **Κάρολος Δάρβιν** (Darwin, 1809 - 1882) μετὰ πολλὰς μελέτας καὶ παρατηρήσεις ἔφθασεν εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι τὰ σημερινὰ ζωικὰ γένη ἐσηματίσθησαν διὰ βραδείας ἐξελίξεως (évolution). Οἱ ὄργανισμοὶ δηλαδή ἕνεκα ἐξωτερικῶν ἐπιδράσεων ὑφίστανται ἀλλοιώσεις, αἱ ὁποῖαι μεταδίδονται καὶ μονιμοποιοῦνται διὰ τῆς κληρονομίας. Κυριωτάτη ἐξωτερικὴ ἀφορμὴ διὰ τὴν ἀλλοίωσιν εἶναι ἡ προσαρμογὴ πρὸς τὸ περιβάλλον. Διατηροῦνται δηλαδή ὅσοι ὄργανισμοὶ ἔχουν τὴν ἱκανότητα νὰ προσαρμόζωνται πρὸς τὰς συνθήκας τοῦ περιβάλλοντος, ἐνῶ οἱ ἄλλοι ἐξαχνίζονται. Τὴν θεωρίαν ταύτην ἐξέθεσεν εἰς τὸ ὄνομαστον σύγγραμμά του περὶ γενέσεως τῶν εἰδῶν (1859).

Τὴν ἔνοιαν τῆς ἐξελίξεως ἠῦρυνε καὶ ἐδοκίμασε νὰ ἐφαρμόσῃ εἰς τὰς ἐκδηλώσεις τοῦ ἠθικοῦ καὶ κοινωνικοῦ βίου ὁ Ἄγγλος φιλόσοφος **Σπένσερ** (Spencer 1820 - 1904), ποὺ ὑπεστήριξεν ὅτι αὕτη εἶναι νόμος, ὁ ὁποῖος διέπει τὸ σύμπαν. Ἡ ἔννοια τῆς ἐξελίξεως ἔγινε μίαν ἐκ τῶν θεμελιωδεστέρων δοξασιῶν τοῦ αἰῶνος.

Αἱ ΕΦΑΡΜΟΓΑΙ

Ἡ ἐφαρμογὴ τῶν πορισμάτων τῶν Φυσικῶν ἐπιστημῶν ἔφερε πραγματικὴν ἀναστάτῳσιν εἰς τὴν ζωὴν τοῦ ἀνθρώπου. Δὲν εἶναι δυνατὸν ἐδῶ νὰ περιγράψωμεν τὴν μεγαλειώδη πορείαν τῶν ἐφαρμογῶν, αἱ ὁποῖαι ἀνεπτύξαν κολοσσιαίως τὴν βιομηχανίαν, ἐτελειοποίησαν τὰ μέσα συγκοινωνίας καὶ ἐδημιούργησαν τὰς νεωτέρας μεγαλοπόλεις.

Ἡ πρόοδος τῶν ἐφευρέσεων ἐχώρησε μὲ βραδύτερον ρυθμὸν κατὰ τὸ πρῶτον ἡμισυ τοῦ 19ου αἰῶνος (χρῆσις ἀτμοῦ — ἀτμό-

πλοια καὶ σιδηρόδρομοι — καὶ ἠλεκτροισμοῦ — τηλεγράφος, φωτισμός, κινητήριος δύναμις), ἐπεταχύνθη δὲ ἰδίως πρὸς τὸ τέλος τοῦ 19ου καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 20οῦ αἰῶνος (τηλεφώνον 1875, ἀσύρματος τηλεγράφος — Μαρκόνι 1897 — ἠλεκτρικοὶ τροχιοδρόμοι, ἀεροπλάνον, ραδιόφωνον κτλ.).

ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ

Ἀμέσως μετὰ τὴν πτώσιν τοῦ Ναπολέοντος ἐκυριάρχησεν ἡ φιλοσοφία τοῦ γερμανοῦ **Χέγκελ** (Hegel, 1770 - 1831). Κατ' αὐτὸν ἡ οὐσία τοῦ κόσμου εἶναι πνευματικὴ. Δημιουργήματα τοῦ παγκοσμίου πνεύματος εἶναι ἡ θρησκεία, ἡ τέχνη, ἡ φιλοσοφία κτλ., αἱ ὁποῖαι ἀναπτύσσονται κατὰ λογικὴν σειρὰν. Ὁ Χέγκελ ἐπέδρασεν ἰδίως διὰ τῆς περὶ τοῦ κράτους θεωρίας, κατὰ τὴν ὁποίαν τελειωτικὸς σκοπὸς τῆς ὑπάρξεως τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τῆς γῆς εἶναι τὸ Κράτος. Χάριν αὐτοῦ θυσιάζεται τὸ ἄτομον, νομίζον ὅτι ὑπηρετεῖ τὰ ἴδια συμφέροντα. Ἡ ὑπεροχὴ τῶν ἐθνῶν φανερόνεται διὰ τῆς ὑλικῆς ἰσχύος, ἡ ὁποία δίδει εἰς αὐτὰ τὸ δικαίωμα ἐπὶ τῆς ζωῆς.

Ἐνῷ ἡ φιλοσοφία τοῦ Χέγκελ ἐνέπνεε τὴν νίκην καὶ τὴν ἐπικράτησιν, εἰς τὰς πλατυτέρας μάζας ἐπεκράτει κατὰ τὰς πρώτας δεκαετίας τοῦ 19ου αἰῶνος ἀπογοήτευσις καὶ βαθεῖα ἀπαισιοδοξία, τῆς ὁποίας ἐρμηνευτὴς ἔγινεν ὁ **Σοπενχάουερ** (Schopenhauer, 1788 - 1860) εἰς τὸ ἔργον του : « Ὁ κόσμος ὡς βούλισις καὶ παράστασις » (1837). Κατὰ τὸν Σοπενχάουερ « πᾶσα προσπάθεια εἶναι πόνος καὶ θλίψις, ἄρα καὶ ἡ ζωὴ, ἡ ὁποία εἶναι διαρκῆς προσπάθεια. Μόνη ἀπαλλαγὴ εἶναι νὰ νεκρώσωμεν τὴν ἐπιθυμίαν τῆς ζωῆς καὶ νὰ φθάσωμεν εἰς τὴν ἰδανικὴν κατάστασιν τῆς νιρβάνας (ἀνυπαρξίας), τὴν ὁποίαν εἶχεν ὄνειρευθῆ ὁ Βούδδας ».

Τὰ συστήματα αὐτὰ ἀντιπροσωπεύουν εἰς τὴν φιλοσοφίαν τὸν Ρομαντισμόν. Ἡ πρόοδος ὅμως τῶν ἐπιστημῶν καὶ ὁ θρίαμβος τῶν μεθόδων αὐτῶν ἔφεραν ἰσχυρόν κλονισμόν εἰς τὰ συστήματα αὐτά, ὥστε γενικῶς εἰς τὴν εὐρωπαϊκὴν διανόησιν ἐπεβλήθη τὸ ἐπιστημονικὸν πνεῦμα : ἡ ἀνάγκη δηλαδὴ οἱ φιλόσοφοι νὰ στηριχθοῦν εἰς αὐστηρῶς ἐξηκριβωμένα γεγονότα.

Τὴν ἀντίληψιν αὐτὴν καὶ συγχρόνως τὴν καταδίκην τῆς παλαιᾶς μεταφυσικῆς ἐξήγγειλεν ὁ Γάλλος φιλόσοφος **Αὔγουστος Κόντ** (Auguste Conte, 1798 - 1857) εἰς τὸ ἔργον του « Μαθήματα

Θετικῆς Φιλοσοφίας» (1830 - 1842), διδάξας ὅτι ἡ ἀνθρωπίνη διάνοια διέρχεται τρεῖς καταστάσεις: τὴν *θηροσκευτικήν*, τὴν *μεταφυσικὴν* καὶ τὴν *ἐπιστημονικὴν* ἢ *θετικὴν*. Ἡ ἀνθρωπότης διήλθεν ἤδη τὰς δύο πρώτας καταστάσεις καὶ εὐρίσκεται τώρα εἰς τὴν θετικὴν. Τὰ προβλήματα περὶ τῆς προελεύσεως καὶ τῆς συστάσεως τοῦ κόσμου θὰ λυθοῦν διὰ τοῦ συνδυασμοῦ τῶν ἐπιστημονικῶν γνώσεων, αἱ ὁποῖαι σκοποῦν ἔχουν νὰ προβλέπουν τὰ φαινόμενα καὶ νὰ ἀποκτήσουν ἐξουσίαν ἐπ' αὐτῶν.

ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν ἀντιλήψεων αὐτῶν ἐπεκράτησε τάσις ὀνομασθεῖσα ἐπιστημονισμὸς (scientisme) καὶ ἡ θετικὴ φιλοσοφία ἐπεβλήθη εἰς ὅλας τὰς ἐκδηλώσεις τῆς πνευματικῆς ζωῆς. Εἰς πολλοὺς μάλιστα ἐκπροσώπους τῆς θετικῆς φιλοσοφίας ἐπροχώρησεν αὕτη εἰς φυσιοκρατικὴν καὶ ὑλιστικὴν τάσιν (naturalismus, materialismus), τὴν πίστιν δηλαδή ὅτι καὶ τὰ πνευματικὰ φαινόμενα ἔχουν φυσικὰς ἀφορμάς.

Τὰς ἀπόψεις αὐτὰς ἀντιπροσωπεύουν μὲ πολυμάθειαν καὶ λογοτεχνικὸν χάρισμα οἱ δύο ἐξαίρετοι Γάλλοι συγγραφεῖς Ἔρνεστ Ρενὰν (Ernest Renan, 1823 - 1892) καὶ Ἱππολύτ Ταῖν (Hippolyte Tain, 1828 - 1893), τῶν ὁποίων ἡ ἐπίδρασις ἐπλήρωσε τὸ δεῦτερον ἡμισυ τοῦ 19ου αἰῶνος. Ὁ Ρενὰν ἀπὸ τοῦ 1848 ἤδη, 25 ἐτῶν, εἶχε γράψει τὸ βιβλίον του: «Τὸ μέλλον τῆς ἐπιστήμης» (L'avenir de la science), διὰ νὰ διακηρύξῃ τὴν πίστιν του εἰς τὴν ἐπιστήμην ὃ δὲ Ταῖν ἐπεχείρησε νὰ ἐφαρμόσῃ εἰς τὰς ἠθικὰς λεγομένας ἐπιστήμας τὰς αὐστηράς μεθόδους τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν.

Πρὸς τὸ τέλος ὁμοῦ τοῦ αἰῶνος ἤρχισε νὰ δημιουργητῆται ἀντίδρασις εἰς τὰς ἐπιστημονικὰς καὶ φυσιοκρατικὰς αὐτὰς ἀντιλήψεις, ὑποστηριζομένη ἀπὸ τὰς κριτικὰς μελέτας αὐτῶν τῶν ἐπιστημόνων, ὅπως π.χ. τοῦ μαθηματικοῦ Πουανκαρέ (Poincaré) διὰ τοῦ ἔργου του «Ἄξια τῆς ἐπιστήμης» (Valeur de la science) (1906). Οὗτοι παρεδέχοντο μὲν τὴν πρακτικὴν ἀξίαν τῆς ἐπιστήμης, ἀλλ' ἤθελον νὰ διακρίνουν τὴν ἐπιστημονικὴν γνῶσιν ἀπὸ τὴν μεταφυσικὴν καὶ νὰ ὑπογραμμίσουν τὴν σημασίαν τῆς τελευταίας.

Ὁ Ἀμερικανὸς φιλόσοφος Τζέιμς (James, 1842 - 1910) ἐδίδαξεν ὅτι ἡ ἀλήθεια δὲν εἶναι τι τὸ ἀπόλυτον, ἀλλὰ πᾶν ὅ,τι ὠφελεῖ καὶ προάγει τὴν ζωὴν, καὶ ἡ ἐπιστήμη εἶναι ὄργανον ἐπιτήδειον πρὸς δρᾶσιν καὶ προαγωγὴν. Τὴν ἀντίληψιν αὐτὴν ὀνομάζει Πραγματισμὸν (Pragmatismus).

Ἐπισημάνωμεν τὰς ἀντιλήψεις αὐτὰς ὁ **Μπέρξον** (Bergson, 1859 - 1941) διδάσκει ὅτι ἡ ἐπιστήμη, ὡς κατασκευάσμα τῆς διανοίας, εἶναι ἀνίκανος νὰ συλλάβῃ τὴν πραγματικότητα, τῆς ὁποίας ἡ οὐσία εἶναι διάρκεια, κίνησις, ροή. Μόνον διὰ τῆς ἀμέσου ψυχικῆς ἐπικοινωνίας, διὰ τῆς ἐνοράσεως, ἀποκτῶμεν βαθυτέραν γνῶσιν τῶν πραγμάτων.

Τὰς ἐγκυστικὰς διὰ πολλοὺς ἀντιλήψεις αὐτὰς, τὸν ἀντιεπιστημονισμὸν (antiscientisme), ὅπως τὰς ὀνομάζουσι, ἐχρησιμοποίησαν πολλοί, διὰ νὰ κλονίσουν τὸ κύρος τῆς ἐπιστήμης.

Ἐπισημάνωμεν ὅτι ὁ **Φρειδερίκος Νίτσε** (Nietzsche, 1844 - 1900) — αἰσθητικὸς μᾶλλον καὶ τραφεὶς μὲ τὴν κλασσικὴν φιλοσοφίαν — ἠσχολήθη κυρίως περὶ τὴν ἱστορίαν καὶ τὴν πνευματικὴν καὶ ἠθικὴν δρᾶσιν τοῦ ἀνθρώπου. Εἰς τὸ νεανικὸν τοῦ ἔργον « Ἡ γέννησις τῆς τραγωδίας ἐκ τοῦ πνεύματος τῆς μουσικῆς » ἐδίδαξεν, ὅτι ἡ ἔκφρασις τῆς ὑπερτάτης ἀληθείας εὐρίσκεται εἰς τὴν μουσικὴν τραγωδίαν τῶν Ἑλλήνων. Γοητευθεὶς βραδύτερον ἀπὸ τὰς ἐπιτυχίας τῆς Φυσικῆς ἐπιστήμης, ἐξεθείασε τὴν ἐξελικτικὴν θεωρίαν καὶ ἐκήρυξεν ἀριστοκρατικὴν ἠθικὴν: ὅτι δηλαδή τὸ ἀνθρώπινον γένος θὰ τελειοποιηθῆ, ἂν ὁ ἰσχυρὸς ἄνθρωπος, ὁ εὐπατρίδης, ἐπικρατήσῃ, ὑπηρετῶν τὰς ὁρέξεις του καὶ συντρίβων τοὺς ἀσθενεῖς καὶ ἀνικάνους. Αὐτὸ εἶναι τὸ νόημα τοῦ περιφήμου τοῦ ἔπους Ζαξατούστρα.

II. ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

ΜΕΤΑΒΟΛΗ ΤΩΝ ΟΡΩΝ ΤΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ

Τὸ 19ον αἰῶνα τὸ ἀναγνωστικὸν κοινὸν ἐπολλαπλασιάσθη καὶ ἡ καλυτέρα ὀργάνωσις τοῦ τύπου καὶ τοῦ βιβλιοπωρίου ἐβοήθησε τὴν εὐρυτέραν διάδοσιν τῶν προϊόντων τῆς λογοτεχνίας. Ἡυξήθη ἐπίσης ὁ ἀριθμὸς τῶν συχναζόντων εἰς τὰ θέατρα καὶ ἐδημιουργήθη, ἰδιαίτερα τάξεις θεατρικῶν συγγραφέων. Ἐθεσπίσθησαν δὲ νόμοι ἀσφαλίζοντες τὰ συγγραφικὰ δικαιώματα καὶ γενικῶς τὴν πνευματικὴν ἰδιοκτησίαν.

Τοιουτοτρόπως ἡ συγγραφικὴ ἐργασία ἔγινε μέσον βιοπορισμοῦ καὶ πολλοὶ τῶν διακεκριμένων συγγραφέων ἐξησφάλισαν μεγάλα κέρδη. Τὸ ἴδιον ἔγινεν, εἰς μεγαλυτέραν μάλιστα κλίμακα, διὰ τοὺς καλ-

λιτέχνας, τοὺς ζωγράφους, τοὺς γλύπτας, τοὺς μουσικοὺς κτλ. Τοῦτο ἐξησφάλισεν εἰς τοὺς συγγραφεῖς καὶ εἰς τοὺς καλλιτέχνας καλυτέρους ὄρους ἐργασίας καὶ παραγωγῆς, ἐξύψωσε τὴν κοινωνικὴν θέσιν των καὶ ἐπέτρεψε νὰ σκέπτονται καὶ νὰ ἐκφράζωνται ἐλευθερώτερον.

Η ΡΟΜΑΝΤΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

Αἱ ἀναστατώσεις τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως καὶ τῶν Ναπολεοντείων πολέμων ἐνίσχυσαν τὴν λυρικὴν διάθεσιν τῶν ἀνθρώπων.

Τὸ συναισθηματικὸν καὶ ἡ φαντασία ἐκυριάρχησαν ἐπὶ τοῦ λογικοῦ, ἀνεπτύχθη ὁ ἀτομισμὸς καὶ ἐπεκράτησεν ἡ ἀγάπη τοῦ σκοτεινοῦ καὶ τοῦ μυστηριώδους, ἀντιθέτως πρὸς τὴν ὀρθολογιστικὴν τάσιν τοῦ 18ου αἰῶνος. Οἱ συγγραφεῖς ἠσθάνθησαν τὴν ἀνάγκην νὰ ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τοὺς κανόνας τῆς κλασσικῆς λεγομένης λογοτεχνίας καὶ νὰ ζητήσουν νέους τύπους τοῦ ὄραϊοῦ. Συγχρόνως τὸ ἀφυπνισθὲν ἔθνικὸν συναισθημα τῶν λαῶν ἔστρεψε τοὺς συγγραφεῖς εἰς τὸ παρελθὸν τοῦ ἰδίου των ἔθνους. Διὰ τοῦτο ἐγίνε ζωηρὰ ἡ ἀντίδρασις κατὰ τῆς κλασσικιζούσης λογοτεχνίας τῆς Γαλλίας, οἱ ἀρχαῖοι ἔπαυσαν νὰ θεωροῦνται ἀλάνθαστα πρότυπα καὶ ἡ προσοχὴ ἐστράφη εἰς τοὺς μέσους χρόνους, ἀπέκτησεν ἐκτίμησιν ὁ Γοτθικὸς ρυθμὸς καὶ ἐκυριάρχησεν ὁ Σαίξπηρ, ὁ ὁποῖος ἐγίνε τὸ ἰδανικὸν τῶν ποιητῶν διὰ τὴν φυσικὴν ὀρμητικότητα καὶ τὴν πρωτοτυπίαν τῆς ἐμπνεύσεως. Τὴν τάσιν αὐτὴν ὠνόμασαν Ρομαντισμὸν καὶ τὴν πλουσίαν λογοτεχνίαν, ἡ ὁποία ἐγεννήθη ἀπ' αὐτὴν, Ρομαντικὴν λογοτεχνίαν.

Ἡ ρομαντικὴ διάθεσις ἐξεδηλώθη πρῶτον εἰς τὴν Ἀγγλίαν. Δύο μεγάλοι ποιηταὶ εἶναι οἱ κυριώτεροι ἀντιπρόσωποι τοῦ ρομαντισμοῦ εἰς τὴν Ἀγγλίαν : ὁ Βύρων καὶ ὁ Σέλλεϋ. Ἡ ἀνήσυχος φύσις τοῦ λόρδου Βύρωνος (Byron, πρῶφ. Μπαίρον, 1788 - 1824) ἐφανερῶθη κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 19ου αἰῶνος. Ὁ Βύρων εἰς τὰ φλογώδη καὶ πλήρη φαντασίας ποιήματά του ἐξέχυσε τὸν πόνον τῆς ἀνικανοποιήτου ψυχῆς του. Τὰ ὀνομαστότερα ἐξ αὐτῶν εἶναι ὁ Τσάιλντ Χάρολντ (Child Harold), ὁ Γκιαβούρ, ὁ Μάνφρεδ καὶ τὸ εὐρὸ σατιρικὸν ποίημα Δὸν Ζουάν (Don Juan). Φύσις ἐξαιρετικὴ ἦτο ἐπίσης ὁ σύγχρονός του Σέλλεϋ (Selley, 1792 - 1822). Μολονότι ἀπέθανε τριάκοντα ἐτῶν, ἔδωσεν ὑπέροχα λυρικά τεμάχια (Ἡ ἐξέγερασις τοῦ Ἰσλάμ, Προμηθεὺς λυόμενος).

Ὁ ρομαντισμὸς ἀνεγέννησε τὴν γαλλικὴν λογοτεχνίαν. Ὁ εἰσηγητῆς

τῆς νέας τεχντροπίας εἰς τὴν Γαλλίαν εἶναι ὁ **Σατωμπριάν** (Chateaubrian, 1768 - 1848). Τὸ περιφημότερον ἔργον τοῦ Σατωμπριάν εἶναι τὸ **Πνεῦμα τοῦ Χριστιανισμοῦ** (Génie du Christianisme, 1802), διὰ τοῦ ὁποίου διεκήρυξεν ὅτι δὲν πρέπει νὰ ζητήσωμεν τὴν ποιήσιν εἰς τὴν εἰδωλολατρικὴν ἀρχαιότητα, ἀλλ' εἰς τὸν χριστιανικὸν μεσαίωνα, καθόσον αἱ διηγήσεις τῆς χριστιανικῆς θρησκείας παρέχουν εἰς τὸν καλλιτέχνην ὑλικὸν ἀνώτερον τῆς ἀρχαίας μυθολογίας. Ὁ Σατωμπριάν εἶναι ὑπέροχος πεζογράφος. Τὸ ὕφος του διακρίνεται διὰ τὸν πλούσιον χρωματισμὸν καὶ τὴν μουσικότητα.

Τὸ 1820 ἐφάνη ἡ πρώτη ποιητικὴ συλλογὴ τῆς νέας σχολῆς, αἱ **Ποιητικαὶ μελέται** (Méditations Poétiques) τοῦ **Λαμαρτίνου** (Lamartine, 1790 - 1869). Τὰ σκῆπτρα ὅμως τῆς ρομαντικῆς ποιήσεως ἔλαβεν ὁ περίφημος **Βίκτωρ Οὐγκώ** (Victor Hugo, 1802 - 1885), ὁ ὁποῖος μεταξὺ τῆς κολοσσιαίας παραγωγῆς του ἔδωσέ τινα ἐκ τῶν ἀρίστων ποιημάτων τῆς γαλλικῆς λογοτεχνίας. Δὲν εἶχε τὴν εὐαισθησίαν τοῦ Λαμαρτίνου, ἀλλὰ ἡ φαντασία του ἦτο μεγαλειώδης καὶ ἐδημιούργησεν ὕφος ἀτομικόν, πλήρες χρωμάτων καὶ εἰκόνων καὶ ἀνδροπρεποῦς μελωδίας. Τὰ νεανικά του ἔργα **Φύλλα τοῦ φθινοπώρου** (Feuilles d'automne), **Ἀκτῖνες καὶ σκιαὶ** (Rayons et ombres) κλπ. περιέχουν λυρικὴν συγκίνησιν. Εἰς τὴν ὀριμότητά του ἔδωσε ποιήματα φιλοσοφικοῦ βήθους (contemplations), ἐνῶ τὸ μυθιστόρημά του **Παναγία τῶν Παρισίων** (Notre Dame de Paris) ζητεῖ νὰ ἀναπαραστήσῃ τοὺς μέσους χρόνους καὶ εἶναι ὕμνος εἰς τὸν Γοτθικὸν ρυθμὸν. Κολοσσιαίαν δὲ δημοτικότητα ἀπέκτησε τὸ μυθιστόρημα οἱ **Ἄθλιοι** (Les Misérables), τὸ ὁποῖον ἐνεπνεύσθη ἐκ τῆς χριστιανικῆς συμπαθείας πρὸς τοὺς ἀσθενεῖς καὶ ἀποκλήρους.

Ἀπὸ τοῦ 1830 ἐμφανίζεται νέα γενεὰ ρομαντικῶν, τῆς ὁποίας κυριώτατοι ἀντιπρόσωποι εἶναι ὁ **Ἀλφρέ ντέ Μυσέ** (Alfred de Musset, 1810 - 1857) καὶ ὁ **Θεόφιλος Γκωτιέ** (Théophile Gautier, 1811 - 1873). Ὁ Μυσέ ἦτο λεπτὴ φύσις καὶ τὰ ποιήματα τῆς συλλογῆς Poesies nouvelles περιέχουν μερικὰ ἀπὸ τὰ εὐγενέστερα ποιήματα τῆς Γαλλίας.

Συγχρόνως ἀνεπτύχθη ὁ πεζὸς λόγος καὶ ἐδημιουργήθη τὸ γαλλικὸν μυθιστόρημα. Ἡ **Γεωργία Σάνδη** (Georgie Sand, 1804 - 1876) εἶναι ἡ ἀξιολογωτέρα ἀντιπρόσωπος τοῦ ρομαντικοῦ μυθιστο-

ρήματος, ἐνῶ ὁ **Ἀλέξανδρος Δουμᾶς** (Dumas) πατὴρ ἐγραψε τὰ περίφημα μυθιστορήματά του, ὅπως τοὺς « Τρεῖς σωματοφύλακες », τὸν « Κόμητα Μοντεχρῆστον », τὸν « Ὑποκόμητα τῆς Βραζελόνης » κλπ. Τοῦναντίον ὁ **Μπαλζάκ** (Honoré de Balzac, 1799 - 1850) διὰ τῆς κλίσεώς του εἰς τὴν ψυχολογικὴν ἀνάλυσιν καὶ διὰ τῆς συλλήψεως τῆς ἀνθρωπίνης κομωδίας ἤνοιγε νέας ὁδοὺς.

Ὁ Ρομαντισμὸς διὰ τῆς ἀγάπης, τὴν ὁποίαν εἶχε πρὸς τὸ παρελθόν, ἀφέλιξε τὰς ἱστορικὰς μελέτας. Οἱ ρομαντικοὶ ἱστορικοὶ ἤθελον νὰ ἀναπαραστήσουν τοὺς παλαιότερους χρόνους, ἰδίως τὰ γεγονότα τῆς ἐθνικῆς ἱστορίας. Ἡ ἱστορία εἰς τὰς χεῖρας αὐτῶν ἐγένετο ἔργον τέχνης, συγχρόνως ὅμως ἤρχισεν ἢ ἐπιμελῆς μελέτη τῶν πηγῶν. Ὁ **Αὐγουστίνος Τιερρὺ** (Augustin Thierry, 1797 - 1856) ἀναπαρέστησε διὰ τῆς ἐρεύνης καὶ διὰ τῆς φαντασίας τοὺς Μεροβιγγεῖους χρόνους. Ἀνώτερος δὲ συγγραφεὺς καὶ ποιητικώτερος εἶναι ὁ **Ἰούλιος Μισελέ** (Michelet, 1798 - 1874), ὁ ὁποῖος διὰ φλογώδους φαντασίας καὶ ἀνησύχου εὐαισθησίας διηγήθη τὴν γαλλικὴν ἱστορίαν, ἐνῶ ὑψηλιώτεροι ἦσαν οἱ πολιτικοὶ ἄνδρες, συγγραφεῖς ἱστοριῶν, ὁ **Γκιζώ** (Guisot) καὶ ὁ **Τιέρ** (Thiers).

Ἡ ρομαντικὴ λογοτεχνία δὲν ἀνέδειξε μεγάλας κορυφὰς εἰς τὴν Γερμανίαν. Ὁ ἐμπνευσμένος μεταξὺ τῶν Γερμανῶν ρομαντικῶν **Νοββάλλις** (Novallis) ἀπέθανε πολὺ νέος (1801). Ἄλλ' ἡ ἀγάπη πρὸς τὸν Σαίξπηρ ἐγέννησε τὰς ὀνομαστάς μεταφράσεις τῶν δραμάτων του ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν **Σλέγγελ** (Schlegel). Ἡ ἀγάπη ὅμως πρὸς τὸ γερμανικὸν παρελθόν ἐγέννησε μεγάλην ἐρευνητικὴν προσπάθειαν ἐκ τῆς ὁποίας προῆλθεν ἡ μνημειώδης συλλογὴ τῶν πηγῶν τῆς μεσαιωνικῆς Γερμανικῆς ἱστορίας (Monumenta Germaniae historica). Τὴν ρομαντικὴν καὶ μεσαιωνικὴν αὐτὴν τάσιν ἐπολέμησεν ὁ κύκλος τῆς Νέας Γερμανίας, τῆς ὁποίας ὁ ἀρχηγὸς **Ἑρρίκος Χάινε** (Heinrich Heine, 1799 - 1856) ἀνεδείχθη ἕξοχος λυρικός καὶ σατιρικός.

Η ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ ΑΠΟ ΤΩΝ ΜΕΣΩΝ ΤΟΥ 19ου ΑΙΩΝΟΣ

Περὶ τὸ 1848 ἤρχισεν ἡ ἀντίδρασις κατὰ τοῦ Ρομαντισμοῦ, διότι ἡ Εὐρώπη κατὰ τὸν χρόνον τοῦτο ἐταράσσεται ὑπὸ νέων ἐπαναστάσεων καὶ ἡ περίοδος τῆς παλινρθώσεως εἶχε πρὸς τὴν ἴσιν.

ἠθέλησαν νὰ ἀπαλλαγοῦν ἐκ τῆς ὑπεραισθητικῆς πολυλογίας καὶ ἤρχισαν νὰ φροντίζουν περισσότερο διὰ τὴν συμμετρίαν τοῦ ἔργου καὶ τὴν τελειότητα τῆς μορφῆς. Ὁ ἡγέτης τῆς νέας τάσεως **Λεκόντ ντε Λιλ** (Leconte de Lisle, 1818 - 1894), ἐραστής τῶν ἀρχαίων λογοτεχνιῶν — τῆς ἐλληνικῆς καὶ τῆς Ἰνδικῆς ἀκόμη — ἐπεβλήθη διὰ τῆς πλαστικῆς ἐπεξεργασίας τοῦ στίχου καὶ τοῦ ρυθμικοῦ μεγαλείου. Τὴν τάσιν ταύτην ὠνόμασαν **Παρνασσιακὴν Σχολήν**. Ἐκ τῶν ἀρίστων δημιουργημάτων τῆς σχολῆς αὐτῆς εἶναι τὰ «**Ἀπταίστα**» λεγόμενα «**σονέτα**» τοῦ **Ἑρεδιά** (José Maria de Heredia), ἡ συλλογὴ «**Τρόπαια**» (Trophées), τὰ ὅποια διακρίνει ἀπαράμιλλος λαμπρότης τῆς μορφῆς καὶ ἰσχυρὰ ὑποβλητικότης. Ὁ ὀλίγον πρεσβύτερος καὶ τῶν δύο **Σὰρλ Μπωντελαίρ** (Charles Baudelaire, 1811 - 1867), ἰδιόρρυθμος καὶ παράδοξος, φθάνει ἐνίοτε εἰς μεγάλην ἐκφραστικότητα (κυρίᾳ συλλογὴ **Fleurs du mal**).

Ἀπὸ τοῦ 1830 ἰδίως ἀναπτύσσεται νέα γενεὰ συγγραφέων, ἡ ὅποια θέλει νὰ παρατηρήσῃ καὶ νὰ περιγράψῃ μὲ ἀκρίβειαν τὴν σύγχρονον πραγματικότητα. Ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς ρομαντικούς, οἱ νέοι συγγραφεῖς ἀποφεύγουν νὰ ἐκθέσουν τὰ ἴδια συναισθήματα καὶ τὰς ἰδίας σκέψεις καὶ διδάσκουν ὅτι «**ἡ μεγάλη τέχνη εἶναι ἐπιστημονικὴ καὶ ἀπρόσωπος καὶ ὅτι ὁ καλλιτέχνης δὲν πρέπει νὰ ἐμφανίζεται εἰς τὰ ἔργα του ὅπως ὁ Θεὸς εἰς τὴν φύσιν**». Τὴν τάσιν ταύτην ὠνόμασαν **Ρεαλισμόν** (ἐκ τοῦ λατινικοῦ res = πρᾶγμα). Ὁ κύριος ἀντιπρόσωπος **Φλωμπέρ** (Gustave Flaubert, 1821 - 1880) εἶναι ἐκ τῶν μεγάλων πεζογράφων τῆς Γαλλίας. Εἰς τὸ ὄνομαστὸν μυθιστόρημά του **Κυρία Μποβαρύ** (Madame Bovary) ἔδωκεν ἀντικειμενικὴν, ὀλίγον κακόβουλον περιγραφὴν καὶ ἀνάλυσιν τῶν ἀνθρωπίνων ἀδυναμιῶν. Ἐκ τοῦ **Ρεαλισμοῦ** τοῦ **Φλωμπέρ** ἐγενήθη ὁ **Νατουραλισμὸς** τοῦ **Ζολᾶ** (Emile Zola, 1840 - 1902), ὁ ὁποῖος μετ' ἰδιαίτερας εὐχαριστήσεως περιγράφει τὴν ἀνθρωπίνην ἀσχημίαν καὶ τὰ τερατώδη ἦθη. Τὰ ἔργα του ἐκακίσθησαν ὡς ἀνήθικα καὶ μεστὰ ἀσχημίας, πολλὰ ἐξ αὐτῶν ὅμως εἶναι ἰσχυρὰ δημιουργήματα, ὅπως τὸ περίφημον **Germinal**, εἰς τὸ ὁποῖον περιγράφει στάσιν ἐργατῶν ἀνθρακωρυχείων.

Περὶ τὸ 1848 ὁ **Ρομαντισμὸς** ἐξεβλήθη καὶ ἐκ τοῦ θεάτρου καὶ ἐπεκράτησαν **ρεαλιστικαὶ καὶ νατουραλιστικαὶ τάσεις**. Οὕτως ἐδημιουργήθη τὸ γαλλικὸν **Ἀστικὸν Δρᾶμα**. Ἀντὶ τῶν ἀρχαίων δηλονότι ἠρώων ἢ τῶν μεσαιωνικῶν ἵπποτῶν, ἀνεβίβασαν εἰς τὴν σκηνὴν τὸν σύγ-

χρονὸν ἄνθρωπον καὶ τὴν σύγχρονον ἐνδυμασίαν. Δύο γόνιμοι συγγραφεῖς, ὁ **Ἀλέξανδρος Δουμάς** υἱός, ὁ συγγραφεὺς τῆς *Κυρίας μετὰς Καμελίνας*, καὶ ὁ **Ἐμιλ Ὀζιέ** (Emile Augier), ὁ συγγραφεὺς τοῦ *Γαμβροῦ τοῦ κυρίου Ποαριέ*, εἶναι οἱ δημιουργοὶ τοῦ ἀστικοῦ θεάτρου. Βραδύτερον ἐπεκράτησαν αἱ ὑπερβολαὶ τοῦ Νατουραλισμοῦ, διότι ἀνεβίβαζον κατὰ προτίμησιν ἐλαττωματικὰ ἢ διεφθαρμένα πρόσωπα. Ἡ τάσις αὐτὴ ὠνομάσθη *Ξηρὸν Θέατρον* (théâtre sec). Οἱ νεώτεροι τοῦ γαλλικοῦ θεάτρου ἐπέδρασαν εἰς ὅλην τὴν Εὐρώπην. Ἐκ τῆς τάσεως αὐτῆς ἐγεννήθησαν εἰς τὴν Γερμανίαν δύο ἀξιόλογοι δραματικοί, ὁ **Γκέραρδ Χάουπτμαν** (Gerhard Hauptmann, 1862 - 1946· ἔργα του : *Πρὸ τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου*, *Ἰφάνταϊ*, *Τὸ δέριμα τοῦ κάστορος* κλπ.) καὶ ὁ **Σούδερμαν** (Hermann Suderman, γεν. τὸ 1857), τοῦ ὁποίου τὰ δράματα ἡ *Τιμὴ* καὶ ἡ *Χάιματ* (Heimat, ἑλλ. μετάφρασις ὑπὸ τὸν τίτλον *Μάγδα*) εἶδον ἡμέρας δόξης.

Ἄλλ' ἡ μεγάλη δημιουργικὴ διάνοια τοῦ νεωτέρου θεάτρου εἶναι ὁ Νορβηγὸς **Ἐρρίκος Ἴψεν** (Ibsen, 1825 - 1906), τοῦ ὁποίου τὰ λεπτοτάτης ψυχολογικῆς ἀναλύσεως δράματα ἀπέκτησαν παγκόσμιον φήμην (Βρυκόλακες, Ἀγριόπαπια, Κουκλόσπιτο, Πέερ Γκύντ κλπ.).

Κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ 19ου αἰῶνος ἀνεπτύχθη μεγάλως ἡ ρωσικὴ λογοτεχνία καὶ πολλοὶ Ρῶσοι συγγραφεῖς ἀπέκτησαν πανευρωπαϊκὴν φήμην. Ὁ Οὐκρανὸς **Γκόγκολ** ἔδωκεν ἀξιόλογα ἐπικά μυθιστορήματα ἢ ἐποποιίας ἐν πεζῷ, περιγράφας μὲ δύναμιν τοὺς ποταμοὺς καὶ τὰς στέππας τῆς πατρίδος του. Ἐπίσης ἐξετιμῆθη πολὺ διὰ τὴν λεπτότητα, τὴν εὐαισθησίαν καὶ τὴν ὄνειροπόλον μελαγχολίαν ὁ **Τουργένιεβ**. Ἄλλ' ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας μεγάλου θαυμασμοῦ ἀπολαύει διὰ τὴν βαθεῖαν ψυχολογικὴν ἀνάλυσιν ὁ **Ντοστογιέβσκη** (1821 - 1881), ὁ περίφημος συγγραφεὺς τῶν *Ἀδελφῶν Καραμαζώφ* καὶ τοῦ *Ἐγκλήματος καὶ Τιμωρίας*. Ὁ δὲ κόμης **Τολστόι** ἐπὶ μακρὸν ἦτο ὁ εὐαγγελιστὴς δι' ὠρισμένας κοινωνικὰς τάξεις, ἐπειδὴ ἐδίδασκε τὴν φιλανθρωπίαν καὶ τὴν χριστιανικὴν ἀγάπην. Τὸ κύριον ἔργον του *Πόλεμος καὶ Εἰρήνη* ἔχει πραγματικῶς ἐπικὸν μεγαλεῖον.

Ο ΝΕΟΡΟΜΑΝΤΙΣΜΟΣ

Κατὰ τὰς τελευταίας δεκαετίαις τοῦ 19ου αἰῶνος ἔγινε νέα μετατροπὴ εἰς τὴν λογοτεχνίαν. Ἡ ποίησις ἀπεμακρύνθη ἀπὸ τὴν ἄκαμπτον

τελειότητα τῆς μορφῆς, οἱ στίχοι ἔγιναν χαλαρότεροι, ἐπανῆλθεν ἡ ἀγάπη τοῦ συναισθηματικοῦ, ἐπεκράτησεν εἰδός τι μυστικοπαθείας καὶ ἡ ποίησις προσεπάθησεν νὰ δανεισθῇ τὰ μέσα, τὰ ὅποια μεταχειρίζονται ἄλλαι τέχναι, ἡ μουσικὴ καὶ ἡ ζωγραφικὴ. Τὴν νέαν ταύτην τάσιν ὠνόμασαν **Συμβολισμὸν ἢ Νεορομαντισμὸν**.

Ἡ ὄθησις ἦλθεν ἀπὸ τὴν Γαλλίαν, ὅπου μερικοὶ ἀπὸ τοὺς ποιητὰς τῆς σχολῆς αὐτῆς ἀνεδείχθησαν ἐξαιρετοὶ λυρικοί. Ὁ ἐξοχώτατος ὄλων αὐτῶν εἶναι ὁ **Πῶλ Βερλαῖν** (Paul Verlaine, 1864 - 1896). Περισσότερον τὴν μορφήν ἐκαλλιέργησεν ὁ Ἕλλην Ἰωάννης Παπαδιαμαντόπουλος, ὁ ὅποιος ἔγινε διάσημος ὡς Γάλλος ποιητὴς ὑπὸ τὸ ὄνομα **Ζὰν Μορεὰς** (Jean Moreas). Ἐκ παραλλήλου ἀνεπτύχθη τὸ μυθιστόρημα, τὸ ὅποιον κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους ἀπέβη τὸ κυριαρχοῦν λογοτεχνικὸν εἶδος. Ἡ Γαλλία κρατεῖ τὰ σκῆπτρα τοῦ μυθιστορήματος καὶ ὁ γαλλικὸς πεζὸς λόγος τῶν ἡμερῶν μας ἔφθασεν εἰς ἀπαράμιλλον τελειότητα. Ὁ σημαντικώτατος τῶν Γάλλων μυθιστοριογράφων τῆς προγενεστερᾶς γενεᾶς Ἄνατὸλ Φράνς (Anatole France) ἔλαβε τὸ βραβεῖον Νόμπελ. Ἐπίσης πλουσία καὶ πολύμορφος εἶναι καὶ ἡ θεατρικὴ παραγωγή.

Η ΠΟΛΕΜΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

Κατὰ τὸ τέλος τοῦ 19ου καὶ τὴν ἀρχὴν τοῦ 20οῦ αἰῶνος ἔγινε μικρότερα ἢ ἀντίθεσις τῶν ἰδεολογιῶν εἰς τὴν λογοτεχνίαν. Οἱ συγγραφεῖς καὶ οἱ ποιητὰὶ δίδουν μεγαλύτεραν σημασίαν εἰς τὴν ἰδιοφυῖαν καὶ παρα-



Εὐγένιος Ντελακρούα
(1798 - 1863)
(Ἀὐτοπροσωπογραφία)

δέχονται ὅτι οἱ μεγάλοι δημιουργοὶ ἀνήκουν εἰς μίαν σχολήν, ἀπὸ ὅπου καὶ ἂν ἐξεκίνησαν ἀρχικῶς. Εἰς τὴν ποίησιν ἐξαιροῦν τὴν σπάνιαν προσωπικὴν συγκίνησιν, τὴν «καθαρὰν ποίησιν», εἰς δὲ τὸ μυθιστόρημα τὴν ἱκανότητα νὰ ἀναλύσουν τὰς ψυχολογικὰς καταστάσεις.

Οἱ πρωταγωνισταὶ τῆς γαλλικῆς λογοτεχνίας ἔφθασαν εἰς μεγάλην δημοτικότητα μετὰ τὸν πόλεμον ὅπως : ὁ ποιητὴς **Πῶλ Βαλερύ** (Paul Valery, 1871 - 1945), οἱ μυθιστοριογράφοι **Ἄντρέ Ζιδ** (André Zid, γεν. 1869) καὶ **Μαρσέλ**

Πρόυστ (Marcel Proust, 1871 - 1922).

Εἰς τὴν ἀνάλυσιν διεκρίθησαν συγγραφεῖς καὶ ἄλλων χωρῶν: ὁ Γερμανὸς **Θωμᾶς Μὰν** (Thomas Mann), ὁ Αὐστριακὸς **Στέφαν Τσβάιχ** (Zweig), ὁ Ἴρλανδὸς **Μπέρναρ Σῶ**. Πρὸς τὴν κατεύθυνσιν αὐτὴν ἀναπτύσσεται ἡ ἐξαιρετικὴ μυθιστοριογραφία τῆς Ἀγγλίας καὶ ἄλλοι λαοὶ προσφέρουν τὴν συμβολὴν των, τελευταῖον δὲ καὶ αἱ Ἑνωμέναι Πολιτεῖαι.

Τὸ χαρακτηριστικώτερον ὅμως τῆς μεταπολεμικῆς ἐποχῆς εἶναι ἡ ὑποτίμησις τῆς λογοτεχνίας καὶ τῆς ἀντιλήψεως τοῦ 19ου αἰῶνος, ὅτι ἡ τέχνη εἶναι διὰ τὴν τέχνην καὶ ἡ προσοχὴ εἰς τὸ ἰδεολογικὸν περιεχόμενον τοῦ ἔργου. Ἡ καθαρὸ πολεμικὴ καὶ μεταπολεμικὴ λογοτεχνία εἶναι τεραστία εἰς ὄγκον.

III. ΤΕΧΝΑΙ — ΜΟΥΣΙΚΗ

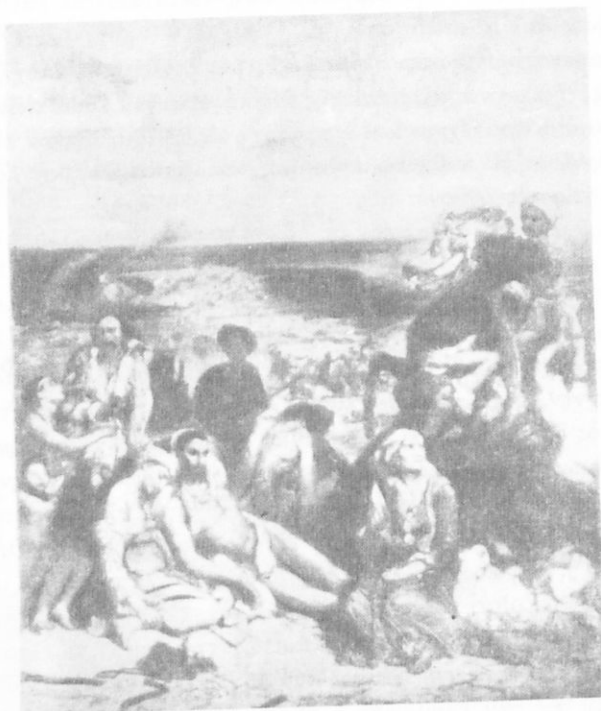
ΑΙ ΤΑΣΕΙΣ ΕἰΣ ΤΗΝ ΤΕΧΝΗΝ — ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ

Εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ 19ου αἰῶνος ἐπεκράτησεν ὁ Ρομαντισμὸς καὶ εἰς τὴν τέχνην, ὅπως εἰς τὴν λογοτεχνίαν. Εἰς τὴν ἀρχιτεκτονικὴν ὁ Ρομαντισμὸς δὲν δημιουργεῖ πρωτότυπα ἔργα, ἀλλὰ γεννᾷ τὴν ἀγάπην εἰς τὰ μεσαιωνικὰ μνημεῖα. Εἰς τὴν ζωγραφικὴν ὅμως καὶ τὴν γλυπτικὴν εἶναι γονιμωτέρα ἡ ἐπίδρασις του. Ὁ ἀρχηγὸς τῆς ρομαντικῆς ζωγραφικῆς εἶναι ὁ Γάλλος **Εὐγένιος Ντελακρουά** (Eugène Delacroix, 1798 - 1863), ὁ φίλος τοῦ Οὐγκώ, ὁ ὁποῖος ἐμελέτησε τοὺς μεγάλους χρωματιστὰς (Coloristes) τοῦ βορρᾶ, τὸν Ροῦμπενς καὶ τὸν Ρέμπραντ, καὶ ἠθέλησε νὰ παραστήσῃ πιστῶς τὴν φύσιν, τὸ ὥραϊον ὅσον καὶ τὸ ἄσχημον (ἔργα: ἡ Λέμβος τοῦ Δάντη, Σφαγαὶ τῆς Χίου κλπ.).

Ὅμοιως εἰς τὴν Γερμανίαν ἡ τέχνη, ἀφοῦ ἐπέρασε τὴν κλασσικὴν περιόδον της, ἔγινε ρομαντικὴ. Τὸ κέντρον ἐδῶ ἦτο τὸ Μόναχον. Οἱ Γερμανοὶ ζωγράφοι ἐζήτησαν νὰ ἐπανέλθουν εἰς τὴν ἀρχαίαν γερμανικὴν τέχνην καὶ συνήθρισαν πλουσίαν συλλογὴν ἔργων τῆς λεγομένης πρῶτου Ἀναγεννήσεως, τὰ ὁποῖα ἀπετέλεσαν τὸν πολύτιμον πυρῆνα τῆς Ἀρχαίας Πινακοθήκης τοῦ Μονάχου. Ὁ βασιλεὺς τῆς Βαυαρίας Λουδοβίκος συνέλαβε τὸ σχέδιον μεγάλων ἐργασιῶν. Ἄλλ' οἱ περὶ τὸν ζωγράφον **Κορνέλιους** (Cornelius, 1783 - 1867) καὶ τὸν μαθητὴν του **Κάουλμπαχ** (Caulmbach) καλλιτέχνην δὲν εἶχον τὴν ἐκτελεστικὴν δύναμιν, τὴν ὁποίαν ἀπαιτοῦν τὰ μεγάλα σχέδια.

Κατὰ τὸ δεῦτερον ἡμισυ τοῦ 19ου αἰῶνος εἶναι πλουσία καὶ πολυ-

μερεστάτη ἢ ἐκδήλωσις τῆς τέχνης. Οἱ νέοι ζητοῦν διαρκῶς νὰ ἀναπτύξουν τὴν πρωτοτυπίαν των καὶ νὰ δημιουργήσουν ἔργον ἀτομικόν, ἀπαλλασσόμενοι τῆς ἐπιδράσεως παλαιότερων καλλιτεχνῶν. Ὁ καλλιτεχνικὸς βίος εἶναι πολὺ ζωηρότερος τώρα, διότι ἀσυγκρίτως πολυπληθέ-



Ντελακρουά : « Αἱ σφαγαὶ τῆς Χίου »
(Παρίσιοι, Μουσεῖον Λούβρου)

Ἐκ τῶν καλύτερον ἔργων τοῦ Γόλλου ζωγράφου, ἐμπνευσμένον ἀπὸ τὴν νεωτέραν ἱστορίαν, ἀπὸ τὴν πάλιν τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῶν Τούρκων. Ἀφθοοῦν αἱ ὀραιότητες εἰς τὰς λεπτομερείας καὶ τὴν ἔκφρασιν τῶν προσώπων. Ὁ Ντελακρουά εἶναι ὁ κορυφαῖος τῆς ρομαντικῆς σχολῆς τῆς ζωγραφικῆς.

στερον κοινὸν ἐνδιαφέρεται διὰ τὴν τέχνην. Ἡ μεγαλυτέρα κίνησις παρατηρεῖται εἰς τὴν Ζωγραφικὴν καὶ γίνονται εἰς αὐτὴν αἱ τολμηρότεραι καὶ περιεργότεραι προσπάθειαι. Τὰ ἔργα τῶν ζωγράφων γίνονται γνω-

στά διὰ τῶν Ἑκθέσεων (Salons), κριταὶ δὲ εἶναι οἱ ἀκαδημαϊκοὶ διδάσκαλοι ἢ οἱ ἐγνωσμένης φήμης καλλιτέχναι.

ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ ΤΟΥ ΤΕΛΟΥΣ ΤΟΥ 19ου ΑΙΩΝΟΣ

Ἀλλὰ πολύμορφος ἰδίως εἶναι, ὡς εἴπομεν, ἡ ζωγραφικὴ τῆς τελευταίας περιόδου. Παρὰ τὴν κλασσικὴν σχολὴν γεννᾶται ἡ **Ρεαλιστικὴ**, ἡ **Ἐμπρεσσιονιστικὴ**, ἡ **Ἰδεαλιστικὴ** καὶ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας ἡ **Συμβολικὴ**. Ἡγέται τῆς κινήσεως εἶναι πάλιν οἱ Γάλλοι.

Κατ' ἐξοχὴν δημιουργικὴ εἶναι ἡ **Ρεαλιστικὴ ζωγραφικὴ**, ποὺ εἰκονίζει τὴν σύγχρονον ζωὴν, τὰς ἰδέας, τὰ ἤθη καὶ τὴν ἐνδυμασίαν τῶν συγχρόνων τοῦ ζωγράφου ἀνθρώπων. Οἱ δύο μεγάλοι διδάσκαλοι τῆς ρεαλιστικῆς ζωγραφικῆς εἶναι ὁ **Κουρμπέ** (Courbet, 1819 - 1877· ἔργα : οἱ **Λιθοθραῦσταί, Κηδεῖα** κλπ.) καὶ ὁ **Μιλλέ** (Millet, 1814 - 1875· ἔργα : αἱ **Σταχυοσυλλέκτριαι, ὁ Ἑσπερινὸς** κλπ.).



Γουσταῦος Κουρμπέ
(1819 - 1877)
(αὐτοπροσωπογραφία)

Ὁ **Ἐμπρεσσιονισμὸς** (ἐκ τοῦ Impression=ἐντύπωση) σημειώνει σημαντικὸν νεωτερισμὸν εἰς τὴν τέχνην. Οἱ ἔμπρεσσιονισταὶ ζητοῦν νὰ παραστήσουν τὰ πράγματα, ὅπως ἐμφανίζονται εἰς τὸν ὀφθαλμὸν τοῦ καλλιτέχνου εἰς ὀρισμένην στιγμὴν ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς ἀτμοσφαιρας καὶ τοῦ φωτός. Τονίζουν ἐπὶ τὸ ὑπερβολικώτερον ὀρισμένα χαρακτηριστικὰ τῶν πραγμάτων, ἰδίως τὴν φυσικὴν ζωηρότητα τοῦ φωτός καὶ τῶν χρωμάτων. Πολλὰ τῶν εἰκόνων τούτων παράγουν ἰσχυρὰν καὶ παράδοξον ἐντύπωσιν, ἰδίως ὅταν τὰς βλέπωμεν ἐξ ἀποστάσεως. Σήμερον λέγοντες Ἐμπρεσσιονισμὸς ἐννοοῦμεν τὴν τεχνοπροπίαν, ἢ ὅποια ἐξάιρει μετ' ἰδιαζούσης ζωηρότητος ὀρισμένα σημεῖα τῆς



Μιλλέ (1813 - 1875)
(αὐτοπροσωπογραφία)

πραγματικότητας και αφήνει να ένοσηθοῦν περισσότερο ἀπὸ ὅσα παριστάνει. Ὑπὸ τὴν ἔννοιαν αὐτὴν ὀμιλοῦμεν περὶ Ἐμπρεσσιονισμοῦ ὄχι μόνον εἰς τὴν ζωγραφικὴν καὶ εἰς τὴν γλυπτικὴν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν λογοτεχνίαν.

Οἱ ἔμπρεσσιονισταί, ἐμφανισθέντες τὸ πρῶτον εἰς τὴν Γαλλίαν περὶ τὸ τέλος τῆς δευτέρας αὐτοκρατορίας, ἀπεδοκιμάσθησαν ὑπὸ τοῦ κοινοῦ καὶ μέχρι σήμερον ἀποτελοῦν εὐάριθμον ὀμάδα, ἀλλὰ μένουσιν πιστοὶ εἰς τὴν ἀντίληψίν των καὶ ἔχουσιν φανατικούς θαυμαστάς. Ὁ ἀνεγνωρισμένος ἀρχηγὸς αὐτῶν εἶναι ὁ Γάλλος **Μανέ** (Manet, 1832 - 1883), ἀκαταπόνητος καὶ ἐνθουσιώδης τεχνίτης (ἔργα: Ὁ λύμπια, ὁ Καλὸς Μπόκ, τὸ Πρόγευμα, ὁ Πίθηκος κλπ.) καὶ μετ' αὐτὸν ὁ **Κλώντ Μονέ** (Claude Monet, 1840 - 1926), ὁ ὁποῖος ἐφάρμοσας τὴν ἀρχὴν τῆς νέας σχολῆς εἰς τὴν ἀπεικόνησιν τοπίων, ἐση-



Κουρμπέ: « Ἡ συνάντησις » (Μουσεῖον Μομπελλιέ)

Εἰκονίζεται ὁ ἴδιος ὁ ζωγράφος, φορτωμένος μὲ τὰ σύμπερα τῆς τέχνης του, ὁ ὁποῖος πηγαίνει εἰς τὴν ἐξοχὴν διὰ νὰ ζωγραφίσῃ. Εἰς τὸν δρόμον συναντᾷ ἕνα φίλον καὶ προστάτην του, ὁ ὁποῖος τὸν χαιρετᾷ ἐγκαρδιώτατα. Τὸ ἔργον θεωρεῖται ἀπὸ τὰ χαρακτηριστικώτερα τοῦ ζωγράφου (ἀρχηγοῦ τῶν ρεαλιστῶν), διὰ τὴν ἀντιγραφὴν τῆς πραγματικότητος καὶ τὴν δυνάμειν τῆς ἐκτελέσεως.

μείωσεν ἀξιόλογον ἐπιτυχίαν (ἔργον: Ἄγροί κατὰ τὴν ἀνοιξίαν).

Ἐπίσης πολυποικίλος καὶ παραγωγικὴ ἦτο ἡ ἐργασία τῶν Γερμανῶν ζωγράφων κατὰ τὰς τελευταίας δεκαετίας. Οἱ ἀξιολογώτεροι ἐξ αὐτῶν ἦσαν ὁ **Λένμπαχ** (Lenbach), ἐπιδέξιος προσωπογράφος, ὁ ὁποῖος ἐζωγράφησε προσωπογραφίας πολλῶν σιγχιρόνων του (ἀξιόλογος πρὸ πάντων ἡ προσωπογραφία τοῦ Βίσμαρκ), καὶ ὁ **Μέντσελ** (Menzel, 1815 - 1905), διακριθεὶς ὡς ζωγράφος ἱστορικῶν εἰκόνων. Εἰς τὸν ρεαλισμὸν ἀντέταξεν εἶδός τι νεορομαντισμοῦ, ἢ συμβολισμοῦ

ὁ ἀξιόλογος Ἑλβετὸς ζωγράφος καὶ γλύπτης Ἄρνολντ Μπέκλιν (Boecklin, 1827 - 1901), πρωτότυπος καὶ ἰσχυρᾶς πολλακίς ἐμπνεύσεως καλλιτέχνης, ἐργασθεὶς εἰς τὴν Γερμανίαν, ὁ ὁποῖος κατορθώνει



Μιλλέ : « Σταχυολόγοι »
(Μουσείον Λούβρου, Παρίσιαι)

Ὁ ἀνωτέρω πίναξ εἶναι δεῖγμα χαρακτηριστικὸν τῆς τέχνης τοῦ Μιλλέ. Ὁ Μιλλέ εἶναι ὁ ζωγράφος τῆς γῆς καὶ τῶν ἀγροτικῶν σκηνῶν. Οἱ ρωμαεῖο χωρικοὶ τῆς Γαλλίας εὗρον ἐν τῷ προσώπῳ του τὸν ιδεώδη ἐρμηνευτὴν. Εἰδυλλιακὸς ρεαλιστῆς, ὁ Μιλλέ ἀποδίδει τὸ μεγαλεῖον τῆς γῆς καὶ τὸν μόχθον τῶν ἐργατῶν τῆς.

νὰ ζωογονῇ τὴν πραγματικότητα διὰ τῆς πλουσίας φαντασίας του καὶ περιβάλλει τὰ πρόσωπα καὶ τὰ πράγματα διὰ τινος μυστηρίου (ἔργα : ἡ ὀνομαστὴ Νῆσος τῶν νεκρῶν, Vitae somnium breve, Ἄνοιξις, Σιγὴ εἰς τὸ δάσος).

ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ

Ἡ Οἰκοδομικὴ ἔλαβε μεγάλην ἀνάπτυξιν κατὰ τὸ δεύτερον ἡμισυ τοῦ αἰῶνος καὶ ἠκολούθησε νέαν ὁδὸν ὑπὸ τὴν πίεσιν δύο αἰτιῶν. Ἡ πρώτη ἦτο αἰτία αἰσθητικῆ, συνέπεια τῆς γενικῆς ρεαλιστικῆς τάσεως, ἡ δευτέρα τεχνικῆ, διότι τώρα χρησιμοποιοῦν νέον ὑλικόν, τὸν σίδηρον, καὶ κατορθώνουν οὕτω νὰ κτίζουν πολὺ εὐκολώτερον ὑπερμεγέθεις καὶ

στερεάς οικοδομίας. Ούτω προήλθεν οικοδομικός τρόπος, τὸν ὁποῖον δυνάμεθα νὰ ὀνομάσωμεν **λογικόν**, διότι οἱ ἀρχιτέκτονες ζητοῦν νὰ ὑποτάξουν τὸν ρυθμὸν εἰς τὴν σκοπιμότητα καὶ τὴν ἄνεσιν. Ἐπίσης χαρακτηριστικὸν τῆς συγγρόνου ἀρχιτεκτονικῆς εἶναι ἡ στενὴ σύνδεσις μετὰ τῆς γλυπτικῆς.



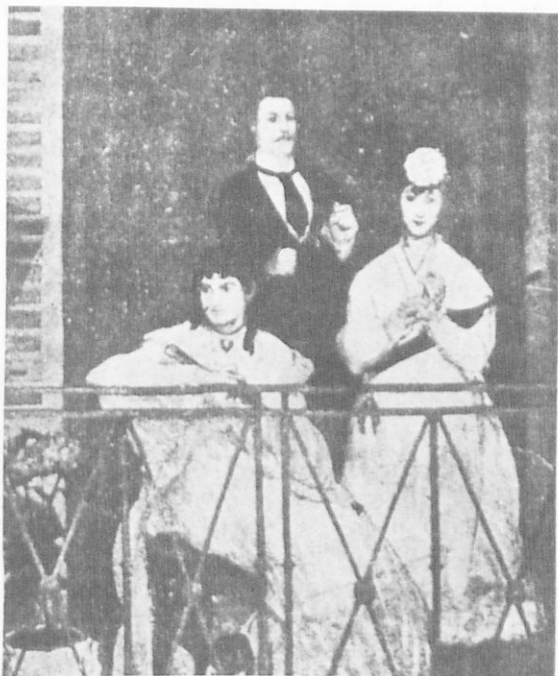
Μιλλέ: «Ἡ ποιμενίς»

Ὁ Μιλλέ προσδίδει εἰς τοὺς χωρικοὺς μελαγχολικὴν τινα χάριν. Τὰ πρόσωπα, τὰ ὅποια ζωγραφίζει, συνδέονται στενώτατα μετὰ τοῦ περιβάλλοντος, ἐν τῷ ὁποίῳ τοποθετεῖ ταῦτα. Εἶναι οἰονεὶ ἡ ψυχὴ τοῦ εἰκονιζομένου τοπίου. Οἱ ἄνθρωποι καὶ τὰ ζῶα τοῦ Μιλλέ ἔχουν τὴν ἡρεμὸν ἀπλότητα τῆς αἰωνίας φύσεως.

Ὁ Μιλλέ προσδίδει εἰς τοὺς χωρικοὺς μελαγχολικὴν τινα χάριν. Τὰ πρόσωπα, τὰ ὅποια ζωγραφίζει, συνδέονται στενώτατα μετὰ τοῦ περιβάλλοντος, ἐν τῷ ὁποίῳ τοποθετεῖ ταῦτα. Εἶναι οἰονεὶ ἡ ψυχὴ τοῦ εἰκονιζομένου τοπίου. Οἱ ἄνθρωποι καὶ τὰ ζῶα τοῦ Μιλλέ ἔχουν τὴν ἡρεμὸν ἀπλότητα τῆς αἰωνίας φύσεως.

Ὁ Καθεδρικὸς ναὸς τοῦ Βερολίνου (Don, 1905) καὶ ὁ ἀξιοθαύμαστος διὰ τὴν στερεότητα καὶ πρακτικότητα Σταθμὸς τῆς Λειψίας.

Οὔτω κατὰ τὰς τελευταίας δεκαετίας τοῦ 19ου αἰῶνος ἐξετελέσθησαν κολοσσιαῖα δημόσια ἔργα : σχολεῖα, θέατρα, σιδηροδρομικοὶ σταθμοί, γέφυραι, ἐργοστάσια, ἐμπορικὰ καταστήματα κτλ., ἰδίως εἰς τὴν Ἀμερικὴν καὶ τὴν Γερμανίαν, ἡ ὁποία ἐκτίσθη « νέα ἐκ βάρων » ἀπὸ τοῦ πολέμου τοῦ 1870. Μνημειώδη νεώτερα ἔργα εἶναι δύο ἢ τρεῖς σιδηροδρομικοὶ σταθμοὶ τῶν Παρισίων (σταθμὸς τοῦ Σαιν Λαζάρ, τοῦ Καί ντ' Ὀρσαί, τῆς Λυών). Ἐπίσης ἀξιόλογα εἶναι τὰ μέγαρα τὰ κτισθέντα διὰ τὴν ἐκθεσιν τοῦ 1870 (Τροκαντερό) καὶ τοῦ 1900. Ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς ἐκθέσεως τοῦ 1889 ἐκτίσθη ὁ Πύργος τοῦ Αἰφελ ἐκ σιδήρου, ἔχων ὕψος 300 μέτρων. Ἀξιόλογα ἀρχιτεκτονικὰ ἔργα τῆς Γερμανίας εἶναι τὸ Μέγαρον τοῦ Ράιχσταγ (1884), ὁ Καθεδρικὸς ναὸς τοῦ Βερολίνου (Don, 1905) καὶ ὁ ἀξιοθαύμαστος διὰ τὴν στερεότητα καὶ πρακτικότητα Σταθμὸς τῆς Λειψίας.



Μονιέ: «Εἰς τὸν ἐξώστην»

(Παρίσι — Λουβρον)

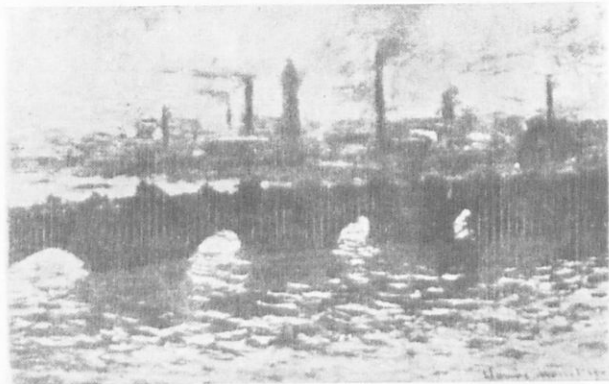
Ἔργον χαρακτηριστικὸν τῆς ἐμπρεσιονιστικῆς σχολῆς. Φῶς καὶ ἐνδύματα λευκὰ εἰς τὴν πρώτην γραμμὴν, σκότος εἰς τὸ ὄπισθεν τῆς εἰκόνος ἀποτελοῦν ἀντίθεσιν ζωηράν. Ἀποφεύγονται ἐπιμελῶς αἱ μεταβάσεις ἀπὸ τοῦ ἑνὸς χρώματος εἰς τὸ ἄλλο διὰ τῶν ἐλαφρῶν ἀποχρώσεων, τὰς ὁποίας ὁ ὀφθαλμὸς εἰς τὴν πραγματικότητά δὲν βλέπει.

Γ Λ Υ Π Τ Ι Κ Η

Διὰ τὴν γλυπτικὴν οἱ χρόνοι μετὰ τὸ 1850 εἶναι περίοδος μεγάλης ἀκμῆς. Ἡ Γαλλία ἰδίως, καὶ μερικῶς ἡ Γερμανία, εἶδον μέγαν ἀριθμὸν ἀξιολόγων καλλιτεχνῶν κατὰ τὴν περίοδον ταύτην. Ἐπικρατοῦν δύο τάσεις: ἡ ἀρχαϊζουσα ἀκαδημαϊκή, ἡ ὁποία ἀπομιμεῖται

τὰ ἔργα τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς καὶ τῆς φλωρεντιανῆς πλαστικῆς καὶ τῆς Νεωτεριστικῆς, ἡ ὁποία θέλει νὰ δώσῃ πλαστικὴν μορφήν εἰς τὰς νέας ὁρμάς.

Τὴν πειθαρχικὴν ἀκαδημαϊκὴν τάσιν ἀντιπροσωπεύει ὁ Σαποὺ (Charpu, 1833 - 1891), τοῦ ὁποίου τὰ ἔργα ἔχουν κλασσικὴν ὁμαλότητα ἀλλὰ στεροῦνται θέρμης καὶ κινήσεως (ἔργα : Ἐπιτύμβιον



Κλωντ Μονέ: «Ἡ γέφυρα τοῦ Λονδίνου
(ἐξ ἰδιωτικῆς συλλογῆς)

Ὁ Μονέ, ὁ κυριώτερος ἀντιπρόσωπος τοῦ Ἐμπρεσιονισμοῦ, εἶναι κυρίως ζωγράφος τοπίων. Κατὰ τὸν Ἐμπρεσιονισμόν, ὁ ὁποῖος προσπαθεῖ ν' ἀποδώσῃ τὴν ὄψιν τῶν πραγμάτων ἐν τῇ ἀτμοσφαιρᾷ, ἡ ἀνθρωπίνη μορφή δὲν ὑπολογίζεται παρά ὅπως καὶ τὰ ἄλλα στοιχεῖα τῆς φύσεως. Τὸ ἔργον, τὸ ὁποῖον εἶναι ἀπὸ τὰ χαρακτηριστικώτερα τῆς τέχνης τοῦ Μονέ, παριστάνει μίαν γέφυραν τοῦ Λονδίνου, ὅπως φαίνεται εἰς τὴν ὀμιχλώδη ἀτμόσφαιραν τῆς ἀγγλικῆς πρωτευούσης.

μνημεῖον Νεότης 1875, Ἀγαλμα Δουκίσσης τῆς Ὁρλεάν, 1885). Οἱ κυριώτεροι ἀντιπρόσωποι τῆς νεωτέρας γαλλικῆς πλαστικῆς εἶναι δύο ἀξιόλογοι διδάσκαλοι, ὁ Καρπώ (Carpeaux, 1828 - 1875) καὶ ὁ Ροντὲν (Rodin, 1840 - 1917), ὁ πρῶτος παραγωγικὸς καὶ δεξιὸς ἐκτελεστῆς (ἔργα : Σύνπλεγμα χοροῦ ἐπὶ τῆς προσόψεως τοῦ Νέου μελοδράματος τῶν Παρισίων, Κρήνη τοῦ Ἀστεροσκοπεῖου, Ἀμυνα

τῆς Βαλενσιέν)· ὁ δεύτερος πρωτότυπος καὶ ἰσχυρός, ἔχων τάσεις ρεαλιστικὰς (ἔργα : Στοιχαστήρ, ἡ Ἀνάστασις). Πλήθος νεωτέρων καλλιτεχνῶν συνεχίζει τὸ ἔργον· τῶν διδασκάλων.

Η ΜΟΥΣΙΚΗ

Μεγάλης σημασίας γεγονός εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς τέχνης εἶναι ἡ ἀνάπτυξις τῆς γερμανικῆς μουσικῆς. Ἡ εὐρωπαϊκὴ μουσικὴ μέχρι τοῦ



Μέντσελ : « Βραδυνὴ συντροφιά ».
(Ἐθνικὴ πινακοθήκη Βερολίνου)

Ἐκ τῶν Γερμανῶν ζωγράφων τοῦ 19ου αἰῶνος, ὁ Μέντσελ ἔχει ἀναμφισβητήτως τὸ μέγιστον ἄλγαντον. Αἱ ζωγραφικαὶ ἀρεταὶ τοῦ εἶναι πολὺπλευροί. Ὁ Μέντσελ εἶναι ρεαλιστής, ἀπεικονίζων τὴν πραγματικότητα με ἐλευθερίαν καὶ ζωηρότητα.

19ου αἰῶνος ἠκολούθησεν ὀμαλήν ἐξέλιξιν : Ὁ 17ος αἰὼν εἶδε τὴν γέννησιν τοῦ ὄρατορίου καὶ τοῦ μελοδράματος, ὁ 18ος τῆς συμφωνίας. Κατὰ τοὺς αἰῶνας τούτους ἔζησαν οἱ διδάσκαλοι τῆς γερμανικῆς κλασσικῆς μουσικῆς : ὁ **Μπάχ** (Bach, 1685 - 1750), ὁ ὁποῖος ἐτελειο-

ποίησε τὴν προτεσταντικὴν ἐκκλησιαστικὴν μουσικὴν, συνθέσας περίφημα ᾠσμάτα καὶ λειτουργίας· ὁ **Χένδελ** (Händel, 1685 - 1759), συνθέσας ἰδίως ὁρατόρια, ὁ **Χάυδν** (Haydn, 1732 - 1759), συνθέτης ἡνομαστῶν συμφωνιῶν (Δημιουργία, Αἰ ὤραι τοῦ ἔτους κλπ.)· τέλος ὁ **Μότσαρτ** (Mozart, 1759 - 1791), ὁ ὁποῖος ἔγραψε συμφωνίας καὶ μελοδράματα (Γάμος τοῦ Φίγκαρο,



Μπέκλιν : « Τοπίον Ἀπεννίνων ».

(Πινακοθήκη Βρέμης)

Τὸ τοπίον τοῦ Ἀρνόλδου Μπέκλιν χαρακτηρίζεται ἀπὸ βαθύτητα ποιητικοῦ αἰσθήματος τῆς φύσεως. Οἱ ζωγραφικοὶ πίνακες τοῦ Μπέκλιν εἶναι ἄριστα δείγματα εὐγενεστάτου ρεαλισμοῦ.

Δὸν Ζουάν κλπ.). Ἐπίσης κατὰ τὸν 18ον αἰῶνα ἔζησεν ὁ Γερμανὸς μουσικὸς **Γκλόκ** (Glück, 1714 - 1787), ὁ ὁποῖος ἔδωσε νέαν μορφήν εἰς τὸ μελόδραμα.

Τὸ μελόδραμα ἐγεννήθη, ὡς γνωρίζομεν, εἰς τὴν Ἰταλίαν ἐκ τῆς ἐπιθυμίας τῶν Ἰταλῶν λογίων, ὅπως ἐπαναφέρουν εἰς τὴν ζωὴν τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν τραγωδίαν. Ἡ λεγομένη Φλωρεντινὴ σχολὴ ἔδωσε τὰ πρῶτα δείγματα τοῦ μουσικοῦ δράματος, εἰς τὸ ὁποῖον ἡ μουσικὴ σκοπὸν εἶχε νὰ συνοδεύσῃ τὴν ὁμιλίαν καὶ ἐρμηνεύσῃ τὸ αἰσθημα τοῦ ποιη-

τοῦ. Ἄλλ' ἐνῶ ἡ Φλωρεντινὴ σχολὴ ἦτο μᾶλλον ἀκαδημαϊκὴ καὶ περιορισθῆ εἰς θεωρίας, ὁ **Κλαούδιο Μοντεβέρντε** (Claudio Monte-



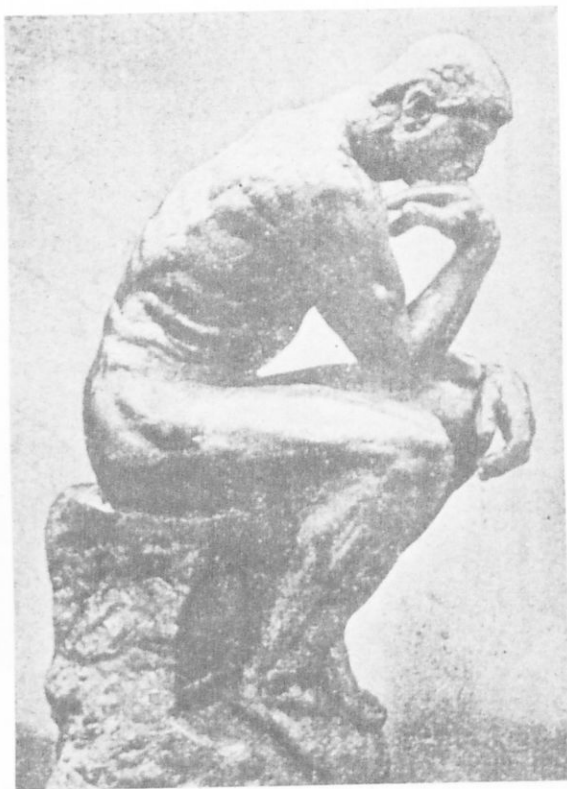
Καρπώ : « Ἄνδριὸς τοῦ Βαττώ ».

(Μουσεῖον - τῆς Βαλενσιέν)

Ὁ Καρπώ, καθὼς καὶ ὁ περὶφημος ζωγράφος Βαττώ, κατήγοντο καὶ οἱ δύο ἀπὸ τὴν πόλιν τῆς Γαλλίας Βαλενσιέν. Οἱ πολῖται τῆς Βαλενσιέν ἀνέθεσαν εἰς τὸν Καρπώ τὴν κατασκευὴν τοῦ ἀνδριάντου τοῦ Βαττώ. Ὁ γλύπτης ἀπέδωκε μὲ ἐξαιρετικὴν ἐπιτυχίαν τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ μεγάλου ζωγράφου.

verde, 1567 - 1643) ὑπῆρξε δυνατὸς ἐκτελεστὴς καὶ θεωρεῖται ὡς ὁ πρῶτος σημαντικὸς σταθμὸς εἰς τὴν ἐξέλιξιν τοῦ μελοδράματος. Συγ-

χρόνως, παρὰ τὸ σοβαρὸν μουσικὸν δράμα (opera seria) ἀνεπτύχθη τὸ κωμικὸν μελόδραμα τῶν Ἰταλῶν (opera buffa).

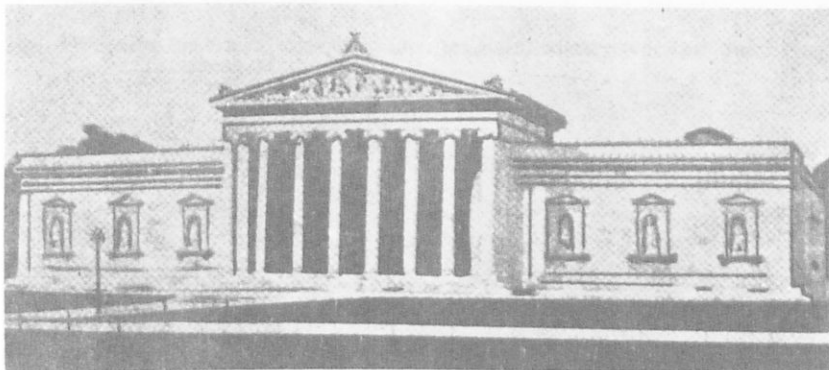


ΡΟΝΤΕΝ: « Ὁ διανοούμενος » (Μουσεῖον Ροντέν).

Εἰς τὸ ἔργον αὐτὸ ὁ γλύπτης ἠθέλησε νὰ ἐκφράσῃ τὴν ἔνωσιν, ἀλλὰ καὶ τὴν διαρκῆ σύγκρουσιν τοῦ πνεύματος καὶ τῆς ὕλης, τὴν τραγικὴν προσπάθειαν, διὰ τῆς ὁποίας ὁ ἄνθρωπος ζητεῖ ματαίως ν' ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὸ βαρὺ σωματικὸν περιχύμαμα, διὰ ν' ἀποβῇ ὁ « διανοούμενος ». Ἐκ τῶν χρόνων τοῦ Μιχαὴλ Ἀγγέλου ἡ γλυπτικὴ δὲν εἶχε γνωρίσει πλαστικὴν τόσον ἐκφραστικὴν καὶ δύναμιν τόσον περιπαθῆ.

Ὁ Γκλουκ ἐδῶκε νέαν ὥθησιν εἰς αὐτὸ περὶ τὰ μέσα τοῦ 18ου αἰῶνος. Ὁ Γκλουκ ἤθελε νὰ ἐπαναφέρῃ τὴν μουσικὴν, ὡς λέγει ὁ ἴδιος,

εἰς τὸν ἀληθῆ προορισμὸν τῆς, ὁ ὁποῖος εἶναι νὰ ὑποβοηθῇ τὴν ποίησιν, ὅπως ἐνισχύσῃ τὴν ἔκφρασιν συναισθημάτων καὶ τὸ ἐνδιαφέρον τῶν περιπετειῶν, χωρὶς νὰ διακόπτῃ τὴν δρᾶσιν ἢ νὰ παραμορφώσῃ αὐτὴν δι' ἀχρήστων διακοσμήσεων. Ὑπὸ τὸ πνεῦμα τοῦτο συνέθεσε τὸ μελόδραμα Ὁ ρ φ ε ὑ ς καὶ Ε ὕ ρ ι δ ῖ κ η (1762), τὸ ὁποῖον ἔτυχεν ἐνθουσιώδους ὑποδοχῆς εἰς τὴν Βιέννην, καὶ βραδύτερον τὴν Ἰ φ ι γ ἔ ν ε ι α ν ἐ ν Α ὕ λ ῖ δ ι.



Ἡ Γλυπτοθήκη τοῦ Μονάχου.

Ἐκτίσθη μετὰ τῶν ἐτῶν 1816 - 1830 κατὰ τὴν κλασικίζουσαν τέχνην. Πρὸ πύλαια μὲ ἰωνικοὺς κίονας, ἀέτωμα καὶ δεξιᾶ καὶ ἀριστερᾶ ἀνὰ τρεῖς κόγχαι πρὸ τοποθέτησιν ἀνδριάντων.

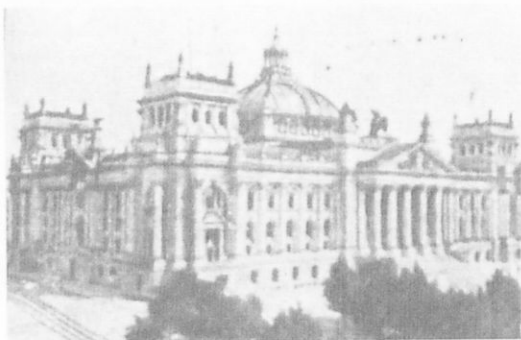
Διὰ τῶν μουσουργῶν τούτων ἐφαίνετο ὅτι ἡ μουσικὴ ἔφθασε τὰ δυνατὰ ὅρια τῆς. Ἄλλ' ὁ **Μπετόβεν** (Bethoven, 1770 - 1827) ἤνοιξε νέας πηγὰς ἐμπνεύσεως εἰς τὴν μουσικὴν, προσπαθῆσας νὰ ἐρμηνεύσῃ διὰ τῶν ἤχων τὰ διανοημάτά του, εἰσαγαγὼν, ὡς λέγουσι, τὴν κίνησιν τῶν ἰδεῶν εἰς τὴν μουσικὴν, ἢ ὁποῖα ἤρχισε νὰ ἐμπνέεται ὄχι μόνον ἀπὸ τὴν ποίησιν, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν φιλοσοφίαν. Ὁ Μπετόβεν ἐγεννήθη εἰς τὴν Βόννην, ἀλλὰ διέμενε καὶ εἰργάσθη εἰς τὴν Βιέννην, ἢ ὁποῖα κατὰ τὸν 19ον αἰῶνα ἦτο σπουδαιότατον μουσικὸν κέντρον. Τὰ ἀξιολογώτερα ἔργα του παρήγαγεν ἀπὸ τοῦ 1813 μέχρι τοῦ ἔτους τοῦ θανάτου του, ὅπως τὰς περιφημοὺς *Συμφωνίας*, τὰς *Σονάτας* καὶ τὸ ὑπέροχον μελόδραμα *Φιντέλιο*.

Δύο ἔξοχοι καλλιτέχναι, διαφέροντες ἀλλήλων κατὰ τὴν ἐμπνευ-

σιν, ὁ **Βέμπερ** (Weber, 1786 - 1826· ἔργα Freischutz, Oberon, μελοδράματα) καὶ ὁ **Σοῦμπερτ** (Schubert, 1797 - 1828, κύριον ἔργον Ὁ δ α ἰ) ἠκολούθησαν τὰ ἴχνη του καὶ γενικῶς οἱ ἄριστοι τῶν μουσικῶν τοῦ 19ου αἰῶνος θεωροῦνται συνεχισταὶ τοῦ ἔργου τοῦ Μπετόβεν.

Μετὰ τὸ 1830 ἐδοξάσθη νέα γενεὰ μουσικῶν : ὁ **Μένδελσον** (Mendelsohn, 1809 - 1847), Ἑβραιογερμανός, συνθέσας ἰδίως Εἰσαγωγὰς (Overtures) καὶ ὁ **Σούμαν** (Schumann, 1810 - 1856), παραγωγικώτατος, συνθέσας μέχρι τοῦ 27ου ἔτους, ὅτε ἔπαθε τὰς φρένας, πλῆθος μουσικῶν ἔργων, συμφωνίας, συνθέσεις δραματικές, ψῆδὰς κλπ.

Ἐπὶ μακρὸν χρόνον οἱ Γερμανοὶ μουσικοὶ ἔμειναν ἄγνωστοι καὶ

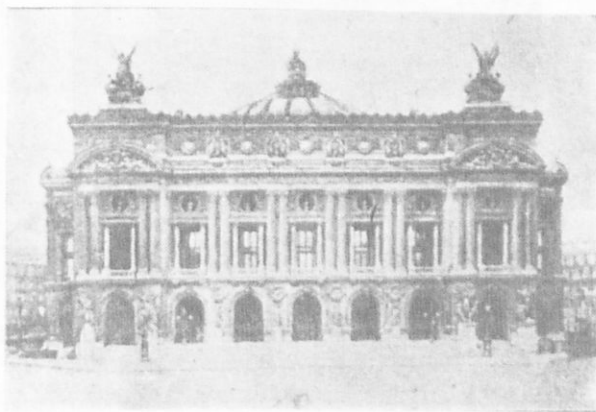


Τὸ Μέγαρον τοῦ Ράιχσταγ τοῦ Βερολίνου.

Ἐκτίσθη μεταξύ τῶν ἐτῶν 1884 - 1894 κατὰ τὸν ρυθμὸν τῆς ἰταλικῆς ἀναγεννήσεως. Τὸ οἰκοδόμημα ἔχει τέσσαρας τετραγωνικοὺς πύργους, εἰς τὰς γωνίας καὶ εἰς τὸ μέσον πελώριον θόλον ἐκ κρυστάλλου.

ἀκατάληπτοι εἰς τὸ ἐξωτερικόν. Ὅταν δὲ τὸ 1830 ἐπεχείρησαν νὰ παίξουν συμφωνίας τοῦ Μπετόβεν ἐν Παρισίοις, ὁ λαὸς δὲν κατώρθωσε νὰ ἐνοήσῃ. Μεγίστην δημοτικότητα εἶχον εἰς τὴν Εὐρώπην κατὰ τὸ πρῶτον ἡμισυ τοῦ 19ου αἰῶνος οἱ Ἴταλοὶ μουσικοὶ, οἱ ὅποιοι συνέθετον κυρίως μελοδράματα (Opera). Διασημότερος τῶν Ἰταλῶν μουσικῶν τῆς περιόδου ταύτης ἦτο ὁ **Ροσσίνι** (Rossini, 1792 - 1868), διελθὼν τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς ζωῆς του εἰς τὴν Γαλλίαν καὶ μουσουργήσας πολλὰ μελοδράματα ἐπὶ γαλλικῶν κειμένων (Libretto). Ὁ **Κουρεῦς** τῆς **Σεβίλλης** καὶ ὁ **Γουλιέλμος Τέλλος** εἶναι τὰ ὀνομαστότερα τῶν ἔργων του.

Μετ' αὐτὸν ἡ μεγαλύτερα μουσικὴ δόξα τῆς Ἰταλίας εἶναι ὁ **Βέρντι** (Verdi, 1831 - 1901), ἀκένωτος πηγὴ ἀπαλῶν φθόγγων, ὁ καταθέλων τὸν 19ον αἰῶνα διὰ τῶν μελοδραμάτων του, τῶν ὁποίων τὰ διασημότερα εἶναι ὁ **Ριγολέτος** (1851), ὁ **Τροβατόρε** καὶ ἡ **Τραβιάτα** (1853). Βραδύτερον ὑπέστη τὴν ἐπίδρασιν τῆς γερμανικῆς μουσικῆς καὶ πρὶόντα τῆς νέας φάσεως τῆς τέχνης του εἶναι ἡ **Ἄντζα**, ὁ **Ὁθέλλος** καὶ ὁ **Φάλσταφ**. Οἱ νεώτεροι Ἰταλοὶ μουσικοὶ (Λεονκαβάλλο, Ντονιζέτι κλπ.) εἶναι μαθηταὶ τοῦ Βέρντι.



Ἡ ὄπερα τῶν Παρισίων.

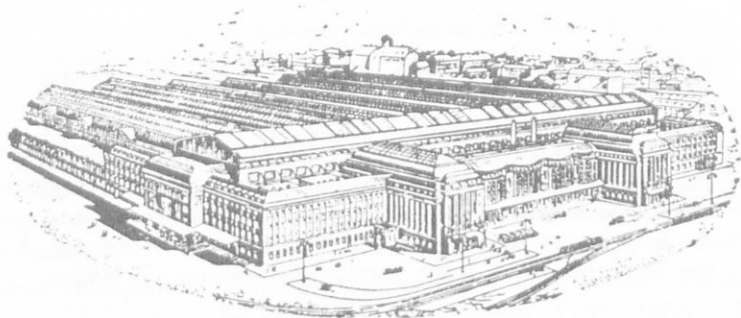
Κατεσκευάσθη μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1861 - 1875 ὑπὸ τοῦ ἀρχιτέκτονος Γκαριγιέ κατὰ τὸν τύπον τῶν μνημείων τῆς Δευτέρας Αὐτοκρατορίας, ὁ ὁποῖος εἶναι ὁ λεγόμενος ρυθμὸς τῆς **Νέας Ἀναγεννήσεως**. Ἐπὶ ἀψιδωταὶ πύλαι εἰς τὸ ἰσόγειον διευκολύνουν τὴν εἴσοδον τοῦ κοινοῦ. Εἰς τὸ δεύτερον πάτωμα μεγάλα παράθυρα μεταξὺ κορινθιακῶν κίονων φωτίζουν τὴν μεγάλην αἴθουσαν διαλειμματίων καὶ ἀναψυχῆς, τὸ λεγόμενον φουαγιέ. Εἰς τὸ μέσον τὸ οἰκοδόμημα ἔχει θόλον χαμηλόν, ὁ ὁποῖος στεγάζει τὴν αἴθουσαν τοῦ θεάτρου.

Κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον ὑπῆρξαν εἰς τὴν Γαλλίαν ἄξιοι μνείας συνθέται, ὡς ὁ **Χαλεβὺ** (ἔργα : ἡ **Ἐβραία**) καὶ ὁ **Μπερλιόζ**, τοῦ ὁποῖου τὰ συμφωνικὰ ἔργα θεωροῦνται μεγάλα δημιουργήματα. Εἰς τὸ δεύτερον δὲ ἡμισυ τοῦ αἰῶνος ἀνήκουν ὁ **Γκουνώ** (Gounod, 1818 - 1893), ὁ συνθέτης τοῦ **Φάουστ**, καὶ ὁ νέος ἀποθανὼν **Μπιζέ**



Θέατρον τῶν Ἑλλισίων.

Ἡμισὴν αἰῶνα μετὰ τὴν κατασκευὴν τῆς Ὁπερας οἱ ἀρχιτέκτονες κατασκεύασαν οἰκοδομήματα, τῶν ὁποίων τὸν ρυθμὸν καθώρισαν τὰ ὑλικά τῆς οἰκοδομῆς : ὁ σίδηρος, τὸτσιμέντο καὶ οἱ πλίνθοι. Ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν πλούσιον ἐξωτερικὸν διάκοσμον τῆς Ὁπερας, τὸ Θέατρον τῶν Ἑλλισίων εἶναι ἀπλοῦστατον ἐξωτερικῶς, με μίαν κορνίζαν, διὰ νὰ ἐμποδίξῃ τὴν βροχὴν, καὶ κάτωθεν αὐτῆς τρία ἀνάγλυφα, διὰ νὰ ἐνθυμίζουσι ὅτι τὸ οἰκοδόμημα εἶναι κατὰ τῆς δραματικῆς τέχνης.

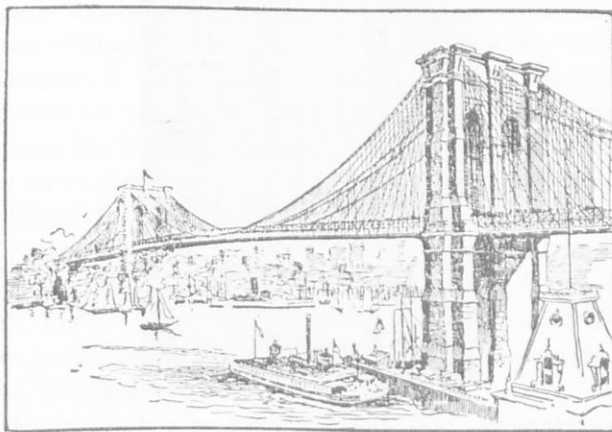


Σιδηροδρομικὸς σταθμὸς Λειψίας (1902 - 1913).

Ὁ μέγιστος καὶ ὀραϊότατος σταθμὸς τῆς Εὐρώπης. Ἐστοίχισεν 135 ἑκατομ. χρυσῆς μάρκα. Ἡ ἐμπροσθία στοὰ ἔχει μῆκος 300 μ., τὸ δὲ ὑπόστεγον καλύπτεται ὑπὸ ἑξ κολοσσιαίων ἀψίδων ἐκ σιδήρου καὶ ὑάλου, αἱ ὁποῖαι στεγάζουσι πλέον τῶν 30 ἀμαξοστοιχιῶν.

(Bizet, 1838 - 1875), ὁ συνθέτης τῆς περιφήμου Κ ά ρ μ ε ν .

Ἄλλ' εἷς τῶν μεγίστων μουσουργῶν τοῦ δευτέρου ἡμίσεος τοῦ 19ου αἰῶνος θεωρεῖται ὁ Γερμανὸς **Ριχάρδος Βάγνερ** (Richard Wagner, 1813 - 1883), ὁ ὁποῖος ἐπεχείρησε νὰ συγχωνεύσῃ εἰς μεγαλειώδη ἔνωση ποίησιν καὶ μουσικὴν καὶ νὰ δώσῃ εἰς τὸ μουσικὸν δράμα τὴν θέσιν καὶ τὴν σημασίαν, τὴν ὁποίαν εἶχεν εἰς τὴν ἀρχαιότητα ἢ τραγωδία. Ἦτο συγχρόνως πλούσιος καὶ τελετουργικὸς μουσικὸς καὶ τραγικὸς ποιητὴς ἐμπνευσμένος. Ὁ ἴδιος συνέθετε τὸ κείμενον διὰ τὴν μουσικὴν



Κρεμαστὴ γέφυρα.

Συνδέει τὴν Ν. Ὑόρκην μετὰ τὸ προάστιον Μπρούκλιν, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ East - River. Ἔχει μῆκος 1800 μ., ὕψος 36 μ. Ἐπάνω περὶ δύο σιδηροδρομικὰ γραμμὰ, δύο ἀμαξιτοὶ δρόμοι καὶ ἓν πεζοδρόμιον. Κατεσκευάσθη τὸ 1883.

τῶν ἔργων του. Ἡ μουσικὴ δὲν ἔχει σκοπὸν, ὡς μέχρι τοῦδε, νὰ συνοδεύσῃ τοὺς στίχους, ἀλλὰ μουσικὴ καὶ ποίησις γεννῶνται συγχρόνως καὶ χρησιμεύουν νὰ ἐρμηνεύσουν τὰς ἰδέας καὶ τὰ συναισθήματα τῶν προσώπων. Περιφῆμα ἔργα του εἶναι ὁ Ἰ π τ ά μ ε ν ο ς Ὁ λ λ α ν δ ό ς, ὁ Τ α ν χ ό υ ζ ε ρ καὶ ὁ Λ ό ε γ κ ρ ι ν. Βραδύτερον ἔγραψε τὸν Τ ρ ι σ τ ά ν ο ν καὶ Ἰ ζ ό λ δ η ν καὶ τοὺς Ἀ ρ χ ι τ ρ α γ ο υ δ ι σ τ ά ς τ ῆ ς Ν υ ρ ε μ β έ ρ γ η ς, ὡς καὶ τὰ δύο δράματα τῆς μεγάλης τετραλογίας, τοῦ Δ α κ τ υ λ ί ο υ τ ῶ ν Ν ι μ π ε λ ο ῦ γ κ ε ν (Ring der Nibelungen).

Κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ 20οῦ αἰῶνος ἐξεδηλώθη εἰς τὴν Γαλλίαν ἡ ἐξαιρετικὴ ἰδιοφυΐα τοῦ **Ντεμπυσσύ** (Debussy, 1862 - 1918), τοῦ ὁποίου μεγάλη εἶναι ἡ ἐπίδρασις εἰς τὴν τελευταίαν γενεάν τῶν Γάλλων μουσικῶν.



Οὐρανοξύστης.

Ἐκτὸς τὰ θαύματα τῆς νεωτέρας οἰκοδομικῆς τέχνης εἶναι οἱ περίφημοι οὐρανοξύσται τῆς Ἀμερικῆς, τῶν ὁποίων οἱ ἔνοικοι φθάνουν τοὺς κατοίκους μιᾶς πόλεως.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΕ'

ΑΙ ΠΡΟΟΔΟΙ ΤΗΣ ΣΗΜΕΡΙΝΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ *

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΖΩΗ

Ἡ χώρα μας ἐπὶ τετρακόσια περίπου ἔτη διοικηθεῖσα κακῶς ὑπὸ τῶν Τούρκων κατακτητῶν εἶχε περιέλθει εἰς ἀθλίαν κατάστασιν ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς. Ἡ γῆ παρημελήθη, τὰ δάση ἐκάλησαν ἢ ἐκόπησαν, ὁ φυσικὸς πλοῦτος τῆς χώρας κατεστράφη. Ἡ βιομηχανία καὶ τὸ ἐμπόριον εὐρίσκοντο εἰς πρωτόγονον κατάστασιν, διότι κεφάλαια δὲν ὑπῆρχον, ἢ ὅσοι ἦσαν εἰς θέσιν νὰ διαθέτουν χρήματα ἀπέφευγον νὰ τὰ διαθέσουν εἰς τὴν πατρίδα μας, εἰς τὴν ὁποίαν διέτρεχον τὸν κίνδυνον τῆς ἀρπαγῆς ἀπὸ τοὺς ἰδίους τοὺς κατακτητὰς ἢ ἀπὸ τὴν ληστείαν καὶ τὴν πειρατείαν, αἱ ὁποῖαι ἐμάστιζον τὸν τόπον. Ὡστε, ἂν ἐξαιρέσῃ κανεὶς ὠρισμένα παραδείγματα, ὅπως τὴν κοινότητα τῶν Ἀμπελακίων, τὰ Μαδεμοχώρια τῆς Χαλκιδικῆς, τὰ χωρία τοῦ Πηλίου κ.τ.λ., περὶ οἰκονομικῆς ζωῆς κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ γίνῃ σοβαρὸς λόγος.

Ἄλλὰ καὶ μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν ἐξηκολούθησεν ἐπὶ μακρὸν ἡ ἰδία κατάστασις. Ἡ χώρα μας ἐξήρχετο κατόπιν δεκαετοῦς περίπου πολέμου περισσότερον κατεστραμμένη ἀπὸ πρὶν. Ἡ γῆ εἶχε τελείως παρημεληθῆ, τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ φυσικοῦ τῆς πλοῦτου εἶχε καταστραφῆ, οἱ ἄνθρωποι ἐπὶ πολλὰ ἔτη πολεμοῦντες μὲ τὸ ὄπλον εἰς τὰς χεῖρας κατὰ τῶν Τούρκων εἶχον ἀπομάθει τὴν ἐργασίαν· κεφάλαια τέλος δὲν ὑπῆρχον διὰ μεγάλας ἐπιχειρήσεις, οὔτε οἱ ξένοι διεκινδύνευον τὰ χρήματά των εἰς τόπον, ὁ ὁποῖος ἐξήρχετο ἀπὸ τόσον μακροχρόνιον ἀναρχίαν.

Τὸ πᾶν λοιπὸν ἔπρεπε νὰ δημιουργηθῆ ἐκ τῆς τέφρας. Ἡ οἰκονομικὴ καχεξία, ἡ ὁποία, ὡς ὀρθῶς ἐλέχθη, ἦτο ἡ κυριωτέρα ἀφορμὴ τῆς ἐσωτερικῆς μας κακοδαιμονίας ἐπὶ πολὺν καιρὸν, ἦτο τὸ πρώτιστον καὶ σπουδαιότερον πρόβλημα, τὸ ὁποῖον ἀντιμετώπιζον πάντες οἱ κατὰ καιροὺς κυβερνῆται. Ἄλλ' ὁ Ἑλληνισμὸς ἀνήκει εἰς τὰς ζωτικὰς ἐκείνας φυλάς

* Τὰ στοιχεῖα, τὰ ἀναφερόμενα εἰς τὰς παραγράφους τοῦ κεφαλαίου τούτου, ἀφοροῦν εἰς τὰ πρὸ τοῦ Β' Παγκοσμίου πολέμου ἔτη.

αἱ ὁποῖαι προάγονται καὶ δημιουργοῦν μεγάλα ἐκ τοῦ μηδενός. Εὐθύς μετὰ τὴν κατάπαυσιν τοῦ Ἄγῶνος, οἱ Ἕλληνες ἤρχισαν νὰ ἐπιδίδωνται μὲ ζῆλον καὶ δραστηριότητα εἰς ὅλους τοὺς κλάδους τῆς ἐθνικῆς οικονομίας καὶ εἰς διάστημα 100 περίπου ἐτῶν ἡ χώρα μας παρουσιάζεται μίᾳ ἀπὸ τὰς πλέον προηγμένας χώρας εἰς ἐθνικὸν πλοῦτον.

Γ Ε Ω Ρ Γ Ι Α

Τὸ ἔδαφος τῆς Ἑλλάδος εἶναι κατ' ἐξοχὴν ὄρεινόν καὶ πετρῶδες καὶ μόλις τὸ ἐν πέμπτον εἶναι δυνατὸν νὰ καλλιεργηθῇ. Ἀλλὰ ἡ παράτασις τοῦ θέρους, ἡ μεγάλη πολλάκις θερμοκρασία καὶ ἡ ἀνομβρία κατὰ τοὺς ἔαρινους καὶ θερινούς μῆνας ἐμποδίζει πολὺ τὴν καλλιέργειαν καὶ τοῦ μικροῦ αὐτοῦ μέρους. Παρ' ὅλας αὐτὰς τὰς δυσκολίας, ἡ ἐλληνικὴ γῆ, καλλιεργηθεῖσα μὲ ἔντασιν καὶ φιλοστοργίαν, κατάρθωσε νὰ ἀποδώσῃ μὲ τὸν καιρὸν πολὺτίμα προϊόντα εἰς ποσότητας καὶ ποιότητας, τὰς ὁποίας πρὸ 50 ἀκόμη ἐτῶν δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ φαντασθῇ ἢ νὰ ἐλπίσῃ τις.

Τοιουτοτρόπως τὰ ἄφθονα καὶ νοστιμώτατα ἐσπεριδοειδῆ μας (πορτοκάλια, λεμόνια, μανταρίνια, κίτρα κ.τ.λ.) πλημμυροῦν τὸν τόπον μας καὶ ἐξάγονται καὶ εἰς χώρας μακρινάς. Τὰ ἔλαια, τῶν ὁποίων ὑπάρχει ὑπερπαραγωγή εἰς τὸν τόπον μας, ταξιδεύουν μέχρι τῶν ἀπωτάτων χωρῶν καὶ εἶναι περιζήτητα. Ἡ περίφημος κορινθιακὴ σταφίς εἶναι ἀπαραίτητον προϊόν διὰ πολλὰς εὐρωπαϊκὰς χώρας, ὅπου ἐξάγεται κατὰ χιλιάδας τόννους. Τὰ σταφύλια καὶ οἱ περίφημοι καὶ ποικίλοι ἐλληνικοὶ οἶνοι εἶναι ἀπὸ τὰ ὀνομαστότερα προϊόντα τῆς Εὐρώπης. Κυρίως ὅμως τὰ ἄφθονα καὶ ἀρωματωδέστατα καπνὰ μας εἶναι γνωστὰ καὶ περιζήτητα εἰς ὅλον τὸν κόσμον καὶ ἀποτελοῦν τὸ σημαντικώτερον μέρος τοῦ ἐθνικοῦ μας πλοῦτου. Ὅλα αὐτὰ τὰ προϊόντα καλλιεργοῦνται ἐντατικώτατα, διότι ἐκ τῆς ἐξαγωγῆς αὐτῶν εἰσρέει ἄφθονος πλοῦτος εἰς τὰ δημόσια καὶ ἰδιωτικὰ ταμεῖα.

Ἀπὸ τοῦ Ἀ' Παγκοσμίου ὅμως πολέμου ἐδημιουργήθησαν εἰς ὅλον τὸν κόσμον τοιαῦται οικονομικαὶ συνθήκαι, ὥστε ὅλα τὰ κράτη, διὰ νὰ μὴ ἐξάγουν τὸ πολὺτιμον συνάλλαγμα, ἔπρεπε νὰ καταστοῦν αὐτάρκη εἰς ὅλα τὰ εἶδη. Ἐγενήθη τότε καὶ εἰς τὴν χώραν μας τὸ ζήτημα τῆς αὐταρκείας, ἰδίως τοῦ σίτου. Ἐγένινεν ἀνάγκη νὰ ἐντείνωμεν τὴν καλλιέργειαν καὶ τῶν δημητριακῶν, τὰ ὁποῖα θὰ ἐξησφάλιζον τὴν διατροφήν μας. Τὸ κράτος ἀνέλαβε μεγάλα δημόσια ἔργα πρὸς ἀποξήρανσιν ἐλῶν, ρύ-

θμισιν τῆς κοίτης ποταμῶν κ.τ.λ., διὰ νὰ δοθοῦν εἰς τοὺς γεωργοὺς νέαι καὶ περισσότεραι ἐκτάσεις πρὸς καλλιέργειαν, ἰδίως τῶν δημητριακῶν. Τριουτοτρόπως αἱ πεδιάδες τοῦ Στρυμόνος, τοῦ Ἀξιοῦ καὶ τοῦ Ἀλιάκιμονος, αἱ ὁποῖαι ἄλλοτε κετεκλύζοντο ἀπὸ τὰ ὕδατα τῶν ποταμῶν, σήμερον καλλιεργοῦνται. Ἡ μεγάλη λίμνη τῶν Γιαννιτσῶν ἀπεξηράνθη καὶ ἐδόθη εἰς τὸ ἄροτρον. Τὰ ἔργα αὐτά, ἐν συνδυασμῶ μετὰ τὴν τελειοποίησιν τῶν μέσων τῆς καλλιεργείας, ἀνύψωσαν τὴν παραγωγὴν τῶν δημητριακῶν εἰς τοιοῦτον βαθμὸν, ὥστε ἡ χώρα μας νὰ προσεγγίξῃ τὴν ἀποκτῆσιν σχετικῆν αὐτάρκειαν. Τριουτοτρόπως ἡ ἄλλοτε πτωχὴ Ἑλλάς διὰ τῆς ἐπιμελείας καὶ ἐργασίας κατῶρθωσεν, ὥστε ὄχι μόνον αὐτάρκειαν νὰ ἀποκτήσῃ εἰς πολλὰ εἶδη, ἀλλὰ νὰ διενεργῇ καὶ ἐξαγωγὴν πολυτιμοτάτων προϊόντων.

ΕΜΠΟΡΙΟΝ

Ὁ Ἕλλην διεκρίθη ἀπὸ ἀρχαιοτάτων χρόνων ὡς ἔμπορος ἱκανὸς καὶ τολμηρός. Εἰς τὰς ἑλληνικὰς χώρας τὸ ἐμπόριον οὐδέποτε ἔπαυσε καὶ κατὰ τὰς μαύρας ἡμέρας τῆς τουρκικῆς κατακτῆσεως, οἱ διεξάγοντες δὲ αὐτὸ ἦσαν πάντοτε σχεδὸν Ἕλληνες. Ἐνεκα ὅμως τῶν συνθηκῶν, αἱ ὁποῖαι ἐπεκράτουν εἰς τὴν χώραν μας κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας, σοβαρὸν ἐμπόριον ἐσωτερικὸν καὶ ἐξωτερικὸν δὲν διεξήγετο εἰς εὐρείαν κλίμακα. Τοῦτο ἦτο κυρίως εἰς χεῖρας τῶν νησιωτῶν, οἱ ὁποῖοι διέθετον καράβια καὶ ἐπεχείρουν τολμηρὰ ταξίδια εἰς τὸν Εὐξείνιον Πόντον ἢ εἰς τοὺς λιμένας τῆς Δ. Εὐρώπης.

Ἡ ἀνάπτυξις ὅμως τοῦ ἑλληνικοῦ ἐμπορίου κατὰ τὰ ἔτη 1830 - 1930 ὑπῆρξε πραγματικῶς κολοσσιαία, ἂν μάλιστα λάβωμεν ὑπ' ὄψιν τὴν πενιχρὰν ἀρχὴν του. Κέντρα τοῦ ἑλληνικοῦ ἐμπορίου εὐθὺς μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν ἦσαν κατὰ πρῶτον λόγον ἡ νῆσος Σῦρος καὶ αἱ Πάτραι. Ἡ ἀνάπτυξις ὅμως τοῦ Πειραιῶς καὶ τῆς Θεσσαλονίκης (εἰς τὴν Βόρειον Ἑλλάδα), ἐπεσκίασαν τοὺς μικροτέρους αὐτοὺς λιμένας καὶ τοὺς ὑπεβίβασαν εἰς ἐμπορικὰ κέντρα δευτέρας καὶ τρίτης τάξεως.

ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ

Μέχρι τῶν παραμονῶν τοῦ τελευταίου παγκοσμίου πολέμου ὅλοι οἱ λιμένες τῆς Ἑλλάδος συνεκέντρουν ἀξιόλογον ἐμπορικὴν κίνησιν, ἰδρῦθησαν παντοῦ Ἐμπορικοὶ Σύλλογοι καὶ Ἐμπορικὰ Ἐπιμελητήρια,

τὸ δὲ ἐμπόριον ἀπετέλει σημαντικὸν πόρον τοῦ δημοσίου, ἐνῶ ἐν μέγα ποσοστὸν τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἠσχολεῖτο εἰς αὐτό.

Μετὰ τὴν γεωργίαν καὶ τὸ ἐμπόριον, ἡ βιομηχανία εἶναι ἡ σπουδαιότερα πλουτοπαραγωγικὴ πηγή τῆς ἐθνικῆς μας οἰκονομίας. Κατὰ τοὺς πρώτους ὅμως χρόνους μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν ἡ βιομηχανία ἦτο σχεδὸν ἄγνωστος εἰς τὴν Ἑλλάδα, διότι ἡ χώρα μας δὲν παρέχει ἀρκετὰ καύσιμα (γαϊάνθρακας, πετρέλαιον κ.λ.π.), ἡ δὲ χρησιμοποίησις τῆς πτώσεως τῶν ὑδάτων πρὸς παραγωγὴν κινητηρίου δυνάμεως δὲν εἶχε χρησιμοποιηθῆ διὰ τὰς βιομηχανικὰς ἐργασίας. Ἀφ' οὗτου ἡ Ἑλλὰς ἀπέκτησε σιδηροδρόμους, ἡ δὲ ναυτιλία τῆς, ἀναξωγογηθεῖσα, ἠδύνατο νὰ μεταφέρῃ τὰ καύσιμα ἀπὸ τὰ μέρη τῆς παραγωγῆς τῶν, ἡ βιομηχανία ἤρχισε νὰ προσδεύῃ ἀλματωδῶς. Συγχρόνως ἤρχισε νὰ γίνεται ἐξαγωγή καὶ χρῆσις ἐγχωρίου λιγνίτου.

Ἡ δημιουργία ὅμως τῆς ἐλληνικῆς βιομηχανίας χρονολογεῖται κυρίως ἀπὸ τοῦ Α Παγκοσμίου πολέμου. Ἡ ἀκρίβεια καὶ ἡ σπάνις τῶν βιομηχανικῶν προϊόντων μᾶς ὠδήγησεν εἰς τὴν ἐξεύρεσιν τῶν μέσων τῆς ἐθνικῆς βιομηχανίας. Ἄλλ' εἰς τὸν τόπον μας ἡ βιομηχανία δὲν ἔλαβε τὴν μορφήν, τὴν ὁποίαν παρουσιάζει εἰς ἄλλας εὐρωπαϊκὰς χώρας. Δὲν εἶναι δηλ. « μεγάλη βιομηχανία », ἀλλὰ τὰ περισσότερα ἐκ τῶν ἐργοστασίων μας εἶναι μικρὰ βιομηχανικὰ ἐγκαταστάσεις, ἐγκατεσπαρμέναι εἰς τὰ κυριώτερα ἀστικά κέντρα τῆς χώρας, καὶ περιορίζεται κατὰ κανόνα διὰ τὴν ἐσωτερικὴν κατανάλωσιν, μὴ ἀποβλέπουσα εἰς ἐξαγωγήν.

Τὰ κυριώτερα βιομηχανικὰ κέντρα τῆς Ἑλλάδος εἶναι: αἱ Ἀθῆναι, ὁ Πειραιεύς, ἡ Ἐλευσίς, αἱ Πάτραι, ἡ Θεσσαλονίκη, ἡ Καβάλα, ἡ Σῦρος, αἱ Καλάμαι, ὁ Βόλος, ἡ Νάουσα, ἡ Βέροια, ἡ Λεβάνεια, ἡ Μυτιλήνη, ἡ Χίος, ἡ Κέρκυρα, τὰ Χανιά, τὸ Ἡράκλειον κ.ἄ. Σήμερον ὑπολογίζουσι τὰ λειτουργοῦντα ἐν Ἑλλάδι ἐργοστάσια εἰς 3 χιλ. περίπου, τοὺς δὲ ἀσχολουμένους εἰς αὐτὰ ἐργάτας εἰς 300 χιλ. περίπου.

Τὴν ἐλληνικὴν βιομηχανίαν, ὡς πηγὴν ἐθνικοῦ πλούτου, ἐπροστάτευσε πολὺ τὸ Κράτος, περιορίσαν τὰς εἰσαγωγὰς ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ διὰ βαρυτάτων δασμῶν καὶ διευκολῶνον τὴν εἰσαγωγὴν πρώτων ὑλών. Σήμερον πρέπει νὰ εἴμεθα ὑπερήφανοι, διότι οὐδεμία χώρα τῆς Βαλκανικῆς κατώρθωσε νὰ ἀναπτύξῃ εἰς τόσον βαθμὸν τὴν βιομηχανίαν τῆς. Δὲν ὑπάρχει σχεδὸν βιομηχανικὸν προϊόν, τὸ ὁποῖον δὲν κατασκευάζεται εἰς τὸν τόπον μας. Πολλὰ μάλιστα ἐξ αὐτῶν εἶναι ἐφάμιλλα πρὸς τὰ εὐρωπαϊκά, καὶ μερικὰ ἴσως καὶ ἀνώτερα.

Ἡ μεγαλύτερα δυσκολία διὰ τὴν βιομηχανίαν μας εἶναι ἡ ἔλλειψις καυσίμων. Ἄλλ' ἡ πατρίς μας ἔχει θησαυροὺς ἀνεκτιμητῶν : τοὺς καταρράκτας, τοὺς ποταμοὺς καὶ τοὺς ρύακας, τὸν « λευκὸν ἄνθρακα » ὅπως λέγουσιν, ὁ ὁποῖος δύναται νὰ ἀντικαταστήσῃ τὸν ἄνθρακα πρὸς παραγωγὴν κινητηρίου δυνάμεως. Ὑπολογίζουσι ὅτι αἱ πτώσεις τῶν ὑδάτων εἰς τὴν πατρίδα μας δύναται νὰ ἀποδώσῃ δυνάμιν πλέον τῶν 300 χιλ. ἵππων, δυνάμιν δηλαδὴ ἡ ὅποια λύει τὸ μέγα πρόβλημα τῶν καυσίμων. Ἐπίσης ὁ λιγνίτης, ὁ ὁποῖος ἀφθονεῖ εἰς τὸ ὑπέδαφος τῆς Ἑλλάδος, κατόπιν συστηματικῆς ἐπεξεργασίας εἶναι δυνατόν νὰ ἀποβῆ πολύτιμος καύσιμος ὕλη.

Ἡ γεωργία, τὸ ἐμπόριον καὶ ἡ βιομηχανία ἀποτελοῦν τὰ κύρια στηρίγματα τῆς ἐθνικῆς μας οἰκονομίας. Διανοίγεται εἰς αὐτὰ εὐρύτατον στάδιον διὰ τὴν νεολαίαν μας, ἡ ὅποια πρέπει νὰ ἐπιδίδεται καὶ εἰς τοὺς κλάδους αὐτοὺς καὶ ὄχι μόνον εἰς τὰς ἐπιστήμας.

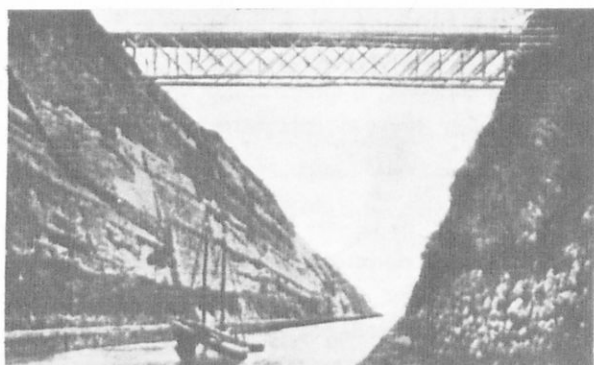
ΣΥΓΚΟΙΝΩΝΙΑ - ΝΑΥΤΙΛΙΑ

Ἡ ἀπελευθερωθεῖσα Ἑλλάς δὲν εἶχε κανένα δρόμον σημαντικὸν καὶ ἡ συγκοινωνία εὐρίσκετο εἰς πρωτόγονον κατάστασιν. Λόγω τοῦ ἀνωμαλοῦ ἐδάφους τῆς πατρίδος μας, ἡ λύσις τοῦ ζητήματος τῆς συγκοινωνίας προσέκοπτεν εἰς ἀνυπέρβλητα ἐμπόδια, διότι ἀπητοῦντο τεράστια κεφάλαια, τὰ ὁποῖα δὲν ἐξευρίσκοντο εὐκόλως. Ἀλλὰ παρὰ τὰς δυσκολίας αὐτάς, τὸ Κράτος μὲ τὰ γλίσχρα μέσα, τὰ ὁποῖα διέθετεν ὁ Προϋπολογισμός, ἤρχισε τὴν κατασκευὴν ὁδῶν, καὶ κατὰ τὰ μέσα τοῦ 19ου αἰῶνος ὑπῆρχον ἤδη εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀρκετοὶ δρόμοι, οἱ ὁποῖοι ἐξυπηρέτουσιν τὴν χώραν.

Μεγάλην ὠθησιν ἔλαβε τὸ συγκοινωνιακὸν ζήτημα διὰ πρώτην φοράν ἐπὶ τῆς πρωθυπουργίας τοῦ Τρικούπη. Ὁ ἐξαίρετος κυβερνήτης διεῖδε ὅτι τὸ ἀποτελεσματικώτερον μέσον πρὸς ἐπικοινωνίαν τῆς Ἑλλάδος μετὰ τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου καὶ πρὸς ἀνάπτυξιν τῆς εὐημερίας τῆς ἦτο ἡ κατασκευὴ σιδηροδρομικοῦ δικτύου. Κατεσκευάσθησαν τότε σιδηρόδρομοι εἰς τὴν Ἑλλάδα μὲ κέντρον τὰς Ἀθήνας καὶ ἡ Πελοπόννησος καὶ ἡ Στερεὰ Ἑλλάς συνεδέθησαν σιδηροδρομικῶς. Βραδύτερον κατεσκευάσθησαν καὶ ἄλλαι γραμμαί, αἱ ὁποῖαι ἐξυπηρέτουσιν τοπικὰς ἀνάγκας, καὶ ὁ σιδηρόδρομος τῶν συνόρων (Ἀθηνῶν - Παπαπούλι), μὲ ἀπώτερον σκοπὸν τὴν σύνδεσιν τῆς Ἑλλάδος μὲ τὴν Κεντρικὴν καὶ Δυτικὴν Εὐρώπην μέσῳ τῶν Βαλκανικῶν χωρῶν. Μετὰ τοὺς πολέμους

τοῦ 1912 - 1913 ἡ Ἑλλάς ἀπέκτησε νέον σιδηροδρομικὸν κέντρον, τὴν Θεσσαλονίκην, διὰ τῆς ὁποίας ἐπραγματοποιήθη ἡ ἔνωσις μετὰ τῆς Εὐρώπης.

Ἄξιον λόγου ἐπίσης εἶναι τὸ ὀδικὸν δίκτυον τῆς χώρας μας. Ἡ ἀνακάλυψις τοῦ αὐτοκινητοῦ καὶ ἡ εὐρυτάτη χρησιμοποίησις αὐτοῦ εἰς ταξίδια καὶ μεταφορὰς κατέστησαν ἀναγκαίαν τὴν κατασκευὴν ὁδῶν, αἱ ὁποῖαι συνέδεσαν ὅλα τὰ ἑλληνικὰ κέντρα μεταξὺ των. Σήμερον δὲν ὑπάρχει πόλις ἢ κωμόπολις, ἡ ὁποία νὰ μὴ συνδέσται μὲ τὰ μεγάλα κέντρα τῆς χώρας μας διὰ δρόμων στερεωτάτων καὶ ἀσφαλτοστρωμένων. Ἡ κατασκευὴ τοῦ ὀδικοῦ δικτύου, ἡ ὁποία κυρίως εἶναι



Διῶρυς τῆς Κορίνθου.

Ἡ ἴσθμὸς τῆς Κορίνθου ἐκόπη τὸ 1893 ὑπὸ ἑλληνικῆς ἐταιρείας καὶ ἔχει μῆκος 6,3 χλμ., πλάτος 24,6 μ. καὶ βάθος 8 μ. Ἐπάνω διέρχεται ἡ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ Ἀθηνῶν - Πελοποννήσου.

Ἔργον τῆς τελευταίας τεσσαρακονταετίας, ἔφερε μεγάλην μεταβολὴν εἰς τὸν τόπον μας καὶ συνετέλεσε τὰ μέγιστα εἰς τὴν πρόοδον καὶ τὸν πολιτισμὸν.

Ἐκεῖ ὅμως κυρίως, ὅπου τὸ ἑλληνικὸν δαιμόνιον εὐρῆκεν ἕδαφος προσφορώτατον πρὸς ἐκδήλωσιν, εἶναι ἡ Θάλασσα. Ἐνῶ διὰ τὴν γερσαίαν συγκοινωνίαν ἢ φυσικὴ κατασκευὴ τῆς χώρας μας παρουσιάζει μεγάλας τεχνικὰς δυσκολίας, διὰ τὰς θαλασσίας συγκοινωνίας εἶναι καταλληλοτάτη. Εἶναι πραγματικῶς καταπληκτικὴ ἡ αὐξησις τοῦ ἐμπορικοῦ μας ναυτικοῦ, τὸ ὁποῖον ὄχι μόνον ἀποτελεῖ τὸ μέγιστον μέρος τοῦ ἔθνικοῦ μας πλοῦτου, ἀλλὰ εἶναι καὶ ἡ ζωντανὴ ἀπόδειξις τῆς εὐρωστίας τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους εἰς τὰς ξένας θαλάσσας καὶ ὁ συνδετικὸς κρίκος

τῶν Ἑλλήνων τοῦ ἐσωτερικοῦ μετὰ τῶν πανταχοῦ τῆς Γῆς διεσκορπισμένων Ἑλλήνων. Κατὰ τὸ ἔτος 1934 ἡ ἑλληνικὴ ναυτιλία ἠρίθμει 594 ἀτμόπλοια, χωρητικότητος 1.600.000 τόννων, καὶ 700 ἱστιοφόρα συνολικῆς χωρητικότητος 56 χιλ. τόννων. Σήμερον ἡ Ἑλλάς κατέχει παγκοσμίως τὴν ἕκτην θέσιν εἰς χωρητικότητα μὲ 1.012 πλοῖα, συνολικῆς χωρητικότητος 5.439.204 τόννους.

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΙΣ — ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

Τὰ σημαντικώτερα προϊόντα τῆς νεοελληνικῆς ποιήσεως μέχρι τῆς Ἐπαναστάσεως ἦσαν τὰ *δημιώδη ἄσματα* τῆς ἠπειρωτικῆς ἰδίως Ἑλλάδος. Κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Ἐνετοκρατίας (15ος καὶ 16ος αἰῶν) ἀξίαν λόγου λογοτεχνίαν ἀνέπτυξεν ἡ Κρήτη. Ἐκεῖ ἐκαλλιιεργήθη ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς Δύσεως ἡ ἱπποτικὴ ποίησις. Ἐκ τῆς περιόδου ἐκείνης σφίζονται δράματα, τῶν ὁποίων τὸ γνωστότερον εἶναι ἡ Ἐρωφίλη τοῦ **Χορτάτζη**. Τὸ δὲ μακρὸν ἱπποτικὸν ἔπος τοῦ **Βιτσέντσου Κορνάρου**, ὁ Ἐρωτόκριτος, περιέχει πραγματικὰ ποιητικὰ καλλονὰς παρὰ τὴν κουραστικὴν ἀπεραντολογίαν τῶν διαλόγων.

Ἀνωτέρα ἦτο ἡ ἀνάπτυξις τῆς Ἐπτανήσου, ποὺ εἶχε τὸ εὐτύχημα νὰ μὴ γνωρίσῃ τουρκικὸν ζυγόν, ἐνῶ ἡ Κρήτη ὑπετάγη εἰς τοὺς Τούρκους κατὰ τὸ δεῦτερον ἡμισυ τοῦ 17ου αἰῶνος. Ἀξιόλογον ἐπίσης πνευματικὸν κέντρον τὸν 19ον αἰῶνα ἦσαν τὰ Ἰωάννινα εἰς τὴν Ἠπειρον. Εἰς τὴν ἠπειρωτικὴν γλῶσσαν συνετέθησαν μερικὰ ἀπὸ τὰ περιφημότερα δημοτικὰ ποιήματα. Εἰς τὰ Ἰωάννινα ἐζησεν ὁ **Ἰωάννης Βηλαράς** (1771 - 1823), ἰατρὸς τῶν οἴων τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, σπουδᾶσας εἰς τὴν Ἰταλίαν, ὁ ὁποῖος ὑπῆρξεν ἀπὸ τοὺς φωτεινότερους Ἑλληνας τῆς ἐποχῆς του. Ἐγραψε μύθους καὶ ἄλλα λυρικά ποιήματα εἰς τὴν λαϊκὴν γλῶσσαν. Ὁ Βηλαράς θεωρεῖται ἀπὸ τοὺς κυριωτέρους προδρόμους τοῦ γλωσσικοῦ ζητήματος, ταχθεὶς ἀνεπιφυλάκτως ὑπὲρ τοῦ λαϊκοῦ ἰδιώματος τῆς νεοελληνικῆς γλώσσης. Εἰς τὸ περίφημον βιβλίον του « Ἡ ρομενικὴ γλῶσσα », εἰς τὸ ὁποῖον περιέχει μετὰφρασιν τοῦ Κρίτωνος τοῦ Πλάτωνος καὶ μέρος ἐκ τοῦ β' βιβλίου τοῦ Θουκυδίδου, προτάσσει πραγματεῖαν, τὴν ὁποίαν τιτλοφορεῖ « Μικρὴ ὁρμονη γιὰ τα γραμματὰ κε ὀρθογραφη τῆς ρομενικῆς γλῶσσας ». Εἰς αὐτὴν προσπαθεῖ νὰ ἀπλοποιήσῃ τὴν ὀρθογραφίαν τῆς νεοελληνικῆς, καταργῶν τὰ πνεύματα καὶ τοὺς τόνους, διατηρῶν, μόνον τὸ η καὶ ο κτλ. Ἐκ τῶν ποιημάτων τοῦ Βηλαρά ἀξιόλογα εἶναι κυρίως τὰ σατιρικά του, εἰς τὰ ὁποῖα

καυτηριάζει πρόσωπα και πράγματα τῆς συγχρόνου του κοινωνίας τῶν Ἰωαννίνων.

Δημώδης ποιήσεις, κρητικὴ καὶ ἑπτανησιακὴ λογοτεχνία, ὄργανον εἶχον τὴν λαϊκὴν γλῶσσαν. Ἄλλ' οἱ Ἕλληνες διετήρησαν ζωηρὰν τὴν παράδοσιν τῆς λογίας, τὴν ὁποίαν ἐθεράπευσεν ἰδίως ἡ Ἐκκλησία. Οἱ λόγιοι τοῦ ἔθνους ἔγραφον γλῶσσαν, ἡ ὁποία διετῆρει τὸν τυπικὸν καὶ τὸν λεκτικὸν πλοῦτον τῆς ἀρχαίας. Κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας ὁ κλῆρος καὶ οἱ λόγιοι ἔγραφον ὁμιλίας, ἱστορικὰ ἔργα καὶ τὰ ἐπίσημα ἔγγραφα εἰς τὴν λογίαν, ἡ ὁποία ἦτο ἡ ἐπίσημος γραφομένη γλῶσσα. Εἰς τοὺς κύκλους ἐπίσης τῶν λογίων ἐκαλλιεργήθη ποιήσεις εἰς ἀρχαίζουσαν γλῶσσαν, λυρικοῦ ἢ σατιρικοῦ περιεχομένου, τὴν ὁποίαν ὠνόμασαν φαναριωτικὴν ποιήσιν, διότι ἐκαλλιεργήθη ἰδίως εἰς τὸ Φανάριον καὶ τὰς αὐλὰς τῶν Φαναριωτῶν ἡγεμόνων τῆς Μολδοβλαχίας. Ἄλλ' ὁ καλαισθητικώτερος ἐκ τῶν Φαναριωτῶν **Ἀθανάσιος Χριστόπουλος** (1772 - 1847) συνέθεσε τὰ ὀνομαστὰ Βακχικὰ τοῦ εἰς ἀπλὴν γλῶσσαν, ἐνῶ ὁ τελευταῖος σημαντικὸς ἀντιπρόσωπος τῆς Φαναριωτικῆς σχολῆς **Ἡλίας Τανταλίδης** μετεχειρίζετο μὲ δεξιότητα καὶ τὰς δύο γλώσσας. Οὕτως ἡ νεωτέρα Ἑλλάς εἶχε δύο λογοτεχνίας, τὴν λογίαν καὶ τὴν δημώδη.

ΣΟΛΩΜΟΣ – ΒΑΛΑΩΡΙΤΗΣ – ΚΑΛΒΟΣ

Κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Ἐπαναστάσεως ἔζησεν ὁ Ζακύνθιος **Διονύσιος Σολωμὸς** (1798 - 1857), ὁ ὁποῖος ἀποτελεῖ τὸ κορυφωμα τῆς ἀκμῆς τῆς ἑπτανησιακῆς λογοτεχνίας. Μορφωθεὶς εἰς Ἰταλίαν μακρὰν τῆς λογίας παραδόσεως εἶχεν ἐπιχειρήσει νὰ γράψῃ ἰταλικά ποιήματα. Ἄλλὰ τὸ 1823, εὐρισκόμενος εἰς τὴν Ζάκυνθον καὶ συγκινηθεὶς ἀπὸ τὴν πρώτην ἐπαναστατικὴν ὄρμην, συνέθεσεν ὑπὸ τὸν κράτον τῶν πυροβόλων τὸν περίφημον Ὑμνον εἰς τὴν Ἑλευθερίαν. Οἱ βραχεῖς καὶ εὐκίνητοι στίχοι, αἱ ἐκλεκταὶ εἰκόνες καὶ ἡ λεπτότης τῶν συναισθημάτων κατέστησαν τὴν ᾠδὴν προσφιλῆ εἰς τὸ Πανελλήνιον. Ὁ Σολωμὸς εἰργάζετο βραδέως, ἔγραφεν ὀλίγα καὶ ἐπεξεργάζετο διαρκῶς τοὺς στίχους του. Διὰ τοῦτο παρήγαγεν ὀλίγα ἀποσπάσματα μᾶλλον ἢ ἔργα ἄρτια (Λάμπρος, Κρητικός, Ἐλεύθεροι πολιορκημένοι). Ἄλλ' ἡ λεπτὴ τεχντροπία του καὶ ἡ ἀπαράμιλλος εὐρυθμία τῆς φράσεως κατέστησαν αὐτὸν ὑπόδειγμα εἰς τοὺς μεταγενεστέρους.

Φύσις ὀρμητικωτέρα ἦτο ὁ Λευκάδιος Ἄριστοτέλης Βαλαωρίτης (1824 - 1879), παραγωγικώτερος, εὐφάνταστος ἀλλὰ στερούμενος τῆς λεπτῆς καλαισθησίας τοῦ Σολωμοῦ. Σπουδάζας νομικὰ εἰς τὴν Γαλλίαν ἠγάπησε τὴν ρομαντικὴν ποίησιν καὶ ἦτο θαυμαστὴς τοῦ Οὐγκώ. Ὅπως οἱ Εὐρωπαῖοι ρομαντικοὶ ἐλάτρευαν τὸν Μεσαίωνα καὶ τοὺς ἵππους, τοιουτοτρόπως καὶ ὁ Βαλαωρίτης ἐλάτρευσε τὸν 17ον καὶ 18ον αἰῶνα τῆς Ἑλλάδος, τὸν ἐλληνικὸν μεσαίωνα, ὅπως ἔλεγε, τοὺς ἀρματολούς καὶ κλέφτας, τοὺς ἀγῶνας τοῦ Σουλίου κ.λπ.

Εἰς τὰ ἀξιόλογα ποιήματά του, εἰς τὰ ὁποῖα ἔδωσε τὸν εὐγλωττον τίτλον *Μνημόσυνα* (1857), ἔψαλε κυρίως τὰ ἀνδραγαθήματα καὶ τὰ παθήματα τῶν θρυλικῶν ἐκείνων ἥρώων. Ὁριμωτέρας τεχνο-



Ὁ Σολωμός (1798 - 1857)

τροπίας προτόντα εἶναι ὁ Ἀθανάσης Διάκος, ἡ Κυρὰ Φροσύνη καὶ ὁ Φωτεινός, ὁ ὁποῖος ἔμεινε ἡμιτελής.

Ἐνῶ ὁ Σολωμός καὶ ὁ Βαλαωρίτης ὄργανον εἶχον τὴν λαϊκὴν γλῶσσαν, ἕτερος Ζακύνθιος ποιητής, ὁ Ἀνδρέας Κάλβος (1792 - 1869) ἔγραψεν εἰς ἀρχαῖζουσαν γλῶσσαν τὰ ἀξιόλογα λυρικά του. Ὁ Κάλβος θεωρεῖται εἰς τῶν ἀρίστων ὑμνητῶν τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, διὰ τῶν 24 Ὁδῶν του, αἱ ὁποῖαι ἀποτελοῦν καὶ τὸ μοναδικὸν του ἔργον. Ἐπὶ πολλὸν καιρὸν ὁ Κάλβος παρέμενε ἀγνωστος μέχρι τῆς ἐποχῆς, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ Παλαμᾶς ἀπεκάλυψε τὴν πραγματικὴν του ἀξίαν. Ἡ γλῶσσα του εἶναι ἀνώμαλος καὶ ἀνάμεικτος ἀπὸ λέξεις τῆς λογίας καὶ τῆς δημοτικῆς, ἀλλὰ αἱ ἐννοιαὶ του ὑψηλαί, αἱ εἰκόνες καὶ μεταφοραὶ του μεγαλειώδεις καὶ ὁ ρυθμὸς του σοβαρὸς καὶ μεγαλοπρεπής. Δικαίως σημερον ὁ Κάλβος ὀνομάζεται ὁ Πίνδαρος τῆς νεοελληνικῆς ψῆδης.



Ἀριστοτέλης Βαλαωρίτης (1824 - 1879)

σατιρικός ἦτο ὁ Ἀνδρέας Λασκαράτος.

ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ ΤΗΣ ΛΟΓΙΑΣ ΠΑΡΑΔΟΣΕΩΣ

Τὴν λογιάν φαναριωτικὴν παράδοσιν ἠκολούθησαν οἱ ἀδελφοὶ **Σοῦτσοι**, καταγόμενοι ἐκ παλαιᾶς φαναριωτικῆς οἰκογενείας, οἱ ὁποῖοι ἦσαν οἱ γνωστότεροι ποιηταὶ τῆς ἐλευθερωθείσης Ἑλλάδος, κατελθόντες εἰς Ἀθήνας ἐκ Παρισίων, ὅπου εἶχον σπουδάσει. Ὁ Ἀλέξανδρος **Σοῦτσος** (1803 - 1863), εἰς τὴν ἐξαψίν τοῦ πάθους κατὰ τῶν μελῶν τοῦ Νομοτελεστικοῦ καὶ βραδύτερον κατὰ τοῦ Καποδιστρίου ἢ τοῦ Ὀθωνος, εἶχε στιγμὰς σατιρικῆς εὐγλωττίας. Ἄλλ' ὁ Περιπλανώμενος εἶχε εἰς τὸν ὅποιον κακῶς ἀπομιμῆται τὸν Βύρωνα, εἶναι πλήρης ρομαντικοῦ στόμφου. Λυρικώτερος ἦτο ὁ Παναγιώτης **Σοῦτσος** (1806 - 1868). Ἄλλὰ τὸ νεανικὸν τοῦ ἔργον Ὀδοιπόρος, καθὼς καὶ τὰ δράματά του ἔχουν ἄφθονον αἰσθηματικὴν κοινολογίαν καὶ πολὺ ὀλιγωτέραν ποιήσιν ἢ δρᾶσιν. Κατὰ ταῦτα οἱ ἀδελφοὶ Σοῦτσοι εἶναι εἰσηγηταὶ τοῦ ρομαντισμοῦ εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Τὴν λογιάν γλῶσσαν ἐχρησιμοποίησεν ἐπίσης εἰς τὰ πρωτότυπα καὶ εἰς τὰς πολλὰς μεταφράσεις τοῦ ὀ **Ἀλέξανδρος Ρίζος Ραγκαβῆς** (1809 - 1892), ἀνὴρ μεγάλης μορφώσεως, γλωσσομαθῆς καὶ διπλωμάτης. Εὐθὺς δὲ κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς ἀνεξαρτησίας ἐφάνη ἐπικρατοῦσα ἡ λογιὰ γλῶσσα καὶ εἰς τὴν ποιήσιν. Εἰς τοῦτο συνετέλεσεν ἡ ἴδρυσις τοῦ Πανεπιστημίου καὶ οἱ ποιητικοὶ διαγωνισμοί, οἱ ὅποιοι ἔβρον ἔθετον τὰ ποιήματα νὰ γράφωνται εἰς τὴν λογιάν. Ὁ καθηγγητῆς τῆς Βοτανικῆς **Θεόδωρος Ὀρφανίδης** συνέθεσεν ἐπικά καὶ σατιρικά ποιήματα εἰς ἀρχαῖζουσαν, ὁ δὲ **Δημήτριος Βερναρδάκης** διεμόρφωσεν ἴδιον γλωσσοικὸν τύπον, συνθέτων τὰ ὄνομαστὰ δράματα (Μαρία Δοξάπατρῆ, Κυψελίδαί, Φάυστα, Μερόπη).

ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΤΗΣ ΚΑΘΑΡΕΥΟΥΣΗΣ

Ἡ γλῶσσα τοῦ πεζοῦ λόγου ἀνέκαθεν ἦτο λογιὰ. Ἄλλ' ἀπὸ τῶν πρώτων πρὸ τῆς Ἐπαναστάσεως χρόνων ὑπέστη σημαντικὴν μεταβολήν, διότι ἡ παλαιότερα ἀρχαῖζουσα ἐκκλησιαστικὴ γλῶσσα δὲν ἐξήρκει εἰς τὰς νέας ἀνάγκας, αἱ ὅποια ἐγενῶντο εἰς τὴν Ἑλλάδα διὰ τῆς ἀναπτύξεως τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς ἐπικοινωνίας μετὰ τῶν εὐρωπαϊκῶν λαῶν. Οἱ εὐφρέστεροι τῶν λογίων καὶ ἰδίως ὁ Κοραῆς ἠσθάνθησαν τότε τὴν ἀνάγκην νὰ ἀπλοποιήσουν τὴν γραφομένην γλῶσσαν, διὰ νὰ τὴν καταστήσουν πλέον προσιτὴν εἰς τὸν λαὸν καὶ ἱκανὴν νὰ ἐκφράζη τὰ νεώτερα νοήματα. Οὕτως ἐγενήθη ἡ **Καθαρεύουσα Νεοελληνική**, ὁ γλωσσικὸς δηλονότι τύπος τὸν ὅποιον μεταχειρίζομεθα σήμερον. Ἔργα δὲ ὡς ἡ ἀξιόλογος ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους τοῦ καθηγγητοῦ **Κωνσταντίνου Παπαρρηγοπούλου** ἐγράφησαν εἰς τὸ ἰδίωμα τοῦτο. Ἄλλ' ἡ προσπάθεια αὕτη προσέκρουσεν εἰς τὴν ἀδιαλλαξίαν τῶν ἀρχαῖζόντων, οἱ ὅποιοι ἤθελον τὴν ἐπιστροφὴν εἰς τὴν Ἀττικὴν.

Ο ΡΟΜΑΝΤΙΣΜΟΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗΝ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΝ

Εἰσηγηταί, ὅπως εἶπομεν, τοῦ ρομαντισμοῦ εἰς τὴν Ἑλλάδα ὑπῆρξαν οἱ ἀδελφοὶ Σοῦτσοι. Ὁ ρομαντισμὸς ἐξηκολούθησε καὶ ἔλαβε μεγαλύτερας διαστάσεις μετὰ τὴν μεταπολίτευσιν τοῦ 1862. Κατὰ τοὺς χρόνους τούτους ἐφάνη ἡ ἔμμετρος μετάφρασις τῶν ποιητικῶν Μελετῶν τοῦ Λαμαρτίνου ὑπὸ τοῦ **Ἀγγέλου Βλάχου** καὶ ἡ μετάφρασις τοῦ περιφήμου μυθιστορήματος τοῦ Οὐγκώ, τῶν Ἀθλίων, ὑπὸ τοῦ **Σκυλί-**

τη ἔγινε δημοφιλεστάτη. Δύο δὲ ποιηταί, ἀποθανόντες νέοι, ὁ **Σπυρίδων Βασιλειάδης** (1845 - 1877), ὁ συγγραφεὺς τῶν Ἄ τ τ ι κ ῶ ν ν υ κ τ ῶ ν καὶ τῆς Γ α λ α τ ε ί α ς, καὶ ὁ **Δημήτριος Παπαρρηγόπουλος** (1843 - 1873), υἱὸς τοῦ ἱστορικοῦ, ἀντιπροσωπεύουν τὴν νέαν τούτην φάσιν τοῦ ρομαντισμοῦ. Τέλος ὁ ὄψιμος ρομαντικὸς **Ἀχιλλεὺς Παράσχος** (1838 - 1895) ἔγραφε σχεδὸν μέχρι τέλους τοῦ αἰῶνος μὲ περισσὴν αἰσθηματολογία, ἀναμειγνύων τοὺς γλωσσικοὺς τύπους καὶ ὀλίγον περιποιούμενος τὴν μορφήν.

Η ΔΗΜΟΤΙΚΗ

Ἄλλ' ὁ ρομαντισμὸς δὲν προήγαγε τὴν ἐλληνικὴν λογοτεχνίαν. Ἡ ποίησις καὶ ἡ λογοτεχνία τῶν χρόνων ἐκείνων ἦσαν ποίησις καὶ λογοτεχνία λέξεων ἄνευ βαθυτέρας συγκινήσεως. Κατὰ τὰς τελευταίας λοιπὸν δεκαετίαι τοῦ αἰῶνος ἤρchiσεν ἡ ἀντίδρασις κατὰ τῆς καταστάσεως, ἡ ὁποία εἰς τὴν ποίησιν ἐνεφανίσθη ὡς ἀντίδρασις κατὰ τοῦ ψευδορομαντισμοῦ.

Ὁ ἐξοχώτερος τῶν λογογράφων τῶν χρόνων τούτων **Ἐμμανουὴλ Ροϊδῆς** (1835 - 1904) ἐδημιούργησε σκάνδαλον διὰ τοῦ νεανικοῦ του ἔργου « Π ἄ π ι σ σ α Ἰ ω ἄ ν ν α » (1860), ἡ ὁποία, ἐνῶ φαινομενικῶς ἐκαυτηρίαζεν ὑπερβολὰς τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας, ἦτο κατὰ βάθος καυστικὴ σάτιρα τῆς ρομαντικῆς σχολῆς. Βραδύτερον διὰ τῶν μελετῶν του περὶ νεοελληνικῆς ποιήσεως ἐσατίρισε τὴν κενότητα καὶ τὴν ἀσυναρτησίαν τῆς νεοελληνικῆς ποιήσεως.

Ὁ Ροϊδῆς ἔγραψε τὰ ἔργα του εἰς ἀπταιστον καθαρεύουσαν, ἀλλ' ἦτο ἐκ τῶν θερμότερων προμάχων τῆς δημοτικῆς. Τὰς γλωσσικὰς του ιδέαι ἀνέπτυξεν εἰς τὸ περίφημον ἔργον του « Τ ἄ Ε ἶ δ ω λ α ». Ὁ δὲ συγγενὴς πρὸς αὐτὸν κατὰ τὴν ἰδεολογίαν **Βλάσιος Γαβριηλίδης** (1852 - 1920), ἐξύψωσε τὴν δημοσιογραφίαν καὶ προσεπάθησε νὰ στρέψῃ τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ πρὸς τὸν πολιτισμὸν τῆς Εὐρώπης. Οἱ 30 τόμοι τῆς Ἀ κ ρ ο π ὀ λ ε ω ς εἶναι ἀπὸ τὰ ὀλίγα μνημειώδη ἔργα τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος.

Περὶ τὸ τέλος τοῦ αἰῶνος ὠξύνθη ἡ γλωσσικὴ ἔρις, διότι πολλοὶ λόγιοι προσεπάθησαν νὰ μεταχειρισθοῦν τὴν δημοτικὴν εἰς τὸν πεζὸν λόγον. Ὁ Χίος **Ἰωάννης Ψυχάρης** (1854 - 1909), γεννηθεὶς εἰς

τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ ἀνατραφεὶς εἰς Παρισίους, καθηγητὴς τῆς νεοελληνικῆς εἰς τὴν Σχολὴν τῶν Ἀνατολικῶν Γλωσσῶν τῶν Παρισίων, ἔγραψε τὸ Ταξιίδι (1888), περίφημον γλωσσικὴν μελέτην, καὶ βραδύτερον σειρὰν ἔργων εἰς τὴν ἀπλὴν ὀμιλουμένην γλῶσσαν. Ὁ Ψυχάρης ἀπέκτησεν φανατικούς ὁπαδούς, οἱ ὅποιοι ἐκαλλιέργησαν τὴν δημοτικὴν γλῶσσαν εἰς τὴν ποίησιν καὶ τὸν πεζὸν λόγον.

Ἡ παράταξις τῶν δημοτικιστῶν ἐνισχύθη σημαντικῶς καὶ ἀπέκτησε μέγα κύρος μετὰ τὴν ἐμφάνισιν τοῦ **Κωστῆ Παλαμᾶ**, ὁ ὅποιος ἐθεωρήθη ὡς ὁ ἐξοχώτερος ποιητὴς τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος. Ὁ Παλαμᾶς εἶναι πρῶτον ποιητὴς λυρικός, γνήσιος εἰς τὴν συγκίνησιν καὶ ἐπιβαλλόμενος διὰ τῆς ἰσχυρᾶς καὶ πρωτοτύπου ἁρμονίας τῆς μορφῆς. Ἀλλ' ὑπὲρ τὸν λυρικὸν ἴσταται ὁ διανοούμενος, ὁ ὅποιος μετὰ ἰδιαιτέραν εὐχαρίστησιν καὶ κατὰ τρόπον ἴδιον ἐδέχθη τὴν εὐρωπαϊκὴν διανόησιν καὶ εἶδεν ὑπὸ νέον φῶς τὴν ἱστορίαν καὶ τὴν θέσιν τοῦ Ἔθνους μας. Ἡ ποίησις του, ὅπως φανερώνεται εἰς ἓν ἀπὸ τὰ ὀριμώτερα ἔργα του, τὸν **Δωδεκάλογον τοῦ Γύφτου**, θρηνεῖ τὰς ταπεινώσεις τῆς φυλῆς μας καὶ ὀνειρεύεται ἄνωτερον μέλλον. Ὁ Παλαμᾶς ὑπῆρξεν ἐκ τῶν πλέον παραγωγικῶν καὶ δημιουργικῶν ποιητῶν μας.



Κωστῆς Παλαμᾶς (1859 - 1943)

Ἐν τῷ μεταξῦ παρηγγελωνίσθη ὁ ρομαντισμὸς καὶ οἱ ποιηταὶ ἤρχισαν νὰ ἐπιμελοῦνται περισσότερον τὴν μορφήν. Ὁ ἡπειρώτης **Κώστας Κρυστάλλης**, ἀποθανὼν μόλις 26 ἐτῶν, προσεπάθησε νὰ ἀπομιμηθῇ τὴν γλῶσσαν καὶ τὴν ἀπλὴν τεχντροπλίαν τῶν δημοτικῶν ἁσμάτων. Δύο δὲ γόνιμοι ποιηταὶ, ὁ **Βιζυηνὸς** καὶ ὁ **Δροσίνης**, εἰργάσθησαν ἐκ τῶν πρώτων εἰς τὴν διαμόρφωσιν τοῦ ἐλληνικοῦ στίχου καὶ τῆς ποιητικῆς

γλώσσης. Ὑποδειγματικὴ ἀπὸ τὴν ἄποψιν αὐτὴν ἦτο ἡ παραγωγὴ τοῦ Γρυπάρη. Ὁ **Ἰωάννης Γρυπάρης**, Σίφνιος, σπουδάζας τὰ ἐγκύκλια μαθήματα εἰς τὴν Μεγάλην τοῦ Γένους Σχολὴν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καὶ κατόπιν φιλολογίαν εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῶν Ἀθηνῶν, ἔγραψε τὰ ὄνομαστὰ συνέτα του ἀκολουθῶν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὴν συντομίαν καὶ τὴν αὐστηρότητα τῆς Παρνασσιακῆς σχολῆς. Ἡ ποιήσις του ἔφερε τὴν αὐστηρότητα εἰς τὴν σκέψιν καὶ τὴν ἔκφρασιν. Ὁ Γρυπάρης ἠσχολήθη καὶ εἰς τὰς μεταφραστικὰς ἐργασίας καὶ ἔδωσε πραγματικῶς ὑποδειγματικὰς μεταφράσεις τῶν ἀρχαίων κλασσικῶν. Σειρὰ δὲ λεπτῶν, ἂν ὄχι πολὺ παραγωγικῶν λυρικῶν, ὡς ὁ **Πορφύρας**, ὁ **Μαλακάσης**, ὁ **Χατζόπουλος** κ.ἄ. ἔδειξαν τὴν λεπτὴν συγκίνησιν, τῆς ὁποίας εἶναι ἐπιδεικτικὴ ἡ νεοελληνικὴ φυλὴ.

ΟΙ ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ ΤΩΝ ΤΕΛΕΥΤΑΙΩΝ ΕΤΩΝ

Κατὰ τὰς τελευταίας δεκαετίας ἀνεπτύχθη τὸ ἑλληνικὸν διήγημα.



Ἀλέξανδρος Παπαδιαμάντης (1851-1911)

Ὁ **Ἀλέξανδρος Παπαδιαμάντης** (1851 - 1911), ἀπὸ τὴν Σκιάθον, τύπος θρησκόληπτος, φίλος τῆς ἀπλῆς καὶ ἀπερίττου ζωῆς, χωρὶς ματαιοδοξίαν, ἀφῆκεν εὐρὺ συγγραφικὸν ἔργον, κατὰ τὸ πλεῖστον διηγηματογραφικόν. Τὰ κυριώτερα γνωρίσματα τοῦ ἔργου τοῦ Παπαδιαμάντη εἶναι ἡ ἀγάπη τῆς θρησκείας, τῆς φύσεως καὶ τῶν ἀνθρώπων τῆς ταπεινῆς καὶ ἀπλοϊκῆς ζωῆς, εἶναι δὲ πλήρες λυρικοῦ ταλάντου. Ἡ γλῶσσα τοῦ Παπαδιαμάντη εἶναι ἡ καθαρὸν, ἀλλ' ἀνάμεικτος μὲ ἐκκλησιαστικὰς καὶ λαϊκὰς ἰδιωματικὰς ἐκφράσεις. Ὁ Παπαδιαμάντης θεωρεῖται ὡς

ἐξαιρετος ἠθογράφος, τὰ δὲ πρόσωπα τῶν ἔργων του εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀπλοῖ καὶ ἀφελεῖς νησιῶται καὶ χωρικοί.

Ὁ **Ἀνδρέας Καρκαβίτσας** (1860 - 1922), διετέλεσεν ὡς ἱατρός εἰς ἐμπορικὰ πλοῖα καὶ ἀπέβη μοναδικὸς εἰς τὴν ἐπεικόνησιν τῆς ναυτικῆς ζωῆς, ἐνῶ ἐκ παραλλήλου ἐξυμνεῖ τὰ ἔθνη καὶ τῶν ὄρεινῶν καὶ πεδινῶν Ἑλλήνων μὲ μεγάλην πιστότητα καὶ εἰλικρίνειαν. Ἀντιθέτως πρὸς τὸν Παπαδιαμάντην, ἐνεκοιλώθη τὸ κήρυγμα τοῦ Ψυχάρη καὶ ἔγραψεν ὅλα τὰ ἔργα του εἰς τὴν δημοτικὴν. Τὰ ἔργα του διακρίνει πλοῦτος εἰς τὴν ἔκφρασιν καὶ ἀντίληψιν τῆς λαϊκῆς ψυχῆς, διὰ τοῦτο θεωρεῖται καὶ αὐτὸς ὡς ἐξαιρετος ἠθογράφος. Τὸ ἔργον τοῦ Καρκαβίτσα, καθὼς καὶ τοῦ Παπαδιαμάντη, κατέχει ἐξαιρετικὴν θέσιν εἰς τὴν νεοελληνικὴν πεζογραφίαν.

Τὸ διήγημα καλλιεργεῖται πολὺ εἰς τὰς ἡμέρας μας καὶ ἔχει ἀξιολόγους ἀντιπροσώπους. Εὐρύτατα γνωστὸς εἶναι σήμερον ὁ **Δημοσθένης Βουτυράς**, ὁ ὁποῖος ἐπεβλήθη μὲ τὰ σύντομα καὶ ὑποβλητικὰ διηγήματά του.

Μετ' ἰδιαζούσης ἀγάπης ἐκαλλιεργήθη καὶ ἔγινεν εἶδος λογοτεχνικὸν τὸ **χρονογράφημα**, εἰς τὸ ὁποῖον διεκρίθησαν ἀπὸ τοῦς παλαιότερους ὁ **Κονδυλάκης**, ἀπὸ τοῦς συγχρόνους ὁ **Νιρβάνας**, ὁ **Παπαντωνίου** καὶ ὁ **Σπῦρος Μελάς**. Ὁ **Μελάς** ἔγραψε καὶ δράματα πολύκροτα (ὁ **Γυῖς** τοῦ ἤσκιου, τὸ **Χαλασμένο σπῆτι**, τὸ **Ἄσπρο** καὶ τὸ **μαῦρο**), ἐνῶ ὁ **Παπαντωνίου** εἶναι συγγραφεὺς πολυμερέστατος καὶ ποιητῆς ἐμπνευσμένος καὶ κριτικὸς. Ἐπίσης ὡς δραματικὸς διεκρίθη καὶ ὁ **Γρηγόριος Ξενόπουλος**, τοῦ ὁποῖου τὰ δράματα ἔχουν λεπτὴν σκηρικὴν τέχνην (Φωτεινὴ Σάντρη, Στέλλα Βιολάντη κλπ.). Ὁ **Ξενόπουλος** ἔγραψεν ἐπίσης ἀξιόλογα μυθιστορήματα.

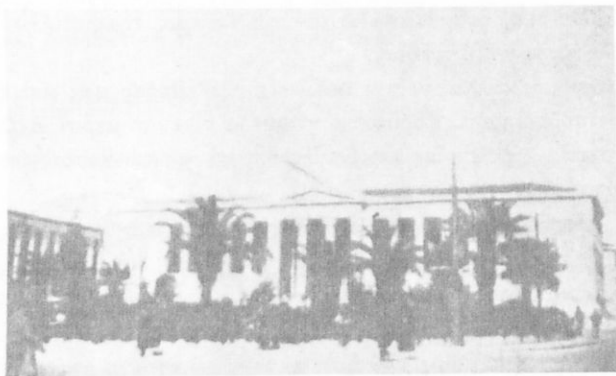
Ἄλλὰ τὸ μυθιστόρημα ἀνεπτύχθη εἰς τὴν Ἑλλάδα κυρίως μετὰ τὸν πόλεμον καὶ χαρακτηρίζει τὴν περίοδον αὐτὴν τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας. Οἱ συγγραφεῖς ἀπηλλάγησαν ἀπὸ τὴν ἠθογραφίαν, καλλιεργοῦν τὴν ἀνάλυσιν καὶ ἐνδιαφέρονται διὰ τὴν εὐρωπαϊκὴν διανόησιν. Ἡ γλῶσσα δὲ αὐτῶν ἀπέβαλε καὶ αὐτὴ τὸν ἠθογραφικὸν χαρακτήρα τῆς πρώτης ψυχρικῆς ἐποχῆς καὶ προσπαθεῖ νὰ προσαρμοσθῇ εἰς τὴν ἔκφρασιν λεπτοτέρων ἐννοιῶν καὶ εἰς τὸν τύπον τῶν προηγμένων εὐρωπαϊκῶν γλωσσῶν.

ΑΙ ΤΕΧΝΑΙ — Η ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ

Ἡ νεωτέρα Ἑλλάς ἀνέπτυξε τὴν τέχνην καὶ εἰς ὄλους τοὺς κλά-

δους αὐτῆς ἔχει νὰ ἐπιδείξη ἐξαιρέτους δημιουργούς. Ἡ ἀρχιτεκτονικὴ ἤρχισε νὰ ἀνοῖξῃ εὐθύς ἀπὸ τῆς ἐγκαταστάσεως τῆς πρωτεύουσας εἰς τὰς Ἀθήνας. Ἀλλὰ τὰ πρῶτα ἔργα, διὰ τῶν ὁποίων ἐκοσμήθη ἡ νέα πρωτεύουσα, ἦσαν κυρίως ἔργα ξένων καλλιτεχνῶν, ἰδίως Γερμανῶν. Καὶ ἡ ἐλληνικὴ ὅμως ἀρχιτεκτονικὴ δὲν ἤργησε νὰ δώσῃ ἀξιολόγους καρπούς. Δὲν ἔχομεν ἀφθονίαν ἀρχιτεκτόνων, ἀλλ' οἱ ὀλίγοι Ἕλληνες ἀρχιτέκτονες εἶναι πραγματικοὶ δημιουργοὶ καὶ περιποιοῦν δόξαν εἰς τὴν χώραν μας. Ἐκ τούτων ἀξιολογώτεροι εἶναι οἱ ἑξῆς :

1) **Σταμάτιος Κλεάνθης** (1802 - 1862), ἐκ Μακεδονίας. Ἐ-



Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν

Ἡ οἰκοδομὴ ἤρχισε τὸ 1837 κατὰ σχέδιον τοῦ Δανοῦ ἀρχιτέκτονος Χριστιανοῦ Χάνσεν. Τὸ 1843 ἐκτίσθη ἡ προσθία πλευρὰ καὶ τὸ 1850 συνετελέσθη ὁλόκληρον τὸ κτίριον. Ἡ οἰκοδομὴ ἔγινε διὰ πανελληνίων ἐράνων καὶ συνδρομῶν. Ἀκολουθεῖ, ὅπως καὶ τὰ ἄλλα σύγχρονα οἰκοδομήματα τῶν Ἀθηνῶν (Ἀκαδημία, Βιβλιοθήκη κλπ.), τέχνην κλασικίζουσαν.

σπούδασεν εἰς τὸ Βερολίνον καὶ κατῆλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὅπου ἀνέλαβε δημοσίαν ὑπηρεσίαν. Ἐκτίσεν τὸ πρῶτον ἐλληνικὸν Πανεπιστήμιον εἰς τὰς ὑπηρεσίας τῆς Ἀκροπόλεως (ἤδη ἐρειπωμένον) καὶ μερικὰς ἄλλας κατοικίας, αἱ ὁποῖαι ἔχουν ἰδιαιτέραν τεχνοτροπίαν, προσηρησομένην εἰς τὸν τόπον μας (Μέγαρον Δουκίσσης τῆς Πλακεντίας εἰς τὴν λεωφόρον Βασιλίσσης Σοφίας, Πύργος τῆς αὐτῆς δουκίσσης εἰς τὴν Πεντέλην, μέγαρον Θεοτόκη ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Σωκράτους).

2) **Λύσανδρος Κουταντζόγλου** (1811 - 1885), ἐκ Θεσσαλο-

νίκης. Ἐσπούδασεν εἰς τὴν Ἱταλίαν. Διεκρίθη ὡς ἀρχιτέκτων εἰς τὸ ἐξωτερικὸν καὶ ὑπῆρξε μέλος πολλῶν καλλιτεχνικῶν Ἀκαδημιῶν.



Ἀκαδημία Ἀθηνῶν

Ἰδρύθη μεταξύ τῶν ἐτῶν 1859 - 1885 δαπάναις τοῦ ἐκ Μακεδονίας μεγάλου εὐεργέτου βακρῶνου Σίνα καὶ ὑπὸ τοῦ ἀρχιτέκτονος Θεοφίλου Χάνσεν τοῦ νεωτέρου.

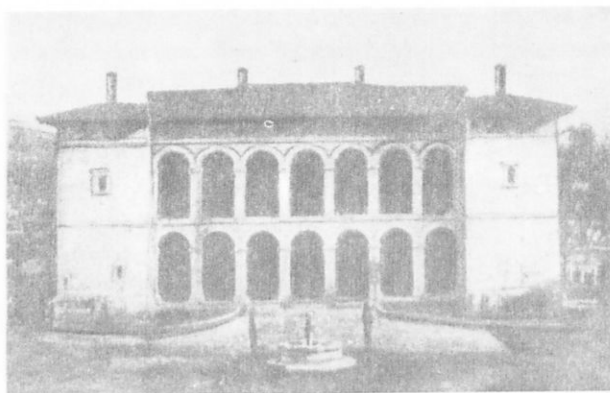


Ἐθνικὴ Βιβλιοθήκη

Δωρεὰ τῶν μεγάλων εὐεργετῶν ἀδελφῶν Βαλλιάνων ἐκ Κεφαλληνίας, μεγαλεμπόρων καὶ τραπεζίτων (1903) κατὰ σχέδιον τοῦ Δανοῦ ἀρχιτέκτονος Χάνσεν τοῦ νεωτέρου.

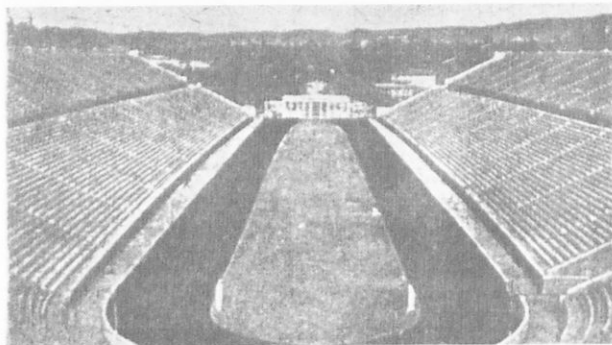
Ἐκτίσθη τὸ παλαιότερον Ἀρσάκειον, τοὺς ναοὺς τῆς Ἁγίας Εἰρήνης καὶ τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου καὶ τὸν καθολικὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Διονυ-

σίου ἐν Ἀθήναις. Καὶ τὰ ἔργα τοῦ Καυταντζόγλου ἔχουν τὴν σφραγίδα τῆς προσωπικότητός του.



Μέγαρον Δουκίσσης Πλακεντίας.

Ἔργον τοῦ ἀρχιτέκτονος Σταματίου Κλεάνθους. Τὸ κτίριον σήμερον χρησιμοποιεῖται ὡς Βυζαντινὸν Μουσεῖον (λεωφόρος Βασιλίσσης Σοφίας, Ἀθήναι).

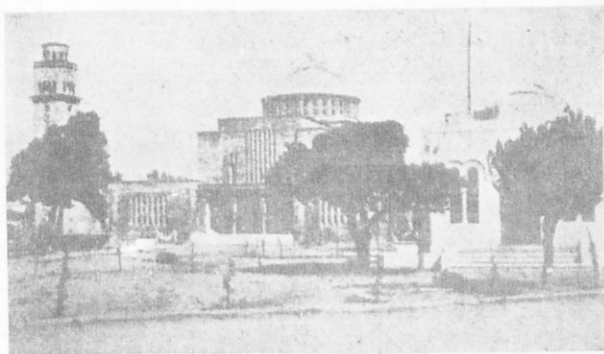


Παναθηναϊκὸν Στάδιον

Ἀναμαρμάρωσις τοῦ χώρου τοῦ ἀρχαίου Παναθηναϊκοῦ σταδίου, γενομένη τὸ 1896 κατὰ τὸ σχέδιον τοῦ ἀρχιτέκτονος Ἀναστασίου Μεταξᾶ καὶ δαπάναις τοῦ μεγάλου εὐεργέτου Γεωργίου Ἀβέρωφ.

3) Ἀναστάσιος Μεταξᾶς, ὁ ὁποῖος ἐγεννήθη ἐν Ἀθήναις τὸ

1863 καὶ ἀπέθανε τὸ 1937. Ἔδωσε τὰ σχέδια τῆς ἀναμορφώσεως τοῦ Παναθηναϊκοῦ Σταδίου, τοῦ Αἰγυνητείου νοσοκομείου καὶ τοῦ Νοσοκομείου Συγγροῦ, τοῦ Νοσοκομείου τῶν Παιδῶν, τοῦ μεγάρου τῆς Γαλλικῆς πρεσβείας καὶ ἄλλων κτιρίων τῶν Ἀθηνῶν.



Ναὸς Ἁγίου Παύλου (Κόρινθος).

Οἰκοδομὴ κατὰ σχέδιον τοῦ ἀρχιτέκτονος Ἀριστοτέλους Ζάχου. Εἶναι ἓν ἀπὸ τὰ ὠραιότερα μνημεῖα τῆς νεωτέρας ἑλληνικῆς τέχνης.

4) **Ἀριστοτέλης Ζάχος** (1879 - 1939), ἐκ Σιατίστης τῆς Μακεδονίας. Ἐσπούδασεν εἰς τὴν Γερμανίαν, ὅπου ἔμεινε πολλὸν καιρὸν ὡς διευθυντὴς τῶν δημοσίων ἔργων τῆς Βάδης. Ἠσχολήθη ἰδιαιτέρως μὲ τὴν βυζαντινὴν ἀρχιτεκτονικὴν, καθὼς καὶ τὴν νεοελληνικὴν λαϊκὴν. Διὰ τοῦ συνδυασμοῦ τῶν δύο αὐτῶν τάσεων ἐδημιούργησε τύπον νεοελληνικῆς οἰκίας ἐξαίρετον, μὲ ὅλην τὴν γραφικότητα τῶν βυζαντινῶν οἰκοδομημάτων καὶ τὰς ἀνέσεις τῆς σημερινῆς ζωῆς (οἰκία Χατζημιχάλη, οἰκία Πάλλη, οἰκία τοῦ ἰδίου εἰς τὴν συνοικίαν Μέγας). Ἀλλὰ τὸ μέγα ἔργον τοῦ Ζάχου ἦτο ἡ ἀναστήλωσις τοῦ καέντος τὸ 1917 μεγάλου βυζαντινοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Δημητρίου Θεσσαλονίκης, ἡ ὁποία ἐπρόχώρησεν ἀρκετά, ἀλλὰ διεκόπη ἐκ τοῦ ἐπελθόντος θανάτου του, ἀποπερατωθεῖσα μόλις κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη. Ὁ Ζάχος ἦτο εὐρυτάτης καλλιτεχνικῆς μορφώσεως ἀρχιτέκτων, ἡ ὁποία ἐξεδηλώθη κατὰ τρόπον πρωτότυπον καὶ ἀριστοτεχνικόν. Ἐκτίσεν ἐπίσης πλῆθος ναῶν (εἰς τὰς Πάτρας, τὸν Βόλον, τὴν Σιατίστην κ.ά.), εἰς τοὺς ὁποίους συνεδύασε τὸν βυζαντινὸν τύπον μὲ τὰς σημερινὰς ἀνάγκας ἐνὸς λαοῦ.

Η ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ

Ἡ Ζωγραφικὴ ἐκαλλιεργήθη πολὺ εἰς τὴν ἀναγεννηθεῖσαν Ἑλλάδα καὶ παρήγαγεν ἀξιολόγους καλλιτέχνας. Ἐκ τῶν ἐλληνικῶν χωρῶν, αἱ ὁποῖαι ἔδωσαν πολλοὺς καλλιτέχνας, ἐξέχουν ἰδίως ἡ Κέρκυρα καὶ μετ' αὐτὴν ἡ μικρὰ καὶ γραφικὴ νῆσος τοῦ Αἰγαίου, ἡ Τήνος. Ἀξίον παρατηρήσεως εἶναι, ὅτι ὁλόκληροι οἰκογένειαι ἐκ τῶν νήσων αὐτῶν διετήρουν ὡς κληρονομικὸν τὸ καλλιτεχνικὸν ἄλγαντον. Θὰ μνημονεύσωμεν τὰς σημαντικωτέρας ἐκ τῶν οἰκογενειῶν αὐτῶν, αἱ ὁποῖαι ἐκαλλιέργησαν τὴν ζωγραφικὴν καὶ τὴν γλυπτικὴν : 1) **Προσαλένται**. Ὁ ἀρχηγὸς τῆς οἰκογενείας **Παῦλος Προσαλέντης** ἐκ Κερκύρας ἦτο γλύπτης. Οἱ ἄλλοι Προσαλένται διέπρεψαν εἰς τὴν Ζωγραφικὴν : α) **Σπυρίδων Προσαλέντης**, ἐξαιρετος προσωπογράφος, ἰδίως τῶν ἀγωνιστῶν τοῦ 1821. β) **Αἰμίλιος Προσαλέντης**, υἱὸς τοῦ προηγουμένου, περίφημος ὕδατογράφος. Ἦσυχολήθη περὶ τὴν ἀπεικόνισιν τῆς θαλάσσης καὶ τῆς θαλασσινῆς ζωῆς. γ) **Ἐλένη Προσαλέντη**, ἀδελφὴ τοῦ προηγουμένου.



Νικόλαος Γύζης (1842 - 1901)

Ἐξεπόνησε προσωπογραφίας καὶ ἀγιογραφίας. δ) **Παῦλος Προσαλέντης**, ὄνεώτερος. Ἦσυχολήθη μὲ θέματα τοῦ ἀνατολικοῦ βίου, τὸν ὁποῖον ἐγνώρισεν ἐν Αἰγύπτῳ.

2) **Λύτραι**. Εἰς τούτους, καταγομένους ἐκ Τήνου, ἀνήκουν τρεῖς καλλιτέχναι : α) **Νικηφόρος** (1832 - 1904), μέγας ζωγράφος τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος. Ἐσπούδασεν εἰς τὴν Ἀκαδημίαν τοῦ Μονάχου καὶ εἶχε συμμαθητὴν τὸν Γύζην. Τὰ ἔργα τοῦ Νικηφόρου Λύτρα (κυρίως προσωπογραφίαι) εἶναι ἀπὸ τὰ πολυτιμώτερα καλλιτεχνήματα τῆς νεω-

τέρας Ἑλλάδος. Οἱ δύο υἱοὶ του : β) **Νικόλαος** καὶ γ) **Περικλῆς** ὑπῆρξαν ἐπίσης ἐξαιρετοὶ ζωγράφοι.

3) **Νικόλαος Γύζης** (1842 - 1901), ἐκ Τήνου. Ἡ ἐμφάνισις τοῦ Γύζη ἀποτελεῖ σημαντικώτατον σταθμὸν εἰς τὴν νεοελληνικὴν ζωγραφικὴν. Ἐσπούδασεν εἰς τὸ Μόναχον, ὅπου διήγαγε τὸ περισσότερον μέρος τοῦ βίου του καὶ ἀπέθανεν. Ὁ Γύζης ἦτο ζωγράφος μεγάλης ἐμπνεύσεως καὶ ἤσκησεν ἰσχυρὰν ἐπίδρασιν εἰς τὴν ἐξέλιξιν τῆς νεωτέρας ἑλληνικῆς ζωγραφικῆς. Ἐζωγράφησε πλῆθος προσωπογραφιῶν καὶ μεγάλων πινάκων, οἱ ὅποιοι θεωροῦνται ἔργα πολυτιμώτατα ὄχι μόνον τῆς ἑλληνικῆς, ἀλλὰ καὶ τῆς εὐρωπαϊκῆς ζωγραφικῆς.

4) **Κωνσταντῖνος Βολονάκης** (1837 - 1907), ἐκ Κρήτης. Ἐσπούδασεν εἰς τὸ Μόναχον καὶ ἀνεδείχθη ὁ ἐξοχώτερός τῶν Ἑλλήνων θαλασσογράφων (ἔργα : «Ἡ ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχία», «Ἡ Πυρπόλησις τῆς Τουρκικῆς ναυαρχίδος», «Ἡ Ἔξοδος τοῦ Ἄρεως» κλπ.).

5) **Γεώργιος Ἰακωβίδης** (1858 - 1932). Ἐσπούδασεν εἰς τὸ Μόναχον καὶ διεκρίθη ἰδίως εἰς προσωπογραφίας καὶ σκηνὰς τοῦ παιδικοῦ βίου (ἔργα : «Παιδικὴ συναυλία», «Παιδικὸς καυγᾶς», «Μικρὰ βάσανα», «τὸ Κτένισμα τῆς ἐγγονῆς» κτλ.).

6) **Κωνσταντῖνος Παρθένης**, ὁ μεγαλύτερος τῶν νεωτέρων ζωγράφων τῆς Ἑλλάδος. Τὰ ἔργα του διακρίνει λιτότης καὶ ἐγκράτεια καὶ βαθεῖα αἴσθησις τοῦ περιττοῦ, πρὸ πάντων δὲ βαθεῖα πνευματικότης καὶ ἰδεαλισμός.

Τὸ πλῆθος τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων ζωγράφων εἶναι πολὺ, ἡ δὲ καλλιέργεια τῆς τέχνης αὐτῆς ἀποδεικνύει τὴν κληρονομικὴν τάσιν τοῦ Νεοέλληνοσ πρὸς τὴν καλλιτεχνίαν.

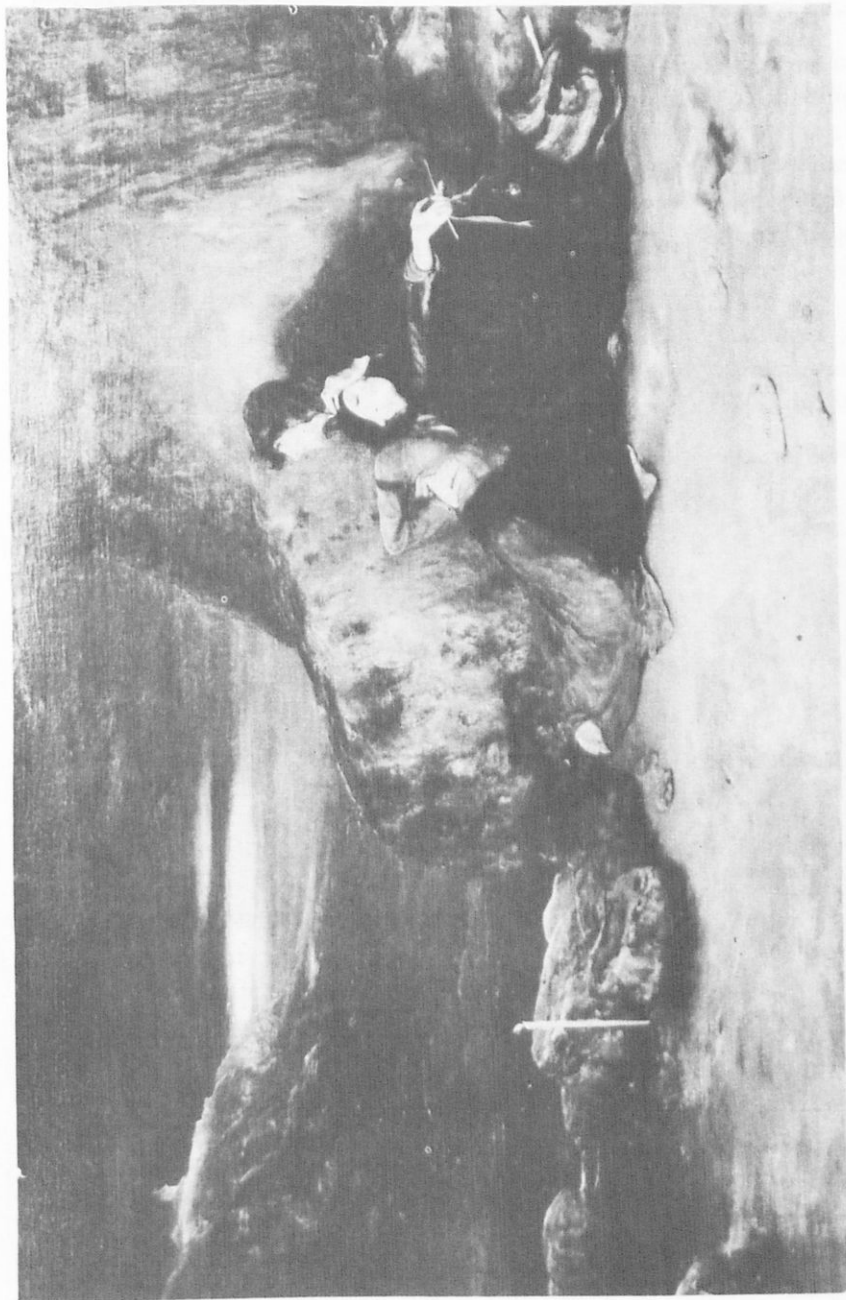
Η ΓΛΥΠΤΙΚΗ

Ἡ κατ' ἐξοχὴν ἑλληνικὴ τέχνη, ἡ Γλυπτικὴ, ἐκαλλιεργήθη εἰς τὴν νεωτέραν Ἑλλάδα μὲ πολὺν ζῆλον, ἀνέδειξε δὲ καὶ αὐτὴ μερικὰς οἰκογενεῖας λεπτῶν καλλιτεχνῶν. Ἐκ τούτων ἀναφέρομεν τοὺς ὀνομαστοτέρους :

1) Οἱ **Σῶχοι**, ἐκ Τήνου, εἰς τοὺς ὁποίους ἀνήκουν δύο ἐξάιρετοι γλύπται : ὁ **Λάζαρος Σῶχος** (1862 - 1911) καὶ ὁ **Ἀντώνιος Σῶχος** (γεν. 1888). Ὁ πρῶτος ὑπῆρξε πραγματικὸς διδάσκαλος (maitre). Ἐνεπνέετο ἀπὸ τὴν φύσιν καὶ τὴν ἑλληνικὴν ἀρχαιότητα. Ἀπὸ τὴν πρώτην ἔλαβε τὴν ἀλήθειαν, ἀπὸ τὴν δευτέραν τὴν λιτότητα, τὴν εὐγένειαν καὶ τὴν ἁρμονίαν. Κατεσκεύασε προτομάς καὶ συμπλέγματα. Ὁ δεύτερος, καθηγητὴς τοῦ Πολυτεχνείου, ἐμπνέεται

Ν. Γκυζή : «Τὸ κρυφὸ σχολειὸν» (ἡ ὑπόθεσις εἶναι παρμένη ἀπὸ τὰ χρόνια τῆς σλαβικής τοῦ "Πόλου μας").





Ν. Γ. Ὑζιη : « Τὸ τάμα » (ἡ ὑπόθεσις παρμένη ἀπὸ τὰ ἐλληνικά θόμα). Ἐπιγραὰ ἀριστερᾶ τὸ ἐκκληράκι τοῦ ἀγίου που ἔργε
τὸ τάμα: δεξιᾶ ἡ κόρη ποὺ ἔκανε τὸ τάμα γιὰ τὸν πόνο τῆς, μαζί μὲ τὴ μάνα τῆς.

ἀπὸ τὰς ἀρχαϊκὰς μορφὰς καὶ διακρίνεται διὰ τὴν λιτότητα καὶ τὴν σαφήνειαν.

2) Οἱ **Φυτάλοι**, τέσσαρες : οἱ Λάζαρος, Γεώργιος, Μᾶρκος καὶ Ἰωάννης. Διεκρίθη περισσότερο ὁ **Λάζαρος Φυτάλης** (1831 - 1909), ὁ ὁποῖος ἠκολούθησε κλασικίζουσαν τεχνοτροπίαν. Κατεσκεύασε προτομάς, συμπλέγματα, ἀνδριάντας καὶ ἐπιτύμβια μνημεῖα (ἀνδριάντες τῶν Γρηγορίου Ε', Κανάρη, Καραϊσκάκη, Σολωμοῦ κλπ.).

3) **Λ. Δρόσης** (1843 - 1884). Ἐσπούδασεν εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ εἰς τὸ Μόναχον καὶ ἠκολούθησεν εἰς τὴν τέχνην του τὸν νεοκλασικισμόν (Μνημεῖον Δ. Ὑψηλάντου, ἀετώματα καὶ ἀγάλματα Συναίας Ἀκαδημίας, ἀνδριάς Βαρβάκη εἰς τὸ Ζάππειον κ.τ.λ.).



Γ. Ἰακωβίδης : « Τὰ πρῶτα βήματα ».

4) **Ἰ. Βιτσάρης** (1843 - 1892). Μολονότι βραχύβιος καὶ αὐτός, ὅπως καὶ ὁ Δρόσης, ἐπλούτησε τὴν χώραν μας μὲ μερικά ἐξαιρετὰ ἔργα. ἠκολούθησε τὸν ρεαλισμόν, ἀλλὰ δὲν λείπει ἀπὸ αὐτὸν ἡ ὑψηλὴ πνοὴ τῆς κλασικῆς τέχνης. Κατεσκεύασε πολλά, ἰδίως ἐπιτύμβια μνημεῖα.

5) **Δ. Φιλιπότης** (1840 - 1920), ἐκ Τήνου, διακρίθεις ἰδίως εἰς τὴν παράστασιν προσώπων τοῦ καθημερινοῦ βίου, εἰς τὰ ὅποια διακρίνει τις τὰς ἐξαιρέτους ἀνατομικὰς του γνώσεις (« Ἐυλοθραύστης », « ὁ Μικρὸς ψαρᾶς », « ὁ Θεριστής »).

6) **Γ. Βιτάλης** (1840 - 1901), νεοκλασικός. Ἔργον του σημαντικὸν ὁ ἀν-

δριάς τοῦ Γλάδστωνος πρὸ τοῦ Πανεπιστημίου.

7) **Γιαννούλης Χαλεπᾶς**. Ἐγεννήθη ἐν Τήνῳ τὸ 1854 καὶ ἀπε-

βίωσε τὴν 15ην Σεπτεμβρίου 1938. Ὁ ἐξαιρετὸς αὐτὸς καλλιτέχνης εἶχε σκληρὰν μοῖραν, καταδικασθεὶς νὰ διέλθῃ τὸ περισσότερο τοῦ βίου του ὡς φρενοβλαβῆς εἰς τὴν ἰδιαιτέραν του πατρίδα. Ἀνακτῆσας τὴν πνευματικὴν του διαύγειαν καὶ τὴν δημιουργικὴν του ἔμπνευσιν



Γ. Ἰακωβίδης : « Τὸ μπάνιο τοῦ μικροῦ ».

ἐγκατεστάθη πρὸ τοῦ τελευταίου πολέμου εἰς τὰς Ἀθήνας, ὅπου καὶ ἀπέθανεν εἰς βαθὺ γῆρας. Εἶναι πραγματικὸς δημιουργὸς καὶ κάμνει κατάπληξιν ἡ δυνάμεις του εἰς τὴν ἔκφρασιν καὶ ἡ ψυχικότης τοῦ ἔργου του. Ἔργα του : « ἡ Κοιμωμένη », « ὁ Σάτυρος παίζων μὲ τὸν ἔρωτα », « ἡ Φιλόστοργος μήτηρ » κ.ἄ.

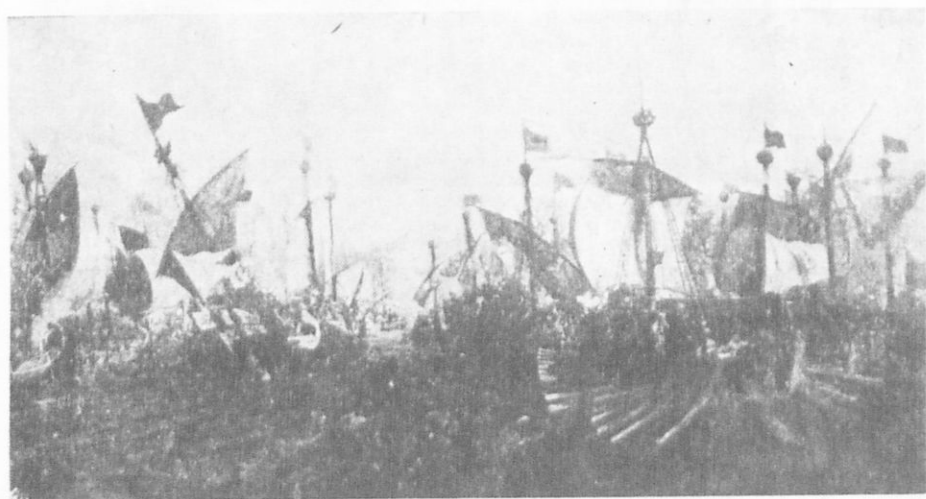
8) **Κ. Δημητριάδης**, ἐκ Στενημάχου (1881 - 1944).

9) **Θ. Θωμόπουλος**, ἐκ Σμύρνης (ἐγεννήθη τὸ 1878).

10) **Μιχ. Τόμπρος**, ἐξ Ἀθηνῶν (ἐγεννήθη τὸ 1889).



Νικηφόρου Λύτρα: «Τὸ λιζάνισμα».



Κ. Βολονάκη: «Ἡ ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχία».

Οἱ δύο τελευταῖοι γλύπτται εἶναι ἐκ τῶν ἐπιζώντων καλλιτεχνῶν τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος καὶ ἐξακολουθοῦν μὲ πολὺν ζῆλον καὶ μὲ ἐπιτυχίαν τὴν γλυπτικὴν παράδοσιν τῆς χώρας μας.

Η ΜΟΥΣΙΚΗ

Κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας καὶ κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς πατρίδος μας ἡ μόνη μουσικὴ ἦσαν τὰ κλέφτικα καὶ τὰ ἄλλα δημοτικὰ τραγουδία. Τὸ μέλος τῶν τραγουδιῶν αὐτῶν, τὸ ὁποῖον προῆλθεν ἀπὸ τὴν βυζαντινὴν μουσικὴν καὶ ἀνεμείχθη μὲ πολλὰ ἀνατολικὰ στοιχεῖα, ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἔλαβε χρῶμα καθαρῶς ἑλληνικὸν καὶ ἀπετέλεσε τὴν λαϊκὴν ἑλληνικὴν μουσικὴν. Ἡ μουσικὴ αὐτὴ δὲν ὑστερεῖ εἰς κάλλος καὶ εἰς τέχνην οὐδεμιᾶς ἄλλης.

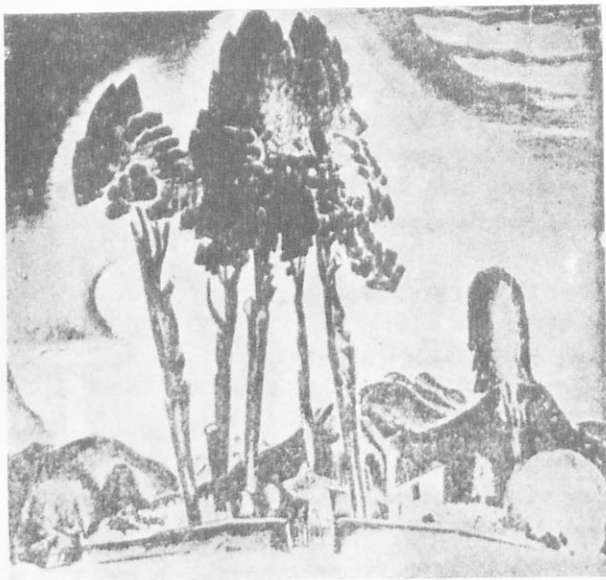
Ἡ εὐρωπαϊκὴ μουσικὴ καὶ ἡ διδασκαλία αὐτῆς διὰ πρώτην φορὰν ἦλθον εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐπὶ τοῦ Καποδιστρίου. Βραδύτερον, ἐπὶ τῶν Βαυαρῶν καὶ τοῦ Ὄθωνος, τὸ ἑλληνικὸν κοινὸν ἤρχισεν ὄλονέν καὶ περισσότερον νὰ ἐξοικειοῦται πρὸς τὴν εὐρωπαϊκὴν μουσικὴν. Χάρις εἰς τὴν στρατιωτικὴν μουσικὴν καὶ εἰς τὰ διάφορα μουσικὰ θέατρα, σοβαρὰ ἢ ἑλαφρά (μελόδραμα ἢ ὀπερέτα), ἤρχισε νὰ διαφαίνεται ἡ ἀγάπη τοῦ λαοῦ πρὸς τὴν εὐρωπαϊκὴν μουσικὴν.

Ἡ πρώτη ἀνθισις τῆς εὐρωπαϊκῆς μουσικῆς εἰς τὸν τόπον μας εἶναι ἡ καντάδα, ἡ ὁποία, ἐκ τῆς Ἑπτανήσου τὸ πρῶτον διαδοθεῖσα εἰς τὴν λοιπὴν Ἑλλάδα, ἀπέληξεν εἰς τὴν ὠραίαν Ἀθηναϊκὴν καντάδα, ἡ



Κ. Παρθένου: «Προσωπογραφία τῆς κ. Π. ».

ὅποια ἀνεπλήρου τὴν χορωδίαν τῶν ἄλλων λαῶν καὶ ἐγνώρισεν ἡμέρας δόξης. Τὰ μελωδικώτατα τραγούδια τῆς ἑλληνικῆς καντάδας, τὰ ὅποια ἦσαν ἐνδεδυμένα τὸ ἐνδυμα τῆς εὐρωπαϊκῆς μουσικῆς τέχνης, εἶναι πλήρη ἑλληνικοῦ ἀρώματος καὶ δροσερότητας, ἡ ὅποια πολλὰ ὑπισχεῖτο διὰ τὴν ἐξέλιξιν τῆς νεωτέρας ἑλληνικῆς μουσικῆς. Ἀλλὰ ἡ καταπληκτικὴ πρόοδος τῆς μουσικῆς εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ ἡ ραγδαία εἰσόρμησις αὐτῆς εἰς ὅλας τὰς χώρας ἐδημιούργησε καὶ εἰς



Κ. Παρθένη : « Τὸ ἐκκλησάκι πού ἔμοιαζε μὲ λογισμό κρυφὸ ».

Ἄνθρωπος εἶναι ὁ εἰσηγητὴς καὶ ἀντιπρόσωπος τοῦ Ἐμπρεσιονισμοῦ εἰς τὴν Ἑλλάδα, περὶ τοῦ ὁποίου ἴδε ὑπόμνημα εἰκόνας σελ. 261 καὶ 262.

τὴν Ἑλλάδα μίαν κίνησιν πρὸς τὴν καθαρὰν εὐρωπαϊκὴν μουσικὴν, ἡ ὅποια ἐπέφερε τὴν ἀνακοπὴν τῆς ἐξελίξεως τῆς ἑλληνικῆς μουσικῆς. Ἐν τούτοις πολλοὶ Ἕλληνες μουσικοὶ, πραγματικοὶ δημιουργοί, διέιδον τὸ κακὸν καὶ προσεπάθησαν ἐκ τοῦ συνδυασμοῦ ἑλληνικῶν στοιχείων καὶ τῆς εὐρωπαϊκῆς τεχνικῆς νὰ δημιουργήσουν ἔθνικὴν νεοελληνικὴν μουσικὴν. Ἀναφέρομεν τοὺς σημαντικωτέρους ἐξ αὐτῶν :

1) **Νικόλαος Μάντζαρς**, μελοποίησας τὸν Ἑθνικὸν Ὕμνον καὶ γράψας μερικὰς θρησκευτικὰς συνθέσεις.

2) **Νικόλαος Μεταξᾶς**, ἐκ Κεφαλληνίας, γράψας τὸ μελοδράμα *Μᾶρκος Μπότσαρης*.

3) **Παῦλος Καρρέρ**, ἐκ Ζακύνθου, συνθέσας διάφορα μελοδράματα ἑλληνικῆς ὑπόθεσεως: *Μᾶρκος Μπότσαρης*, *Κυρά Φροσύνη*, *Μαραθῶν — Σαλαμίς*, *Δέσπω ἠρωὶς τοῦ Σουλίου* κ.τ.λ.



Α. Δρόση: «Ὁ Βαρβάκης».



Γ. Βιτάλη: «Ὁ Γλάδστον».

4) **Σπυρ. Ξύνδας**, ἐκ Κερκύρας, συνθέτης τοῦ μελοδράματος, ὑποψήφιος βουλευτής.

Ὅλοι οἱ ἀνωτέρω καλλιτέχναι ἦσαν Ἑπτανήσιοι. Ἡ Ἑπτανήσος εἶχε γνωρίσει πολὺ ἐνωρίτερον τὴν εὐρωπαϊκὴν μουσικὴν καὶ πολὺ ἐνωρίτερον ἔκαμεν αὐτὴν κτῆμα τῆς. Ἡ νεωτέρα γενεὰ τῆς Ἑπτανήσου ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ δύο ἀξιολόγους μουσικὰς φυσιογνωμίας, τὸν Σαμάραν καὶ τὸν Λαυράγκαν.

5) **Σπῦρος Σαμάρας**, ἐκ Κερκύρας, δραματικὸς μουσουργός,

του οποίου ἡ φήμη ἐξῆλθεν ἀπὸ τὰ ὄρια τῆς Ἑλλάδος. Ἐκ τῶν μελοδραμάτων του καταπληκτικὴν ἐπιτυχίαν ἐσημείωσαν τὰ: *Flora mirabilis* καὶ *Made moiselle Belle Isle*, πολλὰ δὲ ἐκ τῶν μικρῶν του τραγουδιῶν εἶναι γνωστότατα καὶ χαριέστατα.

6) **Διονύσιος Λαυράγκας**, ἐκ Κεφαλληνίας, ὁ ὁποῖος κατηγάωσεν ὅλην του τὴν ζωὴν εἰς τὴν ιδέαν τῆς δημιουργίας ἐθνικοῦ μελοδράματος. Ὁ Λαυράγκας, δεξιότέχνης μουσικός, ἠθέλησε νὰ ἀναπτύξῃ ἑλληνικὰ θέματα διὰ τῆς εὐρωπαϊκῆς τεχνικῆς καὶ ἔδωκε μερικὰ ἀξιόλογα δείγματα τῆς προσπάθειάς του αὐτῆς: *Εἰσαγωγὴ καὶ Φούγκα*, *Σουίτα* καὶ τὰ τέσσαρα μελοδράματα: *Μάγισσα*, τὰ *Δύο ἀδέλφια*, *Διδῶ*, *Λυτρωτῆς*

7) **Ναπολέων Λαμπελέτ** καὶ ὁ νεώτερος ἀδελφὸς **Γεώργιος Λαμπελέτ**. Ὁ πρῶτος ἀνήκει εἰς τὴν



Λ. Φυτάλη:

«Ὁ Πατριάρχης Γρηγόριος Ε'».

κατῆγορίαν τῶν λαϊκῶν τραγουδιστῶν καὶ συνθετῶν ἐλαφρᾶς μουσικῆς, ἐνῶ ὁ δεύτερος ἐπίστευσε εἰς τὴν δημιουργίαν ἐθνικῆς μουσικῆς καὶ συνέθεσε τὸ ἀξιόλογον ἔργον *Γιορτή*, τὸ ὁποῖον ἔχει ἑλληνικὸν χρῶμα.

8) **Κόκκινος** καὶ **Στρουμπούλης**.

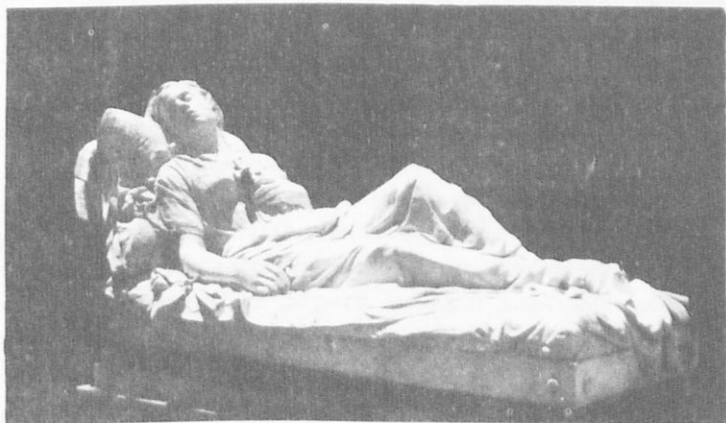
Ἄμφότεροι ἠσχολήθησαν μὲ τὸ ἑλληνικὸ τραγούδι. Τὰ ὠραιότερα τραγούδια των ἐκτελοῦνται καὶ σήμερον μὲ πολλὴν ἀγάπην.

9) Ὁ **Μανώλης Καλομοίρης**, ὁ ὁποῖος ἔθεσε ὡς δόγμα πίστεως τὴν δημιουργίαν ἐθνικῆς μουσικῆς καὶ μὲ τὸ πνεῦμα αὐτὸ εἰργάσθη πάντοτε. Ὑπῆρξεν ἐκ τῶν μᾶλλον πολυγράφων Ἑλλήνων συνθετῶν. Γνωστότατα εἶναι τὰ δύο του μελοδράματα: *Πρωτομάστορας* καὶ *Δακτυλίδι τῆς μάννας* καὶ τὰ δύο του μεγάλα συμφωνικά ἔργα: *Λεβεντιὰ* καὶ ἡ συμφωνία τῶν Ἄνιδεων καὶ

καλῶν ἀνθρώπων



Δ. Φιλίπποτη : «Ο Ξυλοθραύστης».



Γιαννούλη Χαλεπά : «Η κοιμωμένη».

Ἐπίσης τὴν ἴδιαν ὁδὸν πρὸς δημιουργίαν ἐθνικῆς μουσικῆς βαδίζουν οἱ μουσικοὶ **Μάριος Βάρβογλης, Γεώργιος Σκλάβος**, ὁ δὲ **Αἰμίλιος Ριάδης**, ἐκ Μακεδονίας, ἀποθανὼν πρὸ ὀλίγων ἐτῶν, ἔγραψεν ὠραιότατα τραγούδια, εἰς τὰ ὅποια μετεχειρίσθη μακεδονικὰ λαϊκὰ μοτίβα. Ὁ Σπ. Σπάθης ἠσχολήθη μὲ τὴν ἐναρμόνισιν τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς. Ἄλλοι ἀξιόλογοι μουσικοὶ εἶναι ὁ **Πέτρος Πετρίδης, Γεώργιος Πονηρίδης, Δημ. Λεβίδης** κ. ἄ. Ὁ δὲ **Δημήτριος Μητρόπουλος** (1896 - 1960), ἐκτὸς τῆς μεγάλης του μουσικῆς μορφώσεως καὶ τῆς ἐξαιρετικῆς του ἐπιδόσεως εἰς τὸ κλειδοκύμβαλον καὶ τὴν σύνθεσιν, ἀπέκτισε διεθνή φήμην ὡς διευθυντῆς ὀρχήστρας.

ΓΕΝΙΚΗ ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΙΣ

Ἐρθῶσμεν εἰς τὸ τέρμα τῆς νεωτέρας ἱστορίας, ἀφοῦ ἐγνωρίσαμεν τὰς περιπετείας τοῦ Ἔθνους μας, τὸν ἔνδοξον ἀγῶνά του ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας καὶ τὸν ἐλεύθερον βίον ἑκατὸ περίπου ἐτῶν. Μολοντί εἰς τὴν ζωὴν τῶν ἐθνῶν περίοδος ἑκατὸν ἐτῶν δὲν εἶναι μακρά, ἐν τούτοις τὸ Ἔθνος μας κατὰ τοὺς ὀλίγους αὐτοὺς χρόνους ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ σημαντικωτάτας προόδους καὶ δύναται νὰ εἶναι υπερήφανον, διότι ἑνωρὶς κατέλαβε τὴν προσήκουσαν θέσιν μεταξὺ τῶν πεπολιτισμένων ἐθνῶν τῆς Εὐρώπης. Ἄν μάλιστα λάβωμεν ὑπ' ὄψιν ὅτι ἡ Ἑλλάς μετὰ τὸν Ἀγῶνα τοῦ 1821 ἐξῆλθε τελείως κατεστραμμένη καὶ ἐξητλημένη καὶ ὅτι ἔπρεπε τὸ πᾶν νὰ δημιουργήσῃ ἐκ τοῦ μηδενός, ὀφείλομεν νὰ ὁμολογήσωμεν, ὅτι ἀληθὲς θαῦμα ἐπετελέσθη καὶ ἡ εὐγνωμοσύνη μας πρὸς τὰς προγενεστέρους γενεὰς πρέπει νὰ εἶναι μεγάλη.

Ἡ σημερινὴ Ἑλλάς ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ εἰς τὸν πολιτισμένον κόσμον κράτος ὀργανωμένον, γεωργίαν, ἐμπόριον, βιομηχανίαν καὶ γενικῶς οἰκονομίαν ποῦ συναγωνίζεται τὴν οἰκονομικὴν κίνησιν τῶν προηγμένων κρατῶν· ἐπίσης πνευματικὴν πρόοδον καὶ καλλιτεχνικὴν ἐπίδοσιν ἐφάμιλλον πρὸς τὴν εὐρωπαϊκὴν καὶ ἀνταξίαν τῆς ἱστορικῆς μας παραδόσεως. Ὁ ἑλληνικὸς τέλος λαὸς, ὁ ἄλλοτε πτωχός, ἀμόρφωτος καὶ περιφρονημένος ὑπὸ τῶν ἰσχυρῶν, σήμερον εὐρίσκεται εἰς τὸν στίβον τοῦ συναγωνισμοῦ καὶ ἀγωνίζεται ὁμοῦ μετὰ τῶν πλέον ἀνεπτυγμένων λαῶν ὑπὲρ τῆς προαγωγῆς τοῦ πολιτισμοῦ. Δὲν θὰ εἶναι μάλιστα ὑπερβολή, ἂν ἰσχυρισθῶμεν ὅτι ὁ ἐξαιρετικὸς ἑλληνικὸς λαὸς εἶναι προσωρισμένος νὰ ἀνασυστήσῃ καὶ νὰ ἐπαναφέρῃ εἰς τὴν ζωὴν τὸν γνήσιον ἑλληνικόν

πολιτισμόν, ἀπὸ τὸν ὁποῖον ὅλοι ἀντλοῦν ὡς ἀπὸ ἀστείρευτον πηγῆν.

Αἱ παλαιότεραι γενεαὶ εἰργάσθησαν ὅσον ἦτο δυνατόν διὰ τὸ ἔργον αὐτὸ καὶ μάλιστα μὲ δυσκολίας πολλάκις ἀνυπερβλήτους. Εἰς τὰς νεωτέρας γενεὰς ἐναπόκειται νὰ συνεχίσουν καὶ νὰ συμπληρώσουν τὸ ἔργον αὐτῶν καὶ ἰδιαιτέρως εἰς ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι περνοῦν ἀπὸ τὰ θρανία τοῦ ἑλληνικοῦ σχολείου. Θὰ συναντήσουν καὶ αἱ νεώτεροι γενεαὶ ἐμπόδια, ἴσως μάλιστα καὶ περισσότερα καὶ σοβαρώτερα, ἀλλὰ οὐδέποτε πρέπει νὰ χάσουν τὴν αἰσιοδοξίαν καὶ τὴν πίστιν των εἰς τὸ μέλλον τῆς φυλῆς μας.

Ἡ πατρίς, ἡ ὁποία σᾶς ἔφερε μέχρι τοῦ σημείου αὐτοῦ καὶ σᾶς παρέσχε τὰ μέσα νὰ τελειώσετε τὸν γυμνασιακὸν σας κύκλον καὶ νὰ συνεχίσετε τὰς σπουδὰς σας καὶ εἰς ἀνωτέρας σχολὰς καὶ νὰ ἀποδυθῆτε εἰς τὸν κοινωνικὸν ἀγῶνα, ἔχει αὐτὴν τὴν ἀπαίτησιν ἀπὸ ὅλους σας, νὰ μὴ τὴν λησμονήσητε καὶ νὰ μὴ τὴν ἐγκαταλείψετε ποτέ.

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΟΣ ΠΙΝΑΞ
ΤΩΝ ΣΠΟΥΔΑΙΟΤΕΡΩΝ ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ
ΤΩΝ ΝΕΩΤΑΤΩΝ ΧΡΟΝΩΝ

19ος ΑΙΩΝ

1814		"Ιδρυσις Φιλικῆς Ἐταιρείας
1815		Συνέδριον τῆς Βιέννης
1820		Ἀνεξαρτησία Ν. Ἀμερικῆς
1823		Δόγμα τοῦ Μονρόε
1821		Ἑλληνικὴ Ἐπανάστασις
»	Φεβρουαρίου	22 Ἐξοδος Ὑψηλάντου εἰς Μολδαβίαν
»	Μαρτίου	23 Κατάληψις Καλαμῶν
»	»	"Ἐψοσις τῆς ἐπαναστατικῆς σημαίας ἐν Ἀγίᾳ Λαύρα
»	Ἀπριλίου	10 Ἀπαγχονισμὸς Πατριάρχου
»	»	20 Μάχη Ἀλαμάνας. Θάνατος Διάκου (23 Ἀπρίλ.).
»	Μαΐου	8 Μάχη Γραβιᾶς
»	»	13 - 14 Μάχη Βαλτετσίου
»	»	20 Πυρπόλησις φρεγάτας ἐν Ἐρεσσῶ (Παπανικολῆς)
»	Ἰουνίου	7 Μάχη Δραγατσανίου
»	Αὐγούστου	26 Μάχη Βασιλικῶν
»	Δεκεμβρίου	24 Πρώτη ἐν Ἐπιδαύρῳ Ἐθνικὴ Συνέλευσις
1822	Ἰανουαρίου	1 Τὸ Α' Σύνταγμα
»	»	12 Ἄλωσις Ἀκροκορινθίου
»	Μαρτίου	30 Καταστροφὴ τῆς Χίου
»	Ἰουνίου	6 - 7 Πυρπόλησις τουρκικῆς ναυαρχίδος ὑπὸ Κανάρη
»	Ἰουλίου	4 Μάχη εἰς Πέτα
»	»	26 Μάχη Δερβενακίων. Καταστροφὴ τοῦ Δράμικου
»	Νοέμβριος	Πρώτη πολιορκία Μεσολογγίου
1823	Μάρτιος	Δευτέρα Ἐθνικὴ Συνέλευσις ἐν Ἀστρει
»	Αὐγούστου	11 Μάχη Καρπενησίου. Θάνατος Μάρκου Μπόσταρη
»	Δεκεμβρίου	24 Ἀφιξίς Βύρωνος εἰς Μεσολόγγιον
1824	Μάρτιος	Ἐπέμβασις Μεχμέτ Ἀλῆ Αἰγύπτου
»	Ἀπριλίου	Καταστολὴ ἐπαναστάσεως Κρήτης

1824	Ἰουνίου	20	Καταστροφή Ψαρῶν
»	Αὐγούστου	28	Νυμαχία Γέροντα
1825	Ἰανουάριος		Κάθειρξις Κολοκοτρῶνη
»	Φεβρουαρίου	12	Ἀπόβασις τοῦ Ἱμπραήμ εἰς Πελοπόννησον
»	Ἀπριλίου	7	Μάχη παρὰ τὸ Κρεμμυδι
»	»	15	Β' Πολιορκία Μεσολογγίου
»	Μαΐου	20	Μάχη παρὰ τὸ Μανιάκι. Θάνατος Παπαφλέσσα
»	Ἰουλίου	4	Θάνατος Ὀδυσσεῶς Ἀνδρούτσου
1826	Ἰανουάριος		Γ' Ἐθνικὴ Συνέλευσις Ἐπιδαύρου
»	Ἀπριλίου	10 - 11	Ἔξοδος Μεσολογγίου
»	Ἰουλίου	6	Ἰουλιανὴ Σύμβασις Λονδίνου
»	Αὐγούστου	13	Κατάληψις Ἀθηνῶν ὑπὸ Κιουταχῆ
»	Νοεμβρίου	24	Φονικὴ νῆξ Ἀραχώβης
1827	Φεβρουάριος		Μάχη παρὰ τὸ Δίστομον
»	Μαρτίου	30	Ἐκλογή Καποδιστριαύ ὡς Κυβερνήτου
»	Ἀπριλίου	23	Θάνατος Καραϊσκάκη
»	»	24	Καταστροφή Φαλήρου
1828	Ἰανουαρίου	6	Κάθοδος Καποδιστριαύ εἰς Ἑλλάδα
1829	Μαρτίου	10	Πρωτόκολλον Λονδίνου
»	Ἰουλίου	11	Δ' Ἐθνικὴ Συνέλευσις ἐν Ἀργεῖ
»	Σεπτεμβρίου	12	Μάχη Πέτρας
1830	Ἰανουαρίου	22	Β' Πρωτόκολλον Λονδίνου
1831	Σεπτεμβρίου	27	Δολοφονία Καποδιστριαύ
1832	Ἀπρίλιος		Ἐκλογή Ὄθωνος. Ἐθνικὴ Συνέλευσις ἐν Προνοίᾳ
1833	Ἰανουαρίου	25	Κάθοδος Ὄθωνος εἰς Ἑλλάδα
1833 - 1862			Βασιλεία - Ἀντιβασιλεία μέχρι τοῦ 1836
1834			Γερμανικὴ τελωνειακὴ ἔνωσις
1835			Ἀθῆναι πρωτεύουσα τοῦ Ἑλληνικοῦ Βασιλείου
1837			Ἰδρυσις Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν
1843			Ἐπανάστασις 3ης Σεπτεμβρίου — Σύνταγμα
1848			Παρισινὴ ἐπανάστασις Φεβρουαρίου. — Ἐπανάστασις Μαρτίου ἐν Βιέννῃ καὶ Βερολίνῳ. — Γερμανικὴ Ἐθνοσυνέλευσις. — Κοινοβούλιον Φραγκφούρτης
1852 - 1870			Ναπολεὼν Γ' αὐτοκράτωρ τῶν Γάλλων
1853 - 1856			Κριμαϊκὸς πόλεμος
1859			Ἰταλικὸς πόλεμος — Ἐνωσις Ἰταλίας
1862			Ἐξωσις τοῦ Ὄθωνος
1863 - 1913			Γεώργιος Α' βασιλεὺς τῶν Ἑλλήνων — Σύνταγμα τοῦ 1863
1866			Γερμανοαυστριακὸς πόλεμος
»			Κρητικὴ ἐπανάστασις
1870			Βουλγαρικὴ Ἐξαρχία

1870 - 1871	Γαλλογερμανικός πόλεμος — Γερμανική "Ένωση και Αύτοκρατορία
1877 - 1878	Ρωσοτουρκικός πόλεμος
1878	Συνθήκη τοῦ Βερολίνου
1881	Προσάρτησις τῆς Θεσσαλίας
1885	Σερβοβουλγαρικός πόλεμος
1897	'Ελληνοτουρκικός πόλεμος

20ὸς ΑΙΩΝ

1904 - 1905	Ρωσοῦαπωνικός πόλεμος
1908	Νεοτουρκική ἐπανάστασις
1909	'Επανάστασις Γουδῆ
1912 - 1913	Βαλκανικός πόλεμος
1912	Κατάληψις Θεσσαλονίκης (26 Ὀκτωβρίου)
1913	Πτώσις Ἰωαννίνων (21 Φεβρουαρίου)
»	Συνθήκη Λονδίνου (17 Μαΐου)
»	Βουλγαρικός πόλεμος — Εἰρήνη Βουκουρεστίου (28 Ἰουλίου) — Εἰρήνη Ἀθηνῶν (1 Νοεμβρίου)
1914 - 1918	Εὐρωπαϊκός πόλεμος
1939	Νέος παγκόσμιος πόλεμος

ΠΙΝΑΞ ΕΙΚΟΝΩΝ

1. Μέττερνιχ	σελ.	9
2. Μονρόε.	»	11
3. Κουμποῦρες.	»	12
4. Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης.	»	16
5. Πιστόλες καὶ σφαῖρες	»	18
6. Χουρσίτ πασᾶς.	»	24
7. Τὸ Λάβαρον τῆς Ἐπαναστάσεως.	»	25
8. Ὁ Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανός.	»	26
9. Δίκροτον	»	28
10. Γολέτα.	»	28
11. Σκούνα.	»	28
12. Τρίκροτον.	»	29
13. Κορβέτα.	»	29
14. Φρεγάτα	»	29
15. Βρίκιον	»	30
16. Βρατσέρα.	»	30
17. Αἱ Ἀθῆναι κατὰ τὸ 1819.	»	33
18. Μάχαιρα - γιαταγάνι.	»	34
19. Ὁ Πατριάρχης Γρηγόριος Ε΄	»	36
20. Ἕλλην πολεμιστὴς τῆς ξηρᾶς.	»	38
21. Νησιώτης πολεμιστὴς	»	38
22. Ὁ Πετρόμπεης Μαυρομιχάλης	»	39
23. Ἡ ὑπογραφή τοῦ Πετρόμπεη	»	39
24. Σουλιώτης πολεμιστὴς	»	40
25. Ἑλληνικὴ ἐνδυμασία Ἀθηνῶν	»	40
26. Ἐνδυμασία περιχώρων Ἀθηνῶν	»	41
27. Ἐνδυμασία Τανάγρας	»	41
28. Ἐνδυμασία Θηβῶν	»	42
29. Ὁμὲρ Βρυώνης	»	42
30. Ὁ Διάκος	»	43
31. Ὀδυσσεὺς Ἀνδρουῦτσος	»	45
32. Ὑπογραφή καὶ σφραγὶς τοῦ Ὀδυσσεῦς	»	45

33.	'Ο Κολοκοτρώνης.....	σελ.	48
34.	'Η σφραγίς του Κολοκοτρώνη.....	»	48
35.	'Ενδυμασία Σαλαμίνος.....	»	49
36.	'Ενδυμασία Πόρου - 'Υδρας.....	»	57
37.	'Ενδυμασία Μυκόνου.....	»	57
38.	Καρά 'Αλής.....	»	60
39.	Κωνσταντίνος Κανάρης.....	»	62
40.	'Ο Δράμαλης.....	»	67
41.	Γουσουφ πασάς.....	»	68
42.	Μάρκος Μπόσαρης.....	»	72
43.	'Υπογραφή του Μ. Μπόσαρη.....	»	72
44.	Δημήτριος 'Υψηλάντης.....	»	74
45.	'Αλέξανδρος Μαυροκορδάρος.....	»	75
46.	Σφραγίς Γερουσίας Δ. 'Ελλάδος.....	»	76
47.	Σφραγίς Πελοποννησιακής Γερουσίας.....	»	77
48.	Καριοφίλια και παλάσκα.....	»	78
49.	Τὰ ἔπλα καὶ ἡ περικεφαλαία του Κολοκοτρώνη.....	»	82
50.	Γεώργιος Κάννιγκ.....	»	87
51.	'Ο λόρδος Βύρων.....	»	90
52.	Μεχμέτ 'Αλής.....	»	93
53.	'Ανδρέας Μιαούλης.....	»	96
54.	'Υπογραφή του Μιαούλη.....	»	97
55.	'Ακρόπρωρον τῆς ναυαρχίδος του Μιαούλη.....	»	98
56.	'Ο 'Ιμπραήμ.....	»	99
57.	Παπαφλέσσας.....	»	102
58.	'Ο Κιουταχής.....	»	104
59.	Δημήτριος Μακρής.....	»	108
60.	Γεώργιος Καραϊσκάκης.....	»	110
61.	'Ακρόπρωρον « Θεμιστοκλέους ».....	»	116
62.	'Ιωάννης Καποδίστριας.....	»	121
63.	Σφραγίς καὶ ὑπογραφή του Καποδίστρια.....	»	122
64.	Σπυρίδων Τρικούπτης.....	»	123
65.	'Ο βασιλεὺς "Όθων.....	»	127
66.	'Η βασίλισσα 'Αμαλία.....	»	129
67.	'Ακρόπρωρον « Καρτερίας ».....	»	132
68.	Ναπολέων Γ'.....	»	138
69.	Καβούρ.....	»	143
70.	"Όθων Βίσμαρκ.....	»	148
71.	'Ο βασιλεὺς Γεώργιος Α'.....	»	157
72.	Δημήτριος Βούλγαρης.....	»	158
73.	'Αλέξ. Κουμουνοῦρος.....	»	159
74.	Χαρίλαος Τρικούπτης.....	»	169
75.	Θεόδωρος Δηλιγιάννης.....	»	170

76.	Παῦλος Μελάς	σελ.	174
77.	Ἄβδουλ Χαμίτ	»	176
78.	Ἐλευθέριος Βενιζέλος	»	179
79.	Ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος	»	187
80.	Λέων Γαμβέτας	»	194
81.	Διῶρυξ τοῦ Παναμαᾶ	»	210
82.	Ὁ Πρόεδρος Οὐίλσον	»	233
83.	Εὐγένιος Ντελακρουά	»	248
84.	Αἱ σφαγαὶ τῆς Χίου (Ντελακρουά)	»	250
85.	Γουσταῦος Κουρμπέ	»	251
86.	Μιλλέ	»	251
87.	Ἡ συνάντησις (Κουρμπέ)	»	252
88.	Σταχυολόγοι (Μιλλέ)	»	253
89.	Ἡ ποιμενίς (Μιλλέ)	»	254
90.	Εἰς τὸν ἐξώστην (Μονέ)	»	255
91.	Ἡ γέφυρα τοῦ Λονδίνου (Μονέ)	»	256
92.	Βραδυνὴ συντροφιά (Μέντσελ)	»	257
93.	Τοπίον Ἀπεννίνων (Μπέκλιν)	»	258
94.	Ἀνδριάς τοῦ Βαττώ (Καρπώ)	»	259
95.	Ὁ διανοούμενος (Ροντέν)	»	260
96.	Ἡ γλυπτοθήκη τοῦ Μονάχου	»	261
97.	Τὸ μέγαρον τοῦ Ράιχσταγ τοῦ Βερολίνου	»	262
98.	Ἡ Ὅπερα τῶν Παρισίων	»	263
99.	Θέατρον τῶν Ἡλυσίων	»	264
100.	Σιδηροδρομικὸς σταθμὸς Λειψίας	»	264
101.	Κρεμαστὴ γέφυρα	»	265
102.	Οὐρανοξύστης	»	266
103.	Διῶρυξ τῆς Κορίνθου	»	272
104.	Ὁ Σολωμὸς	»	275
105.	Ἀριστοτέλης Βαλαωρίτης	»	276
106.	Κωστής Παλαμᾶς	»	279
107.	Ἀλέξανδρος Παπαδιαμάντης	»	280
108.	Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν	»	282
109.	Ἀκαδημία Ἀθηνῶν	»	283
110.	Ἐθνικὴ Βιβλιοθήκη	»	283
111.	Μέγαρον Δουκίσσης Πλακεντίας	»	284
112.	Παναθηναϊκὸν Στάδιον	»	284
113.	Ναὸς Ἀγίου Παύλου Κορίνθου	»	285
114.	Νικόλαος Γύζης	»	286
115.	Τὸ κρυφὸ σχολεῖο	»	288
116.	Τὸ τέλει (Γύζη)	»	289
117.	Τὰ πρῶτα βήματα (Ἰακωβίδου)	»	290
118.	Τὸ μπάτιο τοῦ μικροῦ (Ἰακωβίδου)	»	291

119.	Τὸ λιβάνισμα (Λύτρα).....	σελ.	292
120.	Ἡ ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχία (Βολονάκη).....	»	292
121.	Προσωπογραφία τῆς κ. Π. (Παρθένη).....	»	293
122.	« Τὸ ἐκκλησάκι ποῦ ἔμοιαζε μετὰ λογισμὸν κρυφὸ » (Παρθένη)..	»	294
123.	Ἀνδριάς Βαρβάκη (Δρόση).....	»	295
124.	Ἀνδριάς Γλάδστον (Βιτάλη).....	»	295
125.	Ἀνδριάς Γρηγορίου Ε' (Φυτάλη).....	»	296
126.	Εὐλοθραύστης (Φιλοπόπη)	»	297
127.	Κοιμωμένη (Χαλεπῶ).....	»	297

ΠΙΝΑΞ ΧΑΡΤΩΝ

1.	Χάρτης Βλαχίας καὶ Μολδαβίας.....	σελ.	21
2.	Χάρτης Ἐπαναστάσεως Βορείου Ἑλλάδος	»	53
3.	Χάρτης τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως	»	80 - 81
4.	Χάρτης τῆς Ἑλληνικῆς Ἀνεξαρτησίας	»	119
5.	Ἐνωσις τῆς Ἰταλίας.....	»	144
6.	Ἐνωσις τῆς Γερμανίας.....	»	150
7.	Χάρτης τῆς συνθήκης τοῦ Βερολίνου	»	165
8.	Ἡ Βαλκανικὴ μετὰ τὴν συνθήκην τοῦ Βουκουρεστίου.....	»	192
9.	Ντομίνιον τοῦ Καναδά.....	»	198
10.	Ἀγγλικαὶ Ἰνδίαί.....	»	199
11.	Νοτιοαφρικανικὴ Ἐνωσις	»	200
12.	Γαλλικὴ Ἰνδοκίνα.....	»	203
13.	Γαλλικαὶ ἀποικίαι Ἀφρικῆς	»	204
14.	Ἐπιχειρήσεις τῆς Ἄνω Ἀνατολῆς.....	»	206
15.	Πολιτικὴ διαίρεσις τῆς Εὐρώπης τὸ 1919	»	235

ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΙΣ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΛΥΔΑΚΗ



ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εἰσαγωγή.....		σελ.	5
Κεφάλαιον	Α' Ἡ κατάσταση εἰς τὴν Εὐρώπην μετὰ τὸ Συνέδριον τῆς Βιέννης	»	7 - 12
»	Β' Ἡ φιλελευθέρα κίνησις εἰς τὴν Βαλκανικὴν.....	»	13 - 19
»	Γ' Ἡ Μεγάλῃ Ἑλληνικῇ Ἐπανάστασις.....	»	19 - 34
»	Δ' Πρώτῃ φάσις τοῦ ἀγῶνος. — Ἡ πάλη πρὸς τὸν Σουλτᾶνον	»	35 - 73
	1) Ἐδραίωσις τοῦ ἀγῶνος.....	»	35 - 50
	2) Ἐπανάστασις εἰς τὴν Β. Ἑλλάδα	»	51 - 58
	3) Ἀπόκρουσις τῆς τουρκικῆς ἐπιθέσεως.....	»	59 - 72
»	Ε' Διοικητικὴ ὀργάνωσις. — Ἐμφύλιος πόλεμος. ..	»	73 - 82
»	ΣΤ' Ἡ Εὐρώπη ἀπέναντι τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως.....	»	83 - 91
»	Ζ' Δευτέρα φάσις τοῦ ἀγῶνος. — Ἡ λύσις.....	»	92 - 120
»	Η' Τὸ ἑλληνικὸν κράτος.....	»	121 - 133
»	Θ' Ἡ Εὐρώπη μέχρι τοῦ 1870. — Ἀγὼν κατὰ τῆς ἀντιδράσεως.....	»	134 - 151
	1) Γαλλία	»	134 - 137
	2) Ἀγγλία.....	»	138 - 140
	3) Ἰταλία	»	141 - 144
	4) Γερμανία.....	»	145 - 151
»	Ι' Τὸ Ἀνατολικὸν ζήτημα καὶ ἡ συνταγματικὴ βασιλεία εἰς τὴν Ἑλλάδα	»	152 - 180
»	ΙΑ' Μεγάλῃ κρίσις τοῦ ἀνατολικοῦ ζητήματος. — Ὁ Βαλκανικὸς πόλεμος	»	181 - 192
»	ΙΒ' Οἱ χρόνοι τοῦ νέου ἱμπεριαλισμοῦ	»	193 - 215
	1) Περίοδος τῆς Εὐρωπαϊκῆς ἰσοροπίας.....	»	193 - 196
	2) Ἡ διεθνὴς πολιτικὴ.....	»	197 - 215

Κεφάλαιον	Π'	Ὁ πρῶτος Παγκόσμιος πόλεμος	σελ. 216 - 237
»	ΙΔ'	Ἐπιστήμια — Γράμματα — Τέχνη τὸν 19ον καὶ 20ὸν αἰῶνα	» 238 - 266
		1) Αἱ ἐπιστήμια	» 238 - 242
		2) Λογοτεχνία	» 242 - 249
		3) Τέχνη — Μουσική	» 249 - 266
»	ΙΕ'	Αἱ πρόοδοι τῆς σημερινῆς Ἑλλάδος	» 267 - 299
		Χρονολογικὸς Πίναξ	» 300 - 302
		Πίναξ Εἰκόνων καὶ Χαρτῶν	» 303 - 306
		Περιεχόμενα	» 307 - 308

Τὰ ἀντίτυπα τοῦ βιβλίου φέρουν τὸ κάτωθι βιβλιοσημον εἰς ἀπόδειξιν τῆς γνησιότητος αὐτῶν.

Ἐπίτυπον στερούμενον τοῦ βιβλιοσήμου τούτου θεωρεῖται κλεψίτυπον. Ὁ διαθέτων, πωλῶν ἢ χρησιμοποιοῦν αὐτὸ διώκεται κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ ἀρθροῦ 7 τοῦ νόμου 1129 τῆς 15 / 21 Μαρτίου 1946 (Ἐφ. Κυβ. 1946, Α' 108).



Ἐκδοσις Π' 1966 (X) - ANT. 10.000 - ΣΥΜΒ. 1417/3-6-66 - 1401/30-4-66

Ἐκτύποις - Βιβλιοδοεῖα : ΙΩ. ΚΑΜΠΑΝΑ Ο.Ε. - Φιλαδελφείας 4 - ΑΘΗΝΑΙ

